Liber egregius.

Ann. Laneri
Med.° Prof.r

ACCADEMIA DI MEDICINA DI TORINO

IDEA VNIVERSÆ MEDICINÆ PRACTICÆ, LIBRIS XII

Abſoluta.

IOH. IONSTONVS Med. D.

Concinnavit.

Editio præter Venetam tertia, multò auctior & emendatior.

AMSTELODAMI,
Apud Ludovicum Elzevirium,
CIƆ IƆC LII.

60

ILLVSTRI ET VERE
GENEROSO
DOMINO,
D. IOHANNI
À SCHÖNEICH,
L. B. IN BEVTHEN,
CARLAT, MILCKAV,
NENCKERSDORF, &c.

D. ſuo gratioſo,

Hanc IDEÆ Editionem

L. M. Q. D. D. D.

Illuſtri Generoſit. Suæ
dedititiſſimus,

IOHANNES IONSTONVS D.

PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

DE tribus mihi in hoc fronti-ſpicio monendus es, ſtudioſe Lector: deſcriptionis nempe cauſâ, ſtructurâ, & uſu. De Cauſa *non eſt quòd multa dicam.* Pri-*vatis olim uſibus concinnatus hic labor. nunc eundem in publicæ famæ Comitium, Francofurtanæ Academiæ ad profeſſionem Medicam vocatio protrahit.* Per *inju-riam temporum quia comparere non li-cuit, quanti & vocationem faciam, & ſtudio Medicinæ ibidem Studioſorum pro-movendi ſtudia flagrem, oſtendere volui. Acceſſère amicorum aliquot monita, qui emolumenta Iuventuti literariæ ex ejus pu-blicatione pollicebantur: &* Trincavel-

lum

lum *quidem*, Fernelium, Fuchſium, Pernumiam, Petræum, Bruelium, Zacutum, *egregia præſtitiſſe: eorum tamen quoſdam nimis breves, Methodum medendi non attingere; alios ſignorum prognoſticorum nullam vel levem rationem habere: nonnullos in diſquiſitionibus occupari; aliquos multos morbos non attingere, addebant. Monebant inſuper, ne me obtrectationum vel calumniarum aliquo abſterreri metu paterer. Propriarum virtutum exſortes per aliorum obtrectationes apud homines ſimilis ſortis, fœdè inclareſcere. Invidos & paribus deſtitutos bonis, alienam gloriam rodendo, ſuam famam proſtituere, &c.* De ſtructura *breviter hæc habe. Omnium ferè morborum ſciagraphiam cum ſuis ſignis, cauſis, differentiis, & curatione, brevi gyro includere placuit, ut ſuperius attactorum diligentia conjungeretur. Inter morbos primum* Externis *locum eſſe volui, tum quia à ſen-*

ſu notioribus incipiendum eſt: tum quia inde Medicina cœpiſſe creditur. Chiron inter Medicos primus cenſetur; inde nomen ſortitus, quòd Chirurgiæ peritiſſimus fuerit. Signa Cauſis præmiſi, ut humani conceptus ordinem in indagando juvarem. Cum hoc vel illud ſymptoma refertur, in alia ſigna inquiritur. Cognito affectu, ad Cauſarum varietatem progredimur. Ad Differentias omnia reducere tentavi, ut & morbus exactiùs cognoſci poſſet, & diverſitas Curationis accuratiùs exprimeretur. De Authoribus, *ſi quæris, ex* Danielis Sennerti *Medici clariſſimi Tomis me olim hanc excerpſiſſe Iſagogen ſcito; cujus etiam diſpoſitionem & ordinem in omnibus fere nunc ſequor. Cum eo contuli* Fernelium, Ioëlem, Capivaccium, Liddelium, Aquapendentem, Petræum, Ferdinandum, Fabricium, Martinum, Collutium, Fracaſtorium, Fallopium, Quercetanum, Za-

Zacutum Luſitanum, Alſarium Crucium, Platerum, Septalium, Heurnium, Ferrandum, Höchſtetterum, Martinum Vntzerum, Mynſichtum, Beckerum, Hartmannum, Stockerum, *& alios; quos omnes ſuis locis citatos invenies. In* Medicamentis *illa poſui, quæ à præſtantiſſimis Medicis laudari maximè, animadverti. ſed nec illa reticui, quæ vel à magnis quibuſdam in peregrinatione meâ viris acquiſivi; vel in ſcriniis* Matthæi Vechneri, *p. m. Archiatri Regii, Medici hactenus ferè apud nos abſque pari, & quod præcipuum eſt, viri abſque fuco, jactantia, & faſtu, ſoceri mei reperi. In pleraque autem digitum duntaxat intendi, ut ad eorum Authorum lectionem Studioſos incitarem; & ne, ſi expreſſiſſem juventus præſumtione nocivâ, illis abuteretur.* Circa Vſum, *quiſnam ille ſit, & quando hoc opuſculo Studioſus uti debeat, exponendum eſt. Si prius ſpectes,*

 in-

introductionem hic in vaſtos illos Saxoniæ, Mercati, Maſſariæ, Capivaccii, Rudii, Sennerti, de Corporis humani affectibus commentarios habes. Erit hic labor locorum communium inſtar, in quos omnia quæ legentur, referri tanquam in Indicem poterunt, ſive illa ſint à me non attacta, ſive ad Correctionem, (errare me facilè potuiſſe credo) augmentum, vel elucidationem faciant. Inſerviet Collegiis privatis, quæ in Academiis utramque paginam faciunt; ſive illa fuerint Diſputatoria, quæ mihi non valde placent; ſive Explicatoria ſpontanea, quæ magis ſunt utilia; ſive Explicatoria ad interrogationem Collegii, quæ maximè ſunt neceſſaria. Si poſterius attendas, nonniſi præmiſſis inſtitutionibus ad hanc Ideam Medicinæ ſtudioſo accedendum erit. Has autem cum fructu aggredi poterit, ſi linguas Latinam, Græcam, Arabicam, cujus in Avicennæ, & aliorum Arabum ſcriptis ſummus eſt uſus, calluerit,

& Na-

& Naturalem Philoſophiam cum ſua Hiſtoria bene excoluerit; & in hâc Foſſilium, & Plantarum naturam, cum Corporis humani ſtructurâ excuſſerit. Illa ex Agricola & Cæſio hauriet. Iſtas ex Dioſcoride, Mathiolo, Dodonæo, & Cluſio interim petet, donec noſtri Phyticorum libelli (quos Medicinæ ſtudioſorum bono paramus) prodierint. Hanc Riolanus Bauhinus, Spigelius aperient; ad quorum lectionem eum Columbus vel Ludovicus Hortenſius præparabit. Inſtitutiones Medicas is feliciſſimè abſolvet, qui facto à Riolano initio, ad Fernelium, mihi in doctrina de Vrina & Pulſibus commendatiſſimum; & Sennertum in omnibus exquiſitum, tranſibit. Medicamenta ſimplicia & compoſita ex Schonbornio & Morello memoriæ mandabit. plantas diligenter luſtrabit. pharmacopolia frequentabit. ſectiones corporum humanorum viſitabit. nec Chymicas operationes (obſer-

vatio-

vationes Antonii Billichii Güntheri *commendo) negliget. Et hæc ſunt, de quibus te monendum volui, ſtudioſe Lector. Quod ſupereſt, Vos inclytæ Academiæ Francofurtanæ* Proceres *peramanter obſecro, ut laborem hunc, grati & promti in Vos animi indicium, boni conſulere, & favorem veſtrum mihi integrum relinquere velitis. Si eum tam gratum Medicinæ apud vos Studioſis cognovero; quàm utilem & proficuum, inprimis ſi Manuductor accedat, futurum ſcio; dabo operam, ne & impoſterum quicquam in me deſideretur. Da* DEVS *ſidenti in cineribus ſuis Marchiæ pacem! Academiam priſtino vigori reſtitue. Proceres ejus inter fortunæ & dignitatum acceſſiones, perennare jube. Vt Civium eruditio cum ſanctitate morum, tacitis augeſcat incrementis, & in maximos auctus diffundatur,* largire. *Sic ex animo voveo. ſic fiat!*

PRÆ-

In ſecundam Editionem.

EDITIONEM hanc ſecundam, quatuor libris auctam, *Benevole Lector*, partim affectui, quo Medicinæ Studioſi in exiguam hanc meam opellam feruntur, debebis; partim Typographi, Viri induſtrii, petitis. Poſtquam enim illi exemplaria diſtraxiſſent, hic urgere non deſtitit, ut recenſitum iterum in publicum protruderem. Fateor equidem, invitum me & quaſi reluctantem ad hanc editionem hoc tempore acceſſiſſe? Nonnulla enim propter feſtinationem benè non potuere excoli: haud etiam pauca ſunt, in quibus nec ipſe quidem mihi ſatisfacio. Nec erat animus, poſt primam editionem quicquam in hoc ſtudiorum genere publico dare, præter nervoſum, accuratum, ſingulari Methodo inſtructum, Medicinæ univerſæ Syntagma parallelum, in quo jam toti deſudamus. Nolui tamen Viri amiciſſimi, & cui propter ſingularia officia multum debeo, precibus deeſſe, inprimis, cùm Excellentiſſ. Vir D. Iohannes Michaëlis, Profeſſor Lipſenſis, amicus honoratiſſimus, qui id honoris huic opellæ dedit, ut eam publicâ cathedrâ dignaretur, de iterata editione diligenter inqui-

quireret, eandemque non tantùm à ſtudioſa juventute, ut innui, ſed etiam à viris magnis Lugduni, Francofurti, Noribergæ, &c. cum applauſu exceptam fuiſſe ſcirem. Dabis itaque facilitati & promtitudini in literatam juventutem & amicos veniam; auctarium boni conſules; defectus qui occurrunt, in opere quod paramus reſarciri patieris; utque nobis in labore iſto ſtrenuè decurrentibus, DEUS benedicere velit, apprecaberis. Obtrectatores & Sycophantas, illos inprimis qui omnia quæ ſua non ſunt improbant, & dum inſanum illum Menecratem, qui ob Medicationis ſucceſſum divinitatem affectabat, æmulantur, alios omnes præ ſe contemnunt, non magis curo, quàm Luna canum latratum. Vale, benevole Lector, & interim his fruere, donec exactiora prodierint.

INDEX
IDEÆ
MEDICINÆ PRACTICÆ
GENERALIS

Prolegomena.

LIBER PRIMVS.

De Hygieine.

TItulus I. De Rebus non-naturalibus in genere. 5
Caput I. De rebus non-naturalibus, quæ aſſumuntur.
Articulus I. De Aëre. 6
Artic. II. De Cibo.
Punctum 1. De Ciborum differentiis. 12
Punct. 2. De Ciborum generibus. 14
Punct. 3. De condimentis, Pane & Cibi ſumendi tempore. 35
Artic. III. De potu. 39
Cap. II. De rebus non-naturalibus, quæ geruntur. 44
Cap. III. De rebus non-naturalibus extrinſecus adhibitis. 50
Cap. IV. De rebus non-naturalibus, quæ excernuntur & retinentur. 53
Titulus II. De methodo tuendæ ſanitatis.
Cap. I. De tuenda ſanitate, in genere. 54
Cap. II. De tuenda ſanitate, in ſpecie; & primò, de parte ὑγιεινῇ.
Art. I. De tuenda Benehabitorum ſanitate.
Punct. 1. De tuenda ſanitate infantum, puerorum & puberum. 57
Punct. 2. De ſanitate mediæ ætatis tuenda. 59

Punct. 3.

Punct. 3. *De ſanitate ſenum tuenda.* 65
Art. II. *De ſanitate intemperatorum tuenda.* 66

LIBER SECUNDUS.

De affectibus humani corporis præternaturalibus, & eorum ſignis.

Prolegomena. 69
Tit. I. De morbo in genere.
Cap. I. *De Morbi natura.* 70
Cap. II. *De Morbi ſignis diagnoſticis.* 75
Cap. III. *De morbi eventu.* 81
Tit. II. De cauſis Morborum.
Cap. I. *De cauſis morborum internis in genere.* 93
Cap. II. *De cauſis morborum internis in ſpecie.*
Art. I. *De Humoribus.*
Punct. 1. *De humoribus quantitate peccantibus, ſeu Plethora.* 94
Punct. 2. *De humoribus qualitate peccantibus, ſeu Cacochymia,* 95
Punct. 3. *De humoribus motu, loco, & tota ſubſtantia peccantibus* 99
Art. II. *De flatibus.* 100
Art. III. *De rebus toto genere præter naturam.* 101
Titulus III. De Symptomatibus. 102

LIBER TERTIUS.

De Medicamentis.

Tit. I. De Medicamentis in genere. 103
Tit. II. De Medicamentis in ſpecie, & ipſorum Differentiis.
Cap. I. *De Medicamentis ſimplicibus.*
Art. I. *De foſſilibus.* 107
Art. 2. *De Medicamentis vegetabilibus,* 112
Art. 3. *De Medicamentis animalibus.* 121
Art. 4. *De Medicamentis microcoſmicis.* 124
Cap. II. *De Medicamentis compoſitis naturalibus.*

Art. I.

Art. I. *De Acidulis.* 125
Art. II. *De Thermis.* 128
Cap. III. *De medicamentis compoſitis artificialibus in genere.* 130
Cap. IV. *De medicamentis compoſitis artificialibus in ſpecie.*
Art. I. *De medicamentis internis.*
Punct. 1. *De medicamentis internis fluidis.* 134
Punct. 2. *De medicamentis internis ſolidis.* 138
Punct. 3. *De medicamentis internis mediis.* 142
Art. II. *De medicamentis externis.*
Punct. 1. *De medicamentis externis fluidis.* 145
Punct. 2. *De medicamentis externis ſolidis.* 148
Punct. 3. *De medicamentis externis mediis.* 150
Punct. 4. *De medicamentis externis indifferentibus.* 152
Cap. V. *De medicamentis à facultatibus denominatis.*
Art. I. *De medicamentis alterantibus.*
Punct. 1. *De medicamentis calidis.* 154
Punct. 2. *De medicamentis frigidis.* 156
Punct. 3. *De medicamentis humidis.* 157
Punct. 4. *De medicamentis ſiccis.* 158
Punct. 5. *De medicamentis digerentibus, emollientibus, indurantibus, & laxantibus.* 159
Punct. 6. *De medicamentis rarefacientibus & condenſantibus, ſtegnoticis & anaſtomaticis* 161
Punct. 7. *De medicamentis attenuantibus, aperientibus, & incraſſantibus.* 162
Punct. 8. *De medicamentis Emplaſticis & ecphracticis, ſeu de obſtruentibus.* 164
Punct. 9. *De Anodynis, & Narcoticis.* 165
Art. II. *De medicamentis motum conciliantibus.* ibid.
Art. III. *De medicamentis aliquid generantibus.*
Punct. 1. *De maturantibus, Pus moventibus & Sarcoticis.* 167

Punct. 2. *De glutinantibus, & Cicatricem inducentibus.* 168
Punct. 3. *De Lactificis & Seminificis.* 169
Art. IV. *De Medicamentis corrumpentibus.* 170
Art. V. *De Medicamentis aliquid auferentibus.*
Punct. 1. *De Medicamentis purgantibus,* 171
Punct. 2. *De Vomitoriis, & Diureticis.* 177
Punct. 3. *De Hydroticis, & Diaphoreticis.* 178
Punct. 4. *De Medicamentis Cerebrum purgantibus.* 179
Punct. 5. *De Expectorantibus,* ibid.
Cap. VI. *De Medicamentis à partibus denominatis.*
Art. I. *De Medicamentis Cephalicis.*
Punct. 1. *De Medicamentis Cephalicis calefacientibus.* 180
Punct. 2. *De Medicamentis Cephalicis externis.* 181
Art. II. *De Medicamentis Ophthalmicis.* 182
Art. III. *De Medicamentis Thoracicis.*
Punct. 1. *De Thoracicis calefacientibus.* 183
Punct. 2. *De Thoracicis refrigerantibus.* 185
Art. IV. *De Medicamentis Cardiacis.*
Punct. 1. *De Cardiacis calefacientibus.* 186
Punct. 2. *De Cardiacis refrigerantibus.* 187
Art. V. *De Medicamentis ſtomachicis.*
Punct. 1. *De Stomachicis calefacientibus.* 188
Punct. 2. *De Stomachicis refrigerantibus.* 189
Art. VI. *De Medicamentis Epaticis.*
Punct. 1. *De Epaticis calefacientibus.* 190
Punct. 2. *De Epaticis refrigerantibus.* 191
Art. VII. *De Medicamentis ſpleneticis.*
Punct. 1. *De Spleneticis calefacientibus.* 192
Punct. 2. *De Spleneticis refrigerantibus.* 193
Art. VIII. *De Medicamentis Nephriticis.*
Punct. 1. *De Nephriticis calefacientibus.* 194
Punct. 2. *De Nephriticis refrigerantibus.* 195

Art. IX. De Medicamentis Vterinis.
Punct. 1. De Vterinis calefacientibus. 196
Punct. 2. De Vterinis refrigerantibus. 197
Cap. VII. De Medicamentis vegetabilibus planetariis. ibid.

LIBER IV.

De Methodo medendi.

TIt. I. De Methodo medendi in genere. 200
Tit. II. De Methodo medendi in ſpecie.
Cap. I. De Methodo προθετικῇ. 202
Cap. II. De Methodo ἀφαιρετικῇ *in genere.* 203
Cap. III. De Methodo ἀφαιρετικῇ *in ſpecie; & primò de* ἀφαιρέσει *Cauſarum.*
Art. I. De ἀφαιρέσει *Cauſarum quantitate peccantium.* 207
Art. II. De ἀφαιρέσει *cauſarum qualitate peccantium.*
Punct. 1. De Alteratione. 209
Punct. 2. De Purgatione. 211
Punct. 3. De Diureſi, Vomitione, & Sudatione. 216.
Art. III. De ἀφαιρέσει *Cauſarum motu peccantium.*
Punct. 1. De Revulſione & Repulſione. 218
Punct. 2. De Derivatione, & Interceptione. 221
Art. IV. De ἀφαιρέσει *Cauſarum loco peccantium.*
Punct. 1. De Emollitione, & Diſcuſſione. 222.
Punct. 2. De Suppuratione, & Attractione. 223
Art. V. De ἀφαιρέσει *flatuum, ſeu Carminatione.* 224

LIBER V.

De Ἀφαιρέσει MORBORVM.

TIt. I. De Morbis partium ſimilarium, & eorum curatione.

Cap. I. De morbo intemperiei ſine materia. 225
Cap. II. De morbo intemperiei cum materia. 227
Cap. III. De Morbis occultarum qualitatum. 230
Tit. II. De morbis organicis.
Cap. I. De morbis confirmationis. 232
Art. I. De morbis Figuræ. ibid.
Art. II. De morbis Cavitatum.
Punctum 1. De morbis Cavitatum in exceſſu. 233
Punct. 2. De morbis Cavitatum in defectu. 235
Art. III. De morbis Superficiei 237
Cap. II. De morbis Numeri. 238
Cap. III. De morbis Magnitudinis.
Art. I. De Tumoribus. 239
Punct. 1. De Abſceſſu. 242
Punct. 2. De Sinu. 243
Art. II. De morbis Magnitudinis imminutæ. 244
Cap. IV. De morbis Situs. 245
Art. I. De Luxatione. 345
Tit. III. De morbis ſolutæ unitatis. 247
Cap. I. De ulceribus. ibid.
Cap. II. De Vulneribus. 253
Cap. III. De Fracturis. 259
Tit. IV. De Symptomatibus, & eorum ἀφαιρέσει. 262
Cap. Vnicum. De Dolore in genere. 263

LIBER VI.

DE MORBIS EXTERNIS.

Tit. I. De Tumoribus in ſpecie. 265
Cap. I. De Tumoribus à ſanguine ortis.
Art. I. De Corpulentia nimia. ibid.
Art. II. De Inflammatione. 266
Art. III. De Bubone. 268
Art. IV. De Phygetlo, Phymate, Furunculo. 269
Art. V. De Parotide 270

Art.VI. De Paronychia & Pernionibus. 271
Art.VII. De Ecchymomate. ibid.
Art.VIII. De Carbunculo. 272
Cap.II. De Tumoribus à bile ortis.
Art.I. De Eryſipelate. 274
Art.II. De Herpete. 276
Cap.III. De Tumoribus à pituita exortis.
Art. Vnus. De OEdemate. 277
Cap.IV. De Tumoribus ab humore melancholico.
Art.I. De Scirrho. 278
Art.II. De Cancro. 279
Cap.V. De Tumoribus ab humoribus ſeroſis, ſalſis, & bilioſis, inter ſe miſtis.
Art.I. De Scabie. 280
Art.II. De Phlyctenis, Sudaminibus, Sironibus, & Varis. 282
Art.III. De Epinyctidibus, Alpho, & Leuce. 283
Art.IV. De Impetigine & Gutta roſacea. 284
Cap.VI. De Tumoribus, in quibus humor peculiari membrana concluditur. 285
Cap.VII. De Tumoribus à ſolida ſubſtantia. 287
Cap.VIII. De Tumoribus à partibus ſolidis aliò incumbentibus.
Art. Vn. De Aneuriſmate, Varice, & Elephantiaſi Arabum. 288
Cap.IX. De Tumoribus malignis.
Art. Vnicus. De Elephantiaſi. 289
Tit.II. De Cutis affectibus.
Cap.I. De Lentiginibus, Ephelidibus, Nævis maternis, & Maculis infantum. 291
Cap.II. De Maculis hepaticis, Pruritu, & malo odore. 292
Tit.III. De Capillorum vitiis.
Cap.I. De Capillorum caſu. 294
Cap.II. De Porrigine & Plica. 296
Tit.IV. De Vlceribus in ſpecie.

Cap. I. De Gangrana. 297
Cap. II. De Sphacelo. 300
Cap. III. De Combuſtionibus. ibid.
Tit. V. De Luxationibus in ſpecie.
Cap. I. De Luxationibus Mandibulæ, Claviculæ & Vertebrarum. 303
Cap. II. De Luxatione humeri, cubiti, radii & digitorum. 304
Cap. III. De Luxationibus Femoris, Genu, Tali. 306
Tit. VI. De Fracturis in ſpecie.
Cap. I. De Fracturis oſſium frequentioribus. 307
Cap. II. De Fracturis minùs frequentibus. 308

LIBER VII.

DE FEBRIBUS.

Tit. I. De Febribus in genere. 310
Tit II. De Febribus non putridis.
Cap. I. De Febre Ephemera. 312
Cap. II. De Synocho ſimplici. 314
Tit. III. De Febribus putridis in genere. 315
Cap. I. De Febribus putridis continentibus.
Art. I. De Synocho putrida. 318
Art. II. De Cauſo. 320
Cap. II. De Febre continua periodica in genere. 322
Art. I. De Febre continua primaria.
Punct. 1. De Febre continua tertiana. 323
Punct. 2. De Febre continua quotidiana. 324
Punct. 3. De Febre continua quartana. 326
Art. II. De Febre continua ſymptomatica. 327
Cap. III. De Febre intermittente in genere. 328
Art. I. De Tertiana intermittente. 330
Art. II. De Quotidiana intermittente. 334
Art. III. De Quartana intermittente. 336
Art. IV. De Febribus compoſitis, & Semitertiana. 338

Tit. IV. De Febre Hectica. 340
Tit. V. De Febribus malignis.
Cap. I. De Febribus malignis in genere. 343
Cap. II. De Febribus malignis in ſpecie
Art. I. De Variolis. 345
Art. II. De Morbillis, & ſimilibus exanthematibus. 347
Art. III. De Febre Petechiali. 348
Art. IV. De morbo Hungarico. 350
Art. V. De Sudore Angelico, Febre maligna cum ſpaſmo, & febre maligna cum tuſſi & catarrho. 351
Tit. De Febribus peſtilentibus. 352
Cap. Vnicum. De Peſtilentia. 354

LIBER VIII

DE MORBIS CAPITIS.

Tit. I. De Morbis Cerebri.
Cap. I. De intemperie Cerebri ſine materia. 358
Cap. II. De intemperie Cerebri cum materia. 361
Cap. III. De meatuum Cerebri anguſtia. 366
Cap. IV. De commotione Cerebri. 368
Cap. V. De inflammatione Cerebri. 369
Cap. VI. De Hydrocephalo. 370
Cap. VII. De contuſione capitis. 371
Cap. VIII. De vulneribus capitis.
Art. I. De vulnere cutis & pericranii. 373
Art. II. De vulnere cranii ſeu fractura. 374
Art. III. De cranii fractura cum meningum læſione. 376
Tit. II. De Symptomatibus Cerebri.
Cap. I. De ſymptomatibus ſenſuum externorum. 377
Art. Vnicus. De Cephalalgia, ſeu dolore capitis. ibid.

Cap. II. De ſymptomatibus ſenſus communis.
Art. I. De Vigiliis nimiis. 381
Art. II. De Comate ſomnolento, ſeu Cataphora. 382
Cap. III. De ſymptomatibus Imaginationis.
Art. unicus. De Vertigine. 384
Cap. IV. De ſymptomatibus imaginationis & ratiocinationis læſæ. 387
Art. I. De Memoriæ læſione. ibid.
Art. II. De Delirio. 388
Art. III. De Phrenitide. 390
Art. IV. De Melancholia. ibid.
Art. V. De Mania. 394
Art. VI. De Rabie. 396
Cap. V. De ſymptomatibus plurium ſenſuum internorum.
Art. I. De Comate Vigili. 398
Art. II. De Lethargo. ibid.
Cap. VI. De Symptomatibus motus animalis.
Art. I. De Laſſitudine 401
Art. II. De Inquietudine. 402
Art. III. De Rigore. 403
Art. IV. De Tremore. 404
Art. V. De Paralyſi. 406
Art. VI. De Spaſmo, ſeu Convulſione. 408
Cap. VII. De ſymptomatibus ſenſus internos, ratiocinationem & motum, cum ſenſibus externis ſimul lædentibus.
Art. I. De Incubo & Catalepſi. 411
Art. II. De Epilepſia. 413
Art. III. De Caro. 418
Art. IV. De Apoplexia. 419
Cap. VIII. De ſymptomatibus Excretorum.
Art. Vnicus. De Catarrho. 422
Tit. III. De Oculorum morbis.
Cap. I. De Palpebrarum affectibus. 425
Cap. II. De Ciliorum vitiis. 427

Cap. III. De Carnis angularis vitiis. 429
Cap. IV. De Tunicæ annatæ morbis.
Art. I. De Ophthalmia. 430
Art. II. De Vngue oculi, Panno, & Hypoſphagmate. 432
Cap. V. De morbis Corneæ.
Art. I. De Craſſitie, Nebula & Albugine. 435
Art. II. De Puſtulis & Vlceribus Corneæ. 436
Art. III. De Vulneribus Corneæ, & Dolore oculorum. 437
Cap. VI. De Vveæ morbis.
Art. I. De Vveæ procidentia, Pupillæ dilatatione, & anguſtia. 438
Art. II. De Suffuſione. 439
Cap. VII. De Humorum in oculis vitiis. 441
Cap. VIII. De morbis oculi globum infeſtantibus. 442
Tit. IV. De Aurium morbis. 444
Tit. V. De Aurium ſymptomatibus.
Cap. I. De Dolore, & Surditate. 446
Cap. II. De Aurium tinnitu, & Obauditione. 448
Tit. VI. De Narium morbis & ſymptomatibus.
Cap. I. De Vlceribus Narium, Ozæna, & Polypo. 449
Cap. II. De Hæmorrhagia Narium. 451
Cap. III. De Olfactus læſione, Gravedine & Sternutatione. 454
Tit. VII. De Linguæ morbis & ſymptomatibus. 455
Tit. VIII. De morbis & ſymptomatibus labiorum. 457
Tit. IX. De Faciei morbis & Symptomatibus.
Cap. I. De Oris apertione, hiatu & oſcitatione. 459
Cap. II. De Oris tortura. 460
Cap. III. De Ptyaliſmo. 462
Tit. X. De Oris affectibus.
Cap. I. De Aphthis. 463

Cap. II. De fœtore Oris. 465
Tit. XI. De morbis & ſymptomatibus Dentium.
Cap. I. De morbis Dentium.
Art. I. De Dentium corroſione. ibid.
Art. II. De Dentium mobilitate. 467
Cap. II. De Dentium ſymptomatibus.
Art. I. De Odontalgia. 468
Art. II. De Stupore, Stridore, & Nigredine Dentium. 470
Tit. XII. De Gingivarum affectibus. 471
Tit. XIII. De Maxillarum affectibus. 472
Tit. XIV. De Gurgulionis affectibus. 474
Tit. XV. De Tonſillarum affectibus. 475

LIBER IX.

DE MORBIS MEDII VENTRIS.

Tit. I. De morbis Faucium, ſeu Angina. 476
Tit. II. De morbis Gutturis.
Cap. Vnicum. De Strumis & Bronchocele. 480
Tit. III. De Aſperæ arteriæ morbis. 482
Tit. IV. De Pulmonis morbis.
Cap. I. De Pulmonis intemperie. 483
Cap. II. De Peripneumonia. 485
Cap. III. De Pulmonis anguſtia. 487
Cap. IV. De Pulmonis vulneribus. 490
Cap. V. De Pulmonis ulcere, ſeu phtiſi. 491
Tit. V. De morbis Thoracis.
Cap. I. De Mediaſtini inflammatione, & Diaphragmatis tumoribus. 495
Cap. II. De Pleuritide. 496
Cap. III. De Empyemate. 500
Cap. IV. De Tabe & Vermibus dorſi 501
Tit. VI. De ſymptomatibus Pulmonum & Thoracis.

Cap. I. De vitiis Reſpirationis. 502
Cap. II. De Aſthmate. 503
Cap. III. De Tuſſi. 505
Cap. IV. De Hæmoptyſi. 508
Tit. VII. De Cordis affectibus.
Cap. I. De palpitatione Cordis. 509
Cap. II. De Animi deliquio. 512
Tit. VIII. De Mammillarum affectibus.
Cap. I. De Mammillarum morbis.
Art. I. De Tumoribus. 515
Art. II. De Cancro & magnitudine Mammarum. 517
Cap. II. De ſymptomatibus Mammarum.
Art. I. De Lactis defectu, redundantia, & coagulatione. 518

LIBER X.

De Morbis infimi ventris.

Tit. I. De affectibus OEſophagi.
Cap. I. De Morbis OEſophagi.
Articulus I. De OEſophagi intemperie & tumore. 520
Art. II. De OEſophagi anguſtia, vulnere & ulcere. 521
Cap. II. De OEſophagi ſymptomatibus. 522
Tit. II. De affectibus Ventriculi.
Cap. I. De Morbis Ventriculi. 523
Art. I. De intemperie Ventriculi in genere. ibid.
Art. II. De intemperie Ventriculi ſine materia. 524
Art. III. De intemperie Ventriculi, cum materia. 526
Art. IV. De Tumoribus Ventriculi. 527
Articulus V. De Vulneribus & ulceribus Ventriculi. 529

Cap. II. De Ventriculi ſymptomatibus.
Art. I. De Dolore & Ardore Ventriculi. 530
Art. II. De Anorexia. 533
Art. III. De nimia Appetentia. 535
Art. IV. De Appetitu depravato, ſeu Pica. 537
Art. V. De nimia ſiti. 538
Art. VI. De Coctionis ſeu Chyloſeos læſione. 539
Art. VII. De ſingultu. 541
Art. VIII. De Ructu, & Rugitu. 543
Art. IX. De Nauſea & Vomitu. 545
Art. X. De Cholera. 547
Tit. III. De affectibus Inteſtinorum.
Cap. I. De morbis Inteſtinorum. 550
Art. I. De inflammatione inteſtinorum. ibid.
Art. II. De inteſtinorum anguſtia. 551
Art. III. De Vermibus. 552
Art. IV. De Hernia inteſtinali. 554
Art. V. De Ani procidentia ac Vulneribus, ac Vlceribus Inteſtinorum. 556
Cap. II. De ſymptomatibus inteſtinorum.
Art. I. De Iliaca paſſione. 558
Art. II. De Colica. 560
Art. III. De Alvi retentione. 564
Art. IV. De Alvi fluxu.
Punct. 1. De Lienteria, & Cœliaca. 566
Punct. 2. De Diarrhœa. 568
Punct. 3. De Dyſenteria. 574
Punct. 4. De Fluxu alvi ſanguineo & Epatico. 580
Tit. IV. De Recti inteſtini affectibus.
Cap. I. De inteſtini recti morbis. 581
Cap. II. De Recti inteſtini ſymptomatibus. 583
Art. I. De Pruritu & Teneſmo. ibid.
Art. II. De Hæmorrhoïdum fluxu, & ſuppreſſione. 584
Tit. V. De Meſenterii affectibus.
Cap. I. De Meſenterii intemperie & Obſtructione. 587

Cap. II. De Meſenterii inflammatione, & Abſceſſibus. 589
Cap. III. De Meſenterii dolore, & Omenti ac Pancreatis affectibus. 591
Tit. VI. De Epatis affectibus.
Cap. I. De Epatis morbis.
Art. I. De Epatis intemperie. 593
Art. II. De Epatis obſtructione. 596
Art. III. De Epatis inflammatione. 599
Art. IV. De Epatis ſcirrho. 602
Art. V. De Vulneribus & Vlceribus Epatis. 604
Cap. II. De Epatis ſymptomatibus.
Art. I. De imbecillitate Epatis. 605
Art. II. De Cachexia. 606
Art. III. De Hydrope in genere. 608
Art. IV. De Aſcite. 609
Art. V. De Tympanite, & Anaſarca. 613
Art. VI. De Ictero. 615
Art. VII. De Atrophia. 617
Tit. VII. De Lienis affectibus.
Cap. I. De Lienis morbis.
Art. I. De Lienis obſtructionibus. 619
Art. II. De Lienis inflammatione, & Scirrho. 620
Art. III. De Vlcere & Vulnere Lienis. 622
Cap. II. De ſymptomatibus Lienis.
Art. I. De Dolore Lienis & Ictero nigro. 623
Art. II. De affectione hypochondriaca. ibid.
Art. III. De Scorbuto. 629
Tit. VIII. De Renum affectibus.
Cap. I. De Renum morbis.
Art. I. De Renum anguſtia. 638
Art. II. De Renum inflammatione. 640
Art. III. De Calculo Renum. 641
Art. IV. De Vlcere & Vulnere Renum. 645
Cap. II. De Renum ſymptomatibus. 646
Tit. IX. De Veſicæ affectibus.

Cap. I.

Cap. I. De Veſicæ morbis.
Art. I. De Veſicæ calculo. 646
Art. II. De Veſicæ Inflammatione, Scabie, ulcere, & fiſtula. 649
Art. III. De Meatus urinarii anguſtia. 651
Cap. II. *De Veſicæ ſymptomatibus.*
Art. I. De Incontinentia Vrinæ. 652
Art. II. De Diabete. 653
Art. III. De Iſchuria. 654
Art. IV. De Stranguria. 657
Art. V. De Dyſuria. 658
Art. VI. De Mictu cruento, purulento & pilari 659
Tit. X. De partium genitalium in viris affectibus.
Cap. I. *De earundem morbis.*
Art. I. De morbis Teſtium. 662
Art. II. De morbis Scroti. 663
Art. III. De morbis Virgæ. 666
Cap. II. *De membrorum genitalium in viris ſymptomatibus.*
Art. I. De læſa ſeminis generatione, & Virgæ erectione. 667
Art. II. De Salacitate, Priapiſmo, & Satyriaſi. 669
Art. III. De Gonorrhœa. 670
Tit. XI. De partium genitalium in fæminis morbis.
Cap. I. *De morbis Cervicis Vteri.*
Art. I. De Tentigine & Cauda. 672
Art. II. De Cervicis Vteri anguſtia. 673
Art. III. De Vteri puſtulis, condylomatibus & hæmorrhoïdibus. 674
Art. IV. De Cervicis Vteri Vlceribus. 677
Cap. II. De morbis Vteri.
Art. I. De intemperie Vteri. 679
Art. II. De vaſorum Vteri anguſtia. 682
Art. III. De Vteri inflatione. 683
Art. IV. De inflammatione Vteri. 684
Art V. De ſcirrho Vteri. 687

Art. VI. De Hydrope Vteri. 688
Art. VII. De Vteri procidentia. 689
Art. VIII. De Vteri aſcenſu, vulneribus & ulceribus. 691
Tit. XII. De ſymptomatibus Vteri.
Cap. I. *De ſymptomatibus communibus.*
Art. I. De Vteri imbecillitate. 692
Art. II. De Vteri dolore. 693
Art. III. De Menſium ſuppreſſione. 694
Art. IV. De Menſium ſtillicidio & difficultate. 698
Art. V. De Menſium decoloratione. 699
Art. VI. De Menſium inordinato fluxu. 701
Art. VII. De nimio Menſium fluxu. 702
Art. VIII. De fluore muliebri & Gonorrhœa. 705
Cap. II. *De ſymptomatibus extra conjugium viventibus magis familiaribus.*
Art. I. De Morbo virgineo. 707
Art. II. De ſuffocatione Vteri. 708
Art. III. De furore uterino, & Melancholia mulierum. 712
Cap. III. *De ſymptomatibus Conjugatis propriis.*
Art. I De ſymptomatibus circa conceptionem.
Punct. 1. De Sterilitate. 713
Punct. 2. De Mola. 716
Art. II. De ſymptomatibus Gravidarum. 717
Art. III. De ſymptomatibus circa partum. 720
Tit XIII. De Abdominis affectibus.
Cap. *unicum. De Hernia umbilicali, & Muſculorum abdominis inflammatione.* 723
Appendex. De Arthritide. 725

LIBER XI.

De Morbis Venenatis.

TIt. I. De Lue Venerea. 729
Tit. II. De Venenis.
Cap. I. De Venenis foſſilibus. 736
Cap. II. De Venenis vegetabilibus. 737
Cap. III. De Venenis animalibus. 738

LIBER II.

DE MORBIS PUERORUM.

TIt. I. De morbis Capitis. 740
Tit. II. De morbis medii Ventris. 743
Tit. III. De morbis infimi Ventris. 744
Concluſio. 747

IDEÆ
MEDICINÆ PRACTICÆ
GENERALIS
PROLEGOMENA.

MEdicina practica eſt Ars, ſanitatem humani corporis, quantum poſſibile eſt, præſentem conſervandi, vacillantem firmandi, amiſſam reſtaurandi.

I. *Practicam* voco, non quòd aliqua ſit Theorica; tota enim Medicina operationi deſtinatur: ſed quod hæc operationem immediatè reſpiciat; illa verò quæ Theorica dicitur, per ſe ad opus non tendat, ſed potiùs cognitione ſuâ Practicæ inſerviat.

II. *Ars eſt*, tum quia ποίησιν pro fine habet: tum quia de objecto ſuo, corpore humano, non ut id cognoſcat, ſed ut medeatur, agit. Eſt autem *Ars omnium Artium* ἐπιφανεστάτη, *præclariſſima*: ſed διὰ τὴν ἀμαθίην τῶν τε χρεωμένων αὐτῇ, καὶ τῶν εἰκῇ τοὺς τοιούσδε κρινόντων, *propter ignorantiam, & eorum qui eam exercent, & eorum qui temerè hos judicant, inſima.* Soli namque Medicinæ nulla pœna in Rebuſp. ſtatuta eſt, præterquam ignominiæ, quæ, οὐ τιτρώσκει τοὺς ἐξ αὐτέης συγκειμένους, *non lædit eos qui ex ipſa conſlati ſunt*; ut Hippocrates in lege loquitur. Ad ipſius ergo *acquiſitionem*

tria neceſſariò requiruntur. I. *Natura*. Nam Φύσιος ἀντιπρασσούσης κενεὰ πάντα, *natura repugnante irrita ſunt omnia*. φύσιος δὲ εἰς τὸ ἄριστον ὁδηγούσης διδασκαλίη τέχνης γίνεται, *eam viam ad optima commonſtrante, artis Doctrina contingit*. II. *Doctrina*, illaque à puero, quod καθ' ὥρην, opportuno tempore, oporteat ſemina εἰς τὴν ἄρουραν πέσειν, *terræ committere*. Hac comprehendo omnium eorum notitiam, quæ vel Medicinam conſtituunt, vel eidem ancillantur; ſive ſint linguæ, ſive diſciplinæ philoſophicæ. *Methodum* aperuit *D. Kyperus*. habemus & nos quædam in præfatione. Authores in *Lindano* de ſcriptis medicis invenies; ſufficiunt tamen illi quos Kyperus produxit. III. *Exercitatio multi temporis*, eoque diligentior, quo certius, duobus cruribus, *Ratione* nempe & *Experientiâ* Medicinam niti; & impoſſibile eſſe, καθεστηκόντως ἐν αὐτῇ σόφισμα γίνεσθαι, id eſt, *in ea doctrinam firmam tradi non poſſe*. Sic μάθησις ἐμφυσιωθεῖσα, diſciplina in naturam verſa ac veluti ingenerata, feliciter & copioſè fructus ſuos proferet: & ἀπειρίη κακὸς θησαυρὸς, καὶ κακὸν κειμήλιον τοῖσιν ἔχουσιν αὐτέην, καὶ ὄναρ καὶ ὕπαρ, εὐθυμίης τε καὶ εὐφροσύνης ἄμοιρος, δειλίης τε καὶ θρασύτητος τιθήνη, hoc eſt, *imperitia malus theſaurus, & infelix opulentia, his qui eam poſſident, tum opinione ipſâ, tum revera tranquillitatis animi, & lætitiæ expers, timiditatis & ignorantiæ nutrix*, exſulabit.

III. *Ob-*

III. *Objectum Medicinæ practicæ* eſt corpus humanum vivens, non quidem in ſe, ſed in ordine ad finem, quatenus nempe medicabile eſt. Neceſſaria autem ejuſdem Medico cognitio, tum quoad *Res naturales*, Temperamentum nempè, Partes tam ſimilares quàm diſſimilares; Humores tam alimentales, quàm excrementitios, ſeu hi ſint prolis cauſa, ſeu ſimpliciter tales, ſeu aliquando corpori utiles; Spiritus tam inſitos, quàm influentes; facultates denique & actiones, tam naturales, quàm vitales & animales: tum quoad *Res naturalibus annexas*, ſexum nempe, ætatem, corporis colorem, ejuſdem habitudinem (undecim iſtius ſunt ſpecies, Quadratus habitus, Carnoſitas, Extenuatio, Pinguitudo, Macies, Succulentia, Marcor, Proceritas, Parvitas, Craſſitudo, & Gracilitas) & conſuetudinem. Cauſas in ſequentibus ſparſim habebis.

IV. *Finis* Medicinæ practicæ eſt *Sanitas*, quæ nihil aliud eſt quàm corporis humani, eas quæ ſecundùm naturam ſunt, actiones exercendi potentia, à partium omnium naturali conſtitutione dependens, ita ut ea non in conſtitutione eſſentiali, quæ immutabilis eſt, quàm diu homo vivit, quia anima nec lædi nec labefactari poteſt; ſed in accidentali, quæ varias mutationes ſortitur tam ratione partium ſimilarium, quàm diſſimilarium conſiſtat; latitudinem certam ha-

beat; ita ut unus homo perfectiùs actiones exerceat quàm alter; & Neutri ideò dicantur, quod ab optima ſanitate deflectant.

V. *Subjectum* eſt *Medicus*, non *Methodicus*, qui paucis generalibus regulis contentus, experientiæ omnem derogat fidem. Nec *Empiricus*, qui ſoli experientiæ innititur. Nec *purus Paracelſiſta*, qui Theophraſtum Paracelſum ſequutus, omnia ferè in Medicina ex ſale, ſulphure, & Mercurio deducit, & veterem Medicinam planè rejicit. Sed *Dogmaticus & Rationalis*, qui rationem cum experientia jungit, ſeu ſimpliciter Græcos & Arabes (de quibus Neumannum in Hiſtoria Medicorum conſule) ſequatur; ſeu Dogmaticam Medicinam Spagyricæ prudenter jungat: quod pleroſque nunc facere video. Lege de hiſce *Sennerti de conſenſu & diſſenſu Chymicorum cum Galenicis opus*. Quid in eo præter accuratam Medicinæ notitiam requiratur, haurire tum ex *Hippocrate* de Decoro habitu, & aliis primæ ſectionis ſcriptis, tum ex *Septalii Animadverſionibus Medicis*, & *Zacuti Praxi Hiſtoriarum* poteris. Poſui & ego in Epilogo præcipua.

VI. *Partes* Medicinæ Practicæ ſunt duæ: *Hygieine*, de ſanitate in quantum poſſibile eſt tuenda; & *Therapeutice*, de eadem collapſa inſtauranda.

IDEÆ

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ LIBER PRIMUS.

De Hygieine.

TITULUS I.

De Rebus non-naturalibus in genere.

HYgieine eſt pars Medicinæ Practicæ modum, ſanitatem per rerum non-naturalium adminiſtrationem tuendi, præſcribens.

Res non-naturales illas vocamus, quæ, etſi in naturalium cenſu ſint, imo neceſſariò tum ad tuendam ſanitatem ſi adeſt, tum ad recuperandam ſi abeſt, requiruntur; corporis tamen viventis eſſentiam, ſive naturam non conſtituunt: quinimo corpus humanum afficiunt, illiusque ſanitatem lædere poſſunt. Unde Salubrium & Inſalubrium titulum à quibuſdam accepere.

Præſcriptio duabus partibus abſolvitur. 1. *Prima* Res non-naturales recenſet, & quomodo corpus humanum afficiant, exponit. *Diæteticam* communiter vocant. *Altera*, Methodum ſanitatis tuendæ, ſeu quomodo rebus non-naturalibus, ne corpus humanum lædant, utendum ſit, aperit.

Rerum non-naturalium quatuor ſunt claſſes. I. *Illa quæ aſſumuntur*, continet. II. *Ea quæ geruntur.* III. *Ea quæ foris corpori adveniunt.* IV. *Ea quæ excernuntur*, complectitur.

CAPUT I.

De Rebus Non-naturalibus, quæ aſſumuntur.

ARTICULUS I.

De Aëre.

R*Es Non-naturales quæ aſſumuntur, ſunt* Aër, Cibus, & Potus.

Aër eſt res non-naturalis, corpus humanum ambiens, eique ſe per certos meatus inſinuans.

Quatuor de eo obſervanda. I. *Neceſſarium ad ſanitatem eſſe.* II. *Corpus humanum afficere.* III. *Differentias varias habere.* IV. *Mutationibus variis obnoxium eſſe.*

I. *Neceſſarium ad ſanitatem eſſe*, & quidem ita, ut ſi quis τὰς τοῦ πνεύματος εἰς τὸ σῶμα διεξόδους intercipiat, eidem exigua diei parte pereundum ſit, vel ex eo patet; quòd niſi cor refrigeraretur; niſi ignis internus ventilaretur & excitaretur; niſi Spiritus regenerarentur; homo actiones ſuas exercere non poſſet. Aër verò ideò in pulmonibus attrahitur, ut Cor contemperet: idem calorem internum motu ſuo tanquam flabello ventilat, ut non modò tepeſcat, ſed & excitetur: idem denique ab aſperis arteriis extrinſecus attractus, in pulmonis carne primum, mox in corde & arteriis, iis maximè, quæ in plexu ſunt retiformi, ultimò ac perfectiſſimè in cerebri ventriculis, confectus, Spiritus ſuâ ſubſtantiâ generat.

II. *Corpus humanum afficit dupliciter.* I. Quatenus ipſum ſeu nudum ſeu veſtitum ambit. II. Quatenus eidem ſe inſinuat, ſeu per inſpirationem, quæ fit vel ore, κατ' εἰσπνοὴν καὶ ἐκπνοήν: vel Arteriis, κατὰ διαστολὴν καὶ συστολήν: ſeu per tranſpirationem, quæ fit per cutem univerſam, tenuiſſimis crebri inſtar meatibus, quos πόρους Græci vocant, pertuſa.

III. *Differentias, à Quantitate, Qualitate, &*

Sub-

Subſtantia ſortitur. I. *Ratione Quantitatis* eſt *copioſus*, *paucus*, *plenus*, quem Hippocrates de flatibus, ἀθροώτερον vocat. II. *Ratione Qualitatis eſt* 1. *Calidus*, qui bilem auget, humores liquat, coctionem imminuit, & diſſipato calore nativò, vitam breviorem efficit. 2. *Frigidus*, qui cutis meatus occludendo, ac perſpirationem impediendo, febres putridas; comprimendo, deſtillationes excitat, ſanguinem ſæpè extra venas propellit, unde inflammationes, & quæ in ventre ſunt, obdurat. 3. *Humidior*, qui pituitam & cruditates multas congerit. 4. *Siccior*, qui quidem humores ſupervacuos abſumit; ſed febres acutas ob humorum acrium proventum parit, & cutem deſiccat. 5. *Vitioſus*, qui vel nimis in primis qualitatibus excedit, vel vaporibus è ſtagnis vel paludibus elatis inquinatur, vel flatibus ventorum agitari nequit. 6. *Optimus*, qui in qualitatibus primis temperatus eſt, purus, nullis inquinamentis obnoxius, ſerenus, à ventis ſuaviter ſpirantibus agitatus, quique pluviis ſalubribus interdum irrigatur. III. *Ratione Subſtantiæ*. 1. *Craſſus*, qui viſionis adſpectum plerumque intercipit, ne aut ſtellas minutiores cernere poſſimus, aut niſi infuſcatas. 2. *Turbidus*, qui partes craſſiores multas, humore ſuo conſtantes, ventis turbulentis inter ſerenum agitatas, habet. 3. *Tenuis*, qui huic eſt contrarius, limpidus, ſerenus, liber & perflatus. 4. *Putris*, ſeu à ſe putreſcat, dum non ventilatur, ut qui montibus excelſis undique velut concluſus teneatur; ſeu aliunde, puta à cœlo, ſideribus, ventis ex locis infectis ſpirantibus, tetro vapore, *&c.* 5. *Sincerus*, qui ſub conſtitutionibus benignis conſtituitur, ventis ſalubribus agitatur, nec rerum putridarum vaporibus inquinatur.

IV. *Mutationes*, quas Galenus τὰς κατὰ τὴν κρᾶσιν ἀλλοιώσεις vocat, à decem potiſſimum rebus Aër accipit.

I. *Ab Aſtris*. Nam & planetis & ſtellis fixis ma-

gnæ ſunt in hæc inferiora vires. *De illis* apud Porphyrium in paraphraſi librorum Ptolemæi de ſtellarum effectionibus, cap. 4. legere eſt. Plenilunio pleraſque mulieres concipere, Hippocrates ſcribit. *De his* vel ex ſola Canicula, Plejadibus, & Arcturo, videre eſt. Ex ortu Caniculæ æſtuant maria, fluctuant in cellis vina, canes in rabiem aguntur, *&c.* Plejadum occaſu tempeſtates ventique aquilonii inſurgunt. Arcturo emergente, procelloſæ grandines.

II. *Ab Anni temporibus*, tam *majoribus*, quæ à Medicis, quod maximarum mutationum ex ortu & occaſu ſtellarum primæ magnitudinis in iis rationem habeant, ſeptenario numero includuntur; vulgò ad Ver, Æſtatem, Autumnum & Hyemem rediguntur: quàm *minoribus*, *Menſibus* nempe, *Septimanis & Diebus. Ver* enim eſt calidum & humidum. *Æſtas* calida & ſicca. *Autumnus* frigidus & ſiccus. *Hyems* frigida & humida. *Menſium* qualitates ex ſigno Zodiaci in ipſis dominantis ſumi debent. *Septimanarum* ex quadris Lunæ deducuntur; quarum prima humida eſt, ſecunda calida, tertia ſicca, quarta frigida. *Dierum* à partibus, quarum *matutina* vernalis quodammodò eſt, *meridiana* æſtiva, *veſpertina* autumnalis, *nocturna* hyemalis: in quo tamen parum momenti conſtituitur.

III. *A Ventis*, tam *communibus*, quorum alii ſunt *Anniverſarii*, ut Chelidoniæ, Eteſiæ, prodromi; alii *Regionales*, ſeu illi Terreſtres, ſeu Marini: quàm *propriis*, qualis eſt Chenerona illis, qui Phaſin accolunt, Attabulus Apulis, Garbas Siculis, Iapix Calabris, *&c. Et hic nota.* I. Ventos omnes ſua natura humectare & refrigerare. II. Propter ſitum & conditionem locorum, per quæ ſpirant, aliam atque aliam temperiem induere. III. *Ex Septentrionalibus*, cum vehementer ſpirant, Boream eſſe vehementiſſimum. Dimidiatos ipſi eſſe proximos. Ex *collateralibus*, ſubſolano Boream tepidiorem & humidiorem. Favonio

Boream

Boream nebuloſiorem. IV. *Ex Orientalibus*, qui moderatè calefiunt & ſiccant, cum à terra ſpirant; humectant, cum à mari. *Eurus*, qui ab ortu brumali ſpirat, de natura Auſtri aliquid accipit. *Cacias*, qui ab ortu æſtivo, Borealium aliquid retinet, & nubium coactor dicitur. *Subſolano*, qui ab ortu æquinoctiali, id quod in genere diximus, convenit. V. *Occidentales* moderatè ſunt frigidi & humidi. In Vaſconia tam noxii, ut rarò ſine incolarum pavore ingruant. VI. *Meridionales* ſunt aquoſi, nimboſi, & morboſiſſimi. Phœnix tamen minus quàm Libonotus, quia ad Subſolanum accedit. Vide de eis egregiè agentem *Verulamium*, & *Federicum Bonaventuram*.

IV. *Ab aliis Meteoris*. Ignem enim, ſi ſunt *pura*, ut faces ardentes, ſagittæ, dracones volantes, quia ἀναθυμίασιν θερμῶν ϗ ξηρῶν pro materia habent, immoderatas aëris caliditates & ſiccitates, ne de peſtilenti corruptela dicam, inferunt: ſi *impura*, ut Cometæ, tonitrua, fulmina, ſiccitates, peſtes, ſterilitates, diluvia, æſtus, *&c.* cauſantur. *Aëria*, quid poſſint, ſuperius dictum: ſufficiat addidiſſe, ſolere poſt magnos terræmotus peſtilentiam fieri: de quo vide Senecam *l.* 6. 11. *Q. c.* 27 *&* 28. Ex *Aqueis*, Pluvia ſi continua, ſæpè putredinem aëris infert. Ros frequentior, vermiculos noxios generat. Pruina gemmas vitium & calamos ariſtarum nigro colore inficit. Nix aërem turbidum reddit. Conſule de iis *Fromondum*, *Keckermannum*, & inprimis *Cabeum*.

V. *A Zonis*, quarum ideò una *Torrida*, altera *Frigida*, tertia *Temperata* vocatur. Torridæ regiones propter æſtum incultas credidere Veteres: nos commodiſſimè, propter noctium & dierum æqualitatem, imbrium aſſiduitatem, locorum vallibus & montibus diſtinctum ſitum, Oceani viciniam, ventorum tam ſtatis quàm extraordinariis temporibus leviter flantium auram, habitari novimus. *Frigida* ſtatum

Hollandi didicere, cum per Oceanum glacialem tranſitum in Cathaiam quærerent.

VI. *A Climatibus*, quæ nihil aliud ſunt, quàm ſpacia globi terreni inter duos parallelos verſus eundem polum ab Æquatore diſtantes regiones ab invicem diſterminans, ſemihora diei, quamvis id in illis quæ magis ad polum accedunt, non obtineat: quorum ſeptimum, quod per Venetias & Mediolanum inter duodecimum & decimum quartum parallelum decurrit, temperatiſſimum putatur; non quod nulli exceſſui vel mutationi ſit obnoxium, ſed quod viciſſitudines non omninò excedentes, ſi ad tempeſtates extremarum regionum comparaveris, admittat. Habenda tamen eſt propter generalem locorum poſitionem, uniuſcujuſque regionis ſitus proprii ratio.

VII. *A regionibus mundi cardinalibus. Orientales* enim regiones, ſunt mediocriter temperatæ, aquas habent limpidas, odoratas, incolas λαμπρoφώνυς, ſanos, mulieres fecundas. *Occidentales* morboſæ ſunt, aquas habent turbidas, incolas decolores. *Meridionales* aquis ſcatent multis ſubſalſis, ſublimibus, incolas ferunt capite humido, alvi profluvio obnoxios. *Septemtrionales* aquas habent duras & frigidas, homines ſiccos, longævos, proceros. *Orientales ſunt ſalubriores Occidentalibus*, tum quòd Sol humiditates quas Oriens excitavit, dum viget, diſſolvat: tum quòd eos quos toto die ſecum verſus Occidentem rapit, non tantum non diſſolvat, ſed etiam in Occidente plures excitet; eoſdemque deſerat; tum quòd plures in Occidentali, quàm Orientali parte, quia longè plura & majora ibi ſunt maria, excitentur vapores.

VIII. *A Mundi partibus, regnis, & provinciis.* Nam vel ipſa locorum poſitione interdum fit, ut venti, qui habentur alicui loco ſalutares, alteri ſint noxii. Sic Aquilo ſereniſſimus eſt Europæis, Lybicis oris nimboſus; Auſter illis noxius; Zephyrus Vaſconi-

ſconibus pernicioſus, Græcis & Italis gratiſſimus.

IX. *A Civitatibus & Ædibus.* Hinc Caunii aëris vitio tam luridi & pallidi erant, ut quidam mortuos ibi ambulare diceret. Sol Æſtate altius incedens, domos ad Meridiem verſas non intrat; Hyeme verò propinquius accedens, totus per feneſtras infunditur. Ideò ædes pro diverſitate regionum aut mundi inclinationum, diverſimodè conſtituuntur.

X. *A particulari locorum conſtitutione.* Vbi obſerva I. Loca *elata* aëre puro, & ab aëre ac ventis defecato gaudere; ideò incolas robuſtos, propter humidorum excrementorum carentiam, & longævos alere. II. *Declivia* & inter altos montes depreſſa, radiis ſolaribus reflexis, æſtate ſuffocari, humore nimio madeſcere, & craſſis vaporibus ob Solis abſentiam pollui. III. *Plana*, ſi ſe undique decenter habent, nullam proprietatem, niſi eam quæ ex Climatum obſervatione deſumitur, habent. IV. *Petroſa & aperta* Æſtate aërem habent calidum, Hyeme frigidum, & adeò ſubtilem, ut nulli ferè vapores ex petris eleventur. V. *Montoſa* & alta, nivoſa ſunt, & per nives ſalubria; his liquatis, nimboſa evadunt; quod ſi montes ſunt ad Aquilonem poſiti, erunt propter reflexionem radiorum ſolarium calida; ſi ad Meridiem, & à Septentrione flent venti, ſunt propter nives & ventos frigida, ficca & ſana, niſi aliquid prohibeat. Si ad Orientem, ſunt frigida, quia ab Oriente reguntur. Craſſi aëris, tum quia montibus vicina, tum quia ventis Occidentalibus aperta: ſi ad Occidentem ſunt, quia ventis Orientalibus expoſita, ſalubria. VI. *Sylvoſa*, ſpiſſo & ſuffocato, nebuloſo & turbido aëre infeſtantur: inter arbores, Nux & quercus præcipuè nocent. VII. *Fluviis vicina* nimium humectant. VIII. *Paluſtria & lacuſtria*, propter tetros vapores, morbis generandis opportuna ſunt. IX. *Marina* ſalubria eſſe, quod ſalſedo corruptioni reſiſtat, &

venti

venti ſemper aërem perpurgent, mare Hyeme & in frigida regione aërem tepidiorem, Æſtate & in calida temperatiorem reddat, eſſe putantur. x. *Thermis ſcatentia*, loci aërem vitiare, non tamen ideò ut robuſta corpora, quæ calida non ſunt, lædant, quoniam à putredine procul abſunt, Cardanus reliquit. Sed vide quæſo de his, poſt Hippocratem egregiè agentem, *Renatum Moreau* ſupra ſcholam Salernitanam.

ARTICVLVS II.

De Cibo.

PVNCTVM I.

De Ciborum differentiis.

Cibus eſt res non-naturalis, ſubſtantiam corporis humani reſtaurans & augens.

Circa eum ſex iſta explicanda. 1. *Differentia varia.* 2. *Genera.* 3. *Condimenta.* 4. *Panis ipſe.* 5. *Tempus ſumendi.*

I. *Differentia Ciborum* ſunt variæ. I. *Ratione Subſtantia, eſt* 1. *Durus*, qui difficulter coquitur, & facilè corrumpitur. 2. *Mollis*, qui facilè perniciem concipit. 3. *Gravis*, denſus & craſſus, qui craſſum, fibroſum, & terrenum ſuccum cumulat. 4. *Viſcidus* & lentus, qui difficulter in venas diſtribuitur. 5. *Firmus*, qui quidem multum alimenti ſuppeditat, ſed magno caloris robore ad coctionem indiget. 5. *Infirmus*, qui quidem facilè coquitur, ſed vel paucum, vel citò diſſipabile nutrimentum ſuppeditat. 6. *Difficilis*, vel *Facilis concoctu*, qui facilè vel difficulter à ventriculi calore vincitur. 7. *Difficilis*, vel *Facilis* corrumpi, qui facilè vel difficulter ſuo vel ventriculi, vel admiſtorum vitio corrumpitur. II. *Ratione Quantitatis*, eſt 1. *Nimius*, ſeu ut ad vaſorum capacitatem refertur, qui quidem totus in ſanguinem faceſſit, ſed ob nimiam humorum abundantiam periculum ſuffocatio-

nis,&c. minatur; ſeu ad vires ſeu naturam nos gubernantem, qui cruditates multas parit. 2. *Paucus*, quando vel paucis cibis, vel ὀλιγοτρόφοις, vel ex longo intervallo aſſumtis utimur, qui ſemper vires minuit. 3. *Moderatus*, qui corporis ſubſtantiam caloremque nativum, & humorum ſymmetriam tuetur, excrementiſque modum adhibet, in quo aſſumendi modus eſt, cum nondum ſatietas cepit. III. *Ratione Qualitatum*, eſt 1. *Calidus*, qui craſſos humores attenuat, viſcidos incidit, flatus diſcutit, in temperatis bilem auget. 2. *Frigidus*, qui æſtum ſanguinis & ventriculi temperat, ſed flatus materiam ſuggerit. 3. *Humidus*, quo ſiccitas partium emendatur; alvus ſubducitur. 4. *Siccus*, qui ægrè concoquitur, firmiter alit, & ſuccum melancholicum ſuppeditat. 5. *Dulcis*, qui quidem, benè ſi compactus eſt, alit, ſed jecinoris & lienis obſtructiones efficit. 6. *Salſus*, qui putredinem arcet; ſi nimiùm ſumatur, ſanguinem exurit, & pruritum excitat. 7. *Amarus*, qui tergit, & incidit. 8. *Acris*, qui obſtructa liberat, bilem auget, & acres halitus excitat. 9. *Acidus*, qui incidit, & ſi ſimpliciter talis eſt, ſuccum craſſum deorſum ſubducit; ſi ad dulcorem vergit, alvum lenit; ſi ad acerbitatem, adſtringit. 10. *Acerbus* & *Auſterus* qui adſtringit, ſi cibis aliis præmittatur; ſi poſtremò aſſumatur, laxat. 11. *Boni vel mali ſucci*. 12. *Simplex* vel *medicamentoſus*, qui præter vim nutriendi, alterandi quoque potentiam habet. 13. *Inſalubris*, è quo pravus ſuccus generatur, & qui facilè putreſcit. 14. *Optimus*, qui facilè concoquitur, plurimum nutrit, bonum alimentum ſuppeditat, non facilè corrumpitur, aut pravam qualitatem induit, & pauca excrementa relinquit. IV. *Ratione Præparationis*. 1. *Crudus*, quo hodiè Abyſſini, Scythæ, & multi alii Barbari gaudent. 2. *Aſſus*, quo ſolo Trojani belli temporibus Heroës uſi dicuntur, qui ſiccum alimentum præbet, & excrementa

menta ſæpè moratur: quod ſi ex venis extractus, undique, ne exhalare poſſit concludatur, noxius eſt. 3. *Toſtus*, qui nimium aduſtus eſt. 4. *Frixus*, qui in ſartagine cum humido externo paratur, & ſuavis quidem propter humidum pingue eſt; ſed quia humidum internum ſuperfluum non ita convenienter emittit, imò plus externi redundantis imbibit, coctu eſt difficilis, nidorulentus & ſanguinem exaſſans. 5. *Elixus*, qui intus quidem eſt ſiccior, propter exteriorem tamen humiditatem humectat. 6. *Suffocatus*, qui quia æqualiter coctus eſt, laudabilem, temperatum, & permeabilem ſuccum generat. 7. Eſt *conditus*, vel *Non*. De Condimentis inferius agemus.

PVNCTVM II.

De Ciborum generibus.

GEnera *ciborum* ſumuntur 1. *Ex Plantis*. 2. *Avibus*. 3. *Quadrupedibus*. 4. *Piſcibus*. 5. *Exſanguibus*.

I. PLANTÆ ſunt, *Frumenta*, *Legumina*, *Olera*, *& Fructus*.

I. *Ad Frumenta* pertinent. 1. *Triticum*, quod eſt calidum & humidum, plurimi, firmi & ſaluberrimi nutrimenti. Viſciditas, ſi qua ei ineſt, præparatione tollitur. 2. *Zea*, vulgò *Spelta*, quæ eſt naturâ tritico proxima, & nutrit plus hordeo, minus tritico; fit ex ea Alica. 3. *Secale*, quod aliis *Rogga*, è qua panis in pleriſque locis conficitur, calidius eſt hordeo, & plus eo nutrit, ſed difficilius quàm triticum concoquitur. 4. *Hordeum*, ex quo Ptiſana conficitur, alimentum bonum, meatus abſtergens, & facilè tranſiens, ſed tenuius, & ad vitæ longitudinem minus commodum 5. *Avena*, quæ calefacit, & bonæ notæ alimentum præbet, alvumque ſiſtit. Paratur alibi ex ea *Avenatum* cum lacte bubulo, caprillo, aut ſucco amygdalarum dulcium & ſaccharo. Editur tuſa, & ex jure carnium.

nium. 6. *Oryza*, quæ apud Orientis populos plerumque in panes cogitur. Temperata eſt, cum lacte cocta multum nutrit; ſed difficilius coquitur, & ſuccum craſſiorem, ideò obſtruentem præbet, ſemen auget. 7. *Frumentum Saracenicum*, quod commodè labori deditos nutrit, difficulter coquitur, flatus gignit, & oculis nocet. 8. *Milium*, quod frigidum & ſiccum eſt, alvum ſiſtit, & difficulter coquitur. 9. *Panicum*, quod deterioris eſt, quàm milium naturæ. Pinſitum & evolutum furfure, pultem, non faſtidiendam præbet.

II. *Ex Leguminibus* ſunt, 1. *Faba*, quæ ſunt frigidæ, ſiccæ, & flatulentæ, Crudi, ſed ſimul abſterſivi nutrimenti, difficiliſque coctionis, ſenſum hebetiorem & ſomnium turbulentum reddunt. ideò ſtudioſis ſunt inimicæ. Lugdunenſes molâ fractas, percoctas, & delibratas, in craſſamen quoddam album reformant. 2. *Piſa*, quæ ſunt frigida, ſicca & flatulenta, inprimis viridia: nervis creduntur nocere: jus ſubſtantiâ eſt melius. 3. *Lentes*, quæ alimentum frigidum & ſiccum, difficilis coctionis, caput craſſis vaporibus replens, oculis noxium, ſanguinis craſſi authorem præbent, inprimis ſi cum ſalſis carnibus edantur. 4. *Ciceres*, qui propter abſtergendi facultatem, magis in uſum medicum expetuntur. Dioſcorides utentibus coloris præſtare elegantiam ſcripſit. 5. *Cicercula*, quæ medium locum inter ea cibaria, quæ boni malive ſucci ſunt, concoctu facilia & pervicacia, obtinet. 6. *Vicia*, quæ craſſum ſuccum & atra bili generandæ commodum ſuggerit, & alvum ſtringit.

III. *Sub Oleribus*, ſeu *Hortenſibus cibariis*, herbæ ſeu *folia, germina, radices*, & *fructus*, tacebo de ſeminibus, comprehenduntur. I. *Ex foliis & germinibus* ſunt 1. *Lactuca*, quæ omnium olerum optima, ſanguini generando plus quàm alia materiæ præbet: frigiditate ſuâ æſtum ventriculi compeſcit, ſomnum

conci-

conciliat, renum calorem temperat. Sed ſi nimium ea veſcaris, ſemen extinguit. Succus duarum unciarum pondere interficit. Sumitur cruda, cum oleo, ſale & aceto. 2. *Intubum*, quod vires lactucis ſimiles habere docuit Galenus. Alibi in hybernos menſes accerſitur. Solent enim folia ubi adolevere, velut in globum exiliore filo colligare, & fictilibus vaſis coperta ſervare. 3. *Braſſica*, quæ frigida & ſicca eſt, difficulter concoquitur, craſſum alimentum, & quod fuliginoſos in caput vapores exhalat, ſomnos turbat, & viſum hebetat, præbet. Corrigitur, ſi cum jure carnium ſumſeris. Succus acrimoniam & vim alvum exſtimulandi præ ſe fert. Melior foliis expanſis quàm capitata. Labori deditis offerri poteſt. His piper adjicitur. 4. *Spinachium*, refrigerat & humectat, ſeroſos humores gignit, & flatuum proventu, niſi piper ſal & butyrum admiſcueris, felix eſt. 5. *Malva*, leviuſculè alit, alvi profuſionem concitat, & gratiam à butyro & condimentis mutuatur. 6. Idem de *Atriplici* & *Blito* dici poteſt. 7. *Beta* frigida & ſicca eſt, & diverſarum partium, ſuccus detergit, ſubſtantia ſiſtit; Epatis tamen & lienis obſtructiones tollit. Veteres ei vina piperque adjiciebant. 8. *Aſparagi*, quibus turiones ſeu prima germina lupuli affines ſunt, temperatæ ſunt naturæ, alimenti parum nec id probum præbent, guſtui grati ſunt, appetitum excitant, detergunt, urinas movent, & renes mundant. 9. *Naſturtium*, quod condimenti loco propter calorem ſumitur. Ægineta ſtomacho adverſari, & mali ſucci eſſe addidit. Perſis olim familiare in cibo. 10 *Sinapi*, quod eſt acris ſaporis, calidum evidentiſſimè & ſiccum. Ideò inter condimenta reponitur, quæ craſſos cibos attenuant. Muſto per vindemias diluitur; unde Muſtardæ nomen. II. *Ex Radicibus* ſunt 1. *Cepæ*, quæ parum alimenti præbent, calefaciun t, incidunt, attenuant, ſanguinem accendunt, diſcuſſi:

cuſſis partibus tenuioribus, ſuccum craſſum poſt ſe relinquunt; Venerem irritant, ſomnia turbulenta adferunt; & capiti, oculis, dentibus, ac gingivis in bilioſis inprimis nocent. 2. *Allium*, quod menſe Majo cum recente butyro à multis Gallorum populis editur; & ex quo cum nucibus juglandibus ſimul in pila contritis, Alliatum parant. Nullum in crudo alimentum, in cocto pauciſſimum & pravum. inſigni caliditate & ſiccitate humores craſſos attenuat & incidit, ad toleranda frigora aquarumque pravitatem corrigendam exquiſitum eſt remedium. 3. *Porrum*, quod ferè earundem eſt virium. Bilioſus, cerebro infirmos, graviter afficit, aciem oculorum hebetat, frequentius ſumtum bilem porraceam gignit. Crudum ex ſale primo cibo eſitatum, ventriculum à craſſis ſuccis liberat. 3. *Raphanus*, quo cruda ſale aſperſa utimur. Obſonii potius loco eſt, utpote calida, acris. dentes atterit. Spiritum colligit, & ructum laxat, urinam movet, arenulas ex renibus pellit. Optimus putatur, qui facilè frangitur. 4. *Raphanus ſylveſtris*, eaſdem vires obtinet, & condimenti potiùs quàm alimenti vicem habet. 5. *Rapum*, quod ſatis alimenti, calidi nempe & humidi præbet, tardius, crudum præſertim, coquitur, & ventrem inflat. Habetur & flaccidum. 6. *Napus*, qui plus nutrimenti ſuppeditat, minus quam Rapum craſſi & flatulenti ſucci eſt, venerem ſtimulat. 7. *Paſtinaca ſativa*, paucum, craſſum, calidum, nec admodum probi ſucci, alimentum præbet. Vrinam promovet, venerem ſtimulat, menſes movet. 8. *Beta rubra*; quæ cum aceto ſemine carvi & radice ſylveſtris raphani condita, acetarii potius quàm cibi loco exhibetur, cum parum nutriat. III. *Ex fructibus* ſunt. 1. *Cinara*, quæ in ſecundo gradu calefacit & ſiccat, coctionis eſt difficilioris, ſucci non ſatis boni. Eſtur à quibuſdam cruda ex ſolo ſale, ab aliis ex piperis polline, & butyro cocta. ex

aceto & oleo copioſam & fœtidam urinam pellit: quidam appetentiam excitare, & dejectam reſtaurare credunt 2. *Cucurbita*, quæ alimentum præbet gelidius humidiuſque, ideò citò delabitur. Corrupta in ventriculo, in malignum ſuccum vertitur. Quidam eas cucumeribus innocentiores ponunt. Aliquando aſſæ frictæve in menſas veniunt. Gratiores quæ longiores tenuioreſque, ideò ſalubriores; quæ pendendo crevere, minimum ſeminis habent. 3. *Cucumeres*, qui ſunt frigidi & ſicci. Galenus hominum cibis perpetuò abdicandis cenſuit. Vivunt quippe in ſtomacho in poſterum diem. Commodiſſimè tamen ſumuntur immaturi adhuc, in acetariis conditi muria ex aceto & pipere; iiſque minus noxii ſunt, qui ventriculum habent calidiorem. Veneti in peſtilentiales morbos ab iis incidunt. 4. *Melones*, qui & guſtui ſunt grati, & odorem aromaticum ſpirant; ſed quia aquos à humiditate abundant, facilè corrumpuntur, & corrupti veneni naturam induunt, & choleram excitant. Ideò primis menſis ſumi debent, ut facilius delabantur, eos cibus boni ſucci, & unus vel alter hauſtus boni vini excipiat. 5. *Fraga*, quæ humida ſunt & frigida, tenuis ſucci, & facilè in ventriculo corrumpuntur. Ventriculum & epar bilioſiora refrigerant, ſanguinis & humorum fervorem reſtringunt, ſitim ſedant, urinam movent, renes purgant. Optimè in prima menſa ſumuntur. Eduntur interdum ex lactis cremore cum ſaccharo: ſæpè & meliùs ex vino. 6. *Cappares*, quæ recentes valentius alunt, & alvum ſubducunt. Ex aceto & oleo ſumtæ, cibi appetentiam excitant, lienis & jecoris obſtructiones tollunt, & pituitam in ventre contentam detergunt. IV. *Arborum* fructus ſunt: 1. *Poma*, ex quibus *Dulcia*, & aromatico odore fragrantia, alimenti mediocrem quantitatem præbent, & affectibus melancholicis proſunt. *Acida* frigida ſunt, & nimis flatulenta. *Au-*

ſteriora

ſteriora craſſiora ſunt, & nimis tardè per alvum deſcendunt, quamvis coctione vis corrigatur. *Aquoſa* vitioſiſſimi ſunt ſucci, nulliuſque ſaporis. 2. *Mala Cydonia*, quæ frigida & ſicca ſunt, pauci alimenti & difficilis coctionis, cruda nervis nocent. primo cibo ſumta alvum ſiſtunt: à cibo, alvum laxant, & os ventriculi claudunt. 3. *Aurantia*, quæ ſi acida, intinctus cibariis præſtant, aviditatem excitant, & faſtidium tollunt: ſi dulcia, intinctibus quidem accepta non ſunt, ſed tuſſibus & exaſperatis faucibus opitulantur. 4. *Pyra*, quæ *ſi dulcia*, humidioris & frigidioris ſunt naturæ, *Muſcatellina* ſi excipias, quæ calida, & corruptioni magis obnoxia: ſi *Auſtera & acerba*, adſtringunt & refrigerant, ventriculo & inteſtinis noxia. Coctione emandantur. 5. *Meſpila*, quæ ſunt frigida & ſicca; mitia tantum eduntur, paucum idque concoctu difficile alimentum præſtant, vomitum ſedant, &illioſo ventriculo conveniunt. 6. *Ficus*, quæ calidæ & humidæ ſunt, plus reliquis fructibus nutriunt, facilè è ventre deſcendunt. ſi nimium ſumantur, flatus excitant. Aridæ, quæ *Carica* dicuntur, ita interdum abſtergunt, ut lienteriam inferant, humores ad exteriora pellunt, ſudores movent, copioſius ſumtæ pediculos gignunt. 7. *Mala Perſica*, quæ omnia ſunt frigida & humida, parum nutriunt, & facilè corrumpuntur. recentia ante cibum ſumenda. ſiccata vel cocta pravitatem aliquomodo deponunt. 8. *Mala Armeniaca*, quæ Perſicis ſunt meliora, & ſtomacho gratiora. 9. *Pruna*, quæ omnia ſunt humida & frigida. Dulcia bilem mitigant, facilè coquuntur, & per ventrem deſcendunt. *Alba* & cerea viliſſima ſunt. Optima Damaſcena & Vngarica. *Recentia* excrementitiæ ſunt humiditatis; & ſi *cruda*, deterioris ſucci, imò ventriculi tonum laxant. *Siccata*, nutritioni magis ſunt accommoda. 10. *Ceraſa* ſi ſunt *dulcia*, ob copiam facile corrumpuntur, & lum-

 bricos

bricos ac putridos febres gignunt: ſi ſunt *Acida*, refrigerant, epatis & ventriculi fervorem compeſcunt, facilè coquuntur, & per alvum deſcendunt, appetentiam excitant, nec mali ſucci ſunt. 11. *Mora*, quæ humectant, refrigerant, parum nutriunt, facilè per ventrem deſcendunt, & quia ſi retineantur, facilè corrumpuntur & putreſcunt, vacuo, & à vitioſis humoribus libero ventriculo, aſſumenda ſunt. 12. *Vvæ*, quæ ſi *dulces*, ſunt calidiores, & ſitim excitant. Si *Acidæ* vel *auſteræ*, frigidiores; ſi *vinoſæ*, mediæ. Si *recentes*, ſunt pauci alimenti, lienem in tumorem tollunt, colicam pariunt, epar & ventriculum crudis humoribus, ſi diutius detineantur, replent. Si *Paſſæ*, auſteræ & acerbæ ventrem adſtringunt. dulces plus alimenti exhibent. dulces & auſteræ inter omnes excellunt, epati tota ſubſtantia conveniunt, & pectori proſunt. *Corinthiacæ*, quæ ſine nucleis, plus roboris ventriculo addunt. 13. *Olivæ*, quæ ſi *Halmades*, ſeu muriâ ſervatæ, ad invitandum appetitum ſunt nobiliſſimæ, & minore negocio à ventriculo perficiuntur. Adſtringentiores ſecundis menſis adhibentur, ut roborato ventriculi ore, cætera per alvum pellantur. 14. *Amygdalæ*, quæ ſi *amaræ*, urinam vehementer cient, & amaritudine faſtidium pariunt: ſi *dulces*, calidæ ſunt & humidæ, copioſum & boni ſucci alimentum præbent, ideò emaciatis optimæ. Febribus bilioſis & ſtomacho calido, non ita commodæ ſunt. 15. *Caſtaneæ*, quæ calidæ & ſiccæ, difficilis coctionis, boni ſi benè çoquuntur, ſed difficilis diſtributu, alimenti; ſi copioſius comedantur, flatus pariunt. 16. *Nuces juglandes*, calidæ ſunt & ſiccæ. *Recentes*, quia humidæ, commodius ſale aſperſæ eduntur. *Siccæ*, poſt piſcium eſum quorum humiditatem ſiccitate ſua temperant, ſumuntur. bilem generant, os ventriculi, gulam, & aſperam arteriam exaſperant. 17. *Nuces avellanæ*, juglandibus ſunt frigidiores, & plus

plus alimenti præbent, difficilius coquuntur, & terrenum ſuccum generant. His *Tubera* & *fungi* adduntur, qui plerique ſunt frigidi, inſipidi, aquei & craſſi alimenti, non ſine periculo ſumuntur; tum quia mali ſucci, tum quia interdum venenata.

II. AVES quæ homini in cibum cedunt, ſunt vel *Terreſtres*, vel *Aquaticæ*: ſuppeditant *carnem*, *partes alias*, & *ova*.

I. *Carnis reſpectu ex Aquaticis* præcipuè in cibum veniunt, 1. *Anas* tam cicur, quam ſylveſtris, quæ craſſum & melancholicum ſuccum generant, venas meſenterii & lienem infarciunt, & quartanis febribus opportunæ ſunt: illa inprimis, quæ cœno perpetuo immoratur. 2. *Anſer*, qui, ſi domeſticus, excrementitii eſt ſucci, quique putredinem facilè concipit; ſed ille magis. Ex *Terreſtribus*, principem locum obtinent 1. *Gallinaceum genus*, quod carnem habet temperatam, ſucci boni, & excrementi pauci. Vbi nata. 1. Carnem corporis primas obtinere, & omnium avium laudes, quantum ad obſonia pertinent, comprehendere. 2. Gallinas eſſe ſicciores. 3. Gallorum carnem duriorem & ſicciorem, ſenum inprimis, quorum jus alvum dicit. 4. Gallum Indicum nec ſapore, nec ſucci bonitate caponibus cedere; convaleſcentibus benè apponi; hyeme, pectore, & ventre ſuaviorem eſſe. variè & ſaginari & præparari. Vnde ſunt conchillati pulli, parthici, oxyzomi, laſerati, variani, tracto gælati, leucozomi, Iſicii, Amilati, Oxylipari, Aſſi, Elixi, frixi, preſſi, deſtillati. 2. *Perdix*, cujus caro temperata eſt, nonnihil ad ſiccitatem declinans, facilis concoctionis, præſtantis ſucci, multi alimenti, pauci excrementi, quæque convaleſcentibus & lue venereâ laborantibus benè exhibetur. 3. *Phaſianus*, qui carnis & ſucci bonitate gallinaceos æquat. Autumno & Hyeme laudatur, alis quàm coxis melior. Ejus pullus ſex octove ſeptima-

narum æſtate eſt ſuaviſſimus. 4. *Attagen*, cujus caro ejuſdem cum priore qualitatis. Convaleſcentibus convenientiſſimus eſt cibus. 5. *Columba*, quarum caro eſt craſſi, melancholici, & excrementoſi ſucci, nec facilè coquitur, nec febribus putridis convenit. Meliores ſunt montanæ & ſylveſtres. *Turtur* modicum & tenuem ſuccum præbet, ſed ſenior ſanguinem melancholicum creat. 6. *Turdus*, cujus caro facilè concoquitur, bonum præbet ſuccum, nutrimentumque firmum. 7. *Alauda*, quæ optimum ſuccum generat, & facilè coquitur, peculiari facultate à colica præſervare, eandemque curare creditur. 8. *Merula*, cujus caro ſuavitate, coctionis facilitate & ſucci bonitate hœdis eſt paulò inferior. 9. *Coturnix*, quæ calida & humida, difficilis coctionis, mali nutrimenti, multi excrementi, febribus generandis materiam ſuppeditans. 10. *Sturnus*, cujus eſum Galenus concedit iis, qui gracili & attenuato ſunt habitu. Apicius *Diabolicam* earum *carnem* vocat, quod viroſum odorem ob cicutam ſpiret. Vvis matureſcentibus præpingues capiuntur. 11. *Paſſer*, qui omni tempore quibuſdam gratus, ſed hyeme magis, quod æſtate propter ſalacitatem, macrior, aridior, calidiorque evadit.

II. *Partes avium* ſunt 1. *Criſtæ*, quæ ſolæ gallinaceo generi datæ ſunt. Inter cibos Galenus enumerat, quos nemo vel probarit, vel damnarit. Creduntur ad venerem tardos accendere. 2. *Alæ*, quæ ob ſuperfluam crudamque humiditatem labore diſſipatam, ſucci ſunt boni & facilis coctionis. 3. *Vropygium*, quod magis iis, quibus breviores pedes, carnoſum eſt & præpingue, ſed ob adipis copiam interdum nauſeam movet. 4. *Cerebrum*, quod quadrupedum ſiccius & durius eſt, montanarum delicatius quam illarum, quæ circa paludes & campos degunt. Gallinaceorum, Perdicum, & Phaſianorum, ſuaviſſimum. Paſſerum, & Columbarum irritat venerem. 5. *Col-*

lum,

lum,quod claritati oculorum propter ſanguinem ibi coagulatum, officere creditur. 6. *Lingua*, quæ quo muſculoſior,eo melior. Anſerum,libidinem movere, ſcribit Bruyerinus. 7. *Cor*, quod fibroſæ & duræ ſubſtantiæ eſt,difficulter coquitur,& ægrè permeat. Sæpius ſumtum, melancholicum ſanguinem generat. 8. *Pulmo*,qui ob raritatem facilè coquitur,& parùm nutrit. 9. *Ventriculus*,qui magnam partem carnoſus calloſuſque, ſuaviſſimus Anſerum. Carnoſus magis quàm calloſus Gallinarum altilium. 10. *Inteſtinum*, quod in roſtratula ſuaviſſimè editur. Alaudæ interanea, quæ dura & amara, à quibuſdam ad alvum ciendam pillularum inſtar deglutiuntur,ſed evanido ſucceſſu. 11. *Iecur*, quod propter temperamentum calidum & humidum,noſtro calori affine eſt. Anſerinum eſt περισπούδαστον καὶ πολυτελές. Vt potenter nutriret,olim eorum alimenta lacte imbuta fuere. 12. *Lien*, qui ut magnum evadat, farciuntur, quia maximæ avium parti exiguus,in nullam venit rationem. 13. *Teſticuli*,qui in gallinaceis præſtantiſſimi,ſi galli cibo ſeroſo lacte imbuto enutriti fuerint. Expetuntur à delicatis tanquam incentiva libidinis. 13. *Pedes*,qui,quia exiguæ carnis, tenuiſſimè nutriunt; quia nervoſi & tendinoſi, difficulter coquuntur. 14. *Cutis*,quæ, ſi altilium & pinguium ſuavis eſt, ſed alimenti exigui, & difficilis coctionis;ſi illa quæ lumbos gallinaceorum tegit, ſuaviſſima eſt. Si colli rugoſa & adipoſa, elixa melior quàm toſta. 14. *Medulla*, quæ ſi ſpinæ, ejuſdem eſt virtutis cum cerebro,niſi quod paulò durior exſiſtat; ſi oſſium, jucundior ac pinguior eſt; ſed liberalius ſumta, nauſeam parit. 15. *Pinguedo*, quæ moderatè ſumta,ſale aſperſa,parum quidem & malè, ſed non injucundè nutrit. Appetitum, ſi vinum ſuperbibatur, aufert, quod ventriculus complanetur, rugæ auferantur, & ſenſus doloris ex ſuctu excitetur.

III. *Ova avium* ex vitello & albumine conſtant.

Ille proprietate ſubſtantiæ facilè inflammatur, & in fumos abit. *Hoc*, frigidum & glutinoſum, ſanguinem pravum generat, & ægrè concoquitur. *Ipſa* pro ratione ſubſtantiæ, figuræ & coctionis variant. Sunt 1. *Gallinarum*, *Perdicum*, *Phaſianorum*, *juvenum* & *pinguium*, quæ omnibus præſtant. 2. *Anatum*, *Anſerum*, *Pavonum*, quæ deteriora habentur. 3. *Parva* oblonga, & candida, quæ reliquis ſucci bonitate excellere creduntur. 4. *Pallidiora*, qualia ſunt Anatum & Anſerum, quæ plus aqueæ naturæ poſſident. 5. *Tremula*, quæ eatenus per coctionem inſpiſſantur, ut in manu tenentis in putamine tremere videantur, plurimum alimenti & optimi ſucci corporibus exhibent, facillimè concoquuntur & diſtribuuntur, & ſanguinem cordi quam maximè congruum generant. 6. *Sorbilia*, ῥοφητὰ, quæ tremulis minus nutriunt, ſed facilius ſubducuntur, & faucium aſperitates lævigant. 7. *Cocta*, Græcis ἑφθὰ, id eſt, coctura in temperatione denſata, quæ difficulter coquuntur, tarde tranſeunt, & craſſius alimentum præbent. 9. *Aſſa*, quæ quod humiditatem eorum foci caliditas depaſcitur, elixis ſunt craſſiora; & ſi cinere tota obruuntur, quia denſata undique à circumfuſo igne extrema parte fumorum exhalatio intercipitur, pejora evadunt: ſi nuda prunis imponuntur, quia furnos exhalant depuranturque, meliora ſunt. 10. *Elixa*, quæ quia aquæ humiditas ne foci caliditate exſiccentur, obſiſtit; aſſis præſtantiora ſunt. 11. *Frixa*, quæ dum in ventriculo coquuntur, in nidorem abeunt, & alios cibos corrumpunt, craſſumque ſuccum reddunt. 12. *Suffocata* ſeu πνικτὰ, quæ Galenus parare docet, elixis & aſſis ſunt meliora, ſi in meliorem conſiſtentiam redacta fuerint.

III. *Tertium Ciborum genus* ſunt QVADRVPEDES, quæ ſubminiſtrant cibando homini. 1. *Carnem muſculoſam*. 2. *Caput*. 3. *Pectus*. 4. *Abdomen*. 5. *Extrema*, & 6. *Ea, quæ ab iiſdem ſumuntur, ſed partes non ſunt*.

I. Ca-

I. *Caro muſculoſa*, frequentiſſimè cibi loco ſumitur, & calidior eſt vivifico calore volatilibus, ideo animalia ter majora hiſce evadunt. Eſt 1. *Bubula*, quæ ſi Novellorum, quoniam nondum laboribus fracti, utilior habebitur, ſed raro apponitur; ſi vetulorum, eſt craſſa, difficilis coctionis, & venas non facilè pervadens, lentoris tamen & viſciditatis expers eſt. Alimentum præbet diſſipatum, difficile, & ſanguinem craſſiorem producit. Hippocrates Choleram ſiccam inducere ſcripſit. 2. *Vaccina*, quæ eſt craſſi, & atrabiliarii ſucci. 3. *Vitulina*, quæ eſt temperata, boni ſucci, concoctu facilis. Craſſiorem tamen paullò ſuccum quàm hœdina, aquina & vervecina præbet. 4. *Suilla*, quæ pro ratione ætatis variat. Δελφάκων ſeu lactentium eſt humidior, ſucci minimè boni & facilè putreſcibilis, ideò ei vinum ſuperbibendum. *Adoleſcentum* eſt melior, & benè nutrit. *Iuvenum*, inprimis ſi Majales, cæteris præſtat. potentiſſimè nutrit, & firmum alimentum præbet, hominibus ætate florentibus, & qui magnis laboribus exercentur, commodiſſima. *Decrepitorum*, qui χοῖροι, eſt dura, inſipida, melancholicorum morborum parens, vino diluenda. *Aprugna*, tum quod nec ita excrementitia ſit, neque viſcoſum ſuccum progeneret, domeſtica præſtantior eſt. Non alio ex animali poſt interitum, numeroſior Materia ganeæ quinquaginta ferè ſapores, cum cæteris ſinguli. Hinc porcelli farſiles, liquaminati, elixi forſiles, aſſi tractomoliti, Vitelliani, Flacciani, Laureati, Frontoniani, Oenogarati, Celſiniani, hortulani Trojani. Hinc, ſumina, ſpetilia, calli, vulvæ ejectitiæ, taxea, Lucanicæ, faliſci, Tomacinæ, Taniacæ Cerretanæ, hilæ, Imbrices, polimenta, Iſicia, Omaſa, &c. 5. *Ovilla*, quæ eſt nimium ſapore ingrato, & ruſticis conveniens: Graviter olet, ſi poſt Solſtitium elixetur; gravius, ſi aſſetur. 6. *Agnina*, quæ ante

annum completum, eſt humida, mucoſa, poſt annum, boni, copioſi, & mediocriter conſtantis ſucci, facileque coquitur in iis, qui laboribus exercentur, facilè diſcutitur. 7. *Vervecina*, quæ facilè coquitur, & bonæ notæ ſanguinem generat, ſi juniorum eſt. 8. *Capreoli*, quæ nutrimenti boni, & reliquorum Sylveſtrium carne, coctionis facilitate, & excrementorum paucitate præſtantior; ſiccior tamen eſt. 9. *Hædina*, quæ temperata, facilè digeritur, & bonos, ſed magis quàm vitulina viſcoſos generat humores. Fatua eſt, & niſi aſſetur, inſipida. 10. *Cervina*, quæ ſicca, difficilis coctionis, ſuccum melancholicum generat, ſi adultioris eſt; & facilè viſcera obſtruit. 11. *Leporina*, quæ melancholicum ſuccum præbet: ſed ſi probè coquatur, non mali ſucci eſt; floridumque faciei colorem conciliare creditur.

II. *Capita quadrupedum* edulia ſunt, *Bovinum, Vitulinum, Suillum, Aprugnum, Hædinum, Leporinum*, &c. de quibus in genere hoc dici poteſt, coctionis eſſe difficilis, craſſi viſcoſique ſucci, multum tamen nutrientis. *Partes ipſorum* potiores ſunt. 1. *Lingua*, quæ carne ſui generis, laxâ nempè, fungosâ, humidâ & glutinosâ conſtat: ideò minimè ſolidum, denſum, aut diu perſiſtens alimentum præbet; nonnullis tamen ſuaviſſima ineſt, mollis, probi ſucci, facilis coctionis, & alimenti non pœnitendi. Pars ea quæ exſeritur, durior eſt. 2. *Oculi*, qui deſpiciuntur, vitulinos ſi excipias, qui multa pinguedine, molique carne obſepti ſunt, & tenerioribus membranis involvuntur. 3. *Aures*, quæ quia Cartilagineæ, parcè nutriunt, niſi cum vicinis partibus ingerantur. 4. *Genæ*, quæ ſi ſunt quadrupedum juniorum, pinguium, & carnoſorum, bonitate ſucci non deſtituuntur. Vitulinæ ſunt tenerrimæ. 5. *Cerebrum*, quod pituitoſum eſt, craſſi ſucci, tardè permeantis, & ad coquendum difficilis. Nauſeam excitat, & vomitum movet

movet. Varignana venenis conferre dixit, fortè propter viſciditatem, qua ventriculi parietes obliniuntur. 6. *Palatum*, quod in bove laudatur. Membranoſâ quadam carne obductum eſt, & frequentiſſimè minutalibus additur. 7. *Roſtrum*, quod Galenus in porco pedibus poſtponit, auribus anteponit.

III. *In Pectore Cor & Pulmo* locum ſuum ſortita ſunt. 1. *Cor* coctu difficile eſſe, ſuperius diximus. Suillum augere mœrorem, in illis ſcilicet, qui jam aliquo affectu melancholico tentantur, Salernitanis placet. 2. *Pulmo* frigidi & humidi eſt temperamenti, pituitoſi ſucci, facilis ob raritatem, & levitatem coctionis ac diſtributionis: quidam inflare ventrem dicunt.

IV. *Abdominis partes* ſunt, *Iecur, Lien, Renes, Teſtes, Vulva, Ventriculus, Inteſtina, Meſenterium, Ilia, Sumen.* 1. *Iecur*, omnium animalium craſſi eſt ſucci, ad coquendum difficile, & tardè permeans. Suillum reliquis præfertur, inprimis συκωτὸν. Agnorum, hœdorumque facilius permeat, & minus craſſi ſucci eſt. Caprillum epilepticas convulſiones afferre dicitur, non minus quam hircinum. Aprugnum ἐντετυλιγμένον, ſeu Epiploo obvolutum, laudatur. 2. *Lien*, quia ſanguinem craſſum, lutulentum, & melancholicum attrahit, tale quoque nutrimentum præbet. Rubentes, quales porcorum, quia ſanguine minus pravo tinguntur, non ita mali ſunt ſucci. 3. *Renes* ſunt pravi ſucci, ingrati ſaporis, difficilis concoctionis: hœdini & vitulini, quod neque duri ſint, neque viroſi, laudantur. 4. *Teſticuli*, quia viroſum quid, in animalibus maximè coïtum expertis ſapiunt, duri ſunt & concoctu difficiles. Suum tamen præferuntur, nec agnini omninò improbantur. 5. *Vulva* veteribus ἥδιστον κρέας, ſuaviſſimum edulium, metropolis quoque & mater filiorum Hippocratis, (Lurconem quendam Athenien-

nienſem puta) fuit, & in duplicem, *Ejectitiam* nempe, ſeu prægnantem, & *porcariam* ſeu virgineam, quæ ἐκτόμις, dividebatur. Succum quia gignit, frigidum & crudum, ideò difficulter concoquitur. 6. *Ventriculus*, quale nutrimentum præbeat, facilè ex ejus conſtitutione colligi poteſt. Leporum, boum, caprar. in uſu olim fuiſſe, notum. 7. *Inteſtina gracilia*, quæ Græci χορδὰς, Latini *lactes* appellant, eſu ſuaviſſima fuiſſe, Epicharmus in Megaride teſtatur: craſſa, quæ φύσκας nuncupabant, non minus in deliciis fuere. 8. *Meſenterium*, vituli inprimis lactentis & obeſi, ſuaviſſime cum tantillo aceti editur. 9. De *Ilibus* nihil ferè occurrit. 10. *Sumen*. οὖθαρ Græcis, Latinis uber, ſpectile ſeu ſpetile, inter lautiores cibos computatum fuiſſe, ex Plauti Pſeudolo colligi poteſt.

V. *Extrema*, Græci ἀκροκώλια vocant, quo vocabulo in macellis & culinis extremi pedes mactatarum victimarum veniunt. Pedes verò quadrupedum inter μυξώδεις habenteſque aliquid ὑλκιμον καὶ γλίσχρον. Ariſtoteles retulit. Mneſitheus Athenienſis hos & caput ἐ πολὺ τὸ τρόφιμον καὶ λιπαρὸν habere ſcripſit. Alii Veneris victimam vocavere. Huc refero *Glandia* & *Callum*. *Glandium* eſt corpus glandinoſum, molle, ſpongioſum, & album, quod thymum vocant. Commendatur à Plauto in Curculione. Vitulinum eſt ſuaviſſimum. *Callus* & *callum*, caro erat ſuillâ pinguior, & mirum in modum denſata, ut callum obduxiſſe videatur. Fuit inter lautitias veterum.

VI. Quod à Quadrupedibus ſumitur, & pars non eſt, eſt *Lac*; quod partes quoque ex quibus conſtat, *Serum*, *Butyrum*, *Caſeum* largitur. 1. *Lac*, multiplex eſt. 1. *Crudum*, quod recentiſſime mulſum ſumi debet, ne flatus excitet. Recens enixorum animalium non probatur. Corrigitur ſalis vel ſacchari modico. 2. *Coctum*, quod quidem minus flatulentum, ſed quia ſerum coctione abſumitur, craſ-

craſſius evadit, & venas obſtruere aptum eſt. 3. *Caſeoſum*, quod plurimas caſei partes obtinet. Multum nutrit; ſed minus ſalubre eſt. 4. *Butyroſum*, quod viſcoſius paullò eſt, difficilius diſtribuitur, inflationeſque generat. 5. *Seroſum*, quod minimum nutrit, ſed confeſtim alvo ſecedit. Nihil de Melca, aphrogala, argyrotophemate, pyraſto, χιστῷ, coloſtro, & oxygalo dicam. 6. *Animalium macilentorum*, quod parum alit. 7. *Animalium obeſorum*, quod periculum convulſionis afferre dicitur. 8. *Animalium nigrorum*, quod melius candidorum lacte. 9. *Poſt partum emulctum*, quod liquidiſſimum ac tenuiſſimum, ſpiſſatur temporis progreſſu. 10. *Optimum*, quod tepidum, æqualis ſubſtantiæ, admotum ungui ſtatim non diffluens, levius quàm gravius, minimè viſcoſum, ſed dulce, inodorum, album, & aliquo pacto ſplendens, ac denique à ſano animali, & in benè valentibus benéque conſtitutis mammis elaboratum. 11. *Humanum*, quod quàm proximè ad optimum accedit. 12. *Bubalum*, quod muliebri craſſius eſt, pinguius, & magis nutriens. facilè obſtruit, & ægrè in ventriculo coquitur. 13. *Ovillum*, quod bubulo inferius eſt, & magis obſtruit. 14. *Caprillum*, quod ſupradictis paullò calidius, ſubſtantiæ tenuioris, & paucioris nutrimenti, magis alvo ſecedit. 15. *Equinum*, cui, ob multi ſeroſi tenuitatem & caliditatem, eximia detergendi facultas. 16. *Aſininum*, quod reliquis frigidius, tenuius, & ſeroſius, minus nutriens, & minus obſtruens, maximè abſque acrimonia & mordacitate abſtergit, & ſubducit. vide de lacte Geſnerum, Baricellum, & Nardum. II. *Serum*, quoad ſubſtantiam aqueam & phlegmaticam refrigerat & humectat; quoad acrem ſalſam & bilioſam, detergit. Conſule de eo Caſtrenſem Luſitanum & Perſium Trevum. III. *Butyrum*, pectus & pulmones juvat, ſputum educit,

& ad

& ad frigidas aridaſque tuſſes confert: abundè ſumtum ventrem lubricat, facultateque digerendi, diſcutiendi, coquendi, & leviter educendi pollet. Vetuſtum acrimoniam contrahit. IV. *Caſei aliquot ſunt differentiæ.* 1. Eſt *Recentior & mollis*, qui durato & recentiori præfertur: quippe magis alit, & ocyùs ſubit. 2. *Rarus & laxus*, qui denſitate utilior. 3. *Immodicè lenteſcens*, & ariditate friabilis, qui culpatur. 4. *Ovillus*, qui faciliùs reliquis coquitur, & melius alimentum præbet. 5. *Vaccinus*, qui ovillo bonitate proximus. 6. *Caprinus*, qui utroque deterior, calidior certè eſt & tenuior. 7. *Optimus*, qui nec eſt ocellatus & foraminulentus, nec ſale nimio adſperſus, nec capillis intrinſecus ſordidus, nec liquorem ſtillans, nec vetuſtus, nec durior, neque denique fœtidus. IV. *Quartum Ciborum genus*, ſed quadrupedibus deterius, ſunt PISCES, quorum Qualitates, per Differentias & partes, *Carnem* nempe & *reliqua membra*, optimè explicabuntur.

I. *Differentiæ* ſumuntur I. *A loco*, ratione cujus, alii ſunt Lacuſtres tam τελματιαῖοι, quàm λιμναῖοι, alii Fluviatiles, alii Marini, tam ſaxatiles quàm pelagii & litorales; alii Foſſiles, alii Ἀμφίβιοι, de quibus omnibus ſequentia notentur. 1. *Paluſtres*; quia cœnoſi, & minus exercentur, excrementis ſcatere. 2. *Lacuſtres*, qui lacus ingentes, fontibus & fluminibus irriguos incolunt, meliores eſſe. 3. *Fluviatiles*, qui in turbidis & magnarum urbium ſordes excipientibus fluminibus verſantur, ſtomacho adverſari, craſſioris ſubſtantiæ eſſe, & difficulter excerni; qui in aquis perpetuò limpidis, lacuſtribus præferri. 4. *Marini*, qui in mari ventis agitato, & ad boream ſpectante vivunt, propter exercitationem & venti puritatem, carnem habent optimam. 5. *Pelagii*, qui in imo maris degunt, dura ſunt carne, difficulter coquuntur, ſed copioſum corpori ali-

mentum ſubminiſtrant. 6. *Litorales* quia eluvie maris cibantur, improbari poſſunt: & quia à Sole illuſtrata loca incolunt, & jugi exercitatione, quicquid excrementitium ex pabulo colligitur, diſſipatur, pelagiis anteponendi ſunt. 7. *Saxatiles*, οἱ πετρίζοντες, qui nec locum, nec cibum mutant, ſunt εὔφθαρτοι, εὔχυλοι, σμηκτικοὶ, κοῦφοι, ὀλιγότροφοι, concoctu faciles, (nonnulli veterum Chyloſin per putrefactionem fieri putarunt) boni ſucci, abſtergentes, leves & parum nutrientes: qui πλανῆται *errones* vocantur, propter motum aſſiduum & fluctuum verbera, carnem duriorem acquirunt. 8. *Foſſiles*, duram nec jucundam carnem habent: tam pravos & exitiales aliquando fuiſſe, ut omnes, qui illos ederant, perierint, Seneca author eſt. 9. Ἀμφίβιοι, qui partim in terra, partim in aquis degunt, propter cibi & motus varietatem ad facultatis tutelam vix probantur. 10. Piſces ejuſdem generis & ſpeciei, differentiam bonitatis & malitiæ, pro ſalubritate & inſalubritate loci, in quo vivunt, obtinent. Meliores nonnulli in Oceano, quàm mediterraneo; & contra. II. *A ſubſtantia*, ratione cujus piſces ſunt, 1. *Carnis duræ*, qui improbantur, maximè ſi eadem lenta quoque fuerit. 2. *Mollis*, qui præſtantiſſimi, ſi teneram ſimul & friabilem obtinuere. 3. *Mediæ naturæ*, qui friabilem carnem habent, ſed non mollem; quales ſunt Mulli. III. *Ratione Ætatis*, cujus reſpectu nota, 1. *Parvos*, ſi duriore ſunt carne, improbari; ſed & molliores, quod mucoſam habeant, rejici. 2. *Senes*, multum carnis per ætatem amittere. 3. *Mediam ætatem*, quod nec mucoſa ſit, nec ſucco deſtituatur, probari. IV. *Ratione Cibi*, ratione cujus 1. *Sarcophagi*, duriore, ſicciore que ſunt carne. 2. *Qui muco veſcuntur*, glutinoſæ ſunt ſubſtantiæ. 3. *Qui radices & herbas depaſcuntur*, friabili mollique carne præditi ſunt, *&c.* Sed de his vide nos in libris de Piſcibus.

II. Ex *Partibus piſcium*, quæ in cibos veniunt, præcipua eſt *caro*. Ratione hujus itaque, 1. *Aſellus*, etſi recens, friabilis, tener, loci ſucci, & facilis coctionis ſit; tamen exſiccatus, craſſum & difficilis coctionis alimentum, & quod non niſi à valentiore ventriculo vinci poteſt, ſuppeditat. 2. *Solea*, *Paſſer* & *Rhombus*, recentes, candidum & bonum ac copioſum nutrimentum, quodque non facile corrumpitur, ſuppeditant. Siccati duriores ſunt. 3. *Salmonis* caro tenera eſt, palato gratiſſima, facile coquitur, & bonum ſuccum præbet; recentem intelligo. 4. *Trocta* inter piſces, qui in dulcibus aquis progignuntur, ſunt optimi, facilis coctionis, multi, boni, ac tenuis ſucci: majores, pinguedine & viſciditate improbantur. Palmam referunt, quæ carnem rubram, & plures maculos rubras habent. 5. *Funduli*, ſunt ſalubris alimenti, boni ſaporis, concoctu faciles, nec diu in ſtomacho morantur. 6. *Gobitides* fundulis ſunt affines. 7. *Lucius*, *minor* inprimis, carnem habet friabilem, haud difficulter concoquitur, & facilè diſtribuitur: ſecundùm alios eſt duræ carnis. Fluviatilis lacuſtri potior eſt. 8. *Perca* marina, eſt ſecundùm Diphilum tenera, minimè viroſa, coctu facilis; *fluviatilis*, friabilem quidem carnem non habet, haud tamen difficulter coquitur, nec mali ſucci eſt; alii imbecillum alimentum, & quod facilè diſſipetur, præbere ajunt. 9. *Cyprinus* ſeu *Carpa*, carnes humidiores, aqueo potius, quàm tenaci humore dilutas poſſidet, ſuccumque non parum excrementitium habet. Laudatur maximè, qui in rapidis & puris aquis vivit. Non debet variis cibis miſceri. 10. *Barbis* caro candidiſſima eſt, facilis coctionis & diſtributionis, alimentique & ſucci non mali. Ova tormina excitant. 11. *Lampetra* glutinoſa eſt; ſed ſi benè condiatur, gratum & ſapidum alimentum præbet. In vino quidam ſuffocari volunt eam.

12. *An-*

12. *Anguilla*, carnem habet mollem & dulcem, ſed glutinoſam, pinguedine & humiditate multâ ſcatentem: quidam quippiam intus anguillæ ineſſe dicunt, quod non exemtum, viſceribus peſtem adferat. Inflammationem pulmonis inferre certum. Veteres tamen tanti habuere, ut *cœnarum Helenam* appellarent. 13. *Tincam*, Auſonius vulgi ſolatium dixit. Tantæ creditur pravitatis, ut ejus eſus febres inducat. 14. *Halec* carnem habet albam & friabilem, boni ſaporis, non difficilis coctionis, ſucci boni. Salitus vel fumo induratus, à ſeipſo degenerat. 15. *Acipenſeri*, ſeu ſturioni caro eſt dura, pinguis, glutinoſa. Non malum præbet ſuccum, niſi quod difficulter coquatur: juniores ſunt gratiores, & multum alimenti præbent.

III. *Reliqua Piſcium membra* ſunt. 1. *Caput*, quod in quibuſdam edule eſt. Mullus olim non niſi propter caput & jecur emebatur. Hodiè Salmonis, Vmbrinæ, & Carpionis in deliciis eſt. Cranium Lupi piſcis, res olim lautiſſima. 2. *Lingua*, quæ in Delphino tenera & pinguis; in Cyprino ſi aſſetur prædulcis, & Venerem exſtimulat. 3. *Oculi*, qui in Salmone ſunt teneri & adipoſi. 4. *Barba*, quas mullor: inprimis, plenis fabatariis, & diſcis Heliogabalus pro Naſturtiis, Apiaſtris, & fœno græco exhibuit. Iuvenalis *jubas* vocat, & velut rem delicatam nominat. 5. *Cervix* & *Clidium*, ſeu ea pars, quæ pectus à cervice diſterminat. Vtraque pars ſalita *Omotarichum* dicitur, & ori gratum, ægreque vitiari Xenocrates prodidit. 6. *Hepar*, quod in Aſellis cæterorum piſcium jecinoribus anteponitur. Siluri adeò dulce eſt, ut nauſeam pariat. Lupi aſſatum & ſucco mali aurantii conditum, hepati anſerino non cedit. In Muſtelarum fluviatilium jecinora, reditus principatus aliquando inſumti ſunt. 7. *Latera*, quæ in Acipenſere & Muræna à Martiale & facetiſſimo Comico

laudantur. 8. *Viſcera*, ſine quibus Scarus eſt inſipidus, quæque in Delphino ſapore & violæ odore delectant. 9. *Ventre*, qui in Huſone carnem porcinam ſapore refert. Ex Thynnorum ventre, circumciſo abdomine, umbilicos enucleando, & ſale, aceto, & fœniculo incluſos cadulis condiendo, quidam obſonii genus commentus eſt. 10. *Lactes*, qui in Lucio, Huſone, & Murænis commendantur. 11. *Abdomen*, quod in Thynnis pinguius & ſapidius Hiceſius prodidit. 12. *Inteſtina*, quæ in Salmone, Aſello, Congro, & Lucio laudantur. 13. *Ilia*, quæ in Rhombis Horatius l. 2. ſ. 8. deprædicat. 14. *Lumbi*, quorum in Sphyræna ſeu Sudi Antiphanes inter lautiſſima obſonia meminit. 15. *Cauda*, quæ in Lucio, Thynno expoſcitur. Vulgari proverbio, Cyprini caput, Scordulæ pars media, Lucii cauda à cupediarum peritis petitur. 16. *Cutis*, quæ in Tinca à mulieribus Gallicanis carni longè præfertur. 17. *Ova*, quæ ex Percis craticulâ toſta; ex Cyprinis elixa, & frixa; ex Lupo, Salmone, Huſone, Marde condita; τάριχα expetebantur. *Barborum* intolerabilia tormina excitant, ut dixi Luciorum ventrem diſtendunt. Et tantum de Piſcibus.

IV. Inter EXSANGVIA, *Oſtreas* duntaxat, *Cochleas* & *Cancros* reponam. I. *Oſtreæ* ſalſo, quem præ ſe ferunt ſucco, ventrem ad dejectionem irritant, appetitum excitant, Venerem ſtimulant, minùs nutriunt, & aliquid difficultatis in ventriculo pariunt. II. *Cochleæ terreſtres* ſeu Limaces, carnis ſunt duræ, & contumaces concoqui: at ſi perficiantur, perplenè nutriunt, ſi crebrius menſis adhibeantur. Craſſum & atrum ſanguinem gignunt. Quod hecticis prodeſſe dicuntur, in carnium jure eſt, & in parte ſaltem poſteriore, quàm Ariſtoteles μήκωνα, hoc eſt, papaver nominat. Ineſt huic aliquid glutinoſum, caſeoſæ ſubſtantiæ paullò magis duratæ ſimile

mile, facilè diſſolubile, dentibus ſtatim cedens, tenerum, quod non difficulter coquitur, & valdè nutrit. Laudantur minus albæ, & quæ in vinetis & fruticetis inveniuntur. III. *Cancri*, qui cauda carent, & Gammari ac Aſtaci, qui caudam habent, qui noſtris regionibus familiares ſunt, non multum inter ſe differunt. Difficilis ſunt coctionis; victi, validè nutriunt, ſed craſſum ſuccum gignunt. De *Reptilibus* & aliis, quæ apud quaſdam Gentes in uſu, tacemus.

PVNCTVM III.

De Condimentis, Pane, & Cibi ſumendi tempore.

T*Ertium quòd circa cibos explicandum venit, ſunt* CONDIMENTA, ἡδύσματα καὶ ἀρτύματα, quorum & Differentia & Materia ſeu Genera enarranda ſunt. I. *Differentiam Condimentorum* quod attinet, ſunt illa, vel. 1. *Simplicia*, quæ ex unius rei admiſtione exſurgunt: vel *Compoſita*, quæ ex duabus aut pluribus. *Illa* ſunt Calefacientia, Frigefacientia, Temperata, Acria, quæ Aromatica, Amara, Salſa, Acerba, Acida, Dulcia, Pinguia. Hæc fortè plura. *Intinctus*, nempe, *Embammata*, *Saccharata*, *Salviata*, *Alliata*, *Cepata*, *Oxypora*, *Acetaria*: ut taceam, *Tyrotarichos*, *Tuceta*, *Tomacula*, *Succidia*, *Capniſtas*, *Carnes*, *Iura atra*, *Pulmenta*, *Vitulos*, *Porcelloſque Trajanos*, *Pernas*, *Minutalia*, *Ventres faliſcos*, *Apexabones*, & alia νογαλεύματα, de quibus conſulantur Apicius & Athenæus, quæque ſuperius attigimus.

II. *Materia Condimentorum*, ſunt *Foſſilia*, *Plantæ* ipſæ, *Plantarun ſucci*, *&* *Mel*. *Ex Foſſilibus* eſt *Sal*, qui viſcoſa cibaria attenuat, inſipidis ſaporem conciliat, humida exſiccat, graveolentiam fœtidorum tollit. Optimus eſt candidus, pellucidus, cryſtalli inſtar, denſus, inodorus, quique æqualem & cum quadam ſuavitate acrimoniam obtinet. Dicitur

 ſi Mau-

ſi Mauris fides eſt, oculos hebetare, genituram abſumere, & ſcabiem excitare. II. *Ex plantis eſt*, 1. *Piper*, nigrum inprimis, quod concoctionem præclarè adjuvat, & naturis pituitoſis mirè confert. Optimum graviſſimum, plenum, nigrum, ſine rugis. 2. *Zingiber*, cujus calor diutius quàm piperis perdurare creditur, ſtomachi cruditates compeſcit, & Venerem excitat. 3. *Cariophylli*, quibus bubulæ linguæ, vaccarum ubera, *&c.* transfiguntur. Calefaciunt cum quadam adſtrictione, & graveolentiam animæ infringunt. 4. *Cinnamomum*, quo juſcula cereviſiaria frigida, & aquarum vitia caſtigantur. Calefacit ventriculum cum adſtrictione quadam. 5. *Cardamomum*, quod guſtatu eſt acre & amarum. 6. *Nux myriſtica*, quæ ad hos pariter uſus, ut ſuperiora uſurpatur. 7. *Crocus*, qui ciborum coctionem juvat, bonum calorem parit, hepatis oppilationem aperit, & narcotica vi præditus eſt. 8. *Sambucus*, cujus prima germina aceto condiuntur, & alvum commovent. 9. *Cappares*, qui ſale conditi cum oleo vel oxymelite appetentiam excitant; pituitam in ventre contentam dejiciunt, & lienis obſtructiones levant. De *Naſturtio*, *Cepis*, *Alliis*, &c. vide ſupra. III. Ex *Plantarum ſuccis* eſt, 1. *Saccharum*, quod acria lenit, acida retundit, ſalſa ſuaviora reddit, auſteritatem vincit, acerba miteſcere docet, inſipidis ſenſum tribuit, ſed ſimul in calidioribus bilem producit; dentibus verò nigredinem, rubiginem, & mobilitatem adfert. 2. *Oleum*, quod ſi ex olivis benè maturis expreſſum fuerit, conveniens naturæ noſtræ alimentum ſuppeditat: & aliorum alimentorum malitiam, herbarumque cruditatem emendare & corrigere poteſt. Alvum etiam mollit & laxat, omnem aſperitatem tollit, ruptis & fractis auxiliatur, & dolorem mulcet. 3. *Succi uvarum acerbarum*, *Citriorum*, *malorum agreſtium*, quibus Galli & Itali utuntur.

tur. Refrigerant, adſtringunt, & malaciæ muliebri conferunt. Huc pertinet *Acetum*, quod ſummè refrigerat, & penetrat. Acrimonia ejus, pane toſto, vino, uvis paſſis, ſambuci floribus, roſis, ſaccharo, & ſimilibus infringitur. Melancholicis & feminis uteri morbos reformidantibus, noxium eſt. IV. *Mellis* natura calidior eſt, illud quod albicat, & ſanis videtur commodum, ſi exceperis. Facilè in bilem tranſit, ideò nec calidioribus naturis nec calidioribus partibus commodum, aliàs detergendi & putredini reſiſtendi vim habet. Paratur ex eo Medo.

IV. *Quarto* loco poſuimus PANEM, cujus, ratione materiæ & præparationis, variæ ſunt Differentiæ.

I. *Ratione Materiæ* I. *Neceſſaria* eſt 1. *Siligineus*, qui ex flore farinæ conficitur, quique potiſſimum corpori tribuit alimentum. 2. *Similaceus*, qui ex Similagine, quæ poſt florem eſt purior farinæ pars, fit, & ſuperiori quàm proximè accedit. 3. *Cibarius*, qui ex polline, quæ pars furfuris minus impura & craſſa, coquitur, & minus quidem alit, ſed magis ob admiſtos furfures per ventrem deſcendit. 4. *Furfuraceus*, qui minimè omnium nutrit, ſed maximè per alvum ſecedit. 5. *Domeſticus*, ſeu *αὐτόπυρος*, ſatis optimè nutrit, citoque alvum petit. 6. *Hordeaceus*, qui ſi ex hordeo præſtantiſſimo conficitur, minus à triticeo abeſt; ſi ex laxo & levi, furfuraceo reſpondet. 7. *Secalinus*, qui ſi ater & ponderoſus, gravitatem infert, mali eſt ſucci & craſſi, in renibus calculos generat. II. *Condimentaria* eſt 1. *Fermentatus*, qui levior & diſtributioni melior, quàm azymus. 2. *Azymus*, qui è contra ſe habet. 3. *Acrizymus*, qui quoque eſt δύσπεπτος, & ventriculum gravat. 4. *Salitus*, qui levior non ſalito. 5. *Non ſalitus*, qui generandis obſtructionibus aptus eſt. *Crocatum*, *Ovatum*, *Butyratum*, *Caſeatum*,

Saccharatum non attingo. Huc pertinent *partes ipſius panis.* 1. *Medulla*, de qua ſumendum eſt, quod hic de pane dicitur. 2. *Hetta*, *ſeu Cruſta ſuperior*, quæ humiditates abſorbet, & calorem acuit; ſi verò eſt retorrida, humorem aduſtum & atrabiliarium generat. 3. *Cruſta inferior*, quæ ſuo nomine caret, & cui eadem competunt.

II. *Ratione præparationis* panis eſt. 1. *Sapidus*, in quo fermentum & ſal benè miſta ſunt. 2. *Inſipidus*, qui ſe in contrarium habet. 3. *Benè ſubactus*, qui nec nimium, nec parum, plurimùm, moderatè tamen, ſubagitatus eſt. 4. *Malè ſubactus*, qui obſtruit, inflat, onerat. 5. *Clibanites*, qui quia per totum ſeipſum coctus eſt, omnium optimus eſt. 6. *Furnarius*, quibuſdam *Clibanites*, qui in teſtis ſeu furnis portatilibus coquitur; & quia in profundo non ſimiliter aſſatur, præcedente paulò eſt deterior. 7. *Ipnites*, ſeu in majore ſummo toſtus, qui vel ſuper craticulam vel pavimentum, aut cineres calidos torretur, quia exuſta ſuperficie partes intimæ crudæ relinquuntur, parvus eſt. 8. *Subcineritius*, qui cineribus obruitur, & cui cineres pravitatem aliquam adſpergunt. 9. *Bis-coctus*, qui deſiccat, & *ſi ſiligineus* eſt, minimum excrementi relinquit. 10. *Recens*, qui *ſi calidus*, ſiticuloſus eſt, flatuſque & ſuffocationes parit; *ſi frigidus*, ſalubriter eſitatur; *ſi biduanus* aut *triduanus*, præ ſiccitate ægrè concoquitur. 11. *Vetus*, qui durus & mucidus, humorem melancholicum generat; & alvum adſtringit. 12. *Magnus*, qui, quia ignis ejus humidum non excoxit, gravitatem ventriculo adfert, & flatus excitat. 13. *Parvus*, qui, quia cruſtam juſto majorem undique obducit, ſanguinis aſſati materiæ, & ſiccitatis cauſa eſt. 14. *Mediocris*, qui magis laudatur. 15. *Spongioſus*, & *lævis*, qui leviter alit, & obſtructiones in viſceribus minimè creat. 16. *Solidus* & *gravis*, qui ſuperiore

riore deterior. 17. *Optimus* itaque eſt Siligineus, qui ex tritico maturo, non admodum recenti, ſolo pingui enato, tineis, pulvere, lolii ſemine, nigella aut pruina minimè vitiato, non imbre madido, aut ex aſſervatione fœtido conficitur, benè perteritur, fermentatur, ſalitus coquitur.

V. *Quintus locus* TEMPORI CIBI SVMENDI datus eſt, quod etiam pro ratione Nationum variat. Ebræi videntur bis in die ſumſiſſe. Apud Græcos jam dudum ab Homeri tempore edendi tempora diſtincta fuere in ἄριστον καὶ δεῖπνον, ſeu prandium & δόρπον ſeu cœnam; ſequentes habuere ἀκρατίσμα, ἄριστον ſeu δορπηστὸν, ἑσπέρισμα, ſeu δείλινον, δεῖπνον, & quintum tempus, cujus epulæ κῶμοι, & ἐπιδορπίσματα dicebantur. Romani habuere jentaculum, prandium, merendam, cœnam, & comeſſationem. Noſtrum tempus à Romanorum conſuetudine non recedit: plurimi tamen mortalium prandio duntaxat, & cœnâ contenti vivunt. Et tantum de cibis ſufficiat. Plura qui voluerit, adeat poſt *Galenum* de Alimentorum facultatibus, *Morellum* in Scholam Salernitanam, *Bruyerinum* de Re Cibaria, *Iulium Alexandrinum* de Salubr. & *Vlyſſem Aldrovandrum*, & noſtram Hiſtoriam de Animalibus.

ARTICVLVS III.

De Potu.

Potus eſt res non naturalis, humidam corporis humani ſubſtantiam inſtaurans, & ſitim ſedans.

Duo circa eum obſervanda. *Neceſſitas ad ſanitatem, & Genera.*

I. *Neceſſarium ad ſanitatem potum eſſe*, vel exinde patet, quod potus humidam corporis ſubſtantiam, quæ indies abſumitur, inſtauret, ſitim naturalem ſedet, humidum pingue craſſumque per angu-

ſtos meatus deferat, ciborum in ventriculo miſturam, cocturam, & fuſionem faciat, & pinguis illius alendo corpori humano deſtinati inflammationem prohibeat.

II. *Genera potus* ſunt 1. *Aqua.* 2. *Vinum.* 3. *Cereviſia.* 4. *Mulſa* 5. *Liquores* quidam è pomis, pyris & ſimilibus parati.

I. Circa *Aquam* duo obveniunt, *Differentia* nempe, & *Correctio.* I. *Differentiarum* reſpectu, Aqua eſt 1. *Pluvialis* ſeu cœleſtis, quæ ſi procelloſa & nimboſa, damnatur; ſi cum tonitru deſcendit ſeu temporaria, leviſſima eſt & tenuiſſima, quod Sol ſubtiliſſimum ſorbeat atque trahat; impura tamen, & putredini obnoxia, quia varii vapores per calorem ſublati, pluviæ permiſcentur. 2. *Nivalis* & *glacialis*, quæ, quia pars tenuiſſima, & leviſſima diſſlatur & evaporat, craſſa, ventriculum lædit, & graves articulorum nervorum viſcerumque morbos excitat. 3. in *Ciſternis collecta*, quæ multum limi de ſe dat, pigra eſt; calcis viroſum ſaporem odoremque ſæpè repræſentat; & animalcula quædam interdum concipit. *Putealis*, quæ, cum ſupra terram non attollatur, craſſa eſt, & diu in viſceribus hæret. Nota vero, *dulcem* in argilloſa terra, *frigidiorem* in topho; *exilem* & limoſam in ſabuloſo; *optimam* ſpeique certiſſimam in ſaxis rubris; *boni ſaporis* in glarea, *rigentem* ad radicem montium, in ſaxoſis & ſilice; *laudatiſſimam*, quæ Hyeme calet, Æſtate alget. 4. *Fontana*, quæ ſi è *petra* exit, & verſus Septentriones fluit, adverſumque Solem habet, inutilis eſt: ſi ad *emerſum Solis* æſtivum, ſalutaris eſt; ſi *in planis* jacet, quia Sol tenuiſſimum educit, & terrenum relinquit, minus ſalubris: ſi *per plumbeas fiſtulas* decurrit, noxia; ſi *per arenam ac lapillos*, nihilque limi ſecum trahit, laudata. 5. *Fluvialis*, quæ maxima parte, quod è pluribus fontibus confluvio oria-

tur,

tur, & à nivibus in montibus ſolutis, & pluviis augeatur, mixta eſt. Cruditatem ejus Solis radii, dum per multa ſpacia terrarum decurrit, corrigunt. Ipſa pro varietate fluminum, & terrarum per quas fluunt, variat. 6. *Lacuſtris ſeu ſtagnans*, *&* *paluſtris*, quæ peſſima eſt. Eſt enim craſſa, & cruda, ſæpè peſtilens. Ventriculum offendit, viſcera obſtruit; humores corrumpit; ſæpè putridarum febrium cauſa eſt. 7. *Optima*, quæ pellucida, ſaporis & odoris alieni expers, citò refrigeratur, citò incaleſcit, levis eſt, & in qua carnes & fructus citius elixantur. II. *Correctio aquarum*, coctione perficitur, quâ non ſolùm cruditas & frigiditas emendatur; ſed & terreſtres & vitioſæ partes ſeparantur, quæ poſtea calore evaneſcente ſubſident. Vide de hac materia *Pamphilum Herilacum*, de Aquæ & Vini qualitatibus.

II. *Vini aliquot ſunt Differentiæ*. I. *Ratione loci natalis* eſt 1. *Falernum*, quod præſtantiſſimi ſucci. 2. *Creticum ſeu Malvaſium*, ventriculi frigidi levamentum, quod colicos dolores pellit. 3. *Gallicum*. 4. *Rhenanum*; quod tenue, cordi roborando, viribuſque inſtaurandis aptiſſimum. 5. *Hungaricum*. 6. *Hiſpanicum*, &c. II. *Ratione ſubſtantiæ* eſt 1. *Tenue*, quod facilè penetrat, vires ſubitò reficit, meatus aperit, ſudores & urinas movet, ſed paucioris eſt alimenti. Tale eſt inprimis aquoſum. hinc fulvum & flavum. 2. *Craſſum*, quale eſt nigrum, rubrum, dulce & auſterum, quod plus nutrit; ſed diutius in partibus hæret, eas magis calefacit, & ſiccat, aliquando & obſtructiones generat. II. *Ratione coloris* eſt 1. *Album*, quod minus quàm fulvum & flavum calefacit, ſi præter colorem ſubſtantiæ etiam tenuitatem habeat. 2. *Fulvum*, quod albo proximum, & ſi ſimul tenue, optimum. 3. *Rubrum*, quod moderatè calefacit, ſanguinem bonum generat, nec caput tentat ſi craſſum ſimul eſt, lienis & epatis obſtructiones approperat.

4. *Helvolum*, quod earundem ferè eſt virium. 5. *Nigrum*, quod craſſioris eſt ſubſtantiæ, plerumque dulce, maximè nutriens, & ſanguinem craſſum generans. Dum in viſceribus diutius hæret, viſcerum obſtructiones parit, & caput replet. III. *Ratione ſaporis eſt* 1. *Dulce*, quod benè nutrit, palato, viſceribus, pulmoni & faucibus eſt gratum, nec caput tentat: at quia craſſum, obſtructiones gignit, quia tale, facilè in bilem mutatur. 2. *Auſterum*, quod debiliorem calorem habet, in ventre diutius moratur, & ad vias urinarias penetrat, fluxionibus eſt commodum; ſed quia ſputum detinet, in morbis thoracis adhiberi non debet. 3. *Medium*, quod optimum. IV. *Ratione odoris* eſt 1. *Fragrans*, quod vel ipſo odore vires collapſas reficit, ſpiritus auget, omnes facultates roborat. Senibus eſt utile, niſi quod caput repleat, & nervos feriat. 2. *Inodorum*, quod nec à ventriculo tam avidè arripitur, nec tam aptam augendis ſpiritibus materiam præbet. 3. *Alieni odoris*, quod noxium eſt. V. *Ratione ætatis* eſt 1. *Muſtum*, quod flatulentia ſua colicam gignit, & urinæ excretionem impedit. 2. *Novum*, quod muſteâ adhuc dulcedine blanditur, excrementoſum eſt, non facilè in corpus diſtribuitur, & fluctuationes in corpore parat. 3. *Vetuſtum*, quod nervos ferit, & caput tentat. 4. *Medium*, cujus uſus ad omnia commodior. In hoc tamen magna varietas. Alia ætatem ferunt, alia vires citius amittunt. III. *Cerevisia*, apud Septentrionales, ubi minor vini proventus, in uſu eſt. Paratur ex tritico, hordeo, ſecale, avena, vel ſeparatim ſumtis, vel miſtis; & conditur lupulo. *Differentias* quoque habet varias. I. *A materia* eſt 1. *Triticea*, quæ plus hordeaceâ nutrit, calefacit, & humectat; ſed ſuccum viſcidiorem generat, obſtructiones parit, urinam non ita concitat, ſed alvum laxat. 2. *Hordeacea*, quæ quidem propter hordeum mi-

minus calefacit; ſed quia plus lupuli ſortitur, non parvam calefaciendi vim acquirit, ſuccum præbet tenuiorem, & magis eſt diuretica. 3. *Avenacea*, quæ ejuſdem eſt cujus avena qualitatis. 4. *Secalina*, quæ validè nutrit; ſed obſtructiones parit, & urinam remoratur. Huc pertinent *Differentiæ ab Aquis*, pluvia nempe ſtagnante, fluviali, puteali, &c. ſumtæ, quæ quoque facultates & vires cereviſiarum variant. II. *Ab Ætate* eſt 1. *Recens* quæ inſalubris eſt, inprimis ſi turbida: meatus enim obſtruit, & calculoſis noxia eſt. 2. *Defæcata*, quæ ſalubrior. III. *A Locis* eſt 1. *Polonica*, quæ plerumque ex tritico fit, benè nutrit, & moderatè calefacit. 2. *Dantiſcana*, quæ eſt Syrupi inſtar, aſſuetos optimè nutrit, in non aſſuetis ſitim excitat. 3. *Hamburgenſis*, quæ plerumque ex tritico conficitur; eſt boni ſaporis, vividum colorem conciliat, urinam pellit, ſi nimium bibatur, ruborem faciei excitat. 4. *Lubecenſis*, quæ nimis fortis, caput gravat, & ſanitati officit. 5. *Goſlarienſis*, quæ primo guſtu dulcis videtur, mox vinoſum ſaporem linguæ imprimit. Conducit ſanitati. 6. *Embecenſis*, quæ ſubtilis eſt, clara, & penetrans; primò amariuſcula, mox acris; pellit urinam & bilem: ideò in ictero & febribus laudatur. 7. *Brunſvicenſis*, quam *Mumam* vocant, non multum ab Embecenſi abludit; niſi quòd ſit craſſior, & flatulenta. 8. *Roſtochienſis*, quæ ſitim ſedat, urinam pellit, & parum nutrit; Æſtate benè bibitur. 9. *Serveſtana*, quæ diu in hypochondriis hæret, & quandoque ſi recentior ardorem urinæ excitat. 10. *Neoburgenſis* in Thuringia, quæ benè excoquitur, & nutrit; nimium ſi bibatur, caliginem oculis inducit: quidam à nimio ejus potu, cœci evaſere. 11. *Erfurtenſis*, quæ ſanitati maximè conducit. 12. *Torgavienſis*, quæ laudabilem ſanguinem generat, & aromatico ſapore principalia membra roborat. 13. *Witteber-*

tebergenſis, quæ earundem eſt cum Rhenana malè excocta virium. 14. *Rauſchenburgenſis* in Haſſia, quæ contra calculum laudatur. 15. *Paderbornenſis*, quæ craſſum ſanguinem generat. 16. *Brabantica*, *Geldrica*, *Zutphanica*, quæ ſcorbutum producunt. 17. *Flandrica*, quæ laudabiliſſima, inprimis duplex. 18. *Anglica*, quæ bibentes pingues reddit. 19. *Rhenana*, quæ plerumque vilis & noxia. 20. *Colonienſis*, quæ Brabanticam ſuperat. Taceo *Differentias à vaſis* ſumtas, quæ quoque facultates mutant. Servantur aliquando in picatis, aliquando non picatis vaſis. *Mulſum* ſeu *Hydromel*, plerumque plùs quàm vinum calefacit, præſertim, ſi aromata addantur, Facilè verò in bilem ob mel abit. Laudatiſſimum Lithuanicum, Covenſe, & quod Lipice vocant.

Caput II.

De Rebus non-naturalibus, quæ geruntur.

R*Es non-naturales quæ geruntur, ſunt Affectus animi, Motus & quies corporis, ſomnus & vigilia, magna ad ſanitatem ſeu conſervandam, ſeu violandam momenta.* De *Affectibus animi*, & eorum actione in corpus, hæc ex præcipuis occurrunt. 1. *Moderatos* ſanitatem conſervare, nec quicquam in corpore mutare. 2. *Exceſſum paſſos*, ſæpè corpus de ſtatu naturali dejicere, aliquando & mortem repentinam inferre. 3. *Affectus bonos* ſi ſpectes, 1. *Amor* ſi excedit, quia Spiritus in corde, rem amatam ad ſe attrahere geſtiente, vehementer accendit, ut eos rei amatæ obviam mittat, ſæpè palpitationem, aliquando inſaniam, ſyncopen, &c. excitat. 2. *Lætitia*, ſi *moderata* eſt, cor & ſpiritus vitales recreat; ſi *repentina* & nimia, Spiritus, quos in ea cor ad membra exteriora, propter nimiam ſui dilationem effundit, ita diſſipat,

pat, ut ſæpè mortem inferat. 4. *In Affectibus malis*. 1. *Triſtitia* ſenſim & paulatim Spiritus diſſolvit, corpus refrigerat & ſiccat, concoctionem vitiat, vigilias inducit, & morbos melancholicos generat. 2. *Metus*, vires propter ſubitum caloris Spiritum & ſanguinis ad exteriora recurſum, reſolvit; pulſum parvum cum extremorum refrigeratione inducit, & aliquando ſubitæ etiam in juvenibus caniciei cauſa fuit. 3. *Ira*, in qua Spiritus & ſanguis quaſi in corde effervescunt, & cum impetu ab interioribus ad exteriora moventur, Spiritus & humores agitat; corpus univerſum calefacit, febreſque generat. Sæpè iratos, tremores artuum, & cordis palpitationes, invadunt. Mulieris verò in periculum abortus incidunt. Mortem, quia Spiritus in ea liberè & cum impetu feruntur, vix cuiquam intulit; ſi factum, aliquem affectum naturalem acceſſiſſe, neceſſe eſt.

II. *Motum* ad ſanitatem eſſe neceſſarium, exinde patet, quod calorem nativum augendo, nutritionem promoveat; Spiritus movendo & agitando, vapores & excrementa diſcutiat; ſoliditatem membrorum & duritiem ex mutua attritione partibus conciliando, δυσπάθειαν quandam corpori inducat. Pro ratione verò *Differentiarum* diverſimodè in corpus humanum agit. *Optimus*, omnes partes æqualiter exercet. Huic *proximus*, quo omnes ſed non æqualiter moventur; *læviſſimus*, qui unam exercet. I. *Nimius*, Spiritus & ſolidas partes exhaurit, totum corpus refrigerat, muſculorum, nervorum, & ligamentorum robur diſſolvit, & lumini oculorum obeſt. II. *Celer*, corpus denſat & attenuat. III. *Tardus*, carnem rarefacit & auget. IV. *Vehemens*, corpus durum, vegetum, ſed ſimul gracile reddit. V. *Continuatus & æquabilis*, quia ab eo tanquam multo membra refranguntur, magis delaſſat. VI. *Inæquabilis*, quia quiete interciditur, minus. VII. *Interciſus ac ordinatus*,

natus, minorem deſatigationem, cum interruptio quietem, quies laſſitudinis minus inducat, parit. VIII. *In calidis locis*, magis exurere, in humidis humectare, quod corpora exercitatione rarefacta facillimè ad imbibendas aëris & locorum qualitates diſponantur, certum eſt. IX. *Ex Motibus à ſe factis*, 1. *Saltus ſine intermiſſione*, calorem nativum excitat, ſed capiti concuſſione, & pectori compreſſione, dum dorſum flectitur, nocet. *Verſus altum*, coxas juvat, pectori noxius: *verſus inferiora*, caput à ſuperfluitatibus emundat, & crura corroborat. *Cum exſilitione*, diuturnis capitis morbis accommodatur, & materiam ad ſuperiora tendentem ad inferiora deducit. 2. *Curſus*, ſi eſt *vehemens*, obeſis & humidis corporibus prodeſt; ſed capite quoquomodo dolentibus nocet. Si *moderatus*, corpora perbellè calefacit, appetitum excitat, & licet primum defluxiones moveat, eas tamen poſtea tractu temporis cohibet. *Longus anterior*, ſi ſenſim fit, carnem diffundit; ſed corpora craſſiora reddit. *Retro* ſi placidus eſt, capiti oculis, ſtomacho, lumbis, accommodatus eſt. *Circularis*, carnem & ventrem diſtendit, & caput valdè offendit. *Per acclivia*, thoraci & cruribus inimicus eſt. *Per declivia*, caput vehementer afficit, viſcera quaſſat, coxas debiles perturbat. *Per plana*, omnia ſuperius dicta præſtat. *Tecto corpore*, ſudorem movendo humectat, & carnem calefacit, ſed corpora decoloratiora, quod Spiritus ſincerus, allabens ipſa non depurget, facit. *Nudo* magnam ſudorum copiam elicit, per occultos halitus humores evocat, corporaque magis adurit. 3. *Diſcinctu*, propter vehementiores in longius diſcum projiciendo obnixus, vehementia motus, & muſculorum intentione, artus magis ſolideſcunt, & ab excrementis purgantur, ſed renibus aut thorace malè affectis vitandus eſt. 4. *Iaculatio*, boni habitus acquiſitioni inſervit; ideò Æſculapius

lapius & Apollo magiſtri jaculandi eſſe putantur. 5. *Deambulatio, mediocris, contenta* tamen, corpora pura reddit, defluxionibus & menſium ſuppreſſionibus auxiliatur. *Velox*, magnoperè calefacit, & magnitudinem carnis tollit. *Tarda*, ſenibus imbecillioribus commoda eſt: quia corpora immodicis laboribus exſucta emollit, meatuſque corporis laxando purgat. *Nimia*, corporis tremorem debellat, flatus diſcutit, & capita debilia magnoperè perturbat. *Multa*, capite & thorace affectis, & quibus partes infernæ non nutriuntur, auxiliatur. *Pauca*, iis quibus deambulationibus à cibo opus eſt, quique gravitatem corporis ſentiunt, prodeſt. *Longa & recta*, capiti prodeſt, ſed nimis humiditates exſugit. *Longa & concitata*, ſingultui comprimendo prodeſt. *Brevis*, ex motu & quiete inter reflectendum orta, laborem infert, & continuis reverſionibus caput labefactat. *Cum intenſione crurum, calcibus incumbendo* inſtituta, thoraci humido & utero convulſo prodeſt. *Extremis digitis inſiſtens*, lippientibus & alvo ſuppreſſis conveniens eſt. *Per acclivia*, magis, quod corpora quaſi onere premantur, fatigat, ſudorem movet, & Spiritum cohibet; genibus verò infirmis valdè adverſatur. *Per declivia*, à capite ad inferiores partes trahit, ſed femora invalida reddit. *Per plana*, ob motus univerſitatem, corpus labore afficit, ob naturæ quam tenent ſimilitudinem, citius eoſdem finiunt. *Per inæqualia* iis qui citò deambulando defatigantur, commoda eſt. *Per aſpera* caput replet. *Per arenas profundas* maximè ad omnes corporis partes firmandas corroborandaſque facit. *Loco concluſo*, aëre intemperato, vitioſo, craſſo, & corpus univerſum replente fruitur. *Sub dio*, ſi *ad mare*, & ſiccandi, & craſſos humores attenuandi vim habet; ſi *ad ſtagna & flumina*, humectat, ſed Epilepticis nocet: ſi *in mediterraneis*, factæ circa mare cedit; ſi *in rore*, non ſine damno humectat:

mectat; *ſi in locis vento minus perflatis*, ad evocandum per halitum, & excrementa digerenda facit, & in colicis à frigida cauſa ortis commendatur; ſi *ſub Borea*, tuſſes excitat, ſed ſenſuum integritatem affert; ſi *ſub Auſtro*, caput replet, alvum mollit; ſi *ſub Zephyro*, omnium ſaluberrima eſt; ſi *ſub Apeliote*, ferit: ſi *in Sole*, capiti humano noxia eſt, calidum liquefacit, ſiccum ſiccius reddit. De illa quæ *ſub umbra*, nota 1. Arbores rore ſuffuſas vitari debere, quod colliquatis à rore arborum ſuperficiebus, aſpergo noxia corporibus affuſa, partes extimas mordeat & diſcindat. 2. Saluberrimam deambulationem, quæ ſub myrto, lauro, & inter benè olentes herbas inſtituitur. *Cœlo ſereno*, deambulatio levat, per halitum evocat, bonam reſpirationem conciliat. *Cœlo nebuloſo*, gravitatem affert, caput implet. *Matutina*, alvum mollit, ſegnitiem à ſomno contractam diſſolvit, appetitum excitat, & humidioribus temperamentis, quod humoris tranſitus exinaniantur, confert. *Veſpertina*, hominem ad ſomnum præparat, inflationes diſpergit, & caput debile malè afficit. *Poſt cibum*, exigua aſſuetis & illis quibus non ſine labore cibus in ventriculi fundum deſcendit, conveniens eſt. 6. *Erecta ſtatio*, univerſim, qui dorſo ſunt imbecilliori, vel renum inflammatione & ulceribus laborant, noxia eſt: In ſpecie conſiderata. *Ante cibum*, ventriculi excrementis inaniendis, & aſthmaticis, auxiliatur, urinam provocat, & pedes corroborat; ſed vertiginoſis, quod fumi caput petant, non convenit. *Poſt cibum*, ſi *moderata*, deſcenſui ciborum in ventriculi fundum cooperatur; ſi *diutina*, vaporum copiam ad ſuperiorem corporis regionem mittit, humorum multitudinem ad inferiora præcipitat, thoracem labefactat, & veſicam, totamque mingendi actionem vitiat. *In umbra*, ex ambulatione in eadem judicanda eſt, habita pauci & multi ratione. *Sub Sole*, magis in Æſtate deu-

deurit quam Hyeme deambulatio, & in impuro corpore magnum capiti nocumentum affert, &c. X. *Ex Motibus ab alio factis eſt*, 1. *Equitatio*, quæ ſi placida & lenta, laſſitudinem magnam parit, homineſque infecundos reddit: *ſi celer*, nec admodum frequens, equitantes, continuâ genitalium attrectatione, libidinoſiores facit, & corpus laborioſè concutit; thoracique maximè adverſatur: ſi *ſuccuſſante equo* peragitur, caput, collum, dorſum, & nates offendit, ſed renum arenulas educit: ſi *currentibus equis*, nimium calefacit, ſenſus hebetat, & oculos offendit. 2. *Geſtatio*, in genere, in ſanis & valetudinariis, calorem naturalem auget, & materiæ multitudinem diſcutit: in vigilantibus verò, ſomnium, excrementa quæ à capite ad ſtomachum delabuntur digerendo, conciliat, &c. In ſpecie. *Vehiculo* quæ peragitur, ſi *eſt mitior*, in capitis affectionibus, & inteſtinorum fluxionibus prodeſt, ſed Epilepticis, quod motus rotarum vertiginem faciat, obeſt: ſi *retroverſa ſit facie*, viſui debili, ejuſque obfuſcationi magnum juvamentum adfert. Si *vehementior*, in ſupprimenda carnis multitudine, à Cœlio commendatur. In *Lecticâ*, ſanis poſt cibum in obeundis negotiis commoda, in ægris quoque olim in uſu. *Decumbebant* lethargici, nephritici, &c. ſic enim materiam expulſioni aptam efficit; *ſedebant*, diuturno aliquo & levi morbo impliciti, in integra febrium declinatione conſiſtentes. In *Sella*, in naturis frigidis, & quæ manifeſtè inclinare animadvertuntur, admittitur. Sed de his omnibus conſule eruditiſſimum *Mercurialis de Arte Gymnaſtica opuſculum*, quod forte recenſitum, & aliquot Notulis auctum, in publicum aliquando iterum emittemus. IV. De *Quiete* non eſt, quod aliquid dicam. Ex Motu quod dici poteſt, unuſquiſque colliget.

III. *Somnus* quoque ad ſanitatem neceſſarius eſt, ut & membra corporis humani laſſa refocillentur, &

Spiritus quibus anima in perficiendis actionibus utitur, reſtaurentur. *Moderatus* ſi eſt, non tantum eo vires defatigatæ refocillantur, & Spiritus laboribus diurnis diſſipati inſtaurantur; ſed & calor ad interiora revocatur; unde alimentorum, crudorumque humorum in toto corpore coctio feliciter perficitur; totum corpus, & inprimis viſcera, ſuaviter humectantur; calor augetur, & totum corpus validius redditur; curæ tolluntur, ira ſedatur, animuſque tranquillior evadit; immoderatæ evacuationes, præter ſudorem, ſupprimuntur; ſenibuſque inprimis utilis eſt ſomnus. *Immoderatus* contra ſomnus, ſpiritus obſcurat & torpidos reddit; menti & memoriæ ſtuporem quaſi conciliat; caloremque crudis humoribus cumulatis & ſuperfluis cohibitis obtundit. Somnus etiam, qui corpore quocunque modo inanito initur, corpus exſiccat, atque extenuat.

IV. *Vigiliæ* etiam vel ſunt *Moderatæ*, vel *Immoderatæ*. *Illæ* Spiritus ac ſenſus excitant & vegetiores reddunt, ſpiritus & calorem in omnes corporis partes diſtribuunt, alimenti diſtributionem adjuvant; excrementorum propulſionem promovent. *Immoderatæ* ſpiritus, inprimis animales, abſumunt & diſſipant, & univerſum corpus, præcipuè cerebrum, exſiccant, bilem augent, acuunt & inflammant; tandemque, calore diſſipato, morbos frigidos excitant.

CAPUT III.

De Rebus Non-naturalibus extrinſecus adhibitis.

Res Non-naturales extrinſecus adhibitæ ſunt, Balneæ, Inunctiones, Frictiones & Veſtes.

I. De *Balneis* obſerva. 1. Non minus alterare, quàm aër ipſe. Sed pro diverſitate temperaturæ, diverſimodè, pluſque in iis artificii quàm in aëre. II. Non rarò & quidem graviter, inprimis inſuetos, ple-

plethoricos, cacochymicos, catarrhoſos, inflammationi & eryſipelati obnoxios, lædere. III. Fieri aut ex *liquoribus*, ut aqua dulci, fontibus medicatis, decoctis herbarum, oleo, lacte, vino, &c. aut ex *vapore*, aut ex *ſolida ſubſtantia*, calida nempe, arena, ſale, vinaceis. IV. *Vapor aquæ dulcis* calefacit, primo humectat, relaxat; mox liquores concretos liquat, & ſudores elicit; tandem, diuturniore mora exſiccat. V. *Aqua dulcis calida*, per ſe humectat, ſed primum adhibita, calefacit; deinde exſpirantibus calidis vaporibus, refrigerat, attenuat, & exſiccat: *Aqua tepida*, ſive modicè calida, calefactos refrigerat, refrigeratos calefacit, ſimulque relaxat, & mediocri tempore adhibita impinguat, & excrementa ſub cute coquit, longiori temporis morâ reſolvit & diſcutit; quare naturis gracilibus calidis, & quibus calor mordax eſt, mediocri temporis mora, convenit; item melancholicis, hecticis, ac febribus ſiccis, ſitientibus: præterea laſſitudines arcet, dolores mitigat, cutaneis affectibus convenit: *Aqua frigida* refrigerat, ſed ſimul meatus conſtipat, denſam duramque cutim efficit, totumque corpus roborat; calorem ad inferiora revocat, unde concoctiones juvat, & bonum præſidium eſt contra læſiones ab externis cauſis, ſi modicè rectâque ratione utamur. Illis qui augentur, & bona victus ratione ac exercitii non utuntur, aut cruditatibus & conſtipationibus opportuni ſunt, & acres vapores gignunt, noxia. VIII. De *Artificialibus balneis* ex ingredientibus judicandum eſt. IX. *Aquæ ex medicatis fontibus*, pro ſua qualitate partes alterant, ut ſulphureæ exſiccant, calefaciunt, reſolvunt: Nitroſæ exſiccant, abſtergunt, &c. Vide de illis *Fallopium*, *Mercurialem & Baccium*.

II. *Inunctiones* quod ſpectat, antè & pòſt balneæ iſtæ olim in uſu, ut paſſim ex Galeno patet. Quia hodiè deſiere, ideò de illis nil dicam. Vide Galenum

2. de ſimpl. Medic. facult. c. 2, 4. item 7. Method. medendi cap. 6. Conſule & Mercurialem artis Gymnaſt. lib. 1. c. 8.

III. *Frictionis* effectus pro differentiarum ratione variat. 1. *Dura*, corpus indurat, cogit, denſat. 2. *Mollis* contra, emollit, laxat, ſolvit. 3. *Media*, mediam rationem obtinet. 4. *Multa*, carnem minuit, diſſolvit, & gracilitatem inducit. 5. *Pauca*, eâdem eandem quantitate relinquit. 6. *Mediocris*, carnem auget. 7. *Matutina*, optimè poſt communium ſuperfluitatum excretionem inſtituitur, reſiccatis & laſſitudinem ſentientibus proficua. 8. *Veſpertina*, laſſatis, reſiccatis, & alimentum non ſentientibus commoda eſt.

IV. *Veſtitus* loco aëris ambientis ab Hippocrate l. 6. Epid. l. 8. ponitur: nobis inter extra adhibita referre placuit. Omnis in genere, aliquatenus corpus noſtrum calefacit, tam prohibendo, ne aër frigidior corpus noſtrum attingat; quàm impediendo calidum corporis noſtri effluxum, & inducendo proprium ac germanum calorem. Effectus pro ratione *Differentiarum* variat. 1. *Bombycinus*, magis calefacit, cum ſubtile ac tenerum eſt, emollit. 2. *Sericeus*, quo magis villoſus eſt, eo potentius calefacit. 3. *Laneus*, multum calefacit & exſiccat. 4. *Pelliceus*, ſi pilis multis refertus, omnium maximè calidus exſiſtit. 5. *Coccineus*, & quiſquiliatus, Spiritus & humores cum quibus analogiam habet, à centro ad circumferentiam evocat, ideò calidior habetur. 6. *Aromatizatus*, cerebro calidiori obeſt, & cephalalgiam inducit. 7. *Linteus* & *byſſinus*, calce dealbatus, mordicat & ſcabiem excitat. 8. *Cannabinus*, ſiccior eſt lineo.

CAPVT IV.

De Rebus Non-naturalibus, quæ excernuntur, & retinentur.

RES Non-naturales, quæ excernuntur, & retinentur; ſunt, tum illa, quas in nutritione corporis humani, natura, ad reſtaurandum id quod abſumtum eſt, retinet; tum illa, quas tanquam inutiles ſeparat, & exercet.

De eis *obſervandum in Genere.* I. *Excrementa* pro ratione coctionum variari. Sunt quædam *ſimpliciter talia*, ut Vrina, vapor internus, Fuligo, Furfures Sudor, Mador, Ichor, Lachrymæ, Lemæ, Menſtruum, Hæmorrhoides, Sputa, Mucus, Coryza, Styriæ, Aurium ſordes, Fœces Alvi: Quædam *prolis cauſa*; ut Lac, Semen, Sanguis maternus. II. Eadem ad Sanitatem neceſſaria eſſe; tum quod videamus, inculpatam hanc, ſi commodè excernantur; lædi, ſi vel retineantur, vel intempeſtivè ejiciantur.

In Specie trium hîc inprimis rationem habendam, *Excrementorum* nempe *alvi, Vrinæ*, & *Veneris*. I. *Alvi excrementa* ſi *ſæpius* deponuntur, & ſecum humores vitioſos deferunt, ſicque corpus levant, ſanitatem firmant: ſi *frequentius & diutius*, corpus neceſſario alimento fraudatur, & tabeſcere incipit, vires dejiciuntur, & non rarò inteſtina abraduntur: *ſi non debito tempore*, per putridos vapores, coctionem impediunt, caput debile lædunt, & partibus reliquis moleſtiam creant. II. *Vrina*, ſi diutius retineatur, non ſolùm veſicam, parteſque vicinas gravat, ſed ſæpè eandem adeò diſtendit, ut poſtea contrahi non poſſit. Quod ſi renes ſeroſam humiditatem ad ſe non traxerint, permiſta cum ſanguine manet, & in totum diffuſa corpus, cachexiæ & hydropi cauſam ſuppeditat. III. *Semen* intempeſtivè retentum, corporis

totius gravitatem inducit; & ſi corrumpatur, graviſſima accidentia, excitat: *Nimium* excretum, calorem nativum diſſipat, corpus univerſum debilitat, cruditates cumulat, nervos lædit, paralyſin, & mentis debilitatem inducit.

TITULUS II.

De Methodo tuendæ Sanitatis.

CAPUT I.

De tuenda Sanitate in genere.

M*Ethodus tuendæ Sanitatis eſt doctrina, præcepta de legitimo rerum non naturalium ad ſanitatem conſervandam uſu præſcribens.*

Finis itaque erit *Sanitatis conſervatio*, quæ & intemperiei totius corporis, & ſingularium partium ſimilarium, earumque proprietatis ſpecificæ, & occultarum qualitatum, & in organicarum, conformationis juſtæ, & utrarumque unitatis, conſervatione conſiſtit.

Præcepta illa ſunt vel *Generaliſſima*, vel *Generalia*, vel *ſpecialia*.

I. *Generaliſſima* ſunt quaſi communia principia, ad quæ diæta conveniens exigitur, & ſunt ſequentia. I. Quod ſecundum naturam eſt conſervandum eſſe. II. Mediocritatem ſemper eſſe ſequendam. Nam πᾶν τὸ περισσὸν τῇ φύσει πολέμιον, *omne nimium eſt Naturæ inimicum*; quod ſic egregiè expreſſit Phocylides: Μέτρα μὲν φαγέειν καὶ πίειν καὶ μυθολογεύειν πάντων μέτρον ἄριστον, ὑπερβασίη δὲ ἀλεγεινή. III. Mutationes ſubitas eſſe vitandas. Semel enim multum vel repentè evacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, aut alio quovis modo corpus movere, periculoſum eſt, ut Hippocr. l. 2. aphor. 51. loquitur. IV. A conſuetis non facilè recedendum. Conſuetudo enim altera natura, & τὰ ἐκ πολλοῦ χρόνου

συνήθεα κἢν ᾖ χείρω τῶν ἀσυνήθων ἧσσον ἐνοχλεῖν εἴωθε. *Conſueta longo tempore etſi deteriora ſint, minus inſuetis moleſta eſſe ſolent*, ut l. 2. aphor. 50. traditur. Quomodo autem Conſuetudo ſit ἐπίκτητος φύσις, *adventitia natura*. & quantum in actiones naturales, vitales, animales, & partes humani corporis poſſit, vide apud Renatum Moreau in ſcholæ Salernitanæ caput 15. p. 215, & Sennertum in Paralipom. p. 48. IV. Exactè ſana corpora, ſimilibus fovenda; ab exacto ſanitatis ſtatu recedentia, paulatim & moderatè ad contraria deducenda eſſe. V. Ita occultis proprietatibus ſervandis invigilandum, ne temperies corporis lædatur. VI. Calidum innatum omnium partium, moderatè calidis, & modicè adſtringentibus, ſervandum eſt.

II. *Generalia*, de rebus non naturalibus præcepta, ſecundùm eorundem ſuperiore titulo propoſitam ſeriem, optimè deducemus.

I. *Aër itaque* 1. Eligatur temperatus, purus, non fœtens, liber: fugiatur, qui vitioſis halitibus ſcatet. 2. Mutatio calidi in frigidum & contra ſummoperè vitetur. 3. Frigidus, accenſo foco, ſuſpenſis peripetaſmatis, hypocauſto excalefacto; Calidus, aquâ gelida de vaſe in vas transfuſa, vel per pavimentum ſparſa, ſtratis per ædes roſis, foliis Nympheæ, ſalicis, viticis, arborum frondibus alteretur. Humidus igne luculento, & ſuffitibus aromaticis; ſiccus, aquarum irrigationibus & herbis humectantibus; Peſtilens ſuffitu lignorum aromaticorum, Thuris etiam, corrigitur. 4. Otioſis extra mœnia in aëre libero & campeſtri deambulandum. 5. Manè citra montes, veſperi circa fontes & flumina exſpatiandum; tum quod ibi aër, tum temporis purior ſit & illuſtrior; hic à Sole occidente illuſtretur, & ſincerior reddatur; tum quod manè non admodum æſtuemus propter præcedentem noctem; veſperi per meridianum calo-

rem moleſtum, refrigerium, ad aquas inveniamus.
II. Circa *Cibum* obſervanda ſunt quædam in genere, quædam in ſpecie.

I. *In Genere* nota; 1. Eligendos eſſe cibos maximè temperatos, & naturæ noſtræ familiariſſimos, ut ſunt, panis benè coctus, carnes animalium, & quæ ab animalibus petuntur, piſces, *&c.* Inter Panes optimus eſt, benè fermentatus, oculatus, plurimum ab artifice ſubactus, & in clibano mediocriter calido bellè coctus, mediocri ſale conditus, & ex optimis granis ſeu laudatiſſimo tritico confectus. 2. Vtendum & ſimplici victu, &, quia iſte facilè ſatietatem & nauſeam parit, vario; modò hic non ſit diverſæ ſubſtantiæ, diverſarum qualitatum, ſed earundem, ut ab eodem calore & eodem tempore concoqui poſſit; nec copiâ peccetur. 3. Conſuetudinis ſummam habendam rationem, quâ effectum, ut quidam venena abſque noxa aſſumſerint. 3. Paullò pejorem ſed ſuaviorem cibum & potum, meliori, at ingrato præferendum eſſe. Tales enim ventriculus avidè attrahit, rectè complectitur, & feliciter coquit.

II. *In Specie*; habenda eſt ratio *Quantitatis, Electionis, Condimentorum, Temporis,* & *Ordinis*: de quibus in Diæta mediæ ætatis agemus.

III. De Reliquis nihil ferè in genere occurrit: hoc duntaxat addi poteſt, cavendum eſſe, ex Celſi monito, ne in ſecunda valetudine, adverſæ præſidia conſumantur; Præſtat corpus moderatè quotidie exercere, ne ſuperfluitates colligantur, quàm purgationibus vel aliis medicamentis uti.

CAPVT II.

De tuenda ſanitate, in Specie; & primò de parte ὑγιεινῇ.

ARTICVLVS I.

De tuenda Bene-habitorum ſanitate.

PVNCTVM I.

De tuenda ſanitate infantum, puerorum & puberum.

T*Antum de tuenda ſanitate in genere: jam videndum quomodo in ſpecie ſanitas conſervari poſſit.* Eſt autem hæc vel *Bene-habitorum*, vel *In-temperatorum.*

Bene-habiti ſeu ὑγιεινοὶ (unde hæc pars ὑγιεινὴ dicitur) ſunt vel *infantes* tam nondum nati, quàm in lucem editi; vel *pueri*, vel *puberes*; vel *mediæ ætatis* homines, vel *ſenes.*

I. *Infantes nondum nati*, bene habebunt, ſi Prægnans fugerit quædam, fecerit quædam. Ex *Fugiendis* ſunt 1. Aër tam humidus & Auſtralis, quàm fœtidus à lucernis exſtinctis, caſtoreo, ſulphure, & ſimilibus excitatus. 2. Odor & herbarum fortium, rutæ, pulegii, menthæ; & ſuaveolentium, ſi ſuffocationi uterinæ obnoxia eſt. 3. Adſpectus rerum horridarum, & terribilium. 4. Cibi acres, amari, ſalſi, & qui venarum ora aperiunt: quales ſunt, allium, cepæ, ſinapi, petroſelinum, *&c.* nec non illi, qui flatus excitare poſſunt; quibus adde abſurdos, vel difficulter acquirendos. 5. Motus tum violentus tam corporis quàm animi, primis præſertim menſibus; tum nullus, qui humores colligit. 6. Veneris uſus in initio conceptionis, ne uteri conceptione fœtus excutiatur. 7. Balnearum uſus, ne uteri ligamenta laxentur. 8. Riſus nimius, vel imaginatio.

9. Alvi tarditas, quæ uſu juſculorum & mannæ tolli poteſt. Ex *Faciendis* ſunt 1, Aër temperatus, ſiccus potiùs quàm humidus. 2. Cibus boni ſucci, & ultimis menſibus copioſus. Poma, Cydonia fœtui vigorem conciliare creduntur, ſed & ficuum aſſarum ſingulis diebus ante cibum uſus partu appropinquante commendatur, quod inde ſecundas facilius ſeparari & extrahì credant. Crocus denique & Cinnamomum ultimâ menſâ probantur. 3. Vini boni vel cereviſiæ claræ moderatus uſus. 4. Motus nono menſe fortior, ut partes dilatentur. 5. Venus circa idem tempus moderata. 6. Balnea aquæ tepidæ, quæ partes genitales ad partum laxant. 7. Somnus quàm vigiliæ potior. 8. Vſus fœtum confortantium; inter quæ Balſamus Embryonis, & Amygdalæ dulces cum malvatico, excellunt.

II. *Infantibus recens natis*, ſecundum ſeptenarium benè providebitur. 1. Si in lucem edito, ſuperfluitates per alvum, exhibito ſaccharo penidiato, cum oleo amygdalarum dulcium vel melle; ut Epilepſia præcaveatur, deturbentur. 2. Si à nutrice, niſi mater ſit debilis, vel morbis obnoxia, vel pravorum morum, caveatur. 3. Si lacte ad biennium vel octodecim menſes ita alatur, ut interim aliis cibis aſſueſcat. Commune eſt apud nos ex farina triticea & lacte pulmentum; quod quia tormina & obſtructiones parit, vel iſta in clibano benè exſiccanda eſt; vel cibus ex medulla panis tritícei juſculo gallinæ ſubſtituendus. 4. Si victus primo triennio ad humidum vergat. 5. Si recens natus ſingulis diebus poſt tertium menſem ad ſeptimum alternis, à ſeptem ad ablactationem ſingulis ſeptimanis bis, lavetur. 6. Si ſub primi ſeptennii finem, balnei uſus ſit rarior; nec ſtatim à cibo vel potu, ne crudus in corpus trahatur, fiat. 7. Si vinum ante XXI annum ex Platonis præcepto fugiat. 8. Si quò magis creſcit, eò ſæpius, ſed

ita ne vel membrum aliquod diſtorqueatur, vel intempeſtivè ſiccitatem contrahat, exerceatur. 9. Si dum creſcit, ſenſim de ſomno abſtrahat.

III. *Pueri* exigunt 1. Cibos ſolidiores, ſed moderatè ſiccatos, ne humidum importunè lædatur. 2. Exercitationem validiorem, ſed minorem aliquando quàm vires ferre poſſunt.

IV. *Puberibus* debetur 1. *In genere* victus cuique vitæ generi convenientis inchoamentum, ut corpus, hac ætate, diætæ toto vitæ decurſu ſervandæ aſſueſcat. 2. Cibi qui etiam in non magna quantitate, magnam alendi vim habent. 3. Labores firmiores, ut ad quodcunque exercitiorum genus & aëris conſtitutiones ferendas corpus aptum reddatur. 4. Veneris, quæ calorem nativum intempeſtivè diſſipat, & corpus frigefacit, fuga. *In ſpecie Studioſis* debetur Spirituum animalium cura, ut ſint copioſi, nitidi, puri. Tales verò ſuppeditant Aër ſubtilis & purus. Victus tenuior, & ſucci laudabilis. Excrementorum juſta evacuatio. Intempeſtivorum ſtudiorum, quibus cruditates accumulantur, & corpus morbidum redditur, fuga.

PVNCTVM II.

De Sanitate mediæ ætatis tuenda.

Mediam ætatem illam vocamus, quæ ſumta à tertio Septenario initio, per quatuor ſequentes decurrit, & in quinquageſimo anno finitur, ita ut adoleſcentiam, juventutem, virilitatem, & maturam ætatem complectatur.

Hujus ſanitatem tuebimur, ſi quædam circa *Cibum*, *Potum*, *Affectus*, *Motum* corporis, *Somnum*, *Balneas* & *Excreta* obſervaverimus: &, ſi quod erratum commiſſum fuit, id poſtero die mox emendemus.

I. *In Cibo* habenda eſt ratio I. *Quantitatis*, de qua

qua nota. 1. Tantam eſſe debere, quanta ad vires reſtaurandas non verò gravandas requiritur, quod ex famis, poſt ſex vel ſeptem à cibo horas ſenſu, ructu, gravitatis & odoris carentia, ſomno quieto, vigiliarum, & peregrini ſaporis abſentia; & ſi Sole orto caput non ſit grave, & homo ad omnia negotia promtus, colliges. 2. Ad *tria* inprimis reſpiciendum, 1. *Alimenti naturam*, cujus reſpectu, Cibi difficulter concoctibiles majori copia plus nocent, quàm qui facilè concoquuntur. Pernicioſa copia, ſi qualitatem noxiam adjunctam habet, niſi à ſuavitate aliquo modo imminuatur. Qui ventriculum frigidum nacti ſunt, minus aſſumere debent; quia is plus appetit, quàm concoquit; qui calidum, plus, quia plus digerit; qui temperatum, appetitam menſuram quantitatis cibi conſtituant, nec cibum antequam fames venit aſſumant. Melius eſt, ut calor cibos excedat, quàm ut ab iiſdem ſuperetur. 2. *Corporis & vitæ genus, & labores*, quorum reſpectu otioſis minus ſumendum, quia minus digerunt; laborioſis plus, quia exercitio calor augetur. 3. *Tempus anni & cœli conſtitutionem*; cujus ratione, Hyeme & Vere plus edendum, quia tum ventres naturâ calidiſſimi. Contrarium Æſtate. 3. Inedia, victu parciore, ſomno, quiete, & vomitu, corrigendum, ſi vel more pravo, vel ciborum illectamentis peccatum eſt. ſæpe boni cibi uſu, natura ad coctionem invitata, cruditatem quàm antea vincere non potuit, aggreſſa eſt. II. *Electionis*, ubi nota; 1. Familiariores eſſe naturæ noſtræ animalium carnes, quam ullos alios cibos. 2. Ex *volatilibus* laudari, *Anatem* unius anni, Hyeme; ex ea pulpam pectoris, jecur, & poſteriora; ex ſylveſtri, alam à Septembri ad Ianuarium. *Anſerem* unius anni, Hyeme: & ex ea pectus, jecur, & poſteriora, pullos unius menſis Vere & Æſtate. *Caponem*, unius anni ab Octobri ad Aprilem, & ex

eo, alas, Vropygium, pulpam pectoralem. *Coturnicem* Auguſto, Septembri & tota Hyeme. *Columbinos* pullos, trium vel ſex ſeptimanarum; quorum primæ partes, Coxæ & venter. *Gallinam* annuam, Ianuario, Februario & Martio, pullos verò ſex ſeptemve ſeptimanarum. *Indicam*, Hyeme, pectore, & ventre; cujus etiam pullus Vere melior eſt, duorum aut trium menſium. *Perdicem*, Octobri ad Ver uſque, omnibus partibus, ſed alis maximè. Cujus pullus ſex octove ſeptimanarum, Iulio, Auguſto & Septembri regium eſt edulium. *Phaſianum*, Autumno & Hyeme, alis potius quàm coxis, cujus pullus ſex octove ſeptimanarum, Æſtate ſuaviſſimus. *Turdum*, unius menſis, Autumno & Hyeme. III. Ex *Quadrupedibus* probari *Bovem*, à Septembri ad Martium, maximè ſi ſit quinque annorum, pectorali inprimis pulpa, lumbaribus partibus, & muſculis coxariis. *Cuniculum*, Hyeme & Æſtate, vertebris ad lumbos, coxis & armis. *Leporem* Hyeme rigida. *Lepuſculum*, duorum triumve menſium omni tempore. *Hœdum*, Vere, uno aut altero natum menſe; præſtat tamen ejus poſterioribus partibus, coſtis, ventre, capite, & pedibus veſci, quàm aliis. *Porcum*, biennem Hyeme, vertebris dorſi, lumborum, coſtis, auriculis & pedibus. *Porcellum*, quovis tempore. *Vitulum*, à Decembri ad Majum, lumbis, pectore, ventre, capite, hepate, renibus. De *Piſcibus* taceo, ne compendii nomen excedam. III. *Conditorum*, de quibus obſerva. 1. Sanis & valentibus, paucis admodum condimentis utendum. 2. Ab iis quæ plurimum à temperamento noſtro diſtant, abſtinendum. 3. Iis, quæ ad temperamentum ciborum quibus veſcimur proximè accedunt, utendum. 4. Æſtatis tempore, & bilioſis natura, condimenta frigidiora; Hyeme & pituitoſis, calidiora, concedenda. 5. Sic illis utendum, ut nuſquam plures cibi ingerantur, quàm

quam calor ventriculi, coquere poſſit. IV. *Temporis*, ſeu quoties & quando cibus ſit ſumendus. De utroque univerſim occurrunt. 1. Non comedendum ſæpè & multum, quod athletæ olim faciebant; quia hoc nec corpori nec menti commodum. 2. Præſtat pluries & parùm, quàm ſemel comedere: ſic nec ventriculus gravabitur, nec corpus contabeſcet. 3. Toties ad beneplacitum, quoties fames oboritur. hoc autem pro ratione ætatis, temperamenti, vitæ generis, conſuetudinis variat: ſaluberrimum tamen bis de die cibum ſumere, iis qui mediocribus laboribus exercentur, qui frequentioribus, quater. Nec ſtatim fame obortâ cibus ſumendus, nec eadem diu nimis toleranda. Id enim ventriculi orificio, propter exquiſitam ſentiendi vim excitato, cruditates parit; hoc, ventriculum pravis humoribus replet. 5. Bilioſi, graciles, & multo exercitio dediti, ſæpius cibandi ſunt. Illi enim ex inedia facilè in animi deliquium incidunt; inprimis ſi eis bilis in ventriculum effundatur. Iſti corpus perſpiratione & diſſolutione aptum habent. Hi, nimiis exercitiis nimium diſſipant. 6. Frigidis & humidis, pinguibus & obeſis, laboribus paucis vel mediocribus occupatis, minus cibi, propter contrarias rationes debetur. 7. Temperatus homo bis de die comedere poteſt. 8. Quia non totus eodem tempore cibus coquitur, imò particula ad inteſtina deſcendit, non eſt cur ſubtilitas illa horarum, quæ inter prandium & cœnam intercurrere debent, attendatur. Modo manifeſta cruditatis vel repletionis ſigna non adfuerint, poterit cœna à prandio, quatuor, quinque ſexve horis diſtare. 9. Ita eadem hora comedendum eſt, ut ad inſuetum quoque deveniatur, ne exacta conſuetudo, quam Græci μονοειδῆ vocant, aliquid periculi inferat. 10. Conſuetudinis ubique ſummus habendus eſt reſpectus. Nam qui bis de die cibum ſumere conſueverunt; illi

niſi

niſi pranſi fuerint, καρδιαλγίαν patiuntur, calidum mingunt, *&c.* 11. Etſi vix definiri poteſt, an largius homo ſanus & benè temperatus, qui ſui juris eſt, in cœna & prandio ſit cibandus; cum pro utraque ſententia validæ rationes militent, & melior videatur de die quàm de nocte in ventriculo concoctio, ut melior de nocte quàm de die invenis; certum tamen eſt, quoſdam cibos ut cæpas, & alios vaporoſos, commodius in prandio ſumi; nec tantùm ſenes, ſed & eos, qui à ſano ſtatu deflectunt, & capitis imbecillitate, catarrhis & vertigine laborant, parcius cœnare quàm prandere debere. VI. *Ordinis*, ratione cujus nota. 1. Quia omnes cibi in Chylum mutantur, & citius cocta ab epate, liene & inteſtinis attrahuntur, nihil quidem quantum ipſam coctionem & cibi generationem attinet, in hominibus ſanis referre, qui cibi prius, qui poſterius ſumantur; melius tamen præmitti cibos liquidos durioribus, quod facilius in actum deducantur, & fermentatione ſua reliquorum coctionem juvent; Liquidos & laxantes, adſtringentibus, ſi os ventriculi inferius laxum non eſt, ne diutius in ventriculo retenti alvum ſegniorem faciant; Corruptione obnoxios aliis, ut orificio ventriculi laxato facilius deſcendant: adſtringentes laxantibus, ſi retentrix ventriculi facultas debilis eſt. 2. Commodius facilè corruptibiles cibos ſeparatim, & una vel altera ante alios hora ſumi; ne, cum diverſæ ſunt naturæ, chylum fœdent & corrumpant.

II. *De Potu* hoc habe. 1. Tantum bibendum, ne cibus in ventriculo natet. Moderatus, corpus humectat, ſpiritus fovet, diſtributione ciborum juvat, *&c.* Nimius, calorem obruit, cruditatem parit, mentem turbat. 2. Bibendum inter edendum; poſt cibum licet, ſi è ventriculo cibus non facilè deſcendit; ſed non niſi poſt integram coctionem. Durante

ſi bi-

ſi bibas, coctio turbatur, & crudus cibus ad epar trahitur. 3. Iejuno ſtomacho, potus vitandus: quia nervos tentat. 4. Commodius eſt potum, qui cum cibo, ſumitur, partiri, quàm ſemel aut affatim eum haurire. Illo modo ſitis ſedatur, hoc fluctuationem in ventriculo parit. Sed vide de Prandio & Cœna Bernhardum Paternum, nec non Stuckium l. 1. Antiquit. Convival. c. 14.

III. *Affectus* moderati eſſe debent, ideò rationi eſt obediendum, quæ iſtos frenare ſolet.

IV. *Motus corporis* pro ratione corporum, temporis, loci & modi variare debet: Itaque 1. Graciles moderatè, robuſti validiùs moveantur; habitâ conſuetudinis ratione; de qua Hippocrates. Quotidianis laboribus aſſueti, etſi ſint invalidi & ſenes, inſuetis quamvis robuſtis & juvenibus, facilius aſſueta ferunt exercitia. 2. Vbi fames eſt, vel ubi cibi crudi, non laboretur: ſi hoc fiat, alimentum nondum elaboratum in diverſas corporis partes trahetur; ſi illud, calor diſſipabitur, & humores pravi ad ventriculum deducentur. 3. Motus cibum & præcedat, & ſequatur, ſed levis. Ille excrementa in meatibus anguſtis hærentia tollit; hic, cibum in fundum ventriculi deducit. 4. Qui imbecillo aut pleno ſunt capite, ſub Sole non ambulent. 5. Quies & motus alternis ſe vicibus excipiant. 6. Exercitiis finem, color in corpore, & erumpens ſudor imponat. 7. Studia ſtatim à cibo, ne calor à ventriculo avocetur, & cerebrum vaporibus repleatur, vitentur.

V. *Somnus*, quantum ad Tempus, tam diu durare debet, donec cibus ſit concoctus, Spiritus reſtaurati. Non protendendus itaque ultra novem horas; nec, ſi ſex ſit brevior, convenit. Sed nec diurnus laudatur, niſi fortè noctem bonam partem inſomnem egeris: alias cerebrum vaporibus implebit.

Vitu-

Vituperandus etiam, qui poſt ortum Solis, qui corporis meatus ſuis radiis aperit, & humores ac ſpiritus à centro ad circumferentiam evocat, continuatur: quantum ad *Decubitum*, debet fieri ſuper alterum latus, incipiendo à dextro, ut coctio ventriculi à calore epatis adjuvetur, cruribus & brachiis modicè contractis, capite non nihil elevato, corpore reliquo molliſſimè poſito: quantum ad *Locum*, vitandi ſunt radii Lunares: Lectus ſit mollis, ad aëris frigiditatem arcendam accommodatus. An caput tegumentis involvendum ſit, in dubio relinquo.

VI. De *Balneis* hæc obſerva. 1. Nec frequentia nec diutina eſſe debere: nam calorem diſſipant, & cacochymiam movent. 2. Non ineunda ante cibum concoctum, ne cruditates in corpus rapiantur. 3. Non comedendum in iis, nec bibendum. 4. Deferenda ante defatigationem, nec bibendum, vel comedendum, priuſquam calor exſpiravit. De lotione capitis & pedum hoc duntaxat addo. Illam in dolore capitis & catarrhis malè adhiberi; iſtis non obſtantibus poros aperire, & fumos educere. Hanc, humores à capite avertere.

VII. Excrementa, quia quotidie cumulantur, quotidie quoque excerni debent. Itaque 1. Mox à ſomno fæces alvi dejiciantur. 2. Si id non fit, alvus juſculis gallinaceis, & aliis lenientibus promoveatur. 3. Tertiæ coctionis excrementa, exercitationibus expellantur.

PVNCTVM III.

De Sanitate ſenum tuenda.

S*Enum nomine illi veniunt, qui annum quinquageſimum aſſecuti ſunt.* ſed eorum ætas, *in viridem ſenectam*, quæ ab initio octavi Septenarii ad partem aliquam noni extenditur; *ſenectutem ipſam*, *ſenium & capularem ætatem* diſpeſcitur. Pars Me-

 dicinæ,

dicinæ, quæ eorum ſanitati providet, γερονομικὴ dicitur.

Tuebimur verò benè ſenum ſanitatem, ſi quædam *in genere*, quædam *in ſpecie* obſervaverimus.

I. *In Genere* danda eſt opera, ut quia in ſenectute corpus indies magis exſiccatur, ſiccitas præcaveatur, & diæta in calidum & humidum vergat.

II. *In Specie*. I. *Aër* ſit calidior & humidior. Frigidior, in Autumno & Hyeme arte depellatur. II. *Alimentum* ſit boni ſucci, & facilis coctionis; (quidam mel ad abſumendam pituitam commendant) minore quam ante hac quantitate exhibeatur, ne major copia calorem imbecillis obruat. Ter in die potius, quam bis detur: in ejus quantitate nunquam, ſi poſſibile eſt, erretur. Interdum permutetur. III. *Potus* ſit vel vinum tenue, fragrans, ætate medium, fulvum vel flavum, vel mulſa vel cereviſia. IV. *Animi affectus* vitentur, ne calidum illud debilius diſſipetur aut ſuffocetur, & μαρασμὸς inducatur. V. *Exercitia* conſueta non ſunt omnino omittenda: leves ante cibum inſtituantur. Frictiones moderatæ mutatione, ut calore poſt ſomnum excitato cibi diſtributio felicius peragatur, laudantur. VI. *Somnus* ſit longior: vigillæ lotionibus pedum, ante ſomnum, & aliis hypnoticis præcaveantur. VII. *Excrementa* maturè & convenienter deponantur; & quia alvus ſenum ob temperamenti ſiccitatem eſt interdum adſtrinctior, emollientibus & abſtergentibus, ut melle, ficubus, uvis paſſis, reſinâ terebinthinâ & aliis, utantur. Vide Sebizium de Diæta ſenum.

ARTICVLVS II.

De ſanitate Intemperatorum tuenda.

INtemperatorum nomine tria hominum ab optima temperie deviantium genera intelligimus, Intemperatos

peratos nempe ſimpliciter, qui quidem exactiſſimâ ſanitate carent, ſed vitæ actiones ſatis commodè obeunt, nec ad morbum declinant. *Declinantes*, qui à ſtatu temperato verſus morbum vergunt, quod ex triplici Symptomatum genere cognoſcitur, & niſi obviam eatur, in eundem incidunt: & *Convaleſcentes*, qui à morbo iterum ſe recolligunt. Illis ὑγιεινὴ in ſpecie ita dictæ, iſtis προφυλακτικὴ; hiſce ἀναληπτικὴ ſuccurrit.

I. De *Intemperatis* nota I. *In genere.* 1. Si ad ſtatum meliorem reduci non debent, ſimilibus, in genere & ſpecie, ſeu ut loquuntur quantitate & gradu, conſervandos: ſi reduci poſſunt, ſenſim contrariis aſſuefaciendos. 2. Calidam & humidam temperiem, quia naturæ noſtræ convenientem, nullo modo mutandam. 3. Siccam, in quantum poſſibile, repellendam. II. *In ſpecie.* 1. *Calidi & ſicci*, ne calorem mordacem magis accendant, vel excrementa acriora cumulent, aërem æſtuantem, hos calidos, iram, meditationes nimias, fugiant. potus ipſis ſit copioſior, ſed debilior. balneæ aquæ dulcis frequentes, ſomnus longior, calidorum & ſiccorum uſus fugiatur. 2. *Calidi & humidi*, ſi moderatè tales, temperamentum conſervent, & omnia moderata ſequantur, ne, copia excrementorum contracta, in morbos putridos incidant. 3. *Frigidi* expoſcunt & cibos calidos, qui calorem excitent, non abſumant, & excrementorum pituitoſam maturam evacuationem. 4. *Siccis*, Cibi humidi & balnea aquæ dulcis debentur. 5. *Frigidis & ſiccis*, infelix eſt conſtitutio, quæ ſomno longiore, frictionibus calorem roborantibus, non diſcutientibus, & balneo aquæ dulcis emendanda eſt. 6. In *frigidis & humidis* frigiditas corrigenda, humiditas quantum fieri poteſt conſervanda eſt. Exercitia temperata calorem commovent, ut humido dominari poſſit.

II. *Declinantes*, qui aliàs *Neutri decidentiæ* vocantur, quia propter plethoram & Cacochymiam verſus morbos vergunt, quietem primò & abſtinentiam; quod ſi hæ non ſufficiunt, venæ-ſectionem & purgationem expoſcunt. Itaque primo Vere humores pituitoſi & melancholici, ſub ejuſdem finem bilioſi, ſub Auctumnum atrabilarii evacuentur. Aloë roſata, ex qua decies ſexies in ſucco roſarum infuſa pillulæ Aquæpendentis formantur, unâ ante cœnam hora ſumatur, ſed nec nimis crebro, nec nimia copia, quia epati noxia eſt: ſufficiet, materiam in ventriculo & primis viis hærentem eduxiſſe.

III. Circa *Neutros Convaleſcentiæ* duo obſervanda. 1. Ne rurſus in morbos incidant. 2. Vt citò priſtinum ſanitatis gradum recuperent. Itaque 1. Quia quæ in morbis poſt criſin relinquuntur, recidivas facere ſolent: ſi aliquid adhuc materiæ ſuperfluæ adſit, per ἐπίκρασιν detrahendum, & partes roborandæ ſunt. 2. Si nulla materia ſupereſt, corpus ſtudioſe alendum eſt alimento humido, concoctu facili, boni nutrimenti. 3. Quæ longo tempore extenuata ſunt corpora, ſenſim reficere oportet; quæ brevi, repente. 4. Ea inprimis uſurpanda, quæ cauſam imbecillitatis reſpiciunt, & morboſis diſpoſitionibus reſiſtere poſſunt. Et tantum de Methodo tuendæ ſanitatis.

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ GENERALIS

LIBER II.

De Affectibus humani corporis præternaturalibus & eorum Signis.

PROLEGOMENA.

SIc Hygieine fuit: ſequitur *Therapeutice, ſeu pars Medicinæ altera, quæ modum affectus præter naturam Sanitatem humanam lædentes, eos benè cognitos, per certa remedia removendi, ut eadem, ſi poſſibile eſt, reſtituatur, præſcribit.*

Finis itaque ejus, eſt Affectuum, ſi poſſibile eſt, præter naturam remotio, & ſanitatis amiſſæ reſtitutio.

Partes quoque erunt duæ. I. *Generalis*, in qua de Affectuum præter naturam natura, ſignis, cauſis, differentiis, & cura in genere, & ſeparatim & conjunctim agitur. *Specialis*, quæ de affectibus ad partes corporis humani adſtrictis agit. *Illa* in quatuor iterum diſpeſcitur partes. In *prima* de Affectuum præter naturam natura & ſignis agitur. *Secunda* Medicamenta exponit. *Tertia* Methodum medendi generalem aperit. *Quarta*, primas morborum differentias & ipſarum curam collectim tractat.

Titulus I.

De Morbo in genere.

Caput I.

De Morbi Natura.

Affectus humano Corpori præter naturam infeſti, ſunt tres: Morbus, Cauſa morbi, & Symptoma.

Morbus eſt partium viventium corporis humani ad actiones naturales exercendas, ex præternaturali earum conſtitutione, exorta impotentia.

Conſideranda circa eum obveniunt, 1. *Subjectum.* 2. *Tempora.* 3. *Cauſa.* 4. *Differentia.* 5. *Signa.* 6. *Eventus:* de quatuor illis hoc capite agemus, ſignis & eventui peculiaria deſtinabimus.

I. *Subjectum,* ſunt *partes* corporis humani viventes, tam ſpermaticæ, quàm ſanguineæ; tam quoad materiaturam, ad quam temperamentum & occultæ qualitates pertinent; quàm quoad ſtructuram, ad quam conformatio & unitas. Interdum omnes ſimul; interdum plures ſimul afficiuntur; interdum una.

II. *Tempora* ſunt quatuor. I. *Principium,* in quo crudus eſt morbus, nec ulla coctionis vel contrariæ corruptionis ſigna adſunt: omnia ſunt remiſſiora, niſi materia agitata partem aliquam magis infeſtet; donec vel diſſipetur, vel in ambitum corporis detrudatur: ſalubres denique morbi, remotis cauſis, interdum delentur. Poteſt magnam latitudinem, pro ratione morbi, ægri natura, anni tempore, victu, & ſimilibus habere. Ab eo autem tempore ſumitur, quo ægri incipiunt eſſe κλινήρεις. II. *Incrementum,* in quo Symptomata ingraveſcunt, & ſigna vel coctionis vel contrariæ corruptionis apparere incipiunt. III. *Status,* in quo inter morbum & naturam maxima eſt pugna; ſigna ſalutis vel mortis manifeſtò ſe exhibent, & omnia ſunt vehementia: quod ſi

aliqua remiſſiò apparet, fit id, quia viribus ſolutis natura ſuccumbens, cauſis morbificis ſeſe amplius opponere non poteſt. IV. *Declinatio* denique, in qua morbus à natura victus miteſcit; & nemo, niſi vitio vel ſuo, vel Medici, vel morbi, qui in pejorem tranſiit, moritur. De iſtis omnibus in genere nota, 1. Singula, quia in omnibus morbis æqualia non ſunt, in totidem dividi, ut principio ſit ſuum principium, incrementum, &c. 2. Solos morbos ſalutares hæc tempora habere: in lethalibus qui moriuntur, quidam in principio, alii in augmento vel ſtatu moriuntur. Imò ſolent quidam morbi ſimul ac incipiunt, eſſe ἐν ἀκμῇ. 3. Intermittentes morbos ſua particularia tempora in paroxyſmis habere. 4. Ægritudines hyeme nutrimentum capientes, Æſtate finiri, & contra, niſi infra dierum circuitum abſolvantur.

III. Dum de *Cauſis* agitur, non eſt res de *Materia*. Caret enim eadem, loco ipſius ſubjectum habens; nec de *forma*, hæc enim in definitione explicata eſt: nec de *Fine*, tum quia finem illa habent, quæ in perfectione conſiſtunt; morbus ex ipſius defectu oritur; tum quia ex accidenti generatur & creſcit; ſed de *Cauſis efficientibus*, quæ vel reſpectu ad morbum conſiderantur, vel abſolutè ſeu ut res ſunt. Illæ ſunt variæ: 1. *Remotæ*, quæ aut agunt per modum cauſarum προκαταρκτικῶν, quæ 1. vel ſunt in corpore, vel extra corpus, ideo cum externis non recurrunt. 2. Externæ, quod non ſint in illis, quæ corpus noſtrum conſtituunt, dicuntur. 3. Cum cauſæ manifeſtæ, ut gladius &c. proximè morbum inferre poſſint, cum iiſdem non identificantur. 4. Latentes in corpore cauſas excitant & movent, ita ut ad ſenſum corpus noſtrum afficiant, ut vigiliæ. 5. Suapte natura magnum morbum procreare non poſſunt: *Aut* agunt per modum cauſarum προηγουμένων, ſeu *Anteceden-*

cedentium, quæ diſpoſitiones in corpore abditas, quas morbus inſequi poteſt, quæ tamen cum eo conjunctæ non ſunt, continent; potentia agendi duntaxat definiuntur, in morbis cum materia conjunctis tantum habentur: quia denique internæ, ut ad morbum relatæ & antecedentes & conjunctæ eſſe poſſunt, cum iis non recurrunt. II. *Proximæ*, quæ morbis proximè in corpore humano inhærent, ita ut poſitis illis ponantur, ſublatis tollantur. Hinc *continentes* & *conjunctæ* dicuntur. III. *Per ſe*, quarum viribus morbus exſiſtit; & *Per accidens*, quæ eundem alterius interventu excitant. IV. *Privativæ*, quæ per abſentiam; & *Poſitivæ*, quæ per præſentiam agunt. V. *Communes* & *Propriæ*. VI. *Externæ* denique & *internæ*, de quibus inferius agemus.

IV. *Differentiæ morborum* (quæ τρόποι νοσημάτων dicuntur) vel ſunt *Eſſentiales* & primariæ, de quibus & earum cura, quinto libro agetur; vel *Accidentales*, quæ à *Numero*, *Magnitudine*, *Duratione*, *More*, *Eventu*, *Ordine*, *Subjecto*, *Cauſſis*, *Anni temporibus & Loco* ſumuntur. I. *Ratione numeri*, morbus eſt 1. *Unus*, qui unam partem, vel plures, verum ſine ulla interruptione occupat: qui, vel eſt *Simplex*, qui cum nullo alio morbo conjungitur, & unius duntaxat ſpeciei ſimplicem naturam accepit: vel *Compoſitus*, qui ex pluribus morbis in eadem parte concurrentibus conſtat, ſive ii ſint ejuſdem generis, ſive non; quod ſi cum cauſa aut graviore Symptomate connectitur, *Comitatus* dicitur; ſicut *Solitarius*, quem neque cauſa, neque ullum grave ſymptoma inſequitur. 2. *Multi*, quorum unus non inhæret parti quam alter occupat, & hi vel communi actioni nocent, & *Complicati* ſeu *Impliciti* dicuntur: vel unus ad alterius generationem aliquid confert, & *Connexorum* nomine veniunt. 3. Per *Sympathiam*, qui exſiſtit, vel cum pars humorem vel vaporem aliunde

ſuſci-

ſuſcipit, vel cum ſuſcipere cogitur materiam, qua vacua eſſe debebat; vel cum Spiritus, animæ actionibus neceſſarium inſtrumentum, influere prohibetur; vel cum materia ad actionem neceſſaria denegatur: hoc verò accidit, vel propter ſympathiam partium, quæ eſt vel generis, vel per nervos ac membranas continuitatis, de qua eleganter Paralip. p. 39. Sennertus; vel unius operis, vel vicinitatis, vel propter earundem robur ac debilitatem: hinc enim fit vel Diadoſis à parte nobili ad ignobiliorem, vel *Metaſtaſis* ab ignobiliori ad nobiliorem. 4. *Disjuncti*, qui in ſejunctis partibus hærentes, nec eidem actioni nocent, nec ad mutuam generationem quicquam conferunt. II. *Ratione Magnitudinis*, morbi ſunt 1. *Parvi*, qui vel actionem minus mediocriter, quàm ſeu à tota ſua ſpecie, ſeu in unaquaque facere ſolent, lædunt, vel partibus ignobilioribus inhærent. 2. *Magni*, qui vel conſtitutionem & partem magis ad vitam neceſſariam lædunt; vel à ſtatu naturali maximè recedunt; vel pravam qualitatem conjunctam habent; vel facultatem ex cujus læſione vitæ periculum oboritur dejiciunt; vel magnum ſpacium occupant. III. *Ratione Durationis* ſunt morbi, 1. *Longi*, qui tardè moventur. 2. *Breves*, qui citò. 3. *Continentes*, qui uno ſemper motu moventur, donec plenariè finiantur. 4. *Continui*, qui quidem continuò affligunt, ſed per intervalla intenduntur & remittuntur. 5. *Intermittentes*, qui periodos & paroxyſmos, inque iis typos ſuos habent. 6. *Acuti*, qui decimo quarto; *Peracuti*, qui ſeptimo, *Perperacuti*, qui quarto & quidem cum Symptomatum ferocia omnes, deſinunt. *Acuti ex decidentia*, qui quadrageſimo die terminantur. 7. *Critici*, qui mutatione magnâ per evacuationem vel tranſlationem finiuntur. 8. *Non Critici*, qui paulatim diminuendo ſolvuntur. IV. *Ratione moris*, ſunt 1. *Benigni*, qui nullum grave ſymptoma præter

naturam habent. 2. *Maligni*, qui aliquid de occultis traxere. 3. *Peſtilentiales*, qui per contagium afficiunt. V. *Ratione Eventus*, ſunt 1. *Salutares*, qui ad ſalutem terminantur. Poſſunt propter conſtitutionis pravitatem lethales evadere. 2. *Dubii*, à quibus multi ſanantur, & multi intereunt. 3. *Lethales*, qui ſemper aut magna ex parte perimunt; ſeu quod actionem per quam vita eſt, tollant, ſeu quòd à materia pepaſmi experte inducantur; ſeu quòd focus eorum tam longè abſit, ut eò medicamenta integris viribus pervenire nequeant. VI. *Ratione Ordinis*, ſunt 1. *Ordinati*, qui typum ſuum ſervant. 2. *Erratici*, qui eum negligunt. Exacerbantur aliquando parib. diebus, aliquando imparibus. 3. *Recidivantes*, qui cum putabantur eſſe penitùs finiti, denuò revertuntur. VII. *Ratione Subjecti*, ſunt 1. *Vniverſales*, qui totum corpus afficiunt. 2. *Particulares*, qui partem unam vel plures. 3. *Cognati*, qui temperamento, conſtitutioni corporis, ætati, tempori, &c. congruunt. 4. *Minus cognati*, qui iiſdem adverſantur, ſunt *Virorum*, *Mulierum*, *Infantum*, *Puerorum*, *Virorum*, *Senum*. VIII. *Ratione Cauſarum* ſunt 1. *Exquiſiti* ſeu *Legitimi*, qui ab una & ſimplici cauſa proveniunt. 2. *Nothi* ſeu *Spurii*, qui ex miſtis humoribus excitantur. 3. *Hereditarii*, qui vitio ſeminis aut ſanguinis materni pullulant. Tam diu aliquando latent, donec aliquid in diæta commiſſum fuerit, inprimis quod acceſſum maturet. 4. *Congeniti*, qui à primo ortu vitio conformationis contingunt, etſi parentes eo morbo non laborarunt. 5. *Adſcititii*, qui caſu quodam accidunt. 6. *Fientes*, qui jam producti, ſine exſiſtente materia perdurare non valent. 7. *Facti*, qui cauſis remotis ſuperſunt. IX. *Ratione temporum Anni*, ſunt *Verni*, *Æſtivi*, *Autumnales*, *Hyëmales*. X. *Ratione Loci*, ſunt 1. *Sporadici*, qui inter ſe ſpecie diſcrepantes, diverſos homines,

mines, eodem tempore, & eadem in regione prehendunt. 2. *Communes* ſeu *Pandemii*, qui nunquam niſi in aliqua regione tantum, aut qui quandoque in una, vel in pluribus, multos eodem tempore invadunt. 3. *Endemii* ſeu *vernaculi*, qui niſi unam regionem tantum, aut locum, ſemper, vel potiſſimum infeſtant. 4. *Epidemii*, ſeu *vulgares*, qui certo quodam tempore, nunc in una, nunc in pluribus regionibus, multos ſimul infeſtant, & plerumque peſtilentes ſunt.

CAPUT II.

De Morbi Signis diagnoſticis.

SIgna morbi diagnoſtica, reſpiciunt 1. *Morbum in ſe.* 2. *Tempora morbi.* 3. *Partes affectus.* 4. *Differentias morbi.* 5. & denique *Omnia illa promiſcuè*: ſuntque vel pluribus & diverſis communia, vel uni morbo propria, quæ aut inſeparabilia ſunt, aut propria, & inſeparabilia ſimul, vel Pathognomonica, & morbo eſſentialia, çumque eo recurrentia; vel aſſidentia & ſupervenientia, ſeu ἐφεδρεύοντα quæ fiunt ratione naturæ vincentis vel ſuccumbentis.

I. *Morbus in ſe cognoſcitur* 1. *Ab Eſſentialiter inhærentibus*; in externis facillimè, ut aliis ſignis opus non ſit; in internis, mediantibus aliis. 2. *A Cauſis*, quæ vel adſunt, vel præceſſere. 3. *A corporis Diſpoſitione*, quæ ab hæreditate, ætate, ſexu, vitæ genere, victus ratione, & intermiſſa evacuatione pendet. 4. *Ab Actionibus naturalibus*, *vitalibus*, *animalibus*, quæ læduntur, abolentur, imminuuntur, depravantur, & quidem vel ſubitò, vel lentè 5. *Ab Excretis*, Vrina nempe, fecibus, ſudore, ſputo, &c. 6. *A Qualitatibus corporis mutatis*, colore, odore, &c. quæ tamen cauſam potius quàm morbum ſignificant.

II. *Tempora morbi*, quorum cognitio vel ratione

ne ſtatus, in quo coctionis perfecta ſigna apparere ſolent, ſi quæ apparent, & bonæ fiunt criſes, eſt neceſſaria, cognoſcuntur 1. *A Morbi Idea*, ſive ille longus, ſive brevis. 2. *Ab Anni tempore, victu, regione, temperamento, viribus, & ſimilibus.* Calidiora calidorum & acutorum morborum cauſæ ſunt. Virtus fortior in morbo non lethali, morbum brevem & ſtatum in propinquo; in lethali, longum ſignificat. 3. *A paroxyſmorum mutationibus*, in quibus eorundem anticipatio, poſtpoſitio, duratio & vehementia obſervandæ: de quibus etiam vide Authores. 4. *A morborum ſymptomatibus*, quæ in principio levia, in ſtatu maxima. 5. *A Coctione & Cruditate*, quæ vel eſt uni morborum generi propria, ut ſputum in pleuritide, vel pluribus communis, et vel citò vel tardè apparet.

III. *Partes affectæ* cognoſcuntur 1. A *cauſis* quæ aſſumuntur, geruntur, reticentur, foris adhibentur. Quædam magis uni parti quàm alteri infeſta ſunt; quâdam etiam tempeſtate, pulmo maximè afficitur, alia ventriculus, &c. 2. Ab *eſſentialiter inhærentibus* ſeu partis proprietate, & morbis partibus inhærentibus. 3. Ab *Actionibus læſis*, niſi ab errore externo lædantur, Dolore inprimis, de quo in ſequentibus peculiari capite agemus. 4. Ab *Excretis*, in quibus ſubſtantia, quantitas, qualitas, & miſtura obſervanda ſunt. 5. A *qualitatibus* mutatis.

IV. *Differentiarum morbi* primarum & eſſentialium ſigna, libro quinto explicabuntur; ratione Accidentalium, quas ſuperius poſuimus, nota I. *De Morbis per Sympathiam*, 1. Eos cum primario affectu decrementum & incrementum ſuſcipere, & primo ab effectu deſeri. 2. Non continuò, ſed per intervalla, niſi materia continuò ſuppeditetur, infeſtare. 3. Ex adhibitis alteri juvantibus vel lædentibus, juvari vel lædi. II. *De Morbis Acutis*, eos mox à

prin-

principio, ac primis tribus diebus extremos protinus labores habere, & gravia ſymptomata, quòd à calidis, acribus, tenuibus, & mobilibus humoribus, qui naturam vehementer laceſſunt, exoriantur, inferre. III. *De Morbis Malignis*, 1. Eos à cauſis tota ſubſtantia peccantibus, tam externis quàm internis oriri. 2. Ægrum in iis ſæpè eſſe inquietum, quamvis nullum vehemens aut periculoſum ſymptoma referre poſſit; à principio ſæpè graviore ſomno detineri, ſudoribus & aliis excretionibus non levari; ſine cauſa horrere, incaleſcere, ſanguinem ſtillare; cætera verò, febre quaſi lentâ cum ſignis quaſi ſalutis detineri, ex levi tamen occaſione animi deliquiis agitari. Cum linguæ nigredine & aſperitate non ſilere. 3. Eoſdem poſt levem remiſſionem malignitate ſe per humores diffundente, celerrimè & vehementiſſimè exacerbari. 4 In iiſdem dolores qui aderant, abſque excretione aut abſceſſu remittere, pulſum reſpectu caloris febrilis inſolitam parvitatem cum inæqualitate & frequentia habere.

V. *Omnia iſta promiſcuè reſpicientia* ſigna, *Vrinarum* & *Pulſuum* differentiæ ſuppeditent.

I. *Vrinarum* differentiæ à *Conſiſtentia*, *quantitate, qualitate, permiſtis* & *contentis* ſumuntur Itaque 1. *Quantum ad Conſiſtentiam*, *Tenuis* indicat potum nimium, validam renum & Vreterum obſtructionem, & nativi caloris ex intemperie ſola penuriam. Salis, qui è cibo reſolvi ſolet, defectum. 2. *Craſſa*, caloris per humorum exſuperantiam oppreſſionem. 3. *Mediocris*, calorem vegetum, exquiſitam jecoris venarum, & ventriculi concoctionem. 4. *Perſpicua & clara*, integram concoctionem, humorum bonitatem, unde hypoſtaſin poſtea ſecernit. 5. *Turbata*, quæ à Frigore externo talis eſt, & calore corrigitur, in febribus coctionis rudimentum. 6. *Turbida*, quæ talis emittitur, renum vel veſicæ affectus.

Cru-

Crudorum craſſorum, & viſcidorum humorum; è quibus flatus craſſi & multi producti, urinæ permiſcentur, & materiam deſcendere prohibent, copiam; ſubitam, obſtructionum lienis, jecoris, venarum, renum, &c. ſolutionem, ſi ſubito accidat. 7. *Confuſa*, quæ tota ſui ſimilis, nec quicquam hypoſtaſeos obtinet, venarum affectus, & propriè ſanguinis & humorum, qui in venis majoribus ſunt, confuſionem, corruptionem, & putredinem; ideò in ſolis febribus, illiſque continuis & malignis deprehenditur. 8. *Pinguis*, humoris alimentarii qui ad partes adfluit inquinationem, ut in ſubſtantiam partium cedere non poſſit, ad quod exſolutio ſequitur. II. *Quantum ad Quatitatem, Multa* ſignificat immoderatum potum, Medicamenta diuretica, frigidam intemperiem, & frigus exprimens, victum humidum, renum calorem allicientiem, aquam in aliquo loco concluſam, corporis in liquorem ſive ſponte, ſive vi caloris reſolutionem, cui pinguedo conjungitur. *Pauca* oſtendit, potum paucum vel auſterum, Sudores nimios, copioſam alvi dejectionem; Renum, ureterum, cervicis, veſicæ obſtructionem; Febrilis caloris, vehementiam; potus in nutrimentum corporis abitum; quod convaleſcentibus interdum accidit. III. *Ratione Odoris, Odorata* innuit terebithinæ, moſchi, ſilphii, &c. uſum. Ab internis cauſis vix unquam talis, *Fœtida* eſum putris caſei, allii, ulcus renum, pudendi, colli veſicæ; putredinem humorum ſi recens; ſubſtantiæ, ſi diuturnus eſt fœtor. IV. *Ratione coloris: Alba ſi tenuis & perſpicua*, indicat potum tenuem & copioſum; Meſenterii, jecoris, aut renum validam obſtructionem; ſummam coctionis imbecillitatem; bilis defectum; & aliquando ad ventrem, caput, partem aliquam in habitu corporis aſcenſum: ſi *craſſa*; & *obſcura* ſeu lactea, pituitæ craſſæ exſuperantiam: *Rubra*, ſimul *perſpicua*, calorem jecoris vel febrem; ſi *craſ-*

ſi *craſſa*, flavæ aut vitellinæ bilis permiſtionem, jecoris phlegmonem, aut exquiſitum ſchirrum, *Crocea*, Rhabarbari, croci, vel fœniculi uſum; follis felliculi obſtructionem; & tum lintea immerſa colorem referunt. *Cruenta*, Epatis atoniam; Renum & lumborum ulcus & contuſionem *Vinea & paſſea*, ſanguinis aduſtionem, & in atram bilem mutationem. *Viridis*, bilem æruginoſam. *Livida*, plagas, melancholiam, nativi caloris extinctionem. *Nigra*, ſi ex *nigra & viridi* componitur, ſummum incendium & bilis atræ permiſtionem, ſi ex *cærulea & livida*, caloris extinctionem, niſi criſi effundatur. V. *Ratione permiſtorum*; *Corona*, quæ ſupremam faciem ambitu cingit, qualis in vaſis majoribus fit ſanguis, albedine, rubedine, & lividitate oſtendit. 2. *Spuma*, quæ citra agitationem, flatuum eſt teſtis. 3. *Bullæ magnæ & perſeverantes*, craſſos & viſcoſos humores, nec non flatus indicant. *Levi de cauſa ruptæ*, tenuiores: *parvæ*, per coronam, capitis totius dolorem ſi per totam; dimidii, ſi per dimidiam; acrem ſi aureæ; mitem ſi albæ; diuturnam, ſi diu permanentes. *Granis ſimiles* in corona ſitæ & agitatæ, deſcendentes à capite in infimos partes deſtellationes demonſtrant. 4. *Pinguedo* telis aranearum ſimilis, pinguedinis vel renum vel totius conſumtionem, indicant. 5. *Ferfuroſa* ſi ſubſident, veſicam ſcabie laborare; ſi in tenui apparent, ſubſtantiam, ſolidum intertrimentum per flammeum ardorem deperdere, innuent. 6. *Squammulæ*, cum odore gravi, vel veſicæ exulcerationem, vel tunicarum in vaſis & ſolidarum partium per ardorem colliquationem teſtantur. 7. *Farinacea*, idem volunt. 8. *Carunculæ*: à vulneratis ſunt renibus. 9. *Filamenta*, à vaſis ſeminariis; in mulieribus; vel menſium albore, vel fœda uteri colluvie laborantibus. 10. *Sanguis*, à recenti renum vel alicujus viſceris ulcere. 11. *Pus*, ab inveterato & ſordido, vel

in renibus, ſi ſine nullo ſenſu doloris, & benè urinæ permiſtum eſt; vel à cervice veſicæ, ſi cum dolore, & minus benè: ubique ſubſidet. 12. *Arenulæ*, ſi *flavæ* & *rubræ*, à renibus; ſi *albæ*, à veſica; ſi *purè obductæ*, à ſordido veſicæ ulcere; ſi *ſuperficiei innatant, & lateribus adhærent,* ab epatis calore, & ſanguinis aduſtione. 13. *Semen* vaſorum ſpermaticorum noxam indicat, & urinæ innatat. VI. *Ratione Contentorum*, quæ debent eſſe in ſanis alba, lævia, æqualia, pyramidalia. 1. *Paucum*, ab alteratricis imbecillitate, intemperie, humorum multitudine vel craſſitie, ſubſtantiæ per cauſas externas diſſipatione proficiſcitur. 2. *Multum*, à conſuetæ evacuationis ſuppreſſione; ſi ſimul craſſum ac crudum eſt; ab alimentorum & facultatis robore, ſi ſubſtantia & colore mediocre. 3. *Craſſum*, à materiæ crudioris copiâ, vel diuturnorum morborum criſi. 4. *Tenue*, à cruditate vel coctionis initio. 5. *Spiceum*, *aureum*, *rubrum*, à bilis in venis exſuperantia, & ſanguinis incendio. 6. *Venetum*, *lividum*, *nigrum*, à caloris extinctione, ſanguine corrupto, & atro humore.

II. *Pulſuum* multæ ſunt differentiæ, quæ ſubtilitates Herophileas reſipiunt; prudentiores tribus differentiis ſunt contenti. *Æquali & inæquali*, *veloci & tardo*, *valido & debili*. Ex his *Æqualis* naturæ firmitatem ſignificat. *Inæqualis* vel vaſorum obſtructiones & compreſſiones; vel humorum abundantiam indicat. *Velox* uſum auctum, vires adhuc fortes, aut certè non admodum debiles, innuit. *Tardus* contrarium indicat. *Validus* facultatem fortem, & interdum irritationem magnam, monſtrat. *Debilis* vel ſpirituum diſſipationem, vel virium oppreſſionem indicat.

CAPVT III.

De Morbi eventu.

Eventus morbi quatuor innuit : 1. Terminationem morbi. 2. Tempus terminationis. 3. Modum terminationis , & 4. Cognitionem horum omnium.

I. *Terminatur* morbus vel ad ſalutem, vel ad mortem. Vnde eventus vel eſt ſalutaris , vel lethalis.

II. *Temporis* reſpectu terminatur vel citò , vel tardè.

III. *Modus terminationis* eſt triplex. Terminatur enim morbus, *vel per ſolutionem*, quando ſenſim per coctionem & alterationem ſanitas redit: *vel per Maraſmum,* quando paulatim per extenuationem quaſi ſenilem ad mortem convertitur: *vel per Criſin* , quando ſubitò & perfectè morbus ſolvitur ; aut ſubita fit ad melius mutatio, quam tandem ſanitas excipit ; aut æger ſubitò moritur , vel morbus ſubitò in pejus mutatur , quam mutationem mors excipit. Circa *Criſeos verò naturam* , ſeu *Definitionem, Cauſas, Differentias, Modos & Dies hæc* nota. 1. Eam nihil aliud eſſe , quàm ſubitam in morbis , cum conturbatione & evacuatione, per excretionem vel tranſlationem , certis diebus factam , & ad ſalutem vel mortem tendentem mutationem. 11. *Oriri* ratione *conturbationis* , ſeu criticorum illorum Symptomatum congeriei , ab agitatione ac moleſtia humorum quam corpori pariunt , provenientis ab aſtrorum influxu ; & cauſa interna tum naturam tum materiam irritante ; ratione *Evacuationis* , à vi expultrice, quæ vel copiâ vel qualitate materiæ irritata, id quod moleſtum eſt , Criticè expellit , ope fibrarum & præcipuè ſpirituum & calidi innati. III. *Differentias* varias habere. Eſt enim *Bona* , quæ ad ſalutem tendit. *Mala* quæ ad mortem. *Fida* abſque recidivæ metu:

Inſida, quæ eandem minatur. *Tuta*, quæ eſt ſine periculoſis Symptomatibus. *Periculoſa*, quæ ſit per partes principes. *Perfecta*, quæ morbum integrum tollit. *Imperfecta*, quæ ejuſdem aliquid relinquit. Ἔυσημος, quæ ſui habet præcedentibus diebus indicia. Ἄσημος, quæ inſperato ingruit. IV. *Fieri vel per Excretionem*, per hæmorrhagiam narium, vomitum, ſudorem, alvum, urinam, hæmorrhoïdes, menſes, plura loca: *vel per materiæ* ad alias partes ignobiliores, nobiliores, *tranſlationem*; vel *per materiæ concoctionem*, quod fit plerumque in pueris, qui in ſomno crudos ſuccos concoquunt. V. *Dies certos* habere, qui ſunt. 1. Vel *Critici ſimpliciter*, ſeu ſeptimus quiſque, ut 7. 14. 20. 27. 34. 40. Non enim integri dies ſumuntur, ſed breviores. 2. Vel *Indicatorii*, à quibus monſtratur Criſis futura, & ſunt cujuſque ſeptimanæ medii, ut 4. 11. 17. 24. 3. Vel *Intercalares*, in quibus ex accidenti & contra naturam criſis fit, & ſunt, 3. 5. 9. 13. 19. 4. Vel *Vacui*, ſeu *Medicinales*, in quibus vel nulla, vel imperfecta & mala criſis accidit; ut ſunt, 6. qui tyrannus eſt. 8. & 10. illo minus periculoſiores. Quòd verò iſtis diebus tales mutationes accidere ſolent, facit id 1. Lunæ progreſſus tum ad ſigna quadrata & oppoſita, tum ad ſextilem vel Trigonum. 2. Motus & diſpoſitio humorum, quæ cauſa eſt, quod criſis nunc citius nunc tardius accidat. 3. Natura corporis, quæ à Lunæ motibus adjuta, & ab humoribus à Luna concitatis irritata, pugnam cum materia morbifica aggreditur, eam vel expellit, & criſin efficit, vel expellere conatur.

IV. *Eventus morbi cognitio* quatuor reſpicit, 1. *Eventum ipſum in genere*. 2. *Terminationem*. 3. *Tempus terminationis ſeu Durationem*, & 4. *Modum*. Signa quæ eum oſtendunt, *Prognoſtica* dicuntur, & inter ea præcipua, quæ cruditatem vel coctionem teſtantur.

ſtantur. Sunt enim & alia, quæ ſecundum quoſdam ἐπιφαινόμενα, & ἐπιγενόμενα dicuntur. I. *Eventus morbi cognitio in genere*, à collatione virium naturæ & morbi dependet, quo & ſtatus morbi præviſio multum facit. *Vires* tum ex cauſis ſuis, tam proximis, partium nempe naturali temperie, conformatione & unitate, conſtitutione; quàm remotis, ſex nempe non-naturalibus; tum ex effectib. actionibus nempe, excretis, & qualitatibus mutatis, judicantur. *Morbi robur*; ex eſſentialiter inhærentibus, cauſis tam externis quàm internis, juvantibus, & effectibus ſeu morbum conſequentibus dependent. Hic nota. 1. Sæpè ex multis parvis ſignis, quod maximum eſt, colligi. 2. Sæpè unum fortius plus in ſignificando valere, quàm plura debilia. 3. Quia quædam ſigna meliora vel pejora ſunt, quatenus cum viribus vel fortibus vel debilibus conjunguntur, ideò ſigna tum cum viribus ægri, tum inter ſe comparanda eſſe. 4. Digniſſima illa eſſe, quæ facultatis vitalis robur, vel imbecillitatem indicant. 5. Sæpè apparentibus aliquibus coctionis in urina, ſputo, &c. ſignis, ob aliquam malignitatem, quæ ſe in pulſu debili, & lingua arida, &c. exſerit, ægrum perire poſſe. 6. Quò minora & pauciora ſunt Symptomata, eò debiliorem eſſe morbum, & contra. 7. Minus periculosè ægrotare, quorum vel naturæ, vel ætati, vel conſuetudini, vel tempori ſimilis eſt morbus, quàm quibus horum nulli affinis exſiſtit. 8. Majus eſſe periculum, cum humores turgentes peccant, quàm cum quieti; modò hi non parti quieti inhæreant; cum morbus diuturnum & frequens in victu aut aliis rebus nonnaturalibus, erratum ſequitur: cum humores ſunt miſti, quàm quando ſimplices: cum materia ſolida peccat, quàm quando liquida, &c.

II. *Terminatio Morbi*, & utrum is futurus ſit ſalutaris an lethalis, ex actionibus naturalibus, vitali-

bus, & animalibus, excretis, & qualitatibus mutatis colligitur; non quod iſta ſtatim ſalutem vel mortem indicent, ſed quod aut ſpem ſalutis promittant, aut metum mortis incutiant. Itaque I. *Ratione Actionum Naturalium.* 1. *Bonam ſpem* facit. 1. Si benè ſe æger ad ea quæ offeruntur habet, quia facultatem naturalem ſe rectè habere ſignificat. 2. Si ea, quibus per ſanitatem delectabatur, comedit. II. *Malum eventum* minantur. 1. Si exſolutis viribus, cibos æger appetit, id enim moribundis accidit, & vel ob humorem acidum ad ventriculum delabentem, vel ob maximam corporis à morbo reſolutionem obvenit. 2. Si intenſiſſimè ſitit, quia id à magno in viſceribus incendio provenit. 3. Si cibos in morbis acutis faſtidit, & cætera perniciosa ſigna adſunt. 4. Si in ardentibus, linguâ exſiſtente aridâ, non ſitit; quia vel delirium, vel exſolutionem facultatis appetentis ſignificat, niſi ventriculus ab humore de capite delabente humectetur. 5. Si ſitis, quæ in acuto morbo fuit, nulla ex ratione, lingua ſicca manente, urinis crudis, tollitur & ſolvitur; quia ſenſum elangueſcere indicio eſt.

II. *Ratione actionum vitalium.* I. *Bonum ſignum* præbet. 1. *Si pulſus*, à naturali Symmetria non multum recedit, & alia bona ſigna adſunt. 2. Si mutatio in pejus, ſi quæ in eo accidit, ob cauſam aliquam evenit. 3. Si nulla vel lipothymia, vel cordis palpitatio adeſt; vel ſi adeſt, per conſenſum infertur. 4. Si reſpiratio ſecundùm naturam ſe habet, & alia bona ſigna adſunt, quia inde nec thoracem, nec pulmonem, nec præcordia affici colligitur. 5. Si eadem magna & velox; quamvis enim magnam fuliginoſorum excrementorum copiam ſignificet; organorum tamen promtitudinem & facultatis robur ſimul indicat. II. *Metum* incutit, 1. *Pulſus*, ſeu is languidiſſimus, tardiſſimus & rariſſimns, qui omnium peſſimus; ſeu minimus & molliſſimus, & duriſſimus;

ſeu frequentiſſimus, at non celerrimus, neque maximus. 2. *Reſpiratio magna & velox*, quia hæc ſolis mente motis competit: *magna & frequens*, quia alicujus ex reſpirationis inſtrumentis, dolorem aut inflammationem ſignificat; *magna, cum multo intervallo*, quia dilirii ſignum eſt. 3. *Reſpiratio parva & velox*, quia à fuliginoſorum excrementorum copia, cum dolore aut inflammatione alicujus ex organis reſpirationis procedit; *parva & tarda*, quia facultatem debilem prodit. *Parva & obſcura*, ut æger vix ſpirare videatur, quia virtutis exſolutionem innuit; *parva, obſcura & frequens*, quia à dolore aut inflammatione partis alicujus ad reſpirationem neceſſariæ provenit; *parva & rara*, quia ſummam virium debilitatem ſignificat, ideò tum ſpiritus frigidus efflatur. 4. *Reſpiratio ſublimis*, in qua thorax maximè dilatatur, & quod inſpiratur paucum eſt, ſed ſimul ob urgentem neceſſitatem denſiſſimum & frequentiſſimum, quia talem Hippocrates morti proximam facit. 5. *Reſpiratio cum ſtertore*, inprimis ſi cum aliis pernicioſis ſignis conjungitur, quia talis morientium eſt.

III. *Ratione Actionum animalium.* I. *Spem bonam* faciunt 1. *Mentis conſtantia*, quæ etſi ad ſalutem non ſufficiat, cum multi mente conſtantes moriantur; in morbis tamen, quibus cerebrum vel per ſe, vel per accidens afficitur, bona eſt. 2. *Decubitus conſueto & naturali ſimilis*, ſi nempe æger in alterutrum latus decumbit, manibus, cervice, cruribus parum inflexis, corpore erecto, non ad pedes prolapſo. 3. *Tremor* paralyſi ſuccedens, quia naturæ morbum vincentis, vel minuentis, indicium eſt. II. *Metum incutiunt*, 1. *Delirium*, quod, etſi nullum tutum ſit; cum riſu tamen & bonis ſignis conjunctum, leve nec continuum tutius; continuum & vehemens periculoſius; audax

& temerarium peſſimum: ſimul tamen & alia ſigna, pulſus ſcilicet, reſpiratio, & alia, obſervanda. 2. *Somnus & vigiliæ*, ſi modum excedant. 3. *Coma*, ſi in principio & vigore morbi accidat. 4. *Auditus læſio*, ſi à malis evacuationibus vel viribus labaſcentibus obveniat. 5. *Stupor*, quia vel humoris vitioſi ad Cerebrum delati, vel caloris nativi extincti indicium eſt. 6. *Dolores*, qui *mali*, ſi in initio crudâ adhuc materiâ, partes principes affligunt; ſi morbus ab iis non minuitur; ſi mox evaneſcunt, vel ad partes nobiliores ab ignobilioribus tranſeunt; ſi in aliqua parte non ſentiuntur: malè enim tum mens conſtat. Eadem *Laſſitudinis* cum doloribus ratio. 7. *Convulſio*, quæ *periculoſa*, ſi in ea contractio vehementior & diuturnior; ſi plures & cerebro viciniores partes occupat; ſi à ſanguinis fluxu aut hypercatharſi oritur; ſi febribus acutis, phrenitidi, ileo aut vigiliis ſuccedit: *Minus periculoſa*, ſi pueris contingit; ſi ob nimium motum materiæ ad caput aut nervoſum genus facta eſt; ſi propter morſum ventriculi ab acrimonia humoris, aut medicamento, aut contentione in vomendo oritur, nec diu perſeverat. 8. *Singultus*, qui *periculoſus*, ſi in morbis poſt nimiam inanitionem accidit; ſi cum inflammationibus & febribus, in ſenibus præſertim, maximè ſi ſigna alia pernicioſa adſunt, jungitur. 9. *Tremor*, qui *malus*, ſi in principio morborum præſertim longiorum ſine cauſa incidit, & aliis gravioribus Symptomatibus jungitur. 10. *Horror* & *Rigor*, ſi in initio morborum crudâ materiâ oboriuntur. 11. *Torpor*, qui perpetuo malus eſt, & citra febrem, Apoplexiam; in febribus, ob caloris nativi extinctionem, inſigne periculum portendit. 12. *Vox*, quæ ſi clangoſa, periculoſa eſt; ſi *Nulla*, lethalis eſt, niſi Critica evacuatio ſequatur.

IV. *Ratione Excretorum & Retentorum*. 1. *Spem*

bo-

bonam faciunt, 1. *Vrinæ*, tenues, cum colore bono: craſſæ, ſi prius fuere tenues, & poſt principium minguntur; ſubrubræ, ſubcroceæ, ſubluteæ, ſubrubræ, cum ſedimento ſubrubro. 2. *Vomitus*, qui naturæ morbi reſpondent, quia morbum vel tollunt, vel imminuunt. 3. *Sudores*, ſi coctione jam facta accidunt; ſi ſunt calidi, & copioſi; ſi ex toto corpore fluunt, & morbum minuunt. II. *Metum incutiunt* 1. *Vrinæ tenues & ruffæ*, quia crudum morbum ſignificant: *turbidæ non reſidentes*, quia in imbecilli mortem, in validiore, longitudinem morbi portendunt. *Albæ*, ſi perſeverant. *Nigræ*, ſi in acutis obveniunt. *Oleoſæ*, *virides*, quarum ratio ſuperius reddita eſt. *Sedimento, enæoremate, & nubecula carentis*, niſi æger vel inediam paſſus fuerit, vel vigilaverit, vel bilioſus ſit. *Craſſæ abſque ſedimento*. Cum ſedimento farinaceo, furfuraceo, ſquammoſo, &c. 2. *Alvi dejectiones ſiccæ*, quia à caliditate ignea proficiſcuntur, & ſi ſimul nigræ ſunt, ardentem circa medium corporis affectum indicant. *Aquoſæ*, quia à cruditate magna oriuntur, & in morbis bilioſis, cum urinis malis, lethales ſunt; in mitioribus, longum morbum ſignificant. *Exiguæ, & ſæpè egeſtæ*, quia retentricis debilitatem innuunt. *Pingues*, quia corporis exſolutionem indicant. *Spumoſæ*, quia defluxionem à capite, & vermes in inteſtinis oſtendunt. *Albæ*, quia vel meatus per quem bilis ad inteſtina deſcendit obſtructionem; vel hujus ad partes ſuperiores motum portendunt. *Rubræ*, quæ per ſe pernicioſæ, niſi naturæ victoriam ſequantur. *Nigræ*, ſi ab atra bile, quia lethales ſunt, niſi aliorum admiſtione temperentur; ſi à ſanguine concreto, vel humore melancholico, non ſemper ſunt malæ. *Virides & æruginoſæ*, ſive illæ à bile æruginoſa ad atram tendente; ſive à parte aliqua principe & viſcere Eryſipelate laborante excernantur. *Lividæ*, quia partium inferiorum vehemens frigus

gus ſignificant. *Fœtida* denique, quia putredinem adeſſe ſignificant, & febres putridas prænunciant. 3. *Vomitus*, ſi in principio morbi nondum concoctâ materiâ fiunt, & aliis malis ſignis conjunguntur, ſive illi ſint ſinceri, pallidi, lividi, ſive nigri, graveolentes, ab Ileo, exigui, &c. 4. *Sudores*, ſi morbo crudo, nimis copioſi vel pauci, & frigidi accidunt; nec ex toto corpore exeunt. Vide Hippocratis aphoriſmos, *Coacas, prorheticas prænotiones, & de Epidemiis*.

V. *Ratione qualitatum mutatarum*, I. *Bonam ſpem facit*, 1. Totus corporis *habitus*, ſi non multum ſano diſſimilis redditur. 2. *Hypochondria*, ſi dolore vacant, & ſunt mollia, ex utraque parte æqualia, non extenuata. II. *Metum incutiunt*. 1. *Totus habitus corporis*, ſi nihil in morbo mutatur, quia longitudinem id indicat; ſi extenuatus, in declinatione cibo non reficitur, quia id recidivam minatur; ſi in acutis morbis intumeſcit, quia calorem epatis debilitatum indicat, niſi Criticè humores aliquò detrudantur. 2. *Facies*, eaque *Hippocratica*, in qua naſus acutus, oculi concavi, adſtricta tempora, aures frigidæ, contractæ, fibræ earum inverſæ, cutis circa frontem dura, intenta, arida, & color totius vultus viridis, aut niger; inprimis in principio morbi, niſi à cauſa evidente talis evaſerit, & per diem & noctem emendetur. *Coloratior*, quia affectionem valdè calidam in Cerebro denotat, niſi hæmorrhagiæ narium, aut abſceſſus poſt aures futuri ſit indicium. *Viridis, livida, nigra*, quia caloris nativi extinctionem ſignificat, inprimis ſi citiùs, & abſque cauſa evidenti appareat. 3. *Oculi*, & ii *Lucem refugientes*, quia cerebrum læſum ob ſpirituum diſſipationem, & capitis debilitatem ſignificant. *Tumidi & prominentes*, quia vel muſculorum reſolutionem, vel humorum, vaporum, & ſpirituum illic confluentium copiam denotant. *Cavi*, quia abſunt à calore, quæ

oculi

oculi orbitam replet, ſubſtantia tales redduntur. *Feroces & horridi*, quia delirantium & phreneticorum proprii; plerumque convulſionis, vel etiam mortis cum aliis ſignis ſunt indices. *Fixi & ſtabiles*, quos *Concretos* dicunt, quia ob convulſionem & cum malis ſignis mortem ſignificant. *Perverſi*, quia convulſionem indicant. *Alter altero minor*, quia facultatem eum regentem extingui pronunciat. *Venulas lividas & nigras habentes*, quia malorum humorum copiam ad cerebrum aſcendere, caloremque nativum extingui innuunt. *Candidum in rubrum converſum gerentes*, quia & copiam & fervorem ſanguinis in membranis, vel inflammationem earum ſignificant. *Involuntariè lacrymantes*, quia certam retentricis imbecillitatem denotant. *Non planè clauſi*, quia id vel ob muſculi oculorum convulſionem, vel ob facultatem adeò debilem, ut palpebras attollere nequeat, accidit. 3. *Dentes*, ſi *inconſueti ſtrident*, quia inſaniam, vel mortem ſignificant: ſi humore glutinoſo obducuntur quia id calorem exurentem indicat. 4. *Naſus*, & is *perverſus*, quia convulſionem denotat. *Acutus*, quia magnam virium imbecillitatem arguit. *Pruriens præter conſuetudinem*, niſi imminentem hæmorrhagiam pronunciat, quia futurum delirium, propter humorum & vaporum ad caput ruentium copiam, portendit. 4. *Aures lividæ, nigræ, contractæ, frigidæ*, quia caloris nativi extincti indices ſunt. 5. *Lingua arida, dura, nigra*, ſi cum aliis ſignis appareat, ægerque non ſitiat; quia vel delirii, vel extinctæ facultatis, & proinde mortis ſignum eſt. 6. *Hypochondria*, eaque *Inflammatione aut dolore vexata*, intenta, inæqualia, extenuata, quia aut ingentem quandam ſiccitatem, aut flatum, aut inflammationem partis in iis ſitæ ſignificant. *Pulſantia*, qui aut caput inflammatum, aut flatus multi ex humore effervescente in caput elevationem ſignificant; perturbationem,

nem, & cum oculis inſtabilibus delirium portendunt, niſi hic pulſus criſin præſagiat. 7. Vngues *lividi & nigri,* ſi corpus ſimul grave, quia lethale ſignum ſunt. At ſi æger benè fert, & aliud ſignum ſalubre adeſt, morbus ad abſceſſum verget.

III. *Modi quo morbus terminari debet cognitio*, omne id quod de Criſi ſuperius diximus reſpicit, & plures quæſtiones involvit. Quæritur enim, I. An morbus ſit finem habiturus, per Maraſmum? II. An per ſolutionem? III. An per Criſin? Et ſi per Criſin, IV. An Criſis ſit futura per Excretionem, & ſi per hanc, per quam & qualis? V. An per Translationem? VI. An Criſis facta ſit optima? an mediocris? an mala? VII. Quo tempore fiet?

I. De *Cognitione terminationis per Maraſmum & Solutionem* non eſt quòd multis agamus. Nam ſi dies Criticos, & acutorum per decidentiam morbos ſuperaverit, vel per ſolutionem, vel per Maraſmum finem ſortietur. Dieb. primo, mox menſibus, tandem annis morbi finiuntur.

II. *Per Criſin* terminabitur morbus, I. Si eſt magnus & acutus, vel parvus videtur, & malignitas ſubeſt. 2. Si à materia calida, tenui & acri, qui naturam laceſſere poteſt, oritur; poteſt tamen & in longo morbo aliqua Critica evacuatio accedere, ſi idem aliquot dierum periodis antea vehemens evaſit. 3. Si vires ſunt ita robuſtæ, ut morbo ſuperiores evadant. 4. Si perturbationes circa actiones animales, vitales, & naturales in corpore exoriuntur.

III. *Per Excretionem* finem ſuum ſortietur morbus. I. Si eſt acutus, ex tenui & acri materia, & criſis primis diebus ſperatur. 2. Si natura eſt fortis, pulſus altus, viæ apertæ, natura ſudori vel alteri evacuationi aſſueta. 3. Si tempus ipſum æſtivum concurrit. II. Si terminari debet per *Hæmorrhagiam*. Hypochondria primum abſque dolore tendentur, &

hinc

hinc reſpirationis difficultas non diu durans ſuccedet. 2. Statim dolor capitis & cervicis, faciei & oculorum rubedo, ſplendor & caligo ante oculos, ſpectrorum ante eoſdem obverſatio, delirium, Arteriarum in temporibus micatio, Pulſus denique vehementia ſequentur. 3. Tandem jam inſtante hæmorrhagia, nares ægri ſcalpere incipient: quæ omnia certiora ſunt, ſi conſentiant ætas, & natura ægri, & præſens aëris conſtitutio. III. *Si per Vomitum*, humores ad ventriculum movebuntur. Vndc ejuſdem morſus, cum dolore capitis, vertigine, tenebris, exoritur; ſuperius labium agitatur; ſputum eſt multum & tenue, nauſea, rigor, hypochondriorum frigiditas, pulſus durities, & inæqualis ſpirandi difficultas, afficient. IV. *Si per ſudorem*, quod frequentiſſimè fit, præcedet urinæ ſuppreſſio; rigor & aliarum excretionum ſigna aberunt; erumpente ſudore pulſus erit mollis & undoſus, cutis mollis, exteriora calebunt, vapor calidus erumpet. V. *Si per alvum*, nullum proprium ſignum erit, ſed reliquarum excretionum ſigna aderunt, aderunt ructus & inflatio ventris, lumborum dolor, genuum gravitas; interdum laxa alvo, urina ſupprimitur. VI. *Si per urinam*, aberunt ſigna reliquarum excretionum, ægri non valdè erunt inquieti. Circa veſicam aderit inflationis ſenſus, & hypochondriorum gravitas. Vrinæ incipient augeri. Cum ardore quodam alvus retinebitur. VII. *Si per Hæmorrhoïdes*, ægro illæ erunt familiares, ſigna reliquarum excretionum aberunt; æſtus aut dolor circa ſpinam dorſi cum tenſione lumborum percipietur. Rarius per eas criſes fiunt. VIII. *Si per Menſes*, aberunt reliquarum excretionum ſigna, inſtabit tempus menſium. Æſtus lumborum, cum hypochondriorum dolore & tenſione, & aliis quæ menſium inſtante fluxu eveniunt, aderit. IX. *Si per plura loca*, plurium etiam excretionum ſigna animadvertentur. X. *Excretio erit*

bonæ

bona, 1. Si humor peccans & quidem coctus evacuatur. 2. Si debita quantitate & die Critico. 3. Si juſto modo, confertim, & per loca conferentia.

VI. *Per tranſlationem ſeu Abſceſſum terminabitur* morbus. 1. Si non eſt acutus, & materia craſſior. 2. Si virtus eſt debilior, & longo tempore urinæ tenues & crudæ exiere. 3. Si naturæ eſt ad hæc loca propenſio, anni tempus frigidum, ætas ſenilis, & criſeos per excretionem futuræ ſigna abſunt. II. *Fit in partibus ſuperioribus*, ſi materia eſt tenuis. *In inferioribus*, ſi non eſt adeò tenuis, nec natura fortis. III. *Erit bona*, 1 Si materia eſt concocta. 2. Si ſubſtantiam habet laudabilem, & figuram acuminatam. 3. Si æqualiter matureſcit, antequam ſuppuretur. 4. citò ſuppuratur, & eſt in loco externo & ignobili.

V. *Optima Criſis* eſt, ſi ſigna Critica, de quibus ſuperiùs egimus, præceſſere. ſi ſigna coctionis & cruditatis præmiſſa ſunt. ſi in die indicatorio monſtrata fuit. ſi die judicatorio evenit. Si naturæ morbi convenientia excreta ſunt. ſi æger poſt criſin morbo & ſymptomatibus liberatur. *Mediocris*, ſi non exquiſita coctionis ſigna præceſſere; ſi in augmento, vel paulò ante ſtatum, vel coctione demum incipiente, accidit; in quo caſu hæmorrhagia ex omnibus excretionum modis commodiſſima eſt; ſi die indicatorio non indicatur; ſi in die intercalari evenit; ſi evacuatio morbi naturæ non congruit; ſi æger non benè fert. *Mala* fit, ſi ante ſtatum irritata à naturæ malignitate aut copia naturâ evenit; ſi talis in die Indicatorio indicata fuit; quamvis ſæpè repentè ingruat, ſi alia optimæ criſi contraria adſunt. Vbi nota. 1. Sæpe in mala criſi apparere, ac ſi ægri melius habeant, qui tamen mox ad pejorem ſtatum, cum illa quæ levare videntur, præter rationem ſint, redit. 2. Aliquando, morbo lethali & viribus firmioribus,

pro

pro una mala & ſimpliciter exitiali criſi, plures imperfectæ malæ, in quibus rudimenta coctionis inſtabilia apparent, antequam æger moriatur, eveniunt. 3. Criſium ad mortem imò & ſalutem, in acutis inprimis, præcognitiones, minus ſtabiles eſſe.

VI. *Tempus futuræ Criſeos* aperiunt, 1. *Signa coctionis & cruditatis*, quæ neceſſariò in aliquo die indicatorio, vel decretorio apparere debent. Quarto die fiet, ſi primo die ſignum ſe oſtendit; ſeptimo, ſi quarto. 2. *Signa, quæ morbi ideæ, magnitudo, & mos ſuppeditant*: de quibus ſuperius egimus. 3. *Signa temporum morbi.* Perfecta ante ſtatum non accidit, imperfecta accidit: exitialis in principio etiam vel augmento habetur. 4. *Signa Critica*, quæ ſuperius habes.

TITVLVS II.
De Cauſis morborum.
CAPVT I.
De Cauſis morborum internis in genere.

ALter affectus, qui corpus humanum præter naturam affligit, eſt Cauſa morbi; eaque vel Externa, vel Interna. Sed cum hæc illius effectus ſit, vel potius cum illa ad hujus productionem plurimum conferat, ideò internam duntaxat definiemus.

Cauſa morbi interna eſt, quæ intra corpus humanum nata & hærens, idem præter naturam afficit.

Conſideranda circa eam obveniunt, *Signa, Cauſæ & Differentiæ.*

I. *Signa* Cauſarum ſumuntur in genere. 1. A ſignis propriis, ſapore nempe, colore & motu. 2. A ſignorum communium, quæ ex antecedentibus & conſequentibus, ſeu cauſis evidentibus, corporis diſpoſitionibus & ſymptomatibus ſumuntur, ſyndrome.

II. *Cauſæ cauſa* internæ ſunt Res non-naturales, Aër, Cibus, Potus, Motus & quies, ſomnus & vigiliæ, Excreta & Retenta, & animi affectus, quatenus aliquo vitio corpus humanum afficiunt. Vt verò id fiat, requiruntur temporis præſentia, proportionis inter agens & patiens certitudo, corporis aptitudo, & contactus.

III. *Differentias* quod ſpectat, reducuntur cauſæ internæ ad *Humores*, *Flatus*, & *Res toto genere præter naturam*.

CAPVT II.

De Cauſis Morborum internis in ſpecie.

ARTICVLVS I.

De Humoribus.

PVNCTVM I.

De Humoribus quantitate peccantibus, ſeu Plethora.

PRimum Cauſarum internarum genus ſunt Humores: peccare autem hi *quantitate*, *qualitate*, *motu*, *loco*, *& totâ ſubſtantiâ*, ſolent. *Humores quantitate peccantes*, *Plethoræ nomine veniunt*, *quæ nihil aliud eſt*, *quàm humorum alendo corpori deſtinatorum*, *ex cauſis ſuis*, *orta exundantia*. Humores corpus humanum alentes in maſſa ſunt ſanguinea *Sanguis* nempe, *bilis*, *pituita*, & *Melancholia*. Hæ partes ſui generis, in cambium deductæ, nutriunt, illiſque tantum calorem quantum habent communicant.

Signa plethoræ ſunt, Laſſitudo; quia ſanguis non difflatus inferiores partes petit. Reſpiratio ex minimo labore, muſculis thoracis ſanguine onuſtis. Venarum turgeſcentia, Muſculorum diſtenſio, Habitus carnoſitas, ſomni profunditas, faciei rubedo &c.

Cauſæ ſunt bonum alimentum, quod multum ſucci

ci ſuppeditat. hepar calidum & humidum, quod conficit. Otium, Evacuatio ſuppreſſa, Membri abſciſſio, inſuetarum balnearum à cibo uſus.

Differentia. I. Alia eſt *Exquiſita*, quando vel omnes proportione & æqualitate quæ illis debetur ſervatâ, (dupla eſt autem proportio ſanguinis ad pituitam, hujus ad bilem dupla) augentur; vel ſolus ſanguis tantum; vel duo aut tres ex reliquis, ſanguine etiam proportionem non ſervante exuberant. *Cognoſcitur* ex ſignis ſupra poſitis. *Oritur* quoque ab iiſdem, quæ ſupra memoratæ ſunt, cauſis. Alia *Notha*, quando ſanguinis exundantiæ ſuccorum malorum copia conjungitur. *Cognoſcitur* ex ſignis Cacochymiæ cum plethora junctis. *Oritur* quoque ab utriuſque cauſis. II. Alia eſt *ad vaſa*: quæ quidem vires, quod æquabiliter cum ſanguine & carnis mole increſcant, non premit, ſed vaſorum tunicas præ copia diſtendit, cui etiam ſuperius dicta competunt. Alia *ad vires*, quando humores ita accreſcunt, ut à viribus hominis imbecillibus gubernari & confici non poſſint. *Cognoſcitur* ex eo, quod ſanguis non valdè ſit bonus, gravitas & pulſus inæqualis, et quod cum cruditatum & Orientis putredinis ſignis afficiat.

PVNCTVM II.

De Humoribus qualitate peccantibus, ſeu Cacochymia.

Cacochymia eſt humorum præternaturalium excrementitiorum à cauſis ſuis ortorum in corpore humano præſentia.

Subjectum eſt corpus humanum, 1. Tum ratione venarum, arteriarum & nervorum; tum illorum quæ extra ea. 2. Tum ratione *regionis alvinæ*, quæ ventriculum, venas meſaraïcas, cava jecoris, lienem, & his interjectum pancreas includit. Tum *venoſæ*, quæ jecoris convexa cum vena cava, arteria majore, & quic-

& quicquid earum inter axillas & inguina incidit, complectitur. Tum *Habitus corporis*, qui muſculos, membranas, oſſa, omnem denique corporis molem includit.

Signa ex differentiis quæ ſequuntur, depromi debent. Pertinet huc *dier. certorum motus*, illeque nec Criticus, nec ſymptomaticus, ſed naturalis, qui certis diebus & dierum horis menſuratur, & tam præciſus eſt, ut cum horologiis certet.

Cauſæ ſunt ſex non naturalia, de quibus ſuperius dictum eſt.

Dividitur variè.

I. Alia eſt *à Bile*, quæ eſt humor præternaturalis calidus & ſiccus: *præternaturalis* inquam, quia diſtinguitur, tum à parte maſſæ ſanguineæ calidiore, ex calidore & tenuiore chyli parte nata; tum ab excrementitia bile naturali, quæ in folliculo fellis colligitur, & fæces alvi tingit. *Cognoſcitur* ex venarum propter calorem dilatantem amplitudine. Coctionis propter nimium depravatione; appetitu potus quàm cibi majore; pulſu vehementi & veloci; proclivitate ad iram; ſomno nullo vel pauco; habitu gracili; colore corporis flavo; motu à tertio ad tertium, & quidem circa Meridiem. *Oritur* à corporis conſtitutione calida & ſicca, ætate juvenili, vigiliis, irâ, corporis exercitatione nimia, alimentis calidis & ſiccis, dulcibus & pinguibus. *Dividitur* 1. In *vitellinam*, quæ vitellum refert, à flava aduſta oritur, & ob conſumtam à calore ſeroſitatem craſſa eſt. A ſanis interdum excernitur, & in atram bilem ſi aduratur, faceſſit. 2. *Porraceam*, quæ porrum refert, & plerumque in ventriculo ob cruditatem ex oleribus corruptibilibus, ſæpè in venis ex vitellina oritur. 3. *Ærugineam*, quæ æruginem imitatur, & ab intenſiſſimo calore, in epate, venis, & ventriculo producitur. 3. *Iſatideam*, quæ iſatidem refert, & ex præcedente magis aduſta oritur.

II. *Alia*

II. *Alia à Pituita*, quæ eſt humor præternaturalis frigidus & humidus. *Præternaturalem* dico: ut diſcernatur, tum à maſſæ ſanguineæ parte frigidiore; tum à pituita, ventriculum, inteſtina, pulmones, artus & Cerebrum oblinente. *Cognoſcitur* ex Corporis mollitie & albedine; Crudorum dejectione; Vrina cruda, alba, nunc tenui, nunc craſſa; ſalivæ abundantia; majore appetitu quàm ut cibi concoqui poſſint; motu quotidiano, & quidem circa veſperam. *Oritur*, à cibis crudis & frigidis, potu intempeſtivo, intemperie viſcerum frigida, Excrementorum per vitam otioſam detentione, ſomno nimio, &c. *Dividitur* 1. In *Inſipidam*, quæ cruditatem in ventriculo ob defectum coctionis retinet, & corpus plumbeo calore tingit. 2. *Acidam*, quæ eaſdem cum præcedente vires habet. 3. *Salſam*, quæ ex ſalſa & ſeroſa humiditate oritur; frigidis & calidis partibus conſtat: ſitim, ſaporem ſalſum, & mordicationem infert. 4. *Vitream*, quæ ſubſtantiâ & colore talis eſt, frigidiſſima & viſcoſiſſima eadem; ſæviſſimos cruciatus detenta excitat.

III. *Alia à Melancholia*, quæ eſt humor præternaturalis frigidus & ſiccus. *Præternaturalis* inquam, ut diſcernatur, tum à parte ſanguinis frigidiore & ſicciore, quæ in liene ex craſſiore chyli parte per portæ ramum ſplenicum, antequam epar ingrediatur, attracta producitur, & craſſiores partes cum liene alit: tum ab excrementitia naturali, quæ quia in alimentum nulla ratione tranſmutari poteſt, ex liene partim per venas hæmorrhoïdales, partim per arterias ſplenicas ejicitur; interdum ad ventriculum &c. pervenit. *Cognoſcitur* ex Vrinæ livore & nigredine, hæmorrhoïdum ſuppreſſione; flatulentia & ructu; nimio ciborum appetitu; triſtitiâ, taciturnitate, ſomniorum turbulentia; habitu coporis macilento, duro, & lividi coloris; motu à quarto ad quar-

tum circa mediam noctem. *Oritur*, à Cibis craſſi ſucci, bubula, braſſica, piſcibus in quos calor exſiccans ſed non adurens agit. Aëre frigido & ſicco dum tenuitatem abſumit, præſertim ſi Æſtas calida & ſicca præceſſit, ſuppreſſione hæmorrhoïdum, aut aliarum melancholicarum evacuationum, &c. *Dividitur* in *Dilutam*, quam urinæ copioſæ, & ſudores per noctem patefaciunt. Melancholiam quidam nomine aquæ apud Hippocratem venire putant. *Craſſam*, quam melancholicorum obſtructiones oſtendunt, & *Atram bilem*, quæ à calore ſanguinem, vel bilem, vel ſuccum melancholicum exurente, oritur. Eſtque modò acida, modò nullius ſaporis, modò acerba, ut carnem liquet, & effuſa in terram fermentetur.

IV. Alia *ab Humore ſeroſo*, qui nihil aliud eſt quàm aquoſa tenuis & ſalſa, copiâ & qualitate corpus humanum afficiens humiditas. *Cognoſcitur* ex urinæ & ſudorum copiâ, Dolore interdum vago, quia propter tenuitatem facilè deducitur, & ab alieno calore facilè efferveſcit. Affectuum fugacitate & recurſu, ventris interdum tumore, &c. *Oritur* à cibis humidis & aquoſis, ſed & bonis, in convaleſcentibus: et quidem ob caloris in ventriculo diſſolutionem & languorem; Detentionem ſeri ob expultricem læſam, aliorum viſcerum obſtructionem, vel pororum ab externo frigore conſtrictionem; vitium lienis, &c. Solet ipſi interdum *Colliquatio* conjungi, quæ vel in fame fit propter caloris naturalis marcorem, ac humidi radicalis & carnium in vaporoſam humiditatem diſſolutionem: vel in depravato victu, ab ipſius alimenti tanquam non proportionati & familiaris caſſam aſſimilationem, quam prius illud inſequitur. *Dividitur* in *Mitem*, qui nihil aliud quàm ſanguis dilutior, & *Acrem*, qui ſalſedinem ſuam ab aduſtione acquirit.

PVNCTVM III.

De Humoribus motu, loco, & tota ſubſtantia peccantibus.

I. H*Vmores motu peccantes ſunt iidem ipſi, quatenus ad partes vel ob attractionem, vel ob transmiſſionem influunt*. Partes iſtæ vel ſunt *imbeciliores*, & nulli inſigni actioni deſtinatæ, ſeu *naturâ*, ut laxæ, molles, raræ; ſeu ob aliquam *morboſam* conſtitutionem: vel *procliviores*, quæ cum mittente nexum, & vias per quas humores admittunt, amplas & patentes habent, vel ipſis ſubjacent. *Cauſa* motus eſt 1. *Attractio*, ſeu ob calorem ab externis conciliatum, ſeu ob dolorem. Nam pars dolens ex tranſmiſſorum ſpirituum copiâ incaleſcit; natura dum doloris cauſam propulſare nititur, ſanguine ac ſpiritu dolentem locum replet; dolor denique partem debilitat, & ad recipiendum aptiſſimam facit. 2. *Transmiſſio*, vel à toto corpore, ſeu venoſo genere, vel partibus aliquibus, & quidem, ſi expultrix ipſarum valida, viæ laxæ, major materiæ copia. Accidit tamen interdum, ut humores in ſuis vaſis accumulati, ſuopte impetu moveri incipiant, & in partem aliquam pro ſitu & vaſorum ratione irruant. Humores verò illi maximè moventur, qui tenuiores ſunt & acres, ut bilioſi.

II. *Humores loco peccantes ſunt iidem ipſi, quatenus ibi ſunt ubi eſſe non debebant. Cauſæ* ſunt 1. *Influxus*, ſeu per attractionem, ſeu per tranſmiſſionem. 2. *Congeſtio*, quæ fit aut partis vitio, quatenus vel concoctrix vel expultrix ſuum officium non faciunt: aut alimenti vitio, cum illud vitioſum & tale, ut tantam excrementorum copiam faciat; vel cum materia craſſa producitur, quæ facultati expultrici reſiſtit.

III. *Humores totâ ſubſtantiâ peccantes ſunt illi, qui*

qui intra Corpus peculiarem corruptionem ſortiti, idem occultè & totâ ſubſtantiâ afficiunt. Intellige humores tum præternaturales excrementitios; tum naturales excrementitios retentos, ut ſemen, grumum ſanguinis, ſanguinem menſtruum. *Signa* præbent ſubiti malignorum Symptomatum, ut dilirii, lipothymiæ, &c. incurſus, morborum ipſorum idea, &c. *Cauſa* eſt tum *materia alimentaria*, quæ ſeminium corruptionis illius habet, & aliis quidem commiſta non nocet, ſed ab iis ſecreta & per ſe exſiſtens, venenum evadit. Sanè multis veſcimur quæ venenatis veſcuntur: tum *Calor* principali agenti & materiæ junctus, cui accedunt Diſpoſitio Corporis, vel hæreditaria vel acquiſititia. Cœli influxus particulares, Aër influxus aſtrales & exhalationes terreſtres recipiens. Contagium, venenum. Imaginatio denique & affectus. *Corruptio* autem illa determinata, longa ſæpe digeſtione ac fermentatione ad hunc gradum deducitur: unde fit, ut non ſingulis annis peſtis graſſetur, quamvis ſingulis ſint multa humorum vitia; ſæpe etiam ſine putredine procedit, ut in plantis & animalibus ſine putredine venena generentur; & in ſicciſſimo aëre peſtilens venenum naſcitur, in quo nulla putredinis apparent indicia.

Articulus II.

De Flatibus.

F*Latus eſt Spiritus halituoſus, multus, ex cibo & potu, & humore viſcido ab imbecillo calore in animalis corpore excitatus.*

Subjectum eſt animalis corpus, ſed præcipuè ventriculus & inteſtina.

Signa ſunt, Tenſio ſine gravitate, Dolor vagus, præceſſus cauſarum generantium. Affectus ſubitò naſcitur. Vrinæ in ſuperficie bullis repletæ ſunt.

Cauſa

Cauſa ſunt 1. Cibus multus & humidus, qui difficulter per ſe vinci poteſt; interdum per ſe flatu lentus, ut ſunt, fructus ὡραῖοι, radices inflativæ, piſces cetacei, pinguia omnia, dulcia lenta, &c. 2. Humor crudus & viſciditatis propter cohærentiam in diviſione quæ fit attenuatione partium neceſſariam, particeps. 3. Calor imbecillis, & materiam digerere non valens, ſive talis ſit per ſe, ſive ratione materiæ in quam agit.

Dividitur in *Pituitoſum*, qui tardius movetur, & diutius durat. *Bilioſum*, qui mordax, acris, citò evaneſcens. *Melancholicum*, qui fixus eſt, & triſtitiam excitat, & *ſanguineum*, qui mitis, & magis qnantitate quàm qualitate infeſtat. Frigidum Calidum qui ſe hac vel illa qualitate exerit. Latentem in partibus vel *Cavis* vel *denſis* vel *mollibus*.

ARTICVLVS III.

De Rebus toto genere præter naturam.

RES toto genere præter naturam ſunt *Calculi* & *Vermes*.

I. *Calculus eſt ſubſtantia ſolida & lapilloſa, mucilagine limoſâ tartareâ, facultate λιθοποιητικῇ inſtructâ, in corpore humano, adjumento caloris exortâ*,

Subjectum eſt corpus humanum, & in eo Cerebrum, epar, veſicula fellea, ventriculus, renes, veſica, &c.

Signa partes ipſæ ſuppeditant. In genere nihil ferè de illis dici poteſt.

Cauſa eſt, non *pituita*. Multi enim eo infeſtantur, quibus cum calculo nihil commercii; & multi ſunt calculoſi, qui accuratam victus rationem ſervant; ſed *ſuccus lapideſcens*. Hinc calculoſi ſæpè urinam reddunt; quæ mucum refert, mox in lapidem concreſcit. Provenit autem is ex fæculentia ali-

mentorum, quæ ſi retineatur huic vel illi parti ſe agglutinat, per novum materiæ appulſum quotidie augetur, aucta ſenſim exſiccatur, atque ubi materiam viſcoſam, craſſam, terreſtremque apprehendit, eam coagulat, & adveniente poſtea ſpiritu ſalis microcoſmici interno, quem ob naturalem ſuam viſciditatem ſeu mucilaginem Tartarum iſtud facilè recipit, inque ſe recondit, tandem in perfectum tophum coagulatur.

II. *Vermes ſunt animalcula vermicularia, in corpore humano, ex craſſo, lento, excrementitio, & principium vitale ſui generis continente humore, à calore vivido, per putredinem ſuſcitato exorta.*

Subjectum eſt corpus humanum, inque eo cerebrum, epar, ventriculus &c. *Cauſa* eſt 1. Humor principio vitali ſui generis inſtructus, unde diverſi ex diverſis naſcuntur vermes; illeque interdum craſſus & lentus, interdum amarus. Vnde ex abſynthio & ſale marino vermes naſcuntur. 2. Calor, non cœleſtis, ſed innatus; illeque humidus, nec tamen ſolus. Hic paulatim rem diſſolvit, & in materia diſpoſita ψυχικὴν θερμότητα, & ζωτικὴν ἀρχὴν deliteſcentem excitat.

Titulus III.

De Symptomatibus.

Symptoma eſt affectus præter naturam in iis, quæ extra conſtitutionem partium ad actionem neceſſaria ſunt, aliquid aliud præter naturam ſequens.

Signa ſymptomatum ſenſus plerumque unus vel plures aperiunt; quod ſi latent; ex iiſdem fontibus, ex quibus ſigna morborum & cauſarum ſumuntur, cauſis nempe & effectis cognoſcuntur.

Cauſæ à qua oriuntur, ſunt Morbi, Cauſæ, & ipſa Symptomata.

Dividuntur præcipuè trifariam. 1. Aliud eſt *Morbi,*

bi, quod morbum proximè, nullo affectu præter naturam interveniente, ſequitur. Aliud *Cauſæ*, cum à cauſa aliqua morbifica actio læditur. Aliud *Symptomatis*, quod aliud Symptoma præcedens ſequitur.

II. Aliud eſt *Actionis læſæ*, ſeu hæc ſit abolita, ſeu imminuta, depravata, vel aucta. Fit id vel *facultatis vitio*, quando inſtrumentum proximè malè affectum eſt; quo ſpirituum & caloris influentis abſentia refertur: vel *Erroris externi cauſâ*, quando illa cum quibus fiunt, aut ſine quibus non fiunt actiones, fallunt. Aliud *Excretorum & Retentorum*; Aliud *qualitatum mutatarum*, quæ ex actionum læſionibus, & ab iis provenientibus humoribus dependent.

III. Aliud eſt *Facultatis Naturalis*, nimirum, Nutritivæ, Augmentativæ, Generativæ. Aliud *Facultatis vitalis*. Aliud *Facultatis animalis*, quo pertinent ſymptomata ſenſuum externorum, internorum, motricis, &c.

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ GENERALIS

LIBER III.

De Medicamentis.

TITVLVS I.

De Medicamentis in genere.

POſtquam de Affectibus corpus humanum præter naturam affligentibus egimus, ſequitur ut de *Remotione eorundem* aliquid dicamus. Circa Remotionem verò affectuum duo inquiruntur. 1. *Per quæ media removeri poſſint*. 2. *Quomodo removeri*

moveri debeant. Media illa, *Medicamenta* dicuntur, quæ *vel in genere*, vel *in ſpecie* & ſuis Differentiis ſpectantur. *Medicamentum in genere eſt omne id, quod corpori ægro applicatum, illud à ſtatu præternaturali ad naturalem, per facultates ſuas, reducere aptum eſt.*

Quinque circa illud conſideranda veniunt. *Nomen*, *Facultates*, *Doſis*, *Adulteratio*, *Subſtitutio*, & *Collectio*.

I. *Nominis* ſi habeatur ratio, res eſt de Medicamento non communiter & abſolutè accepto, nam & pigmenta & venena ita comprehendit; ſed cum relatione ad corpus humanum; idque vel in genere ſumtum, quatenus ipſum nec nutrit, nec corrumpit, ſed immutat: vel in ſpecie, quatenus ægrum eſt.

II. *Facultates medicamentorum* ſunt, 1. *Manifeſtæ*, & hæ vel *primæ* calefaciendi, frigefaciendi, ſiccandi, humectandi; quæ interdum componuntur; vel *ſecundæ*, quæ à primis oriuntur, & pro ratione variant, ut potius ipſius ſint modi, Attenuandi, abſtergendi, deobſtruendi, rarefaciendi, diſcutiendi, incraſſandi, adſtringendi, repellendi, ſtupefaciendi, &c. 2. *Occultæ*, & harum reſpectu, vel humorem certum peculiari facultate evacuant medicamenta; vel cum membro aliquo peculiarem cognationem habent; vel venenis reſiſtunt. *Nota* 1. *De facultatibus in genere*. 1. A forma eas eſſe, & illis mediantibus hanc agere. hinc illæ, ut ad actionem referuntur, cauſæ quædam effectrices vocantur, quibus mediantibus in determinatum corpus agitur. 2. Alias actu ineſſe, ut ſe ſtatim exſerere, ut uſtio in igne, poſſint. Alias potentiâ, medicamento à calore corporis in actum deducto, quod fit tardius vel celerius, vel pro ratione materiæ reſiſtentis & caloris agentis, vel pro ratione impedimentorum materiæ, quibus ipſarum actiones ligantur. 3. Alias ſe exſere-

re per accidens alterius interventu, ut aqua frigida calorem excitat in convulſione: nonnullas per ſe & immediatè. II. *De facultatibus primis*. 1. Interdum uni ſubjecto æqualiter ineſſe, ita ut vel omnes ſint æquales, vel duæ æquales, una inæqualis. 2. Inæqualitates quæ inſunt, magis vel minus à temperie diſcedere. Non nimis evidenter corpus temperatum alterant, quæ *primi gradus* ſunt. Evidenter ſed citra noxam, quæ *ſecundi*. Vehementer, nec citra aliquam noxam, quæ *Tertii*. Cum noxa evidenti, quæ *quarti*. 3. Humiditatem omnium qualitatum minimè activam, quarti gradus eſſe non poſſe. 4. Vehementiſſimè calida nunquam humectare. 5. Nullum quarto gradu deſiccare, quod non urat; tertio plurima, quæ frigida ſunt & adſtringunt. III. *De occultis*, eas à forma pendere. Hanc autem formam inferiorem anima ut ſui domicilii architectrix eſt, ut ſibi in corpore diſpoſito inſtar ſubjectæ materiæ ſit, producit; quæ etſi totam ſuam materiam informet, attamen in ſpiritu duntaxat inſito, humidoque radicali, & calido innato, quod etiam in emortuis eſt, præcipuè reſidet, & cum iſto à reliquo corpore craſſiore, ſalva ſeparari, & rectè *quinta eſſentia* appellari poteſt. IV. De earum cognitione ſic habe. *Prima* cognoſcuntur ratione & experientia, quarum illa à velocitate aut tarditate actionis, habita patientis ratione, odoribus, ſaporibus, coloribus, qualitatibus tactilibus, ætate, loco natali, operationibus & virtutibus cognitis ſumitur. *Secunda*, datis primis non poſſunt non innoteſcere, utpote illarum pediſſequæ. *Occulta* ex ſimilitudine inprimis ſeu ſignaturis conjiciuntur, hinc experientiâ confirmantur; de quibus conſule *Portam in Phytognomonicis*, & *Crollium in ſignaturis*.

III. *Doſis* requiritur in medicamento, quia nullum rectè agit niſi in ſua quantitate exhibitum. Hæc

verò ſumitur ex ratione qualitatis, partis affectæ, & ægri. Menſuratur apud nos grano, ſcrupulo, drachmâ, uncia, libra, cochleari, &c. apud veteres, myſtro, cyatho, acetabulo, quartario, hemina vel cotylâ, ſextario, congio, urnâ, amphorâ, & culeo. De quibus vide Authores, & nos, Deo volente, in Parergis Philologicis.

IV. *Adulteratio*, in Exoticis inprimis locum habet, ut *Caphura* ex Borneo allata, admiſta habet lapidum fragmenta, aut gummi quoddam Chamderyos vocatum, ſuccino crudo perſimile, aut ligni cujuſdam ſcobem. Sic *Bezoar* lapis multifariam incruſtatur. *Moſchum* ſimul & maſſa quædam è ſanguine hirci, pane aſſo & trito, cum ladano ſubacta. *Ambra* fingitur pulvere Agallochi lævigato. *Cinnamomum*, corticibus tamaricis in aqua Cinnamomi maceratis, & poſtea ſiccatis. *Benjuinum*, miſtura reſinæ, thuris maſculi, cum pauco ſtyrace. *Opobalſamum*, oleo liquidambar. *Opium*, meconio.

V. *Subſtitutionis* occaſio ex indigentia: ſic Calamus aromaticus ſuccedit Acoro; abſynthio abrotanum; abrotano, origanum; acaciæ, hypociſtis; acantho, malum; ammi, aniſum; amomo, acorus; amygdalis amaris, nuclei perſicorum; arſenico, ſublimatum; balauſtio, malicorium; Calamo aromatico, ſchænanthum, Cardamomo, Cyperus, Cinnamomo, Canella vulgaris, Dactylis, Ficus Maſſilienſes, Dictamno, Salvia, Elleboro albo, Elaterium; Nigro, Lapis Lazuli; Erucæ, Eryſimum, Mandragoræ, Papaver; Nardo Syriacæ, Schænanthum; Nuci moſchatæ, Caryophylli; Xylobalſamo, radix Liguſtici, &c. de quibus vide Authores. inprimis Renodæum lib. 4. Pharmaceuticæ cap. 16.

VI. *Collectio* duo requirit. I. *Tempus*; ratione cujus notandum; 1. Omninò attendendum videri, cum experientia conſtet, pro diverſitate collectionis diverſam

verſam quoque operationem obſervari. Carduus benedictus, ſi ſub initium Iunii colligatur, recentia vulnera mirabiliter ſanat; alio tempore non item. Bellis major & minor pro diverſitate collectionis, aperiunt obſtructam alvum, & hæmorrhagiam cohibent. 2. *Ratione ſui*, Matura & cum maximè luxuriant plæraque ex vegetabilib. colligenda eſſe. Radices lignoſas, priuſquam tales evadant: alias, poſtquam planta maturuerit, & folia defluere incipiunt. Animalia in ætate conſiſtente ut plurimum, & dum turgent aſſumenda. 3. *Ratione cœli*, Balſamicum tempus putantur eſſe Autumnus, & præcipuè September & October: Luna decreſcens, & inprimis trini ultimi decreſcentiæ dies; tempus denique matutinum quando luceſcit. Vires tum integræ conſervari creduntur. *Modus*, qui non omninò ſpernendus, ſi verum eſt, quod Ficinus tradit, helleborum ſi folium deorſum trahas, deorſum: ſi ſurſum, ſurſum pergere. Vide de his amiciſſimum Schroderum in Pharmacopæa *l.* 1. à *c.* 23. *ad c.* 27.

TITULUS II.

De Medicamentis in ſpecie, & ipſorum Differentiis.

CAPUT I.

De Medicamentis ſimplicibus.

ARTICULUS I.

De Foſſilibus.

Medicamenta in ſpecie conſiderata, variè dividuntur: præcipuæ tamen Differentiæ illæ ſunt, quæ à conſtitutione, qualitatibus *&* viribus, partibus corporis humani, Planetis & ſignis Zodiaci, *quibus* Magica *addi poſſunt, ſumuntur.*

Conſtitutionis reſpectu, Medicamenta ſunt vel ſimplicia

plicia vel Compoſita. *Simplicia* ea voco, quæ talia ſunt qualia natura produxit, quæque nullam ab arte compoſitionem ſortiuntur, compoſitionem tamen arte factorum ingrediuntur: ſunt autem, vel *Foſſilia*, vel *Vegetabilia*, vel *Animalia*, vel *Microcoſmica*. *Foſſilia* ſunt Medicamenta ex terræ viſceribus depromta. Continentur ſub iis,

I. *Terræ*, quæ infusâ aquâ ſolvuntur, ut ſunt, 1. *Argilla*, exigui quidem ſed tamen alicujus in Medicina uſus. 2. *Creta*, quæ in anorexia utilis. 3. *Terra Lemnia* ruffi coloris & pinguiſſima, ut in ore contenta ex ſevo conſtare videatur. 4. *Bolus Armenus*, ſeu Orientalis, qui laudatiſſimus, ſi calcis modo ſubitò in ſummum lævorem piſtillo adhibito ſolvitur, nec quicquam arenoſum habet. Rubeus, officinarum eſt communis. 5. *Cimolia*, ſeu illa candida, ſeu purpuraſcens. Pinguis; & cum tangitur frigida, optima. 6. *Terra* Sileſiaca ſeu *Strigenſis*, quam Montanus invenit.

II. *Succi concreti*, ut ſunt, 1. *Sal* ſive gemmeus, ſive marinus, quorum ille in fodinis exſcinditur, & in ignem conjectus, non crepitat, ſed igneſcit. 2. *Nitrum*, tam Dioſcoridis, roſei aut candidi coloris, quàm vulgare, ſal nitrum, ſeu ſal petræ dictum. ſpuma quam longa coctione eructat, Aphronitrum dicitur. 3. *Alumen*, *rupeum* inprimis. Nam ſciſſile, plumeum, quod vim ignis non metuit, & *Catinum* ex Cineribus plantæ Kali, non eſt in uſu. Vocatur *ſtypterion*. 4. *Vitriolum*, ſive *Chalcantum*, quod nihil aliud eſt quàm ſalſuginis ſulfureæ, æratæ, ferratæve coagulum. Vide de eo Verbezium, & Billichium Obſerv. Chymic. lib. 1. c. 13. Album & nativum præfertur, uſtum vocatur Colcothar. 5. *Sulfur*, quod ſi *nativum*, debet eſſe nitedulæ modo ſplendens, pellucidum, colore extus ſubcinericio, intus luteo: ſi *factitium*, debet eſſe præpingue & vireſcens.

III. *Bitumina*, ut ſunt 1. *Naphtha*, bituminis Babylonii colamen, fluida, candida, ignis rapaciſſima. 2. *Petroleum*, quaſi oleum è petra, quod in agro Mutinenſi colligitur. 3. *Sperma ceti*, ſeu Ambra ſubalbida, flos maris. Colligitur in mari, cujus aliqua pinguis & furfuroſa ſpuma eſt. Eligatur candidum, pingue, non rancidum &c. 4. *Ambra*, ſeu Ambarum griſeum vulgò dictum, quod ex maris fontibus, & alveis procellarum vi ad litus ejicitur, & aëri expoſitum denſatur. Optimum eſt cinerei coloris, odoratiſſimum, quod acu perfoſſum multum ſucci pinguis reſudat. Factitia, plerumque nigra eſt, & aquæ impoſita citius molleſcit. 5. *Succinum*, quod & Ambra Citrina, Electrum, Carabe, inter vada & in ipſo maris litore invenitur. Candidum eſt levius, odoratius, imò optimum; fulvum, bonum etiam, ſi pellucidum, & attritu calefactum roriſmarini odorem refert. Vide de illis *Libavium* in ſingularibus. 6. *Gagates*, niger cruſtoſus & bituminis ferax, qui igni admotus flagrat, odoremque bituminis exhibet, ſic à Carbone foſſili diſtinguitur.

IV. *Lapides*, ut ſunt 1. Ex *pretioſioribus*, 1. *Smaragdus*, qui optimus Scythicus, unicolor, ex lucido viridior. 2. *Sapphyrus*, qui ſi coloris eſt cyanei, melior eſt; ſi aquei, vilior. In Zeilan, Calecut & Pegu invenitur. 3. *Rubinus*; cujus quatuor ſunt genera. Verus, cocci & laccæ Indicæ colorem refert, viliſſimus Balaſſius & Spinellus. 4. *Granatus*, qui optimus, ſi Martii violæ colorem habet rubedini intermixtum. 5. *Sardius*, quod Sardis plerumque fuerit inventus, ita dictus, probatur qui plurimum rubet. 6. *Hæmatites* vireſcens, variegatus, guttis cruentis conſperſus. 7. *Nephriticus*, opacus, variegatus, ex colore viridi aliiſque permiſtus, ſuperficies ipſius ſemper pinguis apparet. 8. *Chryſolithus*, qui vel Orientalis, vel Europæus. Iſte mollis eſt, & cum au-

reo

reo colore vel multum vel parum nigricat. 9. *Cryſtallus*, qui, ſi pellucidiſſimus, optimus eſt. 10. *Hyacinthus*, qui eò melior quò magis unicolor. peſſimus Arabicus. II. *Ex minus precioſis.* 1. *Lapis Lazuli*, opacus, Saphiri aut florum Cyani colore, aureis punctulis aut flammulis exornatus. 2. *Lapis Armenius*, qui maculis multis & viridibus & cœruleis, & quibuſdam ſubnigris diſtinguitur, præfertur colorato cœruleus. 3. *Lapis Iudaïcus*, ſubrotundus, ſtriis ſecundum longitudinem æquidiſtantibus & diſcurrentibus, ac ſi torno factæ eſſent. 4. *Lapis Lyncis*, qui aliàs Belemnites. Eſt pyramidalis, & ſub variis coloribus reperitur, 5. *Magnes*, ſeu Heraclius, eò melior, quò magis cœruleus & ponderoſus. 9. *Oſteocolla*, qui oſſis figuram æmulatur, dicitur & Holoſteus. 7. *Silex*, lapis notiſſimus. 8. *Talcum*, lapis ſpeculari lapidi ſimilis, magis tamen tenuis, ſquammoſus, viridiuſculus, igni reſiſtens, ac fixus; quod & de Oſteocolla quidam produnt. 9. *Vnicornu foſſile*, ſeu lapis colore & levore, ſæpè formâ ipsâ, cornu referens. III. *Ex illis qui à viventibus deſumuntur.* 1. *Corallium*, rubrum inprimis. Probatur colore floridum, ut algá odoratum, ramoſum, fractu facillimum; non ſcabroſum, non concavum. 2. *Lapis ſpongiæ*, qui poroſus, friabilis, in ſpongiis concretus, colore candido vel gryſeo. 3. *Alectorius*, optimus cenſetur, qui in corpore ſuo velut ſtagnantem injecti cibi micam modicam, nec uſque adeò obſcuram oſtentat. 4. *Chelidonius*, qui eſt hemiſphæricus, & ſemper intrinſecus cavus. 5. *Lapis Carpionum*, qui triangularis, & circa initium ſpinæ dorſalis reperitur. 6. *Oculi cancri*, res notiſſima. 7. *Vmbilicus marinus*; qui in limacis orificio dum ſe hyeme occludit, invenitur. 8. *Lapis Caymanum*, quem ventres Crocodilorum ſeu lacertorum ingentium in America præbent. 9. *Lapis porcinus*, qui propè Malaccam in felle

felle porcorum reperitur. 10. *Papis percæ piſcis:* duo autem in eo inveniuntur, albi, oblongi, plani, altera parte dentati. 11. *Lapis Bezoar*, ex quibus laudantur Orientales, Perſici, è nigro colore virides, ablatâ ſuperiore cruſtâ, inferiore ſplendentes. Verus eſt, qui calce fricatus puniceum colorem contrahit; vel in aqua per tres horas maceratus, idem cum eo quod antehac habebat pondus obtinet. 12. Aëtites, qui ab Aquila in nidum defertur; de quo vide Laurembergium.

IV. *Metalla*, quæ ſunt vel *Naturalia*, 1. *Aurum*, quod Chymicis Sol. Præſtantiſſimum eſt Arabicum, hinc Vngaricum, tandem Rhenanum. 2. *Argentum*, quod Chymicis Luna & Cerebrum. 3. *Stannum*, Hermeticis Iupiter. In Anglia defæcatiſſimum habetur. 4. *Æs* ſeu *Cuprum*, Chymicis Venus. Laudatiſſimum eſt in Cypro. 5. *Ferrum*, ſeu Mars. Optimum Damaſcenum, & Hiſpanicum. 6. *Plumbum*, ſeu Saturnus. 7. *Hydragyrum*, ſeu Mercurius, Chymicorum idolum, quod ex multarum fodinarum glebis guttatim ſtillat. His adde *Stibium*, ſeu *Antimonium*, Hermeticor. curas & tormentum, quod olim foſſile, nunc excoctum divenditur. Componitur ex ſulfure minerali combuſtibili inſtar alterius ſulfuris; Mercurio fuliginoſo, coagulato tamen magiſque cocto quàm hydrargirum, & ex ſubſtantia quadam terreſtri quæ ſal dici poſſet. II. Vel *Factitia*, ut ſunt. 1. *Scoria* ſeu recrementum, dum vena metallica in fornace excoquitur. 2. *Cadmia fornacum*, quæ in venarum excoctione partibus fornacum ſuperioribus inſidet. Optima quæ in Cypri fornacibus. 3. *Pompholyx*, Nihili ſeu Tuthia, volatilis ex ære excocto favilla. Optima eſt candida & lævis. Cypria laudatiſſima. 4. *Spodium*, Græcorum intellige, non Arabum, & nihil aliud eſt quàm concretus ex favillis, quæ in excoctione æris evolant,

mox

mox in pavimentum delabuntur, glomuſculus. 5. *Flos æris*, cui adde *Æruginem* & *ſquamam*. 6. *Ceruſſa*, quæ ex plumbo beneficio aceti educitur. Laudatiſſima Rhodiaca, & Puteolana. 7. *Cinnabaris*, quam officinæ argenti vivi dant. 1. *Lithargyrum*, denique, ſeu fæx tenuior argenti à plumbagine repurgati, vi follium excuſſa.

Articvlvs II.

De Medicamentis Vegetabilibus.

Medicamenta vegetabilia ſunt, arbores, frutices, & herbæ; quatenus illæ removendis corporis humani affectibus, vel totæ vel partibus ſuis, radicibus nempe, lignis, corticibus, foliis, cimis, floribus, fructibus, & humoribus inſerviunt. I. *Arbores* iſtæ ſunt 1. *Pomiferæ*, Malus ſeu Pomus propriè dicta. Malus Cydonia. Malus Citria. Malus Aurantia. Malus Punica, Pyrus, Ficus, Sycomorus, Morus, Arbutus, Meſpilus, Sorbus, Malus Perſica, Malus Armeniaca, Perſea, Prunus, Myrobalanus, Sebeſtena. Zizyphus, Cornus, Lotus, Ceraſus, quibus Ebenum & Guajacum adjiciemus. II. *Nuciferæ*, Amygdalus, Nux juglans, Nux avellana, Caſtanea, Piſtacia, Glans unguentaria, & Styrax, ad quos multæ Nuces exoticæ referri debent. III. *Dactyliferæ*, qualis eſt Palma. IV. *Glandiferæ*, Fagus, Quercus, Phellodrys, Suber, Ilex & Smilax Arabum; quo etiam ſpectant Viſcum, Gallæ & Uva quercina. V. *Bacciferæ*, Santalus, Lentiſcus, Thurifera arbor, Terebinthus, Balſamum, Rhus, Cocconilea, Fraxinus, Aquifolia, Tilia, Viburnum, Oſtrys, Goſſypium, Acer, Platanus, Saſſafras, Ricinus, Berberis, Groſſularia, Sambucus, Laurus, Laureola, Chamelæa, Thymelæa, Cneoron, Myrtus, Ruſcus, vitis Idæa, Buxus, Olea, Agnus Caſtus, Liguſtrum, Phylirea, Phi-

Philyra, Rhamnus, Lycium, Rubus, Capparis, Sabina, Cedrus, Cupreſſus, Iuniperus, Aſparagus, Taxus, & Draco Arbor. VI. *Aromatiferæ*, Nux moſchata, Macis, & Macer, Caſſia ſeu Canella, Cinnamomum, Folium, Caryophilli, Piper, Cubebæ, Amomum, Grana Paradiſi, & Cardamomum. Poteſt huc & Agallochum referri. VII. *Siliquatæ*, Cytiſus, Anagyris, Acacia, Aſpalathus, Geniſta ſpartium, Scorpius, Spartium, Coluthea, Senna, Euonymus, Nerion. VIII. *Coniferæ*, Cedrus conifera, Pinus, Larix, Picea, & Abies. IX. *Iuliferæ*, Salix, Alnus, Vlmus, quæ & veſicas fert. Populus. X. *Rhodofloræ*, Roſa, Ciſtus, Ciſtus Ledum, &c. XI. *Scopariæ*, Tamariſcus, Erica, & aliæ.

II. *Herbæ* dividuntur etiam variè. Sunt enim I. Si *Radices* ſpectemus, *Bulboſæ*, ut, Iris bulboſa, Leucoium, Crocus, Colchicum, Cepa, Porrum, Scilla, Allium, Moly, Orchis, Satyrium, &c. II. Si *Folia*, ſunt 1. *Longicaulifoliæ*, ut Gramen, Iuncus, Nardus, Cyperus, Equiſetum, Arundo, Papyrus, Xyris, Iris, Acorus, Galanga, Zinziber, Zedoaria, Coſtus, &c. 2. *Craſſifoliæ*, ut Sedum, Vmbilicus Veneris, Aloë, Rhodia radix, Telephium, Portulaca, Cepæa, Crithmum, Kali, Tragum. 3. *Hirtifoliæ*, Borrago, Lithoſpermon, Cynogloſſa. 4. *Nervifoliæ*, Gentiana, Plantago, Pſyllium, Biſtorta, Potamogeton, Nymphæa, Arum, Elleborus, &c. 5. *Rotundifoliæ*, Ariſtolochia utraque, Tuſſilago, Petaſites, Lappa, Aſarum. 6. *Capillares*, Phyllitis, Hemionitis, Aſplenium, Lunaria, Capillus Veneris, Polytrichum, Ruta muraria, Ros ſolis, Filix, Polypodium, & aliæ. 7. *Spinoſæ*, ut Carduus, Scolymus Theophraſti, Diſpacus, Eryngium, Euphorbium, Tragacantha, &c. 8. *Trifoliæ*, *Pentaphylloi*, &c. 9. *Mollifoliæ*, ut Althea, Mercurialis, Rhabarbarum, &c. III. Si *Flores* ſunt 1. *Verticillatæ & Galeatæ*, ut Mentha,

Calamintha, Origanum, Pulegium, Hyſſopus, Thymus, Stœchas Arabica, Lavendula, Spica vulgaris, Chamæpitys, Botrys, Salvia, Vrtica, Betonica, Euphraſia, Scrophularia, Prunella, Gratiola, Dictamnus, &c. 2. *Stellatæ*, ut Rubia, Gallion, Cruciata, Ruta. 3. *Calcariſloræ*, ut Aquilegia, Conſolida regalis, Linaria. &c. 4. *Vmbelliferæ*, ut Cuminum, Fœniculum, Anethum, Pyrethrum, Ferula, Thapſia, Turpetum, Peucedanum, Daucus, Chærefolium, Apium, Angelica, Imperatoria, Laſerpitium, Panax, Carvi, Coriandrum, Aniſum, Pimpinella, Myrrhis, Cicuta, Liguſticum, Filipendula. 5. *Corymboïdes*, Helenium, Pyrethrum, Artemiſia, Ptarmica, Abſinthium, &c. 6. *Capitatæ*, Scabioſa, Iacea, Cyanus, Scorzonera, Caltha, Succiſa, Cardui, &c. IV. Si *Fructus*, ſunt 1. *Pomiferæ*, Mandragora, Cucumis, Melo, Pepo, Anguria, Cucurbita, Colocynthis, Cucumis aſininus, &c. 2. *Siliquatæ*, ut ſunt præter leguminoſas, & oleraceas, Hedyſarum, Ornithopodium, Polygala, Onobrychis, Galega, Glycyrrhiza, Fumaria, Chelidonium, Aquilegia, Nigella. 3. *Capſuliferæ*, Naſturtium hortenſe, Burſa paſtoris, Cochlearia, Raphanus ruſticanus, &c. 4. *Vaſculiferæ*, ut Centaurium minus, Auricula muris, Linum, Hypericon, Anagallis, Numularia, Herniaria, Papaver, &c. V. Si *uſum*, ſunt 1. *Frumentaceæ*, ut Triticum, Zea, Hordeum, Secale, Avena, Vſtilago, Oryza, Milium, Panicum, Phalaris, Frumentum Indicum. 2. *Oleraceæ*, ut Rapa, Rapunculus, Campanula, Rapiſtrum, Napus, Raphanus, Iberis, Dracunculus eſculentus, Eruca, Sinapi, Alliaria, Braſſica, Lapathum, Beta, Blitum, Centaurium majus, Atriplex, Parietaria, Mercurialis, Lactuca, Sonchus, Cichorium, &c. 3. *Leguminoſæ*, ut Faba, Phaſeolus, Piſum, Ervilia, Vicia, Lentes, Orobus Cicer, Lupinus, Fœnumgræcum, &c. VI. *Si modum* *cre-*

creſcendi, ſunt *Convolvuli* ſeu *Scandentes*, ut ſunt præter Pomiferas & Leguminoſas, Scammonea, Soldanella, Salſa parilla, China, Bryonia, Mechoaca, Lupulus, Vitis vinifera, Lilium convallium, Hedera, Naſturtium Indicum, Ariſtolochia, Cyclamen, Gramen Parnaſſi, Saxifraga, &c. VII. *Si ſuccum*, ſunt quædam *Lactaria*, ut Tithymallus, Eſula, Peplus, Peplis, Lathyris, & Chamæſyce, &c. VIII. Si *Locum*, in quo proveniunt, ſunt, 1. *Hortenſes*, *Sylveſtres*, *Campeſtres*, *Montana*, *Pratenſes*, *Aquatica*; ut ſunt, Muſcus, Lenticula paluſtris, Lichen ſeu Pulmonaria arborea, Vrtica marina, Alga, Perſicaria, Anagallis, &c. IX. Si *Vires* denique ſpectemus, infinitas ferè herbarum differentias inveniemus; de quibus in ſequentibus, quantum ad inſtitutum ſatis erit, agemus: plura exactius alibi.

III. *Humores plantarum*, optimè in *Succos inſpiſſatos*, *Gummata*, *Reſinas*, & *Picem* diſtinguuntur.

I. *Succi inſpiſſati* ſunt, 1. *Ammoniacum*, nomen ab Hammonis oraculo habens, gignitur in arbore quam Metopion vocant. Laudatur ſincerum, Thuris inſtar in grumos condenſatum, odore Caſtoreum utcunque referens, ſapore amarum, exterius flavum, interius candidum, digitis dum tractatur molleſcens. 2. *Galbanum*, plantæ ferulaceæ in Syria naſcentis ſuccus. Optimum eſt cartilaginoſum, flavum, pingue, non lignoſum, gravis & ingrati odoris, ei cujus in ſe nonnihil ex ſuis ſeminibus & ſarmentis retinet. 3. *Opopanax*, ſuccus ex Panacis Heraclei radice effluens. Probatur, intus albus, extus flavus, amarus, odore gravis, pinguis, galbani inſtar lacteſcens, & dum reſolvitur ad lacteum liquorem propiùs accedens. 4. *Sagapenum*, ferulaceæ herbæ in Media naſcentis liquor. Probatur ſincerum, pellucidum, foris tuſſis, intus cum frangitur flavis aut candicantibus guttis compactum, inter digitos lenteſcens.

5. *Opium*, ſeu liquor lacteus, ex papaveris nigri ſcapo leviter inciſo collectus. Optimum eſt candidum, vel leoninorum pilorum inſtar flaveſcens, in maſſam veluti ex granulis diverſi coloris coactum, ſordidum, odore gravi & viroſo. 6. *Aloë*, quæ vel *Caballina*, vel *hepatica* ſeu *Soccotrina*. Eligenda pinguis, calculorum expers, Hyeme friabilis, Æſtate molliuſcula, hepatis modo coacta. 7. *Scammoneum*, quod ex radice lactis plena, inciſa, & exſiccata, reſervatur. Laudatur Antiochenum, & Armenum, pellucidum, ſpongiæ inſtar foraminoſum, & cum linguæ affricatur, in candidiſſimum liquorem lacti ſimilem ſe ſuperficie reſolvens. 8. *Elaterium*, ſeu *ſuccus cucumeris agreſtis* inſpiſſatus, qui omnium medicamentorum diuturniſſimus eſt; optimuſque, qui vetuſtiſſimus. 9. *Euphorbium*, ſeu ſuccus acerrimus arboris ferulæ ſpeciem gerentis. Eligendum eſt purum, tranſlucens, candidum, aut flavum & acre, quod levi linguæ contactu os accenſum diu detinet. 10. *Succus liquiritiæ*, qui ex radicibus elicitur, & in paſtillos condenſatur. 11. *Succus Acaciæ*, qui ex Acacia in Ægypto exprimitur. Eligitur modicè fulvus & odoratus. 12. *Acacia Germanica*, ſeu ſuccus ex prunis ſylveſtribus coctis, expreſſus, inſolatus, & exſiccatus. 13. *Manna*, quæ in Calabria circa Canis ortum ex Fraxino & Orno colligitur. Eligenda candida, recens, anno non vetuſtior. Adulteratur ſaccharo penidio herbarum foliis circumvoluto. Optima dicitur, granulata & Maſtichina: mediocris brianzone; Calabrina, quibuſdam eſt bombycina, & viliſſima. 14. *Gummi gotte*, ſeu Chittajemu, Gummi gamandra, Gummi de Peru, quod ex Ricino Indico elicitur. vide de eo *Reudenium*, *Lotichium*; *&* *Bontium* in Medicina Indorum. 15. *Saccharum*, quod ex cannis ſaccariferis extrahitur. Eſt 1. *Crudum* quod temperamento & operatione propius ad

mellis

mellis naturam accedit, imò in Clyſterib. adhibitum, illo magis operatur. 2. *Reaffinatum*, quod ab omni impuritate liberatur, ſolutione, deſpumatione clarificatione, fuſione in formas, coagulatione, &c. 3. Eſt quod per lixivium, calcarium tranſivit; quod tamen nullam ab ea Cauſticam facultatem contrahit de quo vide Salam ſaccarolog. p. 1. c. 4. 4. quod ſolo ovor. albumine *clarificatum* eſt. Tale eſt *Maderanum* & *Cannarinum* 5. *Rubrum* calidius eſt & acrius, ideò potentius abſtergit.

II. *Gummata* ſunt: 1. *Gummi Arabicum*, quod laudatur, ſi vitri modo eſt pellucidum, ſincerum, in vermiculorum ſpeciem contractum, dein candidum. 2. *Gummi tragacanthum*, quod à radice cujuſdam plantæ ſpinoſæ, quæ Græcis *Tragacantha*, manat. Pellucidum eſt, album, ſubdulce, leve ac ſincerum. 3. *Sarcocolla*, ſeu lachryma arboris cujuſdam in Perſide naſcentis, turi tenui ſimilis, ſubfulva, guſtu amariuſcula. 4. *Gummi hedera*, ex flavo rubeſcens, odore grave, ſapore acre. 5. *Cancamum*, ſeu lacryma Arabicæ arboris, myrrham quadantenus referens, viroſi guſtus. 6. *Lacca Officinarum*, quæ fit ex ſucco arboris cujuſdam in Pegu, & Malavar. Dicitur à formicis alatis fieri. 7. *Sanguis Draconis*, ſeu lachryma arboris cujuſdam inſtar ſanguinis exſiccati concreta. Aquam lacteam reddit, ſed ſine mixtione. 8. *Aſa fœtida*, ſeu lachryma Sylphii in Lybia & alibi creſcentis. Eligenda eſt ſincera, allii odorem ferè æmulans, viſcida. Adulteratur permixtione farinæ, furfuris, ſagapeni. 9. *Camphora Officinarum*, ſeu reſinoſa proceræ cujuſdam arboris lachryma. Seligenda eſt alba, pellucida inſtar cryſtalli, non maculata, odora, digitis friabilis, accenſa vix extinguibilis. 10. *Gummi Iuniperi*, aridum, durum, flavum, Maſtichi ſimile. Vernix liquidus ex eo & oleo ex ſemine

lini expreſſo fit. De Gummi *Ceraſorum*, & *Vlmi*, taceo.

III. *Reſinæ* vel ſunt *humidæ*, vel *ſiccæ*. 1. *Humidæ* ſunt, 1. *Terebinthina vera*, ſeu liquor ex Terebinthi trunco & ramis defluens. Probatur alba, pellucida, vitreo colore, in cœruleum vergente, odorata, & acris, 2. *Reſina laricea*, ſeu *Terebinthina Officinarum*, quæ ſæpè pro prima venditur. Optima quæ puriſſima, odoratiſſima, aliquantum translucida, & quæ ab intincto digito contumaciter & æqualiter diffluit. 3. *Maſtiche*, quæ ex lentiſco effluit, & inter Gummi reſinas reponenda videtur. Probatur candida, ſplendens, odorata, friabilis, in Chio nata. Adulteratur thure & reſinâ permiſtis. 4. *Thus* ſeu *Olibanum Officinarum*, ſeu liquor arboris in Arabia naſcentis. Primas tenet *maſculum*, σταγονίας, naturâ rotundum, candidum; ſecundæ *Orobio*, quod in Amelo naſcitur, quod minus eſt & fulvius debentur; tertiæ *Amomiti*, quod candidum, & dum mollitur, maſtiches more digitis cedit. 5. *Myrrha*, ſeu lacryma arboris in Arabia naſcentis, Ægyptiacæ ſpinæ ſimilis, quâ inciſâ, in ſubſtratas tegetes diſtillat. Primas tenet *Troglodytica*, quæ ſubviridis, pellucida & mordax; ſecundas, tenuis & bdellii modo lenteſcens; tertias, *Caucalis*, nigra & retorrida; ultimas ἐργάσιμος, quæ aſpectu gummi refert. 6. *Styrax* ſeu lacryma arboris malo cotoneo ſimilis, in Syria naſcentis. Præfertur flavus & pinguis, reſinoſus, albicantibus grumis, qui, dum mollitur, melleam humiditatem & odorem perſeverantem ex ſe emittit. Adulteratur arboris ſcobe, quæ vermiculorum eroſione facta eſt. 7. *Liquidambar*, ſeu reſina oleaginoſa, ſuaviſſimi ac fortiſſimi odoris, effluens ex arbore quadam Occidentalis Indiæ, *Ocoſoti* dicta. 8. *Bdellium*, ſeu lacryma arboris Bactrianæ. Probatur amarum, translucidum, taurino glutini ſimile,

in-

intus pingue, & facilè molleſcens. 9. *Benjuinum*, ſeu gummi ex arboris cujuſdam vaſtæ, in India Orientali prodeuntis, ramis vulneratis effluens. Optimum eſt amygdaloïdes, quod ungues ſeu maculas candidas amygdalarum inſtar admiſtas habet, & in Zeilan provenit. 10. *Tacamahaca*, ſeu reſina ex vulnerata arbore, quæ in Nova Hiſpania creſcit, profluens. Colore accedit ad galbanum, unguibus eſt albis; odorem ac ſaporem gravem refert, cutique tenaciter adhæreſcit. 11. *Gummi Elemi*, ſeu lacryma pellucida, albicans, cum flavis particulis intermixta, in maſſam redacta, ſuavem odorem accenſa halans. Adfertur ex Æthiopia. Dioſcoridi flavum eſt, ac ſcammonio utcunque ſimile, mordaxque. 11. *Ex Reſinis ſiccis*, eſt *Colophonia officinarum*: quæ eſt ſubſtantiæ oleaginoſæ, flaveſcens, arida ac friabilis, reſidua ex reſinis abietina ſtrobilinaque coctione dum purgabantur, inſpiſſatis ac frigore induratis. Eligenda eſt pellucida, odorata, quæ thuris fumum accenſa æmulatur.

III. De *Pice* non eſt quod aliquid adjiciam. De Plantis conſule *Theatrum Botanicum Bauhini*, quod jam prodit: in earum faciliorem cognitionem deducet te, Deo volente, noſtrum Phytognomicon, & alia, quæ, ringente quamvis invidiâ, meditamur.

Cæterum *Virium in plantis cognitio*, ex ſignaturis quoque ſeu ſimilitudinibus, quas cum *partibus humanis*, *humoribus* & *morbis* habere videntur, dependet; ſeu figurâ id fiat, quæ potiſſimæ hîc conſiderationis; ſeu qualitatibus ſenſibilibus ſolis, ſeu actionibus & moribus, &c. Sunt tamen notæ illæ vel *Fixa*, quæ in ſeminibus, radicibus, & floribus conſpiciuntur: vel *Mobiles*, quæ ex Sapore, odore, colore, formâ, hirſutie, lævitate, &c. deſumuntur.

I. *Partes humanas* quod concernit, repræſentat 1. *Caput*, Papaver, Iuglans, Nux Indica, Pœoniæ

folliculus, Scillæ radix, Agaricum, flor. lilior. convallium. 2. *Oculos*, Grana herbæ Paris, flos Euphraſiæ, anthemidis, calthæ, hieracii, anemones, ſcabioſæ, &c. 3. *Dentes*, hyoſcyamus ſine ſiliquis, acini mali punici, pinei nuclei, dentaria, folia vermicularis, radix Chelidoniæ minoris: 4. *Aures*, folia Aſari, Cochleariæ. 5. *Naſum*, fol. mentaſtri aquatici. 6. *Guttur*, ſeu *trachæam arteriam*, Pyrola, Vvularia, Cervicaria, Caſſia fiſtularis. 7. *Pulmones*, pulmonaria ſaxoſa, pulmonaria maculoſa, pulmonaria quercina. 8. *Cor*, Citri fructus, anthoræ radix, fructus anacardii. 9. *Iecur*, Lichen, Fungus betulæ, quercus, jecoraria. 10. *Lienem*, Scolopendrium, Lingua cervi, lupinus. 11. *Ventriculum*, Folia Cyclaminis, Zingiber, Galanga. 12. *Inteſtina*, Convolvulus, Calamus aromaticus, Caſſia fiſtularis. 13. *Vmbilicum*, Vmbilicus Veneris. 14. *Veſicam*, Alkekengi, Nux veſicaria, Colutea, Solanum. 15. *Pudenda*, Arum, Fabæ. 16. *Teſticulos*, ſpecies Orchidum, ſatyrium, Dracunculus, porrum, boletus cervinus. 17. *Vterum*, Ariſtolochia rotunda, Macis, Sabina. 18. *Renes*, Portulaca. 19. *Articulos*, hermodactylus, ſarſapariglia. 20. *Manum*, Palma Chriſti. 21. *Capillos*, Muſcus Arborum, Capillus Veneris.

II. *Humores*, quod ſpectat, reſipiunt 1. *Bilem flavam*, plantæ floribus vel ſuccis flavis croceiſve, ut Aloë, Senna, Abſinthium, Crocus, Colocynthis, Rhabarbarum, &c. 2. *Bilem praſſinam*, quæ viridi & herbaceo colore præditæ ſunt, ut Blitum, Atriplex. 3. *Bilem pallidam*, Bryonia. 4. *Bilem atram*, quæ floribus, foliis, vel ſucco nigreſcunt, purpuraſcunt, cæruleive ſunt coloris, ut fabæ, lens, vicia, borrago, bugloſſa, &c. 5. *Pituitam*, plantæ albifloræ, ut Cucurbita, lactuca, lactariæ; ut tethymalus, &c. 6. *Sanguinem*, quæ rubri coloris ſunt,

vel

vel rubro colore tingunt, ut Santalum rubrum, Radix Chinæ, filicis, acetoſæ, braſſica rubra.

III. *Quantum ad Morbos*, 1. *Calculum* repræſentant, Milium ſolis, radix ſaxifragiæ albæ, cortices nucleorum lapidei, nuclei adeóque ipſi. 2. *Exanthemata*, lentes. 3. *Excreſcentias*, Agaricum, gallæ. 4. *Icteritiam*, Chelidonia, Crocus, Centaurea. 5. *Polypum*, Chelidoniæ minoris, & polypodii radix. 6. *Lentigenes*, Betulæ cortex albis interlitus maculis, Lichen arboribus innaſcens. 7. *Maculas*, Allium, Arum, Ariſarum, Perſicaria, Pulmonaria, &c. 8. *Vulnera*, Perforata, Millefolium.

ARTICVLVS III.

De Medicamentis Animalibus.

Medicamenta Animalia ſunt, quæ vel ab animalibus totis, vel ipſarum partibus deſumuntur.

Animalia tota ſunt in quintuplici differentia: ſunt enim vel *Aves*, vel *Quadrupedes*, vel *Piſces*, *vel Reptilia*, vel *Exſanguia*.

I. Aves ſunt *ex Terreſtribus*. 1. *Carnivoræ*, Aquila, Vultur, Accipiter, Milvus, Harpa, Cuculus Falco, Pſittacus, Corvus, Cornix, Graculus, Pica, Noctua, Veſpertilio, Struthiocamelus. II. *Phytivoræ*: & hæ 1. Vel tam *pulveratrices*, tam *ſylveſtres*; ut Pavo, Phaſianus, Attagen, Gallina corylorum, Tarda, Perdix, Coturnix, Ortygometra: quàm *domeſticæ*, ut Gallus gallinaceus, Gallina. 2. Vel *pulveratrices & lotrices ſimul*, Columba, Turtur, Palumbus, Paſſer. 3. Vel *Canoræ*, ut Carduelis, Spinus, Fringilla, Linaria, Alauda. 4. Vel *Baccivoræ*, Turdus, Merula, Sturnus. III. *Inſectivoræ*, *Non canoræ*, Picus Martius, Torquilla, Merops, Regulus, Hirundo, Vpupa, Parus, Motacilla, Rubetra, Rubecula. 2. *Canoræ*, Luſcinia. *Ex Aquaticis*

I. *Palmipedes*, 1. *Piſcivoræ*, Pelecanus, Catharracta, Cepphus, Phalacrocorax, Mergus, Colymbus. 2. *Herbivoræ*, Cygnus, Anſer, Anas, Fulica. II. *Fiſſipedes*, 1. *Carnivoræ*, Ciconia, Ibis, Phœnicopterus, Ardea, Porphyrio, Alcyon, Iſpida. 2. *Inſectivoræ*, Arquata, Crex, Totanus, Gallinulæ aquaticæ, Scolopax, Tringa, Iunco, Cinclus, Vanellus, &c. 3. *Granivora*, eſt Grus.

II. *Piſces* ſunt I. *Marini*, & hi 1. vel *Pelagii*, tàm *Squammoſi*; Aſellus, Harengus, Liparis, Aper, Glaucus, Hippurus; quàm *Læves*, Thunnus, Pompilus, Amia, Xiphias, Remora, Congrus, Muræna: tam *Cartilaginei longi*, ut Canis Ariſtotelis, Galeus, Catulus, Muſtelus, Aſteria, Glaucus, Centrina, Simia marina, Zygæna; quàm *plani*, ut Torpedo, Paſtinaca marina, Aquila, Raja, Rana marina, Squatina, & Squatinoraja. II. Vel *Saxatiles*, *Squammoſi*, Scarus, Turdus, Pavo, Lepras, Merula, Phycis, Perca marina, Channe, Hepatus, Melanurus, Coracinus, Adonis, Sciœna, Glaucus, Anthias, Gobius, Sphyræna, Acus, & Faber. *Læves*, ut Alauda, & Pholis. III. Vel *Litorales*, & hi *Squammoſi non plani*, Mullus, Hirundo, Cuculus, Milvus, Lyra, Phagrus, Erythrinus, Acarnanes, Orphus, Dentex, Synagris, Chromis, Aurata, Sargus, Sparus, Mormyrus, Cantharus, Salpa, Scorpius, Blennus, Pecten, Apua, Encraſicholus, Atherina, Sarda, Mœna, Smaris, & Boops. *Squammoſi plani*, Solea, Citharus, & Paſſer. *Læves*, *non plani*, Sandilz Anglorum, Draco, Dracunculus, Vranoſcopus, Trachurus, Scombrus, Lacertus, Saurus, Corax & Milvus. *Læves plani*, Paſſer & Rhombus. II. *Marini & fluviatiles ſimul*, & hi, 1. *Squammoſi*, ut Salmo, Lupus, Latus, Aloſa, Ziga Albis fluvii, Mugil, Caper, Sturio, & Galeus Rhodius. 2. *Læves*, Huſo, Eperlanus, Lampetra, Anguilla, & Orbis. III. *Fluviatiles*,

viatiles, & hi I. *Squammoſi*, Trutta, Thymallus, Vmbra fluviatilis, Barbus, Capito, Leuciſcus, Gobius fluviatilis, Aſper, Cobitis, Phoxinus, &c. 2. *Læves*, Attilus Padi, Antacœus Boryſthenis, Ichtyocolla, Glanis, Muſtela fluviatilis, Piſcis foſſilis, Phoxinus & Salmo. IV. *Fluviatiles & aliarum dulcium aquarum*, ut Perca major, Scrollus, Pungitus Alberti, Alburnus Auſonii, Epelanus fluviatilis, Lucius, Cyprinus, Tinca, &c. V. *Lacuſtres*, ut Vmbla vulgaris, Carpio, Trutta lacuſtris, Lavaretus Allobrogum, Sarachus, &c.

III. *Quadrupedes* ſunt I. *Solidipedes*, ſeu μονόχηλοι, ut Equus, Aſinus, Mulus, Elephas, Zebra, & Vnicornu. II. *Biſulca*, ſeu δίχηλοι, ut, Alce, Boum omne genus, Camelus, Camelopardalis, Capra, Cervus, Gulo, Rangifer, Rhinoceros, & Sus. III. *Digitata* ſeu πολυδάκτυλοι, quæ ſunt, *Vel vivipara*, ut Leo, Pardus, Tygris, Vrſus, Lupus, Hippopotamus, Vulpes, Simia, Cercopithecus, Cynocephalus, Taxus, Caſtor, Lutra, Ichneumon, Muſtela, Mars, Genetha, Lepus, Cuniculus, Sciurus, Glis, Mus, Talpa, Erinaceus, Hyſtrix, Canis & Felis: *Vel Ovipara*, ſeu illæ corio membranaceo tegantur, ſeu tegumine teſtaceo; ut, Ranæ, Lacertus, Salamandra, Stellio, Scincus, Cordylus, Chamæleon, Crocodilus, & omne teſtudinum genus.

IV. *Reptilia* ſunt *Serpentes*, tam ἄποδοι quàm pedati, tam minores quàm majores, ut: Vipera, Ammodites, Ceraſtes, Hæmorrhous, Aſpis, Diſpas, Scytale, Amphiſbæna, Cæcylia, Cenchrus, Acontias, Dryïnus, Elope, Anguis Æſculapii, Hydrus ſeu Natrix, Boa, Hydrus marinus, Scolopendra marina, Draco, Baſiliſcus, Draco Pythius, Draco alatus. Sed ex his pauca admodum ad materiam medicam pertinent.

V. *Exſanguia*, ſunt in quintuplici differentia: I. *Mol-*

I. *Mollia*, Polypus, Sepia, Loligo, Lepus marinus. II. *Cruſtacea*, Locuſta, Aſtacus, Squilla, Cancrorum omne genus, & Cruſtacea in conchis degentia. III. *Teſtacea*, Nautilus, Purpura, Murex, Buccinum, Turbines, Trochi, Cochlearum omne genus, Margaritæ, Chamæ, Oſtrea, Pectines, Mytuli, Tellinæ, Pinna, Byſſus, &c. IV. *Zoophita*: de quibus vide Authores. V. *Inſecta*, quæ I. Vel ſunt *Terreſtria*, tam pedata; ut ſunt, Apis, Veſpa, Papilio, Muſcarum omne genus, Gryllus, Scarabæus, Formica, Pediculus, Araneus, Millepeda, Aſellus: quam pedibus carentia, ut Vermis, Limax. II. Vel *Aquatica*, ut Hirudo, Hippocampus, Stella marina, &c.

Partes quibus animalia in Medicina inſerviunt, vel ſunt omnibus ſpeciebus communes, vel cuique propriæ. De his & illis alibi videbimus.

Articulus IV.

De Medicamentis Microcoſmicis.

Medicamenta microcoſmica ſunt medicamenta ſimplicia, quæ ex corpore humano, ad depellendos humani corporis affectus deſumuntur.

Medicamenta hæc vel ex *vivo homine* deſumuntur, vel *ex mortuo*. *Ex vivo* habemus Capillos, Vngues, Salivam, Aurium ſordes, Lac, Semen, Sanguinem menſtruum, Secundinas, Galeam, Vrinam, Stercus, Pediculos, Lumbricos, Calculum. *Ex mortuo* deſumuntur, Cutis, Pinguedo, Cerebrum, Cranium, Dentes, Oſſa, Mumia; de quibus conſule Danielem Beckerum in Medico Microcoſmo, & Iohannem Hartmannum.

CAPVT II.

De Medicamentis Compoſitis Naturalibus.

ARTICVLVS I.

De Acidulis.

HActenus ſimplicia medicamenta fuere: ſequuntur *Compoſita*, quæ *vel à Natura*, *vel ab Arte ſunt talia.* Illa ſunt *Acidulæ*, & *Thermæ.*

Acidulæ ſunt aquæ, quæ ſapore acido & viribus aliis à Mineralibus imbutæ, morbos convenienter adhibitæ depellunt.

I. *Sapor ille acidus*, non eſt in omnibus æqualis. Aliæ ſunt acidæ, aliæ vinoſæ, aliæ vix ſenſibili acore ſentiuntur. Aliquando etiam eædem numero acidulæ ſunt tam acres ut dyſenterias excitent, aliquando effœtæ, aliquando palato gratiſſimæ; quod fit, vel propter ingentem æſtum, qui optimam illarum partem evocat; vel propter pluvioſam cœli conſtitutionem, quæ pluvias aquis mineralibus miſcet; vel propter nebuloſam, caliginoſam, & auſtrinam aëris diſpoſitionem, quæ in viſcera terræ delatus, & ductus quos aquæ medicatæ currunt pererrans, eaſdem lutoſas, turpidas, & craſſas facit; vel propter ejuſdem peſtilentem, eumque epidemialem & publicum ejuſdem ſtatum; vel propter fluminum inundationem; vel denique, quod tamen rarò fieri ſolet, propter terræmotum.

II. *Mineræ quæ aquas impregnare ſolent*, ſunt: Ochra rubiginoſa, Ochra ferroſa, Sal, Nitrum, Chalcitis, Melanteria, Myſi, Sory, Lapis ferreus, Chalcanthum, Alumen, Cuprum & Ferrum; ſed hæc quatuor poſteriora inprimis. Chalcanthum & alumen ſingularem acorem habere, certum eſt: ferrum habere ex vitriolo Martis colligi poteſt; & in Arduenna ſylva multi ſunt fontes acidi, in quibus

copioſum ferrum. Cuprum vero acoris non eſſe expers, vel inde patet, quoniam Chalcanthi particeps eſt, ideò ubi cuprum eſt, ibi & Chalcanthi aliquod genus. *Explorabis* eas mineras vel *ſalvâ aquâ*, per naturæ loci ex quo emanat, ſaporis odoris, qualitatis tactilis, & contentorum, conſiderationem; vel *conſumtâ*, per ejuſdem inſolationem, deſtillationem, & decoctionem. *Impragnatio* autem fit, 1. A ſubſtantia *halituoſa*, ſeu ſpirituoſa. Inde aqua fit tenuis & levis, bullas nullas habet, facilè alteratur: pota, vel nares ſtatim ferit, vel oculos lancinat, vel ructus movet, vel caput implet, vel vertiginis quandam ſpeciem excitat, nec diu in hopochondriis hæret. 2. Ab *humida*, cum minerales, ſucci liquidi imbibuntur. 3. A *ſolida*, quæ ſuas qualitates & δυνάμεις aquis communicat, ſi inter aquas & ramenta eſt proportio; ſi aquæ illis diu ſunt imbutæ, nec aliæ aliunde affluunt; ſi denique metallorum fragmenta in minutiſſimas partes conciduntur. Ex imprægnationis diverſitate oritur *aciditatis diverſitas. Acida* ſunt, in quibus quantitas acidarum minerarum utraque continua aque diſcreta, eſt major, & qualitas acoris intenſior. *Vinoſa*, in quibus earum quantitas eſt parcior, & qualitas remiſſior. *Obſcurè acida*, in quibus talium minerarum quantitas infra mediocritatem eſt, & acida qualitas languida,

III. De *Viribus acidularum* nota, 1. Depellere eas morbos *Alteratione*, *Corroboratione*, *Evacuatione*, per alvum, ſi laxa eſt; per Vrinam, ſi faciliùs mingunt; per ſudorem, ſi cutis rara, & habitus Corporis laxus; per vomitum, ſi ventriculus frigidus, & acidulæ multum ſulfuris continent; imò per plures meatus ſimul, ut Heer in ſua Spadacrene teſtatur. 2. *Plus* mineralium virtutum habere illas, quæ in loco nativo & ubi mineræ naſcuntur vel in canalibus occurrunt; quæ ſuccos liquidos imbibere; quæ terras & lapides friabiles

biles in ſe habent; quæ per mineram copioſam, mollem, raram, poroſam, viâ longâ, anguſtâ, inæquali, anfractuoſa, per præceps & cum impetu labuntur; *Minus*, quæ uno tantùm in loco mineris aſſociantur, ſuccos minùs concretos, lapides,& metalla abradunt; paucam mineram imbibere; & brevi, amplâ, æquali, & rectâ viâ decurrunt. 2. Præſciri poſſe, *bonæ* an *malæ* ſint futuræ. *ſalubritatis* prognoſtica ſunt, Conſtellationum in cœlo bonitas, naturalis quatuor anni temporum conſtitutio, aëris puritas & ſalubritas, pluviarum moderatio, ventorum ſalubrium flatus modicus, &c. *Malitiæ*, è contra.

IV. *Convenienter adhibebuntur*, 1. *Ratione Perſonarum*; ſi non dabuntur ſenibus decrepitis, pueris, gravidis, tabidis, tympaniticis, anaſarcicis, dyſentericis, aſthmaticis, menſtruatis, renum exulceratione laborantibus. 2. *Ratione Temporis*, ſi non propinabuntur cum mutantur; ſi non tempore hyberno, niſi extraordinariè & cæteris paribus: ſi propinabuntur, cum bonæ ex ſignis ſuis eſſe præſumuntur; ſi tempore verno maximè; ſi manè & veſperi; ſi in loco ſuo vel non longè inde remoto. 3. *Ratione Antecedentium*, ſi corpus præparabitur alvi lenitione, ſanguinis detractione, viarum reſeratione, noxiorum humorum depulſione. 4. *Ratione Circumſtantium*, ſi bibentur ita ut ſenſim ad ſummam doſin aſcendatur; ſi ita ut in ſumma doſi paululum perſiſtatur, & gradatim ad minimam deſcendatur; ſi ita, ut menſura præſcripta in partes diſtribuatur, ſi diætæ ratio habebitur, &c. 5. *Ratione Inſequentium*, ſi corpus moderatè movebitur. Si diligenter attendetur, quo natura vergat; id eſt, an ſint operaturæ per alvum, an per urinam, an per cutis ſpiracula, an per plura emiſſaria ſimul; ſi retentæ, per Clyſteres convenientes deturbabuntur; ſi Symptomatibus, quæ occurrere ſolent, obviam ibitur.

IV. Sunt

IV. Sunt autem plurimi in Europa fontes acidi, inter quos præcipui ſunt in Germania: 1. *Spadani*, & hi quatuor, Geronſterius, Pouhontius, Savinirius & Tonneletius. De quibus Henricus ab Heer ſcripſit. 2. *Grieſsbachienſis*, in aditu ſylvæ Herciniæ ſitus, qui ferro, chalcantho, Sale cryſtallino bitumine & ſulfure imbutus eſt. 3. *Petrinus*, in Alſatia, quarta miliaris parte à Grieſsbachienſi, qui mineras ſuperiori pares habet. 4. *Antegaſtenſis*, in introitu ſylvæ Herciniæ, ad vicum Antegaſti, qui alumine, ſulfure, modicoque chalcantho imbuitur. 5. *Ribelſſavenſis*, juxta eandem Sylvam in comitatu Furſtenbergico, qui ſpirituoſas ſubtilitates ferri, nitri, vitrioli, chalciteos, & bituminis habet. 6. *Geberſveilenſis* in Alſatia ſuperiore, qui alumine, nitro & ferro conſtat. 7. *Schvvalbacenſis*. 8. *Egranus* in Bohemia. 9. *Nideravenſis* prope Rottenburgum ad Neccarum. 10. *Deinachenſis* in Hercynia ſylva. 11. *Federanus* in Rhetia, qui alumen & cuprum cum pauxillo ſulfure continet. 12. *Trevirenſes*, qui tres ſunt, & quorum unus terram luteam & ferrum præterfluit. De reliquis taceo. De *Hornhauſenſi*, in inferiore Saxonia, dum hæc ſcribo, multa, & quidem miraculoſa, ſpargebantur, quæ mox evanuere. Vide de Acidulis, *Sebizium*, *Baccium*, & alios quos ex Lindano de ſcriptis medicis petere poteris.

Articvlvs II.

De Thermis.

Thermæ ſunt aquæ calidæ, quæ è terra perpetuo proſiliunt, ab igne ſubterraneo efferveſcunt, & morbos, vires à foſſilibus ſortitæ, depellunt, ſi convenienter adhibeantur.

I. *Calidæ* ſunt, vel in principio, vel in canalibus; vel magis, vel minus.

II. E

II. *E terra proſiliunt*, quia habent ortum in loco altiori, vel in montibus, vel ad radices, ut experientia comprobat. *Perpetuò ut plurimum proſiliunt*, quia terra ſemper madeſit; ſemper calor ſubterraneus effert vapores ad montium concavitates, qui quà exhalare non poſſunt, denſantur, comprimuntur, & in guttas ex quibus aqua abeunt. Inveniuntur tamen thermæ, quæ ex fluxu & refluxu maris incrementum & decrementum patiuntur. Nec ex uno ſemper loco profluunt; quia cuniculi vel corrumpuntur, vel obſtruuntur.

III. *Fervor* ab igne ſubterraneo eſt, qui ab exhalatione mediocri, calidâ, rareſcente & accensâ, ſulfuri vel bitumini ſe ingerente accenditur, & ab iiſdem fovetur. Vel aquæ per æſtuaria illa ſubterranea decurrunt; vel in via flammis æſtuique junguntur; aut ſupra juxtave canales tam diu decurrunt, donec incaleſcant; vel dum ab ignibus ſubterraneis terra caleſcit, vapores inde multi elevantur, qui tandem in amplo aliquo loco in aquam converſi, alicubi exitum quærunt; vel denique aquæ metallicæ duæ vel plures naturâ ad tactum frigidæ, in concurſu, ob Spirituum repugnantiam incaleſcunt; cujus rei exemplum in Spiritu vitrioli & oleo vel ſale Tartari, item aqua forti & Tartaro, butyro Antimonii & Spiritu Nitri habemus.

IV. *Foſſilia, quæ vires ſuas Thermis communicant*, ſunt varia: partim mineralia, partim metalla; quod ex ſingularibus thermis colligi poteſt. Quomodo autem id fiat, & quomodo foſſilia in iis cognoſcantur, ſuperius dictum eſt.

V. *Morbi qui depelluntur*, ſunt quoque varii, Colica, Hyſterica, Calculus, Sterilitas, Dolor capitis, &c. quorum aliis per ſe, aliis per accidens opitulantur.

VI. *Adhibentur in potu*, ad quem ineptæ ſunt

illæ, quæ in ſe habent aliquid metallicum noxium; in balneis, fomentis, ſtuffis, & in luto: de quibus omnibus vide præter *Fallopium*, *Horſtium* & *Rulandum* in *Balneario reſtaurato*.

VII. Thermæ præcipuæ in *Italia* ſunt, *Patavina*, ex quibus famoſiſſimum Balneum Ebani, ex ſulfuris, aluminis, nitri, ſalis, & calcis mixtura conſtans; *Porretanæ*, quadraginta à Bononia milliaribus; *Lucanæ*, quarum præcipuum balneum de Corſeno dictum; *Sante Maria in Bagno*, quæ in Romandiola ſitæ ſunt; *Aqueæ* in Piſarum Comitatu, *Petriolæ*, in Ducatu Senenſi, alumine turgidæ; *Grotinæ*, in Comitatu Viterbii, quæ ex ferro & ære conſtant: *Peruſinæ*, quæ ſulfure non multo & aſphalto participant; *Montis Catini*, quæ omnes ſalſæ, &c. In *Germania* laudantur *Plumbariæ*, in Lotharingia, ob copioſam plumbi mixturam ita dictæ; *Badenſes in Helvetia*, quæ copioſo ſulfure & exiguo alumine conſtant; *Ferinæ* in Ducatu Wirtenbergenſi; *Cellenſes*, haud procul à Martiana ſylva; *Amenſes*, propè Rotenburgum ad Nicrum ſitum; *Embſenſes*, in finibus lacus Conſtantienſis; *Carolinæ*, in Bohemia; *Wiſbadenſes*, non procul à Moguntia ultra Rhenum ſitæ; *Gaſtainenſes*, in Bavaria, quæ vehementi adſtrictione, imprægnandi facilitatem pariunt; *Abudiaca*, ſupra Reginoburgum, quæ odore ova frixa referunt, &c. Vide de omnibus *Rulandum* & *Weckerum*. De *fonte Bollenſi*, potu & balneo utiliſſimo, ſcripſit *Iohannes Bauhinus*.

Caput III.

De Medicamentis compoſitis artificialibus in genere.

Medicamenta compoſita artificialia ſunt, quæ ab arte ex ſimplicibus naturalibus, prævia aliqua

præ-

præparatione componuntur, & in aliquam formam rediguntur.

Occurrunt circa ea conſideranda, 1. *Neceſſitas compoſitionis.* 2. *Structura.* 3. *Præparatio.* 4. *Fermentatio.* 5. *Diviſio.*

I. *Neceſſitatem Compoſitionis* indicant, 1. Affectus ipſi præternaturales, qui cum ſæpè ſint compoſiti, non poterunt à ſimplicibus medicamentis depelli. 2. *Partes affectæ*, quarum ſitus, temperamentum, conformatio, & actionis dignitas, adde conſtitutionem ægri, oſtendunt miſturâ opus eſſe. 3. *Qualitas Medicamenti*, quæ aliquando intentioni neceſſaria, ſed affectioni non proportionata eſt; aliquando debilior, vehementior, aliena qualitate inficitur; quæ omnia compoſitionem exigunt.

II. *De Structura* nota, 1. Modum ipſius requirere, ut morbi ſpeciem & magnitudinem, conditionem ægri & partis affectæ, ſimplicium denique ipſorum naturam, facultates, gradus, & doſes præcognoſcamus. 2. Accommodatiſſimam putari, ſi morbo ſit planè æqualis, & ſecundum qualitatem, cujus idoneitas ex morbi ſpecie petitur, & ſecundum quantitatem ſive gradum, quæ ex morbi magnitudine, & natura partis affectæ æſtimatur. 3. Omne compoſitum medicamentum ex quinque conſtare: 1. *Baſi*, quæ ſi *in genere* conſideretur, 1. Facultatis, graduum, & doſeos compoſiti menſura eſt: 2. Pro ratione temporum morbi, Symptomatum urgencium, naturâ partis affectæ, conſtitutione ægri; quantitate & qualitate cæterorum componentium variat. 3. Quantitatem determinatam, ex ſuæ facultatis vehementia ſumit, ſed ſimul ad naturam ægri; magnitudinem, ſenſum, & dignitatem partis affectæ; actionis celeritatem & tarditatem reſpiciendum eſt: Si *in ſpecie* vel eſt *Simplex*, quæ aut unum uſum præſtat, licet ex pluribus ejuſdem facultatis

conſtet; aut uno ſimplici medicamento conſtat; quæque vel eſt ſufficiens, vel remiſſa, vel intenſa, vel maligna aliqua, vel aliena qualitate, ut odore, ſapore &c. inſtructa: vel *Compoſita*, quæ vel plures uſus præſtat, vel ex pluribus ſimplicibus diverſa contrariaque facultate præditis componitur; de qua obſerva, 1. Talem adhiberi, quando in ſimplici non datur gradus quem cupimus, ſed vel remiſſior, vel intenſior. 2. Habendam in ejus compoſitione primarum, ſecundarum, & tertiarum qualitatum rationem. 3. Aut ex pluribus ſimplicibus ejuſdem facultatis & gradus conſtare; & tum ejuſdem facultatis & gradus eſſe: vel ejuſdem facultatis & gradus diverſi; & tum remiſſum remittere intenſum, & intenſum intendere remiſſum ad medium utriuſque: vel contrariæ facultatis, & gradus ejuſdem; & tum temperatum eſſe: vel contrariæ facultatis & gradus diverſi; & tum ad medium utriuſque reduci; quæ omnia ita ſumi debent, ut & quantitatis æqualitas obſervetur, & *fermentatio* excludatur. II. *Corrigentibus*, quæ vel baſin ignavam exſtimulant, & acuunt; vel vim medicamenti tenuis ſubſtantiæ in unum cogunt & augent; vel vim in materia craſſa per extenuationem excitant; vel violentiam ejuſdem refrænant; vel malignitatem contemperant; vel odorem & ſaporem jucundum conciliant. Semper minori quantitate ratione baſeos eſſe debent, & communiter baſis ad hæc proportio tripla eſſe putatur: quamvis certum ſit, naturam baſeos, & ipſorum corrigentium, nec non variam Medici intentionem eandem variare. Si baſeos malitia temperanda eſt, æquali quantitate ſumuntur. III. *Dirigentibus*, quæ medicamenta parti affectæ appropriata reddunt, vias ductuſque aperiunt, humores præparant, & concoquunt, & ad quæ baſis debilior octupla, vehementior æqualis aut minor eſſe ſolet. IV. *Conſervantibus*, quæ dirigentia & corrigentia

gentia baſi affigunt, & formam idoneam toti compoſito tribuunt; quæque, nec nimia quantitate baſin obtundere, nec alienâ qualitate pervertere debent.

III. *Præparatio Medicamentorum*, vel eſt *Communis*, ut ſunt Elixatio, Infuſio, Aſſatio, Vſtio, Calcinatio, &c. vel *Chymica*, quæ I. Vel eſt *Diacritica*, quæ corporis compagem reſolvit, ſeu per *Purificationem*, ad quam *exſiccatio* & *uſtio* ſpectat: ſeu per *Calcinationem*, quæ aut igne actuali, aut potentiali peragitur, ad quam & *ſublimatio* pertinet; ſeu per *Reſolutionem*, qua corpus in partes diverſas & heterogeneas diſſolvitur, & quæ *Extractione* & *Tincturâ* peragitur; ſeu per *Putrefactionem*, ſeu denique per *Deſtillationem*. II. Vel *Syncritica*, quæ diverſa & ſeparata in unum corpus conjungit, ſeu id fiat per *Præcipitationem*, ſeu per *Reductionem*, ſeu per *Coagulationem* & *Concretionem*, ſeu per *Digeſtionem* & *Circulationem*, ſeu denique per *Cohobationem*, ſeu repetitam liquoris ad materiam in vaſe relictam affuſi deſtillationem. III. Vel *Immutatoria*, quæ rei novum ſubſtantiæ modum vel qualitatem inducit, ſeu id fiat per *Deliquium*, ſeu per Fixationem, ſeu per volatiliſationem, ſeu per vitrificationem. Conſule de his *Beguinum*, *Sinnertum* circa finem de conſenſu & diſſenſu Chymicor. & Galenicorum, & alios; inprimis verò Glauberum.

IV. *Fermentatio* Medicamentorum nihil eſt aliud, quàm eorundem per mutuam alterationem unio, qua ſingulorum priſtinæ vires integræ non permanent. Ejus in Theriaca & Mithridatio inprimis habetur ratio.

V. *Diviſionem* quod attinet, ſunt Medicamenta compoſita artificialia, vel *Interna* vel *Externa*. Illa vel ſunt *Fluida*, vel *Solida*, vel *Media*. Hæc in totidem dividuntur ſpecies.

CAPUT IV.

De Medicamentis compoſitis artificialibus in ſpecie.

ARTICULUS I.

De Medicamentis Internis.

PUNCTUM I.

De Medicamentis internis fluidis.

MEdicamenta Interna ea dicuntur, quæ per os intra corpus ſumuntur; Fluida verò, quæ inſtar aquæ fluunt, & ſunt 1. *Decocta.* 2. *Infuſa.* 3. *Potiones.* 4. *Vina Medicata.* 5. *Cereviſiæ medicatæ.* 6. *Oxyme.* 7. *Aqua hordei.* 8. *Acetum medicatum.* 9. *Aquæ deſtillatæ.* 10. *Syrupus.* 11. *Iulepus.* 12. *Emulſio.* 13. *Eſſentiæ.* 14. *Spiritus.* 15. *Tinctura.* 16. *Olea.*

I. *Decocta* fiunt ex vegetabilibus, animalibus, & mineralibus; interdum, ſi opus eſt, inciſis, contuſis, vel raſis, in aqua vel ſimplici, vel præparata, etiam chalybeatâ, hydromelite, ſero lactis, ad ignem lentum vel clarum, in inſtrumento aperto vel clauſo, ad partis tertiæ vel quartæ conſumtionem decoctis, ita ut cocta colentur dulcerentur, aromatizentur, *clarificentur.* Celebriora ſunt, Decoctum *aperitivum majus* Auguſtanum, cum *Rhabarbaro* eorundem, *Capillorum Veneris, Fumariæ, Carminativum, Gallinæ conſummatum, Caponis, Vulnerarium.*

II. *Infuſa* fiunt ex vegetabilibus, vel mineralibus, purgantibus vel vomitoriis, proportione ſeſquialtera vel dupla in liquorem aliquem conjectis, & in eodem certo ſpacio maceratis, pòſt colatis.

III. *Potiones* fiunt, quando liquoribus evacuantia electuaria, extracta, pulveres, rotulæ, &c. ſine decoctione miſcentur.

IV. *Vina medicata* parantur, quando vinum defæ-

fæcatum aut muſtum, ſine ſaccharo, vel cum eo, viribus medicamentorum ſimplicium; vel ſubitò, per olea, ſpiritus, & tincturas; vel per *infuſionem* longam impragnatur. Præcipua ſunt, *Berberorum*, *Cydoniorum*, *Granatorum*, *Ribium*.

V. *Cereviſiæ medicatæ* eadem ratione fiunt.

VI. *Oxymel* fit, quando acetum cum melle miſcetur, & plantæ in eo interdum immerguntur. Celebre eſt *Simplex*, *Scilliticum*, *Helleboratum Geſneri*.

VII. *Aqua hordei* fit, quando hordeum in aqua vel ſolum, vel cum paſſulis, aniſo, cinnamomo, ad crepaturam decoquitur, colatur, & gutta unâ vel alterâ ſpiritus vitrioli, vel ſulfuris acidi aceſcit.

VIII. *Acetum medicatum* fit, quando in aceto ſimplicia vel compoſita macerantur; vel ex eorundem ſuccis idem elicitur. Fit ex plantarum 1. *Floribus*; quale eſt Anthoſatum, Calendulatum, Caryophillatum, Lavendulæ, Papaveris, Rhæados, Roſatum, Sambucinum. 2. *Foliis*, ut Menthæ, Rutaceum, Scordii. 3. *Fructu*, ut corticum citri, Fragorum, Rubi Idæi. 4. *Radicibus*, ut ſcilliticum. Sunt & Aceta compoſita, *Alexicaca*; *Prophylactica*, *Bezoardica*, &c.

IX. *Aquæ deſtillatæ*, vel in *Cucurbita* per Balneum Mariæ ex viridibus plerumque & potentiâ frigidis plantis, iiſque vel totis, vel contuſis & in ſuccos redactis; vel in *veſica*, ex calidis craſſioris ſubſtantiæ & quorum vis non facilè evocatur, iiſque fermentatis eliciuntur. Fiunt *vel cum vino*, ut Aqua Abſinthii, Agrimoniæ, Betonicæ, Cardui bened. Cinnamomi, Eupatorii, Avicennæ, Lavendulæ, Liliorum Convallium, Meliſſæ, Pulegii, Salviæ hortenſis, Veronicæ; *Vel ſine vino*, ut ſunt Acetoſellæ, &c. de quibus conſule Pharmacopœam Auguſtanam. Fiunt etiam ex *Animalibus*, ut Capone, Cancris, Renibus, Sanguine humano, ſtercore animalium, &c.

X. *Syrupi* ex decoctis, infuſis, ſuccis depuratis, aceto, parantur; ſaccharo aut melle condiuntur; ad mellis ferè conſiſtentiam decoquuntur, & tam ad alterandum, quàm ad purgandum, raro ſoli, ſæpius duplo aquarum diſtillatarum diluti, uſurpantur. *Officinales* ſunt, *Syrupus* de Abſinthio, Acetoſitatis Citri, de ſucco Acetoſæ, de ſucco Acetoſellæ, Acetoſus ſimplex, Acetoſus compoſitus, Acetoſus diarrhodon Meſuæ, Adiantinus Fernelii, de Agreſta Meſuæ, de Althæa Fernelii, Aperitivus magiſtralis Mindereri, Aurantiorum, de Corticibus aurantiorum, Florum aurantiorum, de Artemiſia, de Betonica ſimplex, de Betonica compoſitus, de Berberis, de Borragine, de Bugloſſa, Byzantinus ſimplex, Byzantinus compoſitus, de Calamintha Meſuæ, de Chamæmelo, de capillis Veneris ſimplex, de iiſdem compoſitus, de ſucco Carduibenedicti, Ceraſorum acidorum, de Cichorio ſimplex, de Cinnamomo, Corallorum, de Corticibus Citri, Cydoniorum, de Endivia ſimplex & compoſitus, de Eupatorio Meſuæ, de Farfara, de Fragis, de Fumaria ſimplex & compoſitus, de Glycyrrhiza, de Granatis dulcibus & acidis, de ſucco Hederæ terreſtris, florum Hyperici, de Iujubis, de Hyſſopo, de Limonibus, de Lupulo, de ſucco Meliſſophilli, de Mentha minor & major; de ſucco Mercurialis, Myrtinus, de Nymphæa ſimplex & compoſitus, Nephrocatarcticus Iouberti, de Papavere ſimplex & compoſitus, de Papavere erratico, florum paralyſeos, de Pœonia, de Piloſella, de ſucco Plantaginis, de Pomis ſimplex & compoſitus, de Portulaca, de Praſio, de duabus Radicibus, de quinque Radicibus, de Ribes, Roſatus ſimplex, Roſatus plurium infuſionum, de Roſis ſiccis, de Rubo Idæo, de Scabioſa, Sceletyrbicus Foreſti, de Scolopendria Fernelii, de Scordio ſimplex & compoſitus, de ſempervivo ſimplex & compoſitus, de Stœchade ſim-

plex

plex & compoſitus, de Symphyto Fernelii, florum Tunicæ, de ſucco veronicæ, violatus, ſimplex & compoſitus.

XI. *Iulepi* fiunt ex aquis deſtillatis, ſuccis, conſervis, & ſaccharo, vel ſine decoctione, vel cum decoctione.

XII. *Emulſiones* ex ſeminibus, nucleis, margaritis, coralliis, cornu cervi, fructibus etiam nonnullis, liquore affuſo contuſis & expreſſis, parantur.

XIII. *Eſſentiæ* ex viridium herbarum ſucco, cum S. V. expreſſo, & in B. M. digeſto, colorato, per inclinationem ſeparato fiunt, & cum pauxillo ſacchari in Syrupi formam coquuntur.

XIV. *Spiritus* in aquarum tam ſimplicium, quàm compoſitarum deſtillatione una cum aquis deſcendunt, ab iiſque poſtea per cucurbitam, phialam, &c. ſeparantur. Sed hoc de volatilioribus ſumendum eſt. Fixiores retortâ, igneque fortiori, arenæ ſcil. vel nudo, eliciuntur. Præcipui ex *Mineralibus* ſunt, Aluminis, Coralliorum, Mercurii, Salis ammoniaci, Communis, gemmæ nitri, Saturni, Succini, Sulfuris, Tartari, Vitrioli. *Ex vegetabilibus* ſunt, Abſinthii, Aceti vini, Angelicæ, Aniſi, Cardui benedicti, Centaurii minoris, Ceraſorum nigrorum, Cochleariæ, Cydoniorum, Ebuli ex granis, Fœniculi, Fragorum, Guajaci, Iuniperi, Liliorum convallium, Meliſſæ, Roriſmarini, Roſarum, Salviæ, Sambuci, Tiliæ florum, Veronicæ, Vini &c.

XV. *Tincturæ* ex mineralibus ſiccis plantis, plerumque calidis, contuſis, menſtruo, id eſt, Spiritu vini, rore majali, vel alio interveniente, in loco calido, vaſe clauſo tam diu extrahuntur, donec menſtruum non ampliùs coloretur, & vel per chartam filtrantur, vel digeſtione depurantur. Famoſiores ſunt 1. *Ex mineralibus* Solis, Lunæ, Martis, Saturni, Antimonii, Vitrioli, Sulfuris, Smaragdi. De quibuſdam tamen

harum dubitatur. 2. Ex *vegetabilibus*, & maximè ex floribus, Alkekengi, ex baccis, Croci, Ceraſorum nigrorum, Fragorum, Hypericonis, Pæoniæ, Rhæados, Roſarum, Violarum, Granorum Sambuci, Ebuli, &c.

XVI. *Olea*, vel ſine aquis ex gummoſis & reſinoſis eliciuntur; vel cum aquis in deſtillatione deſcendunt; vel ab iis, aut per ſeparatorium, aut per fila linea craſſiora, vel per chartam bibulam ſeparantur; in quibuſdam verò ſubſident. *Excellentiora* ſunt, Oleum Abſinthii, Anethi, Angelicæ: de quibus vide inferiùs Articulo tertio, puncto primo.

Pvnctvm II.

De Medicamentis internis Solidis.

M*Edicamenta interna ſolida ſunt*, 1. *Pulveres.* 2. *Salia.* 3. *Croci.* 4. *Flores.* 5. *Præcipitata.* 6. *Vitra.* 7. *Feculæ.* 8. *Confecta.* 9. *Rotulæ.* 10. *Morſuli.* 11. *Trochiſci*, & 12. *Pillulæ.*

I. *Pulveres*, ex medicamento uno, vel pluribus contuſis formantur. Sunt vel *Subtiles*, qui, ſi ex meris aromatibus & ſaccharo conſtant, in ſpecie *Tragemata* vel *Trageæ* vocantur; quo & *ſales ſacerdotales* pertinent, qui cum cibo ſumuntur: vel *Craſſiuſculi*, & *Trageæ groſſæ* ac *ſpecies inciſæ* dicuntur, paranturque vel ex ſimplicibus; iiſque vel ſaccharo obductis, vel non obductis; vel ex compoſitis, *tabulis* ſcilicet, ſeu *rotulis* officinalibus aromaticis. Vtimur iis tam in evacuatione, quàm in alteratione. Inter *Purgantes* ſunt, ſenæ præparatæ. Tartari Cryſtallini ſolutivus, ſolutivus de tribus, Cholagogus ſimplex, Cholagogus inſuccatus, Comitis de Warwick. *Species*, *Electuarii* Benedictæ laxativæ, Confectionis Eleſcophi, Hieræ picræ Galeni, Confectionis Diaphænici, de ſucco Roſarum, Diaturbith cum Rhabarbaro. Inter *Alterantes* ſunt, ſpecies Aromaticæ Caryo-

ryophillatæ, Dianthon Nicolai, Diacalaminthes Galeni, Diacinnamomu, Diagalangæ, de gemmis calidæ, frigidæ, de Hyacintho, Imperatoris, Diaireos ſimplex, Lætificantis Rhaſis, Liberantis, Diamargariti calidi, frigidi, Diamoſchu dulcis, Diatrion pipereon, Diarhodon Abbatis, Roſatæ novellæ, Diatrion ſantalon, Diatragacanthi frigidi, Diaxylo-Aloës, &c. Huc pertinent *Pulveres Alexipharmaci.* Saxonicus, Cæſaris rubeus, gryſeus & *Bezoardicum animale*, quod ex ſerpentibus noſtris paratur.

II. *Sal* rebus ferè omnibus ineſt duplex, *Volatilis*, nonnullis *Eſſentialis* dictus, qui ignem & calorem non ſuſtinet, ſed avolat, & calcinatione diſcutitur: & *Fixus*, qui fit cineribus plantarum & lignorum, dum ex iis lixivium paratur, idque coquitur, donec omnis aqua exhalet, tum Sal relinquitur. *Purificatur*, vel crebra ſolutione & filtratione, iterumque coagulatione: vel ſi per deliquium in loco humido in liquorem ſolvatur, filtretur, iterumque coaguletur. *Præcipui ſunt*, Sal Abſinthii, Artemiſiæ, Cancrorum, Cardui benedicti, Centaurii minoris, Che, refolii, C. Cervi volatilis, Cranii volatilis, Euphraſiæ, Fabarum è ſtramine & corticibus, Fragariæ, Fumariæ, Guajaci volatilis, Hederæ terreſtris, Iuniperi è baccis, è ligno, Majoranæ, Matricariæ, Meliſſæ, Nitri cryſtallinus, fixus, Ononidis, Perſicariæ, Pimpinellæ, Rutæ, Salviæ, Sanguinis humani, Scordii, Succini volatilis, Tamariſci, Tartari, Vitrioli vomitivus, Vrinæ, Vrticæ, Zedoariæ, Iovis, Saturni, Corallorum, Perlarum, &c.

III. *Croci* ſunt ſubtiles pulveres, vel tincturæ in pulveris formam redactæ, crocei coloris. Præcipui ſunt, *Crocus Metallorum*, qui nihil aliud eſt quàm antimonium cum nitro calcinatum, & in pulverem crocei coloris redactum, cui affine eſt *Sulphur auratum Antimonii:* & *Martis*, qui variis modis paratur,

de

de quibus Chymicos conſule. *Terra vitrioli* huc non incommodè refertur.

IV. *Flores* Chymicis nominantur plerumque ſubtiliores corporis partes, à craſſiore per ſublimationem ſeparatæ. Vulgatiſſimi ſunt, *Flores* ſulfuris, Antimonii, Benzoës, quo & reliqua *ſublimata* pertinent; inter quæ præcipuè *Mercurius ſublimatus ſimplex*, & *ſublimatus dulcis*, *Arcanum corallinum*, &c.

V. *Præcipitati* nomen præcipuè tribuitur Mercurio; qui poſtquam in aqua forti ſolutus eſt, ab aqua ſolvente ſeparatur, ſubſidetque, *Mercurius præcipitatus*, vel *turbith minerale* nominatur; cui ſi in præcipitatione aliquid auri additur, *aurum vitæ* appellatur. Huc pertinet *Bezoardicum minerale*, *Mercurius vitæ*, & alia nonnulla.

VI. *Vitrum* ex calcibus rerum paratur, ſi cinis aut calx validiſſimo igne fundatur, addaturque ad fuſionem maturandam nonnunquam Borax, vel alii pulveres fuſorii; fuſa materia ſuper pelvim calefactam, vel aliam tabulam effunditur. Sic paratur *vitrum & ſuccinum* Antimonii; ex quibus calices, annuli, & nummi purgatorii fieri poſſunt, qui fundo calicis, vel annulo, aut auro inferantur. De *vitro aurato Antimonii*, & ejuſdem Regulo, vide Chymicos, inprimis *Schroderum in Pharmacopœa*.

II. *Fecula* eſt pulvis quidam farinaceus inſtar amyli; & fit ex ſucco radicum quarundam expreſſo, vel cum liquore extracto, qui ſi in loco frigido collocetur, fecula ſpontè ſubſidet, & effuſo humore ſupernatante in umbra ſiccatur. In uſu *præcipuè* ſunt, *feculæ* Bryoniæ, Ari, Pœoniæ, Iridis, Serpentariæ, Liliorum alborum, Scillæ.

VIII. *Confecta* ſunt Pharmacopœis condita arida, ſaporis gratia inventa, & parantur tam ad alterandum quàm evacuandum. *Præcipua* ſunt, Amygda-

mygdalarum dulcium, Aniſi Laxativi, Calami aromatici, Cardamomi minoris, Carvi, Caryophyllorum, Cichorii, Cinæ ſeu Santonici, Cinnamomi, Coriandri, Corporis ſine anima, confectio moſchata, Cubebarum, Fœniculi Lavendulæ florum, Pimpinellæ radicum, Pinearum, Zedoariæ, Zingiberis. Huc pertinent *confecta candiſata*, ſeu ſaccharo candi incruſtata, ut Acori, Aurantiorum corticum, Caryophyllorum, Cinnamomi, Citri corticum, Nucis Moſchatæ, Pyrorum muſcatellinorum, &c.

IX. *Rotulæ*, à figura rotunda ſic dictæ, ſunt etiam vel alterantes, vel purgantes; & parantur cum ſaccharo, cujus proportio vulgatiſſima eſt octupla in alterantibus, quadrupla in purgantibus, in oleis ſtillatitiis, major. *Palmam obtinent*, Rotulæ de Berberis, Manus Criſti ſimplices, perlatæ, Sulfuris, &c.

X. *Morſuli*, eodem ferè modo fiunt. Sunt vel *Alterantes* ut Bezoardici, Cephalici, Cephalicoſtomachici, è ſucco & corticibus citri, Imperatoris, Pectorales, Saccharum roſatum tabulatum, &c. Vel *Purgantes*, ut, Diacarthami, Diaphænic. Aug. Diatrion laxativi, De Manna Tartarizata, De Mechoacanna, de Ialapa, Diaturbith cum Rhabarbaro, &c. Vel *Nutritivi*, qui parantur ex pulpa caponis, perdicis, teſticulis gallorum, carne cancrorum & teſtudinum, &c. Ad Morſellos pertinent, 1. *Pandaleon*, materiâ & fine cum eclegmatis, formâ cum tabulis ferè conveniens, niſi quod informe maneat. 2. *Turiones*, quaſi torrones à torrendo dicti, qui ex amygdalis dulcibus, avellanis, pineis contuſis vel torrefactis, melle deſpumato exceptis, parantur. 3. *Confectiones reſtaurantes*, ut Diamygdalatum, Pineatum, Teſtudinatum, Panis ſaccharatus vel biſcoctus. &c. 4. *Holippæ purgantes*, *Oblatæ laxativæ*, & *Melitomata purgantia &c.*

XI. *Trochiſci* ſeu *paſtilli*, ſunt medicamenta ſolida,

da, cohærentia, ex convenientibus cum liquore exceptis conſtantia, figurâ ſeminis lupinorum, & ſuperficie planâ, eo fine inventa, ut medicamenta pulverizata ſub hac ſolidâ figurâ adverſus aëris injurias, tutiùs conſerventur. Parantur ex omnis generis medicamentis, non ſolùm pulveribus & ſpeciebus, ſed etiam additis ſuccis inſpiſſatis, conſervis, extractis, aut ſimilibus confectionibus, doſi ad pulveres ſubquadrupla, &c. Sunt vel *Alterantes*, de Abſinthio, Aliptæ moſchatæ cum ambra & moſcho, Aliptæ moſchatæ ſine ambra & moſcho, Bechici albi, nigri, rubri, de Berberis, de Camphora, de Capparibus, de Carabe, de Corallio, Cypheos Democratis, de Lacca, de Myrrha, de Spodio, de Terra ſigillata, de Viperâ, &c. Vel *Purgantes*, de Agarico, Alhandal, &c.

XII. *Pillulæ* ſeu καταπότια, ſunt medicamenta in formam globulorum redacta, ut integra deglutiantur, & inſuavitas minùs guſtu percipiatur. Fiunt ex pulveribus, maſſa pilularum uſualium extractis, ſimplicibus cum humore commixtis. Sunt, Vel, *Alterantes*, de Bdellio, Bechicæ, de Caſtoreo, de Cynogloſſa, Narcoticæ Plateri, &c. vel *Purgantes*, de Agarico, Aggregativæ majores, Alephanginæ, de Aloë lota roſata, de Ammoniaco, Arthriticæ, Aſſajeret, Aureæ Nicolai, Benedictæ, de Colocynthide, de Hermodactylis, Marocoſtinæ, Maſtichinæ, Panchymagogæ, &c. Diſtinguuntur quoque in *Hippoglottides* & *Narcoticas*.

Punctum III.

De Medicamentis internis mediis.

Medicamenta interna media inter fluida & ſolida, habent ſub ſe 1. Extracta. 2. Reſinas. 3. Conſervas. 5. Condita. 5. Rob. 6. Electuaria. 7. Eclegmata. 8. Saponeas, & 9. Bolos.

I. *Extractum* perinde ac tinctura extrahitur, &

ad

ad conſiſtentiam vel mellis, vel pillularum, vel pulveris redigitur. *Vſitatiora* ſunt, Abſinthii, Acori, Agallochi, Agarici, Aloës, Angelicæ radicum, Ariſtolochiæ rotundæ, Cardui benedicti, Carthami, Caryophyllorum, Caſtorei, Centaurii minoris, Chelidonii majoris, Croci, Cubebarum, Dictamni, Enulæ, Galangæ, Gentianæ, Guajaci, Ialapæ Imperatoriæ radicis Mechoacunæ, Meliſſæ, Menthæ, Macetis, Majoranæ, Petaſitidis, Pœoniæ Rhabarbari Rutæ, Sabinæ, Satyrionis radicum, Scabioſæ, Scammonii, Scordii, Symphyti, Tormentillæ Valerianæ, Zedoariæ.

II. *Reſina*, ex gummoſis extrahitur, & aquâ roſarum in extractionem cum ſpiritu vini factam, & à fæcibus per inclinationem ſeparatam inſtillatâ, præcipitata, calore lento ſiccatur.

III. *Conſerva*, fit ex floribus, interdum herbis & radicibus mollioribus contuſis, & cum ſacchari duplo conditis. *Vſitatiores* ſunt, *Summitatum*. Abſinthii Romani, Carduibenedicti, Euphragiæ, Fumariæ, Majoranæ, Pulegii, Veronicæ. *Foliorum* Acetoſæ, Acetoſellæ, Cochleariæ, Menthæ, Portulacæ. *Florum*, Acaciæ, Betonicæ, Borraginis, Bugloſſæ, Calendularum, Cichorii, Geniſtæ, Liliorum alborum, Lavendulæ, Liliorum convallium, Malvæ, Meliſſæ, Manthæ, Nymphææ albæ, Papaveris erratici, Perſicorum, Primulæ veris, Prunellæ, Roſarum albar. rubrar. vitriolata, Salviæ Sambuci, Tiliæ, Tunicæ, Tuſſilaginis, &c.

IV. *Conditum* fit ex radicibus, corticibus, fructibus, aut durioribus aquâ maceratis vel coctis; aut mollioribus ſaccharo aut melle conditis, ut diutius durent, & guſtui gratiores ſint. *Vſitatiora* ſunt ſequentia, *Radicum*, Calami aromatici, Borraginis, Cichorii, Conſolidæ majoris, Enulæ, Eryngii, Pimpinellæ, Rhabarbari, Satyrii, Scorzoneræ; Zedoariæ,

riæ, Zingiberis, tam Chinenſis quàm communis. *Florum*, Aurantiorum, Citri. *Fructuum*, Aurantiorum, Berberum, Ceraſorum amarenorum, Citriorum, ſeu integrorum, ſeu in taleolis, ſeu ſiccorum, ſeu carnis, Cydoniorum, Cynosbati baccarum, Malorum Armeniacorum præcocium, Meſpilorum integrorum, Myrobalanorum Belliricæ, Chebulæ, Citrinæ, Emblicæ; Nucum Indicarum ſeu cum involucris, ſeu ſine involucris; Nucum juglandium, Perſicorum, Piperis nigri in racemis, Prunorum ſylveſtrium, Prunorum citrinorum, Pyrorum muſcatellinorum, &c. *Corticum*, Aurantiorum, Citri. *Caulium*, Lactucæ Hiſpanicæ.

V. *Rob* ſeu ſuccus inſpiſſatus ex fructibus, nonnunquam ex floribus, vel cum expreſſione, vel ſine expreſſione, coquitur, ſacchari ſubduplo aut pari quantitate addita. *Præcipui* ſunt, Berberis, Ceraſorum, fructuum Cynosbati, Ribes, Sambuci. Huc pertinent *ſucci inſpiſſati*, Abſinthii, Acaciæ, Agrimoniæ, Aloë, Cardui benedicti, Granorum Kermes, Centaurii minoris, Cydoniorum, Enulæ, Fumariæ, Glycyrrizæ, Gratiolæ, Hyperici, Hyoſciami, Hypociſtidis, Ireos noſtratis cœruleæ, Liquiritiæ, Mercurialis, Myrtillorum Germanicor. Nicotianæ, Opii, quod lacryma eſt, ut *Meconium* ſuccus expreſſus; Papaveris domeſtici & erratici, Plantaginis, Roſarum incarnatarum & rubrarum, Scrophulariæ, & Solatri. *Adde* his Mel Ebulinum, Sambucinum, Iuniperinum, & Paſſulatum.

V. *Electuarium* fit ex conſervis, ſpeciebus, rotulis, trochiſcis, additâ ſucci vel ſyrupi proportionata quantitate. *Palmam obtinent*, Theriaca Andromachi, Mithridatium Damocratis, Electuarium Alkermes, Confectio Anacardina, Archigenis, Aurea Alexandrina, Athanaſia magna Nicoſai, Electuarium è baccis lauri, Chalybeatum de ſcoria ferri, Guidonis

con-

contra peſtem, de Ovo Maximiliani Imperatoris, Philonium Meſuæ, Perſicum, Majus ſeu Romanum Nicolai, Tharſenſe Galeni, Diaſatyrium Nicolai, Electuarium magnanimitatis, Diaſcordium Fracaſtorii, Tryphera magna Nicolai, Minor Phœnonis Meſuæ, Saracenica ejuſdem, nomen inde ſortitæ, quòd totius corporis colorem ac oris odorem commendent, & delicatam quandam commendabilis ſpeciei oſtentationem præ ſe ferant.

VI. *Eclegma*, ſeu Looch, ex ſpeciebus, pulveribus, conſervis, ſuccis, cum liquore vel Syrupo miſtis fit, & ad pulmonum ac thoracis vitia adhibetur. *Vſualia* ſunt, ad aſthma ſeu Scillæ compoſitum, de Caulibus, de Farfara, de Papavere, Paſſulatum, de Pino, de Portulaca, de Pulmone vulpis, ſanum & expertum, è ſucco Scillæ, &c.

VII. *Saponea*, eſt linctus ex amygdalis decorticatis, contuſis, & cum ſaccharo in aqua conveniente diſſoluto, ad mellis conſiſtentiam coctis, additis ad finem amylo & aquâ roſarum.

VII. *Bolus* ex electuariis, pulpis, conſervis, ſpeciebus, pulveribus cum pauxillo ſyrupi componitur, in globoſam figuram redigitur; & vel ad purgandum, vel vomendum, vel alterandum, vel aliam intentionem adhibetur, & ſaccharo aliquando aſpergitur.

ARTICVLVS II.

De Medicamentis externis.

PVNCTVM I.

De Medicamentis externis fluidis.

TAntum de Medicamentis compoſitis internis: ſequuntur *externa*, quæ ſunt vel *Fluida*, vel *Solida*, vel *Media*, vel *Indifferentia*. *Fluida* ſunt 1. *Clyſteres*. 2. Διακλύσματα. 3. *Gargariſmi*. 4. *Olea*. 5. *Epithemata*. 6. *Stillicidia*, & 7. *Lotiones*.

I. *Clyſteres*, qui & *Enemata*, ſunt medicamenta, quæ per anum in inteſtina, inſtrumento idoneo injiciuntur. Fiunt è radicibus, corticibus, foliis, floribus, fructibus, in aqua coctis & colatis, additis quibuſdam quæ intentioni Medici inſerviunt. Vſus ipſorum eſt in alvo laxanda, abſtergendo, flatibus diſcutiendis, adſtringendo, glutinando, renum & inteſtinorum dolore ſedando.

II. Διακλύσματα, ſeu collutiones oris ſunt medicamenta, quæ in ore detinentur, & ſine deglutitione, linguæ beneficio, hinc & inde agitantur. Doloribus dentium & gingivarum affectibus inprimis deſtinata ſunt.

III. *Gargariſmi* ſunt medicamenta, quibus fauces ſine deglutitione colluuntur, humorque ore contentus, reciproco motu ad fauces agitatur. Fiunt ex aquis deſtillatis vel decoctis convenientibus, nec ſapore nec odore ingratis, aut venenoſitatem aliquam foventibus, in quibus Rob aut Syrupi diſſolvuntur. Vtimur iis in repellendo, diſcutiendo, maturando, abſtergendo, conſolidando.

IV. *Olea* parantur vel per *deſtillationem*, ut ſuperiùs dictum; vel per *expreſſionem* ſucci oleaginoſi, quando fructus & ſemina contuſa, vapore aquæ calidæ tepefiunt, & in ſacculum incluſa torculari premuntur: vel per *infuſionem*, aut quando ſimplicia medicamenta cum aqua ſimplici, vel deſtillata, vino, alioque liquore conveniente, in oleo communi coquuntur, ad humoris conſumtionem: aut quando eadem ſimplicia, lento calore, vel ad ſolem macerantur; aut quando plantæ ſiccatæ, in oleo in B. M. digeruntur, poſtea oleum exprimitur, & clarificatur. *Olea expreſſa* ſunt hæc. Oleum Amygdalarum amararum, dulcium, Avellanarum, Balaninum, Cannabis, Ceraſorum, Citri è granis, Erucæ, Hyoſciami, Iuglandium, Laurinum, Macis,

cis, Nigellæ, Nucis moſchatæ, Olivarum, Omphacinum, Ovorum, de Palma, Papaveris, Perſicorum nucleorum, Pinearum, Piſtachiorum, Raporum, Ricinum, Seſaminum. *Olea inſolata* ac ſimplicia ſunt iſta: Oleum Abſinthii, Abrotani, Anethi, Chamæmelinum, Cheirinum, Cydoniorum cum Omphacio, Enulæ, Euphorbii, Formicarum, Hederæ terreſtris, Iaſminum, Irinum, Liguſtrinum, Cyprinum de Alcanna, Lilinum, Liliorum Convallium, Lumbricorum, Maſtichinum, Menthæ, Meliloti, Momordicæ, Myrtillorum, Myrtinum, Nardinum, Nicotianæ, Nymphææ albæ, Populeum, Ranarum, Roſatum, Rutæ, Sambucinum, Scorpionum, Styracis, Verbaſci, Violarum. *Olea cocta* Compoſita ſunt ſequentia: de Capparibus, Caſtorei, Coſtinum, Croci, Hyperici, Liliorum, Majoranæ ſeu Sampſuchinum, Mandragoræ, Moſchellinum, Nardinum compoſitum, Papaverinum, de Piperibus, Reſolutivum, Scorpionum compoſitum, vulpinum. *Olea ſtillatitia* uſitatiora ſunt iſta. Abſinthii, Anethi, Angelicæ, Aniſi, Aurantiorum, Bulyri majalis, Benzoin, Calami aromatici, Camphoræ, Cardamomi, Carvi, Caryophyllorum, Ceræ rectificatum, Chamæmeli, Cherofolii, Cinnamomi, Citri cortic. Cymini, Cubebarum, Euphorbii, Fœniculi, Galbani, Guajaci, Hyſſopi, Iuniperi è baccis, & è ligno, Laterinum philoſophorum, Macis, Majoranæ, Maſtichis, Meliſſæ, Menthæ, Myrrhæ rectif. Nucis moſchatæ, Origani, Piperis, Pulegii, Roriſmarini, Roſarum vulgare, Omphacinum, compoſitum Meſuæ, Salviæ, Saponis, Sabinæ, Serpilli, Smegmatis, Spicæ, Succini albi, flavi, Tartari, Terebinthinæ, Zedoariæ.

V. *Epithemata* extremis corporis partibus applicantur, & fiunt ex aquis deſtillatis, ſuccis, infuſis, parti & affectui convenientibus. Pertinent ad ea

Oxyrrhodina, quæ fronti peculiariter perpetim ad refrigerandum & repellendum applicantur. Fiebant olim ex oleo roſaceo & aceto; hodie olea & aquæ deſtillatæ, ſucci & pulveres interdum adduntur. Acetum in morbis capitis, tanquam nervis inimicum, repudiant Monſpelienſes.

VI. *Stillicidia* parantur ex aqua communi, thermis, decoctis, lacte, oleo, &c. Adhibentur, vel prolutione ex vaſculo proboſcide inclinata, aut deſtillatione ex gutturnio facta, tribus præcipuè locis: ſuper ſuturam coronalem, ad principium ſpinalis medullæ, & ad ventriculum calefaciendum.

VII. *Lotiones* ſunt vel totius corporis, & vocantur *Balnea*; vel partium, capitis, manuum, pedum, ventris, &c. Parantur ex iis, ex quibus fomenta.

Pvnctvm II.

De Medicamentis externis ſolidis.

Medicamenta externa ſolida ſunt: 1. *Glandes*. 2. *Peſſi*. 3. *Emplaſtra*. 4. *Cerata*. 5. *Cauteria*.

I. *Glandes*, βάλανοι, vulgò *ſuppoſitoria*, ſunt medicamenta ſolida, quæ ano immittuntur, figurâ tereti, inſtar candelæ cereæ, quatuor vel quinque digitos tranſverſos longa. Parantur ex melle ad eam ſpiſſitudinem cocto, ut digitis tractari poſſit, cui adſperguntur pulveres ad ſuppoſitoria quæ in Auguſtana habentur, & alia quibus opus. Adhibentur ad alvum laxandam, ægro debiliore; ulcus in inteſtino recto detergendum & conſolidandum; dolorem ſedandum; humores verſus ſuperiora ruentes retrahendos, & aſcaridas necandos.

II. *Peſſi* parantur vel ex lana carpta, benè carminata, atque ad digiti figuram contortâ, ſucco vel liquore aliquo, aut ſolo aut admiſtis pulveribus, imbuta: vel ex medicamentis tritis, convenientibus liquoribus, ut adipe, oleo, cerâ, ladano, galbano, mel-

le exceptis, in pila ſubactis, & in peſſi formam redactis: vel ex herbis viridibus paululum contuſis, filoque in formam peſſi ligatis. Vel ex pulveribus tenui lana vel goſſypio exceptis, & tereti ſacculo ex panno raro confecto inditis, qui etiam argenteo inſtrumento tereti, & multis foraminulis pervio includi poſſunt.

III. *Emplaſtra*, propriè ita dicta, ſunt medicamenta, quæ linteis vel peſſibus tenuibus inducta, cuti corporis tenacius adhæreſcunt, & materiâ cum cerotis conveniunt, niſi quod metalla & mineralia, & plerumque lithargyrum, quæ ſolidam iis conſiſtentiam tribuunt, accedunt. quæ omnia ad juſtam conſiſtentiam coquuntur, & ex refrigeratis *Magdaleones* parantur. Interdum maſſæ non planè refrigeratæ, telæ emplaſticæ, ex linteis uſu detritis, immerguntur & eximuntur. Minùs propriè ita dicta ſeu *media* quaſi inter emplaſtra & cataplaſmata, quæ ſine cera, pice, & glutinoſis illis, & ſine igne parantur, ac cum melle, mucilaginibus, & viſcido quodam Cremore, aut ſolùm pauxillo ceræ oleo liquatæ, fiunt. *Præcipua* ſunt, Album coctum, Apoſtolicum, Arthriticum, Aſclepiadis, Barbarum majus, minus, Baſilicum majus, minus, è lapide Calaminari, Ceroneum, de Ceruſſa Renod. Diachylon ſimplex, magnum, parvum, cum gummis, Citrinum, de Cruſta panis, ad fracturas oſſium Renod. de Ianua ejuſdem, de baccis lauri, Maſtichinum Renod. Magneticum, de Meliloto, de Minio, Mundificativum, Nervinum, Oppodeldoch, Oxycroceum commune, Vigonis, Diaphænicum calidum, frigidum, è ranis Vigonis, de Rhabarbaro, Sparadrap, de ſtercore canis Vigonis, Spleneticum, Stícticum, Diaſulphuris, Tetrapharmacum, Triapharmacum, ad tophos, de Tacamahaca, veſicatorium, Filii Zachariæ.

IV. *Cerata*, quod majorem partem ceræ recipiant,

piant, emplaſtro minus duram habent conſiſtentiam. Vel fiunt ex cera, oleo, reſinâ tantùm; vel ex iiſdem, additis præterea pulveribus, ita ut oleorum ad pulveres proportio ſit octupla, ad ceram tripla vel ſextupla, ad reſinam duodecupla. Præter hæc omnia adduntur Pinguedines & gummi, ſucci, radices, fructus, vel ſemina, quæ prius coquenda, colatura poſtea cum oleo ad humoris conſumtionem coquuntur. *Præcipua* ſunt, Cerotum ex Betonica, Capitale, Diachalciteos, Diapalma, de Galbano ſeu matricale, infrigidans Galeni, Oeſypi, Diapiper, ex pelle arietina, pro Hernioſis, ſacrum ſeu Diadictamnum, Santalinum, Sparadrappum Vigonis, Stomachale.

V. *Cauteria*, ſunt medicamenta, quæ adurendi corpus, cruſtamque excitandi vim habent, & ſunt vel *Actualia*, quæ candente metallo fiunt, de quibus in Chirurgia; vel *Potentialia*, quæ per medicamenta urentia fiunt, & parantur ex lixivio, è quo ſapo conficitur, in ſalis ſeu lapidis ferè conſiſtentiam cocto, qui *lapis corroſivus* vulgò appellatur, & aliis. Vlcus cauterio excitatum, vulgò *Fontanella* dicitur.

Pvnctvm III.
De Medicamentis externis mediis.

M*Edicamenta externa media ſunt*, 1. *Balſama*. 2. *Linimenta*. 3. *Vnguenta*. 4. *Cataplaſmata*.

I. *Balſama* conficiuntur ex oleis incorporatis vel ceræ albæ depuratæ, vel oleo nucis moſchatæ expreſſo, vel medullæ vituli lotæ, vel mannæ depuratæ. Poſſunt & extracta rerum, quarum balſamum expetitur, admiſceri. *Vſitatiora* iſta ſunt, Angelicæ, Aniſi, Apoplecticum cum moſcho & Zibetta, Arantiorum, Caryophillorum, Cinnamomi, Citri, Cubebarum, Lavendulæ, Maceris, Majoranæ, Menthæ,

Nucis

Nucis moſchatæ, Roris-marini, Roſarum, Rutæ, Succini, Zedoariæ. Sunt verò & *Balſama deſtillata* quæ nihil aliud ſunt quàm deſtillati ſpiritus, cum olei portione, ex reſinis, gummatis, aromatibus; & ſimilibus, interveniente ſpiritu vini prolecti. Vſitatiores ſunt, Vitæ, Nervinum, Antiarthriticum Petri de Ebano, Saponis.

II. *Linimenta*, ſunt medicamenta mediæ inter oleum & unguentum conſiſtentiæ, paranturque quando oleis, butyro, pinguedinibus, ſevo, medullis, adduntur pulveres, ſucci, reſinæ, & lacrymæ arborum, eâ ferè analogiâ, ut ad Oleorum unc. j. pinguedinum dr. ij vel iij, Specierum dr. j. rarò Ceræ dr. j. aſſumatur. Miſcentur omnia, vel ſine igne & decoctione; vel ad ignem, ut gummi & pinguedines liqueſcant; vel etiam, ebullitione aliqua, ad ſuccorum ſcilicet additorum conſumtionem.

III. *Vnguenta* â linimentis conſiſtentiâ craſſiore differunt, & parantur vel ſine igne, vel cum igne, ex pinguedinibus, oleis, gummatibus, pulveribus, unguentis uſualibus, herbis, radicibus, ſeminibus in aqua, vino, ſuccis oleo maceratis, & ad conſumtionem liquoris decoctis. *Vſitatiora* ſunt Agrippæ, Ægyptiacum, Alabaſtrinum, Album Avicennæ, Album Camphoratum, Album Antimoniale ſalæ, Altheæ ſimplex, compoſitum, Anodynum Cordi, Antimoniale cum Mercurio ſalæ, Apoſtolicum, Arthanitæ majus, minus, Aureum de Bdellio, Bezoarticum ſalæ, de Calce, ad Carunculas penis, de Ceruſſa Avicen, Cirinum, Comitiſſæ, de Cyclamine, de Cynogloſſa, Fuſcum, Infrigidans Galeni, Iovis ſeu de verbena, de Lithargyro, Martiatum magnum, parvum, Mercuriale ſalæ de Minio camphoratum, de Nicotiana, Nihili ad oculos, Pectorale, Pediculorum, Pomatum, Populeum, Potabile, Reſumtivum, Roſatum, Rubeum Camphoratum;

Saturninum vitriolatum Salæ, ad Scabiem, de ſucco Arantii, Sympatheticum, Terebinthinæ; ad Vermes, Violatum, Viride Reginæ.

IV. *Cataplaſmata* ſunt medicamenta, pultis ferè formâ. Parantur vel *ſine igne*, quæ *Cruda* dicunt, quando plantæ virides contuſæ in pultem rediguntur, vel ſiccæ pulverizatæ. Cum duplo vel triplo olei vel liquoris idonei miſcentur: vel *cum igne* ſeu *coctione*, quando aut plantæ contritæ aut contuſæ, ad mollitiem coctæ, per cribrum trajiciuntur, iiſdem mucilagines, farinæ, olea, adduntur, aut plantæ mox in oleo coquuntur. Huc referri debent, 1. *Dropax* ſeu *picatio*, quæ ex pice cum oleo liquata & aliis paratur, ut cuti valentiùs adhæreat. 2. *Sinapiſmus*, ſeu cataplaſma, quod ex ſinapi & aliis ejus vires æmulantibus fit. ſi eſt mitior, vocatur *Phænigmus*, quod cutim rubificet: ſi fortior, *Veſicatorium*, & paratur ex veſicatoriis.

Punctum IV.

De Medicamentis externis indifferentibus.

Indifferentia voco, quæ aliquando parantur liquida, aliquando ſolida, aliquando media, ſuntque 1. *Apophlegmatizantia*. 2. *Dentifricia*. 3. *Errhina*. 4. *Ptarmica*. 5. *Odoramenta*. 5. *Smegmata*. 7. *Suffitus*. 8. *Collyria*.

I. *Apophlegmatizantia* ſunt, quæ ore detenta, pituitam è capite & vicinis locis proliciunt. Parantur ſæpè eodem modo, quo gargariſmata: aliquando medicamenta teruntur, & cum liquore convenienti in formam electuarii rediguntur: ſæpè ſimplicia integra vel nonniſi ore detenta maſticantur: nonnunquam trita cum melle vel cera in trochiſcos rediguntur: quandoque in nodulum conformantur.

II. *Dentifricia*, ad dealbandos, extergendos, & ſtabiliendos dentes, gingivaſque laxas comprimendas

das parantur, vel fluida, vel formâ linimenti pulveris, trochiſcorum.

III. *Errhina* adhibentur intra nares, formâ vel humidâ, quæ aut infunduntur, aut illinuntur; vel aridâ, & tum vel ex radicibus, aut caulibus convenientibus, ut betæ, ireos, in formam pyramidalem figurantur, & aqua macerata immittuntur; vel pulvis ſimplicium naribus inſufflatur; vel turundæ ex lana vel petia, ſucco vel aqua imbutæ, & pulveribus aſperſæ, naribus intruduntur; vel pulveres cum mucilagine, gummi, aut terebinthina, vel oleo & cera, in peſſulos pyramidales formantur.

IV. *Ptarmica* ab his non multum differunt, & ſternutationem excitant.

V. *Odoramenta*, fiunt ex illis, quæ ſuavem odorem ſpirant, & vel ſunt fluida, vel pomi, pulveris, linimenti forma parantur.

VI. *Smegmata*; ſeu *ſapones*, parantur ex ſapone raſo, cui pulverum convenientium ſubſextuplum, aut ſuboctuplum additur, & omnia cum liquore in unam maſſam commiſcentur, ex eaque globi formantur.

VII. *Suffitus* ad odoramenta pertinent, & formâ pulveris, trochiſcorum, & pyramidum parantur.

VIII. *Collyria* adhibentur externè oculis; & parantur vel ſicca, minutiſſimè in marmore trita; vel humida, quæ vel formâ liquoris oculis inſtillantur, vel unguenti illinuntur; vel Vaporoſa, quæ in aqua coquuntur, vapor exhalans, capite linteo tecto, oculis excipitur. Sed de his omnibus conſule *D. Iohannis Schroderi Pharmacopœam Medico-Chymicam*, quam Medicinæ ſtudioſis præ omnibus aliis commendo.

CAPUT V.

De Medicamentis à facultatibus denominatis.

ARTICULUS I.

De Medicamentis Alterantibus.

PUNCTUM I.

De Medicamentis calidis.

HActenus de Medicamentis ſimplicibus & compoſitis actum eſt. Medicamenta à *facultatibus* denominata, vel ſunt *Alterantia*, vel *Motum conciliantia*, vel *aliquid producentia*, vel *aliquid corrumpentia*, vel *aliquid auferentia*, vel *venenis reſiſtentia*, de quibus libro undecimo.

Alterantia Medicamenta ſunt in multiplici differentia: ſunt enim *Temperata*, *Calefacientia*, *Frigefacientia*, *Humectantia*, *Siccantia*, *Digerentia*, *Emollientia*, *Indurantia*, *Laxantia*, *Rarefacientia*, *Condenſantia*, *Stegnotica*, *Anaſtomatica*, *Attenuantia*, *Aperientia*, *Incraſſantia*, *Emplaſtica*, *Ecphractica*, ῥύπτικα *ſeu Abſtergentia*, *Anodyna*, *& Narcotica.*

I. *Temperata ſunt, quæ in qualitatibus primis non excedunt*, *ut ſunt:* Adianthum, aſparagus, glycyrrhiza, pini nuclei, jujubæ, ficus, ſebeſten, uvæ paſſæ, dactyli, gummi elemi, tragacanthum, ſevum vitulinum, caprinum, pinguedo ſuilla, oleum dulce.

II. *Calida* ſunt in primo, ſecundo, tertio, vel quarto gradu.

I. *Calida in primo ſunt*, *quæ vix ſenſibiliter calefaciunt*, ut *Radices*, altheæ, brancæ urſinæ, betæ, bugloſſæ, glycyrrhizæ, ſatyrii. *Folia*, abſinthium, al. 2. althæa, borrago, bugloſſum, beta, braſſica, Chamæmelum, Cuſcuta, Eupatorium ſeu agrimonia, fumaria, linaria, melilotus, malabathrum, nardi ſpi-

ſpica, ſcolopendrium verum, ſymphytum, tuſſilago. *Flores*, borraginis, bugloſſi, betonicæ, bupthalmi, meliloti, chamæmeli, populi nigræ, ſtœchados arabicæ, ſenecionis. *Semina* Coriandri, fœnigræci, lini, lithoſpermi, ſeſami, Oryzæ. *Fructus*; Amygdalæ dulces, caſtaneæ, jujubæ, nuces cupreſſi, nuces juglandes virides, uvæ maturæ, mora matura, poma dulcia ſuave-olentia. *Cortices*; macis, guajaci, tamariſci. *Liquores, ſucci & gummata*, ſaccharum, bdellium, ladanum, al. 2. gummi hederæ. *Sevum*, Capreoli, damæ, cervi, butyrum recens.

II. *Calida in ſecundo ſunt, quæ manifeſtè, ſed citra læſionem calefaciunt:* ut, *Radices* Apii; Capparum, peucedani, pimpinellæ, napi, zedoariæ, rhodia. *Folia*; Abſinthium, anagallis, anethum viride, angelica, apium, artemiſia, betonica, calamus odoratus, chamæpitys, fœnum græcum, hypericum, hedera, lupulus, meliſſa, marrubium, matricaria, myrrha, ocymum, al. 3. pimpinella, peucedanum, polium, roſmarinus, ſatureja, ſalvia, ſcabioſa, ſcordium, al. 3. ſtœchas, parthenium. *Flores*; amomi, croci al. 1. Caryophyllorum, ſchænanthum, lavendulæ, lupuli, meliſſæ, roriſmarini. *Semina*; anethi, apii, orobi, erucæ, ocymi, urticæ. *Fructus*; capparis, nux moſchata, piſtacia, ficus ſiccæ, nuces ſiccæ. *Cortices*; caſſiæ ligneæ, cinnamomum, al. 3. thuris, capparum radicis. *Liquores, gummata, reſinæ*; vinum non antiquum, ladanum, aloë, galbanum, myrrha, maſtiche, thus, pix arida, reſina, ſtyrax. *Adeps*; leonina, pardi, urſina, vulpina.

III. *Calida in tertio ſunt, quæ vehementer quidem & cum moleſtia, ſed citra corruptionem calefaciunt*: ut, *Radices* acori; al. 2. aſari, ari, ſcillæ, dictamni, doronici, fœniculi, galangæ, hellebori utriuſque, helenii, iridis, petroſelini, raphani. *Folia*; abrotanum, al. 2. aſarum, agnus caſtus, arum, amomum,

mum, ammi, anethum ſiccum, baccharis, dictamnum, caryophyllata, chamædrys, cnicus, id eſt, carthamum, centaurium majus, minus, chelidonium, calamintha, conyza, menthaſtrum, fœniculum, epithymum, helenium, juniperus, hyſſopus, laurus, majorana, marum, mentha, nigella, œnanthe, periclymenum, petroſelinum, ptarmica, pulegium, reſta bovis, ruta, ſabina, ſerpillum, Siſymbrium, al. 2. thymum, trifolium, verbenaca, urtica. *Flores*; agni caſti, epithymi, leucoii, œnanthe, periclymeni. *Semina*; ammi, aniſi, amomi, cari, cardamomi, carthami, al. 2. fœniculi, dauci, cumini, nigellæ, napi, petroſelini, ſeſelios, ſtaphidis agriæ, viticis, *Fructus*; baccæ juniperi, Caryophylli, carpobalſamum, anacardia, piper, al. 4. *Cortices*; macis. *Liquores, lacrymæ, gummata*; vinum vetuſtius, aſa dulcis, fœtida, ammoniacum, cedria pix, opopanax, moſchus. *Metallica*; flos æris; æs uſtum, ſquamma æris, ærugo, diphryges, alumen, ſal, nitrum, ſulphur, chalcitis.

IV. *Calida in quarto ſunt, quæ cum graviſſima corporis humani læſione calefaciunt*: ut *Radices*; allium, cepa, coſtus, porrum capitatum, pyrethrum. *Folia*; lepidium, naſturtium utrumque, al. 3. porrum capitatum, ſtruthium, thapſia, tithymallus. *Semina*; Naſturtii, ſinapi. *Fructus*; piper, *Gummi*; Euphorbium: *Metallica*; Vitriolum, auripigmentum, ſandaracha, chryſocolla, miſy, ſory, melantheria.

Punctum II.

De Medicamentis frigidis.

Medicamenta frigida ſunt, quæ frigefaciendo corpus humanum alterant, ſuntque talia, in primo, ſecundo, tertio, & quarto gradu.

I. *Frigida in primo gradu ſunt, quæ corpus humanum vix ſenſibiliter frigefaciunt*, ut, *Radices*, Malvæ. *Folia*; atriplicis, oxylapathi, malvæ, myrtii,

tii, parietariæ. *Flores*; malvæ, roſæ, violarum. *Semina*; hordeum, milium. *Fructus*; citrii caro, cydonia mala, pyra, pruna. *Succi concreti*; acacia, al. 2. ſanguis draconis. *Lapides*; hyacinthus, ſapphyrus, ſmaragdus.

II. *Frigida in ſecundo ſunt, quæ manifeſtè ſed citra læſionem frigefaciunt*, ut *Folia*; bliti, chondryllæ, lactucæ, lentis paluſtris, hyacinthi, acetoſæ, plantaginis, polygoni, pſyllii, ſolani. *Flores*; anemonæ luteæ; *Semina*; acetoſæ, Cichorii, alkekengi. *Fructus*; cucurbita, cucumis, galla, aurantia mala, mala punica, pruna damaſcena, pepones, perſica. *Lignum*; ſantali.

III. *Frigida in tertio ſunt, quæ vehementer quidem, ſed ſine corruptione frigefaciunt*, ut *Radices* mandragoræ. *Folia*; portulacæ, mandragoræ, ſempervivi, hyoſcyami, al. in 4. *Flores*; balauſtia. *Semina*; Cicutæ, hyoſcyami, papaveris. *Fructus*; mala aurea, mala inſana. *Succus*; hypociſtidis.

IV. *Frigida in quarto ſunt, quæ frigefaciendo corrumpunt*, ut *Folia*; Cicutæ, papaveris, *Fructus*; ſtrammoneæ. *Succi*; Meconium, Opium, ſecundùm vulgarem ſententiam. Vide de eo *Döringium*, *Hartmannum*, & *Freytagium*.

PVNCTVM III.

De Medicamentis humidis.

M*Edicamenta humida ſunt, quæ humefaciendo corpus humanum alterant*. Suntque primi & ſecundi gradus pleraque talia.

I. *Humida in primo* ſunt, *Radices*; ſatyrii, bugloſſi, glycyrrhizæ, malvæ, rapi. *Herbæ*; bugloſſum, helxine, malva. *Flores*; bugloſſi, malvæ, intybi. *Semina*; malvæ, ſeſami. *Fructus*; Citri caro, jujubæ amygdalæ dulces.

II. *Humida in ſecundo* ſunt. *Herbæ*; viola, nymphæa,

phæa, atriplex, blitum, lactuca, lens paluſtris, portulaca *Flores*; nymphææ, violarum. *Fructus*; Cucurbita, melones, pepones, perſica, pruna damaſcena, uvæ maturæ, ſaccharum.

Punctum IV.

De Medicamentis ſiccis.

M*Edicamenta ſicca ſunt, quæ ſiccando corpus humanum alterant*; ſuntque talia primi, ſecundi, tertii & quarti gradus.

I. *Sicca in primo* ſunt *Radices*; bryoniæ, rubiæ, œnanthæ, tamariſci, altheæ, avi. *Folia*; Betæ, braſſicæ, chamæmeli, fœniculi, hyacinthi, malabathri, myrti, verbaſci. *Flores*; buphthalmi, chamæmeli, croci, hyacinthi, meliloti, roſarum. *Semina*; fabæ, fœnogræci, hordei. *Fructus*; baccæ juniperi, caſtaneæ. *Gummi*, thus.

II. *Sicca in ſecundo* ſunt, *Radices*. Capparum, Cichorii, Raphani. *Herba*; Anagallis, artemiſia, *al. primo*, anethum viride betonica, cuſcuta, calamus odoratus, intybum, braſſica marina, burſa paſtoris, equiſetum, gingidium, menta, mentaſtrum, plantago, roſmarinus, ſpica nardi, ſymphytum, fumaria, pimpinella, oxalis, verbenaca, virga paſtoris. *Flores*; balauſtia, pæoniæ, anemones, chamæpityos, periclymeni, ſtœchadis. *Semina*; fœniculi, carthami, lentes, ervum, milium, oryzæ, papaveris, ſolani. *Fructus*; balanus myrepſica, cappares, cydonia mala, nux cupreſſi, nux moſchata, pyra, piſtacia. *Lignum*; ſantali. *Lachryma, gummata reſina*; galbanum, opopanax, pix arida, myrrha, ſtyrax, maſtiche, mel.

III. *Sicca in tertio* ſunt: *Radices*; Acori, aſari, apii, cinnamomi, doronici ſeu carnabadii, galangæ, hellebori, pentaphylli, radicis cavæ, ſcillæ, oxytriphylli, trifolii. *Folia & Herba*; Filix, millefolium,

quin-

quinquefolium, polium, trifolium, abrotanum, abſinthium, anethum uſtum, apium, ammi, aſarum, calamintha, chamædrys, chamæpitys, epithymum, hyſſopus, juniperus, majorana, marrubium, origanum, peucedanum, petroſelinum, ptarmica, ruta, ſabina, ſalix, ſiſymbrium, thymus, ſerpillum. *Flores*; balauſtia, epithymi, chamæpityos, periclymeni. *Semina*; grana tinctorum, anethi, apii, ammi, amomi, aniſi, carvi, cumini, coriandri, nigellæ, petroſelini, milii, viticis. *Fructus*; Caryophylli, carpobalſamum, galla, piper, baccæ juniperi. *Succi & gummata*; aloë, acetum, acacia, camphora, moſchus. *Metallica*; flos æris, æs uſtum, ſquama æris, ærugo, diphryes, alumen, ſal, nitrum, ſulphur, chalcitis.

IV. *Sicca in quarto* ſunt: *Ex herbis*; ruta ſylveſtris, allium, naſturtium, ſinapi. Ex *Metallicis*; chalcanthum, auripigmentum, ſandaracha, chryſocolla, miſy, ſory, melantheria.

PVNCTVM V.

De Medicamentis digerentibus, emollientibus, indurantibus, & laxantibus.

I. *MEdicamenta digerentia ſunt, quæ naturam, in coquendis humoribus præter naturam peccantibus, juvant.*

Dicuntur & *præparantia.* Faciunt id vel impedimenta tollendo; vel qualitates quæ caloris nativi actioni reſiſtunt, mutando, habitâ tamen partis in qua hærent ratione.

Diverſitatem ex diverſitate humorum ſortiuntur. *Bilis flava*, refrigerantia & ſiccantia; & ſi tenuis, incraſſantia expoſcit. *Pituita*, calefacientibus, ſiccantibus & attenuantibus indiget. *Melancholia*, moderatè calefacientibus & humectantibus, ac attenuantibus caſtigatur. *Atra bilis*, frigidis, multum humectantibus & attenuantibus corrigitur.

Sylla-

Syllabus medicamentorum ex illis medicamentis quæ à parte denominantur, & de quibus inferiùs agemus, peti poterit; ne actum agamus, hic ea omittimus.

II. *Emollientia ſunt, quæ id quod concretum eſt & obduruit; ſeu primario, ut in muſculorum finibus viſcidum recrementum; ſeu ſecundario, ubi nimirum, vel digeſtis partibus tenuioribus reſolventium intempeſtivo uſu, vel iiſdem fugatis repellentium importuno, reliquæ concreſcunt.*

Dicuntur Græcis μαλακτικὰ: & debent eſſe calida in ſecundo gradu, nonnihil ſicca, vim emplaſticam habentia, & difflationem prohibentia, humectantibus denique admiſta. Suntque vel *Mediocria*, vel *Fortiora*.

I. *Mediocria emollientia*, 1. Ex *ſimplicibus* ſunt, *Radices*, Lilior. altheæ, Cucumeris agreſtis, bryoniæ. *Folia*, Malvæ, parietariæ, violariæ, ebuli, ſambuci. *Flores* Chamæmeli. *Semina*, Fœnogræci, lini, ſeſami, malvæ. *Fructus*, caricæ pingues. *Adipes*, butyrum recens, pinguedo gallinæ, ſuilla, vitulina, hœdina, ſevum vervecinum, medullæ omnes, &c. 2. Ex *Compoſitis*, *olea* ſeminis lini, amygdalar. dulcium, lilior. alborum, lumbricorum. *Vnguenta*, de althæa, reſumtivum. *Emplaſtrum*, de mucilaginibus.

II. *Fortiora* ſunt, Adeps urſinus, oleum vetus, bdellium, ſtyrax liquida, reſinæ pingues, ammoniacum, galbanum, Emplaſtrum diachylon ſimplex & cum gummi.

III. *Indurantia ſunt, quæ emollientibus opponuntur.* Dicuntur Græcis σκληρωτικὰ ἢ σκληρύνοντα, ſuntque frigida & humida, ut, ſempervivum, portulaca, pſyllium, lenticula paluſtris, ſolanum.

IV. *Laxantia ſunt*, (Græcis χαλαστικὰ) *quæ ei* τωλύσει, *quam materia quadam, vel vapor, vel flatus, partium ſpacia replens & dilatans cauſatur, medentur.*

dentur, Sunt modicè calida, largiùs humectantia, & ſubſtantiæ tenuioris, ut facilè penetrent, ut Illium, *ſemen* lini, fœnogræci, adipes, butyrum, oleum chamæmelinum.

PVNCTVM VI.

De Medicamentis rarefacientibus & condenſantibus, Stegnoticis & Anaſtomaticis.

M*Edicamenta rarefacientia*, (*Græcis* ἀραιωτικὰ) *ſunt, quæ cutis meatus aperiunt, poroſque ampliores reddunt, ut vapores melius diſſlari poſſint.* Sunt moderatè calida, partium tenuium, & non ſiccantia, ut ſunt *Ex herbis* althæa, mercurialis. *Flores*; chamæmeli, meliloti, ſambuci. *Semina*; fœnigræci, lini. Oleum vetuſtius, butyrum.

II. *Condenſantia* (πυκνωτικὰ) *ſunt, quæ tenues quidem poros conſtringunt & denſant, ſed totam partem undiquaque & valentiùs conſtringere non poſſunt.* Sunt aqueæ naturæ, ut, aqua frigida. *Ex herbis*, portulaca, ſempervivum, pſyllium, myoſotis, lenticula paluſtris, tribulus viridis, ſedum majus & minus.

III. *Stegnotica craſſitie ſua foris ita poris incumbunt, ut frigiditate & ſiccitate ſuâ partem contrahant*: ſunt ex eo genere, quæ *adſtringentia* dicuntur. Sunt verò Ex *ſimplicibus*, *Radices*; Tormentillæ, plantaginis, conſolidæ majoris, nymphææ exſiccatæ, acetoſæ, alceæ, filipendulæ, pæoniæ, caryophillatæ, fragariæ, biſtortæ, rhapontici veri, rhabarbari toſti. *Folia*; plantaginis, centumnodiæ, gnaphalii, lyſimachiæ, ſanguinariæ, equiſeti, burſæ paſtoris, piloſellæ, quercus. *Flores*; roſæ, granatorum, hederæ. *Semina*; plantaginis, portulacæ, acetoſæ, roſarum. *Fructus*; Cydonia mala, meſpila, berberis, ſorba, corna, gallæ, acini uvar. paſſarum, nuces cupreſſi, baccæ myrti. *Cortices*, granatorum,

thuris, myrobalanorum, mori. *Gummi*, maſtiche, ſanguis draconis. *Succi*; hypociſtidis, agreſtæ, acaciæ. *Mineralia*; Terra ſigillata, bolus Armenus, lapis hæmatites, alumen, corallium, ferrum. Ex *Animalibus*; Cornu Cervi præpar. genitale cervi exſiccatum, &c. Ex *Compoſitis* ſunt, *Aqua*, Roſar. portulacæ, plantaginis, liguſtri. *Syrupus*, roſarum rubrarum, cydoniorum, berberis, Miva Cydonior, Diacodium narcoticum, Crocus Martis adſtringens, pulvis oſſium humanorum calcinatorum, Sperniolæ compoſitum, *Theriaca* recens, ſuccus granatorum, acaciæ, *conſerva* roſarum rubrarum vetus. Ex his *Validiora* ſunt, balauſtia, myrtilli, acacia, hypociſtis, rhus obſoniorum, malicorium, meſpila, &c.

IV. *Anaſtomotica vaſorum ora aperiunt, & ideò à Græcis ita appellantur*, quia ad interiora penetrare, craſſoſque humores attenuare debent; ideo & in ſecundo gradu calida, & craſſiore ſubſtantia prædita, ut calorem diutius conſervent, ea eſſe decet. Amara maximè conveniunt.

Pvnctvm VII.

De Medicamentis attenuantibus, aperientibus, & incraſſantibus.

I. M*Edicamenta attenuantia ſunt, quæ diſſolvunt & extenuant craſſos, viſcidos, & glutinoſos humores, ut vel ſponte ſua evaneſcant, vel trahentium vi facilè diſſipentur.* Debent eſſe tenuis ſubſtantiæ, in tertio gradu calida; quod tamen non ſemper eſt neceſſarium. Nam ſuccus limonum, acetum, oxymel, attenuant & incidunt, cum tamen ſint frigida. Catalogum vide inter Aperientia.

II. *Aperientia internas obſtructiones reſerant*, Tenuia quidem eſſe debent: ideò inter ea, quæ olfactui & guſtui mordicantia & calida apparent; quæ

nitro-

nitroſum, ſalſum, amarum, & acidum ſaporem habent, recenſentur: ſed cum & corporum & materiæ obſtruentis aliqua ſit varietas, aliquando tenuia, aliquando minus talia adhibentur. Sunt autem iſta. *Ex ſimplicibus, Radices*; quinque aperientes dictæ, apii ſcilicet, fœniculi, aſparagi, petroſelini, & ruſci) graminis, cichorii, eryngii, gentianæ, filicis, rubiæ tinctorum, rhapontici vulgaris, ſeu centaurii magni, aſari, capparum, tamariſci, fraxini. *Herbæ*; fumaria, abſinthium, eupatorium, capilli Veneris, hepatica, ceterach, chamæpitys, chamædrys, cuſcuta, marrubium, calamintha, pulegium, cochlearia, beccabunga, naſturtium aquaticum, lupulus, marrubium album, abſinthium. *Semen* aniſi, fœniculi, ameos, agni caſti, Ciceres rubri, lupini. *Fructus*; amygdalæ amaræ, cappares, nuclei perſicorum, malorum Armeniacorum. *Aromata*; Cinnamomum, Cubebæ. *Gummi & ſucci*; Ammoniacum, Acetum, ſuccus limonum. Ex *Compoſitis* ſunt, *Aquæ* ex his paratæ, *Oxymel* ſimplex, ſcilliticum, ſyrupus de quinque radicibus, *Trochiſci* de Rhabarbaro, abſinthio, Eupatorio, lacca. Tartarum vitriolatum, ejuſdem cremor, Cryſtalli, Tinctura. Tinctura chalybis, pulvis, Crocus aperiens, pillulæ.

III. *Incraſſantia, ſuccos tenuiores & liquidiores craſſiores reddunt*. Sunt frigida, aut temperata citra acrimoniam, & craſſæ ſubſtantiæ; ut ſunt, *portulaca, acetoſa, papaver, oryza, lentes, mala cydonia, pyra agreſtia, amylum, lac chalybeatum, ſuccus granatorum*. Pulvis anonymus Auguſt. Requies Nicolai, Philonia quædam. *Trochiſci* de Carabe Meſuæ, Bechici nigri, de Corallio, Bechici rubri, &c.

Pvnctvm VIII.

De Medicamentis Emplaſticis & Ecphracticis, ſeu De obſtruentibus.

I. *Medicamenta emplaſtica ſunt, quæ ſuâ ſubſtantiâ meatus corporis oblinere, oppilare, & offercire poſſunt; eidemque illita, tenaciter adhærent; & vel conſiſtentiam ſiccam & terream circa mordicationem tamen obtinent; vel aqueo & aëreo humore perfuſa ſunt.* Suntque I. *Ex Simplicibus*, I. *Radices*; Altheæ, Liliorum alborum. *Semina*; Triticum, amylum, pineorum nuclei aquâ macerati, fœnigræci, mucilagines omnes, *Fructus*; Ficus, Paſſulæ. *Gummi*; Arabicum, Tragacanthæ, ſanguis Draconis. *Terra*; ſigillata, bolus Armena. *Succi*; Alumen. *Lapides*; Calaminaris, hæmatites, gypſum. *Mineralia*; Lithargyros utraque, plumbum, cadmia, pompholyx, ceruſſa. *Animalia*; Mumia, Adipes recentiores, & medullæ, butyrum recens, caſeus, ovi albumen, cera. II. *Ex Compoſitis* ſunt; Vnguentum album, Rhaſis, Nutritum.

II. *Deobſtruentia, lentos & glutinoſos humores corpori adhæreſcentes eluunt, ipſa calida vel frigida, ſalſa, amara, nitroſa.* Sunt. I. *Ex Simplicibus, Radices*; ariſtolochiæ, iridis, gentianæ, ſigilli Salomon[illegible]is, tamariſci. *Folia*; Apii, abſinthii, centaurii minoris [illegible], abrotoni, hyſſopi, naſturtii, marrubii, agrimoniæ, [illegible] chamædryos, tanaceti, ſcolopendriæ, anagallidis utr[illegible]iſque. *Semina*; Lini, fœnigræci, hordei, orobi, lupino[illegible]rum, è quibus farina. *Succi*; Aloë, ſaccharum; *Gum[illegible]mi*; Myrrha. *Reſinæ*; Terebinthina. *Mineralia*; Æ[illegible]ugo, vitriolum. *Animalia*; ſerum lactis, fel animalium. [illegible] II. *Compoſita* vide interim in Diſponſatoriis & inter [illegible]aperientia.

III. *Extergentia*, quæ Græci[illegible] ρυπτικὰ, ſecundùm minus tantummodò differunt. [illegible] Spectant huc Oxymel

Oxymel, Aqua aluminis, Vnguentum Ægyptiacum, &c.

PVNCTVM VIII.

De Anodynis, & Narcoticis.

I. M*Edicamenta anodyna ſunt*, (Græci etiam παρηγορικὰ & πραϋντικὰ vocant) *quæ calore ſum o derato cum mollitie ſubſtantiæ juncto, dolorem, meatus reſerando, & tenuitate ſubſtantiæ ſubeundo, leniunt; ipſiuſque cauſam per ἄδηλον διαπνοὴν, diſcutiunt.* Sunt I. *Ex Simplicibus, Radices*; Altheæ, Liliorum. *Folia*; Malvæ, ſambuci, *Flores*; Chamæmeli, Meliloti, Sambuci, Crocus. *Semina*; Lini, fœnigræci. *Animalia*; Adipes, ſuillus, gallinaceus, anſerinus, humanus, vitulinus. *Medulla*; bubula, vitulina. Lac, butyrum. II. *Ex Compoſitis Olea* liliorum alborum, chamæmeli, violarum, amygdalorum dulcium, ſeminis lini, lumbricorum, quod laudatiſſimum, Roſatum, Dulce, mediæ ætatis.

II. *Narcotica, quæ & ὑπνωτικὰ, ſtuporem parti, ne ſentiat id quod dolorificum eſt, inducunt.* Faciunt id partim frigiditate, partim qualitate occulta. Ex his ſunt I. *Simplicia, Radices* Mandragoræ. *Folia*; Hyoſcyami, Mandragoræ, *Semina*; Papaveris albi. *Succi*; Opium. II. *Compoſita*; *Olea*; Mandragoræ, *Vnguentum* Populeum, *Laudanum* opiatum, *Trochiſci* narcotici Fernelii. *Spiritus*; Lollii, &c. Vitrioli rectificatur Salæ, *Extractum* vitrioli ejuſdem. *Electuaria*; Theriace recens, Philonium Perſicum, Tarſenſu, Galeni, Sodirella parva Auguſt. *Trochiſci* Plateri. *Aqua* Dorncrelii, &c.

ARTICVLVS II.

De Medicamentis motum conciliantibus.

M Otum conciliantia medicamenta ſunt vel *Attrahentia*, vel *Repellentia*, vel *Adſtringentia*.

1. *Attrahentia*, *Græcis* ἑλκτικὰ & ἐπισπαστικὰ, *ſunt, quæ non ſolum tenues & ſeroſos humores, ſed & craſſiores, & partibus altè infixos, ex alto in ſuperficiem inducunt.* Sunt vel calida in ſecundo, quæ moderatè id faciunt; vel in tertio, quæ fortius; vel in tertio, quæ cutem in tumorem attollunt. Sunt verò I. *Ex ſimplicibus, Radices*; ariſtolochiæ utriuſque, anemones, cyclamini, dracunculi, gentianæ, pyrethri, ranunculi, narciſſi, arundinis, ari, thapſiæ, Allii, cæpæ. *Folia*; Iberidis, Calaminthæ, Anagallidis purpureæ, Nepetæ, Thlaſpios, Hederæ. *Semina*; Vrticæ, Napi, Naſturtii. *Gummi*; Euphorbium, Ammoniacum, galbanum, ſagapenum. *Reſinæ*; Pix, Reſina vulgaris. *Animalium*; Stercus columbinum, gallinaceum, cantharides. II. *Ex Compoſitis*; Emplaſtrum oxycroceum.

II. *Repellentia illa voco, quæ humoris in partem influxum frigiditate ſuâ aquoſa prohibent; vel eum qui recens influxit, atque in eo nondum impactus fluctuat, reprimunt.* Sunt I. *Ex ſimplicibus*; *Radices*; plantaginis. *Cortices*; radicum mandragoræ. *Folia*, ſempervivi, portulacæ, lenticulæ paluſtris, endiviæ, lactucæ, ſolani, tribuli aquatici, umbilici Veneris, lentiſci, ſumach, hyoſcyami. *Flores*; roſæ rubræ. *Semina*; pſyllii, plantaginis. *Ex compoſitis*, *Aqua* Roſarum, ſolani, plantaginis.

III. *Adſtringentia ſunt, quæ ex craſſa & terrea ſubſtantia conſtant, meatus partis contrahunt, tenuiores partes elidunt, & ſic etiam repellunt.* Sunt vel Frigida, vel Calida. *Frigida* Ex *Simplicibus* ſunt, *Radices*; pruni ſylveſtris, pentaphylli, biſtortæ, tormentillæ, conſolidæ majoris. *Cortices*; myrobalanorum, granatorum, thuris, berberis. *Folia*; Equiſeti, bellidis minoris, auriculæ muris, centinodiæ, burſæ paſtoris, piloſellæ. *Flores*; Roſæ, balauſtia. *Semina*; Acetoſæ, portulacæ, myrtillorum, papaveris

veris alibi, *Fructus*; ſorba, cydonia, meſpila, myrtilli, mora immatura. *Gummi*; Maſtiche, ſanguis draconis. *Terra*; ſigillata, bolus Armena. Ex *Compoſitis* ſunt *Aquæ*; Roſarum, plantaginis, florum liguſtri. *Syrupi*; Roſar. rubrarum, cydoniorum. *Conſervæ*; Roſarum ſiccarum, Mivacydoniorum, Theriaca recens. *Succus*; granatorum, trifolii, malorum agreſtium, uvæ acerbæ. *Pulveres*; Diacorallium, Crocus martis, Cornu cervi uſtum, oſſium humanorum, ſpodii, ſuccini. *Pilulæ*, de cynogloſſo narcotica. *Calida adſtringentia* ſunt, Cyperus, abſinthium, juncus odoratus, aloë, thus, myrrha, ſpica, cortices thuris, nuces cupreſſi, alumen.

ARTICVLVS III.

De Medicamentis aliquid generantibus.

PVNCTVM I.

De Maturantibus, Pus moventibus & Sarcoticis.

M*Edicamenta aliquid generantia ſunt in ſextuplici differentia: 1. Maturantia, ſeu Pus generantia. 2. Sarcotica. 3. Glutinantia. 4. Cicatricem inducentia. 5. Lactis generantia, & 6. ſemen producentia.*

I. *Maturantia, Græcis* πεπτικὰ, *quæ & pus generantia ſeu* ἐμπυητικὰ *&* ἐμπυΐσκοντα *ſunt, quorum adjumento calor nativus ſanguinem corruptum in pus convertit.* ſunt temperatè calida & humida, temperamentoque parti cui applicantur ſimilia. Eadem meatus occludendo, calorem cohibent. In *duplici* autem ſunt differentia: *Alia ſunt merè temperatè calida, & viſcoſa, quibus in tumoribus calidis utimur,* ut ſunt, Mucilagines ſeminis lini, fœnigræci, malvæ, altheæ, hydrelæum, farina tritici, lac, medulla panis triticei, pinguedo ſuilla, butyrum re-

cens, Vnguentum dialtheæ. *Alia calidiora, quæ in frigidis tumoribus & partibus adhibemus*, ut ſunt, *Gummi*; Ammoniacum, Bdellium, Galbanum. *Reſinæ*; Terebinthina, pix, reſina vulgaris. *Lacrymæ*; abietina, laricea, pinea. *Olea*; chamæmelinum, liliorum alborum. *Vnguenta*; Agrippæ, baſiliconis majus & minus. *Emplaſtrum*; diachylon ſimplex & cum gummi. II. *Sarcotica ſunt, quorum ope natura, in ſanguinis in carnem commutatione, quod & calorem partis cuſtodiant, & excrementa opus hoc remorantia ſummoveant, utitur.* Calefaciunt moderatè, & ſiccant; ſordes etiam circa morſum, ſine adſtrictione ulla, detergunt. *Triplicis* ſunt *Ordinis*. In *primo*, farina hordei, fœnigræci, fabarum, thus, manna thuris ponuntur. In *ſecundo*, Reſina terebinthina, laricea, abietina. Mel deſpumatum, roſatum. Aloë, farina lupinorum, orobi, pompholyx. In *tertio*, farina ervi, mel crudum, radic. ariſtolochiæ, iridis, myrrha, chalcitis.

Pvnctvm II.

De Glutinantibus, & Cicatricem inducentibus.

I. *Glutinantia, Græcis* κολλητικὰ, *ſunt medicamenta, quæ recentium vulnerum diducta labra conjungunt, & ne quidpiam inter ipſa influat, aut ſuccreſcat, impediunt.* Sunt verò *Ex Simplicibus*, *Radices*; Tormentillæ, pentaphylli, biſtortæ. *Folia*; piloſellæ, plantaginis, hyperici, bugulæ, ſaniculæ, pyrolæ, ſideritidos, herniariæ, ſalicis, verbenæ. *Gummi*; myrrha, thus, ſarcocolla, *ſucci denſati*; aloë, hypociſtis. *Reſinæ*; pix, terebinthina. *Ex Compoſitis*; *Vnguenta* de lithargyro, de betonica.

II. *Cicatricem inducentia, quæ Græcis* ἐπουλωτικὰ, *ſunt medicamenta, quæ & id quod confluit, & humorem qui in ipſa carne continetur, conſumunt, ut caro in cutis ſimilitudinem mutetur.* Sunt craſ-

ſioris

ſioris ſubſtantiæ, vehementer ſiccant, adſtringunt, & contrahunt. Præcipua ſunt, *Radices*; tormentillæ, pentaphylli. *Herbæ*; ſymphytum, perfoliata, equiſetum, plantago. *Flores*; balauſtia. *Succi concreti*; corallium, aloë, ſuccus draconis. *Terræ*; Alumen, Bolus Armenus. *Metallica*; Plumbum, Cadmia, Lithargyrum, Æs uſtum lotum, Antimonium. Ex *Compoſitis* ſunt; Emplaſtrum ſticticum Martiale Salæ, Sulphur & terra vitrioli ejuſdem.

III. Huc pertinent *Vulneraria*, Græcis τραυματικὰ, ex quibus potiones vulnerariæ parantur. Suntque *Radices*; conſolidæ majoris, biſtortæ, tormentillæ. *Folia*; alchimillæ, burſæ paſtoris, virgæ aureæ, balſamini, verbenæ, veronicæ, hyperici, millefolii, ſaniculæ, caudæ equinæ, ulmi, plantaginis, betonicæ, cupreſſi, piloſellæ. *Flores*; roſarum rubrarum hyperici, balauſtia. *Fructus*; nuces cupreſſi *Gummi*, *Lacrymæ*; thus, aloë, maſtiche, lacryma abietina, reſina terebithina, pini, laricis, pix arida, liquor folliculorum ulmi, gummi elemi, juniperi, hederæ, tragacanthi, tacamahacæ, carannæ, ſarcocolla, ſanguis draconis, &c.

PVNCTVM III.

De Lactificis & Seminificis.

I. L*Actifica medicamenta illa propriè hîc ſunt, quæ cùm ad probi ſanguinis conſtitutionem faciunt, tum idem modicè attenuant, & ad mammas deducunt*, qualia ſunt quæ ſequuntur: Fœniculum viride, ejuſdem ſemen, Anethum viride, Apium, Pulvis cryſtalli, Braſſicæ decoctum, Butyrum cum lacte & fœniculo ſumtum, Smyrnium, Polium, Eruca, Cryſtallus &c.

II. *Seminifica medicamenta ſunt tum ea, quæ ad vaſa ſpermatica materiam deferunt, tum quæ ad ſeminis excretionem impellunt, ſive flatu repleant,*

ſive ſtimulum addant. Præcipua ſunt hæc, *Radices*; Eryngii, Satyrionis, Zingiberis. *Semina*; Erucæ, Synapi, Vrticæ, Piper. *Fructus*; Nuclei pinei, piſtachia, avellanæ, medulla nucis Indicæ. *Animalium partes*; Scincorum renes, Paſſerum cerebella, Cervi genitale, Gallorum teſtes. *Electuarium* diaſatyrion. Nicolai Magnanimitatis Auguſt. Mumia, Satyrionis, &c.

Articulus IV.

De Medicamentis corrumpentibus.

M*Edicamenta corrumpentia ſunt* 1. *Rubefacientia*. 2. *Veſicantia*. 3. *Cruſtam inducentia*. 4. *Adurentia*. 5. *Corrodentia*. 6. *Putrefacientia*. 7. *Pſilothra*. 8. *Lac abſumentia*. 9. *Semen extinguentia*.

I. *Rubefacientia* cutem rubefaciunt, & altius deliteſcentia ad cutem evocant. ut ſunt, Radices thapſiæ, *Semen* naſturtii, urticæ, ſinapi.

II. *Veſicantia* veſicas excitant, & humorem ardoris vi proliciunt. Præcipua ſunt, *Radices*; cyclaminis, pyrethri, ſcillæ, allii, thapſiæ. *Herba*; pes columbinus, flammula, ranunculus. *Semen*; naſturtii, ſinapi. Euphorbium, fermentum, ſapo, fimus columbinus, cantharides.

III. *Cruſtam inducentia*, Græcis ἐσχαρωτικὰ, non ſolum cuticulam attollunt, ſed etiam cutim adurunt, ultra tamen vim non extendunt.

IV. *Adurentia*, Græcis καυστικὰ, cruſtam denſiorem inducunt, & ſæpè in ſubjectam carnem agunt, præcipua ſunt: Helleborus albus, cinis fæcum vitis ficulneus, fraxini, ſabinæ. Æs uſtum, æris flos, calx viva, vitriolum, auripigmentum, arſenicum, mercurius ſublimatus, ſal è lixivio, è quo ſapo conficitur.

V. *Corrodentia*, Græcis καθαιρετικὰ, excreſcentem carnem mollem tollunt, extimamque ejus ſuperficiem ſenſim liquefaciunt. *Mitiora* ſunt; *Radices* vi-

tis

tis albæ, hellebori nigri. *Cinis*, quercus, ficus, conchylium. Aloë, alumen, plumbum uſtum, antimonium calcinatum. *Fortiora*; Calx viva, flos æris, æs uſtum, vitriolum calcinatum, argentum vivum præcipitatum, ſublimatum, oleum vitrioli, ſulphuris, &c.

VI. *Putrefacientia*, Græcis σηπτικὰ, carnem duriorem colliquant. Talia ſunt: Arſenicum, auripigmentum, chryſocolla, dryopteris, pityocampe, aconitum, Sandaracha.

VII. *Pſilothra*, pilos exſtirpant, partemque glabram reddunt, ut ſunt, lixivium forte, calx viva, ova formicarum, ſandaracha, arſenicum, auripigmentum, &c.

VIII. *Lac abſumentia* nimium refrigerando ſanguinem incraſſant, vel exſiccant eundem & digerunt, vel denique totâ ſubſtantiâ illud ipſum operantur. Vt ſunt, Mentha, ſalvia, calamintha, coriandrum, hyoſcyamus, omphacium, acetum, camphora.

IX. *Semen exſtinguentia*, idem vel refrigerant, vel incraſſant, vel diſcutiunt, vel arcana proprietate abſumunt. Talia ſunt: Mentha, Ruta, agnus caſtus, anethum, *ſemen* Cannabis, pſyllii. Lactuca, Portulaca, camphora, &c.

ARTICVLVS V.

De Medicamentis aliquid auferentibus.

PVNCTVM I.

De Medicamentis purgantibus.

MEdicamenta aliquid è corpore auferentia ſunt: 1. *Purgantia*. 2. *Vomitoria*. 3. *Diuretica*. 4. *Hydrotica*. 5. *Diaphoretica*. 6. *Cerebrum purgantia*. 7. *Expectorantia*. 8. *Lithontriptica*, & 9. *Menagoga*, quorum hæc & illa Capitib. de Calculo & menſium ſuppreſſione vide.

Purgantia ſunt, quæ humores in corpore humano

præ-

præter naturam ſtabulantes per inferiora extrudunt. Suntque, . Cholagoga. 2. Phlegmagoga. 3. Melanogoga. 4. Hydragoga. 5. Catholica.

I. *Cholagoga* bilem præter naturalem deturbant. Et ſunt 1. *Mitiora.* Ex *Simplicibus*, *Caſſia fiſtularis*, quæ quia ventriculo, & alvo lubricæ, ut obeſt, flatulentaque eſt, uno & altero grano piperis, aniſi, vel cinnanomi corrigitur, & in bolo plerumque à dr. vi. ad unc. ij, pueris ad dr. ij. datur. *Tamarindi*, ſeu *Dactyli Indici* temperaturis calidioribus amici, qui ob frigiditatem cinnamomo & mace caſtigantur; ob tarditatem ſero lactis caprini acuuntur. Dantur in pulpa ab unc. j. ad ij. vel iij. in infuſo etiam ad v. *Manna Calabrina*, quæ omnibus tuta eſt, ardentes febres ſi excipias; acuitur Syrupo roſarum ſolutivo. Sumitur ex juſculo prunorum, vel galli gallinacei, ad unc. iij vel iv. *Aloë Soccotrina*, quæ nimium ſi ſumatur, hepar incendit: quia venarum orificia aperit, prægnantibus tuta non eſt. Sed nec naturis calidis & ſiccis. nutritur ſucco roſarum. Corrigitur maſtiche ob acrimoniam. datur à dr. ſ. ad dr. j. & ultra. Vide de ea Solenandrum ſ. 3. Conſ. 29. *Rhabarbarum* jecinoris anima, quod non debet ſolum, quia fumoſum & facilè exhalat, dari, ſed cum aqua endiviæ, vel Syrupo roſarum ſolutivo, nec ſtranguria affectis, nec ad fluxum hæmorrhoïdum pronis. Corrigitur cinnamomo, ſpica nardi, ſchænantho. datur à dr. j. ad ij. *Roſæ* pallidæ, moſchatæ, incornatæ, odoræ, amaræ, & detergentes. Virtus ipſarum intenditur, ſi ſucci unc. j. miſceatur cum unc. ij. ſeri lactis, adjecta ſpica & cinnamomo. *Violæ*, quæ paris ſunt cum roſis valoris, in pectoris morbis, ut & cephalalgiâ calida commodiſſimæ. *Terebinthina*, piſtica inprimis, quæ cum pulvere glycyrrhizæ, vel ſaccharo in bolos coacta, renum etiam extergendorum cauſa, ſumitur. Lemnius potionem commendat.

mendat. *Ex Compoſitis ſunt*, *Syrupus roſarum ſolutivus*, prægnantibus, quòd venas uteri aperiat, noxius, ab unc. ij. ad iv. Folia roſarum matutino rore delibuta colligi debent. Vires nec ultra ſextum propemodùm menſem durant. *Syrupus* florum Acaciæ, de Manna laxativus, de Tamarindis cum ſenna Horſtii. *Pilulæ* Angelicæ, Benedictæ Bejeri. *Hiera mellita*, quæ à dr. j. ad unc. ſ. datur. II. *Fortiora* ſunt ex *ſimplicibus*, *Aſarum*, quod diutius coctum vim ſuam exuit; accuratius tritum vomitum movet. Datur cum ſero lactis, mulſo aut vino, à dr. ſ. ad j. & ultra. Quidam radices validiores eſſe putant: alii folia. *Scammonium*, quod nunquam vomibundis, febricitantibus, invalidis, æſtivo tempore, in juſculis, ſolum, quia acrimonia turbat, ſpiritus inflammat, principibus partibus incommodat, dandum eſt. Corrigitur ſucco cydoniorum, mucagine, tragacanthæ, ſpiritu ſulphuris vel vitrioli. Correctum, ſive per pomum Cydoniorum, ſive per fumum ſulfuris, *Diagrydium* vocatur. Exhibetur à gr. v. ad xv. *Ex compoſitis*, ſunt *Pilulæ Rudii* apud Mullerum ad ſcr. j. *Aureæ*, quæ maximè ſunt in uſu. *Extractum* ſcammonii. Ejuſdem *Magiſterium*, quod apud Mynſichtum, & Grulingium vide.

II. *Phlegmagoga medicamenta ſunt, quæ pituitam excrementitiam è corpore educunt.* Suntque I. *Benigniora*, ex *Simplicibus*, *Myrobalani*, *Chebulæ & Emblicæ*, quæ in obſtructione inteſtinorum vel viſcerum vitari debent; in juſculo pulli ad unc. j. macerantur, vel eidem cum vino malvatico incoquuntur. *Cnicus*, ſeu *Cartami ſemen*, quod aquam crudam & pituitam educit, ac flatus ciet; quia vomitum ciet, aniſo, zingibere, & maſtiche corrigitur. Datur ejus pulpa à dr. II. ad iv. in emulſione, cum ſuis corrigentibus. *Mechoacanna*, quæ ſubtilium cum terreſtri portione partium. Ex febribus tertianis exquiſi-

tis

tis duplices facit. In forma pulveris à dr. ſ. ad II. pondere, feliciſſimè operatur, ſi in vino, vel juſculo per noctem macerata ebibatur. Ex *Compoſitis* ſunt, ſpecies Hieræ picræſimpl. Morſuli de Mechoacanna Horſtii. II. *Vehementiora* ſunt, *ex Simplicibus*, *Agaricum*, quod pulmones peculiari ratione à viſcoſis, craſſis, & putridis humoribus liberat: detrahit etiam à capite & juncturis: datur à dr. ſ. ad ſcr. IV. & ultra; in infuſione tutius eſt quàm ſubſtantia. *Ialapa*, quæ commodiſſimè ubi bilis pituitæ eſt admixta, adhibetur. Doſis eſt à ſcr. j. ad ij. cum cremore Tartari, aut conſerve roſarum addita olei cinnamomi guttæ. Habet quippiam acriuſculum. *Turpethum*, gummoſum & candidum, quod quia ventriculo nocet, & vomitum concitat, Zingibere, Pipere, & Cinnamomo, corrigitur. Squallore ſuo corpora in tabem perducit. In decocto felicius operatur, in quo ad nac. ſ. datur, ut in pulvere ad dr. j. *Colocynthis*, quæ craſſa & lenta à remotis partibus ejicit; & quia villis ventriculi internis adhæret, vomitum ciet. Adſtringentibus, quia pharmacum violentum detinent, corrigi non debet. Maceratur à gr. v. ad xv. optime in ſero lactis caprilli. Præparationem vide apud Freytagium in Aurora Medicor. p. 338. *Hermodactyli*, qui materiam craſſam ab artubus purgant, & attenuantibus corriguntur. Dicuntur *Theriaca arthriticorum*. *Euphorbium*, quod calidum & ſiccum in quarto gradu: quia fauces inflammat, ſtomachum & hepar laceſſit, ſudorem frigidum excitat, cordialibus & ſtomachicis, optimè verò oleo roſarum, corrigitur. Nonniſi annotinum intus ſumendum eſt. *Sagapenum*, quod lentos & craſſos humores à nervis & juncturis datum è ſcr. j. ad ij. & ultra in vehiculo, educit. Ex *Compoſitis* ſunt, *Pilulæ* de Sagapeno Horſtii & Camilli. *Syrupus* Diacolocynthidos Freytagii. *Morſelli* de Ialapa, &c.

III. *Melanogoga ſunt, quæ melancholiam excrementitiam ex corpore deturbant.* Suntque I. *Benigniora.* Ex *Simplicibus*, *Myrobalani Indæ*, quæ quartanariis inprimis exhibentur, & aduſtam bilem deturbant. *Epithymum*, quod ſingulari proprietate præ aliis humorem iſtum attrahit, ſed imbecilliter. Ejus uſus tutior eſt Hyeme, quàm Æſtate. Optimum eſt Creticum. Intenditur ſale gemmæ vel nitro. *Polypodium quernum*, quod, cum inveteratum ſtringat, novum eſſe debet. quod in ruderibus vetuſtis provenit, nimia humiditate ventriculum ſubvertit. Exhibetur à dr. ij. ad aureos quatuor. *Sena*, quæ in educendis ex meſenterio humoribus adhibetur, in diluto prunorum, paſſularum, ſeri lactis, &c. Folliculi ejus ante plenam maturitatem ſucculenti, ſi decerpantur, idem faciunt quod folia; ſed in proprio caule arefacti, omnem virtutem amittunt. Pulvis datur ad. dr. ij. In infuſo ad dr. vj. Ex *Compoſitis* ſunt, *Syrupus* de Polypodio, & Epithymo. *Pilulæ* de fumo terræ. *Pulvis* Senæ Montagnanæ, &c. II. *Vehementiora* ſunt, Ex *ſimplicibus*, *Lapis Armenus*, qui aquis cordialibus tam diu abluendus eſt, donec non ampliùs inquinetur. *Lapis lazuli*, cujus eadem ratio. *Helleborus niger*, qui in decocto minus periculi habet. Optimè corrigitur phlegmate vitrioli. Elegantiſſimè præbetur, ſi pomum radicibus hellebori nigri & Caryophyllis transfigatur, & ſub cineribus coquatur. Præparati ſcr. ij. Braſavolus exhibet. Bene in ſero lactis infunditur. Ex *Compoſitis* ſunt, *Confectio* chamech, *Extractum* hellebori nigri, *Syrupus* ejuſdem, apud Heurnium, *Pulvis* de lapide Lazuli Tralliani, *Confectio* de eodem Paracelſi.

IV. *Hydragoga ſunt, quæ aquas ex corpore humano deturbant.* I. *Benigniora* ſunt, *Ex ſimplicibus*, *Soldanella* ſeu Braſſica marina, quæ Rhabarbari conſortio vehementer gaudet, nec vires in decocto amittit.

tit. Datur in pulvere dr. j. in ſucco unc. j. 11. *Iris Germanica*, quæ menſes aperit, & coctione vim deponit. Radicis ſuccus cum ovi vitello miſcetur, & in ejus teſtâ una coquitur, dum ſorbilis fiat. Pulvis exhibetur ad dr. ij. Ex *Compoſitis*, ſunt *Conſerva* florum perſicorum, *Pulvis* Soldanellæ Faventini, &c. 11. *Vehementiora* ſunt, *Elaterium*, quod & extra venoſum genus elapſam aquam educit. poteſt ad x. grana robuſtis exhiberi, ſi benè correctum ſit. Corrigitur Cinnamomo, ſpica, &c. *Gummi gotte*, quod quia nauſeam leviorem excitat, ſpiritu ſalis & mace corrigitur. bilioſis naturis ejus uſus noxius eſt. Egregie cum ſale fraxini miſcetur. *Vide de eo Reudenium & Lotichium. Gratiola*, quæ per ſuperiora & inferiora agit. Exſiccata infunditur lacti, denuoque ſiccatur, ut in pulverem redigi poſſit. *Eſula*, cujus lac, ſemen, folia validiſſima ſunt, mitior radix. A tempore collectionis intra menſem non debet uſurpari. Optima quæ quinque vel ſex menſium ætatem vidit. Radicis cortex maximè in uſu eſt. Corrigitur tridui infuſione in aceto. Rarò detur ſolitaria. Pulvis radicis ad gr. XXIV. Ex *Compoſitis* ſunt *Magiſterium* gummi gotte. *Pilulæ* Freytagii Auroræ Medic. p. 345. *Oleum* ex acinis baccarum ſambuci, &c.

V. *Catholica, quæ & panchymagoga dicuntur, ſunt, quæ omnes humores peccantes è corpore expellunt.* Sunt ex *Simplicibus*, Sena, Elleborus, Antimonium, &c. Ex *Compoſitis*, Panchymagogum Crollii, vegetabile Theophraſti, Extractum Catholicum majus & minus. Electuarium Diacatholicon, &c. Vide de Medicamentis purgantibus accuratè & eleganter agentem *Freytagium* in Aurora Medicorum.

PVNCTVM II.

De Vomitoriis, & Diureticis.

Vomitoria ſunt, quæ humores per ſuperiora ejiciunt.

Faciunt, id vel quia inclinationem ſuam ſurſum habent; vel quia ventriculo innatant, & ipſum gravant; vel quia orificium ſuperius ventriculi laxant. Sunt verò ex his, I. *Benigniora*, Aqua ſimplex, tepida, hordei, pinguia jura, oleum ſimplex cum aqua, butyrum, hydromel. *Radix* Atriplicis à dr. j. ad ij. Cucumeris ſativi, Melonum, Narciſſi, Aſari, à dr. j. ad ij. in ſubſtantia. *Flores* perſicorum, è quibus conſerva paratur. *Semen* Erucæ, Atriplicis. *Cortex* medius juglandis arboris cum ſucco turget, ſiccatus, & maximè ejus juli. *Electuarium*, Diaſaron Fernelii. II. *Validiora* ſunt, Helleborus albus, Vomitorium Cunradini, quod à guttis iij ad x. datur. Gilla Theophraſti, vitriolum album vomitivum, Sal vitrioli. Salæ, à ſcr. ſ. ad dr. ſ. *Flores* Mercurii argentei. Mercurius vitæ, dulcis, Manna Mercurii, Aquila. Imperialis. *Antimonii* flores, oleum, Electuarium, Crocus Metallorum. Aqua benedicta Quercetani, Formicarum, Plateri, Vinum, helleboratum Heurnii, &c. Vide de hiſce Hartmannum in Crollum & in Chymiatria, & Grulingium in Florilegio.

II. *Diuretica ſunt, quæ urinam cient perque eandem peccantem materiam evacuant.*

Duplicia ſunt iſta: I. *Propriè dicta*, quæ facile ad venas penetrant, inque iis humores calore ſuo fundunt, ſuntque *Radices* Petroſelini, Apii, Eryngii, Ruſci, aſparagi, pimpinellæ. *Herbæ*, Aſarum, Eupatorium, Chærefolium, Scordium. *Semina*, Milii ſolis, chærefolii, ſaxifragiæ. *Fructus*, amygdalæ amaræ, nuclei perſicorum, &c. Ex Chymicis eſt ſpiritus ſalis & quæcunque è Tartaro componuntur. II. Im-

propriè dicta, & illa Vel *calida*, ut Capilli veneris, terebinthina, Radix Ambona, de qua apud Zacutum. Vel *humida*, & vias lenientia, ut ſemina malvæ, althæa, glycyrrhiza. Vel *Frigida*, ut fraga, hordeum, ſemina quatuor frigida, Aquæ acidæ, ſerum lactis, ſuccus limonum. Laudantur quoque, Aqua ex nucleis Perſicorum cum vino Malvatico, Silices albiſſimi igniti in vino generoſo extincti, Oleum ceræ à gutt. v. ad vj. Sal ſuccini, dr. ſ. pondere. Liquor diureticus Rivii, Aqua fructuum Cynosbati, Oleum baccarum juniperi Grulingii, &c.

Punctum III.

De Hydroticis, & Diaphoreticis.

I. *Hydrotica ſunt, quæ materiam peccantem per ambitum corporis ſenſibiliter pellunt.* Dicuntur aliàs *Sudorifera*. Agunt calore & partium tenuitate, reſolvendo in halitum materiam; quæ autem frigida ſunt, propriâ ſubſtantiâ operantur. Sunt autem 1. *Vel Simplicia*, ut Angelica, Pimpinella, Fumaria, Tormentilla, Zedoaria, China, Sarſaparilla, Saſſafras, Lignum Guajacum, Cornu cervi, Lapis Bezoar Orientalis & Occidentalis.

2. *Vel Compoſita*, ut, *Aqua* florum aurantiorum, Theriacalis. *Liquor* Rhizoticus Zuingeri, Sebaldi. *Spiritus* terræ ſigillatæ, Tartari, Carduibenedicti, de tribus, ſeu Diaphoreticum in peracutis, quod & Mixtura ſimplex. Theriaca, Mithridatium. *Sal* ſcabioſæ, Carduibenedicti, Abſinthii, fraxini. Ex Chymicis eſt Aurum diaphoreticum, Flores Antimonii fixi, Turpethum minerale, Diaphoreticum, Bezoardicum Ioviale, Sulfur auratum, &c.

II. *Diaphoretica ſunt, quæ per inſenſiles corporis meatus materiam educunt.* Sunt omnia calida, materiamque in halitum convertunt, & poros cutis aperiunt. *Præcipua* ſunt, Melilotus, fœnumgræcum,

ruta,

ruta, majorana. *Cognata* his ſunt *Flatus diſcutientia*, ut ſunt, *Radices* galangæ minoris. *Folia*, lauri, dictamni, pulegii, origani, rutæ, majoranæ. *Semina*, Aniſi, Fœniculi, Carvi, Cumini, Dauci. *Fructus*, baccæ lauri, juniperi. *Cortices* citri, aurantiorum, &c.

Punctum IV.

De Medicamentis Cerebrum purgantibus.

Medicamenta Cerebrum purgantia ſunt, quæ materiam in eo ſtabulantem per nares vel palatum evacuant. Illa *Errhina* & *Ptarmica*; hæc *Apophlegmatizantia* dicuntur.

I. *Errhina* pituitam circa meninges hærentem, nitroſitate ſuâ, citra Cerebri agitationem, fundunt, detergunt, & in nares proliciunt. Præcipua ſunt, *Radices*, iridis, cyclaminis. *Folia*, Betæ, Anagallidis purpureæ, Majoranæ, Salviæ, Betonicæ, Hederæ. *Succi* Elaterium, quod validiſſimum, Pulſatillæ. Poſſunt & ex prædictis radicibus & foliis medicamenta compoſita depromi.

II. *Ptarmica*, ſeu *Sternutatoria*, acrimoniâ facultatem Cerebri expultricem ita irritant, ut & ea quæ in ipſo cerebro hærent, excutiant. Præcipua ſunt, *Radices*, Zingiberis, Pyrethri, Iridis, Hellebori albi. *Folia*, Ptarmicæ, Nicotianæ. *Semina*, Piper, Sinapi, Staphiſagriæ, Nigellæ. *Gummi*, Euphorbium, cujus ſolus odor ſufficit.

III. *Apophlegmatizantia* ſeu maſticata, ſeu gargarizata, ſeu palato illita, excrementa è cerebro in palatum & os detrahunt. Parantur è *Radicibus*, Zingiberis, Pyrethri. *Seminibus*, Piperis, Naſturtii, Sinapi, Staphidis, Agriæ. *Gummi*, Maſtiches.

Punctum. V.

De Expectorantibus.

Medicamenta expectorantia quæ humores in thorace & pulmone contentos evacuant.

Parantur ex *Radicibus* Helenii, Ariſtolochiæ, Angelicæ, Iridis, Ari, Scillæ, Glycyrrhizæ. *Foliis*, Hyſſopi, Capillorum Veneris, Scabioſæ, Praſſii, Vngulæ Caballinæ. *Semine*, Bombacis, Naſturtii, Eryſimi, Seſeleos, Vrticæ. *Fructibus*, Vvis paſſis, Iujubis, Sebeſtenis, Amygdalis, Ficubus, Piſtaciis. Huc & Sperma ceti facit. Sed de his vide in Thoracicis.

Capvt VI.

De Medicamentis à partibus denominatis.

Articvlvs I.

De Medicamentis Cephalicis.

Pvnctvm I.

De Medicamentis Cephaticis Calefacientibus.

TAntum de Medicamentorum à facultatibus denominatorum ſerie: ſequuntur *illa, quæ à partibus corporis humani apellationem ſuam habent, quæ iiſdem tota ſubſtantia & ſpecifica proprietate conveniunt.*

Sunt verò hæc, *Cephalica*, *Ophthalmica*, *Thoracica*, *Cardiaca*, *Stomachica*, *Hepatica*, *Splenetica*, *Nephritica*, & *Vterina*. Et hæc vel *Calida*, vel *Frigida*; vel *Interna*, vel *Externa*.

I. *Cephalica Calefacientia interna* ſunt 1. Ex *Simplicib. Radices*, Pœoniæ, Caryophyllatæ, Ariſtolochiæ, Imperatoriæ, Calami aromatici. *Folia*, Primulæ veris, Betonicæ, Roriſmarini, Majoranæ, Centaurii minoris, Salviæ. *Flores*, Tunicæ, Stœchados Arabicæ, Lilii Convallii, Pæoniæ, Primulæ veris, Betonicæ. *Semina*, Amomi, Pæoniæ, Sileris montani, Coriandri. *Fructus*, Grana Kermes, Anacardia, Baccæ lauri & Iuniperi. *Aromata*, Cubebæ, Nux moſchata, Cardamomum, Caryophylli. *Ligna*, viſcum quercinum corylinum. *Lacryma*, Thus, Storax.

rax. *Marina*, Ambra, Succinum. *Ab Animalibus* deſumpta, Moſchus, Caſtoreum. II. Ex *Compoſitis* ſunt: *Aqua*, Ceraſorum nigrorum, Pilior. convallium, Pæoniæ, Tiliæ, Tunicæ, Primulæ veris, Florum arantiorum Theriacalis. *Tinctura*, Elixir proprietatis, Pæoniæ, Ligni ſaſſafras. *Olea deſtillata*, Rorismarini, Majoranæ, Salviæ, Rutæ, Succini, Spicæ, &c. *Syrupi*, de Stœchade, Betonicæ, florum Tunicæ, Pæoniæ. *Conſerva*, Betonicæ, Salviæ, Anthos, Lilior. convallium, Centaurii minoris, Stœchados. *Condita*, Nucis moſchatæ, Nucis Indicæ, Nucum juglandium. *Electuaria*, Confectio Alkermes, Theriaca, Mithridatium, Diacaſtoreum. *Species* Diambra, Dianthos, Diamoſchum dulce, Diacaſtoreon.

II. *Cephalica calefacientia externa* ſunt, I. *Ex Simplicibus*, ea ferè omnia quæ ſuperius ex ſimplicibus allata ſunt. *Folia* Rutæ, ſerpilli, nec non *verbena recta*, vehementer laudantur. II. *Ex Compoſitis* ſunt, *Olea*, ligni ſaſſafras, Rutaceum, Nardinum, Laurinum, de Caſtoreo. *Balſama*, Roſar. Roriſmarini, Nucis moſchatæ, Majoranæ, Salviæ, Succini. *Emplaſtra*, de Betonica, de Mucilaginibus, de Baccis lauri.

PVNCTVM II.

De Medicamentis Cephalicis externis.

MEdicamenta Cephalica refrigerantia, ſunt etiam vel Interna, vel Externa.

I. *Interna* ſunt I. Ex *Simplicibus*; *Radices*, Mandragoræ. *Folia*, Lactucæ, Portulacæ, Plantaginis, Solani. Nymphææ, Hyoſciami. *Flores*, Roſarum, Papaveris albi, rhæados, violarum purpurearum, Nymphææ. *Semina*, quatuor frigida majora & minora. *Fructus*, Cucurbitæ, Cucumeres. *Ligna*, Santalorum. II. Ex *Compoſitis*; Aquæ Roſarum, violarum, Lactucæ, Nymphææ, Solani. *Succi*, Opium, Acetum roſatum. *Syrupi*, Papavers albi, Rhæados, Roſarum,

Nymphææ. *Conſerva* Lactucæ, & ex floribus. *Electuaria*, Diacodion ſimplex & compoſitum, Diaolibanum, opiatum Ladanum opiatum. *Species*, Diatrion ſantalon, de gemmis frigidum, Diacorallium.

II. *Externa* ſunt, I. Ex *Simplicibus*; *Folia*, ſalicis, vitis, umbilici Veneris, Mandragoræ. Reliqua ex ſuperioribus ſumi poſſunt. II. Ex *Compoſitis*; *Aquæ*, Hyoſcyami, Lactucæ, Nymphææ, Plantaginis, Solani, Sambuci, Roſarum. *Succi*, Betulæ arboris, Sempervivi, &c. *Olea*, papaveris, violarum, Nenupharinum, ſeminum lactucæ, Mandragoræ, Ranarum. *Vnguenta*, Roſatum, Alabaſtrinum, Album Camphoratum, Refrigerans Galeni, Populeum.

Articvlvs II.

De Medicamentis Ophthalmicis.

Medicamenta ophthalmica ſunt vel Calefacientia, vel Refrigerantia, Vtraque Interna vel Externa.

I. Calefacientia *Interna* ſunt, I. Ex *Simplicibus*; *Radices*, Valerianæ. Fœniculi, Chelidoniæ, Napi, Raporum. *Folia*, Chelidoniæ majoris, Fumariæ, Euphragiæ, Pimpinellæ, Roriſmarini. *Flores* Euphragiæ, Chelidoniæ, Calendulæ. *Semina*, Aniſi, Rutæ, Sileris montani, Raporum. *Aromata*, Crocus, Xyloaloë. II. Ex *Compoſitis*; *Aquæ*, verbenæ, Chelidoniæ majoris, Fœniculi, Verbenæ, Rutæ, Centaurii minoris. *Syrupi*, Betonicæ, Euphragiæ. *Electuaria*, Theriaca, Mithridatium. *Conſervæ*, Euphraſiæ, Anthos, Betonicæ, Salviæ, Florum Tunicæ. *Extractum*, ligni aloës.

II. *Externa* ſunt, I. *Ex Simplicibus*; *Radices*, verbenæ, Valerianæ. *Folia*, quorum ſupra mentio. *Flores*, Hyperici, Meliloti, Conſolidæ regalis. *Semina*, Gallitrici, Lini, Fœnigræci. II. *Ex Compoſitis*; *Aqua*, ſac-

ſaccarata, Calendulæ, Mellis, Verbaſci, Sambuci, Panis. *Vnguenta*, Pomadæ, Dialtheæ.

III. *Refrigerantia interna* ſunt, I. *Ex Simplicib. Radices*, Cichorii, Fragariæ, Raporum. *Folia*, Fragariæ, Cichorii, Plantaginis. *Flores*, Roſarum albar. Violarum, Nymphææ. *Semina*, Cydoniorum, Papaveris albi. II. *Ex Compoſitis*; *Aqua*, Fragariæ, Portulacæ. *Syrupos*, *Conſervas*, *Species*, &c. vide in Cephalicis.

IV. *Refrigerantia*, *Externa* ſunt I. *Ex Simplicibus*; *Folia*, Taraxaci, Quercus, &c. *Flores*, vide ſuperius. *Semina*, Fabarum, Pſyllii, Cydoniorum. *Fructus*, Pulpa pomorum, Pomum dulce cum ſaccaro. *Terræ*, Bolus Armenus, Terra ſigillata. *Metallica*, Ceruſſa, Lithargyrum argenti, Lapis Calaminaris, Saccarum Saturni, Spodium. II. *Ex Compoſitis*; *Aqua*, florum cyani cœruleorum, Fabarum, Anſerinæ, Fragorum. *Mucilagines*, ſeminum Pſyllii, Malvæ, Altheæ, &c.

ARTICVLVS III.

De Medicamentis Thoracicis.

PVNCTVM I.

De Thoracicis calefacientibus.

M*Edicamenta thoracica quoque ſunt vel Calefacientia, vel Refrigerantia.*

I. *Calefacientia interna* ſunt I. *Ex Simplicibus*; *Radices*, Helenii, Scillæ, Ariſtolochiæ rotundæ, Tuſſilaginis, Pimpinellæ, Scordii, Scabioſæ, Dracunculi, Saponariæ. *Folia*, Herbarum quinque Capillarium, Marrubii, Calaminthæ, Scabioſæ, Veronicæ, Hederæ terreſtris, Tuſſilaginis, Botryos, Pulmonariæ maculoſæ, Hyſſopi, Scordii, Nummulariæ. *Flores*, Scabioſæ Pulmaroniæ maculoſæ, Hyſſopi, Tuſſilaginis, Spicæ, Graminis marini. *Semina*, Rutæ ſylveſtris & hortenſis, Sileris montani, Seſelios Maſſilienſis, Chærefolii, Cardui Mariæ, Abrotani. *Fructus*, Caricæ pin-

pingues, Dactyli, Uvæ paſſæ, Nux Indica. *Aromata*, Crocus, Caſſia lignea, Cinnamomum. *Ligna* Saſſafras, Guajaci Cortices arantiorum. *Terra & Gummi*, bolus Armenus, Gummi Ammoniacum, Myrrha, Terebinthinus, Thus electum. II. *Ex Compoſitis*, *Aqua*, Hyſſopi, Praſſii, Capillorum Veneris, Veronicæ, Hederæ terreſtris, Scabioſæ, Cardui Mariæ, Ireos, Vitulina. *Spiritus*, Terebinthinæ, Sulfuris, Hederæ terreſtris. *Olea deſtillata*, Aniſi, Fœniculi, Macis, Salviæ, Serpilli. *Tinctura*, Elixir proprietatis, Tinctura ſulfuris, Balſamus ejuſdem vel cum oleo fœniculi, vel Amygdalorum dulcium. *Extracta*, Croci, Ireos Illyricæ, Veronicæ, Calami aromatici, Hederæ terreſtris. *Decocta*, Pectorale, de Rapis paſſis, Galli decrepiti, Ligni Guajaci. *Syrupi*, de Hyſſopo, de Praſſio, Capillorum Veneris, de ſucco hederæ, Veronicæ, Scabioſæ, Nicotianæ, Oxymel ſimplex, Scilliticum. *Looch*, de Farfara, de pulmone vulpis, Sanum & expertum, de Paſſulis, de althæa. *Conſerva*, Botryos, Veronicæ, Pulmonariæ maculoſæ, Hederæ terreſtris. *Electuaria*, Theriaca, Mithridatium. *Species*, Diaireos ſimplicis, Diatragacanthi calidi, Diapenidii, Diathamari. *Fecula* Aronis. *Flores* ſulfuris, Benzoini. *Trochiſci*, Bechici albi & nigri, Diaireos.

II. *Calefacientia externa* ſunt. I. *Ex Simplicibus*; illa ferè omnia, quæ ſuperius adduximus. II. *Ex Compoſitis*; *Olea*, Irinum, Rutæ, Coſtinum, Cheiri, Amygdal. dulcium & amararum, Liliorum, Lini. *Adipes*, Anſerinus, qui maximè penetrat, Sevum cervinum, Pinguedo gallinarum. *Mucilagines* ſeminis lini, fœnigræci, Altheæ cum Croco. *Vnguenta*, Dialtheæ, Pectorale Auguſtanorum, Reſumtivum Fernelii.

PUN-

PVNCTVM II.

De Thoracicis Refrigerantibus.

T*Horacica refrigerantia ſunt vel Interna, vel Externa.*

I. *Interna* ſunt, I. *Ex Simplicibus*; *Radices*, Scariolæ, Arnogloſſæ, Endiviæ, Polypodii. *Folia*, Portulacæ, Nymphææ, Braſſicæ. *Flores*, Violarum, Malvæ, Nymphææ, Bugloſſæ, Cichorii, Papaveris rhæados, Roſarum. *Semina*, quatuor frigida majora & minora, papaveris, malvæ, cydoniorum, hordei. *Fructus*, pruna Vngarica & Hiſpanica, Mora, jujubæ, ſebeſte, tribuli aquatici, cynosbati exſiccati. *Ligna*, ſantalum rubrum, Citrinum, album. *Gummi*, Tragacanthum, Arabicum. *Animalia*, Cancri fluviatiles, ſerum lactis, lac caprinum. II. *Ex Compoſitis*; *Aquæ*, Caponis Simplex & Compoſita, Vitulina, Malvæ, Violarum, Nymphææ, Papaveris rhæados. *Olea deſtillata*, violar. purpurearum, amygdalorum dulcium. *Emulſiones*, Papaveris albi, Portulacæ, ſeminum frigidorum. *Decocta*, Pectorale Auguſtanorum, Caponis, florum & fructuum Auguſt. *Syrupi*, Violar. de jujubis, Nymphææ, Cucurbitæ, Papaveris rhæados, portulacæ, dialtheæ Fernelii. *Looch*, de Pſyllio, paſſularum, caulium braſſicæ, de portulaca, de althea, de papavere Meſuæ. *Electuaria*, Diacodium Auguſtanorum, Theriaca recens. *Conſervæ*, Roſarum, Violarum cum bolo Armeno, Lactucæ Hiſpanicæ: *Species*, Diatragacanthi frigidi, Diamargariti frigidi, Diapenidii. *Rotulæ*, Diatragacanthi frigidi, diapenidii, ſaccharum roſatum tabulatum.

II. *Externa ſunt*, I. *Ex Simplicibus*; *Folia* ſuperius enumerata. *Animalia*, Butyrum majale recens non ſalitum, adeps porci maſculi, gallinæ. *Mucilagines*, ſemines pſyllii, cydonior. fœnigræci, altheæ. *Olea*, violarum, liliorum alborum.

Articulus IV.

De Medicamentis Cardiacis.

Punctum I.

De Cardiacis Calefacientibus.

M*Edicamenta Cardiaca ſunt, quæ cordi, tam intus data, quàm extrinſecus applicata, conveniunt*; Sunt quoque vel *Calida*, vel *Frigida*.

I. *Interna*, ſunt I. *Ex Simplicibus*; *Radices*, Scordii, Doronici, Angelicæ, Morſus Diaboli, Oſtrutii ſeu Imperatoriæ, Vincetoxici, Scorzoneræ, Dictamni, Tormentillæ, Contrajervæ. *Folia*; Meliſſæ, Scordii, Salviæ, Tormentillæ, Carduibenedicti, Scabioſæ, Veronicæ, Cardiacæ, Rutæ caprariæ, Siſymbrii domeſtici & ſylveſtris. *Flores*; Tunicis, anthos, Scabioſæ, Centaurii minoris, Meliſſæ, Tormentillæ, Borraginis, Bugloſſæ. *Semina*; Citri, Aurantiorum, Cardui benedicti, Rutæ, Leviſtici, Napi. *Aromata*; Nux moſchata, Caſſia lignea, Crocus, Caryophylli. *Ligna*; Agallochum. *Gummi* Myrrha, Camphora, Benzoë, Maſtiche, *Marina*; Succinum, ambra. *Terræ & Lapides*; Bolus Armenus, Terra ſigillata, Turcica & Strigenſis, Margaritæ, Corallia, fragmenta quinque lapidum pretioſorum. *Animalia*; Lapis Bezoar, Cornu cervi, Rhinocerotis, Os de corde cervi. II. *Ex Compoſitis*, *Spiritus*, baccarum ſambuci & juniperi, roſarum, meliſſæ, miſtura ſimplex, Elixir Citri cum ſpiritu vini Malvatici. *Aquæ deſtillatæ*; Cardui benedicti, Meliſſæ, florum Citri, Scabioſæ, Virtutum, Calendulæ, Scordii, Carbunculi, Cinnamomi cum floribus cordialibus, Bezoardica Sennerti, Tophorum cervi. Cordialis temperata Confortativa uſitata Auguſtan. *Olea deſtillata*, Cinnamomi, Citri, Meliſſæ, Succini, Caryophyllorum, Nucis moſchatæ. *Tincturæ*,

Suc-

Succini, Elixir proprietatis. *Extracta*, Angelicæ, Cardui benedicti, Corticum Citri, Ligni aloës, Vincetoxici, Zedoariæ, Croci. *Eſſentiæ*, Magiſterium Cinnamomi, Ambra eſſentificata, Eſſentia Citri, Margaritarum, verbenæ. *Succi*, Citri cum corticibus, Granatorum, Gelatina, cornu cervi, cum aceto Cardui benedicti & ſcordii parata. *Syrupi*, de corticibus citri ſine & cum ambra & moſcho, Scordii, Cardui benedicti, Arantiorum, Meliſſæ, Tunicæ, Granatorum, Veronicæ, Borraginis, Bugloſſæ, Galangæ. *Conſervæ*, Meliſſæ, florum citri, arantiorum, tunicæ, Calendulæ, Borraginis, Bugloſſæ, *Condita*, Corticum citri, Arantiorum, Nucis Indicæ, Radicum Scorzoneræ, Helenii. *Electuaria*, Theriaca, Mithridatium, Confectio Alkermes, Diaſcordium Fracaſtorii. *Species & Pulveres*, Diamargariti calidi, Diamoſchi, Diambræ, Pulvis rubeus Pannonicus, Cœſaris, Saxonicus, Bezoardicus aureus Doringii, Alexipharmacus Montagnanæ.

II. *Externa* ſunt 1. *Ex Simplicibus* ea, quæ ſuperius enumerata ſunt. 2. *Ex Compoſitis* eadem quoque ſunt, aquæ nimirum, ſucci, olea deſtillata. Ex his Epithemata, ſacculi, fomenta & linimenta fiunt.

PVNCTVM II.

De Cardiacis Refrigerantibus.

Cardiaca refrigerantia ſunt quoque vel Interna, vel Externa.

I. *Interna* ſunt 1. *Ex Simplicibus*; *Radices*, Taraxaci, Acetoſæ. *Folia*, Acetoſæ, Acetoſellæ, Nymphææ. *Flores*, Violarum, Cichorii, Nymphææ. *Semina*, quatuor frigida. *Fructus*, Rubi Idæi, Ribes, Berberis, Mala Citria, arantia, granata, odorata, Cynosbati exſiccati. *Ligna*, ſantala tria. *Terræ*, & ex *Animalibus ſumta*, ſunt illa quorum ſuperius mentionem

tionem fecimus. 11. *Ex Compoſitis*; *Aquæ*, Acetoſæ, fragorum, ceraſorum nigrorum, cydoniorum, tophorum cervi. *Succi* Citri, Granator. Rubi Idæi, Acetum roſaceum, Gelatina C. C. cum aceto florum ſambuci parata. *Syrupi*, Acetoſitatis citri, Granatorum, Acetoſellæ, de ſucco Ribium, fragorum, Corallor. Quercetani Iulepus roſatus, violatus. *Conſervæ* florum Citri, Arantiorum, Carnis citri, Roſarum, florum acaciæ. *Condita* Ribium, berbororum, carnis citri, cynosbati. *Species & Pulveres*, diamargariti frigidi, Diatrion ſantalon, Magiſterium, Perlarum, Corallorum.

II. *Externa*, ſunt eadem, in ſacculis, fomentis, epithematis &c. adhibita. Aqua pro Epithemate Cordis Noribergenſium.

Articulus V.

De Medicamentis ſtomachicis.

Punctum I.

De ſtomachicis Calefacientibus.

Medicamenta ſtomachica ſunt, quæ ventriculum calefaciunt, vel refrigerant: idque ſeu intus aſſumta, ſeu extra applicata.

Interna calefacientia ſunt, 1. *Ex Simplicibus*; *Radices*, Pimpinellæ, Rhapontici veri, Galangæ, Zedoariæ, Calami aromatici, Caryophyllatæ. *Folia*, Abſinthii Pontici & vulgaris, Menthæ rubeæ & hortenſis veræ, Criſpæ, Saracenicæ, Cardiacæ, Cichorii, Agrimoniæ, Majoranæ. *Flores*, Betonicæ, Salviæ, Spicæ, majoranæ. *Semina*, quatuor calida majora & minora, Coriandri præpar. *Fructus*, baccæ juniperi, lauri, mala arantia, nux Indica. *Aromata*, Nux moſchata, Zingiber, Macis, Caryophylli, Cinnamomum, Galanga, Cubebæ, Piper omne, Caſſia lignea. *Ligna*, Agallochum, Guajacum, Cortices citri, arantiorum.

tiorum. *Gummi* Maſtiche. *Marina*, ſuccinum, ambra. II. *Ex Compoſitis*; *Spiritus*, vini malvatici, Rhenani, ſalis, vitrioli, maſtichis, abſinthii, anthos, cinnamomi, panis. *Aqua deſtillatæ*, Menthæ, betonicæ, ſalviæ, cinnamomi ſine & cum vino. Elixir vitæ, Meliſſæ cum vino, Zedoariæ cum vino. *Olea deſtillata*, piperis, calami aromatici, caryophyllorum, macis, Cinnamomi, carvi, fœniculi, abſinthii, corticum aurantiorum. *Tincturæ*, Elixir proprietatis, ſuccini, Corallorum, ligni ſaſſafras. *Extracta*, Xyloaloës, abſinthii, calami aromatici. *Eſſentiæ*, Roriſmarini, Citri, abſinthii, aurantiorum; quo pertinent, Sal abſinthii, juniperinum. *Syrupi*, Cinnamomi, Menthæ, Abſinthii, Betonicæ, Maſtiches, Oxymel ſciliticum, florum hyperici. *Conſervæ* abſinthii, menthæ, betonicæ, roſarum rubrarum vitriolata. *Condita*, Zingiberis Chinenſis, Acori veri, Galangæ, Corticum citri, aurantiorum, Nucis moſchatæ, Nucis Indicæ, Myrobalanorum. *Species & pulveres*, Aromaticum roſatum, Diatrion pipereon, Diaxyloaloës, ſpecies Imperiales, pulvis ſtomachicus Birckmanni, Tragæa groſſa ſtomachalis.

II. *Externa* ſunt, I. *Ex Simplicibus* hactenus enumerata, & ex *Gummatibus*, Ladanum, Tacamahaca, ſtyrax, calamites. II. *Ex Compoſitis* ſunt præter ſuperiùs dicta, *Balſama*, Peruvianum, Chamæmeli Romani, Maſtichis Strobelbergeri. *Vnguenta*, Stomachale, Martiatum magnum. *Emplaſtra & Cataplaſmata*, Stomachale, de cruſta panis, de baccis lauri, de maſtiche.

PVNCTVM II.

De Stomachicis Refrigerantibus.

STomachica refrigerantia ſunt quoque vel Interna, vel Externa.

I. *Interna* I. *Ex Simplicibus*, *Radices* Cichorii,

Aceto-

Acetoſæ, Aſparagi, Nymphææ. *Folia*, Intybum omne, acetoſæ, portulacæ, myrty. *Flores*, Roſarum, violarum, Balauſtiorum. *Semina*, quatuor frigida, hordei, acetoſæ, roſarum. *Fructus*, Mala citria, cydonia, aurantia, granata, myrtili, meſpila, tamarindi, ribes, melones, cucumeres. *Ligna*, Santalum. *Lapides*, Corallia rubra. II. *Ex Compoſitis*, *Aqua* Roſarum, Acaciæ, fragorum, plantaginis, portulacæ, cydoniorum. *Succi*, quorum inter Cardiaca refrigerantia facta eſt mentio. *Syrupi*, de Coralliis, Acetoſitate Citri, de Agreſta, Cydoniorum, Acaciæ, Granatorum, Iulepus Roſarum, & violarum, de ſucco acetoſæ, Mel Emblicorum, Oxii ſaccar. ſimplex. *Conſervæ*, Roſarum vitriolata, florum acaciæ, ſummitatum quercus, florum Citri. *Condita*, radicum Cichorii, Cydoniorum, lactuca Hiſpanica. Diacydonium ſimplex. *Species & pulveres*, Diatrion ſantalon, Diarrhodon Abbatis, diamargariti frigidi.

II. *Externa* ſunt I. *Ex Simplicibus* illa, quorum in internis mentionem fecimus. II. *Ex Compoſitis*, *Oleum* roſarum, violarum, cydoniorum, Nymphææ, Omphacinum.

Articulus VI.

De Medicamentis Epaticis.

Punctum I.

De Epaticis calefacientibus.

M*Edicamenta Epatica ſunt Calefacientia, vel Refrigerantia. Illa, vel Interna, vel Externa.*

I. *Interna* ſunt I. *Ex Simplicibus*; *Radices*, quinque aperientes majores & minores, pimpinellæ, raphani, ruſticani, ſcillæ, rhapontici veri, rhabarbari. *Folia*, Agrimoniæ, Eupatorii Meſuæ, herbæ Kunigundis, Chamædryos veræ montanæ, centaurii minoris, naſturtii, betonicæ, hæpaticæ ſeu lichenis,

Cha-

Chamæpityos. *Flores*, Centaurii minoris, ſpicæ, ſquinanthi, ſambuci, epaticæ nobilis, lupuli. *Semina*, Arantiorum, Citri, Aquilegiæ, ſeſelios. *Fructus*, Mala arantia, paſſulæ, baccæ juniperi. *Aromata*, Cinnamomum, Crocus, Acorus, Zedoaria, Spica Indica, Caſſia lignea. *Ligna*, Xyloaloës, Guajaci, Santali citrini. II. *Ex Compoſitis*; *Spiritus*, Sambuci, Guajaci, Abſinthii, Centaurii minoris. *Aquæ*, ex prædictis herbis deſtillatæ. *Olea*, ſalviæ, arantiorum, abſinthii. juniperi, macis, nucis moſchatæ. *Tinctura*, Elixir proprietatis, Ligni ſaſſafras. *Extracta*, Gentianæ, Carduibenedicti, Agallochi, Abſinthii, Guajaci, Veronicæ, Calami aromatici. *Syrupi*, Chamædryos, Byzantinus, Lupulorum, Abſinthii. *Conſerva*, Chamædryos, Salviæ, Abſinthii, Fumariæ, Anthos. *Condita*, Acori, Corticum arantiorum, Citri, radicum pimpinellæ. *Species & Pulveres*, Diacurcumæ, Dialaccæ, Diaxyloaloës, Diamargariti calidi.

II. *Externa* ſunt, I. *Ex Simplicibus*, ea quæ adducta ſunt, ex quibus decocta, ſacculi, fomenta, parari poſſunt. *Vnguenta* ſunt, Nardinum, Martiatum. *Emplaſtra*, Diaphænici calidi, de baccis lauri, Oxycroceum.

Punctum II.

De Hepaticis Refrigerantibus.

Hepatica refrigerantia, ſunt vel Interna, vel Externa.

I. *Interna* ſunt, I. *Ex Simplicibus*; *Radices*, Aſparagi, Graminis, Nymphææ, utriuſque fragariæ, Acetoſæ, Cichorii. *Folia*, Acetoſæ, Fragariæ, Aſparagi, Taraxaci, Scariolæ, Portulacæ, Lactucæ, Nymphææ. *Flores*, Roſarum, Cichorii, Buglossæ, Balauſtiorum, Nymphææ, Acaciæ, Papaveris, rhæados. *Semina*, quatuor frigida majora, & minora,

hor-

hordei, papaveris albi, violarum. *Fructus*, Poma granata, &c. quæ inter ſtomachica refrigerantia retuli. *Gummata & Lapides precioſos* vide ibidem. *Ab Animalibus*, Raſura eboris, C. C, ſerum lactis caprini. II. *Ex Compoſitis*, *Spiritus* vitrioli, ſulphuris acidus, ſalis. *Aqua deſtillata*, Cichorii, Acetoſæ, Nymphææ, Fragorum. *Decocta*, Capillorum veneris, Florum & fructuum, Oxyſaccar. ſimplex. *Syrupi*, ex ſucco Cichorii, Endiviæ, Acetoſæ, Acetoſellæ, acetoſitatis Citri, & reliqui inter ſtomachica frigida. *Conſervas*, *Condita* & *Species* ibidem vide. *Trochiſci*, de Rhabarbaro, Rhamich.

II. *Externa* ſunt, I. *Ex Simplicibus*, eadem quæ ſuperius. II. *Ex Compoſitis*; *Olea* Roſatum, Cydoniorum, Nymphææ, Omphacinum. *Vnguenta*, ſantalinum, Refrigerans Galeni, Roſatum Meſuæ: *Emplaſtra*, Cerotum ſantalinum, Diaphænicon frigidum, Emplaſtrum de ſucco Cicutæ.

Articvlvs VII.

De Medicamentis Spleneticis.

Pvnctvm I.

De Spleneticis Calefacientibus.

M*Edicamenta Splenetica ſunt vel Calefacientia, vel Refrigerantia. Vtraque vel Interna, vel Externa.*

I. *Interna Calefacientia* ſunt, I. *Ex Simplicibus*; *Radices*, Filicis, quæ appropriata eſt, Scorzonoræ, Iridis florentinæ, Polypodii querni, Caryophyllatæ, Raphani ruſticani. *Folia*, Scolopendrii veri, Linguæ cervinæ, cochleariæ, Tamariſci, Cuſcutæ, Lupuli, Fumariæ, Beccabungæ, Chærefolii, Galeopſidis, Chamædryos. *Flores*, Lupuli, Geniſtæ, Sambuci, Chamæmeli, Fumariæ, Hepaticæ. *Semina*, Fraxini, Ammios veri, Naſturtii, Chærefolii, Sinapi,

pi, Vrticæ, paſtinacæ ſylveſtris, Cochleariæ. *Aromata*, Crocus; Epithymum. *Ligna*, Saſſafras, Xyloaloë. *Cortices*, radic. Capparum, medi. rad. fraxini, Sambuci, Tamariſci. *Gummi*, Ammoniacum in aceto ſcillitico diſſolutum. II. *Ex Compoſitis*; *Spiritus*, Vini tartarizatus, Centaurii minoris, vitrioli Martis, Tartari Simplex & Compoſitus, Naſturtii, Cochleariæ, Guajaci, Iuniperi è baccis, Ros vitrioli, ſeu Spiritus ejuſdem humidus. *Aquæ*, Cuſcutæ, Meliſſæ compoſita, Lupulorum, Naſturtii aquatici, Cochleariæ, Fumariæ. vitrioli ſecunda Salæ. *Tinctura*, Martis. *Extracta*, ſplenis Iovis, Scolopendrii, Linguæ cervinæ, Scordii, Fumariæ, Polypodii. *Eſſentiæ* Cochleariæ, Epithymi, Chamædryos, Fumariæ, Cuſcutæ, Capparum. *Syrupi*, de Scolopendrio Fernelii, de Epithymo, Cochleariæ, de Pomis, Sceletyrbicus Foreſti. *Conſervæ*, Cochleariæ, Scolopendriæ, florum geniſtæ, fumariæ, veronicæ, Chamædryos, Pimpinellæ. *Species*, Dialaccæ, Diacurcumæ, Diacapparum Hollerii, Tartarus vitriolatus.

II. *Externa* ſunt I. *Ex Simplicibus* ea quæ hactenus ſunt enumerata. II. *Ex Compoſitis*, *Olea*, de Capparibus, Irinum, Cheiri, Rutæ, Nucleor. Perſicorum, Amygdalorum, Scorpionum. *Vnguenta*, Dialthææ, Martiatum, de Arthanita, de Ammoniaco, ſpleneticum. *Emplaſtra*, de Meliloto. Diachylum ireatum, Emolliens Foreſti, Diaſulphuris Rulandi.

PVNCTVM III.

De Spleneticis Refrigerantibus.

S*Plenetica refrigerantia ſunt vel Interna, vel Externa.*

I. *Interna* ſunt I. *Ex Simplicibus*; *Radices*, Cichoraceæ, & quarum in Epaticis mentio. *Folia*, *Flo-*

res Fructus, *Semina*, inde quoque peti poſſunt. His Cortices radicum ſalicis adjicias. II. *Ex Compoſitis*, ſunt etiam eadem, quibus accedunt medicamenta è Tartaro & chalybe præparata. *Trochiſci*, de ſantalis, ſpodio, Carabe Berberibus.

II. *Externa* ſunt I. *Ex Simplicibus*; *Radices*, Mandragoræ. *Folia*, Hyoſcyami albi, Cicutæ, Salicis, Nymphææ. II. *Ex Compoſitis*, quæ ſunt inter refrigerantia hepatica videantur.

Articulus VIII.

De Medicamentis Nephriticis

Punctum I.

De Nephriticis calefacientibus.

M*Edicamenta nephritica ſunt vel Calefacientia, vel Refrigerantia. Vtraque vel Interna, vel Externa.*

I. *Interna calefacientia* ſunt I. *Ex Simplicibus*; *Radices*, Ononidis, Saxifragiæ, Filipendulæ, Pimpinellæ, Liquiritiæ, Altheæ, Polypodii, Leviſtici. *Folia*, Capillorum Veneris, Rutæ murariæ, Veronicæ, Chærefolii, Vrticæ, Hederæ terreſtris, Parietariæ, Matricariæ, Ononidis. *Florum*, Geniſtæ, ſpicæ, Sambuci, Betonicæ, flavedo florum violarum, hyperici. *Semina*, quatuor calida majora & minora, petroſelini, milii ſolis, ſaxifragiæ, nuclei ceraſorum, perſicorum, botryos, fabarum. *Fructus*, baccæ juniperi, hederæ, alkekengi, amygdalæ amaræ, cynosbati, paſſulæ minores. *Aromata*, Caſſia lignea, ſpica Indica, Crocus. *Ligna*, ſanctum, Nephriticum, Tamariſci. *Gummi*, Terebinthina, Myrrha, Maſtiche, olibanum. *Mineralia*, Lapis judaïcus, nephriticus. *Ab Animalibus*, Lapides percarum, oculi cancri, lumbrici terreſtres, teſtæ ovorum, mandibulæ lucii. II. *Ex Compoſitis*, *Spiritus* ſalis terebin-

binthinæ, è baccis ſambuci, fragorum, ceraſorum, vitrioli, matricariæ. *Aquæ deſtillatæ*, Ononidis, Saxifragiæ, Petroſelini, Hederæ terreſtris, Alkekengi, Matricariæ, florum ſambuci. *Olea*, Aurantiorum, juniperi, nucleorum perſicorum, ceraſorum, amygdalorum amarorum. *Tinctura*, Elixir proprietatis, ſuccini. *Extracta*, Veronicæ, hederæ terreſtris, liquiritiæ. *Syrupi*, Adiantinus Fernelii, Byzantinus, Capillorum Veneris, Dialtheæ, Oximel. *Conſervæ*, Hederæ terreſtris, veronicæ, cynosbati ex fructibus. *Species & Pulveres*, Lithonthripticon, Tartarus vitriolatus, ſal ononidis, ſtraminis fabarum, Cherefolii, urticæ.

II. *Externa*, ſunt I. *Ex Simplicibus*, ea quæ ſuperius allata ſunt. II. *Ex Compoſitis*, *Olea*, Scorbionum, Liliorum alborum, coſtinum. *Vnguenta*, Martiatum, Agrippæ, Aregon, Dialtheæ. *Emplaſtra*, Diachylon ſimplex, Oxycroceum, Meliloti.

PVNCTVM II.

De Nephriticis Refrigerantibus.

N*Ephritica refrigerantia ſunt vel Interna, vel Externa.*

I. *Interna* ſunt, I. *Ex Simplicibus*; *Radices*, Graminis, Fragariæ, Nympheæ. *Folia*, Portulacæ, Salicis, Labri Veneris, jaceæ ſeu herbæ Trinitatis, Lactucæ. *Flores*, Nympheæ, Violarum, Roſarum, Fabarum. *Semina* quatuor frigida, papaveris albi, violarum purpurearum. *Fructus*, vide inter ſtomachica & hepatica frigida. *Lapides*, Cryſtallus. II. *Ex Compoſitis*; *Aquæ*, Fragorum, Violarum, Hordei, Portulacæ, Lactucæ, Vitrioli Secunda. *Succi*, Citri, Fragorum, Portulacæ. *Syrupi*, Nymphææ, Fragorum, Portulacæ, Acetoſitatis Citri. *Conſervæ*, Acaciæ, Violarum Portulacæ.

II. *Externa*, ſunt eadem, quibus *Ex Compoſitis*

 adde,

adde, *Olea* roſarum, nymphææ, ſaccari Saturni. *Vnguenta*, Roſarum Meſuæ, Infrigidans Galeni.

Articvlvs IX.

De Medicamentis Vterinis.

Pvnctvm I.

De Vterinis calefacientibus.

Medicamenta Vterina ſunt vel Calefacientia, vel Refrigerantia. Vtraque vel Interna, vel Externa.

I. *Interna* ſunt, 1. *Ex Simplicibus*; *Radices*, Pæoniæ, Valerianæ, Oſtrutii, Angelicæ, Pimpinellæ, Bryoniæ, Ariſtolochiæ rotundæ. *Folia*, Artemiſiæ, Rutæ, Ariſtolochiæ rotundæ, Mercurialis, Matricariæ, Sabinæ, Betonicæ. *Flores*, Betonicæ, Cheiri, Sambuci, Hyperici, Stœchados, ſpicæ. *Semina*, quatuor calida, ſileris montani, Cicerum rubrorum, Roriſmarini, Pæoniæ. *Fructus*, Nux Indica, Baccæ juniperi, Mala aurantia. *Aromata*, Cinnamomum, Caſſia lignea vera, Nux moſchata, Cubebæ, Grana paradyſi, crocus. *Ligna*, Agallochum, Fraxini, Guajaci. *Ab animalibus*, Caſtoreum. II. *Ex Compoſitis*; *Aquæ*, Artemiſiæ, Hyſſopi, Sambuci, Cinnamomi, Zedoariæ, Leucoji lutei, Betonicæ cum vino. *Olea* Cinnamomi, Angelicæ, Succini, Caryophyllorum. *Tinctura*, Elixir uterinum Crollii, omiſſo ſale matris perlarum. *Extracta*, Hyſtericum majus & minus, Quercetani, Hepatis & ſplenis bovis, Meliſſæ, Ligni aloës. *Syrupi*, de Artemiſia, Matricariæ, Aurantiorum, Meliſſæ, Cinnamomi. *Conſerva*, Majoranæ, Betonicæ, Meliſſæ, Anthos, Calendulæ. *Condita*, Acori, corticum citri, arantiorum, Nucis moſchatæ, Indicæ, radicum Zedoariæ. *Pulveres*, Diacalaminthæ, Diaxyloaloës, Diacinnamomi.

II. *Externa* ſunt I. *Ex Simplicibus*; pleraque ſuperiora, quibus accedunt, *Gummi* Olibanum, ſtyrax, calamites, bdellium myrrha, ladanum, aſa fœtida, Galbanum, Opopanax, Sagapenum, Succinum. *Ab Animalibus*, Caſtoreum, Zibethum, Moſchus. II. *Ex Compoſitis*; *Olea*, *Cheiri* Angelicæ, Rutæ, Caſtorei, Nardinum, Scorpionum, Nucis moſchatæ. *Vnguenta*, è baccis lauri, Ceroneum, ex gummi Carannæ, Ceratum matricale, vel de galbano, & alia.

PVNCTVM II.

De Vterinis refrigerantibus.

VTerina refrigerantia ſunt etiam vel interna, vel externa.

I. *Interna* ſunt, I. *Ex Simplicibus*; *Radices*, Biſtortæ, Symphyti majoris. *Folia*, Fragariæ, Burſæ paſtoris, Vincæ pervincæ, Plantaginis, Quercus, Conſolidæ majoris, Portulacæ, Vrticæ, Lyſimachiæ. *Flores*, Roſarum, Cydoniorum, balauſtiorum, Nymphææ, Lyſimachiæ, Hyperici, Symphyti, Salicis. *Semina*, Portulacæ, Plantaginis hyoſcyami, papaveris albi. *Fructus*, Acaciæ, Mala granata, Meſpila, Myrtilli. *Ligna*, Santalum. *Gummi*, Sanguis draconis. *Terra & Mineralia*, Bolus Armenus, Corallia rubra, Margaritæ, Cryſtallus. II. *Ex Compoſitis*, quæ ſunt, ex præteritis componuntur, & ex antehac dictis nota eſſe poterant.

II. *Externa* ſunt eadem, quæ attulimus ex ſimplicibus. *Compoſita* maximam partem in Nephriticis & Hepaticis expoſita ſunt.

CAPVT VII.

De Medicamentis vegetabilibus planetariis.

MEdicamenta planetaria ſunt, quæ ſecundùm quorundam placitum, à planetis appellationes

ſuas ſortita, ab iiſdem vires ſuas accepiſſe, & in operando pendere exiſtimantur.

Sunt totuplicia, quot planetæ numerantur, *Saturnina* nempe, *Iovialia*, *Martialia*, *Solaria*, *Venerea*, *Mercurialia*, *Lunaria*.

I. *Saturnina* illa vocantur, quæ ſunt adſpectu horrido, odore ingrato vel etiam venenato, ſapore ſtiptico, forma macilenta; & creſcunt in uliginoſis, ſordidis, nemoroſis, ſolitariis & tenebricoſis locis: ſuntque ex his Aconitum, Agnus caſtus, Antirrhinum, Apium, Aſplenum, Aſter, Atriplex, Blitum Burſa paſtoris, Cannabis, Cappares, Cicuta, Cuminum, Cupreſſus, Cuſcuta, Epithymum, Equiſetum, Filix, Fumaria, Helleborus, Hyoſcyamus, Lappa major, Lupinus, Mandragora, Muſcus, Opium, Pinus, Polypodium, Pruna ſylveſtria, Ruta, Salix, Scolopendria, Scrophularia, Sena, Serpentaria, Seſeli, Solanum, Tamariſcus, Taxus, Verbena.

II. *Iovialia* illa ſunt, quæ ſaporem & odorem habent gratum, florem rubeum vel cœruleum, ſubſtantiam oleaginoſam, folia plana, & gaudent locis pinguibus, ut ſunt: Caryophylli, Ceraſa, Fraga, Olea, Betonica, Linum, Centaurium, Berberis, Ribes, Caryophyllata, Perſicaria, Fumaria, Teucrion, Verbaſcum, Symphytum, Galanga, Betula, Chamædrys, Amygdalus, Rubia tinctorum, Prunella, Rhabarbarum, Lyſimachia, Borrago, Bugloſſa, Morus, Triticum, Perfoliata, Sophia, Mala granata, Violæ, Corallum.

III. *Martialia* ſunt formâ aculeata & aſpera; ſapore cauſtico, colore ad rubedinem tendente, locaque amant ſicca, ut ſunt: Vrtica, Carduorum genera, Ononis, Eſula, Rhamni, Rubi, Flammula, Cæpe, Porrum, Allium, Raphanus, Piperitis, Napellus, Hyoſcyamus, Perſicaria, Aſparagus, Baſilicon, &c.

IV. *Sola-*

IV. *Solaria* ſunt formâ regali, colore florum flavo vel fulvo, odore fragrante, ſapore grata, & loca amant aprica ac meridionalia, *ut ſunt*: Heliotropium, Flos Tunetanus, Crocus, Chelidonia, Meliſſophyllon, Cardiaca, Milium ſolis, Rorella, Lilia, Gentiana, Laurus vitis, Enula, Helenium, Hypericum, Fraxinus, Caltha, Heliochryſum, Roſmarinus, Mentha, Citraria, & quædam alia.

V. *Venerea* ſunt, quæ habent florem album, humorem lentum, ſaporem dulcem, odorem laſcivum, formam foliorum glabram non laciniatam; *ut ſunt*, Satyria, Piſa vulgaria, Boletus cervinus, aron, fructus pini & quercus, Ciceres, Nymphææ, Narciſſus, &c.

VI. *Mercurialia* ſunt, quæ varium florum colorem habent, ſiliquas gerunt, & loco plerumque arenoſo naſcuntur; *ut ſunt*, Fabæ, Chamæmelum, Trifolium, Bellis, Iuniperus, Iuglans, Corylus, Sambucus, Serpentaria, Numularia, Pulmonaria, Aniſum, Cubebæ, Majorana.

VII. *Lunaria* ſunt quæ folia habent craſſa, ſucculenta, ſaporis aquei vel ſubdulcis, cito in juſtam magnitudinem creſcunt, & loca paluſtria & aquatica amant, *ut ſunt*, Braſſica, Cucurbita, Melones, Pepones, Mandragora, Papaver erraticum, Lactuca, Rapa, Tilia, Lens aquatica, &c. Vide de his *Etzlerum* in Iſagoge Phyſico-Magico-Medica, & *Helvicum Dietericum* in Novo orbe: quibus adde Cornu ſalutis *Toxitæ*, & *Carrichterum* de plantis. Invenies & in *Turnheiſſero* plurima.

MEDICINÆ PRACTICÆ
Generalis, & Specialis

Liber. IV.

De Methodo Medendi.

Titvlvs I.

De Methodo medendi in genere.

METHODVS *medendi eſt ars inveniendi per indicationes auxilia corporis humani ſanabilis.*

Tria ergò in ea obveniunt: Indicatio nempe, Indicans, & Indicatum.

I. *Indicatio* eſt methodus inveniendi ex natura Indicantis indicatum ſive juvamentum, quod pro finis ſui aſſecutione, Indicans expetere deprehenditur. Et hoc de Indicatione habitualiter ſumpta, ut nempe eſt in mente artificis, ſumendum eſt. Si verò ſuâ naturâ, ut eſt in Indicante, conſideretur, nonniſi σχέσιν quandam ſeu relationem Indicantis ad indicatum, ſeu ſigni ad ſignatum, antecedentis ad conſeſequens indicat; quo reſpectu, ἔμφασις τῆς ἀκολουθίας, à Galeno definitur.

II. *Indicans* eſt illud, quod per ſe & ſuâ naturâ medicam opem ſollicitat, ſibique utile quoddam ad proſequendum bonum expetit, & veram indicationem curativam præſtat. Debet autem hoc 1. Notum eſſe intellectui. 2. Eſſe agens, & inſtinctu naturæ ſuæ ad bonum ferri. 3. Eſſe in corpore humano. 4. Eſſe permanens, ne eſſentiam ſuam in fieri habeat. 5. Quâ unum, nonniſi unum indicare, quod per naturam ſuam indicet, & quâ unum nonniſi unam naturam ha-

habere poſſit. Tale, verum & unicum Indicans, nec eſt Morbus, nec Cauſa morbi, nec Symptoma, ſed corporis ſanabilis vires, ſeu virtus & facultas ſanativa in corpore ſanabili, eaque activa, quæ naturaliter ad ſanitatem, tanquam actum ἐντέλειαν, & perfectionem ſuam movetur. *Non Morbus.* Illud enim eſt primarium Indicans, ad quod omnia referuntur. Eadem conditio finium & Indicantium. At Medicus ſanitatis non morbi cauſa omnia peragit. Indicans eſt permanens in corpore. At morbus extra ſuam cauſam ὁμόγενον non permanet. Indicanti debetur juvativum, quia ſui cauſa indicat. At morbus non ſui cauſa, ſed ſanitatis, &c. *Non cauſa.* Nec enim qualecunque, ſed ſanativum tantùm auxilium quæritur. Cauſa, ut corporis humani corruptionem meditatur, ſic nonniſi ejuſdem corruptionem indicare poteſt. *Non Symptoma*, quia non permanet. *Vires ſunt unicum & primarium Indicans*, Nam priùs vires ſunt conſulendæ, quàm curationem aggrediaris. Leviores morbi naturæ committuntur; periculoſi & ad criſin ſpectantes non attinguntur; deploratorum nulla eſt curatio. Vires autem *nec proſtratæ*, tum namque nihil indicatur; nec *validæ*, tum etiam nihil ipſis invium. Sæpè per medium oſſis, materiam natura tranſmittit, & abſceſſum gignit, pulmonis ſaniem per urinam vel alvum deturbat, detenta menſtrua per oculos, dentium præſepiola, digitos pedum &c. ejicit: ſed *Titubantes*, quæ auxilium poſcunt.

III. *Auxilium*, quod & juvans, utile, προσφερόμενον, conferens, præſidium, & Indicatum dicitur, eſt id quod tutò, ſine metu recidivæ, vel corporis injuriâ, jucundè, citra nauſeam & moleſtiam nimiam, & citò ſine procraſtinatione, juvare, & corpori ſanabili conferre debet. De eo nota, 1. Nullum proprio Marte ſanitatem reducere, ſed benefi-

cio caloris innati, ſeu ipſius Naturæ, ita ut hæc κυρίως & formaliter id faciat, hic opera ſuccenturiata. 2. Morbo non eſſe contrarium, ſi ſimpliciter & ut Ens talis naturæ ſumatur: Contrarium, ut animato corpori adjungitur, & à natura actuatur, non tamen primariò & ſua natura, ſed obliquè & ſecundariò; tum quòd non congenitis viribus morbos adoriatur; tum quòd ſæpè vomitus vomitu curetur, alvi profluvium fluxu concitatiore, tetanus, perfuſione aquæ frigidæ; tum denique, quòd morbi ex iiſdem ex quibus fiunt, ferè etiam curentur. Lumbrici, pulvere lumbricorum fluxus arterioſi ſanguinis guttis aliquot hauſtis, vel poſt exſiccationem adſperſis. 3. *Vſum* eorundem in debita quantitate, tempore, & loco, modum quidam addunt, conſiſtere.

Titulus II.

De Methodo medendi in ſpecie.

Caput I.

De Methodo προσθετική.

HActenus de Methodo medendi in genere: ſequitur methodus in ſpecie, quæ vel eſt προσθετικὴ, vel ἀφαιρετική.

Methodus προσθετικὴ *eſt, quæ quantum viribus naturæ deeſt, tantundem ſupplere, per augmentationem & multiplicationem virtutis docet.*

I. *Neceſſaria* eſt, quia cum nullus morbus accidat, niſi læſa facultate: imò, forma ægritudinis cujuſque imbecillitate agendi contineatur, conſequens eſt, ut illa redintegrata, forma quoque morbi ad ſanitatis habitum revocetur.

II. *Indicans* hic eſt, principium ſanativum; quod nec eſt *Anima*, quia iſta ſibi ſimilis, ἀπαθὴς, ἀπλανὴς: nec *Corpus*, quia hoc merè paſſivè ſe habet, & indefinitè ad utramque valetudinem: ſed *Calidum* in-

innatum, γόνιμον, ἀρχίγονον, & ἔμφυτον θερμὸν, quod potentiæ ſanativæ πρῶτον δεκτικὸν jure dicitur. Eo ſanè partes vivunt & agunt. Ideò ψυχικὴ θερμότης, ἔμφυτον θερμὸν Ariſtoteli, hominis anima quæ ſemper producitur uſque ad mortem Hippocrati dicitur. Hoc μεταρρύθμησιν totius corporis occupat, & miniſteria ſingula moderatur. Omnes exceſſus ad Geometricam & naturæ convenientem æquabilitatem revocat: & quia συγκρίνει καὶ συνοικίζει τὰ ὁμόφυλα, τὰ δ' ἀλλότρια ἐξαίρει, cruditates omnes maturat, impuritates ſecernit, ſiccum cum humido temperat & unit.

III. *Indicatum* hic eſt aliquid ſimile & familiare indicanti. Conveniens à conveniente cohæret, à diſſentaneo diſcrepat. Natura naturâ lætatur, eandem amplectitur & fovet. Eſt autem hoc auxilium, definiente Petræo, eſſentia quinta ſpiritualis, hoc eſt, tenuiſſima & ſubtiliſſima quædam ſubſtantia, media quaſi inter formam & materiam, animam & corpus, eaque alia ab elementis & eorum qualitatibus, calore cœleſti perfuſa, humidoque primigenio ſuffulta, multis nobilioribus virtutibus inſtructa, in prima creatione à DEO unà cum forma & ſemine inſita, ut ſit proprium & proximum formæ receptaculum & inſtrumentum, per quod individuum, adjuvante temperie qualitatum, in ſano ſtatu omniumque functionum integritate conſervetur, & ſpecies propagetur, &c. Vide eum in Diſſertatione inaugurali, & ſocerum meum Vechnerum p. m. in Anacephalæoſi typica Therapeutices Catholicæ, cujus veſtigia hîc premimus.

CAPVT II.

De Methodo ἀφαιρετικῇ *in genere.*

Methodus ἀφαιρετικὴ vel in genere vel in ſpecie conſideratur. *In genere conſiderata, docet poten-*

tentiam ſanativam ab impedimentis liberare, & eandem ad actum promovere.

I. *Indicans* hic eſt, natura corporis ſanabilis præpedita & ſtimulata, à qua cauſæ & morbi auferendi ſunt. Finis eſt horum ablatio.

II. In *Indicatis*, ſeu auxiliis auferentibus, *Materiæ*, *Rationis formalis*, & *Vſus* ſeu *Adminiſtrationis* habenda eſt ratio.

I. *Ratione materiæ* debent eſſe communiter affectibus oppoſita, cauſaliter ſaltem & effectivè. Ideò tot eorum ſunt differentiæ & genera, quot affectuum præternaturalium, ſecundum quor. ſeriem eleganter, quod aliquando oſtendemus, diſtinguuntur.

II. *Ratio* formalis auxiliorum ἀφαιρετικῶν eſt, quatenus illa virtuti ſanativæ ad actum manifeſtandum conferunt. Optima verò illa ſunt, quæ ad naturalem conſtitutionem quàm proximè accedunt, & calidum innatum juvant, vel illud minimè lædunt, ſeu quæ ſecundùm naturam ſubjecto ſanabili congruunt. Habenda hîc ratio *Virium* & illorum, quæ ſecundùm naturam ſubjecto ſanabili congruunt, & latitudinem juvantis ad *certum ſubjectum* & partem affectam reſtringunt. De *viribus* nota, 1. Non tantùm conſiderandas præſentes, ſed etiam quales ſint poſt medicationem futuræ. 2. Robuſtos validiores Medicinas perferre poſſe. 3. Vacillantes non ſine gravi periculo, quæ multum commovent, perferre, & alimentoſa ac balſamica medicamenta repoſcere. 4. Exhauſtas, balſamicis refocillari debere. 5. Preſſas à copia & ideò invalidas, ſubitaneam & ideò copioſam evacuationem exigere. *Circa ſubjectum* examinare oportet Nationem, Sexum, Ætatem, Regionem, Aërem, Cœli ſtatum, anni & morborum tempora. Idioſyncraſia, quia multa ſingularia habet, & ſingularium, utpote infinitorum nulla detur ſcientia, diligentem, in educationem, parentes, victum,

non naturalium uſum, morbos, medicamenta, inclinationem naturalem, quæ imaginationem ſecum trahit, conſuetudinem inprimis, inquiſitionem requirit. De *Parte* obſerva, 1. Auxilium appropriatum illam requirere, ſeu tale, quod à proprietate ſe reſpiciat, quo & vehicula pertinent. 2. Maximè principes partes ita tractandas, ne reſolutis fibris, ac robore intereant. 3. Earundem quoque qualitates & temperies obſervandas. 4. Nec non ſitum, connexionem, ἐναισθησίαν, quæ acria reſpuit, &c.

III. *Vſus* ſeu Adminiſtratio auxiliorum, *quantitate, tempore*, & *loco* circumſcribitur. 1. De *Quanto* cùm quæritur, quæritur, An parum an multum: &, in quo pondere & doſi. *Illud* cauſæ & morbi quantitas oſtendit. Igitur ad-amuſſim præcognoſcenda quæ ſecundùm naturam ſunt. Tantum exigendum è corpore, quantum exorbitat. Ne quid tamen nimis. Tutius ſemper eſſe in dubia proportione aliquantulum infra æqualitatem ſubſiſtere, quàm audendo limites debitos tranſilire. De *hoc* ſic habe: 1. Quæ altas egere radices, validioribus remediis indigent; quæ ἐπιπολαίως, leviores. 2. In mitiore malo κατὰ πολὺ & ἐξαπίνης agendum; in extremo & periculoſo quoque, quia hæc celeriter hiſtoriam ſuam abſolvunt, & brevi internecionem adferunt. 3. In mediocribus, Chronicis, ſenſim & lentè depellendum eſſe, ſed ſimul videndum, ne, dum ingentem flammam exiguâ aquæ potiunculâ reſtinguere ſatagimus, eandem excitemus. II. *Tempus* reſpicit 1. εὐκαιρίαν, de qua nota: 1. Agendum quando cum εὐφορίᾳ agi poteſt. 2. Naturæ motum ſemper promovendum, niſi periculoſus ſit. 3. Turgentia, vel eodem die exhaurienda. 4. Circa initia & finem morborum fortiores medicinas exhiberi poſſe, quia tùm πάντα ἀσθενέστερα: in ſtatu, quia omnia ἰσχυρότερα, ſatius eſſe quieſcere.

5. Cœli

5. Cœli conſtitutiones, id eſt, tum aſtrorum *συζυγίας*, ortus occaſuſque, tum magnas tempor. mutationes, in Chronicis præſertim languoribus, conſiderandas eſſe, &c. Ευοδίαν, ſeu Ordinem in pluralitate agendorum. Hic obſerva, 1. Disjunctos morbos diſtincta requirere remedia, poſſeque vel ſimul ambos, vel ſeorſim alterutrum tractari. 2. Connexis & Complicatis, ſi conſentiunt, vel ſimul, vel ſeorſim ſuccurri, ab utrovis incipiendo, poſſe: ſi diſſentiunt, contra utrumque mediocritate quadam agi deberet; ſi partim conſentiunt, partim diſſentiunt, ab illo, cujus medicatio alteri ſi non prodeſt, tamen nec officit, incipiendum eſſe. 3. In omnibus affectibus, ſive ſint disjuncti ſive conjuncti, præ omnibus tum urgentiæ, tum cauſæ ſeu concomitantiæ rationem habendam, primumque curandum, tum illud quod urget, tum unde reliqua pendent. *Cauſa* ſeu concomitantiæ rationem habent, tum *impedimenta* omnia, ſine quorum remotione nulla cura procedit; tum *fomenta*, unde concatenatæ cæteræ læſiones in fieri dependent & producuntur. *Vrgere* verò dicitur, quod cætera nocumenta, ſuâ vel magnitudine & cacoëthiâ, vel lædendi vehementiâ & celeritate exſuperat. III. De *Loco* hæc obveniunt. 1. Sequendam eſſe Naturæ ῥόπην, & vaſa conferentia. 2. Educendam eſſe materiam compendioſiſſimo tramite, per partes ignobiles; meatum naturalem; & vias expeditas & planas. Sed de his Deo volente, ordinatiſſimè & accuratiſſimè in Syntagmate noſtro agemus.

CAPVT III.

De Methodo ἀφαιρετικῇ in ſpecie; & primò de ἀφαιρέσει Cauſarum.

ARTICVLVS I.

De ἀφαιρέσει Cauſarum quantitate peccantium.

Ἀφαίρεσις Cauſarum reſpicit tum humores quantitate, qualitate, motu & loco peccantes; tum ipſos flatus: quorum tamen illa, non ita ſeorſim exactè ſumenda ſunt, ut non inter ſe aliquando complicentur.

Ἀφαίρεσις cauſarum quantitate peccantium, per venæ ſectionem, frictiones, inediam, balnea, hæmorrhoïdas, menſes, ſcarificationem, cucurbitulas, & hirudines abſolvitur.

I. Circa *Venæſectionem* occurrunt conſideranda, 1. *An ſit faciendum, nec ne.* 1. *Non ſecanda* eſt vena, 1. ſi vires ab exhauſtu, id eſt, à febribus, morbis longis, ambientis & rerum quarumlibet irruentium intemperie, venenata qualitate, immodica humoris evacuatione, labore, doloris atrocitate, & animi pathematibus langueſcunt. 2. Si ægra eſt mulier, & quidem albidior. 3. Si puer, quia diſſipabilem calorem habet. 4. Si æger nimis timidus quia facilè in lipothimiam incidit 5. Si morbi ſummus vigor eſt, qui criſin excipit. 6. Si intemperies cruda abſque ſanguinis vitio affligit, & aliter corrigi poteſt. 7. Si crudi ſucci toto corpore diffluunt, præſertim ſi æſtivo tempore, ſtomacho fracto, corpore molli, febris acceſſerit. 8. Si crudus frigiduſque ſuccus os ventriculi infeſtat, unde propter viciniam cordis Cardialgia. 9. Si ſucci æſtuoſi in tuto corpore abundant, qui ſpiritus vaſtant, & ad ſtomachum delati deliquium pariunt. 10. Si morbi venenati affligunt. 11. Si evacuatio critica ſufficiens fuit. 11. *Secari poteſt*

eſt vena, 1. Si vires ab oppreſſione langueſcunt. 2. Si morbus magnus eſt, qui vehementer & pauco tempore cum fervore ſanguinis febrili affligit. 3. Etiam ſeptuagenario, modò pulſus emicet, & affectus, ac copia ſanguinis juſſerit. 4. Etiam prægnanti, tam primis menſibus, quàm ultimis, ſi morbus acutus urgeat. II. *Quo tempore*; de quo nota. 1. Quorum morborum cauſa eſt plethora, his confeſtim, quacunque diei vel noctis horâ venam ſecandam, priuſquam ſe in nobilem partem transferat, & vires langueant. 2. In febribus tempore remiſſionis & intermiſſionis agendum. 3. Si morbi magnitudo non urget, præſtat manè incidere venam, horam ante vigilantibus. 4. Iteratæ detractionis tempus, ſi evacuationi ſtudemus, idem dies eſſe debet. III. *Quantum*; ubi I. *Liberalius vena ſecanda* eſt, 1. Viribus vividis. 2. Hominibus roſeo colore, habitu denſo ac fuſco, venis amplis, & quibus antea vena ſecta eſt. 3. In morbo vehemente & magno, cum virium conſtantia, licet tum ad animi deliquium mittere: ſed & hoc exſpectandum non eſt, verum labaſcente faciei colore, pulſu imminuto, ſanguine minore cum impetu, niſi pinguedo, craſſities, vel ſimile quid obſtet, fluente, ſiſtendum. II. *Parcius mittendus eſt*, 1. In impura plethora. 2. In Melancholia, quia non uſque adeò calida, ut refrigerantia poſtulet. 3. In pituitoſa, quia impensè frigida, crudior ſectâ venâ redditur. 4. Pueris & ſenibus, Æſtate inprimis. 5. Viribus proſtratis, & morbo urgente. Tum enim partienda eſt.

II. *Frictiones*, *Sudores*, & *Balnea*, quantitatem humorum imminuunt: quia calorem excitant, qui ſubſtantiam noſtri corporis diſſipat & diſſolvit.

III. *Inedia* idem facit, quia nil in locum diſſipati reponitur, dum alimenta negantur. Quia univerſum corpus æqualiter evacuat, in univerſali Caco-

chy-

chymia adhiberi debet. Quia lenta nimis, in ſubitanea evacuatione inutilis eſt. Senes quoque, eam melius ferunt, quàm pueri. Homines verò bilioſi & graceles, pares diuturnæ non ſunt.

IV. *Hæmorrhoïdes* externæ ad plethoram minuendam, & affectus renum, uteri, dorſi, coxendicis adhibentur. Frictionibus, hirudinibus, foliis ficus, pannis aſperis, ſucco cæpæ, centaurii, &c. aperiendæ ſunt. Internæ, ad affectus hypochondriacos, jecoris, lienis, ac meſenterii, Clyſteribus, & ſuppoſitoriis acribus, reſerantur.

V. *Menſes*, eo tempore, quo per naturam fluunt, movendi.

VI. *Cucurbitulæ*, in minore ſanguinis copia adhibentur. Commodiſſimus earum in revellendo uſus. In ingravidatis brachiis benè affiguntur. Si ratione totius adhibentur, partibus inferioribus; ſi ratione partis, eidem apponendas eſſe.

VII. *Scarificatio*, ſi venæ-ſectionis eſt vicaria, in cruribus præcipuè, ſed & brachiis, & dorſo, inſtituitur: ſic & à capite revellit. Si ratione propria, ad evacuandam materiam malignam & acrem adhibentur: quod etiam in gangræna & calloſis fit affectibus.

VIII. *Hirudines*, ſi totius corporis evacuandi gratiâ apponuntur, magnis & prominentibus in cruribus & brachiis venis apponendæ ſunt. In prægnantibus ſolis brachiis applicantur.

ARTICVLVS I.

De ἀφαιρέσει Cauſarum qualitate peccantium.

PVNCTVM I.

De Alteratione.

CAuſarum qualitate peccantium ἀφαίρεσις, conſiſtit in *Alteratione, Purgatione, Vomitione, Diureſi, Sudatione.*

Alteratio eſt cauſarum morbificarum qualitate peccantium per convenientia remedia contemperatio.

Totuplex verò eſt, quotuplices ſunt Cauſæ ſeu humores. Itaque

I. *Bilis*, quia caliditate & ſiccitate peccat, refrigeratione & humectatione indiget; & ſi ſimul craſſa eſt, inciſione & attenuatione; ſi tenuis, incraſſatione. Medicamenta vide ſuperius. Ad commodiorem verò horum uſum notandum, 1. Infuſiones in ferventem aquam eſſe optimas, ita ut decoctio ad tertias fiat. 2. Si fluxus obortus fuerit, acetoſis ſuperſedendum, ne inteſtina mordeant; Syrupos tamen de Ribes, Berberis, adhiberi poſſe.

II. *Pituita* quia frigida & humida eſt, calefactionem & ſiccationem repoſcit: quæ ſi ſimul craſſa & viſcoſa, inciſione & attenuatione, indiget. Medicamenta ſuperiùs attulimus. De eorum uſu hæc nota, 1. A validè calidis in principio abſtinendum, ne materia liquata majore motu turgeſcat, & tenuibus partibus abſumtis, craſſiores remaneant. itaque Viridia decoctis imponi debent: in ipſorum defectu frigida ſiccis admiſceri. 2. Valida aperientia in muliere ingravidata cavenda. 3. Quia, ubi pituita moleſta eſt, ibi ſtomachus languet, iis, qui aſſueti non ſunt, potus actu calidos offerendos. 4. Si viribus integris remedia in diſtantiſſima loca transferri debent, coćta aut trita in juſculo Guajaci, & cum magna liquoris copia exhibenda eſſe.

III. *Melancholia*, in qua ab immodico aceti uſu temperandum; maximè ſi materia fuerit ferventior. Nigra enim ab aceto fermentantur, ac majorem acquirunt molem. Quare ſi illo utendum eſt, offerri debet Oxymel, cum decocto Corticum Citri, vel ſimile quid.

IV. *Si plures inter ſe miſſi fuerint humores*, cum illis maximè pugnandum eſt, quæ vim ſuam maxi-

mè

mè exſerunt, aliis non omnino vel intra, vel extra neglectis. Id fiet, ſi venæ immunes fuerint ab obſtructione. Corporis meatus omnes pateant. humores à temperatura non longè ſeceſſerint. Viſcera nobilia ſint affectum exſortia. In aperientibus Syrupis, hunc ſervant ordinem Heurnius: 1. Datur Syrupus acetoſus; mox de duobus radicibus ſine aceto: hinc acetum adjici debet; dein Syrupus de quinque radicibus ſubſequi, quem Syrupus Byzantinus ſine aceto excipiet. Tandem & acetum ipſi immiſceri poteſt.

PVNCTVM II.

De Purgatione.

Pvrgatio, eſt humorum qualitate peccantium, coctorum tamen & præparatorum, ex corpore, per inferiora, per medicamenta purgantia, conveniens eductio.

I. *Humores* illi, vel ſunt pauci, vel copioſi: vel febrem faciunt, ſive languidam, ſive vehementem, vel non: vel vagantur per totum corpus, cum ſymptomatum vehementia, quod Hippocrati eſt ὀργᾶν, vel non.

II. *Coctio* hîc nec illa intelligitur, quæ πέψις dicitur, & eſt rei coquendæ in coquentis naturam tranſmutatio: nec illa, quæ cruditati opponitur, ſignificanti, vel alimentum in ventriculo, epate, & venis inconfectum; vel humores, mediocritatem coctionis prætergreſſos, ut in bile flava & atra; vel humores frigidos redundare: ſed coctionem illam, quæ *pepaſmi* vocabulo indigitatur, & nihil aliud eſt, quàm humorum in ſubſtantia & qualitatibus diſſimilium, corruptorum & putridorum, ad ſimilitudinem reductio, & corruptorum ab aliis ſeparatio; quod caloris bonum ab inutili ſegregantis efficaciâ peragitur. Nec tamen neceſſe eſt, ut omnes humores

mores concoquantur. Nam pepaſmi ſunt expertes, ſegregati à concoctione ſanguinis, ut in catarrhis, in colico dolore, pituita, in hydrope aqua; & occultâ qualitate peccantes.

III. *Præparatio humorum* eſt duplex: 1. *Ad Coctionem*, quæ fit impedimentorum omnium remotione, humorum imminutione, Caloris nativi augmento, & virium refectione. 2. *Ad evacuationem*, quod fit, dum humores ad expulſionem promti fiunt, viſcidi inciduntur, craſſi attenuantur: dum viæ liberæ & patentes, clyſteribus, juſculis emollientibus, & ſimilibus, redduntur; quod Hippocrati eſt, corpora ὑγρὰ ποιεῖν.

IV. De *Medicamentis* hæc obſervanda ſunt. 1. Eſſe vel *moderata*, quæ inferiores tantùm partes tangunt: vel *vehementia*, quæ ultra jecur, & in habitum corporis penetrant: eſſe vel *Catholica*, quibus omnes humores ſimul eliciuntur: vel *particulari* humori dicta; eaque *cholagoga*, *phlegmagoga*, *melanagoga*, *hydragoga*. 2. Debere eſſe parti expurgandæ addicta, & accommodata. Et ſanè Capiti agaricus, Caſſia pectori, ventriculo & inteſtinis aloë, jecori Rhabarbarum, lieni ſena, Articulis Hermodactyli appropriati ſunt. 3. Debere eſſe & ὁμοιότροπα, ne celeritate alia alia antevertant; & odoratis tenuibus permiſta, ne ſtomachum evertant, & ut flatus diſcutiant: non tamen in tanta mole odorata eſſe debent, ut urinam provocent. 4. Semper aliquid virium exhaurire. 5. Adjumento facultatis expultricis ita agere, ut totam maſſam ſanguineam conturbent, poſt humores ſeparent, ſive aliquid ex ipſorum ſubſtantia in venas trahatur, ſive tantùm vapore emiſſo ſubeant.

V. *Convenientia eductionis*, An, Quantum, Quanto, & Quomodo, reſpicit.

I. De *An faciendum ſit*, nota. 1. *Non eſſe purgandum*,

dum, I. Si humorum adeſt paucitas. 2. Si corpus eſt ſanum & bonæ temperaturæ. 3. Si ægri ſolo odore purgantur. 4. Si vires ſunt per viam reſolutionis imbecilles; & tum arteria prona tribus digitis compreſſa non reſilit, vel uno digito remoto, ab alio ſequente non ſentitur; vel plures ſunt pulſus parvi quàm magni, plures languidi quàm vehementes, plures tardi quàm celeres. 5. Si ventriculus imbecillis; quo in caſu Clyſteres commodi ſunt. 6. Si crudorum ſuccorum copia adeſt, quia torſiones inducuntur, nihil ratione dignum evacuatur. 7. Si inteſtina apoſtemate laborant. 8. Si præcordia tenſa ſunt, elata, æſtuantia, inflammatione correpta, & urina ignea. 9. Si membrum, à quo purgare intendis, dolore valido moleſtatur. 10. Si alvus conſtipata eſt, nec clyſter præmiſſus. II. *Purgandum eſt*, 1. Si citra febrim tormina adſunt, genuum gravitas, & dolor lumborum. 2. Si membro concepta materia mobilis eſt. 3. Si æger eſt ægrè vomens, & modicè carnoſus. 4. Si ad criſin ſe natura non convertit. 5. Si ſuperiores conditiones abſunt. III. *Cautè ſunt purgandi*, Sani & puri corporis, Otioſi, Continuè animo deficientes. Difficiles, Pueri, Senes, Mulieres, qui facilè vomunt, Macilenti & rari corporis, Humidi & frigidi temperamenti.

II. De *Quanto* nota: 1. Semper potius in parva quàm magna doſi purgandum. 2. Partes in regione alvina lenientia; in venoſa, mediocriter purgantia; in habitu corporis vehementia, expoſcere. 3. Vires robuſtas, exundante humore, medicamentum, quod confertim & tumultuosè educit, prohibere, ne ſpiritus diſſipentur; non ita graſſante, contra. 4. Vires ex repletione imbelles, propter Spirituum inediam, parciorem purgationem erigere, reſtibili per ἐπίκρασιν abſumto. 5. Vires ex reſolutione languidas, ſolam ἐπίκρασιν repoſcere. 6. Se-

ptimeſtres prægnantes minus purgandas, ne fœtus gravitate ſua à valida agitatione præcipitetur. 7. Senes, quia decurſu ætatis, ſuccis benignis ſunt exhauſti, validiora non ferre. 8. Sed nec pueros: quia creſcunt, & humidum ipſorum facillimè evaporat. 9. Raræ texturæ homines, ſi valida purgantia illis admoveantur, infirmitatem occupare. 10. *Gracilium*, quia venas latas habent, facilem eſſe medicationem. 11. Qui longas habent tibias, facillimè purgari. 12. Duræ vitæ aſſuetos levem pharmaciam aſpernari. 13. Melancholicos naturâ, diætâ, vel morbo, quia viribus maximam partem, ſine infirmitatis metu valent, corpuſque ſolidum & ſucci plenum habent, ἁδρολέρως purgandos eſſe. 14. At balbutientes, quia alvi fluxui ſunt obnoxii, leviter. 15. Cum ſolus ſtomachus affectus eſt, leniora deberi, ne plus pravorum humorum ad ſtomachum attrahatur. 16. Majorem humorum copiam, profundiorem ſitum, copioſioribus vel ſeparatim, vel conjunctim indigere. 17. Vbi pluribus egemus evacuationibus, à mitioribus, ſemper inchoandum eſſe. 18. Purgantibus efficaciorbus tum demum utendum, cum debiliora non ſatisfaciunt.

III. De *Quando*, ſeu de *Tempore* hæc occurrunt. 1. Prægnantes non citiùs debere purgari, quàm fœtus moveatur, idque ſi humor turgeat. Puerperas non citius quàm tempus elapſum fuerit. 2. In peracutis. Si materia turgeat, eodem ipſo die purgandum, ob materiæ tenuitatem & fluxilitatem. 3. Tempore paroxyſmorum abſtinendum medicamentis: tempore remiſſionis & intermiſſionis danda eſſe. 4. In diuturnis morbis, non eſſe purgandum, priuſquam materia attenuetur, & fluxilis reddatur, ac meatus pateant. 5. Tempore æſtivo, ante diem; brumali, in die exhibenda medicamenta. 6. Succos qui in motu ſunt, vel jam jam movendos, quatien-

tiendos eſſe, ut morbi incrementum prohibeatur, &, ne pars nimiâ ſuccorum mole peſſundetur, præcaveatur. 7. Sub cane & ante canem non purgandum. Nam externi caloris incendio, flagrantia viſcera facilè febrem concipiunt.

IV. *Modus*, his nititur regulis: 1. Vnicuique humori ſuum adhiberi debet educens. 2. Vicinis partibus, ut & melancholicis, liquida competunt: in remota, ſolidis, quæ diutius hærent, agendum. 3. Vomitus, qui interdum oboriri ſolet, poſt ſumtum pharmacum, corroborantibus ventriculum, vel cucurbitulis umbilico appoſitis, vel ſucco granatorum, in illis qui imbecilli ſunt ventriculo, & calido epate, ſiſtitur; ne fiat, ovo ad gulam, aut toſto pane ad nares adhibito, impeditur. 4. Nauſea linteo aceto madente ſupra poculum poſito, vel ore ſucco granatorum prius abluto tollitur. 5. Torſionem ventris faciens pharmacum, Clyſtere ſubductivo, potioneve decocti maſticis, aut aqua tepida, juvatur. 6. In melancholiæ prædominio, Carthartica cum lenientibus, & humectantibus miſceri debent. 7. Purgantia, ſi cum aqua hordei propinata fuerint, propter hujus abſterſionem parum aut nihil operantur. 8. Hypercatharſis theriacâ novâ, aut vetere cum opii grano uno & altero, tribus vini unciis permiſtis, ſiſtitur. Sed & cruſta panis aceto macerata, & ventriculo impoſita. 9. Æſtate cum frigidis medicamenta dari debent. Nam æſtivus calor foras evocat ſuccos, quos initio rapit pharmacum. 10. Algor Hyemis, quia difficulter humores dimittit, denſato corporis habitu; præparantia præmittenda eſſe, incidentia commiſcenda, indicat. 11. Aër cubiculi ſi nimis calet, propter raptum humoris in peripheriam, purgationem ſiſtit. 12. Lenius medicamentum vel paullo ante cibum vel poſt cibum ſumendum eſt, ne illo in alimentum na-

tura abutatur. 12. Aſſumto cathartico quieſcendum, ut natura pharmacum amplectatur: tum mediocris motus confert, ut humores fundantur, & expultrix excitetur. Alii medicamento forti ſtatim indormire jubent, moderato non item. 13. Validius medicamentum ineunte purgandi motu, cibus intra tres horas excipiat: validiſſimum inediâ transigatur, quia ſtimulo non eget. 14. Si non ſufficit æger, & inter excernendum fame tanta urgeatur, ut debilitari videatur, hauriat illicò à ſumtione juſculum aut panem vino madidum. Cæterum ſitis finitam purgationem indicat, propter abſumtionem aliquam humidi roralis, modò levi catarrho non irritetur, nulla excuſatio æſtuantis ventriculi adferatur, nec inflammantis pharmaci aut bilioſi humoris ulla ſuſpicio obveniat. Excretione celebratâ, brodium pulli cum ſaccharo ad abluenda inteſtina dari poteſt.

PUNCTUM III.

De Diureſi, Vomitione, & Sudatione.

I. *Diureſis eſt humorum per urinas medicamentis diureticis convenienter exhibitis eductio.*

Convenienter exhibebuntur, 1. Si propinabuntur in illis morbis, qui ſenſim evacuantur. 2. Si medicamenta diuretica, propriè ita dicta in craſſis humoribus, impropriè dicta in craſſis & aduſtis, qui ita fluidiores redduntur, cavendo ſiccas affectiones, tabem, maniam, &c. exhibeantur. 3. Si non in copioſis, ſed primò purgatione imminutis, ne ſua craſſitie & copiâ, dum ad vias anguſtas ruunt, eas obſtruant. 4. Si medicamenta fœminis dulcia non offerantur, ne ad uterum rapiantur. 5. Si viæ nec ſint inflammatæ, nec exulceratæ.

II. *Vomitio eſt humorum medicamentis vomito-*

riis convenienter datis & applicatis per ſuperiora ejectio.

Humores illi ſunt, quicunque tandem, bilioſi, pituitoſi, melancholici, ſed illi præcipuè, qui vel in capacitate ventriculi reſident, vel in liene; cavis jecoris & pancreate continentur: qui tenues ſunt & bilioſi, & ad ſuperiora ſua ſpontè feruntur, quod ex amaris ructibus, dolore, morſu, & gravitate præcordiorum percipitur.

Medicamenta vomitoria vomitum concitant, vel quia inclinationem ſuam ſurſum habent, vel quia ventriculo quaſi innatant & ipſum gravant, vel quia orificium ſuperius ventriculi laxant.

Convenientia præparationis & applicationis requirit, 1. ut dentur gracilibus temperamento & habitu, non morbo, modò vomant ex facili, id eſt, ſint amplo pectore, capite firmo; nec hæmoptoïci ſint, nec tabidi, nec ſuffuſioni oculorum, vel lipothymiæ, vel uterinis affectibus obnoxii. 2. Vt non facilè exhibeantur ſenibus. 3. Vt Æſtate, quia tum humores ſurſum feruntur. 4. Vt ſint leviora. quo vehementior morbus; vehementiora, quo à remotiori parte. 5. Vt in febribus nullum oleum ſit in uſu, propter ventriculi laxationem, cujus robur in febribus ſervari debet. 6. Vt ante Cibum in tenuibus & bilioſis; poſt cibum in pituitoſis, quia tenaciter pituita adhæret, exhibeantur. In ſpecie de Helleboro obſervandum. Vt corpus ſit ab omni febre immune. Vt æger aſſueſcat quaſi vomere ad tres, imò & viginti dies, ne evomat niſi cocta materia morbifica. Vt ſingultus, qui in media vomitione oboriri ſolet, datâ rutâ cum mulſa, ſiſtatur. Vt convenienti quantitate exhibeatur. Nam minor agitat ſuccos, & naturæ negotium faceſſit.

III. *Sudatio eſt humorum per ambitum corporis*

ris medicamentis ſudorificis convenienter exhibitis expulſio.

De *Medicamentis* notandum. Majoris eos eſſe tenuitatis, quàm diuretica. Facere id, humores in halitum vertendo, & ad ſumma corporis detrudendo. Frigida, qualitate occulta agere.

Conveniens exhibitio his præceptis nititur: 1. Bilioſi difficulter ſudationes propter nimiam diſſipationem caloris ferunt. 2. Ex cavitatibus ventriculi, inteſtinorum, uteri, & ſimilibus, incommodè humores ad habitum corporis per ſudationem detruduntur. 3. Vires imbecillæ ſudatione magis franguntur. 4. In inveteratis & frigidis affectionibus, ut deſtillationibus, paralyſi, iſchiade, articulorum doloribus, maximè ſudorifica proſunt. 5. Poſt univerſalem purgationem in declinatione adhibenda ſunt. 6. In peſtilentibus morbis potiſſimum ſunt in uſu, nec tum vel morbi tempus, vel vires adeò obſervare opus. 7. Humor evacuandus debet eſſe vel tenuis naturâ, vel attenuatus: Materia verò multa ſudoriferis tentanda non eſt, ne ad cutem delata, exigua ejus ſpiracula occludat, & putredinem vel gignat, vel augeat.

ARTICULUS III.

De ἀφαιρέσει Cauſarum motu peccantium.

PUNCTUM I.

De Revulſione & Repulſione.

Aφαίρεσις Cauſarum motu peccantium, habet ſub ſe *Revulſionem*, *Repulſionem*, *Derivationem*, & *Interceptionem*.

I. *Revulſio eſt materiæ in aliquam partem fluentis in contrarium conveniens averſio.*

I. *Averſio* iſta fit, vel ratione vacui, per venæſectionem, cucurbitulas & hirudines; vel ratione caloris

loris & doloris, per ligaturas dolorificas, frictiones oppoſitæ partis validas, enemata, glandes, lotionem calidam, & veſicantia.

Dum in *Contrarium averſionem* eſſe debere dico, obſervandum: I. *Debere eſſe ad partes remotas*, ut differat à derivatione, quæ fit ad vicina. Vbi notandum, partes illas præter contrarietatem debere habere rectitudinem, non quidem Mathematicam, ſed Naturalem, ſecundùm fibras & filamenta venarum. Et hoc eſt quod vocatur καθ' ἴξιν, tum ratione fibrarum & venarum, quæ ſunt à parte affectâ remotæ, & cum mittente communionem habentes; tum ſequendo rectitudinem Diametri & ſitus in longitudine, latitudine, & altitudine. II. *Contrarietatem illam eſſe*, *vel* reſpectu totius corporis, ut cum à capite revellimus ad crura, quod fit in revulſione univerſali, à dextris ad ſiniſtra, ab internis ad externa: *Vel* in uno membro tantùm, ut cum à parte anteriori ad poſteriorem, vel vice versâ revellitur, quæ particularis dicitur. III. *Debere etiam eſſe ad principium ſuum niſi ignoretur*. Sic itaque, in inflammatione cruris dextri ſiniſtrum ſecatur; Partibus ſupra claviculas affectis, ſi morbus jam eſt, ac irruit materia, vena Cephalica; ſi futurus, quæ in manu inter pollicem & indicem. Partibus quæ inter renes ſunt & claviculas laborantibus, vena baſilica; ſi metus imminet, rami illius inter annularem & medium. Partibus utriſque ſupra & infra claviculam, vena media. Renes ſunt ancipites. Partes infra renes, vena poplitica, malleoli, & ſaphana exonerant.

Conveniens & commoda revulſio erit, 1. Si fiat incipientibus fluxionibus, niſi ſint diuturniores. 2. Si per loca commoda ne materia per membrum nobile trahatur. 3. Si dolor affecti loci prius mitigetur, & minor ſit tractionis violentia.

II. *Re-*

II. *Repulſio eſt humoris influentis per medicamenta repellentia conveniens rejectio.*

Conveniens rejectio erit, ſi attendatur, *An, quantum, quando.*

De *An* obſerva. *Non eſſe adhibendam repulſionem,* 1. In partibus nobilibus. 2. Quando fluxio parti principi vicina eſt, ne materia repulſa ad partes feratur. 3. In partibus nimium in profundo ſitis. 4. Materiâ maligna & venenata affligente. 5. Eâdem craſſa & tenace, ne craſſior & reſolutioni inepta reddatur; in profundo hærente, ut in iſchiadica, ne ſanguis ex vicinis & ambientibus muſculis, ad convexum in alto ſitum impellatur. 6. Vulnere venenato à beſtia inflicto. 7. Humore exundante & corpore pleno. 8. Humore jam parti impacto. 9. Dolore vehemente præſente. Nam tum adſtringentia præſertim valida, tunicas exaſperando, fuligines mordaces & humores acutos detinendo, majorem dolorem inferunt. 10. Naturâ rectè agente, & Criticè materiam in partem propulſante. 11. Viſceribus affectis, ut in apoſtemate in emunctorio enato, ne metaſtaſis ſymptomatica fiat.

De *Quanto* hoc ſciatur. 1. Partes tenellas valida nimis repellentia non ferre. Hinc in oculis lacte muliebri è mammis emulcto, Aqua roſarum cui ſemen papaveris interdum incoquitur, medullis pomorum &c. utimur. 2. In augmento cum diſcutientibus repellentia eſſe miſcenda, ne humor indureſcat, vel cutis ſpiraculis occluſis reſtagnet. 3. Frigida & humida adhiberi, cum humor eſt tenuis, & ſuperficiem corporis occupat: cum fluxiones ob nimium partium calorem accidunt, & calor magnus, vel dolor vehemens affligit. 4. Adſtringentia in uſu eſſe, ſi ob debilitatem partium fluxiones fiunt, nec dolor ita urget. *Tempus* repulſionis, eſt morbi initium.

PVNCTVM II.

De Derivatione, & Interceptione.

I. *Derivatio eſt humoris parti incumbentis ad vicina conveniens averſio.*

Humor ille ita parti incumbit, ut nondum extra venas in partis ſpatia effuſus ſit, ſed in venis fluctuet.

De *Convenientia* hæc nota: 1. Non inſtruendam niſi plenitudine primò demta. 2. Tantum eſſe demendum, quantum vires ferunt & morbus repoſcit; quod ex coloris mutatione in ſanguine cognoſcitur. Eo enim uſque auferendus eſt, donec rubicundior & flavior multum, vel pro rubro lividus fluxerit. Pituitoſior enim in toto corpore, in latere à phlegmone obſeſſo, rubicundior erit: rubicundior autem in eodem, aduſtus in nigrum mutabitur. 3. Inſtituendam eſſe antequam parti impingatur. 4. Per venæ ſectionem fieri: per errhina, ſternutatoria, ſi materia ſit in Cerebro. 5. Communionem venarum cum parte affecta obſervandam. Sic in phrenitide ſecatur vena frontis; in mania, linguæ; in dolore, occipitis, humeris & interſcapulis cucurbitæ affliguntur. In auribus inflammatione obſeſſis ac parotidibus, vena ſub aure; in gingivarum & maxillarum calidis affectibus, in labiis, in angina, ſub lingua, venæ duæ. Axillis humeriſque inflammatis, manus vena; Vtero, poplitis; Cruribus, pedum.

II. *Interceptio, eſt aditus humorum in ipſa via, ne ad partem pertingant, per medicamenta conveniens intercluſio. Medicamenta* illa ſunt ex repellentibus. Nec enim interceptio à repulſione differt, præterquam ſola replicatione ad locum. Repellentia, loco inflammato applicantur: intercipientia partibus & viis, per quas humor fertur. Dicuntur & *Defenſiva.* Suſpecta autem ſunt in illis pinguia & unctuoſa. Nam partes emolliunt, & ſi diu hærent, calefaciunt.

faciunt. Ideò melius eſt pulveres intercipientes, cum aqua roſarum & albumine ovi miſcere.

Conveniens erit intercluſio, 1. Si intercipientia, ex carnibus locis, in quibus vaſa patentiora, apponantur. 2. Si fortiora in habitu corporis duriore, ubi vaſa ampliora ſunt, aëriſque ſtatus calidior, qui vias laxat & dilatat, ac affluentis humoris major impetus. 3. Si mitiora, vel contrario modo ſe habentibus, adhibeantur.

Articulus IV.

De ἀφαιρέσει Cauſarum loco peccantium.

Punctum I.

De Emollitione, & Diſcuſſione.

Αφαίρεσις Cauſarum loco peccantium, continet *Emollitionem, Diſcuſſionem, Suppurationem & Attractionem.*

I. *Emollitio eſt humoris indurati & craſſi per medicamenta malactica alteratio.*

Induratus eſt humor, vel ex ſiccitate valida aut blanda; vel ex plenitudine, vel ex congelatione.

Alteratio prioris eſt per calida moderatè & humida, ne humor in auras vi caloris exſpiret; Alterius per laxationem ſpiraculorum ab aëreo humido: Hujus à calido moderatè ſicco.

Medicamenta exquiſitè emollientia, membris principalibus & quæ iis vicina ſunt adminiſtrata, vitæ periculum adferunt.

II. *Diſcuſſio eſt humoris in parte hærentis & emolliti per inſenſilem tranſpirationem, medicamentorum Diaphoreticorum beneficio, conveniens diſſipatio.*

Dicitur *Digeſtio* & *Reſolutio*. Emolliti addidi. Non poſſunt enim indurata, niſi emolliantur, diſcuti.

Convenientia Diſſipationis requirit. Vt non adhibea-

hibeatur, niſi evacuato corpore. 2. Vt non in illis, qui habent venas calidas & hepar tale. 3. Vt in ſtatu & declinatione, in augmento cum repellentibus mixta applicentur. 4. Vt nec mordicantia ſint, nec vehementer calida, ne pars ſubtilis evaporet, craſſa exſiccetur & petreſcat.

PVNCTVM II.

De Suppuratione, & Attractione.

I. *Suppuratio eſt humoris, qui diſcuti non poteſt, in pus per medicamenta maturantia conveniens mutatio.*

Convenientia requirit, 1. Vt maximè dum ſanguis peccat adhibeatur. Hic enim optimè in pus convertitur: difficilius bilis & melancholia propter degenerationem talem, quæ cancrum & maligna ulcera excitat. 2. Ne in internis partibus temerè. 3. Ne, ſi in externis uſurpatur, circa articulos id fiat. 4. Ne ſit nimia, vel fortis. Aliàs membrum ad gangrænoſam putrefactionem diſponetur.

III. *Attractio eſt materia pertinaciter infixæ per medicamenta attrahentia conveniens motio.*

Medicamenta hæc vel ſunt *Leniora*, quæ Rubefacientia dicuntur; vel *validiora*, quæ veſicantia, Cruſtam inducentia, & Cauſtica.

Convenientiæ præcepta reſpiciunt, *Cauſtica*, & *veſicantia*. *Ratione illorum* exigit attractio, 1. Ne deveniatur ad cauteria, niſi prius rubefacientibus & veſicantibus tentatis. Aliquid enim naturæ abſcindunt. 2. Vt tum fiat cum pars in periculo verſatur, ne à mole materiæ putreſcat os maximè. 3. Vt ſi paucâ uſtione opus, æneum ſit inſtrumentum; ſi copioſa, ferreum. 4. Vt ætatis, virium, & ſcrophularum ratio habeatur. Nam multi loco ipſarum, venas jugulares uſſere. *Ratione Veſicantium* requiritur, 1. Vt, nec acutis morbis, nec exulceratis partibus externis,

nec pulmonum regioni ſi ulcere afficiuntur, quòd his ulcera efferentur, nec partibus cartilaginoſis, & carne ſpoliatis, quòd uredine nigreſcant, apponantur. 2. Vt poſtquam caro intumuit, Cicatricoſa liveſcit; æger dolet, deſiſtatur, ne pars ſtupeat. 3. Vt antequam imponantur, locus primò ut rubeſcat fricetur.

Articulus V.

De ἀφαιρέσει flatuum, ſeu Carminatione.

Carminatio, eſt flatuum, per medicamenta carminativa, in corpore humano, conveniens diſſipatio.

Vt conveniens ſit diſſipatio, Non debent medicamenta flatus diſcutientia admoveri, niſi imminuta materiâ. Aliàs, majores flatus ob rarefactionem materiæ excitabuntur.

MEDICINÆ PRACTICÆ Generalis, & Specialis

LIBER V.

De ἀφαιρέσει morborum.

TITVLVS I.

De Morbis partium ſimilarium, & eorum curatione.

CAPVT I.

De Methodo intemperiei ſine materia.

TANTVM de Methodo Cauſarum ἀφαιρετικῆ, quæ ſeparatim à Cauſarum ipſarum deductione tractari debebat: ſequitur Methodus morborum generalis ἀφαιρετικὴ, quæ neceſſariò cum primis morborum differentiis combinatim tractari debebit; cum non tantùm ipſos affectus, ſed & affectuum cauſas, ſigna, & differentias complectatur.

Primariæ itaque & eſſentiales morborum differentiæ ſunt, quibus Morbi diſtinguuntur in *Morbos Partium ſimilarium*, *Partium Organicarum*, *& Vtriſque communes.*

Morbi partium ſimilarium vel ſunt *Intemperiei*, vel *occultarum qualitatum*. Intemperies vel eſt *abſque materiâ*, vel *cum materiâ.*

Intemperies abſque materia, eſt temperamenti in corpore humano à naturali ſua conſtitutione per ſuas cauſas inducta declinatio.

Temperamentum intellige non *ad pondus*, in quo ea eſt qualitatum proportio, ut æquis omnibus viribus concurrant: ſed *ad juſtitiam*, in qua quædam

eſt qualitatum in viribus inæqualitas; ſed ea tamen actionibus peculiaribus ſui generis conveniens eſt. 2. Intellige temperamentum tum *Simplex*, tum *Compoſitum*. 3. Temperamentum corporis humani, non tantum quatenus *miſtum* eſt: ſed etiam, idque præcipuè, quatenus *vivens*, ſive *inſitum* illud ſit, ſive influens.

Signa ex Differentiis deſumuntur.

Cauſæ ſunt, Externæ præſertim; de quibus ibidem.

Curatio fit *Alteratione*, ſi intemperiem ipſam præcisè ſpectes, ſed non diu iſte morbus abſque materiâ perſiſtit.

Dividitur in quatuor Species.

I. Alia eſt *Calida*, in qua calor exſuperat. *Cognoſcitur* ex illis, quæ calorem exaltare, vel eundem inſequi poſſunt. *Oritur* à quinque præcipuè, nempe Motu animi & corporis, Putredine, Vicinia rei calidæ, Ejuſdem permiſtione, & Corporis conſtipatione. *Curatur* Medicamentis *refrigerantibus*, ſive *ſimplicibus* ſive *compoſitis*, ſive *intus aſſumtis*, ſive *extra applicatis*. Vbi notandum, 1. Facillimas eſſe ad curandum alterationes, quæ ex calido & frigido conſiſtunt. 2. Morbum calidum in corpore natura frigidiore valentioribus expugnandum remediis. 3. Frigida medicamenta quatuor gradus habere.

II. Alia eſt *Frigida*, in qua frigus excedit. *Cognoſcitur* ex cauſis frigus inducentibus, & Symptomatibus idem inſequentibus. *Oritur* ab illis, quæ vel propriâ vi refrigerant; vel calorem innatum ſuffocant; vel obruunt, vel diſſipant, vel ei pabulum ſubtrahunt. *Curatio* inſtituitur per medicamenta *calida* primò *benigniora*, pòſt *fortiora*. Medicamenta vide in Inſtitutionibus.

III. Alia eſt *Humida*, quando humiditas vincit. *Cognoſcitur* ex antecedentibus & conſequentibus. *Oritur* à vicinia humidorum, & quæ humidorum efflu-

effluviorum tranſpirationem impediunt. *Curatur* per Medicamenta *ſiccantia*.

IV. Alia eſt *Sicca*, in qua Siccitas prævalet. *Cognoſcitur* ex iiſdem fontibus. *Oritur* à contrariis cauſis, nempe alteratione exſiccantium, & nimia reſolutione ac paucitate alimenti. *Curatur* per *Humectantia*.

V. Alia *Compoſita*, id eſt vel calida & ſicca, vel calida & humida: vel frigida & ſicca, vel frigida & humida. De ea non eſt quod multa dicamus. Facilè enim, quid ſit, & quomodo curari debeat, ex ſimplicibus colligi poteſt.

CAPVT II.

De Morbo intemperiei cum materia.

Intemperies materialis eſt temperamenti naturalis in corpore humano ad præternaturalem, propter materiæ præſentiam, deviatio.

Signa Differentiæ inſequentes dabunt.

Cauſa eſt Humor præternaturalis, illeque 1. Vel *Congeſtus ſenſim*, ſeu ob partis imbecillitatem, ſeu ob alimenti vitium. 2. Vel *Affluens*, ſeu ob attractionem: ſeu ob tranſmiſſionem vel à toto corpore, vel à partibus aliquibus.

Curatio perficitur 1. *Alteratione* per contraria, ſi morbus ſpectetur. II. *Evacuatione*, ſi cauſa; idque per ſanguinis miſſionem, ſi Plethora peccat: per Purgationem, ſi Cacochymia: per ſudorem, ſi materia ad cutim vergit: per vomitum, ſi ad ſuperiora: per Diureſin, ſi ad vias urinæ. III. *Diæta oppoſita*.

Dividitur iu tot intemperies, quot materialis.

I. Alia eſt à *Sanguine* ſeu *Plethora*, quando humores alendo corpori deſtinati exundant, &c. *Cognoſcitur* ex laſſitudine, &c. *Oritur* à bono alimento, &c. *Curatur* I. *Venæ ſectione*. II. *Alteratione* per refrigerantia & humectantia, hepati præſertim appro-

priata. Dividitur dupliciter. 1. Alia eſt à *Plethora exquiſita*, cui præcedentia omnia conveniunt. Alia à *Plethora notha*, in qua Curatio etiam purgatione opus habet. 2. Alia eſt à *Plethora ad Vaſa*. Alia à *Plethora ad vires*: de quibus ſuperius.

II. Alia eſt à Bile excrementitia, quæ calida & ſicca. *Curatur difficulter*, ſi eſt à flava bile. *Nunquam* ferè, ſi à porracea, vitellinâ vel æruginosâ; &c. *Perficitur* curatio, 1. *Alteratione* per medicamenta refrigerantia & humectantia, & ſi ſit nimis tenuis, incraſſantia; ſi craſſa, incidentia. Inter illa obtinent palmam, *caules Lactucæ Italicæ, flores Nymphææ, Portulaca, plantago, Tamarindi, Iujubæ, papaver erraticum*. Inter hæc *Cichorii* & *Taraxaci* radices, *Acetoſa*, & quæ ex illis parari poſſunt, *Spiritus vitrioli, ſalis*. 2. *Evacuatione*, ſeu per venæ ſectionem, quando bilis cum ſanguine permiſcetur, vel per purgationem *Cholagogis* per inferiora inſtitutam. *Cholagoga* præcipua ſunt, *Rhabarbarum*, quod nec ſolum, quia fumoſum, nec ſtranguriâ affectis dandum; *Tamarindi*; *Aloë roſata*, quæ in pillulis duntaxat ſumitur. *Syrupus florum Acaciæ*, *Roſarum ſolutivus* prægnantibus non exhibendus, *Pillulæ Rufi*, *Aquæpendentis*, *Bejeri benedictæ*, &c. 3. *Diætâ* refrigerante & humectante.

III. Alia eſt à *Pituita* præternaturali, quæ frigida & humida. *Curatur*, 1. *Alteratione* per medicamenta calida & ſicca, attenuantia & incidentia. ubi nota, A validè calidis in principio abſtinendum, ne materia liquata majore motu turgeſcat, & tenuioribus partibus abſumtis craſſiores remaneant. Valida aperientia in muliere gravida caveantur. Validiſſima ſunt *Lignum guajacum, Radix Chinæ*, *Saſſafras*, *Salſaparilla*, & *Oxymel ſcilliticum*. Vſui decoctorum ſtomachica calefacientia, quia ventriculus nimiâ pituitâ languet, interponenda ſunt. 11. *Evacua-*

euatione per medicamenta *phlegmagoga*. Præcipua ſunt ex mediocribus, *Mechoacanna*, ex qua morſelli quoque fiunt, in forma pulveris feliciſſimè operatur; *ſemen Carthami*, & *Agaricus* trochiſcatus. Ex fortioribus *jalapæ* radix cum cremore Tartari exhibita, *ſyrupus diacolocynthidos Freitagii*, *Pillulæ de ſagapeno*, Horſtii Obſerv. T. I. p. 295. *Spiritus aureus Rulandi*. De colocynthidis ſingulari maceratione, vide *Freitagium* in aurora Medicor. III. Venæ ſectione, ſed ne calor à phlegmate oppreſſus diſſipetur; & ut plethora adſit. IV. Diæta calefaciente & ſiccante, Aër ſit calidus & ſiccus, Cibi aromatibus condiantur, Vinum ſit generoſum purgato corpore. Capparum cum aceto & paſſulis frequens uſus.

IV. Alia à *melancholia* præternaturali, ſeu craſſa ſeu diluta, ſeu in atrum ſuccum degenerante. *Curatur*, I. *Alteratione* per Calefacientia & ſiccantia, modò atra bilis non ſit. Laudantur, *Radices Eryngii*, *Glycyrrhizæ*, Herbæ *ſcolopendr. Meliſſæ*, *Cuſcutæ*, Flores *borragin. Tamariſci*, *Cappar. Cordiales*. Syrupus *pomor. redolentium*, &c. Acetum vitetur; quod ſi illo utendum, *Oxymel* cum decocto *Corticum Citriorum* offerri debet. II. Evacuatione per *Melanagogæ*. Præcipua ſunt, *Polypodium*, *Senna*, *Extract. Ellebori nigri*: de quo vide *Heurnium* in Methodo, & *Codronchum* in ſpeciali tractatu. *Diæta* calefaciente & humectante. Aër decocto malvæ & violarum temperetur, cibi ſint potiùs elixi, ova ſorbilia, Carnes gallinaceæ, vitulinæ, perdicum, paſſulæ minores, balnea aquæ dulcis temperata, &c.

V. Alia eſt à *Sero*, ſeu aquoſa tenui & ſalſa, copiâ & qualitate corpus humanum afficiente humiditate. *Curatur Evacuatione*, per hydragoga, Sudorifera, & Diuretica, &c. *Hydragoga* præcipua ſunt, ex mediocribus *ſummitates ſambuci* primum erumpentes, lento calore exſiccatæ. *Acinorum ſambuci* Emulſio.

Radix iridis. Ex validioribus *Gummi gotte*; de quo vide *Reudenium*, in peculiari tractatu. *Ialapa*, *Extractum Elaterii*, *Conſerva eſula Bejeri*, *Pillula de Sagapeno Camilli* apud Quercet. in pharmacop. reſtituta. *Sudorifera* primaria ſunt. *Spiritus* Ebuli, Sambuci, *Sal* Centaurii minoris, Abſinthii, Fraxini, Scabioſæ, *Cornu cervi* præpar. *Antimonium Diaphoreticum*, *Bezoardicum Ioviale*. Inter Diuretica Liquor & Syrupus. *Diureticus Rivii* in Renod. pharmacop. ſal *urinæ*, *ſuccini*, *fabarum*, apud Hartman. Spiritus *ſalis*, *Liquor* ex Tartari vitriol. ſcrup. ſ. Cum aquæ Cinnamomi unc. ſ. & Iulepi roſati unc. ij, compoſitus. VI. Alia eſt *Compoſita*, ab uno & altero horum inter ſe commixtis. In *Curatione* ita agendum eſt, ut cum illis maximè pugnemus, quæ vim ſuam maximè exſerunt, cæteris nec intra nec extra neglectis. Id fiet, ſi venæ immunes fuerint ab obſtructione, corporis omnes meatus pateant, humores à temperatura non longè ſeceſſerint, viſcera nobilia ſint affectuum exſortia. Habent hic locum *Panchymagoga* Paracelſi, Crollii, *Pillulæ imperiales* Fernelii.

Caput III.

De Morbis occultarum qualitatum.

Morbus occultarum qualitatum eſt morbus à cauſis maligna & venenata vi, nec ad qualitates manifeſtas referendâ, agentibus, exortus.

Signa ſunt, morbi ſymptomata rara, magna, in aliis non obvia. præceſſit aliqua ſuſpicio, vel ſummi gradus putredinis in corpore exorti, aut aëris infecti, aut contagii: vel veneni ſeu ſumti, ſeu extra communicati.

Cauſa eſt varia, prout in Differentiis explicabitur.

Curationis *eventus* ſumitur ex cauſæ magnitudi-

ne,

ne, partis affectæ nobilitate, Symptomatum vehementia, & multorum mortib. *Inſtituitur* I. Per *Veneni ſublationem*, quæ pro ratione differentiarum variat. II. Per *Alexipharmaca*, tum communia, tum cuique parti appropriata; ubi tamen nec manifeſtarum qualitatum eſt obliviſcendum. Probatiſſimum eſt *Electuarium* ex *radic. Imperatoriæ. Angel. odorat. Gentianæ*, *Carlinæ* ana manip. II. *Terræ ſigillatæ* unc. VI. *Myrrhæ* unc. I. *Theriacæ Andromachi* unc. IV. *Roriſmarini*, *Rutæ* ana manip. I. *Ariſtolochiæ* libr. 3. *baccarum lauri* manip. I. *mellis virginei deſpumati triplo confectum*.

Differentiæ ſumuntur â Cauſis.

I. Alii ſunt ab *humoribus internis*.

II. Alii ab *aëre infecto. Curatio* conſiſtit in *Aëris talis præcautione*. Infecti pro ratione cauſæ *purificatione*. Alexipharmacorum, quibus cor muniatur, & per ſudores malignitas pellatur, adhibitione.

III. Alii ſunt ab *Aqua*. Sunt enim fontes quidam metallici, venenati vel à natura, vel aliunde, ſed & potus aquæ multis hydropem intulit, & aquæ vitio Scorbutus inducitur. Fugiendi ſunt tales fontes: Aquæ verò vitioſæ corrigendæ, coctione, colatione, polentæ vel allii injectione, &c.

IV. Alii à *Contagio*.

V. Alii à *Venis*, quorum *Curatio dubiæ ſpei*, ſi præſentaneum venenum ſumtum: & ſi in magna copiâ. *Nullius* ferè, ſi nec per vomitum, nec per alvum, nec per ſudores expelli poteſt. *Reſpicit* I. *Expulſionem* per Alexipharmaca, quæ pro ratione veneni variant. 2. *Evacuationem*, per vomitum præſertim, ut facilius Medicamenta illa ad cor penetrare poſſint. 3. *Somni prohibitionem*, ne ad cor & interiora facillimè penetret. *Differentiæ* ſunt plures. I. *Alia* ſunt *venena intrò ſumta*, quæ curantur *vomitu leniore* ex pinguioribus parato. *Purgatione*, ſi in inteſtinis ſuperioribus

hæreat. *Diureſi*, ſi ad vias urinæ pergat: & nullibi Alexipharmacor. obliviſcendum. *Diæta*, in qua lac vehementer laudatur. *Alia Extra applicata*, quorum *Curatio* reſpicit *Extractionem*, tum per medicamenta attrahentia, tum per illa quæ ſimilitudine quadam id faciunt; quæ continuanda, donec vitioſus color, dolor, & Symptomata ceſſaverint. *Interceptionem*, quæ injecto loco ſuperiori vinculo optimè perficitur. *Alexipharmacorum uſum*, ſi venenum in corpus penetravit; prout ſuperius dictum eſt.

Titulus. II.

De Morbis organicis.

Caput I.

De Morbis confirmationis.

Morbus Organicus eſt partium corporis humani à ſtructura naturali deviatio.

Quia verò ad illam *Conformatio*, *Numerus*, *Situs*, & *Connexio* requiruntur; tot etiam morborum organicorum erunt differentiæ, & huic Titulo quatuor ſubjiciuntur Capita: ſed & quia in *Conformatione* tria reperiuntur, *Figura* nempe, *Cavitas*, & *ſuperficies*, dabuntur etiam tot morbi.

Articulus I.

De Morbis Figuræ.

Morbus figuræ eſt partium corporis humani à naturali figura, ex cauſis ſuis dependens deviatio.

Signa ſunt conſpicua, ita ut non ſit neceſſe de illis dicere. *Cauſæ* ſunt, quæcunque figuram vel componendo, vel laxando, vel diſtorquendo, vel exhauriendo violare poſſunt.

Curatio non eſt difficilis in iis, qui ob oſſium humiditatem creſcunt. *Vix tentanda* in adultis, in qui-

quibus oſſa, propter quorum figuram partes externæ talem figuram habent, duritiem & ſiccitatem majorem contraxere. *Perficitur* 1. Διαπλάσει, manibus contrectando & in oppoſitum ducendo. 2. ἐπιδέσει, per faſcias & ferulas. *Poteſt repeti*, ſi prior non ſucceſſit, ſi inſignis eſt læſio & æger validus; & quidem per calli ruptionem præmiſſis emollientibus. *Non debet repeti*, ſi æger ſenex, læſio minor, & callus durus.

Differentiæ à tempore deviationis ſumuntur.

I. Vel fit *ante nativitatem* in utero, & tum in Conformatrice eſt vitium, difficulter curatur.

II. Vel *in partu*: & tum, aut infans nimis magnus fuit, aut uteri orificium nimis anguſtum.

III. Vel *poſt nativitatem*· ubi ſunt præcipuè in cauſa, *Nimia repletio*, quæ inanitione curanda. *Alimenti defectus*, qui facilis coctionis, boni ſucci, pauci excrementi cibos repoſcit. Vide caput de Atrophia. *Motus violentus*, ſeu ab ipſo homine, ſeu ab artifice cauſatus, ubi oſſium fracturæ præcipuè obveniunt. *Partis in aliam partem ob nervorum ſeu reſolutionem, ſeu convulſionem declinatio*; ubi ad ipſum nervorum affectum reſpiciendum.

ARTICVLVS II.

De Morbis cavitatum.

PVNCTVM I.

De Morbis cavitatum in exceſſu.

Morbi cavitatum ſunt, in quibus naturales partium meatus læduntur. Cavitatum nomine intelligitur, tum venter ſeu magna cavitas, ventriculi nempe, cerebri, cordis, uteri: tum meatus venarum, arteriarum, Vreterum, &c. tum orificium, ſeu caput vaſorum & cavitatum quarumcunque.

Quia verò cavitates vel in *exceſſu*, vel in *defectu*

 læ-

læduntur ; morbi etiam cavitatum , vel in *exceſſu* , vel in *defectu* erunt.

Morbi cavitatum in exceſſu ſunt , cum cavitates ſunt majores , quàm per naturam eſſe debebant.

Signa in particularibus ponentur.

Cauſa eſt quicquid cavitates vel aperire , vel diſtendere , vel erodere , & dividere poteſt.

Curatio perficitur *Occluſione.*

Dividuntur in *Anaſtomoſin* , *Diapedeſin* , & *Diæreſin.*

I. Ἀναστόμωσις eſt *quando oſcula vaſorum nimium aperiuntur & dilatantur. Cognoſcitur* per effluvium humoris vel materiæ , quæ contineri debebat copioſius. *Oritur* ab illis, quæ laxare vel diſtendere poſſunt , ſive illa ſint externa , ſive interna. *Curatio* occluſionem per Medicamenta *adſtringentia, de quibus ſuo loco* , & cauſas reſpicit. Præcipua adſtringentia ſunt : Folia *burſæ paſtoris* , ſemina *portulacæ* , flores *balauſtii* , *bellidis minoris* , *bolus Armenus*, ſuccus *prunorum ſylveſtrium* , Theriaca *recens* , pulvis *oſſium humanorum* , Crocus *Martis* , *&c.* Quantum ad *Differentias*, 1. Vel eſt *ab externa cauſâ* , ut Medicamentis ἀναστομωτικοῖς vel χαλαστικοῖς ; tum cauſæ præceſſere. Removendæ ſunt 2. Vel à *copia humorum* , *ſanguinis* præſertim , facultatem onerante ; & tum ſigna humorum adſunt. Venæ ſectione & purgatione agendum. 3. Vel à *qualitate humorum facultatem irritante* ; & tum ſigna eorundem ſunt præſentia. Evacuationibus præmiſſis , adſtringendum.

II. Διαίρεσις eſt , *quando vaſa dividuntur. Cognoſcitur* per effluvium materiæ cum dolore copioſum. *Oritur* à cauſis , quæ erodere , diſtendere , vel rumpere poſſunt. *Curatio* unitionem per adſtringentia Medicamenta repoſcit. *Differentia* ſumuntur à Cauſis. 1. Vel eſt *ab Externis* , motu nempe vehemen-

menti, pondere gravi, clamore, ſaltu, contuſione, vulnere, Medicamentis acribus & craſſis. 2. Vel ab *humoribus acribus*, tum ſigna humoris bilioſi vel ſalſi adſunt. *Curatio*, alteratione per medicamenta refrigerantia & acredinem obtundentia; Evacuatione per cholagoga, & hydrogoga, &c. & Diæta refrigerante & demulcente perficitur. 3. Vel *ab humoribus copioſis*, ubi curationis eadem quæ in anaſtomoſi ratio. 4. Vel à *flatibus*, & tum ſigna flatuum abſunt; nempe, tenſio ſine gravitate, dolor vagus, prægreſſus cauſarum generantium, ſubitaneus affectus exortus, urinæ bulloſitas, &c. *Cauſæ* ſunt cibus multus & humidus, calor imbecillis, qui materiam digerere non poteſt. *Curatio* repoſcit Evacuationem cauſæ. Diſpulſionem flatuum per medicamenta carminativa. Laudantur interea, ſuccinum *album*, Theriaca & Mithridatium *annoſa*, confectio *baccarum lauri*, Conſerva *ſalviæ*, ſpiritus *Therebinth*. Diacorum *nobile*, Oleum *feniculi*, *aniſi*, pulvis *corticum citri*, *&c.*

III. *Διαπήδησις, quando vaſa rareſiunt. Cognoſcitur*, ab humorum exſudatione, minùs copioſa, *Oritur* à cauſis rarefacientibus & humectantibus. *Curatio* cauſas reſpicit.

PVNCTVM I.

De Morbis cavitatum in defectu.

Morbi cavitatum in defectu ſunt, quando cavitates anguſtiores, quàm par erat, redduntur.

Signa iu particularibus occurrent.

Cauſæ anguſtiæ ſunt, *Obſtructio*, *conſtipatio*, *coaleſcentia*, *compreſſio*, *ſubſidentia*, *de quibus in differentiis.*

Curatio anguſtiæ remotionem requirit, quæ pro varietate differentiarum variat.

Differentias quod ſpectat, quinque ſub iis continentur.

I. *Ob-*

I. *Obſtructio*, quæ nihil aliud eſt, quàm *meatuum ab humoribus vel aliis rebus occluſio. Oritur* ab humoribus, rebus toto genere præter naturam, &c. *Curatur*, per medicamentorum deobſtruentium convenientem applicationem. *Dividitur* pro ratione cauſarum. 1. Alia eſt ab *Humoribus multis*; & tum Diæta in cauſa. Ἀποκένωσις inſervit; illaque, ſi humores multi, magna, rationem locorum habens. Ex thorace tuſſi, ex ventre ſuperiore vomitu, ex inferiore alvi ſubductione, perficitur. 2. Alia ab *Humoribus craſſis & viſcidis*; & tum abſtergendum, incidendum, & attenuandum: abſterſio interdum, ſi cavitas patens ſola ſufficit. Medicamenta eſſe debent *vehementiora*, in majore viſciditate, remotiore loco; *mitiora*, ſi contrarium eſt, utrobique partibus appropriata. 3. Alia à *Calculo*, *Vermibus*, *Pure*, *Fæcibus*, de quibus ſuo loco videbimus: & tum, παντελῆ κενώσει agendum, ſive una vice, ſive pluribus. Locorum ratio, in quibus humores hærent, habenda. 4. Alia à *grumo ſanguinis*, tum Medicamentis ſanguinem diſſolventibus, ut ſunt, Magiſt. *oculorum cancri*, pulv. *Rhabarbari*, *Tormentillæ*, *Sperma ceti* non rancidum, &c. agendum. Medicamenta incidentia & deobſtruentia ſupra l. 3. habes. præcipua in particularium obſtructionum cura ponentur.

II. *Conſtipatio*, *quando meatus à carne vel tumore in cavitate enatis occluditur*, *Oritur* à Caruncula, membrana, inflammatione, tunica, tuberculo, quod concoquendum. *Curatio* abſumtionem & materiæ evacuationem poſcit.

III. *Coaleſcentia*, *quando meatus parietes poſt ulcus vel vulnus coëunt*. *Oritur* à carne cavitati adnata, cicatrice, &c. *Curatio* Ruptionem requirit.

IV. *Compreſſio*, *quando meatus à cauſis extra incidentibus, & parietes ejus impellentibus, occluduntur*. *Oritur*, vel ad *Externis*, ut frigore & ſiccantibus,

tibus, ubi laxantia & humectantia proſunt: vel à *Tumoribus* vel *oſſibus*, ſedibus ſuis motis. *Curatio* remotionem illorum requirit, & diverſitatem cauſarum reſpicit.

V. *Subſidentia, quando meatus ob parietum laxitatem & conniventiam coarctantur.* *Oritur* ab humiditate nimia. *Curatur* ſiccantibus.

ARTICVLVS III.

De morbis ſuperficiei.

Morbi ſuperficiei ſunt, quando partes in qualitatibus ſecundis à naturali ſua conſtitutione declinant.

Præcipui inter ipſos ſunt, *Aſperitas*, & *Lævitas*.

I. *Aſperitas eſt lævitatis debita ineſſe carentia.* Fit vel *per additionem ſuperficiei* in partibus ſolidioribus, ut in fracturis ſquammæ quædam exſtant; & tum *abraſione* per medicamenta abſtergentia opus eſt: vel *per ademtionem*, & tum res acres tam *externa*, vapores, venti, fumi, cibi, medicamenta venenata, quàm *interna*, ſiccitas nimia partium poſt humiditatis abſumtionem, bilis amara, pituita ſalſa, &c. peccant. In *Curatione* replendum, quod excavatum erat, humorum acrimonia temperanda, quæ nondum exaſperata ſunt, defendenda. Medicamentis humidis & lentorem habentibus agendum.

II. *Lævitas eſt aſperitatis debita ineſſe defectus.* *Oritur* ab humoribus lentis. *Curatur* medicamentis abſtergentibus, quæ ſimul adſtrictionis aliquid habent, ut tonus fibrarum reſtauretur; & ſpacia in partis ſuperficie, ab humoribus dilatata, rurſus contrahantur.

Caput II.

De morbis Numeri.

Morbus numeri eſt, cùm in numero partium eſt vitium.

Dividitur in morbum numeri in *defectu*, & *exceſſu*.

I. *Morbus numeri in defectu eſt, quando pars, quæ naturaliter adeſſe debebat, abeſt*. Pars illa vel eſt *ſanguinea*, vel *ſpermatica*, quæ eadem ſpecie non regeneratur: vel *ſimplex*, vel *compoſita*; nec debet eſſe partis particula, ſed pars integra. *Cauſa* eſt, quicquid vel efficienter, vel privatione materiæ, partis carentiam inferre poteſt. *Curatio* indicat Reſtitutionem, quæ à ſola natura fit; Medico interim, robur naturæ, calorem nativum ſervando tuente; materiam idoneam, id eſt, ſanguinem ſubminiſtrante; & impedimenta, id eſt, ſordes & ſimilia removente. Quantum ad *Differentias*. Vel illud vitium eſt *ab ortu*, ſeu ex defectu materiæ ad generationem neceſſariæ; ſeu ex imbecillitate facultatis naturalis, quæ materiam attrahere, retinere, & elaborare debet; & ſic reſtitui non poteſt. Vel *poſt ortum*: ſectione, eroſione, putredine, refrigeratione; & tum *Curatio* ad ſuas cauſas dirigenda.

II. *Morbus numeri in exceſſu eſt, quando res, quæ naturaliter non debebat adeſſe, adeſt*. *Curatio* Remotionem requirit, quæ pro rerum, quæ removentur, varietate varia ita inſtitui debet, ne partes aliæ lædantur, vel ut quàm minimum lædantur. non extendenda ad illa, quæ homini moleſtiam non creant. *Differentias* ſi ſpectes, Res illa vel eſt *toto genere præter naturam*, ut Calculi, vermes, &c. & tum *Curatio* ad illa obvertenda; vel *ſubſtantia aliqua integra*, quæ aut ob materiæ nimiam copiam, & con-

& conformatricis imbecillitatem in ortu; aut ob vitioſam qualitatem poſt ortum, exoritur. In his *Remotio fit* per *Ignem*, quo cauteria actualia pertinent. *Ferrum*, quo ſpectant omnis generis acuta inſtrumenta. *Medicamenta*, cathæretica, veſicatoria, &c. de quibus ſuo loco in particularibus morbis dicetur. *Emplaſtrum veſicatorium*, quod componitur ex *Cantharidum* unc. j. *Terebinth.* unc. *ſſ. Olibani; Myrrhæ, Maſtich. Camphoræ* ana dr. j. *Ol. roſar. Ceræ*, ana. q. ſ. laudatiſſimum eſt.

CAPVT III.

De Morbis Magnitudinis.

ARTICVLVS I.

De Tumoribus.

Morbus magnitudinis eſt partium corporis humani à magnitudine ſua naturali, deviatio. dividitur in morbum *magnitudinis auctæ*, ſeu *Tumorem*, & *magnitudinis imminutæ*.

Tumor in genere eſt *partium corporis humani à naturali ſtatu aucta magnitudine receſſus.*

Signa non eſt quod apponantur. Nam ſi extra accidit, viſu percipitur; ſi intra, vel externo aliquo ſigno ſe prodit; vel aliis internis, de quibus in ſpecialibus. Accedunt ad magnitudinis augmentum interdum, *Intemperies*, ſi materia in qualitatibus excedit, & eaſdem partibus largitur. *Vnitatis ſolutio*, ſi rodendo vel diſtendendo continuum ſolvatur. *Conformationis vitia*, ſi vel figura corrumpatur, vel cavitates comprimantur, aut obſtruantur.

Cauſæ ſunt *Humores*, *Flatus*, *Subſtantia ſolida*: de quibus in ſuis differentiis agemus.

Curatio indicat imminutionem, quæ; ſi pars *non eſt ſalva*, per eadem Medicamenta, quæ in numero abundante conveniunt, perficitur: ſi *ſalva*,

fit

ſit per alimenti ſubtractionem, digeſtionem, diſcuſſionem, &c.

Differentiæ ſunt variæ.

I. Alius eſt ab *Humoribus*, qui *cognoſciur* ex ſignis humorum; *Oritur*, à ſanguine, bile, pituita, melancholia, ſeroſo humore, ſive congeſti ſint, ſive affluxerint; ſive peculiari membrana includantur, ſive non. *Curatur* & quidem *difficulter*, ſi ſubitò imminuitur, nec per vias convenientes evacuatur, ſi febris excitatur; quæ adfuit, augetur. *Curatio* pro ratione Differentiarum variat. *Dividitur* variè. Nam 1. Vel eſt ab *Humoribus in parte congeſtis*; partim partis vitio, quatenus vel concoctrix vel expultrix ſuum officium non faciunt; partim alimenti, cum illud vitioſum & tale, ut à parte vinci non poſſit, & tantam excrementorum copiam faciat. Et *tum*, longiore temporis tractu tumor generatur: non adeò magnum ſpacium occupat. nulla fluxionis cauſa aut ſignum præceſſit. In *Curatione* reſpicienda *Alteratio*, & *Evacuatio*, & hæc *ſenſilis*, ſi materia eſt copioſior, pars denſior; *inſenſilis*, ſi materia minor, pars mollior. *De Congeſtione verò humorum nota*, 1. Materiam quæ in cavitatibus communibus acervatur, adauctam ut diutius retineri non poſſit, ad cavitates & poros loci particulares refundi. 2. Non tantùm craſſos & lentos humores. Sed & ichores ex craſſis humoribus, præſertim cùm extra locum proprium refrixerint, deduci & adhærere. 3. A ſpirituoſa quoque materia, unde debilitata ex ictu pars perpetuò aliquando inflata manet, proficiſci poſſe. 4. Humores etiam putres congeri. unde tubercula in ulceribus exſurgunt, 2. Vel eſt *ab humoribus allapſis*, ſeu per attractionem ob calorem vel dolorem; ſeu per tranſmiſſionem vel à toto corpore, vel partibus aliquibus. *Tum*, ſigna ſunt congeſtioni contraria. Nullus in parte dolor fuit, ſi per

ſi per tranſmiſſionem; fuit, ſi per affluxum contigit. In *Curatione* reſpiciendum, tum ad *Affluxum durantem*: & tumorem fientem, ubi locum habet *Evacuatio*, ſeu per venæ ſectionem, ſeu purgationem. *Revulſio* ad contraria. *Derivatio* ad vicina, *Repulſio*, *Interceptio*, &c. tum ad *Affluxum factum*, ubi obtinent eadem, niſi materia ſit impacta, quæ *emolliri* & *maturari* debet. 3. Vel ab *humoribus peculiari membranâ & folliculo incluſis*, ubi humor in aliam ferè ſubſtantiam vertitur. 4. Vel *ab humoribus malignis*, ubi ſigna malignitatis adſunt.

II. Alius eſt à *Flatibus*, qui *Cognoſcitur* ex eo, quod nulla gravitas ſentiatur, etſi interdum dolor ſit, & pars modo in majorem, modo in minorem molem attollatur. *Oritur* à cauſis flatum generantibus, cumulanturque flatus vel ſub cute & circa membranas muſculorum, in ipſis ſimilarium poris atque interpoſitis ſimilaribus ſpatiolis, vel in membranis viſcerum; vel in viſcerum cavitatibus. *Curatur* & quidem *difficulter*, ſi in muſculis detineatur, quod in omnes ipſius partes ſpiritus diſpergatur, conſtringatur, & ab ambientibus membranis intercludatur. *Curatur* tamen per *Evacuationem* materiæ, *Diſcuſſionem* ejuſdem, & *Roborationem* partis.

III. Alius à *partibus ſolidis*, ſeu illæ Oſſa cum extra ſuum locum in alium procidunt; ſeu partes molles ſuo loco motæ; ſeu arteriæ, ſeu venæ: de quibus ſuis locis agemus.

IV. Alius, qui *terminatur per diſcuſſionem* ἀδήλους & tum materia nec eſt multa, nec craſſa; nec profundo loco ſita, nec ſub craſſa & denſa cute concluſa. Corpus non eſt impurum. Natura eſt fortis; membrum levius evadit: pulſatio moleſta ceſſat.

V. Alius, qui *per ſuppurationem*; & tum Materia eſt copioſior, craſſior; loco profundiore ſub cute

denſa latens; dum pus fit dolor & palpitatio in parte cum febre affligit, poſtquam pus factum eſt, calor imminuitur, dolor ſedatur, tumor in mucronem elevari, molleſcere & albeſcere incipit, pus ſub digito, niſi pars ſit craſſa, vel profundè lateat, fluctuat.

Alius, qui *per indurationem*; & tum materia eſt viſcoſa & dura, calor naturalis fortis, tumor ipſe imminuitur, durities augmentum recipit.

Alius, qui *per corruptionem*; & tum pars livida & nigra apparet, calor & dolor imminuitur.

PUNCTUM I.

De Abſceſſu.

TUmorem ab humore profectum duo inſequuntur, *Abſceſſus*, nempe, & hunc aliquando *ſinus*.

Abſceſſus eſt purulentæ materiæ ex humore tumorem excitante ortæ, in partis alicujus cavitate collectio.

Subjectum ſunt partes, & ipſarum cavitates.

Signa ex tertia tumorum ab humoribus profectorum differentia petantur, ubi de ſuppuratione agitur.

Cauſa eſt Humor ipſe, quem calor nativus in pus maturat & vertit. Hinc pro ejus varietate variatur.

Curatio duorum temporum rationem habet. I. *Quando pus conficitur*; & tum agendum 1. *Anodynis*, & dolorem lenientibus. Oleum lumbricorum eſt laudatiſſimum. 2. *Maturantibus*, & quidem *temperatè calidis & viſcidis*, in tumoribus calidis, & corporibus mollioribus & humidioribus; ut ſunt, *Oleum dulce, farina tritici, lac, medulla panis triticei*: *Calidioribus*, in tumoribus frigidis, ac naturis & partibus frigidioribus; ut ſunt *Terebinthina, Lacryma abietina, laricea, pinea, carica, paſſulæ, Diachylon ſimplex.* II. *Quando pus confectum eſt*;

ubi

ubi agendum 1. *Evacuatione*, vel *Inſenſili*, quod non tantùm in magna puris copiâ propter indurationem; ſed & in omni propter acredinem, quæ morâ intendi poſſet, periculoſum. Vel *Senſili*; & hic abſceſſus aperiendus; vel per benigniora, inter quæ *Diachylon ſimplex cum ſemine ſinapi*, *ficubus*, *& ſale*: vel per validiora, id eſt, cauteria potentialia, & actualia. 2. *Mundificatione* per detergentia, *ſuccum* nempe *Apii*, *Centaurii minoris*, *Ariſtolochiæ rotundæ*, *Abſinthii*, *Betonicæ*, *Agrimoniæ*, *&c.* 3. *Carnis generatione* per medicamenta ſarcotica. 4. *Cicatricis obductione* per Epulotica, inter quæ *Emplaſtrum Diapalma*.

Quantum ad *Differentias*, illæ variæ ſunt.

I. Vel eſt ex *Sanguine*, & tum facilius maturatur, pus ubi maturuit, laudabile eſt. Vel ex *aliis Humoribus*, qui difficulter oritur, puri quid ſimile habet, viride & flavum, apparet.

II. Vel eſt pus *Purum*: vel *pulti*, *melli*, *ſebo*, *olei amurcæ*, *& vini facibus ſimile*, interdum multis aliis permiſtum.

III. Abſceſſus, vel eſt *in partibus carnoſis*; & tum facilius in pus mutatur; vel *prope articulos*, in partibus nervoſis ac debilibus, exiguum calorem habentibus; & tum difficulter maturatur.

IV. Vel pus in *Cavitate* fluctuat, & in ſinum colligitur: vel *peculiari membranæ* & folliculo includitur.

PVNCTVM II.

De Sinu.

Sinus eſt, cùm pure in profunditate ſe in latitudinem diffundente, cutis adjacens carni ſubjectæ non coaleſcit.

Signum præbet abſceſſus qui præceſſit, & turundæ, quibus optimè explorari poteſt.

Cauſa ipſum pus, quod in profundo detentum, acri-

acrimoniâ ſuâ cuniculos molitur, & univerſi corporis excrementa allicit.

Curatio eſt *Nulla*, ſi callum & duritiem contraxit. *Dubia*, ſi multa & non concocta materia excernitur, & in ſinu dolor percipitur, *Bonæ ſpei*, ſi pus paucum, bonum, album exit, & dolor nullus adeſt. *Perficitur* I. *Evacuatione* puris, quæ fit aut *ſimplici mundificatione*, ſi deorſum ſinus tendit, per aquam hordei, melicratum, & mulſum: aut *Apertione*, ita uti vel tota cavitas diſſecetur, ſi minor eſt; vel tantum inferius orificium, ſi major eſt, & pars ſine periculo ſecari non poteſt. II. *Carnis productione* per medicamenta Sarcotica, ubi nota. Excrementum tam tenue quàm craſſum removendum eſſe, ne in ulcere hæreat, Magis ſiccioribus, ut *farina orobi*, *radice ireos*, *Ariſtolochia*, *myrrha*, *tuthia*, *pompholyge*, in ſiccis: minus, ut *thure*, *farina hordei*, *fabarum* in humidis utendum. Si ſinus non pateat, liquida per ſyphonem injicienda, & aliquandiu linquenda. Ex carentia doloris, pauci & benè cocti effluxione, de glutinatione, & è contra colligendum.

Quantum ad *Differentias*, Vel ſunt *breves & minores*; vel *profundi & lati*. Vel *recti*, vel *obliqui*. Vel *ſurſum* tendunt, vel *deorſum*, unde pejus pus evacuatur.

ARTICULUS II.

De morbis magnitudinis imminutæ.

M*Orbus magnitudinis imminutæ*, *eſt partium corporis humani in magnitudine naturali diminutio.*

Signis opus non eſt, cum ſit morbus ipſe evidens.

Cauſæ ſunt, Alimenti inopia, ſeu quia ſubtrahitur, ſeu quia canales ſunt obſtructi. Loci anguſtia,

in qua pars augeri debet; ſectio, putredo, refrigeratio; uſtio: de quibus ſuis locis.

Curatio inſtituitur I. *Refectione* per bonum ac copioſum alimentum. Vbi locum habent vini potus, cibi craſſi ſucci, exercitia pauca, frictiones mediocres. Dropax ſeu picatio, quam in Pharmacopœa vide. II. *Regeneratione*, ſi membrum avulſum, quæ ſolius naturæ eſt; Medicus duntaxat impedimenta removet, &c.

CAPVT IV.

De Morbis ſitus.

Morbus ſitus ſeu Connexionis, eſt partium corporis humani, quæ conjungi debent, ſejunctio; quæ ſejungi debent, conjunctio.

Signa, quia per ſe patet affectus, non eſt quod attingam.

Cauſæ in illis conſiſtunt, mediantibus quibus ligantur partes, & de luxatione quidem ſub articulo ſequente agemus. Connexio verò eorum, quæ ſejungi debebant, fit, ſi partes mediæ laxentur, vel ligamenta rumpantur, aut vulnerentur. *Curatio* repoſcit conjunctionem ſejunctorum, & ſejunctionem conjunctorum.

Quia verò *luxationes* frequentiſſimæ ſunt, inter morbos ſitus, placet hic *in genere* de *Luxatione* agere.

ARTICVLVS I.

De Luxatione.

Luxatio in genere, eſt articuli è ſua ſede in alienam cum motus arbitrarii impedimento, prolapſus.

Signa ſunt, Membri in ſitu, figura & longitudine diſſimilitudo, motus læſio, quia propter illum

articuli. Dolor, nervis, muſculis & tendinibus compreſſis. Tumor partis, in quam prolapſus eſt articulus. Cavitas loci, è quo prolapſus eſt.

Cauſæ ſunt omnia illa, quæ vel tenſione, vel impulſione violentâ valent; præcipuè partium, à quibus continentur laxitas vel unitas ſoluta, ligamentorum contractio, &c. *Curatio* eſt *facilior*, in pueris & mollioribus. *Difficilior*, ſi dolor ingens, & inflammatio, vulnus, aut convulſionis periculum accedit. Si luxatio vetuſta & callo obdurata. Si in pueritia accidit, nec curata eſt. Si ad tabem motu intermiſſo & vaſis compreſſis vergit. Si articuli paucioribus motuum differentiis dicati ſunt. Si longius à ſuo ſinu diſceſſêre. Si oſſium ſupercilia fracta ſunt. *Perficitur* per ἀρθρημβολὴν, quæ abſolvitur, 1. *Extenſione* ſufficiente, qua os in ſuum locum compellitur. 2. *Repoſitione*, ſeu per manum, ſeu per inſtrumenta vulgaria, ſeu per organa ſingularia. 3. *Medicamentorum adſtringentium* appoſitione, ut inflammatio præcaveatur. 4. *Diligenti* per faſcias & ſplenia *deligatione*. 5. *Molli*, & naturalem figuram ſervante *collocatione*.

Differentiæ ſunt variæ. Nam

I. Alia eſt *à cauſis externis*, ictu, lapſu, extenſione violenta ante partum, in partu: quæ caveri debent.

Alia ab *Internis*, dum humor in cavitatem articuli lapſus, eum è ſede ſuâ expellit.

II. Alia *Perfecta*, quando articulus totus ſuâ ſede excidit; quæ ἐξάρθρημα dicitur.

Alia *Imperfecta* quando articulus ad ſinus ſeu acetabuli marginem prolabitur, quæ παράρθρημα nuncupatur.

III. Alia *cum inflammatione & dolore*, ubi dolor prius leniendus, inflammatio ſedanda, ne ex nervorum diſtentione convulſio oriatur; tum reponendum.

IV. Alia

IV. Alia *cum vulnere*, quæ periculoſiſſima, præſertim ſi articulo vulnus vicinum, & febris acuta exoritur. Hic Articulus ſi reponi poteſt, reponendus. Si repoſitus eſt, & repellendæ inflammatio acceſſit, exturbandus. Si reponi non poteſt, inflammationi ad ſeptimum vel nonum diem incumbendum.

V. Alia *cum fractura*, ubi articulus primò reponendus; pòſt fractura curanda: ſi non poteſt reponi; tum reſtituendus, cum callus generatur.

Titvlvs IV.

De Morbis ſolutæ unitatis.

M*Orbus ſolutæ unitatis, eſt continuitatis & unitatis partibus corporis humani debitæ amiſſio.*

Cauſæ illius ſunt, 1. quæ *erodunt*, ut omnia acria, cauſtica, putrefacientia. 2. quæ *ſecant* ſeu punctim, ſeu cæſim. 3. quæ *frangunt*, ut lapides, ligna, &c. 4. quæ *tundunt* & rumpunt, vel partem replendo, vel nimis tendendo. 5. *quæ adurunt*, ut res ignitæ, ferramenta candentia, &c.

Curatio expoſcit *unitionem*. Medici eſt videre, ne quid in partem affectam conglutinationem impediens incidat. Vt labia rectè ſibi mutuò applicentur. Vt extrema conjuncta ſerventur. Vt ipſius partis temperamentum maneat, & ut ſymptomata, quæ ſupervenire poſſunt, præcaveantur.

Quoniam verò inter præcipuos unitatis ſolutæ morbos ſunt *Vlcera*, *Vulnera*, & *Fracturæ*; de his aliquid nobis in genere dicendum eſt.

Capvt I.

De Vlceribus.

V*Lcus, eſt continui, cum imminuta magnitudine, in parte molli à materia erodente, exorta ſolutio.*

Subjectum eſt pars mollis ſeu carnoſa, non ſolùm carnem muſculoſam, ſed eam quoque quâ inteſtina, veſica, &c. conſtant, comprehendens.

Signis opus non eſt in externis: Interna ex particularibus facilè colligentur. *Tempora* ulcerum ſi ſpectes, *Principio*, ſanies aquoſa, tenuis, cruda, copioſa effluit; ſymptomata, nimirum dolor, pruritus, &c. affligunt. In *incremento*, ſymptomata augentur, ſanies coqui incipit, & in copia minuitur: in *ſtatu* ſunt omnia majora; in declinatione, minora.

Cauſa vel eſt *Externa*, medicamenta nempe cauſtica, contagium quod in lue venerea fit, &c. Vel *Interna* ſeu Humores, qui vel in parte affecta generantur; vel eò aliunde confluunt; quod verno tempore, aut per exercitationem, in Cacochymicis corporibus accidere poteſt.

Curatio eſt *Difficilis*, ſi ad partem nobiliorem, exquiſiti ſenſus, humiditatibus à natura ſcatentem pertingit. Si morbis aliis ſuccedit, quod tum natura humores vitioſos ad partem propellat. Si ulcus magnum, quia validè aër externus appellere poteſt. Si rotundum, quia extrema difficilius connectuntur. Si diuturnum, quia os abſcedere neceſſarium eſt. Si ad viriditatem & nigredinem tendens, quia ſic partis affectæ calor extinguitur. Si ſanie multâ, tenui, pallidâ, lividâ, nigrâ, & mali odoris ſcatet. Si cum lienis vitio crura afficit, quia craſſi & melancholici humores ad ulcus affluentes unionem impediunt. *Abſolvitur* I. *Evacuatione*, ſi corpus cacochymicum. II. *Vena ſectione*, ſi eſt plethoricum. III. *Suppuratione*, cum in poris partis ex venis ſanguinis effuſi hæreat. Vbi nota, Abſtergentia ſuppurantibus optimè miſceri, ne ulcus humidum nimis reddatur, & ut natura, quæ excrementa etiam tum ſegregat, juvetur. Ex illis ſunt *Terebinthina*, *Ol. Maſtichinum*, *&c.* IV. *Abſterſione*,

de

de qua modò dictum eſt, quæ per medicamenta detergentia perficitur. v. *Carnis generatione*, per Medicamenta Sarcotica. Et hic obſerva, 1. Nec valida nec imbecillia eſſe debere: ne, ſi illa, ulcus aridum reddatur, caro conſumatur, ſanguinolenta excernantur: ſi hæc, caro flaccescat, & nimia ſaniei copia colligatur. 2. Humida mollioribus, ita tamen, ut emplaſtra, unguenta, linimenta ſint ita mollia, ne calore partis liquentur, & carnem nimis laxam & ſubjectæ diſſimilem generent: pulverata, duris & ſiccis corporibus, imponi debere. VI. *Cicatricis inductione*, per medicamenta epulotica. Vbi nota: Et actu & poteſtate vi ſiccandi prædita eſſe debere. Tum imponenda, cum ulcus carne non omnino repletum fuerit; ne, ſi jam repleto imponatur, cum & tum caro incrementum ſumat, Cicatrix eminentior evadat.

Differentiæ ulceris ſunt variæ.

I. Aliud eſt *magnum*, *parvum*, *longum*, *breve*, *rectum*, *obliquum*. *Æquale*, in quo caro in omnibus partis affectæ partibus abſumta eſt. *Inæquale*, in quo contrario modo ſe hæc habent. *Superficiale*, *Profundum*, *Externum*, *Internum*.

II. Aliud eſt *cum Intemperie*. I. Vel *Calida*, quæ *Cognoſcitur* ex carnis in ipſo ulcere rubedine. *Caloris* perceptione, dolore excrementorum acrimonia & mordicatione. *Oritur* ab aëre calido, faſciarum & involucrorum nimia copia, medicamentis nimis calidis. *Curatur* refrigerantibus, quæ ſimul anodyna & adſtringentia, ut ſunt *plantago*, *roſa*, *ſantalum*, *ſaccarum Saturni*, *bolus Armenus*, *Terebinthina*, *aqua plantaginis ſæpius lota*. II. Vel *Frigida*, quæ *Cognoſcitur* ex carnis in ipſo ulcere, albedine, lividitate, & mollitie. *Oritur* ab aëre frigido, vel medicamentis talibus. *Curatur*, non ita difficulter, quia ulceri & intemperiei ſimul occurri poteſt calefacientibus, ut ſunt *Olea Hyperici*, *Nardinum*, *Irinum*,

Rutaceum, quibus accedere poſſunt fomenta cum vino parata. III. Vel *Sicca*; quæ *Cognoſcitur*, ex labiorum ulceris duritie & ſqualore, ulceris excrementorum paucitate. *Oritur* à ſimilibus cauſis. *Curatur* difficulter, quia poſthabito ulcere, intemperiei avertendæ interdum eſt ſtudendum. Ad humectationem utilis eſt *aqua tepida*. IV. Vel *Humida*, quæ *Cognoſcitur* ex carnis excreſcentia, mollitie & flacciditate. Excrementorum in ulcere multitudine. *Oritur* à cauſis ſimilibus. *Curatur*, fortioribus ſarcoticis, ſumtis ex *radice Cyperi*, *ſquamma ferri Marrubio*, ita ut lotio ad ſordes detergendas, in quo adſtringentia macerata ſint, præcedat.

III. Aliud cum *humorum affluxu*, ſeu illi à toto, ſeu à parte veniant. *Cognoſcitur* ex tumore, qui in labiis & vicinis partibus apparet; dolore, ſi nervoſæ partes afficiantur; excrementorum copia pro ulceris magnitudine majore. *Oritur* ab humoribus. *Curatur* 1. *Revulſione*, in cujus auxiliis primum locum habent fonticuli, ſi ulcera ſint diuturna. 2. *Interceptione ſeu* Defenſione, quæ ſupra partem exulceratam verſus vaſorum radicem applicentur. 3. *Repulſione*, cujus auxilia parti affectæ apponantur. 4. *Sarcoticis* vehementioribus. 5. *Epuloticis*.

IV. Aliud eſt *Sordidum*, quod craſſum & mucoſum excrementum emittit, cum putredine interdum & odore gravi, quæ interdum ſphacelus & gangræna ſequitur. Eſt autem ſordidum, 1. *Vel ab Humoribus*; & tum partis color vividus non apparet. *Curatio* abſolvitur victus ratione. Evacuatione. Deterſione per medicamenta valide abſtergentia, inter quæ ſpiritus vini, decoctum cicerum, oleum ex ol. roſacei lib. 1. & Mercurii præcipitati Vnc. 1. decoctum & aliis immiſtum, laudatur. 2. Vel *à medicamentis unctuoſis*, & debiliter exſiccantibus. Tum ulcus album apparet, & albedo illa ſicut tela totum

ulcus

ulcus ambit. Curandum eſt lenioribus abſtergentibus. 3. Vel *à Medicamentis fortioribus.* Tum ulcus cavum efficitur, & rubicundius in dies evadit. Pus ſubtile paucum & calidum effluit. Curatur mitioribus & frigidioribus, ut unguento Diapompholygos.

V. Aliud *lividum*, quod *oritur* vel ab aëre, vel ab humorum affluxu. *Curatur*, ſcarificatione; ut ſanguis extrahatur ſpongiarum ſiccarum impoſitione. Exſiccatione per medicamenta validiora, nempe *Aqua viridi* Plateri, Hartmanni: de qua in chymiatria cap. de Ozæna.

VI. Aliud *Calloſum*, quod *oritur* à nimis ſiccantibus. *Removetur* callus per emollientia, ſi non cedit, vel erodentibus medicamentis; cautè tamen in nervoſis partibus, vel ſectione auferendus eſt.

VII. Aliud *cum Tumore*, quod *cognoſcitur* ex aſpectu. *Oritur* ab affluentibus humoribus. *Curatur*, pro ratione Tumorum.

VIII. Aliud *cum ὑπερσαρκώσει, ſeu Carnis excreſcentia. Oritur* 1. vel ob *abundantiam ſanguinis.* Tum caro ſe rectè habet. Inediâ, ſiccantibus ſimul impoſitis, tollitur. 2. Vel *ob ſarcoticorum & exſiccantium debilitatem.* Tum caro laxa & ſpongioſa eſt. *Curatur*, ligno aloës contùſo, in tigillo deſiccato, cum vini ſpiritu rectificato, bis accenſo & præparatô. Bartolinus de cauteriis.

IX. Aliud *Sinuoſum*, quando pus nimis diu detentum cuniculos quaſi agit. Curationem vide apud Valleriolam. lib. 5. Obſervationum.

X. Aliud *Verminoſum*, cùm vermes in eo generantur. *Cognoſcitur* vel viſu, ſi ulcus patet; vel, morſus punctionis, doloris & motus quodam ſenſu. *Curatio* repoſcit 1, *Extractionem*, ſi ſunt in propatulo. 2. *Necationem* per medicamenta, putredinem & humiditatem ſimul tollentia.

XI. Aliud *Varicoſum*, ſeu cum varicibus con-

jun-

junctum, quod *cognoſcitur* ex ſignis varicum. *Curari* non poteſt, niſi prius varices ſanentur, & adimantur.

XII. Aliud *cum oſſis carie*, quod *cognoſcitur* ex eo, quod caro ulceri ſuperpoſita eſt flaccida & mollis. Vlcus ſæpius renovatur, ſanies copioſior quàm pro ulceris magnitudine effluit. Os ſi ſpecillum immittatur, inæquale deprehenditur. *Oritur* 1. *Ab externis*, aëre frigido, inciſione, contuſione, medicamentis acribus. 2. Ab *internis*, nempe humorum acrium ad oſſa affluxu, ſaniei pravitate, manifeſta vel occulta, &c. *Curatio* eſt *difficilis*, præſertim, ſi caro livida; ſi caries juxta nervoſas partes, vel in juncturis, vel circa muſculorum capita & tendines, vel circa magna vaſa. *Perficitur*, 1. *Oſſis denudatione*, vel radice gentianæ immiſſa, vel cauſtico, vel ſecturâ. II. *Oſſis ablatione*, vel per medicamenta validè ſiccantia, ex quibus *Euphorbium* optimum: Vel per Chirurgiam, ſi caries profundior, & cita *curatio* requiritur; quæ abſolvitur, Abraſione per ſcalprum vel terebram. Vſtione, poſtquam inflammatio leniendа & dolor prohibendus.

XIII. Aliud *cum Fiſtula*, quæ nihil aliud eſt, quàm ſinus anguſtus & longus. *Cognoſcitur* ſtylo immiſſo, & caro quæ fiſtulam circumdat, eſt alba, ſicca, & durior. *Oritur* vel ab humorum pravorum copia, vel Medici imperitia. *Curatio* eſt *difficilis*, ſi plures partes ſunt eroſæ. ſi fiſtulæ ſunt profundæ, flexuoſæ, membris nobilibus vicinæ. ſi ad muſculorum capita, venas, arterias, nervos, oſſa, articulos, thoracem, abdomen, &c. pertingunt. *Non adhibenda*, ſi fiſtulæ à partibus nobilibus remotæ; & ſi per eas humores ſuperflui expurgantur. *Palliativa*, quâ præmiſſis univerſalibus, fiſtula, aqua thermarum, calcis &c. exſiccatur, & conſolidatur. Diæta bona ſervatur: *Vera*, quæ abſolvitur 1. *Vniverſalium præmiſſione*, ſub qui-

quibus & potiones vulnerariæ Tagaultii apud Sennertum, Agricolæ ſuper Poppium T. 1. p. 123. comprehenduntur. Purgationes Mercuriales hic proſunt. II. *Calli remotione*, 1. *per medicamenta convenientia*, orifico fiſtulæ per penicillorum ex ſpongia, medulla ſambuci, radice bryoniæ, gentianæ, &c. immiſſionem, dilatato, per ſyphonem injecta, illaque vel liquida vel ſicca. Talia ſunt, Radix *ſerpentariæ*, *Centaurium minus*, *Cinis ficum*, Vnguentum **Apoſtolorum*, *Ægyptiacum*, *compoſitum Agricolæ* ex ſpiritu Mercurii cum ſaccaro Saturni cryſtallini & ſpiritu nitri, &c. T. 1. p. 123. 2. *Per fiſtulæ apertionem*, quâ factâ callus ſcalpello detrahi, vel ferro candente tolli, munita defenſivo parte, debet. III. *Conſolidatione*, deterſis per centaurium minus, pimpinellam, &c. ſordibus. Quantum ad *Differentias*, 1. Alia *plures ſinus habet*, & tum, plus puris quàm unico ſinu contineri poteſt, effluit. 2. Alia *plura orificia*, & tum, ſi liquor per ſyphonem injectus per omnia iterum effluit, ſi humiditas ejuſdem eſt coloris, una fiſtula eſt. 3. Alia *in carnem deſinit*; & tum quod ſtylo tangitur molle eſt, pus quod effluit eſt album. 4. Alia *ad nervum pertingit*: tum in exploratione dolor percipitur. 5. Alia *ad os*, & tum quod ſtylo tangitur, eſt durum. 6. Alia ad *venam & arteriam*. Tum, ſi ſunt eroſæ, erumpit ſanguis: ſi non, quaſi fæx egreditur.

CAPVT II.

De Vulneribus.

VVlnus eſt unitatis in parte molli à re ſecante & acuta vel cæſim, vel punctim facta ſolutio.

Subjectum, eſt pars mollis, illaque vel externa, vel interna, &c.

Signis opus non eſt.

Cauſa poſita eſt in Definitione.

Cura-

Curatio eſt *Nulla*, ſi cor vulneratum eſt, ut ſpiritus vitales diſſipentur, ſi vas in pulmone, ex quo ſanguis effuſus cor obruit. Si magnum aliquod vas internum ita læſum, ut occludi non poſſit; unde ſanguine copiosè effuſo, ſpiritus diſſipantur. *Dubia*, ſi telum venenoſum, ſi vulneratus imbecillis & cacochymicus. ſi inflammatio in internis nervoſioribus & exquiſitioris ſenſus partibus accidit, quam humorum affluxus, interdum & gangræna excipit. *Difficilis*, ſi cum cachexia & hydrope conjungitur, quia humiditas nimia curationi obeſt. ſi difficulter expurgatur. ſi alios affectus complicatos habet. ſi eſt in parte ad recipiendum humorum affluxum proclivi. ſi aliquid extranei, quod à principio ſtatim extrahi non poteſt, in ſe habet. ſi diebus Criticis, quos quidem vulnera tantùm eatenus habent, quatenus ipſis aliquid materiæ, quæ coqui debet, accidit, nulla in pejus fit mutatio. ſi vulnus obliquum vel orbiculare. ſi convulſio accedit, vel contuſio ſimul adeſt. *Abſolvitur*, I. *Rerum alienarum è vulnere exemtione*. ubi nota, 1. Grumos ſanguinis ad tertiam deligationem eximendos, quia orificia venarum obturando hæmorrhagiam inhibent. 2. Oſſicula fracta ea tantùm eximenda, quæ planè libera ſunt. 3. Telum evellendum, ſi æger extracto ſupervivere poteſt. 4. Eximi tela vel per impulſionem, ſi ductus ille eſt brevior, & neque os, nervus, vena prohibent; vel per extractionem, & uterque modus, vel ſectione vel ſine illa adminiſtratur; quæ aliter eximi non poſſunt attrahentibus medicamentis tentanda; quæ nullo modo Naturæ committenda. II. *Labiorum vulneris conjunctione*, ubi deligationis ratio habenda, ad quam faſciatio, ſpleniorum injectio, ferularum adaptatio, illaqueatio, & obligatæ partis recta collocatio pertinent. III. *Digeſtione*, ut ſanguis ille qui ex minimis venis in parte vulnerata effluxit,

& in

& in poris partis hæret, in pus quàm primum mutetur. Vbi nota, 1. In humidis corporibus humidiora vulgaria cautè adhibenda, ne putredine inducta, vulnus in ulcus ſordidum faceſſat. 2. In ſiccioribus ſiccæ temperiei corporis ipſius magis prodeſſe. 3. Digeſtiva ſarcoticis caſtigari debere, nec uni medicamento fidendum eſſe. Medicamenta pus moventia, vide in Inſtitutionibus. Hoc optimum: R. *Therebinthina clara*, *Gummi Elemi* ana Vnc. ß. Pinguedin. caſtrati *unc.* II. *Porcina antiqua* unc. I. Liquefiant ad ignem, fiat linimentum. IV. *Partium conglutinatione*, quæ fit vel per medium ejuſdem generis in partibus mollibus & carnoſis, in quibus copioſus ſanguis calore valido facilius in carnem mutatur, vel per callum in oſſibus; vel per cicatricem in cute. Id adminiſtratur, per medicamenta ſarcotica, & Epulotica, de quibus alibi; nec non *potiones vulnerarias*, de quibus notandum: Non eſſe uſurpandas in principio, nec tum ubi externa ſatisfaciunt, & febris ac inflammatio adeſt; ſemper illa adhibenda, quæ partibus appropriata ſunt. Huc inſerviunt, *Balſamus vulnerarius* Hartman. in chymiatria, *Pulvis glutinatorius ex cancris*, *Balſamus ex muco aurium*. ibid. *Emplaſtrum & Balſamus ſulphuris Rulandi* idem, de mammar. vitiis, *Aqua Agricola* T. I. p. 124. in Popp. V. *Fluxionis averſione*, ubi locum habet, 1. *Vena ſectio*, ſi corpus plethoricum. ſi ſanguis non nimium antehac fluxit. ſi magnum eſt vulnus, nec ob dolorem oritur inflammatio. 2. *Purgatione*, ſi corpus eſt cacochymicum, ſi humores tenues, calidi & bilioſi, ne ſanguinem ad motum aptum reddant. ſi ſtatim initio adhibetur. ſi nulla febris acceſſit.

Differentia vulnerum ſunt variæ.

I. Aliud eſt *Vaſorum*, & quidem aut *Vena*; & tum ſanguis minore impetu fluit, & quidem craſſior, nigrior,

grior, minus calidus: Vel *Arteriæ*, & tum ſanguis flavus, calidior, tenuis; vires vehementer ob ſpirituum ſubtractionem diſſipantur; difficulter propter arteriarum duritiem, perpetuum motum, & ſanguinis impetum ſanatur. *Curatio* indicat ſanguinem eſſe ſiſtendum, quod fit, 1. *Labiorum* vaſis vulnerati *conjunctione*, vel digitis vel faſciâ, quibus tamen modis difficulter ſanguis ſiſtitur. 2. *Orificii* vaſis *obſtructione*, vel digito applicato, vel per medicamenta ſanguinem ſiſtentia. *Externa* ſunt *crepitus lupi*, *vitriolum* pulverizatum linteolo inditum, pulvis Agricolæ ex dr. ij. *ſalis ſaturni*, *thuris albi*, *myrrhæ rubeæ*, dr. j. *Croci* contuſi & *Camphoræ*, imbibitis *aqua ſpermatis ranarum*, & lentè ad ignem exſiccatis, vulneri injectus, *Quercetani unguentum*: de quo vide ſclopet. ejuſdem. Interna vide in capite de hæmorrhagia. 3. *Revulſione* per venæ ſectionem, pluribus vicibus inſtitutam, per cucurbitulas ſi vires non ferant. 4. *Interceptione* per medicamenta intercipientia, quæ vaſis per quæ fluit ſanguis, applicari debent. 5. *Sanguinis*, poſtquam ſubſtitit, & in grumos concrevit, *diſſolutione*, Medicamenta vide ſuperius.

II. Alia ſunt *Tendinum*, quæ dolorem exſtant, ſed non magnum. Minus periculoſa ſunt. *Curantur* ut Nervorum. Vel totus tendo diſſecatur, & tum motus aufertur: ſin minus, motus debilitatur.

III. Alia *Nervorum*, quæ *cognoſcuntur* ex anatomicis, dolore vehementi, cui convulſio & inflammatio ſuccedere ſolet. *Curantur Difficulter* propter ſuccedentia Symptomata, præſertim, ſi tumores nulli adſunt. ſi conſpicui repente evanuerunt. ſi putredinem nervus concepit, & illa partibus vicinis & remotioribus communicatur. In *Curatione* 1. *Dolor* & *inflammatio* per venæ-ſectionem & evacuationem *adimenda*. 2. *Vulnus* ut excrementa evomantur, *apertum* ſervandum. 3. *Medicamenta* temperata

rata & *exſiccantia* tenuium partium, corporis & humorum affluxus habita ratione, calidè magis *imponenda*. 4. *Partes intermediæ* ol. liliorum albor. &c. fovendæ. *Differentias* ſi ſpectes, 1. Alia ſunt à *Punctura*, & tum Teli genus & vulneris conditio reſpondent. Symptomata ſuperiora ſequuntur. *Curatio* eſt difficilis, quia morbus periculoſus: ſi præſertim in corpus impurum inciderit, & ſi tumor apparens diſpareat, & delirium ſubſequatur. *Reſpicit*, 1. Corporis à vitioſis humoribus purgationem. 2. Doloris lenitionem per Olea anodyna vel cataplaſmata. 3. Saniei eductionem, vel per medicamenta trahentia, vel per ſectionem decuſſatim factam, vel per turundas, nervos tamen non attingentes. 4. Medicamentorum tenuium, mediocriter excalefacientium, & ſiccantium, ut balſami Peruviani, hyperici, &c. impoſitionem. 5. Diætam, in qua aër frigidus, vini potus, animi affectus, Venus, prohibentur. II. Alia *ab Inciſione*, quæ fit 1. Vel *ſecundùm longitudinem*, & tum dolor non eſt ita magnus, nec tantus convulſionis metus, cum fibræ ita non afficiantur. In *curatione*, Vulneris labia faſcia adducenda. Saniei, quæ ſpecie lactis, aquæ, ſeri, albuminis ovi, interdum exitus relinquendus. Medicamenta ſuperiora immittenda. Vulnus emplaſtro Diapalma vel alio tegendum: 2. Vel *in tranſverſum*, ubi aut *totus diſſecatur*; & tum ſine dolore motus & ſenſus aboletur: vel *non diſſecatur*, & tum dolor non eſt ita magnus, Omnia Symptomata quæ in punctura adeſſe poſſunt. Sutura in *curatione* adhibenda, ſed ne nervus lædatur.

IV. Alia *Articulorum*, quæ in cubito, genu, vel digitorum articulis accidunt. Sunt 1. Vel *ſine luxatione*, Vbi *Curatio* eſt *difficilis*, quia articuli fluxiones facilè recipiunt, & doloribus tentantur: ſi præſertim in parte interna accidant, ubi vaſa majora. *Perficitur*, 1. Labiorum adductione, ita ut puri exitus

pateat. 2. Affluxus præcautione, per evacuationem, interceptionem, rectam membri ſituationem. 3. Aëris frigidi repulſione, per cataplaſmata & alia. II. Vel *cum luxatione*, ubi majus periculum propter diſtractionem nervoſarum partium. Claudicatio ſubſequitur. In *Curatione*, Articulus non eſt reponendus; quia exinde mors ægri. Cum vulnere ita ut cum aliis procedendum, ſolâ deligatione exceptâ: Fluxiones inprimis purgationibus & ſudoriferis præcavendæ.

V. Alia ſunt *cum Contuſione*, quando telum aut retuſum eſt, aut grave, aut homo alicui rei alliditur. In *curatione* reſpicienda I. *Contuſio*, ubi, I. Affluxus per revulſiones defenſiva & repellentia præcavendus. 2. Sanguis affuſus in pus per medicamenta, ſed non nimis humida, mutandus, & cataplaſmata circum circa ubi pars contuſa, imponenda ſunt. II. *Vulnus*, quod I. Digeſtivis, ex reſina, terebinthina & ovi vitellis &c. curandum. 2. Pure genito abſtergendum & conſolidandum. 3. Si ſuppurari nolit, & gangræna immineat, ſcarificandum, &c. *Differentiæ* ſumuntur à partibus. I. Vel eſt *Nervorum & Tendinum*, ubi oleis diſcutientibus pars calidè fovenda. ſi cutis ſimul contuſa, primò dolor leniendus albumine ovi cum roſaceo mixto; mox pars vino adſtringente tepido fovenda: tandem cataplaſmata ex foliis ulmi oleo incoctis, vel cinere ſarmentorum vitis cum pinguedine gallinæ, imponenda. Si in illis durities remaneat, emollientia & digerentia applicanda. II. Vel eſt *Ligamentorum*, ubi Medicamentis calefacientibus, ſiccantibus, &c. agendum.

VI. Alia *Sclopetorum*, quæ vel ipſo aſpectu cognoſcuntur. *Curatio* eſt *difficilis*, ſi corpus eſt cacochymicum. ſi oſſa ſimul fracta ſunt. ſi à venenato globo infliguntur. *Perficitur*, I. Globi extractione, per inſtrumenta idonea. 2. Contuſi in pus mutatione, *Vnguento Quercetani* in ſclopet. p. 145. *Balſamo Parei*

rei apud Sennert. l. 5. de ſclop. vulneribus; ita ne gangræna oriatur. 3. Abſterſione per detergentia vel fartiora ſi plus puris, vel mitiora, vide Quercet. d. l. p. 146. 4. Carnis generatione, per medicamenta, quæ ibidem. vide poſt *Ludovicum Botallum*, & alios, *Quercetani* ſclopetarium.

VII. Alia *Venenata*, vel à telo infecto, vel ab animalis morſu: & tum, in loco vulnerato doloris & punctionis major eſt ſenſus, ſymptomata gravia ingruunt. In *Curatione* ita procedendum, ut 1. Veneno iter ad interiora præcludatur, ejuſdem extractione per cucurbitulas vel alia medicamenta; partis ſupra vulnus mediocriter ſtricta deligatione; carnis, niſi nervoſa ſit, exciſione; vulneris vino cum theriaca mixto ablutione; cauſticis, &c. Cordis per externa & interna Alexipharmaca munitione. 2. Vulnus ipſum ſanetur.

CAPVT III.

De Fracturis.

Fractura eſt oſſis à cauſa externa violenter irruente diviſio.

Signa ſunt, Debiti motus in membro carentia. Dolor, antequam oſſa componuntur, acerbus. Membri ob os fractum brevitas. *Cauſæ* ſunt *Externæ*. Diſpoſitio tamen ad fragilitatem interdum eſt à conſtitutione naturali, interdum à carie acquiſita; vel à lue Venerea; vel aliunde.

Curatio reſpicit I. *Inflammationem*, ſi adeſt, quæ primò tollenda, habita partis ratione, per repellentia, ne affluant humores. II. *Fracturam ipſam*, Vbi 1. *Extendi* debent, cum dolore vel nullo, vel minimo: ab uno, ſi minora oſſa; à duobus, ſi majora læſa ſunt. 2. *Conformari* debent, ſeu in ſuum locum rectè reponi, ut extremitates rectè coaptentur, ita, Vt eminentiæ oſſium cum impetu in ſuas cavitates non

intrudantur, ne rumpantur. Vt, ſi extra cutem prorumpant, peculiariter tractentur. 3. An *rectè conformata ſint, diſpiciendum*, quod agnoſcitur ex ceſſatione doloris, nulla cavitate; ſi pars fracta tangatur, ſimilitudine cum ſana craſſitie excepta, quæ major eſſe poteſt, propter humorum affluxum. 4. *Deligari* rite debent, quod fit, ſi medicamentum ex albumine ovi conquaſſato cum pulveribus adſtringentibus præmittatur, ad inflammationem arcendam. Si nec nimis laxa, nec nimis ſtricta ſit deligatio. Illa fiet, ſi ſe leviter premi dixerit, ſi eadem nocte validius ſe adſtringi ſibi videatur, poſtridie verò tumor mollis in extremitate membri oriatur. Hæc, ſi contrarium. Si ante tertium diem non ſolvatur. 5. *Membrum* rectè collocari debet, id eſt, molliter, ne doleat; æqualiter, ne diſtorqueatur; ſurſum verſus, ne humores affluant. III. *Corpus ægri*, ubi, ſi opus, venæ ſectio & purgatio adhibenda. IV. *Callum*, & tum cibi Euchymi ſunt exhibendi. Medicamenta callum generantia propinanda & applicanda, præſertim in adultis Oſteocollæ dr. 1. cum aqua ſymphyti. Vide *Aquapendentem* & *Fabricium* in Obſervationibus. V. *Symptomata*. 1. *Inflammationem*, cujus in principio ſtatim ratio habenda, nec pars deliganda, vel non tam arctè. 2. *Gangrænam*, quam in proprio capite vide. 3. *Pruritum*, & excoriationem, quæ à ſanie; ubi ſanies abluenda, & poſt unguentum album, Camphoratum, Roſaceum, &c. adhibendum. 4. *Dolorem*, qui vel fit *à faſciarum nimia adſtrictione*, & tum tumor in extremitate partis apparet, ægerque ſe vehementer premi conqueritur. Faſciæ ſunt ſolvendæ, & deligatio laxior inſtituenda. Vel ab *oſſe pungente*; & tum ex levi partis contrectatione dolor oritur. Os vel in locum reponendum, vel eximendum, vel præcidendum eſt. Vel *ex humorum affluxu*, & tum curatur, ut incipiens inflammatio. Vel *ex ſitu membri*

præ-

pravo, & tum Æger id facilè detegit. Situs membri mutandus. 5. *Membri gracilitatem*, & tum vel victus nimis tenuis, vel longa faſciarum adſtrictio in cauſa. Attrahendum alimentum ad partem.

Differentiæ fracturarum ſunt variæ:

I. Alia eſt *per tranſverſum*, ut nullo pacto extrema cohæreant, & hæc καυληδὸν κάταγμα dicitur. *Cognoſcitur* ex eo, quia tactu oſſis fracti extremitates ſeparatæ deprehenduntur, & in fracturæ loco cavitas non naturalis deprehenditur, &c. *Facilius ſanatur*, præſertim ſi eſt ſimplex & æqualis, & oſſa fracta ſedibus mota non ſunt.

II. Alia eſt σύντριμμα, quando os in plures partes conteritur. Hæc *difficilius curatur*, ſi præſertim eminentiæ acutæ partes vicinas pungant. Si ad priſtinum ſtatum reduci non poſſunt, membrum brevius & ad officium ineptum redditur.

III. Alia eſt *ſecundùm Longitudinem*, quæ *Fiſſura* dicitur. Hæc ex membri craſſitie præternaturali deprehenditur. *Facilius curatur*, quia operoſa oſſium repoſitione opus non eſt; ſed ſufficit, ſi oſſa quaſi hiantia iterum conjungantur.

IV. Alia *Recens*, quæ facilè conſolidatur.

V. Alia *Inveterata*, quæ difficilius; quia accedente inflammatione extenſio periculoſa. Extremitates oſſium occaleſcunt. Galenus dicit, ſi ultra ſeptimum diem curatio protrahatur, periculum eſſe, ne os ſyderetur.

VI. Alia eſt *Sola*, de qua quæ hactenus dicta ſumi debent.

VII. Alia cum *Carnis contuſione* ac vulnus conjunctum habet. Hæc periculoſa, ſi vulnus magnum & in grandioribus muſculis. inflammationes facilè accedunt. ferulæ & alia ad repoſitionem non tam benè adaptari poſſunt, ſed foramen vulneris cauſa ſervandum eſt.

VIII. Alia, quæ *in medio Oſſis* accidit, & tum diviſio eſt levior.

IX Alia quæ *prope caput ſuperius* vel *inferius*; & tum, quia ibi plures nervi, hîc plures tendines, major dolor provenit.

X. Alia *prope articulum*; & tum propter ligamenta, nervos, tendines, partis fractæ ligatio commoda non eſt. in loco exſangui calor eſt debilis. motus membri ob callum, qui tendines aut muſculos ligat, impeditur.

XI. Alia, quando *duo oſſa conjuncta ſimul franguntur*, ut in brachio radius, aut ulna: & tum curatio difficilis.

XII. Alia quando *unum*, & tum muſculi minus contrahi poſſunt, quia ab integro oſſe tenſi ſervantur.

TITVLVS II.

De Symptomatibus, & eorum ἀφαιρέσει.

Symptoma eſt affectus præter naturam in iis, quæ extra conſtitutionem partium ad actionem neceſſariæ ſunt, aliquid aliud præter naturam ſequens.

Dividitur multifariam, ſed præcipuè *bifariam*. Nam,

I. Aliud eſt *Actionis læſæ*, ſeu hæc ſit abolita, imminuta, depravata, vel aucta. Fit id vel *facultatis vitio*, quando inſtrumentum proximum malè affectum eſt; quo ſpirituum & caloris influentis abſentia refertur: Vel *Erroris* externi cauſa, quando illa cum quibus fiunt, aut ſine quibus non fiunt actiones, fallunt. Aliud *Excretorum & Retentorum*. Aliud *Qualitatum mutatarum*, quæ ex actionum læſionibus, & ab iis provenientibus humoribus dependent.

II. Alia ſunt ſymptomata *facultatis naturalis*, nimirum, Nutritivæ, Augmentativæ, Generativæ, Retentricis, Attractricis, Concoctricis, Expultricis,

cis. Alia *facultatis vitalis*. Alia *facultatis* animalis, quo pertinent ſymptomata ſenſuum externorum, internorum, motricis, &c.

Curatio Symptomatum eſt *Mitigatio*, & quidem cita, quando urgent, id eſt, tale minantur periculum, ut non poſſit exſpectari morbi illius, vel cauſæ à quibus pendent, ablatio; ſed ſi exſpectetur, vitæ diſcrimen aut magnum incommodum immineat. De his in particularibus agemus.

Cæterùm quia inter ſymptomata frequentiſſimus eſt *Dolor*, de eo in genere aliquid hîc dicemus.

CAPVT VNICVM.

De Dolore in genere.

Dolor eſt triſtis & moleſta, ex ſubita & vehementi in ſenſu tactus alteratione, exorta diſpoſitio.

Subjectum, ſunt partes nervoſæ, membranæ præſertim craſſiores, quæ vehementes dolores inferunt.

Signis opus non eſt. ſenſus ipſe oſtendet.

Cauſa eſt, quicquid vel excellenter & repente partem alterat; vel continuitatem ipſius ſolvit.

Curatio feſtinanda, ne fluxio concitetur; in vehementi præſertim, morbo etiam ſepoſito, ſi aliter fieri nequit. *Perficitur* I. *Mitigatione* per Anodyna & Narcotica. Inter illa excellunt Olea *liliorum alborum*, *lumbricorum*, *chamamel.* Catapl. ex *mica panis, lacte & croco* invicem coctis, pulmentum ex *radicibus Althea in lacte* coctis. Vnguentum *Iovis Grulingii*. Inter hæc, Extractum *ſeminum ſtramonii*, ſpiritus *Lollii*, Trochiſci *narcotici Fernelii*, Laudanum *Opiatum*. II. *Cauſarum* per remedia tam interna, quàm externa *remotione*.

Differentia, vel à cauſis, vel à partibus affectis ſumuntur.

I. Alius eſt ab *excellenti & repentina qualitatis alte-*

alteratione, quæ contrariæ qualitatis remediis tollitur. *Fit* verò, vel à *calore & ſiccitate*: tum cauſæ præceſſere, pars dolens rubet, frigidis & humidis agendum. Vel à *frigiditate & ſiccitate*: tum Cauſæ ſimiles præceſſere. Cutis albet, vel ex conſtrictione liveſcit. Calidis & humidis levatur.

Alius à *Continuitatis ſolutione*, quæ fit, Vel ab *humoribus pluribus*, qui diſtendunt: acribus, qui erodunt; ubi venæ ſectio & purgatio locum habent. Vel *Flatibus*, qui divellunt; ubi carminantibus præmiſſis, univerſalibus agendum. Vel à *cauſis externis* contundentibus, incidentibus, exurentibus; ubi curatio ad ſingula obvertenda.

II. Alius eſt *Punctorius*, in membranis coſtas & muſculos ſubcoſtales cingentibus. Alius *Pulſatorius*, arteriarum proprius, magnæ inflammationis index. Alius *Torpidus*, qui accidit in carnoſa membrana cuti ſubjectâ, quæ ex refrigeratione, externâ contuſione vel compreſſione, oritur. Alius *Gravans* in renibus plerumque, in Epate & liene interdum. Alius *Tenſivus*, *ſecundùm longitudinem*, nervis proprius, qui in utramque partem nervorum ſe extendit. Alius *Tenſivus*, *ſecundùm latitudinem*, membranis muſculos tegentibus proprius. Alius *Vagans*, qui ut plurimum in majoribus capacitatibus, ventris, uteri, &c. à flatibus oritur. Alius *Terebrans*, in inteſtinis ex humoribus frigidis tunicis impactis. Alius *Perſultans*, qui in meningibus cerebri contigit, ubi tanquam ex radice ortus repentè in circumjacentes partes proſilit. Alius *Vlcerativus*, qui ut plurimum in cute & ſubcutaneis partibus, etiam in inteſtinis, ab acrimonia humorum & vermibus contingit, dyſenteriæque communis eſt. Alius *Profundus*, qui in perioſtio accidit, & imaginem quaſi ipſa oſſa dolerent, aut medulla in oſſibus, ſenſibus offert. Et tantum de primis morborum differentiis.

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ.

LIBER VI.

De Morbis Externis.

TITVLVS I.

De Tumoribus in ſpecie.

TANTVM de morbis in genere & ipſorum curâ ſufficiat. Morbi in ſpecie conſiderati, vel ſunt *Externi*, vel *Interni*. Illi ſunt *Tumores*, *Cutis affectus*, *capillorum vitia*, *ulcera*, *Luxationes*, & *Fracturæ*: Vnde in hoc libro tot etiam erunt Tituli.

CAPVT I.

De Tumoribus à ſanguine ortis.

ARTICVLVS I.

De Corpulentia nimia.

TVmores alii ſunt à *Sanguine*, alii à *Bile*, *Pituita*, *Melancholia*, *aquoſo & ſeroſo humore*, denique ab iſtis *inter ſe miſtis*. A *ſanguine* ſunt, *Nimia corpulentia*, *Inflammatio*, *Bubo*, *Phygetlon*, *Phyma*, *Furunculus*, *Parotis*, *Paronychia*, *Perniones*, *Ecchymoſis*, *Carbunculus*.

Corpulentia nimia eſt molis corporeæ, ex carnis & adipis augmento, nimium incrementum.

Signis opus non eſt. Sequuntur eam, Motus ac operationis impedimentum, Reſpirationis ob viarum interceptionem difficultas, Mors interdum in-

opina, in illis qui prima ætate impinguantur, infœcunditas ob ſeminis aquoſitatem.

Cauſa eſt Carnis & adipis augmentum.

Curatio pro ratione Differentiarum variat.

Differentia à cauſis ſumitur.

I. Alia eſt à *Carnis augmento*, quod *fit* ob ſanguinis boni copiam, ab hepate temperato, ex boni ſucci cibis productam, cui partium in corpore muſculoſarum temperatura calida & humida accedit *Curatur* 1. *Evacuatione*, per liberaliorem venæ ſectionem, cucurbitulas, jejunia, frictiones. 2. *Abſumtione carnis*, per valentius ſiccantia, & moderatè calida.

II. Alia ab *Adipis*, quæ incrementum ſumit à ſanguinis extra venas in partes membranoſas excidentis, & ab ipſorum virtute & calore minus vehementi coacti unctuoſitate & oleaginoſitate. *Curatur*, 1. *Evacuatione*, ſed non tam liberali, cum tales in frigidos morbos ſint proni. 2. *Adipis abſumtione*, per calida, amara, diuretica; ita tamen, ne nimiâ calefactione alius morbus excitetur.

ARTICVLVS II.

De Inflammatione.

Inflammatio eſt partium carnoſarum præter naturam tumor, à ſanguine præter naturam affluente exortus.

Signa ſunt, *Calor*, qui fit partim ob ſanguinem; partim ob pororum à ſanguinis copia & craſſitie, unde fuligines exhalare non poſſunt, interceptionem; partim ob ſanguinis putredinem. *Dolor*, tum ob intemperiem, tum ob continui ſolutionem, quam ſanguinis copia replendo ac diſtendendo infert. *Rubor*, dum ſanguis colorem parti communicat. *Tenſio*, à copia ſanguinis totam partis ſubſtantiam diſtendente. *Renitentia*, ob eandem cauſam. *Pulſatio*, ob par-

partium inflammatarum ab arteria ſeſe attollente, quæ liberum locum non habet, diſtentionem.

Cauſa eſt ſanguinis copia vel acrimonia, ob humores bilioſos; qui cum naturam vellicent, ab eadem, ſanguine tanquam vehiculo utente, qui ob dolorem ſatis copioſus confluxit, extruditur. *Modus generationis* hic eſt. *Calidâ* fluxione, ubi ſanguis in muſculos procubuit, venæ primò majores, pòſt minores, tandem minimæ diſtenduntur. In his ubi fluxio diutius contineri nequit, partim per tunicas vaſorum, quæ etiam ſuos poros habent, transſudat; partim per minutiſſima venarum orificia, quibus in partis ſubſtantiam venæ hiant, in ipſa ſpatia vacua, quæ inter prima ſunt corpora, emittitur, Vnde partes incaleſcunt.

Curatio peragitur, I. *Venæ ſectione*, ne plus affluat; ſi ſtatim repellentibus ageretur, ad aliam partem materia deduceretur. II. *Purgatione*, quia humores acres occaſionem fluxioni præbent. III. *Alteratione*, ut ſanguis refrigeretur & incraſſetur, modò venæ non ſint anguſtæ, nec obſtructiones viſcerum affligant. IV. *Revulſione*, ut humor in contrarium revocetur; quæ per venæ ſectionem tum optimè adminiſtratur, cum materia eſt copioſa & impetuoſa; per alia media, ſi minor; imò *repellentibus* & *diſcutientibus* tum agi poteſt. V. *Repulſione*, per medicamenta repellentia, ſeu aquea, ſeu ſimul adſtringentia. *Illa* in humoribus tenuibus in ſuperficie ſitis, minùs copioſis, calore præſente locum habent, & ſempervivum, umbilicum Veneris, violas, &c. complectuntur. *Iſta*, ubi dolor nimis urget, vaſa ſunt ampla, fluxio ob debilitatem partium accidit. In frequenti apud chirurgos eſt uſu, *Albumen ovorum* cum aqua roſarum conquaſſatum. VI. *Interceptione*, per medicamenta *defenſiva*, quæ partibus ex carnibus, & per quæ vaſa majora tendunt, benè apponun-

nuntur. Oleum in illis eſt ſuſpectum. VII. *Derivatione* ſanguinis illius, qui in partem influxit. VIII. *Diſcuſſione* per medicamenta diſcutientia; inter quæ *mitiora* ſunt, Radic. alth. Lilior. albor. flores chamæmeli. *Validiora*, Radix ireos. flor. ſambuci, ammoniacum, bdellium, adeps urſinus. *Validiſſima*, Nitrum, ſulphur, calx, &c.

Differentiæ ſumuntur à ſubjecto & cauſa.

A *ſubjecto*. 1. Alia eſt *partium carnoſarum*, quæ decimo quarto die finitur. Alia *tendinum & ligamentorum*, quæ cum horum ſubſtantia ſit denſior & durior, difficiliùs terminatur: quadrageſimum tamen diem non excedit.

A *Cauſa*. Vel eſt à *ſanguine bono*, & phlegmone abſolutè dicitur; vel *non bono*, qui *aut* naturam ſuam planè mutat, unde nullum tumoris genus: *aut* humores alios admixtos habet; & *tum*, ſi *bilis* admiſcetur, oritur φλεγμονὴ ἐρυσιπελατώδης; ſi *pituita*, phlegmone œdematodes; ſi *Melancholia*, phlegmone ſcirrhodes.

ARTICVLVS III.

De Bubone.

BVbo eſt *inflammatio glandularum ſub axillis vel inguinibus exorta*.

Signa ſunt Tumor cum renitentia, rubore, dolore, febri *levicula*.

Cauſa eſt *ſanguis*, in glandulas, cum humore vitioſo expultricem ſtimulante, illapſus.

Curatio eſt *dubia*, ſi tardiùs maturantur, cum in fiſtulas periculoſas abeant. Sequitur Curationem inflammationum. *Digeſtio* fit per validiora, quia pars affecta *frigidior*. Suppuratio approperari debet, ne novi oboriantur. Commendatur Rulandi *Balſam.* ſulfuris & *Emplaſtrum*.

Diffe-

Differentiæ ſunt variæ.

I. Alius eſt *Symptomaticus*, cui jam dicta applicari debent. Alius *Criticus*, qui morbum alium ſequitur, ægerque ad ejus eruptionem levatur. Naturæ eſt committendus, ſi *criſis eſt perfecta*: ſi *imperfecta*, humor per *cucurbitulas* & *attrahentia medicamenta* attrahendus.

II. Alius eſt *in inguinibus*, qui citius, quia à ſanguine & plus caloris affluit, *maturatur*. Alius in *Axillis*, qui ob adverſam cauſam tardius.

III. Alius eſt *nec malignus*, *nec contagioſus*, qui quia in extremis partibus eſt, & ſtatim ſuppuratur, periculoſus non eſt. Alius, *malignus*, *peſtilentialis*, *venereus*: de quibus ſuis locis vide.

ARTICVLVS IV.

De Phygetlo, Phymate, Furunculo.

PHygetlon ſeu Panus, *eſt tumor durus interdum poſt febres vel dolores in adenum locis emergens.* *Oritur* vel *Externè* ab ulcere, dolore, contuſione: vel *Internè*, à ſanguine bilioſo, febri, tardiùs maturatur. *Oleum Guajaci* hîc valet. *Phyma eſt tumor glandularum rotundus, phygetlo minor ac planior, minuſque rubens ac dolens, qui ſtatim augetur & in ſuppurationem abit.* *Oritur* à ſanguine pituitoſo. Affligit maximè pueros. *Curatur* maturatione per triticum toſtum impoſitum, &c.

Furunculus ſeu Dothien, eſt tuberculum in acutum tendens, ovum columbinum magnitudine non excedens, rubore & dolore, dum in pus vertitur, conſpicuum.

Signa ipſius definitio ſuppeditat. raro ſolitarius erumpit. *Oritur* à ſanguine craſſo, ſic ab *inflammatione*; nec multum exuſto, ſic à *carbunculo* diſtinguitur. *Curatio* eſt *facilis*, præſertim ſi eſt faſtigiatus,

tus, non durus, nec bifidus. *Peragitur* maturatione. Eſt vel *Mitis*, qui cutem occupat; vel *Malignus*, qui carni inſidet. Vel *Peſtilens & Epidemius*, qui nigera ut viridis, febri malignæ conjungitur.

ARTICVLVS V.

De Parotide.

PArotis eſt glandularum circa aures inflammatio, à ſanguine puro, vel vitioſis humoribus mixto, profecta.

Signa ſunt, Tumor, dolor, rubor qui poſt aures apparet. *Cauſa*, ſanguis ſeu ſolus, ſeu cum aliis humoribus vitioſis miſtus, qui vel à toto, vel à cerebro miſſus illabitur. In *Curatione* Repulſio locum non habet; ſed *Diſcuſſio* per leniora, ne fortioribus dolor exaſperetur. *Suppuratio*, ſi eo natura ducit.

Differentiæ ſunt variæ.

I. Alia eſt *Critica*, cum ſignis criticis exorta, quæ curatu facilior, niſi in fine morbi, poſt alias evacuationes, ſine ſymptomatum remiſſione accidat. ſi non ſuppurata evanuerit, revertitur. Naturæ committenda, & reverſa ſecundùm reverſionis rationem judicanda. Alia *Symptomatica*, quæ ſi ex cruda eſt materia, periculoſa, propter locum cerebro vicinum. In *Curatione* ejus, Antecedens *cauſa* minuenda. *Materia* diſcutienda, emollienda, aperienda, ne pus damnum inferat.

II. Alia eſt *ſine Febre*. Alia *cum Febre*, quæ plus periculi habet.

III. Alia *ſine malignitate*: Alia *peſtilens & maligna*.

IV. Alia, quando materia *à toto corpore* fluit: Alia, quando *à cerebro*.

ARTICULUS VI.

De Paronychia & Pernionibus.

P*Aronychia eſt tumor in extremis digitis ad latera unguium exortus.*

Signa ſuppeditat ſitus, & dolor ob nervoſarum partium, quæ vicinæ, affectionem; qui ſe ad totum brachium interdum extendit.

Cauſa eſt ſanguis aduſtus, interdum malignus, quem natura eò detrudit.

Curatio inſtituitur *Evacuatione*, *Doloris lenitione*, *Suppuratione*. Repellentia fugienda, ne dolor exaſperetur, humor impingatur: Laudatur ol. *Saturni* Agricola. p. 216. *Mucus aurium cum corio* anguillæ impoſitus, p. 246.

Perniones ſunt tumores, tempore hyberno in calcaneis, digitis pedum vel manuum, exorti.

Signa ſunt, Refrigeratio præcedens, dolor, pruritus, &c. *Cauſa*, frigus hybernum partem debilitans, & per illatum dolorem ſanguinem attrahens. Diuturnum eſt malum interdum, & quamvis Æſtate ceſſit, Hyeme tamen recurrit. In *Curatione*, 1. Frigus immerſione membri in aquam frigidam pellendum. 2. Membrum lacte dulci tepido, in quo Roſmarinus, baccæ lauri, &c. efferbuere, fovendum: vel aquæ calidæ, in qua rapa congelata cocta ſunt, immittendum.

ARTICULUS VII.

De Ecchymomate.

E*Cchymoma eſt ſanguinis in ſpacia vicina, unde pars lividum colorem ſortitur, effuſio.*

Signis opus non eſt, cum affectus oculis pateat.

Cauſæ ſunt variæ; Anaſtomoſis nempe, Diapedeſis, Diæreſis, Contuſio, &c.

Cu-

Curatio peragitur 1. *Venaſectione*, ſi affectus magnus, ne inflammatio excitetur. 2. *Repellentium*, non tamen humidorum, ne ſanguis influat, *admotione*, quibus diſcutientia adjicienda. *Mel roſatum* papyro livido impoſitum; nec non *terra ſigillata* cum aqua vitæ diſſoluta, juvant. 3. *Digeſtione*, ubi locum habet radix *ſigilli Salomonis* contuſa, in vino vel alio liquore macerata. 4. *Cucurbitularum* applicatione, ſi digerentia non proſunt. 5. *Maturantium* mediocrium appoſitione. 6. *Tumoris apertione*, ne pus vicina corrumpat, vel fiſtulas cavet. 7. Si membrum ad gangrænam tendit, ſcarificatur, & aceto calido, in quo radix ſigilli Salomonis decocta, abluitur. *Intus*, ſanguinem concretum ſolventibus agendum.

ARTICVLVS VIII.

De Carbunculo.

CArbunculus eſt tumor ex ſanguine aduſto, craſſo, ferventiſſimo, in atram bilem degenerante, qui partem corrumpit, exortus.

Signa ſe ita habent. Vlcus cruſtoſum nigricans vel cinereum excitatur: mox brevi bubo rotundus, acutus, ardens, qui circa veſperam exaſperatur, erumpit, & caro circumpoſita efferveſcit. Concurrunt febris, nauſea, vomitus, palpitatio cordis, Animi deliquia, deliria, &c.

Cauſa eſt ſanguis talis, qualis in deſcriptione expreſſus eſt, qui in corpore generatus, & malignitatis gradum adeptus, foras ejicitur, & ſemper affluxu generatur.

Curatio in genere, *Nulla* ferè, ſi mox evaneſcunt, qui erubuerunt. *Difficilis* illorum, qui nigri, & qui in emunctoriis & prope membra nobilia hærent. *Facilior* illorum, qui rubicundi, qui parvi, qui ſoli.

Modus procedendi iſte eſt. 1. *Diæta* ordinetur humida & frigida. 2. *Venæſectione* ſtatim in principio ſanguis fervens tollatur, modò per membrum nobilius non trahatur. 3. Humor malignus præparetur & mitigetur, ubi *ſcabioſa* præcipuè valet. 4. De *Purgatione* cautè propter febrim acutam deliberetur. 5. Pars *ſcarificetur*. ubi *nota*, Repetendam ſi ſanguis id repoſcit. Non *attrahendum*, ſi humor cum impetu affluit, ne febris & dolor augeatur. Imò modicè *reprimendum* medicamentis circa carbunculum ſpacio trium digitorum poſitis. Habet hîc locum, medulla *pomorum communium* cum aceto roſarum cocta & in pultis formam redacta. *Linimentum* ex bolo Armeno cum q. ſ. ol. Roſati, &c. *Emplaſtrum* Agricolæ T. 1. p. 139. *Abluendam* partem ſcarificatam aqua ſalſa calida. 6. Poſt ablutionem medicamenta putredini reſiſtentia imponenda, præſertim ex *ſcabioſa* & *ſucciſa*. 7. Si ſcarificatio non prodeſt, *urendum*; ſed ita, ut cruſta ſtatim medicamento ſeu unguento *Ægypt*. ſeu catapl. ex *far. orobi* cum q. ſ. Oxymel. ſimpl. removeatur, ne inducta, humoris maligni exhalationem impediat. 8. Cruſta ablata, ulcus *detergendum*, *&c.* Curationem illius vide apud Agricolam T. 1. p. 139. ſi placet.

Differentia eſt duplex.

I. Alius eſt *ſine puſtula*; qui ſignis illis ſe prodit, quorum fit in genere mentio, & in curatione nihil ſingulare habet. Alius *cum puſtula*; qui *cognoſcitur*, quod pruritus primò ſentiatur, mox vel puſtula exigua una, vel plures milii ſemina referentes erumpant, quibus ruptis ulcus cruſtoſum apparet. In *Curatione* nihil ſingulare obvenit.

II. Alius eſt *Peſtilens*, & *tum* conſtitutio eſt peſtilens; *Symptomata*, ſunt validiora. *Curatio* eſt *difficillima*, ſi poſt febrem peſtilentem erumpit, occupato ab humoribus malignis corde. *Facilior*, ſi

ante, niſi ſymptomata ſuperveniant valida. In *proceſſu* ejus hæc notanda. 1. Non ſecandam venam, quia oritur viribus jam proſtratis. 2. Alexipharmacis tam intra quàm extra maximè agendum. 3. Vehementer prohibendum, ne putredo ſerpat. Ad ruptionem laudatur *Emplaſtrum* Heurnii ex opoponace in Aphoriſ. Hippocr. lib. 4. aph. 55. *Oleum* Butyri Antimonii, *Emplaſtrum* magneticum. Hartm. chymiatr. cap. de peſte. *Oleum* Mercurii Agricol. T. 1. p. 139. *Elixir* peſtilentiale Crollii, &c. *Cataplaſma* ex radicibus raphani cum aceto roſato contuſis Ioëlis T. 6.

Alius *non malignus* & mitior, qui primum inſtar phlegmones rubet, deinde flaveſcit. De ejus curatione vide generalia.

CAPVT II.

De tumoribus à bile ortis.

ARTICVLVS I.

De Eryſipelate.

HActenus de Tumoribus à ſanguine exortis. A *Bile* fiunt *Eryſipelas*, & *Herpes*.

Eryſipelas, ſeu ignis ſacer, eſt tumor bilioſus à ſanguine bilioſo in aliquam partem ſubcutaneam confluente, cum macula rubra, lata, diſperſa, exortus.

Signa ſunt, Invaſio cum horrore; quem febris ſubſequitur. Vehemens mordicatio & uſtio, ita ut veſiculæ interdum excitentur. Color ex rubro flaveſcens, non ruber ad fuſcum vergens; qui preſſum ſubterfugit, moxque redit. Dolor nec pulſans, nec vehemens, & quidem ſine tenſione ad vicina progreſſus. Hæc in *phlegmone* deſiderantur.

Cauſa eſt ſanguis bilioſus, qui à calidiore epate, qui quoque eum tenuiorem & mobiliorem facit, producitur: vel à natura, propter malignam ſæpè

qua-

qualitatem, ad partes externas pellitur, vel à cauſis externis movetur, &c.

Curatio eſt *difficilior*, ſi oſſium denudationi aut fracturis ſupervenit. Si ab exterioribus ad interiora convertitur. Si putreſcit, aut ſuppuratur. Si in facie aut capite oboritur, quia tumore adaucto anginam infert. Si in hepate aut utero gravidarum, quia fœtum interimit. *Reſpicit* I. *Morbi depulſionem*, ubi locum habet 1. *Vena* epaticæ aut medianæ *ſectio*, in corporibus plethoricis & craſſioribus. 2. *Purgatio* per cholagoga frigidiora. 3. *Sudoris excitatio* per *Theriacam* Andromachi in aqua flor. ſambuci, &c. 4. *Topicorum admotio*, quæ liquida & tenuia eſſe, & crebrò renovari debent. *Præcipua* ſunt *Lapis* medicamentoſus Crollii. *Sanguis menſtruus* in aqua ſenecionis & aceto roſato diſſolutus. *Balſamus* Lithargyri cum camphora in aqua ſpermatis ranarum, *Decoctum* Myrrhæ rubeæ, olibani ana Vnc. I. in vini & aceti ana Vnc. IV. *Saccus* lineus, in quo farina ſiliginis fuit, excalefactus. Linimentum Sebizii de Acid. in fine. II. *Præſervationem*, ubi locum habet *Vena ſectio* bis in anno adminiſtrata. *Purgatio* per cholagoga. Victus ad refrigerantem & humectantem declinans. *Tibialium* aqua ſpermatis ranarum imbutarum *portatio*. Præſervantis Medicamenti apud Sennert. l. 2. de Febr. c. 16. uſus.

Dividitur bifariam.

I. Aliud eſt *Exquiſitum*, cui generalia competunt. Aliud *Nothum*, idque vel phlegmonodes, OEdematodes, &c. in quo tumor major.

II. Aliud eſt *ſimplex*, in quo cutis ſumma attingitur, & cruſtulæ furfuris inſtar excitantur. Topica hîc refrigerantia præmiſſis præmittendis parti adhibenda, & diſcuſſio naturæ relinquenda.

Aliud *ulceroſum*, in quo ruptis puſtulis ſanies purulenta exit. conſpicua fluxione derepente emergit.

puſtulas habet magnas humidas. brevi & ſponte ſolvitur; & ſic ab herpete diſtinguitur. Hic paribus cæteris, Topica remedia refrigerantia imponi poſſunt, donec color cutis alteretur. *Curationem* vide in Rulando.

ARTICVLVS II.

De Herpete.

Herpes ſeu Formica, eſt tumor à bile flavâ, ſincera, & ab aliis humoribus ſecreta, in ſuperficie partis alicujus excitatus, & ad vicina ſerpens.

Signa ſunt, Tumor latus & partem exaſperans, durities, dolor, ſenſus uſtionis; progreſſus, quaſi in orbem, medio, dum extrema procedunt, ſaneſcente.

Cauſa eſt Bilis flava, ſincera, craſſior quàm in Eryſipelate, à cauſis ſuis procedens.

Curatio reſpicit I. *Totum corpus*, cui per Evacuationes ſubveniendum. II. *Partem affectam*, ubi Refrigerandum leniter. Digerendum & diſcutiendum per ſiccantia, ſi fervor remiſit.

Dividitur in *Simplicem*, & *Exedentem*.

I. *Simplex* ſeu *miliaris*, qui ſummam cutem exaſperat, & ſub una epidermide conſiſtit, exiguas illic puſtulas excitans, quæ minimum exſtant aut prominent, milio haud abſimilis. In eo ſi puſtulæ ſint, frigida & ſicca adhibeantur. Si rumpantur, detergentia. Præſtant, Aqua *calcis viva cum* ſaccharo *Saturni*. Decoctum *Perſicaria*, *foliorum rubi Idai* in aqua & vino, &c.

II. *Exedens* ſeu *Ferus* & Ἐσθιόμενος, ruptis puſtulis veram cutem exulcerat, ſerpit in latum & altum, ſenſim multoque tempore emergit, puſtulas aridas habet, diuturnus eſt & febris expers. Sic ab *Eryſipelate ulceroſo* diſtinguitur. Validiora in eo medicamenta adhiberi debent.

CAPVT III.

De Tumoribus à pituita exortis.

ARTICVLVS VNVS.

De OEdemate.

T*Vmor à Pituita eſt OEdema, & eſt tumor à materia pituitoſa, in partes à facultate expultrice detruſa, exortus.*

Signa ſunt, tumoris mollities & laxitas, dolor vel nullus vel exiguus, calor ſubalbidus, calor nullus.

Cauſa eſt materia pituitoſa, frigidior & humidior maſſæ ſanguineæ pars; quæ interdum à natura expellitur, interdum pondere ſuo deorſum tendit, & ad extrema fertur. I. Occupat præcipuè manus & pedes, quæ membra à fonte caloris remotiora ſunt.

Curatio perficitur I. Diætâ, quæ pituitam & cruditates non inducat. Piſces ſaxatiles permittuntur. II. *Alteratione*, & *Digeſtione*, ubi proſunt *Oxymel* & *Oxyſaccharum*. III. *Reſolutione* per diſcutientia, ſed prius pars calefieri frictionibus & fotibus debet. IV. *Suppuratione*, ſi eò tendere, ex pulſu & dolore *percipiatur*. V. *Abſceſſus* apertione & mundificatione, per ſua medicamenta. VI. *Cavitatis impletione* Vide de eo *Platerum*.

Differentiæ ſunt variæ.

I. Aliud eſt *à ſola pituita*, quod diuturnius eſt; per reſolutionem ut plurimum diſcutitur. Aliud *Ab eadem* cum aliis permiſta; quod ad ſuppurationem interdum venit, ſi præſertim ſit in loco calidiore.

II. Aliud eſt *Ex ſe*, quod non eſt *periculoſum*. Aliud *alios morbos* inſequitur, ut phthiſin, Epatis refrigerationem, &c. quod periculoſius eſt, & mortem minatur. In *curatione* ratio mali, à quo pendet, habenda eſt.

CAPVT IV.

De Tumoribus ab humore melancholico.

ARTICVLVS I.

De Scirrho.

TVmores ab humore melancholico exorti, ſunt *Scirrhus* & *Cancer.*

Scirrhus eſt tumor ſine dolore durus, ab humore melancholico craſſo, viſcido & lento exortus.

Signa ſunt, dolor exiguus vel nullus, durities nimia, ſenſus, quando premitur, carentia.

Cauſa eſt humor aut *melancholicus:* id eſt, vel ſanguinis feculenta pars, vel naturale melancholicum excrementum; aut interdum etiam *pituitoſus*, qui vel à calore partibus tenuioribus diſſipatis incraſſatur; Vnde inflammationes, Eryſipelata, &c. ſequitur: vel ab *immoderata* repellentium, adſtringentium, & nimis diſcutientium *applicatione* induratur.

Curatio eſt *Nulla*, ſi ſenſu deſtituitur. *Aliqua*, ſi non. *Difficilis*, propter materiæ contumaciam. *Peragitur* I. *Diætâ*, quæ bonum nutrimentum exigit. II. *Humorum* præparatorum iterata *eductione.* III. *Cauſæ continentis ſublatione*, per emollientia & diſcutientia, vel ſimul miſta, vel alternatim adhibita. Mitiora in teneris, recenti ſcirrho, mollioribus. Validiora, in durioribus, inveteratâ. Præſtant *Emplaſtrum de cicuta Fabricii* Centur. 3. obſ. 25. *Cataplaſma* ex radice *bryoniæ*, ſtercore *caprillo* & *urina.* IV. Si ſuppuretur, puris per *Emplaſtrum Diachylon ſimplex* abſterſione, omiſſis calefacientibus & ſectione, ne in cancrum faceſſat.

Dividitur in Legitimum, qui ſenſu deſtituitur, in quo pili ſupra partem creſcunt, *Curari* non poteſt: & *Nothum*, qui contrario modo ſe habet.

AR-

ARTICULUS II.

De Cancro.

Cancer eſt tumor rotundus, lividus, aut ſubniger, venis circumcirca turgidis & repletis, pedes cancri referens, à bile atra exortus.

Subjectum ſunt partes tam externæ, quàm internæ, præſertim verò humidiores & ſuperiores, ut mammæ mulierum.

Signa exortus ſuppeditat ratio. In principio ciceris aut fabæ magnitudinem vix æquat, in proceſſu juglandis & ovi ſuperat, eſt durus, coloris plumbei vel lividi, vel nigricantis, cum calore, dolore, & pulſatione; venæ in orbem nigro ſanguine turgent, & cancri pedes referunt.

Cauſa eſt bilis aduſta & atra, in venis hærens, nec ob craſſitiem penetrare potis; quæ oritur, partim ab alimento humorem talem ſuppeditante, & à liene non attracto, partim ab intemperie calidiore adurente.

Curatio eſt *difficilis* in omnibus; tum quia cauſa pertinax & maligna: tum quia in profundis venis latet. *Non inſtituenda*, ſi occultus. Si in cavitate corporis, palato, ſede, utero, exortus. *Nulla*, ſi confirmatus & in parte nobiliore ſedet. *Alicujus ſpei*, ſi exiguus, recens, & in ſumma corporis parte hæret. Quomodo ſit peragenda, vide in differentiis. Quantum ad *differentias*;

I. Alius eſt *Exulceratus*, qui facilè *cognoſcitur*, & ab acriore materia oritur. Exhibet autem corruptæ carnis ſpeciem, cum fœtore, ſordida illuvie, horrido aſpectu, labris præduris & inverſis. febris adeſt lenta, animi defectio, ſanies nigra aut fulva, ſanguinis profuſio, &c. *Curatio* ejus vel eſt *palliativa* per exſiccantia & refrigerantia lenia: vel *vera*. 1. Per *inciſio-*

ciſionem ad vivum uſque; quam ſequi debet ſanguinis vitioſi expreſſio, ulceris concoctio, mundificatio, (vide pulverem apud Hartmannum de cancro mammillarum) per carnem repletio, &c. 2. Per *uſtionem* ſeu actualem ſeu potentialem, ſi profundiora & majora vaſa occupata ſunt.

Alius *non ulceratus*, qui à mitiore fit materia. *Curatur*, 1. *Diæta* humectante & refrigerante. 2. *Venæſectione*. 3. *Humoris* per *fumariam*, *lupulum*, *ſuccum pomorum redolentium*, &c. præparati, per extractum *hellebori*, pillulas lapidis *lazuli*, repetita *evacuatione*. 4. *Topicor. applicatione*, ubi occurrunt. *Repellentia* lenia, ut Sperniolæ compoſitum. *Diſcutientia* non mordacia, ut Pulvis *benedictus Hartmanni*, Magiſter. *teſtar. cancri*, *&c.* vide & Agricolam T. 1. p. 145.

II. Alius eſt à *ſuppreſſione menſium*: Alius ab *Hæmorrhoïdum*. Curatio ad affectus obvertenda eſt.

CAPVT V.

De Tumoribus ab humoribus ſeroſis, ſalſis & bilioſis, inter ſe miſtis.

ARTICVLVS I.

De Scabie.

TVmores ab humoribus inter ſe miſtis exorti, *vel* oriuntur ab humoribus ſalſis, ſeroſis, & bilioſis: *vel* à pituitâ, melancholiâ & bile, ita ut conjuncta cauſa non amplius humor ſit, ſed alia materia ex humoribus genita. Ad illos ſpectant *ſcabies*, *Lepra Græcorum*, *Phlyctænæ*, *Sudamina*, *Sirones*, *Vari*, *Epinyctides*, *Alphus*, *Leuce*, *Impetigo*, *&* *Gutta roſacea*.

Scabies, ſeu ψώρα, *eſt tumor à ſanguine corrupto exortus, cum cutis intemperie & exulceratione affligens.*

Signa in definitione expoſita ſunt.

Cauſa

Cauſa eſt ſanguis corruptus, cum atra bile & pituita ſalſa miſtus; qui vel à diæta ſimili, accedente præſertim exſuperante epatis calore provenit; vel à contagio corrumpitur: ad cutem verò delatus, in ea hæret, & exulcerationem excitat.

Curatio peragitur 1. *Diæta*, quæ cibos elixos expoſcit. 2. Humorum *contemperatione*, *evacuatione*, & hepatis per *Syrupum corallorum* Quercetani ad priſtinum ſtatum reductione.

Dividitur trifariam.

I. *Alia* eſt ſymptomatica, cui dicta applicari debent.

Alia Critica, poſt morbos tum acutos, tum diuturnos exorta.

II. Alia eſt *Humida*, quæ ſaniem humidam multam fundit. A *pituita ſalſa* exſiſtit. *Curatur* faciliùs quàm ſicca, & quidem, 1. *Evacuatione*, ubi ſerum lactis caprini, fumaria &c. probantur. 2. *Sudorum provocatione* vel per *Spiritus Ebuli* unc. ſ. & Aquæ fumar. unc. ijſs, vel *Antimonium Diaphoreticum*, vel *Spiritum Guajaci*, ſi contumacior eſt. 3. *Topicorum applicatione*. Habent hîc locum balnea dulcia & fulfurata, Illitus ex frangulæ flavo & medio cortice cum aceto. *Vnguento* Sennerti l. 5. p. 1. c. 27.

Alia *Sicca*, in qua vel nihil excernitur, vel paucum & craſſum, & ulcera ſunt livida. *Oritur* ab humore aduſto. *Curatur* difficilius, & quidem ut prior, habitâ ratione cauſarum. Alia *Volatica*, quæ totam cutem unicâ ferè nocte occupat. In hac, univerſalibus præmiſſis, valet ablutio ex ſanguine in partu ex utero elapſo, cum tota ſecundina, vel ejus parte. Vide Agricol. T. p. 280.

III. Alia *Malum Mortuum* dicta, quæ cum livore & nigredine, puſtulis cruſtoſis, nigris, ſiccis, ſine ſenſu & dolore, in tibiis præſertim affligit. A ſucco melancholico & ſcorbutico *oritur*. Eadem ratione,

ne, habito diverſitatis reſpectu, *curatur*. Alia *Lepræ Græcorum*, quæ ſolo gradu ab aliis differt. *Cognoſcitur* ex eo, quia profundiora cutis depaſcitur; & quaſi ſquammæ piſcium, ſeu ſcalpentibus ſeu non ſcalpentibus decidunt, ſudor eſt fœtidus. *Oritur* ab atra bile, cum pituita ſalſa ſæpè conjuncta. *Curatur* iiſdem, ſed fortioribus, quibus ſcabies. Epar maximè corrigendum. Sudor decocto *ſaſſæ parillæ, Guajaci*, & *Chinæ* eliciendus.

ARTICVLVS II.

De Phlyctænis, Sudaminibus, Sironibus, & Varis.

PHlyctænæ *ſunt veſiculæ in cute ab humoribus acerrimis excitatæ. Cognoſcuntur* inde, quod ſimiles ſunt iis, quæ ab aquis excitantur, & ruptas ſubflavus humor excipit. *Oriuntur* à bilioſo ſeroſoque humore, qui ad cutim vel à natura, vel à cauſa externa protruditur. *Curantur* univerſalibus, ſi opus, præmiſſis, decocto *lentium*, Epithemate ex *lixivio forti cinerum fagi* cum ol. lini & nucum part. æqual. permixtis, & ſæpiùs applicatis. 2. *Ruptione*, cataplaſmata exſiccante ſtatim impoſito.

II. *Sudamia ſeu ὕδρωα, ſunt exanthemata granis milii ſimilia, quæ cutem ulceroſam exaſperant. Cognoſcuntur* facillimè. *Oriuntur* à nimiis ſudoribus ſub cute coërcitis, æſtate præſertim calida & humida, poſt diætam calidiorem. *Curantur* ablutione per aquam quercus, cui Camphoræ gr. 1. vel alterum adjici poteſt.

III. *Sirones vel Chirones, ſunt puſtulæ in volis manuum vel plantis pedum, vermiculos intus habentes.* Vermiculi effodiendi ſunt: pòſt locus abluendus, *decocto quercus cum alumine*; vel *ſulfuris* cum ana Tartari.

IV. *Va-*

IV. *Vari ſeu ἴονθοι, ſunt tumores duri & parvi, in faciei cute, à craſſo ſucco congregati. Cognoſcuntur* facilè. Sunt magnitudine ſeminis cannabini, & adoleſcentes ad Venerem aptos, prolificos, ſed continentes infeſtant. *Oriuntur* ab humore plerumque alimentari, qui ſe poris cutis inſinuat, & interdum ſanguinem atrabilarium admiſtum habet; & tum ichorem profundunt, & in ulcera abeunt. *Curantur difficulter*, ſi rubor in facie intenſus cum puſtulis. ſi idem cum inflatione faciei & raucedine vocis jungitur. *Curatio* verò fit, præmiſſis ſanguinem purificantibus, per diſcutientia, & emollientia. Laudatur Ol. *Vitrioli, ſulfuris* aut *Tartari* illitum veſperi, manè aqua calida, in qua farina fabarum macerata, ablutum.

ARTICVLVS III.

De Epinyctidibus, Alpho, & Leuce.

E*Pinyctides ſunt ulcuſcula, ſua ſponte, noctu præſertim, in eminentibus partibus erumpentia, bullis ſimilia, quibus diſruptis cruenta ſanies effluit. Cognoſcuntur*, ex colore ſublivido, vel ſubnigro, vehementi inflammatione, dolore noctu ſe exacerbante, propter atri humoris motum, & frigus nocturnum poros cutis adſtringens. *Oriuntur* ab humore ſeroſo & pituitoſo, carbunculi cauſam exceptâ malignitate & tumoris magnitudine imitante. *Curatio* in Evacuatione & Topicis ferocitatem cauſæ temperantibus, conſiſtit.

II. *Alphus, aliis Morphæa, ſunt maculæ magnæ, cuti, cujus colorem mutant, ſparſim cum aſperitate quadam inſidentes. Oriuntur* â ſanguine malè nutriente, & infeſtant viros magis quàm fœminas & pueros. Sunt vel *Nigræ*, à melancholico ſanguine vitio lienis exortæ, quæ *curantur* præmiſſis univerſalibus,

ſalibus, bonâ victus ratione, balneis, illitione *pulveris ſinapi* cum aqua miſti: vel *Alba*, nec tamen exactè cum vicini albo colores interdum intercurrant, quæ à ſanguine pituitoſo, vitio inprimis epatis, fiunt. Cutis eſt ab illis alba, ſed non pili, & ſi pungatur, ſanguis exit. *Curantur* faciliùs, quàm nigræ. *Vena-ſectionem*, propter ſanguinis frigiditatem, non exigunt.

II. *Leuce eſt macula continua, & cutis & carnis calorem ac ſubſtantiam mutans. Cognoſcitur*, tum ex iis, quæ in deſcriptione poſita ſunt: tum ex eo, quod in ea pili decidunt, & alii lanugini ſimiles ſuccreſcunt. Cutis magis depreſſa eſt. Si acu feriatur, humor aqueus & albus effluit. *Oritur* à pituitoſo ſanguine, quò caro nutrita primò media inter ſanguinem & exſanguem pòſt, ubi nutrimentum in rubram carnis ſpeciem non mutat, inſtar oſtrearum & locuſtarum carnis, evadit. *Curatio* eſt *Nulla*, ſi cutis dum fricatur non rubeſcit. Si, dum pungitur, ſanguinem non emittit: ſi macula in horas incrementum ſumit. *Difficilis*, ſi exigua: ſi ruborem aliquem fricata concipit, aut in manu vel pede hæret. *Abſolvitur*, 1. *Præparatione humorum* per calefacientia & incidentia. 2. *Evacuatione* per phlegmagoga. 3. *Topicorum applicatione*, fricatis primò panno aſpero partibus.

ARTICVLVS. IV.

De Impetigine & Gutta roſacea.

IMpetigo, *ſeu Lichen, ſunt puſtulæ in cute dura, & ad vicina ſerpentes, ſiccæ cum aſperitate & pruritu magno conjunctæ. Cognoſcitur* ex iis, quæ in definitione poſita ſunt. *Oritur* à tenui, acri, ſeroſo, & cum humore terreſtri mixto ſucco, qui à diæta ſimili procedit, & interdum Vere, interdum Autumno ad exteriora defluit, vel protenditur. *Curatur*, 1 *Diæta*, à

qua

qua ſalſa & acria abeſſe debent. 2. *Alteratione & evacuatione* humorum, ſi nimium peccent. 3. *Topicorum applicatione.* Laudatur, præmiſſa fomentatione, ex malva, verbaſco, & fumaria, *Vnguentum citrinum* cum oleo ovorum, ſulphure vivo. ol. ceræ, charyophyllorum & camphora. Item ol. *Tartari per deliquium*, cum ana ol. ceræ. *Dividitur* in *Mitem*, qui ſaliva jejuni hominis inuncta, vel rad. *Oxylapathi* cum aceto trita, interdum tollitur: & *Ferum*, in quo, præter ſuperiora, locum habet *Aqua* ex ol. Tartari deſtillatione cum Mercurio crudo, proportione illius quadrupla. Ioëlis experimentum ex ferri excremento l. 10. pract. ſ. 3.

II. *Gutta roſacea, eſt tuberoſus, puſtuloſus interdum, & guttas roſaceas referens faciei rubor. Cognoſcitur viſu. Ortum* dat ſanguis craſſus, fervidus, vitio epatis ab ortu vel diæta tali genitus, ad faciem delatus, ibidemque ob craſſitiem hærens. *Curatur* 1. *Epatis fervidi* ad temperiem ſuam per cichorii, fragorum, & corallorum ſyrupos *deductione.* 2. Ejuſdem *infarctionis deobſtructione.* 3. *Topicorum*, id eſt, *menſtrui virginis* in aqua calidâ ſoluti, Olei bufonum, &c. applicatione. Vide *Hartman. de rubore & puſtulis faciei.*

Capvt VI.

De Tumoribus, in quibus humor peculiari membrana concluditur.

AD Tumores tales tria pertinent:

I. *Strumæ ſeu ſcrofulæ, ſcirrhoſus glandularum tumor, peculiari membrana concluſus.* Eorum *ſubjectum*, ſunt glandulæ in cervice, collo, mammis, axillis, inguinibus. *Cognoſcuntur* viſu, apud Alpinos præſertim homines. *Oriuntur* ab humore pituitoſo, melancholico, miſto, qui à cruditate cibo-

rum

rum provenit: ſeu à craſſiore ſucco partes has nutriente eidem immiſto, qui peculiari membranæ à facultate formatrice productæ includitur. *Curationem* vide l. 5. peculiari capite. *Dividuntur* 1. In *Simplices*, de quibus nunc, & *Cancroſas*, quæ cancro propter atrem bilem miſcentur. II. In *liberas*, quæ nulli vaſi junguntur, & *Infiltratas*, quæ cum arteria, vena vel nervo aliquo inſigni conjunguntur.

II. *Ganglion eſt tumor ſupra os ſitus, à nervi præter naturam convolutione, qui in unum corpus coaluit, exortus.* *Subjectum* ſunt partes, quæ non multâ carne, ſed cute duntaxat teguntur. *Cognoſcitur*, tum ex ſitu, tum ex eo, quòd doloris ſit expers; quòd ſit ovi magnitudine, ad latera tendi poſſit, preſſus torporis ſenſum excitet. *Oritur*, cum occaſione ictus, extenſionis, aut laboris, nervus vel tendo extenditur, & quaſi rumpitur. inde partis nervoſæ excrementum exſudat, circa fibras & nervoſas partes adhæreſcit, & à facultate illarum formatrice, in hanc ſubſtantiam mutatur. *Curatur*, Emollientibus, ut Emplaſtro de *Ammoniaco*; & Digerentibus: quod ſi iſta non ſatisfaciunt, ſuppurantibus, & ſectione; de qua vide Authores.

III. *Tumores* illi, qui ab eadem quidem cauſa ſunt, humore nimirum pituitoſo, vel ſucco alimentari, materia tamen folliculo incluſa diſtinguuntur, & inde ſua ſortiuntur nomina. Nam *Meliceris* dicitur, ſi materia incluſa melli eſt ſimilis, tumor rotundior, & ad preſſum digitorum cedens. *Atheroma*, ſi pulti frumentaceæ ſimilis, & tactu durior. *Steatoma*, ſi ſebo.

CAPVT VII.

De Tumoribus à ſolida ſubſtantia.

AD Tumores tales tria referenda ſunt:

I. *Verrucæ, ſeu tumores monticulorum inſtar in cute. Cognoſcuntur* facillimè. *Oriuntur* vel à materia craſsâ malancholicâ & pituitosâ, vel ex ſucco cuti & cuticulæ alendæ deſtinato. *Curantur* vel *per applicationem appropriatorum*, ut ſunt, ſuccus *folior. ſalicis*, *Cichorium verrucarium.* Aqua *ſupernatans truncis quercuum* bipenne detruncatorum. Lac *tithymalli*, *Cepa* cum ſale contuſa. *Dividuntur* in *Penſiles*, quæ *Acrochordones* Græcis dicuntur, parte ſumma latiores, ima quæ ad cutem tenuiores, quâ quaſi pediculo innituntur: *Thymia*, quæ colorem thymi repræſentant, ad cutem etiam tenues ſunt, in ſummo latæ, duræ, & aſperæ, penſilibus minores. & *Seſſiles*, quæ Græcis *myrmecia*, humiliores thymiis, lupino vix majores, duræ, latiore baſi, radices altè exigentes, dolorem cientes.

II. *Clavi*, *qui in digitis* plantiſque pedum ex calcei preſſu aut intertrigine naſci ſolent; acuto interdum dolore ſponte ferientes, ſemper verò ingredienti moleſti. *Inungi* debent ſanguine anguillæ, Oleo *Mercurii*; & poſtquam emolliti fuerint, oleo *Limacum.* Si inciduntur, eluantur urinâ canis, ſuperpoſito emplaſtro ex cera rubea.

III. *Callus*, obdurata eſt ſumma cutis ex labore, in palmis aut in inferioribus pedis plantis ſuccreſcens. Nullam radicem altè demittit, ac prorſus doloris expers eſt. Poſſunt calli radi, præmiſſis lavacris frequentioribus.

CAPVT VIII.

De Tumoribus à partibus ſolidis aliò incumbentibus.

ARTICVLVS VNICVS.

De Aneuriſmate, Varice, & Elephantiaſi Arabum.

TVmores à partibus ſolidis procidentibus vel incumbentibus exorti, ſunt plures: Nos hîc duntaxat de *Aneuriſmate*, *Varicibus*, & *Elephantiaſi Arabum* dicemus; reliqui ſuo loco occurrent.

I. *Aneuriſma eſt tumor ab arteriæ tunicæ interioris apertione, exterioris dilatatione exortus. Cognoſcitur*, quòd ſit tumor mollis, pulſans, digitis plerumque cedens; & ſi non cedit, nec pulſus eſt, quod in magno accidere poteſt: tamen ſtrepitus quaſi bullientis aquæ, ob ſpirituum per anguſta meatum, percipitur, & ſic ab Ecchymomate diſtinguitur. *Oritur* vitio arteriæ, quæ ratione tunicæ internæ, quæ dura & craſſa, aperitur; ratione externæ, quæ tenuis, mollis & rara, dilatatur. Id fieri ſolet, *vel* à ſanguinis impetu, *vel* ab aliqua violentia; ſæpiſſimè cùm vel arteria pro vena ſecatur, vel cum vena ſimul arteria læditur. Tum enim exteriore tunica utpote molli, & venarum tunicis cognata, coaleſcente, internâ apertâ, per foramen ſanguis & ſpiritus erumpere conatur, & externam diſtendit. *Curatur Difficulter*, ſi minus, ſi recens. *Nullo* ferè modo, ſi antiquum & majus; & ſi ſectio fiet, periculum mortis infertur. *Inſtituitur* curatio, 1. *Repellentium* & adſtringentium *applicatione*; ubi Emplaſtrum *contra rupturam*, & alia. 2. *Sectione*: de qua vide authores.

II. *Varix eſt venæ dilatatio. Fit præcipuè in cruribus,*

ribus, ſub umbilico, aliquando & in temporibus. Accidit inprimis viris, vix tamen ante pubertatem. *Cognoſcitur*, quod venæ turgeant, pars ſit livida aut nigra. *Oritur* à craſſo melancholico ſanguine, eo vel pondere delapſo, vel à cauſa violenta detruſo. *Curari* non debent varices, ſi ſunt critici, & ab aliis morbis, ut ab inſania ſolent, liberant. Si curandi ſunt, duriter ſectione; optimè extractione (ne qua Aquapendens) curentur.

III. *Elephantiaſis Arabum eſt tumor pedum à ſanguine melancholico, pituitoſo, & varicibus, exortus.* Crura in eo ſunt tumida, livida, nigra, ulceribus ſcatentia. *Curari* vix poteſt, niſi aſſiduè curetur.

CAPVT IX.

De Tumoribus malignis.

ARTICVLVS VNICVS.

De Elephantiaſi.

TVmores maligni varii ſunt, *Bubones* nempe, *Carbunculi*, *Morbilli*, *Varioli*, *Elephantiaſis*. De illis ſuperius actum; de iſtis l. 3. agetur. reſtat Elephantiaſis, de qua hîc. *Elephantiaſis, quæ & Leontiaſis, & Satyriaſis, & Lepra, eſt tumor totius corporis cancroſus, ex atra bile, venenata qualitate infecta, & in totum habitum corporis effuſo, exortus, multa ſymptomata inferens.*

Elephantiaſin dico, non Arabum, nec lepram Iudæorum.

Signa ſunt, vel *incipientis*, maculæ crebræ in corpore, cutis aſperitate cum tuberibus duris inſtar anſeris deplumati, cum ſquammis & rimis plurimis, præſertim in facie, manibus, & pedibus, caſus pilorum. Vel *ingraveſcentis*, impetigo ſummorum digitorum & menti, ſuperciliorum craſſorum, promenentium deorſum, vocis raucedo, ſudor facile in

ſalem redigitur, qui in aqua non ſolvitur, ſanguis lotus granuloſa & arenoſa poſt ſe relinquit. Examen *Elephantiacorum* vide apud *Horſtium* Epiſtol. Medicar. ſ. 4. T. 1.

Cauſa eſt humor melancholicus, & bilis atra; quæ vel à cauſis externis, conſtitutione aëris ſicca & diæta ſimili; vel ab internis, intemperie nempe jecoris ſicca & calida oritur, venenatam quoque & contagioſam qualitatem, unde & conſuetudine morbus acquiritur, contrahit. *Curatio* eſt *Nulla* confirmatæ, *Difficilis* incipientis. *Abſolvitur* 1. *Diatâ*, ubi locum habet *vinum viperinum*, & carnes ipſarum capite & cauda abſciſſis coctæ, pomaceum, pulli gallinacei viperarum vel colubrorum carnibus paſti. 2. *Præparatione humorum*, per *herbam Kunigundis* cum fumaria in ſero lactis decoctam, Aquam *fragorum*, *cuſcuta*, Decoctum *Tamariſci*. 3. *Evacuatione*, tum per *Venæ-ſectionem*, quæ Vere instituenda, particulatim in utroque brachio, vel malleolo: tum per *purgationem*, ubi Extractum *hellebori*, ſerum lactis cum Epithymo valet: tum per *Hæmorrhoïdes*. 4. *Balnearum* uſu tam dulcium, quàm ſulfurearum, &c. 5. *Appropriatorum* exhibitione, *ſanguinis* nempe *leporini* calidi, ſalium *Theriacalium*, *Theriaca*, *Bezoartici animalis*. 6. *Symptomatum mitigatione*: de quibus ſuis locis. 7. *Vſtione*: de qua videantur Authores.

Quantum ad *Differentias*, quatuor ipſius ſunt ſpecies:

I. *Alopecia*, in qua rubedo eſt obſcura, faciei tumor, oculorum rubor, narium hæmorrhagia. *Oritur* à ſanguine & reliquis mitior eſt.

II. *Tyria*, à ſerpente ſquammoſo tyro, qui Vere ſpolium exuit. in qua albedo, ſquammæ, & furfures afficiunt. *Oritur* à phlegmate.

III. *Leonina*, à rugis frontis leonis dicta, in qua

puncturæ, mordicationes, impetigines. *Oritur* à bile, & citiſſimè ad augmentum pervenit.

IV. *Elephantiaſis*, reliquis major, & tardior, à melancholia ortum ducit, nigredine turbata, nodis ac ſtupore ſe prodit. Hæ ſpecies rarò ſunt ſeparatæ, frequentiſſimè complicantur.

TITULUS II.

De Cutis affectibus.

CAPUT I.

De Lentiginibus, Ephelidibus, Nævis maternis, & Maculis infantum.

ALterum morborum externorum genus ſunt cutis affectus, ſub quibus comprehenduntur, *Lentigines, Ephelides, Nævi materni, Maculæ infantum, Maculæ hepaticæ, Pruritus, & malus odor.*

I. *Lentigines, ſunt maculæ lentis magnitudine, modò faciem, modò pectus, modò manus defœdantes, ut plurimum fuſco colore præditæ. Cognoſcuntur* ex deſcriptione, & eo quòd ſint familiares corporibus rubeis, & pilum ruffum gerentibus. *Oriuntur* à ſanguine, ſeu ab internis cauſis, ſeu à ſolis ardore aduſto; cuticulam, frontis inprimis, quia ea denſior, vapores diutius retinet, occupante. *Curantur* Aqua *florum ſambuci, fabarum, ſcrofulariæ*, è tota planta deſtillata. hircino, vaccino & caprino lacte, cum vitri pulvere immiſto. *Gummi ceraſorum* in aceto forti cum pauxillo farinæ avenaceæ diſſoluto. His vel ablui vel inungi debent.

II. *Ephelides ſunt maculæ in gravidis fuſcæ, frontem inprimis, tempora, vel genas occupantes, ſæpè palmi longitudinem æquantes. Cognoſcuntur* ex ſymptomatum, quæ gravidas afficere ſolent præſentia, præſertim vini & ciborum odio, frequenti ſalivatione, & ventriculi morſu. *Oriuntur* à menſtruorum

ſuppreſſione: in virginibus interdum à *betarum uſu.* Laudatur *pulmentum ex baccis lauri* pulverizatis, & aqua fungorum in balneo illitum.

III. *Nævi materni ſunt maculæ ab imaginatione maternâ fœtui impreſſæ.* Abſterguntur, vel *ſecundina calente*, vel *ſanguine ejus*; facilius, ſi clanculum, ut vulgus opinatur: vel aqua *Caryophyllatæ* montanæ deſtillata, ſi infans eâ ablutus fuerit: vel *ſanguine menſtruo.*

IV. *Maculæ infantum volaticæ, ſunt maculæ rubeæ & purpureæ, hinc & inde ſerpentes*; quod ſi orificium aliquod, puta os, nares, oculos, aures attigerint, malum lethale fieri exiſtimatur. Ad *præcautionem* orificia aqua roſarum cum pauxillo croci illinenda ſunt.

CAPUT II.

De Maculis hepaticis, Pruritu, & malo Odore.

M*Aculæ hepaticæ, ſunt maculæ fuſcæ, interdum evaneſcentes, mox emergentes, cum levi quadam cutis aſperitate, & ſquammarum emiſſione. Cognoſcuntur* ex deſcriptione. *Oriuntur* à ſanguine craſſiore, qui cum aſſimilari non poſſit, excrementitium quod eſt ad cutem mittit: ſi diu durant, comites habent quartanas. *Curantur* Diætâ, & præmiſſis univerſalibus, *balneis*, quas *antecedat Theriacæ uſus*; *ſequatur* illitus ſeminis viridis ſinapi, cum aqua in pultis formam redacti, qui fervore exorto ablui ſtatim debet. *ſangis humanus* cum lacte humano deſtillatus, etiam valet.

II. *Pruritus, eſt dolor deſiderium ſcalpendi excitans, ſine cutis aſperitate & exulceratione. Subjectum* eſt interdum totum corpus; præcipuè autem plantæ pedum, quia iſtæ chorda latâ, magnâ, & cut e dura,

ut humores liberè exhalare non poſſint, obtectæ ſunt: *Cognoſcitur* ex ipſo ſenſu. *Oritur* vel à bile, vel pituitâ ſalsâ tenui, ut per minimas particulas ſeſe inſinuet; ſed viſcida & lenta, ut partibus tenacius adhæreat; quæ ortum ducit à cibis ſalſis, calidis, Epatis calidi & ſicci vitio. *Curatio* eſt *rara* in decrepitis. *Nulla* in tabeſcentibus, ſi alvi ſuppreſſioni ſuccedat. *Abſolvitur*, I. *Attemperatione humorum* per ſerum lactis caprini cum ſyrupo fumariæ. II. *Evacuatione* cauſæ antecedentis per *jalapam* & Syrupum *florum perſicorum*. per hæmorrhoïdes & menſes, ſi horum detentio in cauſa. III. *Mitigatione* per *balnea dulcia*, quibus argilla furnacea injicienda, & *Vnguentum* Hartmanni. IV. *Diſcuſſione*, per eadem, quibus parietaria, malva, lapathum acutum, alumen, ſulfur, vitriolum, &c. indi debent.

III. *Malus odor interdum è toto corpore, interdum ex partibus, ut alis, pudendis, pedibus, exſpirat.* Ex *illo*, ſeu ob quandam ἰδιοσυγκρασίαν, ſeu ob contaminatum in utero ſanguinem & ſemen, ſeu ob aliquod tempore geſtationis accidens. Ex *his*, ob affluxum humorum excrementitiorum, in corporibus humidis, qui eò detruſi, quod liberè exhalare non poſſint, putredinem & fœtorem concipiunt. In *Curatione* ratio eſt habenda Vniverſalium. *Diæta* ad ſiccum vergat, & putredini reſiſtat. *Partes* illæ ſæpiſſimè, decocto *ſcabioſæ*, *myrrhæ*, *guajaci* abluantur, & unguento *ex rad. irid. florent. ligno aloës, balſamo citri, nucis moſchatæ* compoſitum inungantur, vel διαπάσμασι aſpergantur.

TITVLVS III.

De Capillorum vitiis.

CAPVT I

De Capillorum caſu.

TErtium morborum externorum genus ſunt *Capillorum Vitia*, *ſub quibus comprehenduntur Capillorum caſus*, *Canicies*, *Porrigo*, & *Plica*.

Capillorum caſus eſt, *quando illi ob certas cauſas decidunt*. *Dividitur* in aliquot ſpecies, *Defluvium* nempe, *Calvitiem*, *Aream* & *Tineam*.

I. *Defluvium*, *eſt decidentia ſparſim facta, ut vel omnes, vel plurimi hinc & inde decidant*. *Cognoſcitur* facillimè. *Oritur* à diverſis cauſis: 1. Ab *alimenti defectu*, qui fit in tabidis, & febre maligna laborantibus. Tum in tabe nulla ratione vitium emendari poteſt. In aliis, capitis frictiones adhibendæ, ut nutrimentum eò feratur. Caput decocto herbarum capillarium abluendum. II. Ab *humoris radices capillorum erodentis pravitate*. Tum, præmiſſis univerſalibus diſcutientia moderatè adhibenda. *Ladanum* unguentis admiſcendum. III. A *Cutis raritate*. Tum cutem denſantia, ut *ladanum*, oleum *lentiſcinum & myrtinum*, decoctum *radicum bardanæ*, in lixivio adhibendum.

II. *Calvities eſt*, *quando pili in ſyncipite decidunt*. *Cognoſcitur* ipſo adſpectu. *Oritur* ab alimenti defectu, ob cerebri ſiccitatem, ſeu per ætatem, ſeu propter aliquam violentam cauſam, ut nimium Veneris uſum, contractam. *Curatio* calvitiei nulla eſt: *præcaveri* tamen & retardari poteſt. 1. *Bona diæta*, in qua acria, ſalſa, adſtringentia, vinum potens, Venus nimia, fugienda. 2. *Alimenti pilorum refectione*, per medicamenta cerebri ſiccitatem corrigentia. 3. *Alimenti ad capillorum radices attractione*. Vbi

lo-

locum habent frictiones moderatæ, attrahentia moderatè adſtringentibus juncta. *Ladanum* in oleo maſtichino diſſolutum. Capitis decocto fœnigræci lotio, &c.

III. *Area, eſt capillorum areatim factum defluvium, à pravo & corrupto humore, pilorum radices erodente, exortum. Cognoſcitur* ipſo adſpectu, & ex differentiis; de quibus poſtea. *Oritur* ab humore in deſcriptione poſito, præſertim pituita ſalſa, aduſta, & putrefactâ, vitio cerebri & epatis calidioris, ciborum ut fungorum, corruptorum, producta. *Curatio* eſt *facilis*, ſi malum recentius. Si locus fricatus, citò rubeſcit. Si arearum extremitates capillis reſtantibus finitimæ iterum pilos emittere incipiunt. *Difficilis*, ſi denſa cutis, ſubpinguis, & ex toto glabra ſi malum antiquum. *Nulla*, ſi frictus locus non rubeſcit. *Peragitur* 1. *Humoris vitioſi evacuatione*, per purgantia & apophlegmatiſmos. 2. *Ejuſdem*, dum in fluxu eſt, *repulſione*. 3. *Ejuſdem cuti impacti digeſtione*, per medicamenta μετασυγκριτικὰ, calida, tenuium partium, non admodum ſicca, ne alimentum diſcutiatur. *Debiliora* primò, ut *abrotanum, radices arundinis uſtas*: poſt *fortiora, ſinapi, naſturtium, radic. liliorum alborum*, quæ in principio liquidiora eſſe, & eo uſque relinqui, dum in cute aliqua alteratio percipiatur, debent. *Adeps urſinus* à proprietate juvat. fieri ex eo cum pilis urſi uſtis, oleo lentiſcino & ſuperius poſitis, poteſt unguentum. *Dividitur dupliciter*. 1. In *Alopeciam*, quæ ſub qualibet figura dilatatur. in barba & capillo fit. in qualibet ætate eſt. & *Ophioſin*, quæ incipit ab occipitio, duorum digitorum longitudinem non excedit: ad aures duobus capitibus ſerpit, quibuſdam etiam ad frontem, donec ſe duo capita in priorem partem committant. infantes maximè afficit. In ea etiam cutis ſuperficialiter excoriatur, cutis co-

lor mutatur, & ſi pungatur, ſeroſus ſanguis exit. II. *In eam quæ à lepra*, inſanabilem. quæ *à Lue venerea*; & quæ ab *aliis mitioribus* cauſis.

IV. *Tinea, quando capilli fruſtillatim & particulatim à vermibus quibuſdam eroſi & abſumti decidunt. Cognoſcitur* ex eo, quod pili breviores & inæquales fiunt. vermiculi in extremitatibus eorum hærent. color pilorum cineritius evadit. *Oritur* ab excrementitio humore cum alimento pilorum in capillos penetrante, & in iis à calore in vermiculos abeunte. *Curatur*, Vniverſalibus præmiſſis, abſterſione, per *decoctum Vrticæ majoris, centaurii minoris, &c.*

CAPVT II.

De Porrigine & Plica.

Porrigo, *furfuratio*, πιτυρίασις, *eſt, cum ſcalpentibus furfuribus ſimilia ex capitis cute decidunt. Oritur* ab humoribus ſeroſis & ichoribus bilioſis ac pituitoſis, qui cum alimento pilorum ad caput efferuntur; partibus tenuioribus diſcuſſis, craſſæ circa pilos hærent, & in materiam furfurum abeunt. à cerebro calidiore attrahuntur. *Curatur* Evacuatione materiæ peccantis. Diſcuſſione & abſterſione, cum pauculo adſtringentium. Decoctum *Cicerum & malvæ* hîc locum habet.

II. *Plica eſt capillorum in cirrhos complicatio, à materia capillorum nutrimento utili, corpori inutili exorta, multa ſymptomata invehens. Cognoſcitur* ex capillorum cirrhis, doloribus, artus & oſſa infeſtantibus, convulſionibus, pediculorum copia. Vngues in pollicibus pedum ſunt ſcabri, nigri, inſtar cornu hircini. *Cauſa* ſufficienter explicari nequit. Putatur eſſe materia alimentum copioſum pilis ſuppeditans, corpori verò noxia: illis ita familiaris, quemadmodùm materia in arthritide ſeroſa, articulis; vel oſteo-

oſteocolla oſſibus; Vnde ſi capilli radantur, ſanguinem fundunt. *Oritur* à peculiari loci aëris & aquarum vitio. defertur eò cum ſanguine. Accedit interdum veneficium. *Curatio* eſt *bonæ ſpei*, ſi nulli dolores adſunt: ſic enim excrementitia materia in capillos deponitur, & virtus eſt fortior. Perfecta nulla, cum cauſæ non ſint benè cognitæ. Purgationibus & venæſectione exaſperatur. Quidam caput decocto brancæ urſinæ abluunt. Adhibuit quidam ruſticus & balnea, in quibus ægri primò hirſuti evadebant, pòſt pilis abſectis ſanabantur. Vide *Herculem Saxoniam*.

TITVLVS IV:

De Vlceribus in ſpecie.

CAPVT IV.

De Gangrana.

QVartum morborum externorum genus ſunt *Vlcera*, ſub quibus comprehenduntur, *Gangrana*, *Sphacelus*, & *Ambuſtio*. *Gangrana, ſeu Ignis S. Marcelli & Antonii, eſt partium inprimis molliorum ad mortificationem tendens corruptio, à caloris nativi in parte corruptione, ſuffocatione, diſſipatione, vel extinctione procedens.*

Signa ſunt, coloris in parte in lividum mutatio, pulſus & ſenſus imminutio, caloris abolitio. Motus manet, ſi caput muſculi integrum eſt: nec ſemper tumor adeſt. ulcus neceſſariò accedit. *Cauſa eſt*, caloris nativi in parte corruptio, ſuffocatio, diſſipatio, extinctio.

Curatio ſemper *Difficilis*, inprimis, ſi cum affluxu humorum eſt. ſi partibus humidioribus inſedit. ſi cum hydrope conjungitur. *Peragitur*, I. *Diæta* conveniente II. *Debitâ* per venæ ſectionem & purgationem evacuatione. III. Cordis per cardiaca contra vapores putridos *roboratione*. IV. *Partis ſanæ*

contra ſerpentem putredinem per defenſiva & Alexipharmaca *munitione*.

Differentiæ à cauſis ſumuntur, quæ ſunt vel *externæ*, vel *internæ*.

I. Alia eſt à *Frigore nimio calorem partis opprimente*. *Cognoſcitur* ex eo, quòd ſubitò acutus & pungens dolor affligit. Rubor partis mox in vividum mutatur, frigus ac ſtupor quaſi per quartanas percipitur. *Curatur*, 1. Partis frigefactæ in frigidam *immerſione*, vel per eandem frictione. 2. *Potionum* calidarum *intus* exhibitione, ut ſudoriferis benignioribus excitetur. 3. Poſtquam calor rediit, *partis* calidis liquoribus *frictione*, ubi decoctum raporum locum habet. 4. Si jam gangræna adeſt, *ſcarificandæ* & *fovendæ* ſunt partes cardiacis calidis.

II. Alia *à ligaturis ſpiritus & ſanguinem intercipientibus*. *Cognoſcitur* facile, In *Curatione*, ligatura ſolvenda, Medicamenta putredini reſiſtentia & diſcutientia imponenda. Si gangræna proceſſit, ex ſequentibus agendum.

III. Alia à *Defectu alimenti*, *ſeu atrophia*. *Cognoſcitur* ex eo, quod præter maciem, nec tumor, nec calor, nec dolor adeſt. cum puſtulæ excitantur, dolor & febris exoriuntur. In *Curatione*, *Diætam* calidam & humidam præſcribe. *Corpus* oleis humectantibus *illine*. *Alimentum* ad partem per cucurbitulas non ſcarificatas, olei lumbricorum terreſtrium &c. inunctionem *attrahe*. *Partem* ſi gangræna procedit, *ſcarifica*, & ſicut inferius dicetur, age.

IV. Alia à *Calore externo*, *quod poſt magnas uſtiones accidit*. Tum in *Curatione*. Diætam *frigidam* præſcribe. *Humores* calidos alteratos evacua. *Membrum* ſcarifica, mox ablue, &c. Ad *cauterium actuale*, nonniſi neceſſitate adactus procede.

V. Alia à *Venenatorum animalium morſu*. *Cognoſcitur* ex relatione ægri. In *Curatione* 1. *Attrahendum*

dum venenum per cauterium actuale vel ſcarificationem. *Applicanda* medicamenta putredini reſiſtentia & attrahentia. 3. *Vlcera* ex ſcarificatione, vel uſtione exorta *mundanda*, ubi *ſpiritus vini* non obliviſcendum.

VI. Alia *ab Humorum malignorum ad externa affluxu*. *Cognoſcitur* ex eo, quod in partibus maximè extremis veſica, cui macula nigra ſubeſt, apparet. febris continua, lipothymia &c. adſunt. *Curatur*, 1. *Diæta* ſiccante, cui cardiaca refrigerantia indantur. 2. *Venæ ſectione* & evacuatione, ſi opus. 3. *Sudoriferis*, quibus hic vehementer agendum. Dictamnum creticum, vincetoxicum, Theriaca valent. 4. *Scarificationibus*, *cucurbitulis*, hirudinum ad partem affectam, ſi ſanguis ſcarificatione parciùs educitur, applicatione. 5. *Partis* decocto, inprimis ſcordii, *ablutione*. Defenſiva hîc obſunt.

VII. Alia *ab inflammatione, tranſpiratione prohibitâ*, *calorem* ſuffocante. *Cognoſcitur* ex eo, quod color rubeus in lividum mutatur. dolor pulſans ceſſat. puſtulæ grandiores ichorem loturam carnis referentem mittentes, oriuntur. In *Curatione* attende 1. Ad Diætam tenuem & refrigerantem. 2. Humorum revulſionem per venæ ſectionem vel purgationem. 3. Defenſivi circa partem affectam applicationem. 4. Humorum ex affecta parte per ſcarificationem & profundam inciſionem, evacuationem. 5. Ejuſdem poſt inciſionem aquâ ſalsâ, vel aliquo alio fotu, pro corruptionis magnitudine, ablutionem. 6. *Vnguenti Ægyptiaci*, vel alicujus poſt ablutionem, ſuperpoſito cataplaſmate reſolvente, exſiccante & putrefactionem inhibente, impoſitionem. 7. Si malum non cedat, causticorum ſeu actualium ſeu potentialium, quale eſt *Butyrum Antimonii*, vel *Mercurius* in aqua forti *ſolutus*, & cum oleo Tartari præcipitatus, applicationem. 8. Cruſtæ inductæ per me-

media legitima tempeſtivam ſublationem, ne nova ſub ea putredo oboriatur.

CAPVT II.

De Sphacelo.

SPhacelus eſt perfecta partis mortificatio, non molliores duntaxat, ſed & ipſa oſſa invadens.

Signa ſunt, nullus in parte ſive ſecetur, ſive uratur, ſenſus. Carnis frigiditas, flacciditas, nigredo. cadaveris tandem inſtar grave olet, cutis à ſubjecta carne digitis ſeparatur.

Curatio in *Abſciſſione* ſita eſt, cujus modum vide apud Practicos. *Tum* 1. Aliquid ſanæ partis optimè ligatæ potiùs amputandum, quàm ut in ægra abſciſſio inſtituatur. 2. In digitis manuum pedumque debet fieri ſectio. 3. In pedibus ſi malleolum tranſcendat, infra genu crus abſcindendum. 4. In brachio quàm minimum ſanæ partis amputandum, &c. Vide Fabricium Hildanum in tractatu de Gragræna, & Sphacelo.

CAPVT III.

De Combuſtionibus.

COmbuſtio eſt continui, epidermidis, & cutis ut plurimum, nonnunquam carnis muſculæ, venarum, arteriarum, nervorum, vi ignis impreſſa, ſolutio.

De ſignis non eſt quod quicquam dicam, cùm ipſa combuſtio per ſe ſit manifeſta. *Cauſa*, eſt vel *ignis*, vel *aqua fervens*, vel *oleum*, vel *metallum liquefactum*. *Curatio* pro ratione differentiarum variat. *Primò*, Empyreuma evocandum eſt. *Mox*, ne dolor humores & ſanguinem attrahant, repellentibus & defenſivis agendum. *Tum* victûs ratione, purgatio-

gationibus, venæſectione, cucurbitulis & aliis imminuendum. Mucilago ſeminis cydoniorum cum aqua roſarum extracta, & oleo lini ſubacta, mox in principio adhibita, omnibus indicationibus ſatisfacit.

Differentiæ combuſtionum ſunt variæ.

I. Alia eſt *leviſſima*, quæ *cognoſcitur* ex eo, quòd res ignita levis fuerit, cutis ſit rubicunda, dolor acerbiſſimus & pungitivus, locus inſletur, puſtulæ, in quibus aqua clara & alba elevantur, tandem & Epidermis ſeparatur. *Curatur* I. *Empyreumatis ſublatione, ne puſtulæ oriantur.* Id ſit vel per membri in aquam calidam immerſionem, vel lintei lixivio madidi applicationem, vel cæparum in mortario cum ſale contuſarum impoſitionem, quod tamen in combuſtione oculorum non convenit. Vehementer laudatur *unguentum* ex olei olivar. part. I. & albumin. ovor. part. II. ſi loco ambuſto cum pluma gallinæ ſæpiùs illinatur. II. *Veſicularum*, ſi eleventur, tertio die, ubi cuticula regenerari incipit, *apertione*.

II. Alia *Mediocris*, quæ *cognoſcitur* ex eo, quod pars illicò inflatur, & uritur. puſtulæ, in quibus aqua ſubtilis & flaveſcens continetur, elevantur, æger de tenſione cutis conqueritur. *Curatur*, I. *Puſtularum inciſione*, ut humor calidus & acris effluat. II. *Defenſivorum*, ne humor & ſanguis ad locum affectum affluant *applicatione*. III. Vuguenti Fabricii ex *butyri recent. & in aqua roſacea loti unc. III. Ol. violac. de vitell. ovor Amygdal. dulcium ana unc. ſ. Farinæ hordei unc. i ſſ. Croci ſcr. I. Mucilagin. ſemin. cydonior. unc. I. ceræ q. ſ. compoſiti, appoſitione.*

III. Alia *Inſignis*, quæ *cognoſcitur* ex eo, quòd ipſo momento quo res ignita adhæret corpori, elevantur puſtulæ, ſed illicò poſtea decidunt. ſubjecta cutis nigra vel livida eſt. obtuſè, ſi pungatur, ſentit cruſta cum decidit, ulcus putridum & profundum

dum oritur. *Curatur*, I. Puſtularum, ut aqua quæ in iis continetur, exſiccetur, inciſione. II. Eſcharæ primo vel ſecundo die ſeparatione, quæ ſi fieri non poteſt, ſcalpello pluribus in locis incidenda eſt. Vnguentum *Fabricii* vide apud authorem. III. Si gangræna incipit, curatio ad illam obvertenda eſt. IV. Eſcharâ ſeparatâ, ulcus mundandum, carne implendum, & cicatrice obducendum eſt.

IV. Alia eſt à *pulvere tormentario*, in qua grana pulveris acu vel alio inſtrumento eximenda. Si eximi non poſſunt, puſtulæ ut eleventur permittendum. ſi non elevantur, veſicatoriis excitandæ, incidendæ; pulvis eximendus, & locus decocto fœnigræci &c. abluendus. Alia à *fulmine*, in qua Alexipharmaco aliquo ſudor provocandus. Arteriæ, labia, lingua, nares, theriacali vino inungenda. Eſcharâ remotâ, mundificantia & ſarcotica bezoardicis caſtigata, adhibenda. ſi os fractum, cataplaſmata vulgaria adſtringentia vitanda.

III. Alia eſt *Faciei*, in qua medicamentum ex *album. ovor. ii. ol. Roſar. unc.* II. *Aqua Roſar. unc.* I. locum habet. Alia *Oculorum*, in qua *lac muliebre* tepidum inſtillandum. Si cruſta excitata eſt, ne palpebræ retrahantur, fomentis emollientibus agendum. Cutis ſæpè utraque manu extendenda. Alia *Articulorum*, in qua affluxus humorum impediendus. Topica anodyna applicanda, ne nervi contrahantur vel articulus incurvetur, præcavendum, &c. Sed de his omnibus vide *Guilelmi Fabricii Hildani libellum de combuſtionibus*.

TITULUS. V.

De Luxationibus in ſpecie.

CAPUT I.

De Luxationibus Mandibulæ, claviculæ & vertebrarum.

QVintum morborum externorum genus ſunt *Luxationes*; eæque vel *ſuperiorum artuum*, vel *inferiorum*. Ad illas pertinent, Luxatio *mandibulæ, claviculæ, ſpinæ & coſtarum, humeri, cubiti & radii, manus & digitorum.*

I. *Mandibulæ* luxatio fit in partem anteriorem, proceſſu anteriore & acuto roſtro ſimili, infra os jugulare lapſo. *Cognoſcitur* ex eo, tum quòd inferior maxilla in anteriorem partem promineat, & proceſſus juxta eam exſtet: tum quòd os maneat apertum. *Oritur* à nimia oris apertione & diductione, ſive oſcitando, ſive aliquod onus dentibus apprehenſum in altum elevando; id tamen difficulter propter muſculorum, quibus ſuperioribus partibus alligatur, robur. *Curatio* inſtituitur 1. *Repoſitione*, ne alvus bilem reddat, vel vomitus excitetur; & quidem citâ, ne cerebrum per nervos muſculis temporalibus inſertos, in conſenſum trahatur: de qua vide authores. 2. *Inflammationis* & aliorum Symptomatum *præcautione*. Si cervix dolet, ſecanda eſt brachii vena. 3. *Repoſiti* oſſis *retentione*, &c. *Dividitur* dupliciter: 1. In *maxillæ unius partis*; & *tum* ipſa cum mento in contrariam partem inclinatur, os diſtorquetur, dentes ſuis paribus non reſpondent. Et *in maxillæ utriuſque* partis; *tum* tota cum mento ad pectus prominet, muſculi temporales rigeſcunt. eminentia quædam in utraque parte conſpicitur. II. In *eam quæ Adultis duntaxat* obtingit, & hæc hîc deſcripta eſt: & eam quæ *Infantibus*, in quibus quia man-

mandibula inferior bifida eſt, & in medio mento cartilagine copioſa jungitur, illâ ab affluxu humorum laxatâ, vel oſſe à cartilagine, quæ in adultis in os faceſſit, ſeparato, in dextram vel ſiniſtram partem luxari poteſt.

II. *Clavicula* fit vel *contra ſternum*, vel *contra ſcapulæ acromium*; ſed rarò propter firmam cum utraque oſſe connexionem. *Cognoſcitur* ex eo, quod humeri apex intumeſcit, & in loco unde clavicula exceſſit, manifeſta eſt cavitas. *Curatur* Difficulter, & plerumque brachium in aliquo motu deficit. Deligatio eſt inſtituenda fortis.

III. *Vertebrarum* luxatio vel eſt *extrorſum*, vel *introrſum*. In infantibus faciliùs, in adultis difficillimè curatur.

CAPVT II.

De Luxatione Humeri, Cubiti, Radii, & Digitorum.

AD Luxationem artuum ſuperiorum etiam ſpectat, *Luxatio Humeri, Cubiti, Radii, & Digitorum.*

I. *Humeri luxatio eſt, quando ipſius caput, quod rotundum, in ſinum profunditate carentem inſertum, ligamento laxiſſimo munitum eſt, è propria ſede prolabitur. Oritur* plerumque à cauſa violenta, brachii extenſione, &c. *Dividitur* in eam, quæ *fit ſub alam*, Tum, quid rotundum ac durum ſub axilla ſenſibiliter tactui obviat. cubitus à coſtis ſubitò magis recedit. *Reponi* poteſt, vel circumducendo caput humeri circa ſcapulæ cervicem: vel per calcem, vel per ſcalam, vel per piſtillum, vel per humeri ſuppoſitionem, &c. Et *in eam, quæ in anteriorem partem* fit. *Tum*, in parte poſteriore inſolita cavitas, & in anteriore nimia protuberantia conſpicitur, humeri caput

in

in pectus detorquetur. cubitus ad poſteriores partes vergit. In *reſtitutione* faciendus eſt motus contrarius; & licet membrum brevius non ſit redditum, quia tamen caput explicamus & ſolvimus, efficienda eſt aliqua extenſio, ſed modica. vide *Aquapendentem*.

II. *Cubiti luxatio* raro accidit, tum quia articulus eſt multiformis & varius; tum quia ligamenta ſunt arctiſſima; & ideo difficulter etiam reponitur. *Fit* I. Vel *ad anterius*; Tum extentum brachium flectere non poſſumus, brevior cubitus redditur. tumor inſolitus in parte anteriore apparet, in poſteriore cavitas. *Curatur* Extenſione in obliquum, & repoſitione, cujus aliquot ſunt modi. Vel *ad poſterius*; Tum tumor apparet in parte poſteriori, ſinus in anteriori. *Extenſione*, quæ hoc in caſu difficilis, factâ, ſolis manibus recens luxatio reponitur. II. Vel in *partem exteriorem*; Tum tumor in parte eſt exteriori, cavitas in interiori. Aut *ad* interiorem; Tum omnia fiunt contraria. Et facta extenſione impulſus cubiti in partem contrariam inſtitui debet. repoſitionem medicamenta anodyna & adſtringentia ſequantur. III. Vel *radius ſubſequitur*, & tum tactu ſequitur diſſidentia cubiti à *radio*; vel *ſubſiſtit*.

III. *Radii luxatio* fit ad exteriorem partem. Tum in exteriore parte tumor apparet. cubitus & radius invicem dehiſcunt. Factâ extenſione, propellitur intrò facilè.

IV. *Carpus* luxatur, I. Aut *ad poſteriora*. Tum digiti non poſſunt extendi, quia tendines & nervi ab oſſibus comprimuntur. Aut *ad anteriora*. Tum tumor eſt in partibus anterioribus. digiti non poſſunt flecti. II. Aut *ad interiora*, aut *ad exteriora*. Tum tumor in ea parte, ſinus in oppoſita apparet. Curationem vide apud *Aquapendentem*.

V. *Digiti* luxantur in partem anteriorem, poſte-

riorem, & ad latera. *Signa* ſunt manifeſtiſſima, quia articuli ſunt excarnes.

CAPVT III.

De Luxationibus Femoris, Genu, Tali.

AD Luxationes artuum inferiorum pertinent luxationes *Femoris*, *Genu*, *Tali.*

I. *Femur* difficulter luxatur, tum propter muſculos robuſtiſſimos & copioſam eorum carnem; tum propter profunditatem acetabuli; tum propter duo ligamenta arcta & brevia. *Reponitur* etiam *difficulter*, præſertim ſi luxatio callo obduruerit, & humores circa caput femoris influxerint. *Repoſitio* fit, vel ſine extenſione, vel cum extenſione ſeu manibus ſeu habenis factâ. Luxatur femur, 1. Aut in *partem priorem*. Tum Crus extentum propter inflectentes muſculos à capite femoris compreſſos, implicari non poteſt. Vrina ſupprimitur. Nates rugoſæ apparent. Aut *in partem poſteriorem*. Tum Crus extendi propter extendentes muſculos affectos non poteſt. Redditur altero crure, quod ſinus in inferiori parte, caput in ſuperiori conſiſtat, brevius. Calx terram non contingit. per nates caput femoris eminet. II. Aut *Interius*; Tum genu, tibia; & pes in exteriorem partem prominent. Crura non poſſunt inflecti ad inguina. E regione quæ eſt inter anum & teſtes, tumor manifeſtus in exteriore parte ſinus apparet. Aut *Exterius*; Tum inter ſcrotum & anum pars in ſinum dehiſcit, juxta verò clunes in tumorem attollitur. Genu, pes, tibia interius ſpectant. Calx terram non attingit, ſed planta.

II. *Genu* non adeò facilè excidit, quia duo habet ligamenta; habet etiam caput & ſinum duplicatum. Luxatur 1. Vel *imperfectè*, ubi ſola ad partem contrariam impulſio requiritur. Vel *Perfectè*, & tum exten-

extenſio eſt neceſſaria. II. Vel in *partem exteriorem*, vel *interiorem*, vel *poſteriorem*. Tum Tumor in loco inſolito, ſinus in loco contrario apparet: figura depravatur, motus debilitantur, & pereunt.

III. *Talus* luxatur, I. In *partem interiorem*. Tum ima pars pedis in partem exteriorem convertitur. & *Exteriorem*, tum contra. II. In *partem priorem*. Tum latus & robuſtus in calcaneo tendo, durus evadit & tenſus. pes minor fit. In *poſteriorem*. Tum, quia articulus ad calcem elapſus eſt, calx reconditur. planta major fit, pes longior. *Curatio* debet fieri Extenſione & Repoſitione.

IV. *Pedii* & *Tarſi* oſſa, nunquam patiuntur luxationem. *Digitorum* quoniàm & validiſſimis ligamentis ſuffulciuntur, & multis tendinibus, raró.

TITVLVS VI.

De Fracturis in ſpecie

CAPVT I.

De Fracturis oſſium frequentioribus.

SExtum externorum morborum genus, ſunt *Fracturæ oſſium*; quæ aut ſunt *frequentiores*, aut *minus frequentes*. Ad frequentiores fracturas pertinent:

I. *Brachii* ſeu partis illius, quæ eſt à cubito ad carpum, fractura; quæ ſi in *utroque oſſa* accidit, cum nullum fulcrum & ſuſtentaculum habeant; ac facilè vicinæ partes lædantur, periculoſior eſt: ſi *in uno*, *eoque ſuperiore*, quod minore extenſione indigeat, minùs periculoſa: ſi *in inferiore*, itidem; quia cubitus fulcri quaſi loco eſt, & faſcia tutius ſuſpenditur. *Curatio* requirit *Extenſionem*, & *oſſis fracti directionem*, compoſitionem, & repoſitionem. Coaleſcit intra dies triginta.

II. *Humeri*, cujus os, cùm grandius ſit, & ad cal-

lum generandum longiore tempore opus habeat, XL. diebus coaleſcit.

III. *Cruris* ſeu partis, quæ à genu ad pedem extenditur. In hoc, vel *utrumque os* frangitur; & totum crus inflecti poteſt: vel *Tibia*, & totum os, ut in loco excarni, in conſpectum facilè venit. Curaturque, cùm majore extenſione opus ſit, difficiliùs. *Vel Fibula*, & fracta pars ad interiora inclinat, ac æger citiùs pedi inſiſtere poteſt, cum tibia maximam oneris corporis partem ſuſtineat. Oſſa hæc plerumque intra quadrageſimum diem coaleſcunt.

IV. *Femoris*, quod, ſi *verſus genu* aut in medio frangatur, & diligens cura adhibeatur, ſine claudicatione evadunt: ſi *verſus coxam*, ſequitur plerumque claudicatio. Tum, quia propter arcuationem ad externam partem vergentem, facilè verſus internam partem incurvatur, verſus externam velut in arcum extuberat: tum quia, unicum cum ſit, non facilè in loco detineri poteſt. Coaleſcit quinquaginta dierum ſpacio.

CAPVT II.

De Fracturis minùs frequentibus.

AD Fracturas minùs frequentes pertinent fracturæ:

I. *Naſi* qui vel *in inferiorem partem* æqualiter demittitur, ut ſimus evadat; vel *in uno tantùm latere*, frangitur: vel *juxta cartilaginem* in obliquum distorquetur: vel *ipſius oſſa minutim confringuntur*. Accedit interdum vulnus, interdum ulcus intrà nares excitatur. Niſi protinus naſus dirigatur, dirigi poſtea non poteſt.

II. *Maxillæ inferioris*, cujus os vel ita per tranſverſum frangitur, ut *tamen oſſa aliqua ex parte inter ſe cohæreant* vel ita, ut *os ſuper os emineat*, & dens ſuper

per proximum dentem excedat. Conſolidantur intrà xx dies, niſi inflammatio accedat. dentes etiam integri manent.

III. *Clavicula*, quæ vel per *tranſverſum* frangitur, & facilè digitorum extenſione & compreſſione in naturalem ſedem revertitur: vel per *longitudinem*, quæ ſemper quid eminentiæ habet, quod ægrè coaptari poteſt. Cognoſcitur ejus fractura tactu & ex dolore. Intra dies xx. ferruminatur.

IV. *Scapulæ*, & quidem, Aut *ratione acromii*. Tum inæqualitas quædam percipitur, ſi pars ægra cum ſana comparetur: Aut *ratione latioris partis*. Tum tactu cavitas quædam deprehenditur. brachium è directo poſitum ſtupor prehendit. Si fractio eſt in *ſcapulæ cervice, aut humeri dearticulatione*, facilè, propter venarum, arteriarum, & nervorum ex cervicis vertebris ortorum præſentiam, inflammatio excitatur.

V. *Sterni*, cujus fractura ex oſſis digito preſſi ceſſione, difficultate ſpirandi &c. cognoſcitur, & propter nobilium partium vicinitatem periculoſa eſt.

VI. *Coſtarum*, quæ aut *franguntur*, ut fractarum extremitates neque introceſſerint, neque in exteriorem partem compellantur. Tum pauci vel febricitant, vel ſanguinem ſpuunt. Aut, ut *extremitates loco moveantur*. Tum caro coſtæ ſuperjacens inflatur. & ſi manu locus comprimatur, aëris cedentis ſtrepitus auditur. Inflammatio, febris, abſceſſus plerumque ſuccedunt. Aut *totæ non franguntur*. Tum nec dolor magnus adeſt, nec febricula.

VII. *Spinæ dorſi*, quæ plerumque ob ſpinalis medullæ & membranarum ac nervorum læſionem, inprimis ſi juxta vertebras cervicis fractura contingat, lethalis eſt: præſertim ſi vel brachiorum & manuum, vel crurum ac pedum paralyſis accedat.

VIII. *Patellæ* in genu, quæ ex incedendi impo-

 tentia,

tentia, cavitate quæ in loco fracturæ percipitur, cognoſcitur. Fit vel *ſecundùm longitudinem.* Tum facilè oſſa conjunguntur. Vel *in tranſverſum* aut *obliquum.* Tum nulla induſtriâ curari poteſt, ut claudicatio nulla ſequatur.

IX. *Oſſium pedis*, quæ à re gravi & valida fieri ſolet. Viſu & tactu, quia partes excarnes ſunt, facilè agnoſcitur. Non adeò periculoſa eſt. Vide *Galenum in Hippocratem de Fracturis & Articulis.*

Tantum de Morbis Externis.

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ
LIBER VII.
DE FEBRIBVS.

HACTENVS Externi fuere morbi. *Interni* vel ſunt *Vniverſales*, qui totum corpus afficiunt; vel *Particulares*, qui aliquas partes. Vniverſalis morbus eſt *Febris*, quæ vel *in Genere*, vel *in Specie* conſideratur. Iſta vel eſt *Non-putrida*, vel *Putrida*, ves *Hectica*, vel *Maligna*, vel *Peſtilens*.

TITVLVS I.
De Febribus in genere.

FEbris in genere eſt intemperies totius calida, quæ à calore præter naturam in corde accenſo, & mediantibus ſpiritibus & ſanguine per venas & arterias in totum corpus diffuſo oritur, & actiones naturales ſymptomatum congerie lædit.

Pars affecta eſt cor, in quo primum calor accenditur,

ditur, mox *totum corpus*, ſaltem ratione nobiliorum partium interdum. Diffuſus enim calor partes occupat, vel κατὰ σχέσιν vel κατὰ ἕξιν. Temperamentum etiam ipſarum ex calido inſito & influente conſtans mutatur. *Intemperies* autem iſta interdum cum *ſiccitate*, interdum cum *humiditate* conjungitur. Hinc licet calor febrilis ſemper ad ſiccitatem tendat: tamen ſæpè corporis diſpoſitio, in quod calor ille agit, & humiditas, impediunt, nè ſiccitas morboſa corpori inducatur.

Cauſa eſt, quicquid calorem in corpore accendit. Accenditur verò 1. *Motu*, dum cæteræ partes ex frequenti colliſione, confluxu humoris majore, quàm ut diſcuti poſſit, incaleſcunt. 2. *Putrefactione*, dum ab externo calore internus evocatur. 3. *Contactu & vicinia rei calidæ*. 4. *Conſtrictione pororum*, ſi acriores fuligines intercipiantur, corpus ſit minus ſanum; & hæc *præcipua cauſa* eſt, ſine qua aliæ vix quicquam poſſunt. 5. *Permiſtione rei calidæ*.

Curatio febris in genere abſolvitur *Alteratione*, in qua ita procedendum, ne cauſa foveatur: & *Symptomatum* mitigatione.

Symptomata præcipua ſunt: 1. *Sitis*, interiora ventriculi tunicâ vel ardore inarefacta; vel acri, nitroſo, calidoque humore imbuta. 2. *Singultus* humoribus acribus & mordacibus ventriculum vellicantibus. 3. *Vomitus*, aut ab humore calido & bilioſo; aut à frigidiore; aut à craſſiore & tenaci materia; aut à vapore exortus. 4. *Alvi profluvium*, quum ventriculus vel copiâ, vel acrimoniâ, vel malignitate humorum, eo uſque proritatur, ut minimè cibum vel amplectatur vel conficiat: & cum immoderatè frigida bibitur. 5. *Linguæ ariditas, nigredo & aſperitas*, à vaporibus fuliginoſis eandem ita exurentibus, ut ſalivalis humiditas abſumatur, qui interdum à lento humore ſublevantur, circa dentes, & fauces hæ-

rent, ac linguam lentore quodam obducunt. 6. *Lipothymia* & *Syncope*, quæ modò ab humoris pernicie, modò ab æruginoſa, praſſina aut atra bile turgente, & è venis in cor ſubeunte, procedit. 7. *Diſpnœa*, quæ præcordiorum oppreſſionem ab ardore bilis praſſinæ circa cor exæſtuantis, vel humorum copiâ procedentem, conſequitur; nonnunquam cordis aut pulmonum æſtum, quum bilis atque putredo circum eas ſedes incenditur, aut cùm turgens in venis materia cum impetu proſiliens eò incumbit. 8. *Dolor* capitis, *Vigiliæ*, *convulſiones Epilepticæ*, &c. de quibus ſuis locis.

Titvlvs II.

De Febribus non putridis.

Capvt I.

De Febre Ephemera.

Febris non putrida, vel eſt *Ephemera*, vel *Synocha ſimplex*.

Febris Ephemera eſt febris, quæ à ſpirituum vitalium in corde incendio oritur, & ſpacio unius diei durat.

Ephemera dicitur, quòd diem naturalem non tranſcendat, ut animalculum ephemeron, & colchicum ephemeron.

Signa ſunt: Incendium repentinum eſt, nullo cibi faſtidio, aut ſpontanea corporis laſſitudine, aut graviore ſomno, aut frequenti oſcitatione præcedente, nullo aut admodùm levi horrore fatigante, niſi ſit corpus cacochymicum, exſpirationem multam calidam & acrem diffundens, quæ ob cutem à frigore denſatam, aut ob exilium meatuum conſtipationem ſuppreſſa, nervos ferit. Vrina, colore, ſubſtantia, ſedimento aut nihil aut minimum à naturali *diſtat*, niſi cauſa quæ febrem invexit, inſignem ali-

quam

quam in ſanguine mutationem excitarit. *Pulſus* ſolito quidem celerior & frequentior eſt: ſed tamen æqualis, ordinatus, magnus & validus. Inſpiratio exſpiratione major & celerior.

Cauſæ ſunt procatarcticæ: de quibus in Differentiis.

Curatio eſt *facilis*, niſi vel in Synocham ſine putredine, in corpore juvenili & plethorico; vel in putridam die quarto vel quinto, in Cacochymico: vel in hecticam in corpore calido, ſicco, raro, abeat. *Abſolvitur* 1. *Alteratione* per refrigerantia & humectantia, intrà data, & extrà ad cordis regionem, pulſus & frontem applicata. 2. *Evacuatione*, ſeu per venæſectionem, ſi plethora adeſt; ſeu per *Purgationem* blandam, ſi ab illuvie pravi humoris & levicula obſtructione oritur. 3. *Ventriculi roboratione*, ratione humoris & Symptomatum habita.

Differentiæ febris Ephemeræ, à cauſis petuntur.

I. Alia eſt ab Aëre *frigido*, *cutim conſtringente*. Tum invaſio fit ſine horrore. Vrina & pulſus parum immutantur, calor in ſtatu moderatior eſt. *Tollitur* ſublata cauſa.

II. Alia à Bubonibus, quæ *cognoſcitur* ex præſentia bubonum, pulſu veloci & magno, calore multo, facie rubicunda. *Curatur* venæ ſectione, per quam ſi ſufficienter ſanguis detrahatur, bubo modicè apparens, vel repellentibus, vel relaxantibus evaneſcet: ſin minus, fomentis ad ſuppurationem ducendus eſt. Vide l. 2. de Bubone.

III. Alia à *Cutis anguſtia*, quæ *Cognoſcitur* ex cute dura & compacta cæteris paribus. *Oritur* à copia ſanguinis, frigore adſtringente, vel ſiccitate. *Curatur* 1. *Venæ-ſectione*, ſi ſanguis copiâ peccat. 2. *Purgatione*, præmiſſis incidentibus, ſi copia craſſorum humorum adeſt, & ſudor ſubſequi ſolet. 3. *Laxatione* per calida & humida, balneum temperatum,

tum, frictiones modicas, crebram lotionem, ſi à frigore procedit.

IV. A *Cruditate*, illaque *nidoroſa*, quæ *cognoſcitur* ex ſignorum affecti ventriculi *præſentia*. *Curatur*, 1 *Vomitu*, ſi nauſea & vomendi facilitas adſit. 2. *Purgatione*, ſi vomitus difficiliùs tentari poteſt. 3. *Corroboratione*, per medicamenta qualitate humori peccanti oppoſita.

V. Alia ab *Æſtu*, *Ira*, *Mœrore*, *Vigiliis*, *Laſſitudine*, &c. de quibus omnibus videndi Practici.

CAPVT II.

De Synocha ſimplici.

FEbris Synocha ſimplex, ſeu *Ephemera plurium dierum*, *eſt febris ſine putredine*, *à Spirituum & tenuioris ſanguinis effervescentia*, *ſine remiſſione*, *tres*, *quatuor*, *vel plures dies perdurans*.

Dicitur & *Inflativa*, quia cum ſanguis effervescit, vaſa diſtenduntur, & laſſitudo corporis ſentitur.

Signa ejus ſunt, Laſſitudo ſpontanea citra ullum corporis exercitium. Gravitas circa frontem & tempora. Narium quidam pruritus. calor blandus. cutis mador cum membrorum diſtentione. Pulſus magnus, plenus, frequens, celer. Reſpiratio difficilis. Vrina ſolito craſſior & rubicundior.

Cauſa eſt ſanguinis tenuioris effervescentia, quæ à tranſpiratione prohibita, in corpore plethorico multos vapores calidos emittente oritur.

Curatio non eſt ita *difficilis*, quia robuſta corpora magis corripit, vel temperata, vel calidiora, vel humidiora, ætatis mediæ, habitus carnoſi ac verè quadrati, niſi in aliam tranſeat. *Solvitur* interdum ſudore vel hæmorrhagia narium copioſa, intra quartum aut ad ſummum ſeptimum diem, niſi inſigni aliquo errore, quem vel æger, vel Medicus, vel aſſiden-

dentes commiſerint, in putridam vel morbum graviſſimum ex plethora naſci ſolitum, abeat. *Abſolvitur* 1. Venæ-ſectione, per quam refrigerium oritur, & vaporum minuitur proventus: ſed illa celeri, parva, & aliquot vicibus facta. 2. *Evacuatione* primæ regionis, ne fumi porrò coacerventur. Proſunt *Tamarindi*, *Rhabarbarum*, ſyrupus *roſarum ſolutivus*, cremor *Tartari*. 3. *Alteratione*, quæ inſtitui debet per potiones refrigerantes, *ſpiritu ſalis* & *vitrioli* admiſto. Clyſteres, Oxyrrhodina, Epithemata, Balnea in iis qui uti conſueverunt, ſed non niſi poſt febris rigorem. 4. *Corroboratione*, per *manus Chriſti perlatas*, *Diamargariton frigidum*, conſervam *roſarum vitriolatam*, *Acetoſella*, *&c.* 5. *Diata* refrigerante & humectante.

TITVLVS III.

De Febribus putridis in genere.

FEbris putrida vel *in genere* conſideratur, vel *in ſpecie.*

Febris putrida in genere, eſt febris quæ à vaporibus calidis è putredine humorum excitatis, & cor præter naturam calefacientibus, exorta.

Signa illius ſunt: *Invaſio* cum horrore, & rigore, nulla antecedente cauſa prægreſſa; imò nullâ procatarctica, niſi corpus ita diſpoſitum ſit, ut levi occaſione moveri poſſit. Acceſſiones & paroxyſmi, quod tamen omnibus non convenit. *Calor* ab initio non acris propter ſuffocationem, in augmento mordax propter fuliginoſum excrementum. *Vrina* cruda, vel obſcurè cocta. *Pulſus* ab initio parvus, ſyſtole velociore quàm diaſtole, propter fuliginoſorum excrementorum copiam. Sudore vel aliqua excretione levatur.

Cauſa, & quidem *immediata*, ſunt Vapores putridi,

di, acres, mordaces, copioſi, ut difflari nequeant. *Mediata* eſt putredo humorum, cujus cauſa 1. In *prima invaſione* febris, vel, *Natura ipſorum prava*, ex cibis pravi ſucci facilè putreſcentibus contracta, ciborum præparatione & uſu pravis, Partium coquentium vitiis; vel *Agens externum*, ubi habent locum, *Tranſpiratio* prohibita, *ſeu* ex pororum cutis anguſtia: calida enim in loco calido, niſi ventilentur, promtè putreſcunt; *ſeu* ex vaſorum & meatuum in corpore obſtructione. *Febris Ephemera* in calidis præcipuè naturis. *Calor* à rebus non naturalibus profectus, *Occurſus* putredinis humorum. 2. In *Continuatione*, eſt *partium* coctioni deſtinatarum *vitium*. μίασμα poſt paroxyſmum relictum, quod humores inſtar fermenti corrumpit.

Curatio plerumque neglectâ causâ febrem non oppugnat, ſi præſertim præſidia contra febrem cauſam augeant, niſi ingens ſit. Licet tamen aliquando cauſam neglectâ febri oppugnare, ſi nimirum hæc ſit remiſſa, Tutiſſimum ad alterum ita curam dirigere, ne alterum negligatur. *Abſolvitur* 1. *Venæ-ſectione*, quæ *peragenda*, 1. Propter evacuationem, motus conciliationem & refrigerationem. 2. In continuis die tertio, in intermittentibus ultra; in omnibus mitiori leniente præmiſſo, ſi in primis viis aliquid reſideat, & tempore mitiori. 3. Cacochymiâ non in primis viis, ſed in venâ cavâ cum ſanguine permiſtâ. 4. Plenitudine præſente. *Repetenda* eodem die, ſi *evacuationis*; poſt intervallum, ſi *revulſionis* fiat gratiâ.

II. *Vomitione*, legitimè inſtituta, per Aquam benedictam Rulandi, Radices Aſari, &c.

III. *Purgatione*, ubi *Lenientia* ob ventriculi imbecillitatem & humorum in meſaraïcis copiam, alvi ſubſidentiam in initiis, ſive per Clyſteres, ſive per potiones, præcedere debent. *Fortiora* ſubſequantur, 1. *Antegreſſis*, tum *Coctione*, quod in febribus

præ-

præſertim continuis & acutis obſervandum, ex Hippocratis præcepto; qua humorum putridorum & cum ſanguine permiſtorum, à natura, arte adjuta, facta ſeparatio eſt: tum *Præparatione*, qua viæ & meatus per incidentia deobſtruuntur; (hic *Cichoracea*, *intybacea* & *acetoſa* locum habent) & impedimenta in humoribus removentur, ubi laudatur *Syrupus acetoſus*, *acetoſitatis citri*, ſpiritus *Tartari compoſitus*. dr. j. ſed in bilioſis ob aquam theriacalem cautiùs adhibendus. 2. *Omiſſis*, ſi humores in venis non in primis viis cum ſanguine ſunt permiſti. Si iidem turgent, id eſt, vel ad partem determinatam moventur, vel ita diſpoſiti ſunt, ut in partem ruere poſſint. Solet namque materia febrilis, initio, licet exigua, fermenti tamen inſtar reliquos humores corrumpens, à natura tanquam ipſi moleſta moveri, & vel extra corpus ejici, vel ad partes ignobiles detrudi.

IV. *Sudatione*, excitata per medicamenta *ſudorifica*, & quidem, *Non admodum calida*, ne febris augeatur (*ſufficientia* tamen, ne materia duntaxat agitetur. *Poſt* reliquas *evacuationes adminiſtrata*, ne tranſpiratio magis impediatur. Licet tamen in *principio* interdum fortiora ſudorifera adhibere, ut fermentum illud diſcutiatur. Toto morbo illis corpus ad ſudores diſponere, ut libera corpori tranſpiratio præſtetur. Quoties opus repetere, ut materia ad expulſionem aſſueſiat. Laudantur, *Spiritus & Elixir Tartari*, *Acidulæ Antimonii*, *Spiritus C. C. ſal Abſinthii*, *centaurii minoris*, *cardui benedicti*, *ſpiritus & Rob Ebuli*, *ſambuci*, Magiſterium *matris perlarum*, *oculorum Cancri*, *Antimonium Diaphoreticum*, &c.

V. *Diæta*, in qua præcipuè occurrunt: 1. *Cibus*, qui debet eſſe boni ſucci, facilis concoctionis, pauci excrementi; ita, ut ſumma virium morbi & cauſæ morbificæ ratio habeatur. Tempora ipſius morbi obſer-

obſerventur, ne vires obruantur. Quantitas, qualitas, & modus utendi perpendantur. Licet tamen uti *Pleniore*, virtute ob evacuationem debili. *Tenui*, eadem ob ſuffocationem infirma, ut plenitudo imminuatur, & natura concoctioni humorum rectius incumbat. *Nutrimentoſo*, pro virium conſervatione. *Medicamentoſo*, pro morbi & cauſæ depulſione. Quocunque tempore, virtute per evacuationem & inediam collapſa. In declinatione vel intermiſſione, virtute à morbi vehementia ſuffocata. 11. *Potus*, qui debet eſſe *Nutrimentoſus*, in virium imbecillitate. *Medicamentoſus*, pro morbi & cauſæ intentione. Talis eſt, Decoctum *hordei*, *Oxymel*, *ſerum lactis* aniſo, fœniculo & cumino correctum. Iulepi refrigerantes. In continuis primis diebus *paucus*, poſterioribus *copioſior*. In intermittentibus inſtante paroxyſmo *nullus*: ne putreſcentis humoris ſeparatio & excluſio impediatur: inſtante ſudore *calidus*, ut iſti promoveantur. *Vinum* in *intermittentibus* auſterum eſſe debet, quia tale humectat, excretiones promovet, facilius diſtribuitur: in *continuis*, circa coctionis initium paucum; in *quartanis*, ante; in *progreſſu*, majoris quantitatis. In *declinatione*, ſi virium imbecillitas adeſt. Calor febrilis, non eſt intenſus. Materiæ cruditas non prohibet. Capitis dolor vel ſimiles affectiones abſunt.

Caput I.

De Febribus putridis continentibus.

Articulus I.

De Synocho putrida.

F*Ebres putridæ in ſpecie conſideratæ*, vel ſunt *Continentes*, ut *Synochus putrida*, & *Cauſus*: vel *continuæ periodicæ*, vel *Intermittentes*.

Synochus putrida eſt febris à ſanguinis in vena cava putredine exorta, ſine remiſſione & intenſione periodica, ab initio ad finem affligens.

Signa ſunt, Abſentia illorum quæ in intermittentibus occurrunt, niſi vel ſit compoſita, in qua horror & rigor occurrit; vel reſtagnantes in ventriculo humores, vomitus in principio excitent. *Calor* acrior & vehementior. *Vrina* ab initio interdum biduo quum nondum putredo invaluit, ſenum non multo diſſimilis, ſed quæ poſtea creſcente putredine, eſt craſſa, rubore multo perfuſa, turbida, ac ſine ſedimento; quamvis interdum craſſum, copioſum, ac rubeſcens ſedimentum deponat. *Pulſus* magnus, celer, frequens, inæqualis & inordinatus. Difficilis *reſpiratio*, capitis *dolor*, appetitus dejectio, &c.

Cauſa eſt putredo ſanguinis, & quidem corpus nutrientis, ſive is ex pluribus humoribus conſtat, ſive non. In propria forma conſiderati. Non totius, ſed *Ichoroſi* & ſeroſi, qui vitium ex prohibita tranſpiratione facillimè concipit. *Oritur* illa, vel à *vehementi* per impactos multos, craſſos, viſcidoſque humores, in cute, interioribus jecoris, & aliarum partium venis *obſtructione*: vel à *contagio* humores inficiente.

Curatio eſt *levior*, ſi ſtatim decreſcit. ſi Symptomata mitiora habet. *Difficilior*, ſi nullius evidentis cauſæ vi, ſub noctis & ſomni finem excitatur. ſi extremos ſtatim labores habet, & ſævis Symptomatibus excipitur. Si ei fluxus alvi, initio magnus, vires diſſolvens, ex materia prava nigricante, intervenit. *Abſolvitur*, 1. *Cauſæ ablatione*, per *Venæ-ſectionem* largam, niſi vires obſtent. *Purgationem* per mitiora, Rhabarbarum nempe cum Tamarindis. II. *Caloris febrilis temperatione*, per *Alterationem*, ita ut obſtructionum in cute ſumma habeatur ratio. *Corroborationem* per morſellos de citro, conſervas, ſpecies refrige-

frigerantes. *Diætam*, quam vide apud Practicos; & cujus ſuperiore capite facta eſt mentio.

ARTICVLVS II.

De Cauſo.

CAuſus ſeu febris ardens, eſt febris continua, à ſanguinis in vaſis majoribus putredine exorta, cum ingenti ſiti & calore urgente continuò affligens.

Dicitur etiam πῦρ, quod flagrantiſſima ſit. ἀσώδης, quod ægros maximè inquietos reddat. ταραξώδης, quod ſpectris quibuſdam imaginatis ægri terreantur. & ὑπερκαὴς πυρετὸς, ob urgentis caloris copiam.

Signa pathognomonica ſunt *ſitis* ingens & *calor* urens, illa tamen tuſſi, quæ humorum affluxum cauſatur, mitigatur. His accedunt, magna *corporis jactatio*, à magno fervore tenuiumque vaporum acrimonia corpus undique laceſſente. *Vrina* pauca, ob copiam ſudoris & caloris urinam abſumentis: interdum cruda & turbida, quæ ſubſidentibus partibus extraneis, & reſoluto turbido Spiritu, poſtea clareſcit; nonnunquam tenuis bilioſiſſima & flammea. *Dejectio*, niſi fæces ab ardore febris torreantur & indureſcant, liquida & crocea, bile in ventrem effusâ, fæceſque diluente. *Pulſus* celer, frequens & inæqualis. velocior enim ſyſtole, quia fuligines graviter urgentes, arteriæ, celeri compreſſione expellere conantur. *Reſpiratio* difficilis, & exſpiratio inſpiratione ob auctam neceſſitatem ignei halitus emittendi, celerior. *Oris* amaritudo, quia bilis tunicam ventriculi internam ori communem imbuit. *Linguæ* ariditas, ſcabrities, & nigror, quia ardor linguæ humiditatem abſumit, & ſuas fuligines in lingua deponit. *Deſipientia*, ob bilis ad caput recurſum; quæ ſi tremorem excipiat, transferri humorem bilioſum è venis in nervos, à nervis in cerebrum indicatur.

Somni

ARTICULUS I.

De Febre Continua primaria.

PUNCTUM I.

De Febre Continua tertiana.

FEbris Continua in ſpecie conſiderata, vel eſt *Primaria*, vel *Symptomatica*. Illa nullo antecedente morbo exoritur: & eſt vel *Tertiana*, vel *Quotidiana*, vel *Quartana*.

Tertiana continua eſt febris, à ſanguine bilioſo in vena cava propaginibus putreſcente exorta, continuò ſed tertio magis die affligens.

Signa ſunt, febrium continuarum & ardentium ſymptomata, *tertio die* recurrens *exacerbatio*, ex ratione bilis, quæ ita movetur. *Remiſſionis* cauſa eſt; tum diſtantia loci, ubi vapores generantur: tum minor ipſorum copia, propter quam totum, priuſquam aliud in ejus locum ſuccedat, diſſipatur.

Cauſa eſt *ſanguis bilioſus*, & quicquid cacochymiam bilioſam in venis cumulare, & cumulatæ putredinem inducere poteſt. *Curatio abſolvitur*, I. *Venæſectione*, quia humor cum ſanguine permiſcetur, præmiſſo clyſtere. II. *Alteratione*, lenientibus præmiſſis, ubi Syrupo roſarum ſolutivo ſemper aliquid acetoſi adjiciatur, ut faciliùs in venas penetret, nec calore ventriculi in vaporem vertatur, qui ſitim excitet. *Exhibeantur* jejuno ventriculo, ne concoctio violetur. *Modicè*, ne cruditatibus ſint cauſæ. Laudatur *Spiritus Nitri*, *ſalis*, &c. *Topica* cordi quod maximè afficitur, ſed non ante ſtatum, applicentur. *Non frigida*, ne calor verſus interiora collectus & repulſus magis urat. III. *Evacuatione per inferiora*, & quidem, *in principio*, ſi materia urgeat, ſi ſit copioſior, & vires robuſtæ. *Mitioribus* inſtituatur, ubi Rhabarbarum & Myrobalani in infuſione potiùs cum

aquis refrigerantibus ſumantur. *Poſt concoctionem*, ſi natura ſit pigrior. IV. *Evacuatione per ſudorem*, per *Diuretica*. V. *Victu*, qui oppoſitus ſit morbo & cauſæ. Convaleſcentes, ſi febris evacuatione *perfectâ* criticâ ſolvitur, nunquam ad ſatietatem plenam edant. ſæpius, ſed parùm. Inanitione omni, ventris dejectione exceptâ, abſtineant. *Electuario Diarhodon* ad ventris corroborationem utantur. Si *imperfectâ*, ita ut reliquiæ maneant, eas evacuent, per urinas præſertim. Tenui cibo utantur.

Differentiæ ex *Cauſis* ſumuntur.

Alia eſt *Bilioſa*, à ſanguine bilioſo, puro, & exquiſito, quem epar peculiariter affectum producit. Hæc acriore calore, ſiti, & vigiliis magis infeſtat. in illos qui bile abundant, cadit. Pulſus eſt vehemens, velox, durus. Vrina flammea, tenuis, ſeptem vel quatuordecim exacerbationibus terminatur. Non eſt *lethalis*, niſi vel error aliquis inſignis committatur, vel malignitas aliqua adſit.

Alia eſt *Pituitoſa*, vel *Melancholica*, quando ſanguini bilioſo pituitoſus vel melancholicus miſcetur, ubi refrigerantibus ſimul leniter calefacientia & incidentia jungi debent. Dicitur *Notha*.

PVNCTVM II.

De Febre continua quotidiana.

Continua quotidiana eſt febris ab humore pituitoſo in venæ cavæ propaginibus putreſcente excitata, ſingulis diebus ſuas exacerbationes exercens.

Signum eſt exacerbatio quotidiana, quæ fit circa veſperam, propter pituitæ motum, cum calore primò attactu miti, pòſt acriore, propter lentam & inæqualem, ex varietate partium pituitæ accenſionem. Cum levi partium extremarum refrigeratione, quod tamen perpetuum non eſt.

Cauſa eſt Humor pituitoſus putreſcens, qui ſenibus

bus ob frigiditatem, pueris ob ἀδδηφαγίαν proprius eſt. tam pertinacem febrem inducit, ut ad *ſexageſimum* interdum diem duret, principium ante vigeſimum diem non abſolvat. Ventriculum vehementer debilitat; unde *Cachexia* & *hydrops*.

Curatio ita inſtituenda eſt. I. *Primæ viæ* clyſteribus vel lenientibus medicamentis (*mel roſatum* hîc valet) *evacuentur*; vel ventriculus vomitu purgetur. II. *Vena* ſecetur, ſi natura nimiâ humoris copiâ obruitur, & urinæ ſunt craſſiores & rubicundiores. III. *Purgetur per inferiora*, præmiſſis attenuantibus, quæ minùs calefaciunt, & ſignis coctionis apparentibus, leni primò, mox fortiori medicamento. Valent *Agaricus* trochiſcatus, *hiera* picra, pillulæ de *fumaria*. IV. *Sudores* cieantur, imminutâ jam materiâ, per ſal *Abſinthii*, & *Carduibenedicti* cum pauxillo *Theriacæ*. V. *Confortantia* adhibeantur, Trochiſci videlicet de *Rhabarbaro*, *Abſinthio*, *Eupatorio*, &c. VI. *Victus* præbeatur, parcior tribus diebus, ſi cruditates in ventriculo & primis viis adſunt. In principio hydromel loco vini adhibendum. piſces ſemper vitandi.

Dividitur hæc febris tripliciter.

I. Alia eſt *Simplex* & *exquiſita*, quæ à ſola pituita exoritur, paroxyſmos ad 18 horas protrahit. Alia *Notha*, quando pituita aliis humoribus jungitur.

II. Alia eſt *Epiala*, in qua per minimas corporis particulas (ad ſenſum tales intellige) uno eodemque tempore, calor & frigus ſentitur. *Oritur*, vel à pituita cum bile conjunctâ; vel à pituita vitrea, parte, qua putreſcit, calorem; quâ non, frigus inferente. *Curatur*, eodem quo aliæ putridæ modo, ſed obſervandum, 1. *Vena-ſectionem* eſſe noxiam. 2. Ad pituitæ inciſionem, Spiritum *Nitri* in aqua Iuniperi eſſe inſignem. 3. Vomitionem, quæ Vnc. vj. *aquæ juniperi* per deſcenſum deſtillatæ, excitari poteſt,

eſt, non negligendam. 4. Ventriculi rationem habendam, cui vires afflabit, pituitam ſimul incidendo, ol. *Vitrioli* gutt. ix. cum tribus cochlearibus vini generoſi; vel *Aqua vita* ex granis *juniperi* per adſcenſum deſtillatæ unc. duæ.

III. Alia eſt *Syncopalis*, à Symptomate nomen habens; quæ vel eſt *Minuta*, ab humore tenui, pauco, ſed venenato & corrupto: vel *Humoroſa*, à pituitoſorum & crudorum humorum copiâ, cum oris ventriculi debilitate, & frequenti ſyncope. In *Curatione* optimè proceditur; 1. Per *frictionem*, in quibus cutis durior. 2. Per *laxationem*, adhibitâ mannâ cum cremore Tartari. 3. *Concoctionem* & evacuationem humorum, illis quæ ad ſyncopen ſunt neceſſaria adhibitis. 4. Per *Diætam* tenuem, in qua & vinum locum habere poteſt.

PVNCTVM III.

De Febre Continua quartana.

FEbris quartana continua, *eſt febris à ſanguine melancholico in vena cava propaginibus putreſcente, exorta, cujus calor ſemper durat, ſed quarto die intenditur.*

Signa ejus ſunt, *Calor* obtuſus, ſed acris & propter humoris per putredinem febrem excitantis denſitatem & ſiccitatem pungitivus. *Pulſus* initio parvus, tardus, & ſubmerſus; poſtea magnus, plenus, & celerior, quàm in intermittente. *Exſpuitio* interdum frequens, nimiam ventriculi humiditatem, vel lienis humorem melancholicum non ſecernentis vitium arguens.

Cauſa eſt ſanguis melancholicus, in venis mediis putreſcens, à propriis cauſis ortus.

Curatio eſt in totum *difficilis*, tum quòd ad quadrageſimum diem & ultrà protendatur, niſi fortè æſtiva ſit: tum, quod quia ægrè putreſcit, magnam

cau-

cauſam ſubeſſe indicet. *Abſolvitur* 1. *Venæ* ſiniſtri brachii interni *ſectione*. 2. *Præparatione* humoris, quæ magis ad humectationem vergere debet. 3. *Purgatione* per melanagoga ſæpiùs inſtituta, ad quæ ſudorifera & Diuretica referantur. 4. *Virium roboratione* per bugloſſam, borraginem, Acetoſitatem citri, &c. 5. *Diæta*, ubi victus debet eſſe incidens, humectans & refrigerans, &c.

ARTICVLVS II.

De Febre Continua Symptomatica.

FEbres *Symptomaticæ ſunt, quæ alios morbos inſequuntur, iiſque ſublatis ceſſant.*

Signa earum, *cauſa*, & *curatio* ex morbis, quos ſequuntur, peti debent.

Differentiæ ipſarum ſunt variæ:

I. Alia eſt, quæ *partis alicujus interioris præſertim & cordi vicinæ, vel conſenſum cum illo habentis, inflammationem ſequitur*, vaporibus è ſanguine in partem inflammatam effuſo & putreſcente, cordi communicatis, & idem calefacientibus. *Totuplex* eſt, quotuplex eſt Inflammatio. *Curatio* inflammationem reſpicit.

II. Alia eſt *Lipyrias*, in qua toto morbi decurſu interiora quaſi uruntur, exteriora frigent. *Oritur* ex vehementi alicujus partis interioris, inprimis ventriculi, inflammatione, vel eryſipelate, ſanguine & ſpiritibus ad locum inflammationis concurrentibus: Vel *non* eſt *curanda*; vel ſi ſuſcipitur, *intra* putrefactioni & refrigerationi reſiſtendum; *Extra* poſt partium frictionem, calefacientia & poros aperientia applicanda. Valet hic ol. *Anethin.* & *irinum*, cum ol. vitrioli, & aqua cremabili Iuniperi.

III. Alia *Lenta*, quæ *cognoſcitur* exinde, quod calore lento, cum quo notæ putredinis in urina & pulſu

pulſu apparent, affligat. Nullo gravi Symptomate ægro moleſta ſit. Vires collabantur, ut æger vix progredi poſſit. Corpus ſenſim contabeſcat. Vltra quadrageſimum diem protrahatur. Purgantium uſu exaſperetur. Nullum ordinem ſervet. *Oritur* ex materiæ extra vaſa in viſceris alicujus ſubſtantiam effuſæ, aut certè in capillaribus vaſis per viſceris ſubſtantiam diſperſis, impactæ, putredine, viſceris, ſubſtantiam labefactante. unde tanta copiâ, vapores verſus cor ferri nequeunt. *Curatur* aperientibus, attenuantibus, & detergentibus, cuique parti appropriatis. *Purgandum* quoque leniter, &c.

IV. Alia, quæ *ex viſceris alicujus putredine & corruptione oritur*, Vnde putridi vapores per venas cordi inſertas communicantur, illudque calefaciunt. Eſt modò *mitior*, modò *vehementior*. Accidit plerumque in *pulmonis putredine*, *fiſtulis* ad interiora penetrantibus, *Omenti*, *meſenterii*, *uteri*, &c. corruptione. *Rarò* ſunt curabiles. *Curatio* ad internarum partium ulcera & fiſtulas dirigenda.

V. Alia, quæ vel ex *lacte corrupto*, quod ſæpè infantibus accidit; vel *ſanguine* alicubi extra vaſa *putreſcente*; vel vermibus; vel *cruditate*, Infantibus ex ἀδδηφαγίᾳ, cum hypochondriorum tumore & inflatione familiari, exſiſtit, vaporibus putridis cordi communicatis. In *Curatione* cauſarum & partium affectarum habenda eſt ratio

CAPUT III.

De Febre intermittente in genere.

Febris intermittens eſt febris à vaporibus ex humoribus in venis meſaraïcis genitis, putreſcentibus, & in venam cavam ſubinde emiſſis prodeuntibus, exorta, certis periodis invadens, & cum excretionibus deſinens.

Signa ipſius ſunt, *Invadere* periodicè, cum rigore, horrore, vel frigore, vellicatis partibus ſentientibus, à vapore acri. *Deſinere*, per ſudorem, urinas, vapores per poros cutis emiſſos; ſcabiem, ſi pars craſſior in ambitum corporis protruditur. *Invadere* autem eam & *recurrere* certis periodis, neceſſe eſt. Manet enim μίασμα in foco putredinis, cum imbecillitate in parte. Hinc humor affluens etſi bonus ſit, ab inquinamento tanquam fermento inquinatur, & ob partis debilitatem corrumpitur. *Fit* verò hîc *recurſus*, 1. Partim propter *humorum diverſitatem*, cum perpetuò illis conveniat, nec unquam variet, in quodcunque tandem corpus inciderit: partim ob *peculiarem* eorundem *qualitatem*, quæ vel cœleſtibus cauſis adſcribi debet; vel ex peculiari corruptione oritur. 2. *Fit* vel *æqualiter*, aut ob aliquod externum humores commovens anticipando: vel humoribus imminutis poſtponendo. *Paroxiſmi* etiam, vel ſunt *Breves*, ſi materia ſit pauca aut tenuis, corporis conſtitutio rarior, vires robuſtæ; vel *Longi*, ſi in contrarium.

Cauſa proxima eſt *vapor putridus*, ab humore exortus, & cor impetens. De *Humore* tria obſervanda: I. *Humorem* iſtum eſſe *putridum*, quod ex urina putredinem præ ſe ferente apparet. Nec tamen *totus* ſimul in primo paroxyſmo putreſcit, ſed *pars* duntaxat, quæ putredini apta eſt: reliqua in reliquis, donec tota abſumatur. II. Humoris iſtius *focum*, *fomitem* & *locum*, tam extra paroxyſmum, quàm in eo, *venas meſaraïcas* eſſe. Patet id *tum* ex nauſea, vomitu, præcordiorum tenſione & dolore, &c. *tum* ex bilis in initiis febrium, ſæpè maximâ copiâ ejectione, quæ è venis remotioribus, hoc modo evacuari non potuit: *tum* ex eo, quod inſtans paroxyſmus ex pulſuum compreſſione initio paroxyſmi, & tempore illo, quod Græci ἐπισημασίαν nominant, colligatur, & materia per urinas evacuetur.

III. Humorem iſtum ſubinde in venam *cavam* & *arteriam* emitti. Sanè cruditas & coctio in intermittentibus deprehenduntur. In principio humores à circumferentia ad centrum moventur. Cùm verò venæ portæ rami in ſubſtantiam epatis inſerantur, & horum oſcula cum venâ cavâ communionem habeant, & arteriæ à corde progreſſæ, in ventriculo, inteſtinis, liene, & alibi vaſis meſaraïcis conjungantur, manifeſti ſatis ductus, per quos hi humores eò deriventur, erunt.

Curatio intermittentium febrium inſtituitur, I. *Debilitatis* in parte conſiſtentis *remotione* per *Alterantia*. II. *Inquinamenti* putridi *ſubductione* per *Purgantia, Venæ ſectionem*, ſi ſanguis in vena cava abundet, & à vitioſis humoribus corrumpatur. III. Per *Sudorifera*, quæ maximè hîc valent. Laudantur in principio præcipitantia, ut pulvis è *cochlearum teſtis Crollii*, Pulvis è *matre perlarum calcinata* ſcrup. IV. pondere, & Magiſterium *Oculorum cancrorum*. Extra applicantur, Telæ *aranearum* cum *unguento populeonis*, *Tinca piſcis ſoleis alligatus*, &c.

ARTICULUS I.

De Tertiana intermittente.

FEbris intermittens in ſpecie conſiderata, vel eſt *Tertiana*, vel *Quotidiana*, vel *Quartana*. Dantur tamen & *quintana*, *ſeptana*, *octana*, *nonana*. Tales verò rariores typi, ſunt ſpecies ſimplicium typorum, interpolata acceſſione una aut pluribus. *Quintana* eſt ſpecies tertianæ, in qua tertia dies eſt ſine acceſſione.

Febris intermittens tertiana, *eſt febris*, *à bile excrementitia in venis meſaraïcis putreſcente exorta*, *tertio quoque die*, *cum rigore*, *quem calor & alia inſequuntur*, *affligens*.

Signa

Signa ſunt, *paroxyſmus* alternis diebus cum rigore impetens. Rigore ceſſante *calor* multus, *Pulſus* initio acceſſionis parvus, tardus, pòſt frequens. *Vrina* ſubruſa, &c.

Cauſa, eſt *Bilioſa* colluvies in venis meſaraïcis, vel ſola, vel cum aliorum admiſtione putreſcens, ab alimentis corruptibilibus, vel aliis eam generantibus exorta, & vapores putridos ad cor emittens.

Curatio perficitur, I. Evacuatione primarum viarum per medicamenta lenientia, vel Clyſteres. II. *Vomitu*, ſi materia ad ventriculum tendit, & æger cardialgia, nauſea, & deſiderio vomendi moleſtatur: ſed ita, ne humores è venis ad primas vias trahantur. Laudatur *ſal vitrioli*, *Aſarum*, *Geniſta*, *Aqua formicarum*, *ſed cautè exhibita*. III. *Vena ſectione*, ſi humor è prima corporis regione in venam cavam penetravit, quod ex urinis rubicundis cognoſcitur; quæ in intermiſſione inſtitui debet. IV. *Præparatione* per medicamenta refrigerantia, humectantia, & primas vias extergentia. Valent *Taraxacum*, *Acetoſa*, *Hordeum*, *Cichorium*, ſpiritus *ſalis*, *vitrioli*, *Cremor Tartari*, *Tartarum vitriolatum*, ſyrupus *de acetoſitate Citri*: nec non ex ſpecificis, *Centaurium minus*, *Morſus Diaboli*, &c. V. *Purgatione* per alvum, & quidem die intermiſſionis ut plurimum; die paroxyſmi, ſi materia alvum inclinet. Valet *Rhabarbarum*, Syrupus de *Cichorio cum Rhabarbaro*. VI. *Sudatione*, per *ſudorifera*, ſalem *Abſinthii*, *Centaurii minoris*, *Cardui bened. Cornu cervi* præparatum, Magiſterium *matris perlarum*, quæ vel ante paroxiſmum, vel in fine exhibenda ſunt. VII. *Roboratione* Epatis & ventriculi. Talet ſal *abſinthites* in ſpiritu Nitri ſolutum, & rurſus in Cryſtallos coagulatum ad ſcrup. j. VIII. *Topicorum applicatione*. Talia ſunt, *Cataplaſma* Mynſichti p. 368. Pulvis *ſiligineus* cum vireſcente ſalvia, addito albumine

mine ovi & aceti pauxillum contuſus, & carpis alligatus. *Potentilla* herba cum ſale & aceto ſoleis & pulſibus in paroxyſmo applicata. *Cataplaſma* ex radic. Bryoniæ, Hellebori nigri, ſale nigro, pipere albo, croco, & ficubus. Dividitur in *Exquiſitam*, *Notham*, & *Pernicioſam*.

I. *Exquiſita* eſt, quæ *cognoſcitur* ex eo, 1. quod *Rigor* in prima acceſſione ſit *vehemens* & pungitivus, ab halitu & humore tenuiſſimo & pauco è venis excidente exortus. *Exiguus*, ſi materia ſit copioſa; nec ſubitò moveatur: *vehementior*, quo materia eſt tenuior & acrior, facultas expultrix validior, & partium ſenſus exquiſitior. 2. quòd *calor* ſit multus, acer, & mordax, in vigore quoquo verſum extenſus. Et manu diutius detenta, propter facilem bilis diſcuſſionem miteſcat, quo tempore levi madore corpus perfunditur. 3. quòd *pulſus* initio acceſſionis ſit parvus, tardus, materiâ nondum à calore oppreſſo evictâ, ſed tamen non retractus; in progreſſu, vehemens, velox, frequens, parùm durus, conſtrictionis propter fuliginum ex materia recenter inſtar humidorum lignorum accenſâ, copiam, velocioris: in intermiſſione dilatationis velocioris propter caliditatem particulæ, in foco putredinis relictæ, reliquis humoribus communicatæ, & ad cor delatæ. 4. quòd *Paroxyſmi* ultra duodecim horas non extendantur. 5. quod *Vrina* ſit ſubrufa & ſubflava conſiſtentiæ mediocris, nebulam quandoque albam vel enæreoma circuitu primo exhibens: & tum ultra quartum paroxyſmum febris non protenditur. *Oritur* à bile, interdum illi ſimili, quæ in folliculo fellis eſt, in primas vias regurgitante, interdum æruginoſa aut viridi, in ventriculo & venis producta. *Curatio* eſt *facilior*: ſeptem enim circuitibus ut plurimum judicatur. *Terminatur* vel *ſudore*, ſi in venas per ambitum corporis humor rejicitur; vel *vomitu*, & *alvi dejectione*,

ctione, ſi ad ventriculum & inteſtina: vel *nullo* horum, ſi magna pars in venis meſaraïcis conſiſtet; & tum fiunt, circa præcordia anguſtiæ, dolores & inflammationes. *Vena ſectio* ante paroxyſmum tertium adminiſtranda, ne in ſtatum incidatur.

Notha eſt, quæ *cognoſcitur* exinde, quòd Calor ſit mitior, nec per univerſum corpus diffuſus. quod nec vomitu nec ſudore ſolvatur, ſed vapore in declinatione exeant. quod *pulſus* ſit initio durus, duritie ad ſeptimum augeſcente, in progreſſu cum urinis coctioribus mollior. quod *paroxyſmus* ſæpè ad horas 18. extendatur, & febris ſæpè ad decimum quartum, interdum & ad vigeſimum pertingat. *Oritur* à *bile* cum melancholia vel pituita commixta; nec ſolum Æſtate, ſed Vere, Autumno, & Hyeme generatur. In *Curatione*, venæ-ſectio poſt tertium paroxyſmum, ubi plus humoris morbifici ſanguini in vena cava jam permiſtum eſt, adminiſtrari debet. In *præparatione* ad diverſos humores reſpiciendum.

III. *Pernicioſa*, ex ſeptem cauſis evadit: 1. Si ab ægro vel Medico error committatur. 2. Si *humor* extra vaſa emittendus, ob occluſionem illorum in primarium membrum *incumbat*. 3. Si ſit nimis *tenuis*, & putridus. Inde enim frequentia animi deliquia, ſudor abſque alleviamento nimius. 4. Si *pravitatem peculiarem* vel ob uſtionem, vel ob alimenta *habeat*. Inflammatis enim humoribus, oriuntur *linguæ* aſperitas & ſitis inexhauſta, *Oculorum* ob ſpirituum reſolutionem excavatio. *Vrina* ignea cum bilioſis alvi dejectionibus. Totius *corporis* dolor ulceroſus. *Sudoris* propter materiæ craſſitiem paucitas. 5. Si *craſſus à calore fuſus in aliquam partem decumbat*. Hinc ſequitur, propter difficultatem & facilitatem accenſionis, inæqualis accenſio. Humoris craſſi, & qui paucus in vaſis majoribus eſſe videbatur, ex rarefactione per accenſionem facta, in extre-

tremis vaſis, ad quæ à tenui deductus eſt, fuſio & copia. Inde fit, ut calor rigore, & rigor calore interpoletur. Vrina ſit aquoſa, multi ſedimenti & craſſi. Pulſus ſit interdum interceptus. In declinatione ab umbilico ad caput ſudetur. Nec augmentum, nec ſtatus, nec declinatio æqualia ſint. 6. Si malignitatem contagioſam ac peſtilentem contrahat. 7. Si calor vel uterum in conſenſum trahat, & humores in eo contentos moveat, vel periculoſum catarrhum, aſthma, vel arthritidem excitet.

ARTICVLVS II.

De Quotidiana intermittente.

Quotidiana intermittens, eſt febris à pituita in venis meſaraïcis putredine exorta, ſingulis diebus invadens.

Signa ſunt. Cauſarum pituitam generantium prægreſſus. *Invaſio* quotidiana; & quidem ſæpius nocturna, unde majus periculum ob incommodum medicationis tempus; & illa cum horrore & refrigeratione. *Calore* lento, halituoſo, nec, ubi ſe per corpus diffudit, valdè urente. Cum præcordiorum difflatione & intumeſcentia. *Vrinis* principio albis, tenuibus & crudis; cum materia concoquitur, craſſis, turbidis & ſæpè rubris. *Pulſus* eſt valdè parvus, rarus, & tardus. *Paroxyſmus* ad horas octodecim, interdum viginti quatuor extenditur. *Vomitus* & *ſudor* ſi ſunt ab initio, proficiſcuntur à valida natura, non craſſo humore.

Cauſa eſt *Pituita* in venis meſaraïcis putreſcens, quæ *colligitur* propter imminutum viſcerum calorem, alimentorum humidam & frigidam naturam. Eorundem copiam & abundantiam. *Putreſcit*, propter cauſas enumeratas.

Curatio eſt ſæpè *lubrica*, tum quod ad dies 40, imò menſes tres & ultra duret: tum quod ventriculo &

tenuis. II. *Materiæ* peccantis *præparatione* & *concoctione*, iterata, per humectantia, ſplenica; ut ſunt *fumaria*, *Capillus Veneris*, *ceterach*, Radices *Eryngii*, decoctum *Raporum*, Syrupus de *pomis redolentibus*, &c. III. Ejuſdem *evacuatione*, ſeu per *Vomitum*, poſt quem ante ſequentem paroxyſmum exhiberi poteſt drach. i. *Theriac. Androm.* in vino reſolutæ: ſeu per *Purgationem*, cui inſerviunt, primò, pillulæ *Tartareæ* vel Quercetani, vel Sennerti; mox Exter. *hellebori nigri*; tandem pillulæ de *Sagapeno Camilli de Camillis* in Pharmac. Quercetani: ſeu per *Hæmorrhoïdes*, applicatis ſanguiſugis: Seu per *ſudores*, quos *Theriaca*, *Antimonium Diaphoreticum*, *ſal armoniac. depuratum* gran. VI. vel X. in aqua Cichorii ante paroxyſmum, &c. benè cient. Feliciter purgatio brevi ante paroxyſmum, viribus ſtantibus & coctione apparente, datur. IV. *Viſcerum*, & lienis inprimis, *roboratione*, per ſua appropriata, nec febrem augentia, tam externa, quàm interna. V. *Symptomatum mitigatione*. Rigoris per *Theriacæ*, vel A. quæ *vitæ* quatuor ante acceſſionem horis exhibitione. *Doloris* dorſi, per ſacculi Hartmanni c. de febri quart. applicationem. VII. *Diæta*, ubi obſerva. die paroxyſmi ab omni cibo abſtinendum eſſe. Vinum maturum & tenue concedi. *Appropriata* ſunt in hac febre, *Ammoniacum* ſepties ſublimatum. Pulvis *ſerpentum* in convenienti vehiculo pondere ſcrup. j. vel iſs. ante paroxyſmum datus. *Cor leporis*, ut pulmo vulpis præparatum. Oleum *Myrrhæ* à gutt. 4. ad 8. ante paroxyſmum.

Diſtinguitur febris quartana *dupliciter*.

I. Alia eſt à *Melancholia naturali*, in qua humectantibus & moderatè calefacientibus agendum.

Alia ab *Humoribus aduſtis*, quæ *Cognoſcitur* ex appetentiæ proſtratione, ſiti vehemente, capitis dolore, urinæ rubedine. *Oritur* ab illis, quæ humo-

rem adurere poſſunt. In *Curatione* moderatè refrigerantibus agendum, quibus in progreſſu morbi incidentia & attenuantia ſuccedere debent. Laudatur *balneum aquæ dulcis*, vel potiùs pedum lotio.

II. Alia eſt *Ex ſe*, *ſine morbo præcedente. &* tum, victus primò paulò tenuior convenit; hinc paulò craſſior conceditur: tandem verſus ſtatum, tenuior præbetur.

Alia *alium morbum ſequitur*. Tum, Victus primùm paulò craſſior exhibendus. dein ſenſim verſus ſtatum aliquid de eo detrahendum. in paroxyſmo nihil ſumendum.

III. Alia eſt *Mitior*; de qua in ſuperioribus eſt actum.

Alia *Periculoſa*, quæ ex eo *Cognoſcitur*, quòd quarto die paroxyſmus cum maxima virium debilitate redeat, Vrina ſit valdè rubra & turbida. *Oritur* à morbis ardentibus, atrâ bile ex aduſtione vel Melancholici humoris, vel flavæ bilis & in cinerem converſione generata, &c. *Curatur* difficillimè.

ARTICVLVS IV.

De Febribus compoſitis, & Semitertiana.

FEbres *compoſitæ ſunt, cùm febris cum febre conjungitur.*

Conjunguntur variè. Nam *interdum* non putrida cum putridâ conjungitur: *interdum* putrida cum putridâ; & quidem vel continua cum continuâ, vel intermittens cum intermittente; vel vice verſa.

Signa ſunt eadem cum ſignis ſimplicium, in primis frigoris, horroris, rigoris poſt quietem reditus. poſt plures rigores unius ſudoris ſucceſſio; vel poſt rigorem, nullus ſudor. *Pulſus* frequentior contractio, ex qua novum materiæ motum, & novum paroxyſmum inſequi colligitur.

Cura-

Curatio eſt *Difficilior*, cùm plus affligunt quàm ſimplices, & tempus agendi fere deſit. *Patet* ex ſimplicium curatione. *Dividuntur* variè.

I. Aliæ ſunt *Confuſæ*, cùm duæ febres eodem tempore incipiunt, ac deſinunt, ut vix diſcerni poſſint; quòd humores diverſi inter ſe confuſi, uno in loco putreſcant. Aliæ *Implicitæ*, quando utriuſque natura ſeorſim cognoſci poteſt.

II. Aliæ ſunt *Subintrantes*, cum alterius paroxyſmus incipit, antequam prioris paroxyſmus deſinit. Aliæ *Coalternæ*, cùm uno paroxyſmo finito mox poſt breve intervallum alius incipit. Aliæ *Communicantes*, cùm unius paroxyſmus mox poſt alterius paroxyſmum incipit.

III. Aliæ ſunt *Intermittentes*, ſub quibus continentur, I. *Tertiana* tum *duplex*. qui vel ſingulis diebus ſemel, vel uno die bis affligit, & ex bile duobus in locis in venis meſaraïcis putreſcente oritur; tum *triplex*, quæ duorum dierum ſpacio ter affligit, uno ſcilicet ſemel, altero bis, & ex bile tribus in locis putreſcente exſurgit. II. *Quotidiana duplex*, quæ ægrum viginti quatuor horarum ſpacio bis affligit. III. *Quartana*, tum *Duplex*, quæ unum quidem diem vacuum relinquit, ſed ſequentibus duobus moleſta eſt; tum *Triplex*, in qua ſingulis diebus ægri febricitant. Solet utraque plerumque ex intempeſtivo calidorum medicamentorum ſudoriferorum præſertim uſu excitari.

IV. *Aliæ* ſunt *Continuæ*, qualis eſt *Semitertiana*. Hæc enim *eſt febris ex quotidiana continua & tertiana intermittente compoſita, continuò, ſed tertio quoque die cum rigore infeſtans. Cognoſcitur* ex utriuſque febris ſignis. *Oritur* etiam ab iiſdem cauſis, ſæpiſſimè tamen ex inflammatione viſceris alicujus. *Curatur* difficulter. Nec enim eſt ſimplex ſed compoſita. Ventriculum ſæpiſſimè ſubvertit. Partes

tes nervoſas, quod ſolet eſſe diuturnitatis principium, lædit, & quæ in alto ſunt, vehementer commovet. Pro ratione febrium & cauſarum, inter purgantia *Agaricus* palmam obtinet. *Dividitur* dupliciter. Nam 1. Alia eſt *Legitima*, quando par eſt bilis & pituitæ copia. Alia *Notha*, quando vel bilis excedit pituitam, vel pituita bilem. 2. Alia eſt *Maligna*, Contagioſa, & Epidemia, quæ ſignis malignitatis ſe prodit. Alia eſt *naturâ ſuâ intermittens*, ſed cum inflammatione viſceris alicujus, quæ ubi pars materiæ febrilis cum ſanguine ad inteſtina, ventriculum, epar & vicina loca protruditur, excitatur, conjuncta. *Tum*, continua ſymptomatica excitatur. Inflammationis ſigna adſunt. Rigor nunc ordinatè pro febris intermittentis natura, nunc inordinatè, cum inflammatio novam partem occupat, aut cum pus fit, accidit. *Curatio* ex febris intermittentis, & viſceris inflammationis curatione dependet. Vide de illa *Spigelium*.

Titulus IV.

De Febre Hectica.

Hectica eſſe febris à calore partes corporis ita occupante; ut etſi à nulla cauſa foveatur, nihilominus ſubſiſtat, exorta, continuo affligens.

Signa illa ſunt, *Calor*, qui nullum dolorem infert propter alterationem ſolidarum partium jam factam. debilis eſt initio propter vaporum paucitatem; mordax pòſt, propter partium ſoliditatem. in arteriis major propter communicationem à corde, hora una & altera poſt cibum, propter partium ſiccarum & ſolidarum humectationem, augetur, liberè & incompreſsè, ſine horrore & rigore, cum pulſu magno & veloci; diſtributo cibo ceſſat. Is etiam omne humidum radicale exſiccat. humores ſecunda-

rios abſumit, & omnem in corpore pinguedinem colliquat.

Cauſa illius ſunt, Aut *aliæ Febres* ſeu ardentes, ſeu diuturnæ. Aut *viſcerum internorum* ac potiſſimum cordis & partium thoracis, renum, ventriculi, diaphragmatis, *morbi*. Aut *cauſæ externæ evidentes*, vehementiores, quæ plurimum ſubſtantiæ in membris ſolidis abſumunt. maximum & diuturnum calorem excitant. nunquam tamen eum partibus ſolidis inducunt, quin primò ſpiritibus induxerint.

Curatio perficitur I. *Humectatione & refrigeratione*, *Interna* per flores *violarum borrag. bugloſſæ*, ſemina quatuor frigida, lac perlarum, corallorum, & alia mitiora, ne debilis calor obruatur. *Externa*, ut *balnea* aquæ dulcis, lactis, olei olivarum. *Inunctiones* ſpinæ dorſi, ut ol. violar. amygdalar. dulcium. II. *Diæta conveniente*. Hîc locum habent, *Lac* humanum, aſininum, niſi febris putrida adſit. *Cibi* ex amygdalis, nucleis pini, piſtaciis, &c. *Iuſcula* cochlearum. *Aquæ* caponum, Anguillarum, Cancrorum fluviatilium: de quibus vide Ioëlem Tomo 5. 2. Mirabilis Ferdinandi, quæ conſtat ex *ſanguinis porcini juvenis & adulti, & nuper decollati, libris duabus*, *Terebinthinæ Venetæ librâ unâ*, *Liquiritiæ raſæ* ℔. ſſ. *paſſular. minorum manip.* v. *Ficubus pinguibus* I. *Radic. Ireos unc.* III. *Pinear. mundator. manip.* III. *folior. Tabaci.* II. *Micæ panis libr.* ſ. *in vaſe vitreo deſtillatis*. Aquæ doſis Vnc. ij. cum ſaccharo. Vide eum in *Obſervationibus* Hiſtor. 21.

Dividitur Hectica *dupliciter*.

I. Alia eſt *ſine tabe*, quando rorida partium humiditas nondum abſumta eſt. Vbi *incipit*; difficulter (niſi forte quis eam ex gracilitate corporis, biliosa ejuſdem conſtitutione, & pectoris anguſtia colligere velit) cognoſcitur. In *progreſſu*, Ephemerâ

præſente, ultra diem calor extenditur & augeſcit. Circa diem tertium calor poſt cibum augetur.

Alia *cum tabe*, eaque duplex. *Vna* μαρασμώδης, *quando rorida humiditas abſumitur*, & *ſubſtantia carnoſa arripitur. Tum* corpus evadit macilentum. Tempora collabuntur, volæ manuum & plantæ pedum calidiores ſunt, illa (de quibus in ſignis ſuperius) accidunt. Alvi excrementa pinguedine perfunduntur. Eadem cum urina excernitur, non confertim, ut in benè conſtitutis; nec cum dolore renum, ut in pinguedinis renum ſolutione; ſed lentè & parùm. Furfures in urina non affectâ veſicâ, crurum tumor, fluxus ventris, mortem minantur. *Altera* eſt, *quando ſubſtantia fibroſa* & *membranoſa violatur*. Hinc ſubſequitur μαρασμὸς, qui interdum præternaturaliter juvenibus & ſenibus accidit: Interdum ex alimenti defectu, & Caloris extinctione, ſeu propter ætatem, ſeu propter ſcirrhoſum tumorem oritur. Vide de eo *Ioëlem*, tomo dicto.

II. Alia eſt *Simplex*, cui ſupra in genere dicta, applicari poſſunt. Alia *Complicata*, & quidem, *Aut* cum putrida intermittente, & *tum* Caloris maxima pars in fieri manet, minima in factum abit. finito paroxyſmo, arteriarum loca calent, reliquæ partes ſunt temperatæ. pulſus frequentiam & celeritatem non amittit, æger cibo ſumto non roboratur. *Aut* cum putrida continua, & *tum* difficulter cognoſcitur. ſicca caliditas poſt finem declinationis vel totius febris, remanet. corpus plus extenuatur. Vrina eſt adipoſa & oleaginoſa, &c.

TITVLVS. V.

De Febribus Malignis.

CAPVT I.

De Febribus malignis in genere.

HActenus febres Benignas habuimus: ſequuntur *Malignæ*, quæ vel *in genere*, vel *in ſpecie* conſiderari debent.

Malignæ in genere conſideratæ, ſunt febres à cauſis occulta aliqua, & ad venenoſitatem accedente qualitate inſtructis exortæ, ſymptomata ſolito graviora inferentes, nec tamen multos, nec ſubito è medio tollentes.

Signa illarum ſunt, *Virium* à principio inſignis ſine cauſa manifeſta *debilitas*, major quàm pro febris & caloris febrilis natura. *Pulſus* frequens, parvus, debilis: aut ſi is naturalis videtur, fallere, ex aliorum ſymptomatum præſentia agnoſcitur. *Vrinæ* aliquando primis diebus ſanorum ſimiles: aliquando tenues, crudæ, aut ſine ſedimento, aut cum eodem, ſed craſſo & excremento potius ſimili: aliquando craſſæ, coloratæ, turbidæ, craſſum, rubrum & turbidum ſedimentum deponentes. *Calor*, quam pro natura morbi & ſymptomatum mitior. Symptomatum animalium, vitalium, & naturalium congeries. Tumorum vel macularum eruptiones, &c.

Cauſæ ſunt vel *humorum apparatus*, vel *contagium*.

Curatio eſt *difficilis*, ſi majora & conſtantiora ſymptomata apparent. Stillicidium ſanguinis ab initio magnam humorum ebullitionem, pravam qualitatem, & imbecilitatem ſignificat. *Perficitur* Bezoardicis, & aliis: de quibus in Differentiis.

Differentiæ febrium malignarum ſumuntur à cauſis.

I. Aliæ ſunt ab *Humorum vitioſo apparatu*, ſeu is in ventriculo, ſeu circa præcordia, ſeu in primis viis hæreat. *Cognoſcuntur* ex nauſea, dolore, æſtu, amarore oris, anxietate, & aliis indiciis. *Oriuntur* vel à cibis corruptis, vel aliunde. *Curantur* I. *Venæ-ſectione*, quæ poſt primarum viarum & corporis evacuationem per lenia, ne ebullitio major excitetur, ante quartum diem inſtitui debet. II. *Sudoriferorum*, quæ nec febrim augeant, nec admodum ſint fortia, exhibitione, ut vel corpus ad ſudores diſponatur, vel malignitas expellatur. III. *Humorum alteratione* & præparatione per illa, quæ putredini, ebullitioni & malignitati reſiſtunt. Laudantur, ſuccus *Citri*, *Granatorum*, *Scorzoneræ* radix, &c. Quin & *Spiritus vitrioli* cum aliis ſyrupis, niſi fortè patientes ſint ſenes & macilenti: niſi pulmonis affectibus ob aliam cauſam quàm pituitam vaſa infarcientem laborent. IV. *Purgatione*, quæ per lenia, & vix ante diem decimum quartum inſtitui debet. V. *Diureticorum* refrigerantium exhibitione, ſi eò materia morbi vergit. VI. *Topicorum* ad pulſus & cor toto morbi tempore applicatione. VII. *Symptomatum* obvenientium vel mitigatione, vel ſublatione. VIII. *Diæta*, in qua à vino, niſi Syncope obveniat, abſtinendum. Decoctum CC. cum ſpiritus vitrioli ea quantitate, quæ gratam aciditatem induat, cui Iulepi Roſarum vel Violarum aliquid admiſceri poteſt, exhibendum. *Dividuntur* bifariam. 1. Interdum omne *Venenum abeſt*, ſed ob cauſæ vehementiam vel aliquam malam qualitatem urget. Interdum occulta & *venenata qualitas* adeſt. 2. Aliquando *putredo & malignitas* æquales ſunt. Aliquando major *putredo*, *quàm malignitas*. ubi primæ viæ non tantùm per Clyſteres, ſed & per Syrupum roſar. ſolutivum, Caſſiam, Tamarindos, &c. evacuari poſſunt. Aliquando *malignitas* putredine major.

Aliæ

Aliæ ſunt à *Contagio*, in quibus *Curatio* per Alexipharmaca & ſudorifera inſtitui, & natura, ſi quid expellit, juvari debet.

CAPVT I.

De Febribus malignis in ſpecie.

ARTICVLVS I.

De Variolis.

FEbres malignæ in ſpecie ſpectatæ, continent ſub ſe febres cum *Variolis*, *Morbillis*, & hiſce ſimilibus exanthematis, febres *Petechiales*, *Sudorem Anglicum*, Morbum *Hungaricum*, Febrem *cum ſpaſmo*, & Febrem cum *catarrho* & *tuſſi*.

Varioli ſunt puſtulæ, in ſumma cute partibuſque cuti proportione reſpondentibus, cum febre continua, propter peculiarem ſanguinis efferveſcentiam & ebullitionem, à facultate expultrice excitatæ.

Signa præſentium non eſt quod inquiramus. Viſui enim objiciuntur. *Imminentes* indicant, Capitis cum gravedine oculorum, colli & dorſi dolor, narium pruritus, Reſpirationis imminutio, Tuſſis ſiccitas, pedum ægro ſeſe convertente tremor, ſternutatio frequens, cordis palpitatio. Vrina interdum ſanorum ſimilis materiâ vitioſa ad ambitum corporis protruſâ, interdum ob magnam humorum ebullitionem turbida. Lacrymarum ex oculis ſpontanea eruptio. Febris ex humorum ebullitione accenſio. Macularum proventus, &c.

Cauſa eſt *Interna*, materni ſanguinis impuritas, quem infans in utero poſterioribus menſibus, quia purior non ſufficit, attrahit. Hic in totam ſubſtantiam carneam attractus, per aliquot annos inſenſibiliter occultatur: tandem, dum natura hanc impuritatem ampliùs ferre non poteſt, inſtar muſti ebullientis fermentari incipit, per ebullitionem purum ab

ab impuro ſeparatur, impuritas per criſin quandam pellitur, & calor cordi communicatur, ac febris accenditur. *Externa*, vel *Contagium*, cum è corporibus ita morbidis, morbidum effluvium alteri communicatur: Vel *Aër* ob ſiderum influxum, aut alias Cauſas, humores ſeu corrumpens, ſeu commovens.

Medicatio duo reſpicit: I. *Præſervationem*, quæ in *adultis* venæ-ſectione, purgatione & fugâ contagii; in *infantibus* ultimo iſto duntaxat peragitur. II. *Curationem*, quæ eſt *Bonæ ſpei*, ſi citò erumpunt, & eminentes, magnæ, diſparatæ, albæ vel rubræ apparent. ſi calor, erumpentibus remittit. ſi largior narium hæmorrhagia præceſſit. Si nullis gravibus ſymptomatibus afficiunt. *Dubiæ*, ſi vel difficulter apparent, vel iterum occultantur. ſi ſunt violaceæ, virides, lividæ, duræ, contiguæ. ſi febris poſt eruptionem non minuitur. ſi difficilis reſpiratio, deliquia animi, & alia ſymptomata adſunt. *Abſolvitur*, 1. *Ebullitionis mitigatione*, ne nimia ebullitio graviora ſymptomata adferat; quæ peragitur Venæ ſectione & levi purgatione in adultis: Clyſteris ex decocto hordei cum butyro recente & ſacchari communi appoſitione, & ſyrupi citri cum ſyrupo violaceo, vel Morſell. citri exhibitione, in Infantibus. 2. *Naturæ pellentis adjumento*, ubi impedimenta per ſuperiora remedia tolluntur; & malignitati ſimul reſiſtitur. Ad *Expulſionem* facit, *pulvis Loëlis* tomo 4. l. 9. ſ. 5. ex ſemin. *naſturtii, aquileg.* ana dr. j. ſcobis *unicornu* ſcr. j. aut *c. c.* ſcobis dr. ſ. *Corallor.* rubr. *Margarit.* præp. ana. ſcr. j. factus & pondere dr. j. vel ſ. exhibitus. *Decoctum ficuum* Mynſichti Armam. ſect. 25. *Terra* ſigillata Sileſiaca. *Semen* raporum alborum. *Decoctum* Lentium decorticat. cum ſemin. fœniculi & gummi tragacanthi, &c. 3. *Partium defenſione*. Vbi *Oculi* auro puro confricandi; vel aquâ plantag. & Euphraſ. cum pauxillo Camphoræ & Croci illinendi. *Si aperi*-

ri non poſſunt, vel calido lacte vel decocto hordei fovendi. *Naribus* nodulus ex ſandalo & camphora aceto roſac. intinctus admovendus. Occluſæ ol. amygdal. dulcium illinendæ. *Guttur* vel diamoro illinendum, vel decocto plantaginis, hordei cum melle roſaceo eluendum. *Maturatio* variolorum inunctione ol. Amygdal. dulc. promovenda. Maturi aciculis aureis vel argenteis aperiendi, ne nævos poſt ſe relinquant, aquâ *omnis generis florum* abluendi, & pinguedine humanâ, vel Foreſti unguento, inungendi. 4. *Symptomatum* intercurrentium vel ſubſequentium *ablatione*: ſunt autem illa, *Epilepſia*, *Convulſio*, membranis & nervis à puſtulis obſeſſis; *Paralyſis* iiſdem obſtructis. *Duri tumores*, qui abſque ſuppuratione, emollientibus diſſipandi. *Vlcera* externa, *Dyſenteria*, ubi emollientia vitanda, exſiccantibus & abſque acredine conſtipantibus agendum. Læſio *auditus*, ubi præmiſſa evacuatione, vel veſicatoria vel vapores immiſſi locum habent. Oculorum *inflammatio*, & cætera: de quibus ſuis locis vide.

ARTICVLVS II.

De Morbillis, & ſimilibus exanthematibus.

Morbilli ſunt tubercula parva, rubra, in cute erumpentia, cum febre continua, à facultate expultrice, & ſanguinis peculiari ebullitione excitata.

Signa, *Cauſa*, *Differentia*, & *Curatio* non differunt multum à variolis: de quibus ſuperiùs egimus.

Similia morbillis exanthemata ſunt.

I. *Cryſtalli*, puſtulæ lupini ferè magnitudine, in corpore erumpentes, & cryſtalli inſtar ſplendentes, è quibus aquoſitas quædam effluit, Germanis Schafs-blattern dicuntur.

II. *Tu-*

II. *Tubercula*, Germanis die Stein-pocken dicta, quæ ſine multâ ſanie ſparſim nec copioſè erumpunt, citra febrem invadunt, & citiſſimè ſanantur.

III. *Rubeolæ* tubercula exigua & rubra, quæ quandoque ſola cum calore & tuſſi invadunt, quandoque variolis vel morbillis interſparguntur, quandoque ſanatis ſuperveniunt.

IV. *Roſſalia* ſeu ἐρυθρήματα, maculæ rubræ & quaſi ignitæ, quæ cum vix effatu digno tumore, per univerſum corpus, quaſi quædam eryſipelata parva, in principio morbi, ſeu die quarto, vel quinto erumpunt; progreſſu morbi totum corpus occupant, ut id quaſi ignitum appareat. Is color in declinatione iterum, ut in principio in maculas mutatur; quæ tandem ſeptimo vel nono die evaneſcunt, epidermide ſquammarum inſtar decidente. *Curatio* horum nihil ſingulare habet.

Articulus III.

De Febre Petechiali.

Febris petechialis eſt febris maligna, in qua maculæ quædam, pulicum morſibus ſimiles, variorum colorum, rubræ tamen inprimis, in cute apparent.

Maculæ illæ dicuntur, *puncticulæ*, *petechiæ*, *peticulæ*. Vnde febres etiam puncticulares, peticulares, petechiales, & *lenticulares* nominantur.

Signa ſunt eadem, quæ in malignis. Maculæ ſunt ſine omni pruritu, extuberantia & exulceratione. apparent in dorſo, brachiis, cruribus, pectore, locis nimirum, per quos inſigniores arteriæ & venæ tranſeunt. in facie rarò propter aëris appulſum, qui materiam facilè repellit. nullum puncturæ veſtigium in earum medio conſpicitur, ſic à pulicum morſibus diſtinguuntur.

Cauſa eſt Humoris putridi pars tenuior, unde facilè

cilè evaneſcunt. *Pellitur* à facultate expultrice, raròCriticè, cùm in principio plerumque, abſque notabili evacuatione, erumpant: ſemper ferè *Symptomaticè*, & quo copioſiùs erumpunt, eò majorem pravæ materiæ copiam indicant.

Curatio ejus *dubii eventus*, ſi ſint maculæ copioſæ, quia multum materiæ adeſſe ſignificant. ſi paucæ, & ſigna naturæ debilis ſunt præſtò. ſi deliteſcant, quia intrò vergere indicium eſt. ſi tardè erumpant; quia vel humorum craſſitiem, vel cutis denſitatem, ſignificant. *Peragitur* I. *Materiæ ſubductione*, quæ fit per venæ ſectionem inſtituendam, præmiſſis alvum lenientibus, quibus aliquid camphoræ addi poteſt, ante quartum diem; ne, ſi ſeriùs, vires debilitentur. II. *Ejuſdem* per ſudorifera malignitati ſimul reſiſtentia, *expulſione*, præmiſſis (ſi ita videtur) inunctionibus, quæ poros aperiunt. Ex illis ſunt Lapis *Bezoar*, Emulſiones ex *ſeminibus napi*, *citri*) cum aqua cardui benedicti & Syrupo citri. *Oſſa*, *ſanguis*, *cornu* & *cutis* Rhinocerotis, &c. III. *Virium roboratione*, per emulſiones *Corallor. margaritar*. Confectionem *Alkermes*, &c. IV. Interdum & ad exteriora per veſicatoria *revulſione*, ſi externa frigent, dolores capitis, deliria, convulſiones, &c. urgent. ſi alvi fluxus acceſſit, naturæ committendus, niſi nimis excedat.

Differentiæ à quantitate & colore ſumuntur. I. Aliæ ſunt *copioſæ*, aliæ *paucæ*. II. Aliæ *minores*, aliæ *majores*. III. Aliæ ſunt *rubræ*, à ſanguinis temperatioris putredine; aliæ *flavæ* vel *virides*, à bile; aliæ *puniceæ* & *nigræ*, ab humore atro, &c.

ARTICULUS IV.

De Morbo Hungarico.

MOrbus Hungaricus eſt febris continua, maligna & contagioſa, cum magno humorum circa ventriculum & primas vias apparatu, & inſigni capitis dolore conjuncta.

Vocari poteſt *Caſtrenſis* & *Militaris*, quod in caſtris exortus ſit. *Signa* ejus ſunt cum malignarum febrium eadem. accedunt eis, dolor capitis ingens, ut & circa ventriculum ad locum ſub mucronata cartilagine, durities & renitentia; deliria, quæ, materiâ ad aures ſecedente & ſurditatem excitante, ſolvuntur: ſæpiſſimè petechiæ & maculæ apparent, &c.

Cauſa eſt *vel* Humorum in vena cava putredo & corruptio: vel *Contagium*.

Curatio eſt *Bonæ ſpei*, ſi materia ad aures tendit. ſi per alvum evacuatur. *Peragitur* pro ratione Cauſarum, quas in differentiis vide: & maximam tum febris, tum malignitatis rationem habet.

Dividitur ratione Cauſarum.

Alia eſt ab *Humorum* in venâ cava *corruptione*, qui diætæ erroribus cumulantur. Aër namque Hungaricus noctu craſſus, interdiu tenuis & fervidus. Milites vapores è terra exhalantes excipiunt. Victus eorum plerumque eſt parvus, & ſpontè ad putredinem tendens, &c. *Cognoſcitur*, ex victu antecedente, dolore ventriculi. *Curatur* I, *Humorum eductione*, tum per alvum, ubi *agaricus* laudatur; tum per vomitum: tum per venæ in cubito vel talo ſectionem, quæ primo vel ſecundo die inſtituenda: ſi aliquot dies præterlapſi, & vel alvus ſolvitur, vel vomitus ſupervenit, omittenda. II. *Malignitatis* per ſudorifera moderata, aliquoties repetita, *diſpulſione*, ubi & *antimonium Diaphoreticum*, & *Theriaca*

in

in frigidis aquis diſſoluta locum habet. III. *Diata* malignis febribus conveniente. A vino qui non abſtinent, intereunt.

Alia eſt à *Contagio*, in qua purgationibus & vomitibus omiſſis, ſoli malignitati reſiſtendum.

ARTICVLVS. V.

De Sudore Anglico, Febre maligna cum ſpaſmo, & febre maligna cum tuſſi & catarrho.

S*Vdor Anglicus ſeu febris ſudativa, in Anglia tempore Henrici* VII. *cœpit*, & ægros cum ſummo capitis dolore, inquietudine, cordis pulſatione, perpetuis & copioſis ſudoribus afficiebat. *Cauſa* conjicitur in aëris conſtitutionem, humidam & venenatam, ac ſpiritibus & ſubtiliori humorum parti ac cordi inimicam; accedente peculiari aliquo ſiderum ad hanc corruptionem influxu. *Curabatur* meris ſudoriferis, aquâ nempe acetoſæ, ſcabioſæ, terrâ ſigillatâ, &c. Sudor per XXIV horas continuabatur. Somnus ante finitam ſudationem non permittebatur: nec ægri detegebantur, ſed interim ſucco citri, grabatorum, & aliis confortabantur.

Febris maligna cum ſpaſmo anno MDXCVI in Germania exorta, variis ſymptomatibus cum ſpaſmo ægros infeſtabat. Multi ſubitò invadebantur, quidam epilepſiâ, nonnulli Apoplexiâ corripiebantur, in quibuſdam mentis delirium per aliquot dies durabat per contagium, quod ſe intra duos poſt annos exſerebat, ſerpebat, &c. *Orta* putatur à peſtilentibus ichoribus & malignis vaporibus nervis infeſtis. hi ex victu pravo ob annonæ caritatem contracti fuiſſe putantur. In *Curatione* vitioſa & venenata materia tollebatur, & nervi debilitati confirmabantur. Vide de illa facultatis *Medica* in Academia *Marpurgenſi*

genſi ſcriptum; & *Sennertum* l. 4. cap. 16. de Febribus.

Febris maligna cum catarrho & tuſſi epidemiâ, anno M. D. LXXX. exorta, ſub Sirii ortum univerſam penè pervagata eſt Europam. Invadebat cum calore febrili, dolore capitis, quem excipiebat tuſſis ſicca, dolor pectoris & ſepti tranſverſi, faucium aſperitas, gravis anhelitus, &c. *Orta* creditur ab humida annorum præcedentium conſtitutione, & diutino auſtri flatu. Febris *cauſa* potuit eſſe materia catarrhalis per venas diffuſa, niſi fortè, febre morbo primario exſiſtente, natura partem humoris, à quo moleſtabatur, per hanc viam ejicere tentarit. In *Curatione* reſpiciebatur ad humorem *malignitatis fomitem*, qui extrudebatur ad *malignitatem ipſam*, cui Alexipharmacis reſiſtebatur, & humoris reliquiæ alterabantur. Ad *membrum affectum*, cui appropriatis ſubveniebatur.

TITVLVS VI.

De Febribus peſtilentibus.

F*Ebris peſtilens eſt, febris putrida continua, quæ ex aëre potiùs & contagio oritur, maximam illorum quos invaſit partem trucidat, putredinem & calorem ex deleteria & venenata ſeminarii contagioſi vi ſortitur, & majoribus quàm in maligna ſymptomatibus, bubonibus & carbunculis affligit.*

Signa illius, ſymptomata in peſtilentia, pauciora & mitiora paulo, occurrentia, ſuppeditant: de qua ſequenti agemus capite; plura in differentiis videantur.

Cauſæ eædem ſunt, quæ peſtis gradu duntaxat ratione contagionis, vehementiæ, & magnitudinis differunt.

Curatio eſt *Difficilior*, vel *Facilior*, pro multitudine, paucitate, benignitate vel vehementia ſymptomatum

matum. Ratio in illa habenda tùm *peſtilentis veneni*, tum *putredinis & febris*, quæ inter ſe conferenda ſunt. *Peragitur* I. *Sudoriferis* non admodùm calidis, præſertim ſi plus malignitas quàm putredo urgeat. Aquæ *diſtillatæ* ſunt efficaciſſimæ; & ſal volatile *cornu cervi*. II. *Venæ-ſectione*, antequam malignitas in totam maſſam ſanguineam ſit diſſeminata, cæteris quæ in generalibus præceptis continentur partibus. III. *Purgatione privarum viarum*, præſertim per clyſteres, ſi præſertim ſit ab apparatu morboſo, ita ut iterum Alexipharmaca ſubſequantur. IV. *Veſicatoriorum applicatione* ad crura, brachia, ſupra cubiti flexuram extra, pro-ut locus (ad quem materia, quam revellere & derivare cupimus, ruit, aut circa quem præcipuè hæret) monſtrat.

Dividitur hæc febris trifariam.

I. Alia eſt *ſine peſte*; alia *cum peſte*.

II. Alia, in qua & *putredo & malignitas ſumma*. Tum vires vehementer dejiciuntur; & ratione putredinis varia Symptomata aut vigiliæ, dolores capitis, ſitis inexhauſta, &c. inſequuntur. Alia, *in qua putredo eſt ſumma*, *& malignitas remiſſior*. Tum vires minus dejiciuntur; calor in exterioribus ad ſtatum eſt putredini ἀνάλογος; circa eum, ſi æger non evadet, exteriora tepeſcere, mox frigeſcere incipiunt. Alia *in qua putredo remiſſa*, *malignitas vehemens*. Tum febris eſt mitis, & cor valdè læditur. Cum nec ægris nec medicis periculoſus videatur, jugulat.

III. Alia creditur eſſe *Ephemera*, alia *Humoralis*, alia *Hectica*. Sed quia ſpiritus non tantùm incaleſcunt, ſed etiam corrumpuntur; quia cor non tantùm in temperie afficitur, ſed & in ſubſtantia vitiatur: nullæ peſtilentes vel Ephemeræ, vel hecticæ eſſe poſſunt. Attamen quia inter eas aliqua differentia apparet, & nunc ipſum cor, nunc ſpiritus,

nunc humores magis afficiuntur, propter ſimilitudinem, quam cum aliis propriè dictis habet, ita appellari poteſt.

CAPVT VNICVM.

De Peſtilentia.

PEſtilentia eſt morbus cordis venenoſus, à materia venenata & contagioſa genitus, omnes cordis actiones ſubitò & lethaliter, cum omnis generis Symptomatum congerie lædens.

Morbus eſt, & quidem 1. *Epidemius*, propter cauſam communem, & propter contagium. 2. Cum *putredine conjunctus*, ita ut nec ex ea ſola judicetur, quia phthiſis eſſet magis peſtilens; in febribus putridis non daretur major calor, quàm venenatis; Alexipharmaca non eſſent neceſſaria; nec ſemper febrim inferat, ut ex multis exemplis patet. 3. *Venenoſus*, quia omnes vitales facultates opprimit, & ſubitò occidit.

Signa ſunt vel *Imminentis*, graſſatio ejuſdem in vicinis locis. prægreſſus eorum, quæ aërem inficere poſſunt, ut ſunt tetri è terrâ vapores, frugum infectio. Effecta aëris ad corruptionem tendentis, ut ſunt, fungorum nimia copia, plantarum marcor, inſectorum multitudo, animalium exanimatio, panis aëri nocturno expoſiti mucor, carnis facilis putredo, variolorum & morbillorum frequentia, &c. Vel *Præſentis*, cujus ſuſpicio eſt, ſi plurimi illorum qui corripiuntur, pereunt. ſi ab uno ægro in alium ſerpit. ſi vires ſubitò proſternuntur. ſi bubones & carbunculi infecto alicubi aëre apparent. ſi in mortuis maculæ conſpiciuntur.

Cauſa peſtilentiæ eſt *materia venenata, & contagioſa*. Hæc prodit 1. Ab *Aëre*, qui *interdum* ad peſtilentiam mutatione primarum qualitatum præparatur;

tur; *interdum* ſine ulla mutatione corrumpitur; *ſeu* permiſtione exhalationum variarum ex terra & aquis erumpentium, præſertim quando Saturnus triplicitatis igneæ ſigna Arietis, Capricorni & Sagittarii tranſit, occultè & tota naturâ cordi adverſarum; *ſeu* occulto ſiderum adſpectu & influxu. II. A *pravo victu*, ubi ſe facilius humorum vitium exſerit, ſi ex aëre occaſio aliqua accedit. III. A *Veneficiis* necromanticorum vivorum inficientium, ſagarum mortuarum in ſepulcró non avulſo à cervice capite recumbentium. IV. Ab *imaginatione* & *terrore*, quæ humores in corpore agitant, ſeminarium peſtilentiale excitant, & illud altè cordi inducunt. De *Contagio* libro primo diximus.

Medicatio tria reſpicit; *Præſervationem*, *Curationem*, & *Symptomatum ſublationem*.

Quantum ad *Præſervationem*, I. *Cauſæ*, quæ peſtem inducunt, removeantur. II. *Corpora* ad ſuſcipiendam peſtem minus apta reddantur. Itaque corpus pillulis *Rufi* ter ſeptimana ſcrup. j. pondere purgetur. *Venæ-ſectione* corpus non debilitetur. *Cibus* optimi ſucci pharmacis alexiteriis conditus ſumatur. *Fontanella* interdum, ut humores ſuos tranſitus habeant, fiat. *Aër* igne & ſuffumigiis purus teneatur. *Nares* aceto, oleo ſcorpionis, &c. inungantur. *Amuleta* ex hydrargyro nuci incluſo, arſenico, &c. de collo ſuſpendantur, ita, ne arſenico propter virium imminutionem alia immiſceantur. ne motu, propter per poros penetrationem incaleſcant. Inter *Antidota* commendantur *Theriaca*, Electuarium *de Ovo*, Elixir *proprietatis*, Lapis *Bezoar*, Sal *vitium* & *Millefolii*, Extract. *Iuniperinum*, &c. Medicamenta *calida* temperentur, & in aceto primò macerentur.

Curatio abſolvitur I. *Venæ ſectione*, quæ adminiſtranda poſt ſumtum Alexipharmacum, ſi tanta ſit ſanguinis copia, ut putrida febris metuatur.

in quocunque latera, ſi non adeſt dolor; ſi adeſt, in quo eſt, niſi carbunculus ingentem dolorem & inflammationem cauſetur, intra XII. vel XXIV. horas. II. *Purgatione*, poſt ſumtum Alexipharmacum, ſi Cacochymia metum febris injicit. ſi peſtilentia ad internâ humorum corruptione orta eſt. III. *Sudoriferorum* & *Alexipharmacorum* exhibitione. Laudantur ex ſimplicibus *Vnicornu* Hercynium. *Sanguis* Rhinocerotis gutt. V. in aqua acetoſæ. Ejuſdem corii fruſtulum, aquæ incoctum, in qua aurum candens extingui debet. *ſuccus* medullæ fructus Braſilienſis *Muracujao Haſu* dicti. *Coccus* Moluccenſis in ſcobem redactus gran. V. pondere ex aqua roſacea aut acetoſæ. *Galega* ſeu rutæ caprariæ ſuccus unc. iij. pondere, &c. Ex compoſitis Syrupus, *Meliſſophylli* Fernelii, ex ſucco *Galega* Septalii. Rob *Sambuci* cum aceto Theriacali. Elixir *peſtilentiale* Crollii. *Diaſcordium* Fracaſtorii dr. ij. in gravidis & pueris præſertim. Pulvis *ex ſmaragdi præpar. Lapidis Bezoar.* ana gr. viij. *Hyacinthi* præpar. gr. iij. Vide Sennertum de Febribus, circa finem. In horum *uſu obſervandum* Theriacalia frigidioribus paullò temperanda. Theriacam, Mithridatium & alia fortiora gravidis & pueris non danda. A *Camphoratis* ventriculo & capite infirmis abſtinendum. Intra XXIV. horas ter medicamentum præbendum. In principio *medicamenta*, ne natura aſſueſcat, ſæpiſſimè *mutanda*. Aquæ, Spiritus, & quæ facilè penetrant, maximè offerenda. A ſomno, donec bis ſudaverit, abſtinendum. Inter *ſudandum* æger ſucco citri, aquis Carduibenedicti, &c. reficiendus. Finito ſudore, frigidus aër vitandus, cibo æger refocillandus.

Peſtilentiæ Symptomata ſunt *Bubo*, *Carbunculus*, *Febris ardens. Bubo ſecurior* eſt, ſi major & eminentior; ſi ſtatim in initio, & in inguinibus erupit. *Periculoſior*, ſi lividus & niger, ſi ſub cute deliteſcit. ſi cir-

circa collum, vel ſub alis tertio vel quarto die erupit. *Periculoſiſſimus*, ſi virium debilitate manente evanuit. *Deliteſcens* foràs eliciendus eſt, aut cucurbitulæ affixione, aut catapl. ex rad. Raphani & ſcrophulariæ major. cum pauco ſalis & aceto. *Eminens* ad ignobiliores partes detrahendus eſt, à collo ad volam manus, ab inguinibus ad plantam pedis. Inſervit hic *Cataplaſmo*, ex radic. *ſcrophul. glandul major.* unc. ij. Radic. *Raphani* unc. I. Contuſis, & admiſta fermenti acerrimi unc. iſs. cum aceto vini coctis, formatum, & aut volæ aut plantæ pedis ejuſdem lateris impoſitum, & ter aut quater per noctem renovatum. *Fixus*, 1. Cucurbitula cum magna flamma, abſque ulla cutis inciſione, ſæpius attrahatur. 2. Avulſa cucurbitula *cataplaſmate* maturante, & attrahente ex radicibus *ſcrophul. ſale*, *ſapone nigro*, *fermento* acri, in aceto coctis, tegatur. 3. Poſt horas ſex, cucurbitula iterum affigatur, & cutis ſcapello convulneretur. 4. *Cataplaſma* maturans & atrahens, vel ex *capa magna* excavata, Theriaca repleta, & in cineribus ad mollitiem decocta, vel ex *corticibus med. ſambuci* cum flore lactis coctis & cum fermento miſtis iterum per noctem imponatur, & ſæpè renovetur. 5. Tumor altero die in inferiori parte vel incidatur, vel rumpatur, ſanies exprimatur; & mundificativum emplaſtrum ex *Terebinth.* aqua *ſcordii* elota. cum melle roſaceo, apponatur.

De *Carbunculo* & *Febri*, quam etiam quædam ſymptomata excipiunt, vide ſuis in locis. vide de Peſte *Petrum Salium Diverſum*, *Ioëlem.* Tom. 5. ſ. 3. *Septalium* peculiari tractatu, & *Valerium Martini.* Et tantum de febribus.

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ

LIBER VIII.

De Morbis capitis.

TITVLVS I.

De Morbis Cerebri.

CAPVT I.

De Intemperie Cerebri ſine materia.

HACTENVS erant Morbi Vniverſales: ſequuntur *Particulares*; & hi vel *Non venenati*, vel *Venenati*. Ad illos, *capitis*, *medii* & *infimi ventris* morbi pertinent. Morbi capitis ſunt vel *Cerebri*, vel *Oculorum*, vel *Aurium*, vel *Narium*, vel *Linguæ*, vel *Labiorum*, vel *Facies*, vel *Oris*, vel *Dentium*, vel *Gingivarum*, vel *Maxillarum*, vel *Gurgulionis*, vel *Tonſillarum*. Ad *morbos cerebri* referuntut, *Intemperies*, *Meatuum anguſtia*, *Commotio*, *Inflammatio*, *Hydrocephalus*, *Contuſio*, *vulnera & fractura*. Intemperies vel eſt *ſine materia*, vel *cum materia*.

Intemperies cerebri ſine materia, eſt ejuſdem à ſua temperie per cauſas externas, declinatio.

Signa & cauſas in Differentiis vide.

Curatio abſolvitur *Alteratione* & *Purgatione*, ne, ſi corpus ſit vel plethoricum vel cacochymicum, plus attrahat vaporis.

Dividitur in quatuor ſpecies.

I. Alia eſt *Calida*, quando ad nimium calorem cerebrum deflectit. *Cognoſcitur* ex pulſu temporum, agita-

agitatione intra cranium, ſomno vel nullo vel brevi, imaginationis mutabilitate. *Oritur* à cauſis externis calidis, aëre, cibo, potu, affectibus nimiis, &c. *Curatur* I. *Alteratione*, per medicamenta refrigerantia tam interna, quàm externa; Illaque non valida, in pueris præſertim & mulieribus; vim adſtringendi mediocrem habentia, ne humores vel attrahantur vel fundantur, non frequenter adhibita, ne ſtuporem inducant, cum diſſolventibus in declinatione mixta. Præcipua ſunt, Folia *Lactucæ*, *portulacæ*, Flores *Roſarum Nymphææ*, *Papaveris albi & Erratici*. *Lign. ſantalin.* & quæ ex iis parantur, ut fomenta, quæ penetrantibus ob tenuitatem ſubſtantiæ, ut aceto, corriguntur. Fronti, temporibus, ſuturis, applicantur. Vbi incaluerint, mutantur; nec craſſis, nec multiplicibus linteis involvuntur, Embrochæ, lotiones pedum. Laudantur Fol. *ſempervivi, vitis, ſalicis*. Flor. ſuprà dicti, *ſambuci*. Radix *Rhodia*, Cataplaſma *ex fol. ſalicis & capreolis vitis*. II. *Evacuatione* propter ſuperius adductam cauſam. III. *Diætâ* ad frigidiorem declinante.

II. Alia eſt *Frigida*, quando ad nimiam frigiditatem cerebrum deflectit. *Cognoſcitur* ex oculorum tumore, faciei pallore, capitis gravitate, ad ſomnum propenſione, torpore & pigritiâ. *Oritur* ab externis vel frigidis, vel frigus inducentibus. *Curatur* I. *Evacuatione*, ſi corpus eſt Cacochymicum. II. *Alteratione*, per externa & interna calefacientia, illaque poſt cibum ſumta. Præcipua ſunt, Radix *pæoniæ* luna decreſcente collecta, *Ariſtolochiæ, rotundæ*, *Caſtoreum*. Flores *ſtœchadis*, *primulæ veris*, *Tiliæ*, *Tunicis*, *Liliorum convallium*, *Roriſmarini*, *Betonicæ*, *Majoranæ*. Aquæ *Ceraſorum nigror. hirundinum*, *Theriacalis*. Eſſentia *Rutæ*, *Roriſmarini*, *Succini*. Condit. *Nucis Indicæ*, *Moſcatæ*. *Theriaca*, *Mithridatium*, *Confectio Anacardina*, *Alkermes*.

Olea deſtillata, ut *Guajaci ligni*, *ſaſſafras*, in aquis vel morſellis. Extra proſunt Folia *Rutæ*, *ſerpilli*, *verbenæ rectæ*. Balſama, *Lavendulæ*, *Roriſmarini*, *Succini*, *Caryophyllorum*, *Nucis moſchatæ*, &c. III. *Diætâ* ad calidam vergente, ubi ſuffumigia locum habent.

III. Alia eſt *Humida*, quando cerebrum ad nimiam humiditatem deflectit. *Cognoſcitur* ex narium & oculorum humiditate, Catarrhis qui inſequuntur, propenſione ad ſomnum. *Oritur* ab externis cauſis non naturalibus, humiditatem inferentibus; ut ſunt, pluvia, lunæ radii, &c. *Curatur* I. *Alteratione* per moderatè ſiccantia frigidis mixta, non multum odorata. Internè per decoctum inprimis *Chinæ Guajaci*, cui aliquid carnis vitulinæ ad temperandam ſiccitatem, injiciendum. Externè Embrochas, ſacculos, ex *milio*, *ſale toſto*, *melanthio*, &c. II. *Diæta* conformi illi, quæ decocto Guajaci utentibus præſcribitur.

IV. Alia eſt *Sicca*, quando cerebrum ad nimiam ſiccitatem recedit. *Cognoſcitur* ex oculorum cavitate, ſomni carentia, faciei ſquallore, ſenſuum acredine, cauſarum anteceſſu. *Oritur* ab externis, præcipuè nimiis corporis evacuationibus, vigiliis, inediâ, triſtitiâ, nimiis ſtudiis. *Curatur* I. *Humectantibus* internis, ut emulſione *ſeminum frigid. major. flor. violarum*. Externis, *ſpuma ſeri lactis*. II. *Diæta* humidiore, ut ſunt: juſcula carnium pinguia, ova ſorbilia, balneum aquæ dulcis. *Sal* vitetur.

V. Alia eſt *Compoſita*, cujus ratio ex ſimplicibus connexis cognoſci poteſt, ita ut non neceſſe ſit plura de illa dicere.

CAPUT II.

De Intemperie cerebri cum materia.

INtemperies cerebri cum materia eſt ejuſdem à ſua temperie per cauſas externas & internas, humores nempe & flatus inducta declinatio.

Signa ſunt, cauſarum internarum progreſſus, morbi ad phaſes Lunæ mutatio.

Cauſæ ſunt Internæ, Humores nempe & flatus, qui vel ab imbecillitate cerebri, vel à partium inferiorum repletione veniunt.

Curatio peragitur, 1. *Evacuatione* tum *generali*, ubi habenda ratio *pilularum*, quæ ratione ingredientium efficaciſſimæ, & manè offerri debent. totius corporis, quod purgandum. abſentiæ & præſentiæ febris, ne incocta attingantur. Clyſterum revellentium, qui non omittendi: tum *ſpeciali*, ubi locum habent 1. *Errhina*, maximè exſiccantia, modò oculi & nares non laborent. 2. *Sternutatoria*, ſi præſertim caput vaporibus repletum eſt, & craſſos mucos fovet. 3. *Apophlegmatizantia*, ſi pulmo eſt ab ulcere liber, nec ſucci adeò tenues. 4. *Cauteria*, *ſetacea*, *Topica*, *&c.* II. *Intemperiei* correctione.

Dividitur trifariam.

I. Alia eſt *per eſſentiam*, quando materia in cerebro generatur.

Cognoſcitur ex eo, quod ſymptomata affectum excipientia adſint. quod continuò, niſi fortè materia per intervalla in capite generetur, affligant. quod cauſæ caput afficientes præceſſerint. *Oritur* tum à cerebri malè concoquentis vitio: tum ab excrementorum propter expultricis vel meatuum læſionem, retentione. *Curatio* non variat ab illa, de qua ſuperius dictum, & de qua inferius dicetur.

Alia eſt *per conſenſum*, quando materia aliunde ad

 caput

caput tranſmittitur. *Cognoſcitur* ex generalibus ſignis, de quibus l. 1. Tit. 1. *Oritur* etiam ab iiſdem cauſis, de quibus ibidem. In *Curatione* I, à parte mittente *incipiendum*, ſed ſi ſit criſis, nihil adhibendum, niſi vehementer materia moveatur. II. *Revellendum* Venæ ſectione in brachiis vel cruribus, cucurbitulis, clyſteribus frictione, cauteriis. III. *Repellendum* per oxyrrhodyna, niſi vel febris vel Catarrhus, vel nimiæ vigiliæ, vel cranii; cerebri membranarum, proper vulnus detectio adſit. IV. *Intercipiendum*. *Differentia* hujus pro varietate partium à quibus materia mittitur, ſunt variæ. 1. A *toto*, ut in febribus: & tum magis revulſioni & evacuationi, quàm repulſioni ſtudendum. II. A *Ventriculo*, *Liene*, *Epate*, *Renibus*, *Vtero*, *Diaphragmate*, *Externis partibus*. Tum ex partium mittentium effectibus cognoſcitur, & Curatio ex illis ſumenda eſt.

II. Alia eſt à *Flatu* vel vapore, quæ *Cognoſcitur* ex ſenſu tenſionis, ſive gravitate, ſibilo aurium, pulſatione arteriarum, vertigine. *Oritur* ab iiſdem, de quibus in generalibus dictum eſt; quidus accedunt ex ſpecialibus, odoramenta, res fœtidæ, vapores metallici, fumus carbonum, &c. *Curatur* diverſimodè pro ratione ſpecierum. *Dividitur* bifariam. 1. Alia eſt à *Cauſis externis*, ut vaporibus metallicis, quæ *Zedoariâ* pellitur. Carbonum fumo, cui aër liber, aqua cum theriaca, ſternutatoria debentur. Vento vel frigido vel calidiore, cui oppoſita inſerviunt. Alia ab *Internis*, ſeu calidioribus, ſeu frigidioribus. 2. Alia eſt *per eſſentiam*, & tum præceſſit capitis gravitas, partium inferiorum affectus abſunt. Diſcutientibus internis & odore cephalicor. curandum. Alia *per conſenſum*. & Tum venæ in collo tenduntur, Vrinæ in ſuperficie bullis repletæ ſunt. flatus aut per partem anteriorem, cum thoracis tenſione & arteriarum in profundo pulſatione; vel per poſteriorem, cum venarum

rum & arteriarum ejuſdem partis tenſione, adſcendunt. *Oriuntur* ab aliis partibus quæ ſubmittunt. In *Curatione* ratio habenda Revulſionis per clyſteres paulo fortiores. Repulſionis per Oxyrrhodina externè, per conſervam roſarum &c. internè. Evacuationis per purgantia carminativis caſtigata.

III. Alia eſt ab *Humoribus*: & hæc eſt vel *Sanguinea*, *Bilioſa*, *Pituitoſa*, vel *Seroſa*, *Melancholica*, & *Atrabiloria*.

I. Sanguinea *cerebri intemperies à ſanguine ſeu tenue ſeu craſſiore procidit. Cognoſcitur*, niſi à cauſa externa proveniat, extenſione & gravitate, flante præſertim auſtro, oculorum rubedine, calore mitiore, partis anterioris ab horâ nonâ noctis ad tertiam diei dolore. *Oritur* à plethora & ejus cauſis. Deducitur in actum ab affectibus nimiis, vini potu & aliis, quæ calorem vel dolorem capiti inferunt. *Curatio* inſtituenda citò, ne inflammatio vel alius affectus oboriatur. *Peragitur* I. Sanguinis (qui influxit) diverſione, per venæ cephalicæ, vel pedum, ſi menſes vel hæmorrhoïdes, ſuppreſſi (Arteriotomia propter ἀνευρυσμὸς non tentanda) ſectionem, quæ evacuat & revellit. Cucurbitular. lumbis, ſcapulis & cervici impoſitionem, Lenem evacuationem. Repulſionem per repellentia poteſtate frigida Hyeme, actu Æſtate, ſi æger juvenis, niſi catarrhus adſit, & per frictiones, inſtitutam. II. *Sanguinis qui influxit eductione ſenſibili*, per nares millefolio attritas, per venæ in frontem excurrentis, ſi poſterior pars afficitur, ſectionem, *Diſcuſſione*. *Diæta* conveniente.

II. Bilioſa *cerebri intemperies à bile exſuperante procedit. Cognoſcitur*, ex dolore dextræ inprimis partis acri & pungente: calore fervido, actionum cerebri depravatione, aurium excrementis flavioribus & multis, oris amaritudine. *Oritur* à cauſis bilem generantibus. *Dividitur* in illam, quæ eſt per

eſſen-

eſſentiam, in qua Curatio adminiſtratur I. *Venæ ſectione* dexteri brachii, poſt levem clyſterem, nullâ præmiſſâ præparatione, ſi febris abeſt. II. *Præparatione* ſi opus, per refrigerantia & humectantia cephalica, eò fortiora, quo bilis validior. III. *Purgatione* per aloëtica & alia cerebro ſpecialia. IV. Reliquiarum *abſumtione*: ubi Camphora propter vigilias vitetur. V. *Digeſtione*, per digerentia medicamenta. VI. *Diæta* oppoſita. Et illam, *quæ per conſenſum*; in qua procedendum, ut in ſuperioribus expoſitum eſt.

III. *Pituitoſa* cerebri intemperies *Cognoſcitur* ex ſignis in intemperie cerebri frigida allatis. Somnus eſt profundus vel multus, niſi ſoluta pituita Catarrhus excitetur & tuſſis. Dolor magis in occipite, à tertia hora noctis ad nonam affligens. Faciei pallor, niſi diuturnitate à ſanguinis parte eò delata, rubedine ſuffundatur. *Oritur* à cauſis pituitam generantibus, cerebro præſertim frigido, epate calido & humido, qui ſanguinem vaporoſum eò mittit. *Curatio* non eſt facilis, hyberno præſertim tempore, & facilè morbus ipſe in apoplexiam & paralyſin abit. *Perficitur* I. *Alteratione* poſt primarum viarum evacuationem, per Cephalica calida & ſicca, primò benigniora, mox fortiora, illaque ſæpiùs repetita. ubi decocto *Chinæ*, *Guajaci*, *Saſſafras* agi poteſt. II. *Purgatione* alterationi interpoſita; ubi pillulæ *Aſſajereth*, *aureæ*, & *Cochiæ*, vel illarum *Extractum*, locum habet. III. *Evacuatione* particulari per Errhina, maſticatoria, gargariſmos, collutiones oris, &c. IV. *Topicorum applicatione*, inter quæ fomenta, embrochæ, ſacculi, quibus inſenſibiliter materia evacuatur, locum habent. V. *Cauterii* ad ſuturam coronalem, vel ſetacei in cervice, ſi morbus cedere non vult, *appoſitione*. VI. *Corroboratione* per appropriata cephalica. VII. *Diæta* cauſæ & morbo oppoſita. *Di-*

vidi-

viditur in eam, quæ eſt à Pituita craſſa, ubi præparationes locum habent; nec venæſectio benè adhibetur: & eam, quæ à pituita tenui & fluida oritur, quæ Catarrhum excitat, & in qua ptarmica & Errhina fortiora vitanda ſunt.

IV. *Seroſa* cerebri intemperies. *Cognoſcitur* ex illis ſignis, quæ ſuperius expreſſa ſunt. Derivatur ad caput, ſeu ſenſim cum ipſo ſanguine arterioſo præſertim & ſpiritibus; ſeu confertim, ob cauſas externas validiores, potum vini nimium, iram, exercitationes, &c. *Curatur* I. *Humoris ſeroſi à cerebro evacuatione*, nullis præparantibus præmiſſis. Ea peragitur 1. *Purgatione* humoris per hydragoga. 2. *Vena-ſectione*, ſi febricula & fervor adeſt, quæ ſerum in caput movet, & ſi evacuatio conſueta ſuppreſſa eſt. 3. *Sudoriferorum* non calidorum, ut *Antimonii Diaphoretici*, bezoardici *Lunaris fumariæ*, &c. exhibitione. 4. *Diureticorum*, quæ lieni quoque proſunt, *propinatione*. II. *Intemperiei correctione*, per pulverem oſſium humanorum, lotiones exſiccantes, &c. III. *Diætâ*, de qua vide Practicos.

V. *Melancholica* cerebri intemperies, *Cognoſcitur* ex deliriis cum timore & mœſtitia, dolore ſiniſtræ præcipuè partis, ſomniis & viſis turbulentis, repentina interdum motus amiſſione. *Oritur* à cauſis melancholiam procreantibus. *Curatio* eſt facilis ab initio. *Peragitur* I. Humoris *melancholici* purgatis primis viis, repetita *præparatione*, per calefacientia & humectantia, inter quæ Syrupus *de pomis* præſtat. II. Ejuſdem, per potiones purgantes primò lenes, pòſt fortiores, (*lapis lazuli* laudatur) additis humectantibus evacuatione; quam evacuatio per Errhina & alia inſequi debet. III. *Cerebri* per *Confect. Alkermes* & alias *roboratione*. IV. *Diæta*, in qua acetum, quod melancholiam fermentat, vitandum. *Dividitur* in illam, quæ eſt *per eſſentiam*, in

qua

qua & cephalicæ ſiniſtri brachii ſectio copioſa, ſi niger ſit ſanguis, pauciſſima, ſi purus, habet locum: & illam quæ vel à *menſium* vel *hæmorrhoïdum* ſuppreſſione oritur; in qua revulſio, & venæ in talo ſectio, locum habet.

VI. *Atrabilaris* cerebi intemperies, *Cognoſcitur* ex vigiliis & delirio, &c. *Oritur* à cauſis melancholicum ſuccum ſuppeditantibus, eundemque exurentibus viſcerum fervor hîc plurimum poteſt. *Curatio* eſt difficilis, quia nimium à cerebri temperie recedit. *Perficitur*, I. *Repetita* per refrigerantia & humectantia, evacuatione primarum viarum præmiſſa, *præparatione*. Compoſitum *Cachunde*, de qua in Melancholia, hîc locum habet. II. *Repetitâ* atræ bilis per medicamenta melanagoga humidis permiſta, item particulariter cerebrum purgantia, *Evacuatione*. III. Per *Topica* & balnea aquæ dulcis *digeſtione*. Si non cedit, ſerum lactis cum Antemelancholicis humectantibus propinetur. *Dividitur*, I. In illam quæ eſt *per Eſſentiam:* ubi cephalicæ vel baſilicæ communis, ſectio locum habet. Et illam, quæ à *menſium* vel *hæmorrhoïdum* ſuppreſſione; de qua ſuperius. II. In illam, quæ eſt à *Sanguine* aduſto, in qua ægri ad riſum ſunt proclives. Venæ ſectione curatur. quæ à *Bile flava*, in qua delirium ferinum & iracundiâ viget & eam quæ ab *humore melancholico*, in qua mœſtitia & taciturnitas, vel hac ruptâ, loquacitas dominatur, &c.

Caput III.

De Meatuum cerebri anguſtia.

M*Eatuum Cerebri anguſtia eſt, quando illi à cauſis ſuis vel obſtruuntur, vel comprimuntur.*

Meatus iſti ſunt *pori cerebri*, quod fungoſum eſt ventriculi, venæ, arteriæ, nervi & cranii ſuturæ.

Signa

Signa ex actionum cerebri imminutione vel abolitione ſumuntur. *Cauſæ* ſunt, vel *Obſtructio* ab humoribus pituitoſis, ſanguine extra vaſa effuſo, vaporib. craſſis: vel *Compreſſio*, vel à cranio propter vim illatam, vel ſanguine vaſa diſtendente, unde illa φλεγμονώδει διαθέσει afficiuntur, vel in ſubſtantiam propter copiam, tenuitatem, vel acredinem illapſo. pituitoſo humore baſin Cerebri occludente. Tumore duro.

Curatio ſecundùm differentias variatur.

Differentiæ deſumuntur à cauſis.

I. Alia eſt à *Cauſis externis*, nempe, Aut fumis carbonum, cereviſiæ, muſti, &c. ſuffocantibus. Tum ægri libero aëri exponendi. Vapores aqua vitæ cum theriaca diſcutiendi. vomitio vel ſternuatio excitanda. Aut *Cranii compreſſione*, ab ictu. Tum præſentes & æger conſulendi. Cerebrum ut de fractura dicetur, elevandum. Aut *ſuturarum* ſeu *defectu*, qui corrigi non poteſt; ſeu ab humoribus & vaporibus *obſtructione*, qui fomentis diſcutiendi.

II. Alia ab *internis*, nempe I. *Sanguine* aut extra vaſa ſua effuſo, & anfractus ejus obſtruente, aut vaſa ita diſtendente, ut meatus comprimantur. *Tum* plethora plerumque adeſt, ſanguis per os & nares interdum erumpit. niſi hoc fiat, putredine ſua inflammationem &c. accerſit. Per venæ ſectionem & cucurbitulas evacuandum & revellendum. ſecta vel frontis vel linguæ venâ derivandum. II. *Pituita craſſa* vel baſin cerebri comprimente, vel exortum nervorum obſtruente, & ſic Spiritus animales intercludente. *Tum* Cauſæ pituitam generantes, capitis gravitas, oculorum obtenebratio, pituitæ per nares vel fauces ſuppreſſa evacuatio, præceſſere. Niſi tempeſtivè evacuetur, paralyſin &c. infert. *Curatio*, prout in intemperie pituitoſa dictum, inſtituend. III. *Vaporibus*, qui *vel* à victu pleniore vel

va-

vaporoſo procedunt, à quo abſtinendum: *vel* ab humoribus in inferioribus hærentibus, qui evacuandi: *vel* in principio febrium, ubi earundem ratio habenda, revellendum, deprimendum. IV. *Tumore*, qui vix vivente homine cognoſcitur, nec eſt curabilis.

CAPVT IV.

De commotione Cerebri.

Commotio cerebri eſt ejuſdem de loco naturali propter externas & violentas cauſas dimotio.

Subjectum eſt cerebrum, præſertim ſecundùm ſuperiores partes. *Signa* ſunt, ægrorum conſternatio, ut quaſi muti & apertis duntaxat oculis immoti evadant.

Cauſa eſt ictus vel caſus validior, bombardarum vel fulgurum fragor, quæ vel ſpiritus tantum conturbant, vel etiam cranii fracturam cauſantur.

Curatio abſolvitur, I. *Sanguinis* & *revulſione*, per venæſectionem, ne affluat. & *repulſione*, vitatis ſiccis & adſtringentibus, ne pori obſtruantur, & tranſpiratio intercipiatur. II. *Sanguinis*, ſi quis effuſus, *evacuatione*, per ſectionem venæ, tum puppis, quæ ſupra lambdoïdem eſt; tum illius, quæ ſub lingua. III. *Diſcuſſione*, primò cum repulſione conjuncta, pòſt ſola per calefacientia & humectantia.

Dividitur in *Leviorem*, & *Graviorem*.

Levior eſt, in qua duntaxat virtutis animalis in cerebrum retrahitur, & nulla fit vaſorum ruptio. *Tum* ſopor duntaxat incidit, nec tamen ita profundus.

Gravior, in qua etiam cerebri partes à naturali ſitu dimoventur, meatus concutiuntur, & vaſa rumpuntur. *Tum* ἀφωνία accidit. ſanguis per os & nares effunditur. Vomitus ventriculo conſentiente infeſtant. Materiâ putreſcente, oritur febris, delirium, cerebri Sphacelus, &c. & detruſâ ad nervos materiâ, alia Symptomata.

CA-

CAPUT V.

De Inflammatione Cerebri.

Inflammatio Cerebri eſt ejuſdem tumor, à ſanguine è vaſis in ſpatia partis effuſo & putreſcente exortus.

Signa ſunt, febris acuta & continua, quæ de tertio in tertium exacerbatur. Delirium perpetuum, quod ſenſim & paulatim inchoatur. faciei & oculorum rubor & ſqualor, membranis calore adurente exſiccatis, lacrymæ acres, excrementis quaſi ſponte defluentibus ob partis imbecillitatem, pulſus frequens & velox, &c.

Cauſa eſt ſanguis è vaſis elapſus, & ibidem intercepta tranſpiratione, putreſcens. *Effunditur*, vel propter copiam ſuam: vel propter tenuitatem & acredinem, adjuvantibus illis quæ aut ſanguinem ad caput deferunt, aut eundem violenter commovent, ut ſunt, aëris fervor, dolor, percuſſio, vulnus, ira, &c.

Curationis ſpes ferè *Nulla*, ſi convulſio ſupervenit. ſi urina alba & pullucida eſt, quia bilis ad caput rapitur. ſi præſente jam delirio, ſtridor dentium, ob muſculorum in temporibus & maxillis convulſionem advenit. ſi ad ſuppurationem tendit, quia pus intra cranium & membranam evacuari non poteſt. *Aliqua*, ſi die critico copioſus ſanguis ex naribus fluit. ſi ſudor multus & calidus à capite. ſi per alvum magna bilis copia poſt morbi vigorem evacuatur. *Parva*, ſi plures functiones læduntur. ſi lingua contremiſcit. ſi rigor, albis per alvum excretis infeſtat. ſi nigra ſtilla, eaque ſincera, ex naribus accidit, quia ab exuſtione valida eſt. ſi feſtucas colligunt. *Perficitur* 1. *Humoris*, qui influit 1. *Revulſione*, ſeu per ſectionem Cephalicæ, aut ſi magna adſit copia, medianæ primum, ſed non ad animi deliquium: ſeu per cucurbitulas cum ſcarificatione

profunda, ad partes inferiores & ſuperiores; ſeu per alia revulſionum genera. 2. *Repulſione*, niſi materia ad capitis cutem vergat, per repellentia; vel tepida, aceto levi temperata, capiti raſo appoſita, ſi calor vel internus vel externus non adeſt; vel frigida, ſi hoc eſt. 3. *Interceptione* per faſcias collo circumjectas. 4. *Leni purgatione.* II. *Humoris* qui influxit *Evacuatione*, per apertionem venarum capitis, narium, ſub lingua, & applicationem hirudinum, cucurbitulæ ad ſynciput. Diſcuſſione per medicamenta ex diſcutientibus confecta, Vnguentum Alabaſtrinum, &c. III. *Diæta*, in qua jejunium vitetur, &c.

Dividitur trifariam.

I. Alia *febrim antecedit*, in qua febre abſente purgare licet; majore præſertim Cacochymiâ præſente. Cucurbitulæ ſummo vertici ſunt apponendæ; ſcarificatione ſubſequente. Alia *febrim ſequitur*, in qua etiam lenioribus purgari poteſt, ſi materia turgeat.

II. Alia *magis à ſanguine quàm bile*, in qua plus ſanguinis mittendum. Alia à *bile magis quàm ſanguine*, in qua potius purgandum eſt.

III. Alia eſt *Membranarum cerebri*, cui ſigna ſuperius appoſita conveniunt. Alia *Cerebri*, in qua primò dolor caput occupat, & per occiput ad collum, & univerſam nucham penetrat. ægri non delirant, ſed ſenſus externos & internos amittunt. parum aut nihil loquuntur, &c.

CAPUT VI.

De Hydrocephalo.

Hydrocephalus eſt tumor capitis, à ſeroſi humoris, in aliqua membrorum caput conſtituentium parte, collectione exortus.

Signis

Signis opus non eſt. Nam ipſo viſu malum cognoſcitur. Corripit magis infantes, quàm adultos.

Cauſa eſt humor aqueus, ſeroſus, interdum fœculentus, imò & cruentus.

Curatio eſt *dubia*, tum quia pars nobilis: tum quia ſubjecta tenera: tum quia apoplexia vel lethargus facilè ingruere poſſunt. *Perficitur* I. *Aquæ eductione* per hydragoga, ſudores, urinam, inſenſibiliter diſcutientia & exſiccantia, ſectionem. II. *Cerebri* ad ſuam temperiem per calida cephalica *reductione*.

Differentia ab humoris ſitu ſumitur. Nam *Alius* eſt ab aqua, inter cutem & pericranium hærente. *Tum* tumor eſt mollis, ad candelam vel ſolem pellucidus, doloris expers cedit tactui & iterum aſſurgit; compulſus aquæ fluctuantis motum exhibet. Facilius medicamentis cedit, & ſectione unica tolli poteſt. *Alius* ab eadem inter pericranium & cranium conſiſtente. *Tum* dolor affligit, ſectio bina eſt adhibenda. *Alius* ab eadem inter cranium & membranas collecta. *Tum* tumor non eſt ita mollis, dolor major, frons extra ferè projecta eſt. Malum etiam ferè incurabile.

CAPUT VII.

De Contuſione Capitis.

Contuſio capitis eſt ejuſdem, extrinſeco plerumque integro apparente, à re gravi, dura & obtuſa, colliſio.

Signa quæ præceſſere, dabunt. Sanguis ex venis effunditur, & tumor mollis, lividus, abſque magno dolore excitatur.

Cauſa eſt in definitione expreſſa. Cute plerumque integra, exiguæ venæ ſub cute aperiuntur.

Curatio ita inſtituenda, ut I. *Humorum affluxus*

prohibeatur. idque per venæ ſectionem, ſi contuſio major eſt. per repellentium & adſtringentium admotionem, quæ ſæpius ne incaleſcant removenda. Capillis abraſis, ol. roſac. locus inungendus. per doloris mitigationem. II. *Sanguis, qui ſub cutem effuſus eſt, evacuetur*, inſenſibiliter applicato Emplaſtro de *betonica*, Ceroto *Vigonis*, de *Minio*, de *matris ilva*, de *gratia Dei*. III. *Suppuratio*, ſi impediri non poteſt, juvetur *Triapharmaco*, quod componitur ex olei dulcis parte una, aquæ communis partibus duabus, farinæ tritic. q. ſ. quibus ovi vitellum addatur. IV. *Materia* in pus converſa, ſectione in loco decliviore facta, *extrahenda*.

Dividitur tripliciter.

I. Alia eſt *cum cutis vulnere*, de qua ſequenti capite agetur. Alia *ſine eo*, de qua hoc loco dictum eſt.

II. Alia, in qua *muſculi temporales* contunduntur. *Tum* Delirium, paralyſis, convulſio & mors inde ſequitur. ſectio in loco propinquo inſtituenda eſt, ut muſculi caput moventes vitentur. Alia, in qua *contuſi non ſunt*.

III. Alia eſt *Adultorum*, de qua præcedentia accipi debent. Alia *Puerorum*, in qua 1. Abraſo vel forcipe detonſo capite, linteum ovi albumine, aceto, & roſaceo madidum, imponendum, & deligatione factâ, integro die naturali, linteum extrinſecum iiſdem madefaciendum. 2. Sequenti die Cataplaſma *benedictum* apponendum, & uſque ad diem nonum continuandum. 3. Poſt undecimum, Emplaſtrum *diapalma* Galeni, quod tertio quoque die immutandum. 4. Poſt vigeſimum Emplaſtrum *barbarum*. 5. Si ex partu ſit, *Diaphanicinum* ex roſaceo confectum diſcutit.

CA-

CAPVT VIII.

De Vulneribus Capitis.

ARTICVLVS I.

De Vulnere cutis & pericranii.

VVlnera capitis in triplici ſunt differentia. Vel enim *ſolam cutem*, & pericranium, *cranio intacto*, attingunt. Vel *cranium intactis membranis*, vel etiam *membranas*.

Vulnus cutis illæſo cranio eſt, quando ſcilicet ſolum cutis, panniculus carnoſus, muſculi, vel etiam pericranium vulneratur.

Signa quod attinet, vulnus vel obtutu patet, vel ſpecillo indagari poteſt.

Cauſa quia evidens eſt, non eſt quod de ea multa dicamus.

Curatio pro ratione Differentiarum variat.

Dividitur in Vulnus *cum contuſione*, & *ſine contuſione*,

In *Vulnere cum contuſione*. 1. Humectandum & emolliendum ita, ut partis calor naturalis à contuſione, aëre externo, medicamentis debilitatus ſimul foveatur. 2. In principio *oleo roſarum maturo* cum vitello ovi in mollioribus corporibus, in durioribus reſinâ lariceâ agendum. 3. *Terebinthina* omnibus vulneribus partium nervoſarum præſertim, commoda eſt. 4. Circa diem ſeptimum pus ſe melius oſtendit. 5. Si fiat à morſu feræ, labia vulneris ſcarificanda, ſanies ſanguiſugis extrahenda. Vlcus medicamentis abluendum.

In *Vulnere ſine contuſione*. 1. Interna cauſa ſeu *δυσκρασία* partis calida & dolorifica removenda, per inunctionem Vnguenti *de Alabaſtro*, Roſac. 2. Si ſola deligatione hiantia vulneris labia conjungi non poſſunt, ſutura cruenta vel ſicca ad contactum

adducenda; Vulneri verò medicamentum aliquod digeſtivum imponendum. Nec tamen id facilè faciendum, idque propter pericranium, quod intimè cranio adhæret, & per ſuturas membranis internis connectitur. 3. Cranio denudato & raſo, quod fit ut materia idonea carni generandæ ſuppeditetur, nec tamen facilè faciendum, non unguenta imponenda, ſed medicamenta actu & potentia ſicca, cum linimentis ſiccis, & temperamento oſſis ſimillimis applicanda. Plura vide apud Practicos.

ARTICULUS II.

De Vulnere Cranii ſeu fractura.

Vulnus ſeu fractura cranii, eſt continua in cranio ſolutio à vi exteriore facta, membranas cerebri non attingens.

Signa ſumuntur, *tum* ex Symptomatum inſequentium Syndrome, ut bilis vomitu, ſanguinis per nares & aures fluxu, caſu, ſtridore fracti oſſis &c. *tum* ex conditione ictus, ubi percutiens, capitis ictum recipientis conditio, Inſtrumenti diſpoſitio ſpectanda ſunt. tum Ex ſpecillo, nec nimis acuto, nec nimis craſſo, atramento, raſione, &c.

Cauſæ ſunt evidentes, continuum in cranio ſolventes.

Curatio eſt *Nulla*, ſi poſt ſeptimum febris obvenit, quia putredinis in cerebro eſt indicium. ſi vulnus aridum, ſiccum, purulentum, nigrum evadit. *Dubia*, ſi ægri vires ſtatim deficiunt, ipſe ſenex, quia calor illius debilior, & ſanguis ſeroſus. ſi caput deſtillationibus & Eryſipelatibus obnoxium. ſi Symptomata, quæ ſtatim obvenere quarto vel ſeptimo die, permanent & augentur. *Operoſa*, ſi obvenit Æſtate, propter inflammationis imminentis metum. ſi humidâ regione, quod ab humidis facile offendatur

cere-

cerebrum. ſi plenilunio propter humorum abundantiam. ſi cerebro vulnus vicinum. ſi in ſyncipite & bregmate, quia cerebrum hic viciniꝰ magis arcuatur, ſaniei commodus effluxus non datur. ſi in temporibus, quia muſculi temporales arteriis, venis, & nervis abundant. & maxillæ inferioris motus læditur. ſi in ſuturis, tum quia cranium ibi imbecille, tum quia dura mater fibris ibi annectitur. ſi accidit cum contuſione, quia iſta multa illaque occulta mala infert. De *illius inſtitutione* hæc obſervanda: 1. Quia in corporibus plethoricis, quæ levia etiam ſunt vulnera, ob humiditatem Symptomata attrahunt, evacuandum; ita ut mitioribus fortiora addantur, & illa, quæ bilem & ſerum purgant, *evacuentur*: Venæ ſectio etiam inſtituatur, & Clyſteres applicentur. 2. Bilem & ſeroſos humores alterantia, motumque calidorum humorum ad caput impedientia ſummè proſunt. 3. Si cutis ſit vulnerata, & non ſatis pateat, latius aperienda, donec fiſſura tota in conſpectum veniat. Tum verò pericranii ſectio tentanda, cum ſuſpicio eſt læſi cranii. Commodiſſima eſt illa, quæ tranſverſis lineis figurâ crucis fit. 4. Muſculi temporales propter nervoſitatem vitandi; ſuturæ, propter fibrarum tranſitum. 5. In Vulnere frontis cavendum, ne ſectio fiat per tranſverſum. Nam ſi muſculus qui palpebram attollit, ita ſecetur, palpebra decidit. Sectio itaque à parte inferiore ſurſum verſus facienda, &c.

Differentiæ fracturæ cerebri ſunt quinque.

I. *Fiſſura*, à gravi & contundente telo, in oſſe duriore, eaque conſpicua, inconſpicua, capillaris, brevis, longa, recta, curva laminæ externæ, internæ, utriuſque, &c.

II. *Contuſio* ſeu colliſio, cujus duæ ſpecies. *Vna*, cum cranium ſolum in ſeipſum cedit ac ſubſidet. *Altera*, cum cranium ſolum deprimitur, & foveam in oſſe molli acquirit.

III. *Depreſſio*, cum os finditur, & retrocedit.

IV. *Sedes*, cum à telo acuto cranium læditur, ita ut aciei teli impreſſi veſtigium conſpicuum ſit. Huc pertinet *Dedolatio*.

V. *Contra fiſſura*, ſeu ξυμφορία, quæ tres habet modos. 1. *Cum* locus fiſſus & percuſſus, ſunt in uno eodemque oſſe. 2. *Cum* ejuſdem oſſis percuſſa tabula externa, eaque integra manente, interior dehiſcit. 3. *Cum* os percuſſum ab oſſe fiſſo ſutura diſterminatum eſt. De quibus vide Practicos, inprimis *Iacobi Berengarii Carpenſis* aureum *de fractura cranii* libellum, Lugduni nuper editum.

ARTICVLVS III.

De Cranii fractura cum meningum læſione.

CRanii fractura cum menignum læſione *eſt duplex*. Nam,

Vel *Dura meninx* ſaltem ſimul læditur: *Tum* ſanguis copioſè effluit, cum plurima vaſa per eam diſſeminentur, & dolor in parte membranoſâ valdè urgeat. In *Curatione*, non neglectis quæ vulnus cranii ſpectant, ſanguis eſt ſiſtendus. Dolor oleo roſarum tepido leniendus. ſi purulenta evadere incipit, melle roſato detergenda. ſi huic non cedit, ad fortiora, ut Vnguentum Ægyptiacum accedendum, &c.

Vel *Pia mater*, ſeu tenuis membrana, ſimul afficitur. Tum ſanguinis profluvium & inflammatio metuenda eſt. Curationem vide apud Aquapendentem chirurg. l. 2. c. 20.

TITVLVS II.

De Symptomatibus Cerebri.

CAPVT I.

De Symptomatibus ſenſuum externorum.

SYmptomata Cerebri infeſtant *vel* ſenſum tactus, *vel* ſenſum communem, *vel* Imaginationem, *vel* Imaginationem & Ratiocinationem ſimul, *vel* plures ſenſus internos, *vel* motum animalem, *vel* ſenſus internos, externos, motum & Ratiocinationem, ſeu plures animalis facultatis actiones ſimul, *vel* excretionem & Retentionem. Ad primum pertinet *Dolor Capitis.*

ARTICVLVS VNICVS.

De Cephalalgia ſeu Dolore Capitis.

C*Ephalalgia eſt tactus in partibus capitis membranoſis à ſolutione continui facta, moleſtia & corruptio.*

Subjectum eſt caput ſecundùm partes membranoſas, cute, pericranio, nervis membranis veſtitis, ipſa ſubſtantia cerebri non excluſis.

Signis opus non eſt: ex relatione patientis cognoſcitur.

Cauſa eſt, quicquid quoquo modo violentam unitatis ſolutionem infert, ſive id faciat occultè, ſive manifeſtè: ſive ſit *externum* quid, ut ervum, lactis potus, glandes palmarum & quercuum, ſemen viticis, olivæ nigræ, odor rei gravis, &c. ſive *internum*, de quo differentiæ conſulantur.

Curatio eſt *Bona ſpei*, ſi quarto die bona ſigna apparent. ſi pus, vel aqua per nares, aures, vel oculos effluit. *Ambigua*, ſi febris acuta adeſt, & urina alba,

quia bilis ſurſum fertur, & inflammatio metuenda eſt. ſi æruginoſa vomuntur, & cum ſurditate vigilatur, quia ob collectam bilem vehementer & citò inſaniunt. ſi Catoche, cum intercepta alvo, ferociente intuitu, facieque impensè rubente detinentur, quia opiſthotono corripiuntur. ſi ſimul ſonitus aurium ſine febre, vertigo, vocis ſurditas, & manuum torpor accidit, quia apoplectici vel Epileptici evadunt. *Nullius* ferè. ſi vehemens cum fuerit, ſubitò deliteſcat, non ſequente alleviatione per criſin. ſi extrema frigeſcant, quia calore tetracto phlegmone excitari poteſt. ſi cum febre acuta ſit, & quarto die ſignum aliquod pernicioſum apparuerit. ſi ſanus eo repentè corripiatur, ſtatim obmuteſcat & ſtertat, nec febri valida corripiatur. *Peragitur* I. *Doloris mitigatione*, vel per Anodyna, ex *cancris fluviatilibus* cum aceto roſaceo contuſis, aqua *Verbenæ*, radice ipſius contuſa & impoſita, unguento alabaſtrino, quæ ſuturis & temporibus applicari debent: vel per *Narcotica*, quæ fronti duntaxat apponi poſſunt. II. *Cauſarum remotione, & partis roboratione*: de quibus in Differentiis videbitur.

Differentiæ Cephalalgiæ ſunt variæ.

I. Alia eſt *Symptomatica*, de qua hîc agimus. Alia *Critica*, quæ non ab initio, ſed circa tempus criſeos affligere incipit. *Tum* ſpiratio repentè fit difficilior, retractis hypochondriis. Venæ tument, & arteriæ in temporibus pulſant: genæ rubeſcunt. ſpontaneæ lachrymæ fluunt: æger manibus nares ſcalpit, & hæmorrhagia plerumque inſequitur.

II. Alia eſt *Externa*, quæ pericranium obſidet, in ſuperficie percipitur, ad radices palpebrarum pertingit, capillorum manuſque preſſu exacerbatur. Alia *Interna*, quæ ad tactum miteſcit, præſertim ſi ſit ſine diſtentione; & ad radices uſque oculorum pertingit.

III. Alia

III Alia eſt à *Cauſis Externis*, nempe 1. *Ebrietate*, quam cereviſia cui chamæpeuce incocta eſt, facilè cauſari poteſt. *Tum vomitu*, *materia in* ventriculo fluctuans ejicienda. Folia vel *braſſica* in aqua calida madefacta, vel *Ruta* cum aceto roſaceo contrita, applicanda. Spiritu vini caput irrorandum, pedes ſale & aceto fricandi. 2. *Contuſione*, percuſſione, vulnere, ubi curatio ex ſuis locis petenda eſt. 3. *Calore* ſolis, balnei, ventorum auſtralium. Tum caput refrigerantibus agindum. 4. *Aliorum uſu*, ut ſunt dactyli, avellanæ, caſtaneæ, nuces juglandes, tubera, ſemen cannabis; coriandri non præparati, Thus, ſtyrax, myrrha nimium ſumta, &c.

Alia ab *Internis* nempe, 1. *Intemperie* abſque materia, quæ ſi *Calida*, dolor eſt vehemens, & caput calet. ſi *Frigida*, dolor eſt diuturnior, caput friget. conveniunt Rotulæ ex Diamoſcho dulci, & ſacculus ex calefacientibus Cephalicis. ſi *Sicca*, dolor eſt moderatus, lentus. præceſſere cauſæ exſiccantes. 2. *Intemperie cum materia*, quæ vel eſt *A ſanguine*; Tum dolor mitior eſt, ſynciput potiſſimum occupat, & ante cibum increbeſcit. *Curatio* ex ſuis locis petatur. vel *A Bile*; Tum dolor eſt pungens, erodens, dexteram Syncipitis partem plerumquc occupat. In *Curatione* proſunt Epithemata ex *laudano Opiato* cum aqua roſarum, Veſicatoria ad collum locata, Aquæ roſarum cum Camphora olfactio, Capitis ex *Agarici decocto* cum floribus chamæmeli lotio, Auricularum ſcarificatio, &c. Vel à *Pituita*; tum dolor in dextra potius occipitis parte affligit. Valent, *Oxymel ſquillit*, aqua flor. *ſambui*, *opuleg. roriſmar.* cum cryſtallis nitri. *Nuclei perſicorum*, cum aqua verbenæ contuſi. Oleum *Nucis moſchat.* expreſſum, Balſamus *Apoplecticus*, *ſuccini*, ſacculus *Hartmanni*. Vel à *Melancholia*; Tum vigiliæ urgent. dolor in ſiniſtra occipitis

parte.

parte. Curatio ex ſuo loco petatur. 3. A *Flatu.* Tum dolor eſt vagabundus, tenſivus, ſtatis ſæpe diei horis recurrens. *Diſcutitur*, ſi tempora & ſutura coronalis, cum allio contuſo & aceto vini aut urina infantis commixto, inungantur & confricentur.

III. Alia *per eſſentiam* ſeu primaria, quæ interdum etiam à *vermibus* cum roſione quadam & pruritu narium oritur, & quæ omnes ſuperiores differentias ſub ſe complectitur. Alia *per conſenſum* cordis, ut in febribus, hypochondriorum, Ventriculi, uteri, &c. & hæc ut plurimum eſt *Hemicrania*. Vide Tit. 1. hujus libri cap. 2.

IV. Alia eſt *Cephalalgia ſpeciatim dicta*, quæ nihil aliud eſt quàm *dolor recens, levis, & ſine magnâ imbecillitate facilliméque ſolubilis*, ab externis plerumque cauſis obortus, ſæpiſſimè cum febre.

V. Alia *Cephalæa*, ſeu *dolor contumax diuturnus, paroxyſmis maximis, ſed levibus de cauſis ſuſcitatis, totum cerebrum, caput, vel certè maximam ejus partem, potiſſimùm membranas infeſtans*. Alia *Hemicrania* dimidiæ partis capitis, quæ â partibus ſubditis exoritur. In ea quæ eſt *à ventriculo*, proſunt ad evacuationem *pillulæ Fernelii*, ex aloës opt. unc. ſ. pulv. elect. de gemmis, diatrionſantal. roſar. rubrarum ana gr. vj. Cum Syrupo de abſinth. & violar. num. xxx. formatæ, & x. hora ante cœnam deglutitæ. Capiti apponi poteſt Epithema ex *radic. cucumer. agreſt.* viridi cum verbena & abſinthio pontico, in hydrelæo decocta.

CAPUT II.

De Symptomatibus ſenſus communis.

ARTICULUS I.

De Vigiliis nimiis.

SYmptomata ſenſum communem infeſtantia ſunt, *Vigiliæ*, & *Coma ſomnolentum.*

Vigiliæ præter naturam ſunt ſenſus communis & externorum præter modum exercitium, propter continuum ſpirituum in organa influxum, exortum.

Signis opus non eſt. Relatio ægri ſufficiet.

Cauſa in definitione expreſſa eſt. *Spiritus* autem *influunt*, quia ſopiri non poſſunt, ſeu propter externa, objecta nempe, lucem nimiam, curas, cogitationes; ſeu interna, intemperiem cerebri calidam, dolorem, &c. *Curatio* eſt *difficilis.* ſi inciderint in juvenes & minus aſſuetos. ſi delirium, vel convulſionem vel tuſſim inferant. ſi diu durent. ſi à cauſis internis oriantur. *Conſiſtit* I. In *Cauſarum* vigilias inferentium *remotione*. II. In *ſomni* ſeu per cephalica refrigerantia extra applicata vel intus data, ſeu per Narcotica *conciliatione*. Excellunt, pinguedo *lucii piſcis* temporibus illita, Vinum *Hypnoticum* Mynſichti, Soporiferum *Saxoniæ*, Liquor ex *vermiculis ſpongiarum cynoſbati*, poſtquam maturuerint expreſſus, *Opium* croco, magiſterio corallorum & Spiritu vitrioli correctum. pulmentum ex *ſemine papaver.* cum *ol. Hyoſcyami*, & lacte muliebri, pulſibus applicatum. *Pediluvium* Hartmanni, &c.

Differentia à Cauſis ſumitur.

Aliæ ſunt à *Cauſis externis*, nempe I. Affectibus animi, timore, mœrore, curis, conſuetudine. Tum iſta removenda, & quia intemperiem capitis cauſari ſolent, humorum proventui occurrendum. 2. Objectis ſenſuum externorum, quæ rejicienda. Laudatur

tur inunctio narium per *Oleum nenupharinum*, & eſus lactucæ.

Aliæ ſunt ab *Internis*, nempe 1. *Intemperie calida & ſicca*, ſeu ſine febre, quæ ſpiritus agitat, & vapores diſſipat. Curari ex ſuo loco debet. 2. *Vaporibus calidis*, acribus, ſalſis, qui membranas cerebri vellicando ſpiritus turbant. Hi, *vel* ab apoſtemate capitis aliquo elevantur, *vel* ex toto, *vel* ex partibus; *vel* ſine febre; *vel* cum febre. Signa & Curatio ex ſuis capitibus peti debent. quæ vapores demulcent, poſt cœnam exhibenda ſunt. 3. *Vaporum ſpiritus ſopientium defectu ſeu* quod non generentur: ut in inedia, cruditate. *Tum* in curatione ratio diætæ habenda eſt: *ſeu* quod diſſipentur, ut in intemperie calida. *Tum* ejuſdem ratio eſt habenda. 4. *Dolore*, in quo cum ſenſus communis ſimul afficiatur, eo commoto, omnes reliqui commoventur. *Duratio* ad ipſius mitigationem convertenda. Huc pertinet *Tuſſis*, *Alvi fluxus*, &c. quæ ſomnum homini eripiunt.

ARTICVLVS II.

De Comate ſomnolento, ſeu Cataphora.

Coma ſomnolentum eſt ſopor gravis, quod ſenſus communis torpens, nec ſpiritus animales ad ſenſus diffundi ſinat, nec ab iis accepta objecta agnoſcat & dijudicet, exortus.

Signa ex eo ſumuntur, quod æger demiſſâ ferè inferiore maxillâ & hiante ore dormit, excitatus oculos aperit, reſpondet, ſed mox iterum, in ſomnum delabitur. Sic à caro, apoplexia & uteri ſuffocatione diſtinguitur.

Cauſa eſt, quicquid ſpirituum animalium ad ſenſus organa influxum prohibet, eoſque ad actiones animales ineptiores reddit.

Cura-

Curatio eſt *dubia*, ſi virium imbecillitatem magnam, ſeu ex morbo aliquo acutiſſimo, ſeu ex gravi cerebri affectione ſequitur. ſi in continuis febribus accidit. ſi à cauſa maligna proficiſcitur. *Nulla ferè*, ſi à morbis calidis & ſiccis oriatur: quia ita inſignem in cerebro refrigerationem eſſe neceſſe eſt. ſi malum ita ingraveſcat, ut ſenſus, motus, & reſpiratio ipſa tollatur. In quibus conſiſtat, in Differentiis videndum eſt.

Dividitur pro ratione cauſarum.

I. Aliud eſt ab *Humiditate* vel *Frigiditate cerebri. Tum* materia in capite evacuanda, & diſcutienda. In illa, irrigatione capitis *acerrimo aceto* cum roſis & *floribus chamæmeli* permixto. in hac, cum oleo anethino calidè inuncto. In utraque Apophlegmatiſmis, Errhinis, ſternutatoriis agendum. Aliud à *Vaporibus narcoticis*, Spiritibus animalibus torporem inducentibus, qui *vel* ſunt à nimio potu. *Tum*, eo adhuc in ventriculo hærente, vomitus excitandus. *Vel* cum febribus plerumque conjunguntur. *Tum* 1. Vapores ſeu per venæ in cruribus ſectionem, ſeu per clyſteres, frictiones, cucurbitulas, &c. revellendi. 2. Iidem per Oxyrrhodina actu calida, ſuturæ coronali applicata, quibus liberalius acetum admiſceatur, repellenda; vel quod melius, ruta, caſtoreo, aceto, &c. diſcutienda. 3. Ne ea quæ ſomno depellendo exhibentur, febrem augeant, cavendum. *Vel* ſine ipſis affligunt. Tum à ventriculo, utero, vel aliqua parte inferiore elevantur. Iiſdem, quibus antecedentes, remediis tolluntur. Narcoticorum vim infringunt. *Ruta* cum *aceto*, balſamum *rutæ*, *Caſtoreum*, *nigella*, ſuffitus *ſulphuris*, &c. Diætam, vide apud Practicos.

CA-

CAPUT III.

De Symptomatibus Imaginationis.

ARTICULUS UNICUS.

De Vertigine.

SYmptoma imaginationis, quod & ſenſum communem interdum lædit, eſt *Vertigo*, quæ nihil aliud eſt *quàm falſa converſionis & circumgyrationis imaginatio, ab inordinato, & circulari ſpiritus animalis in cerebri parte anteriore, motu exorta.*

Subjectum eſt cerebrum ſecundùm anteriorem partem, quatenus eſt pars organica, ſpiritus animales continet, & quibuſdam meatibus, in quibus illi moventur, præditum eſt.

Signis opus non eſt. Aliis omnia in gyrum circumagi videntur; aliis & viſus obſcuratur, nonnullis ſibilus in auribus percipitur, &c.

Cauſa eſt, quicquid vel vapores ex ſe ſuppeditat, ut *radicula*, *allium*, *ſinapi*, *vinum*, &c. vel humores fundere & agitare ſolet, quo & purgatio ſpectat.

Curatio eſt *dubiæ ſpei*, ſi ſenibus accidit: quia cerebrum debile habent. ſi diu durat, quia Epilepſiæ vel apoplexiæ eſt prænuncia. ſi in ea caput vel corpus circumagi videtur. *Peragitur* I. *Diſcuſſione*, Tum foramina narium oleo *majoranæ*, *nucis moſchatæ* inungantur; vel iiſdem aqua roſarum cum aceto admoveatur. Tempora & carpi manuum, aqua aceto roſaceo cum gutta *ol. cinnamomi* mixta, inungantur: vel ſucco betæ nigræ illinantur. Palatum theriaca inungatur. II. *Venæ-ſectione*, ſi nimis eſt fortis. III. *Revulſione*, ſi ab inferioribus partibus procedit. IV. *Diæta*, in qua cibi vaporoſi, cereviſia multo lupulo condita, & alia vitanda. Ad præſervationem *ſemen carni* in vino maceratum, ſiccatum

tum, & quotidie ſub horam decubitus ſumtum laudatur.

Differentiæ ſumuntur à cauſis.

I. Alia eſt à *Cauſis evidentibus* ſpiritus agitantibus, ut ſunt, diuturna totius corporis circumgyratio, adſpectus rerum circulariter motarum, proſpectus ex loco altiſſimo in profundum. Sic enim ſpiritus ex adſpectu rei inſuetæ & meticuloſæ diffunduntur, & retrahuntur. *Cognoſcitur* ex relatione ægri. *Curatur* quiete & ſomno. ſi planè non ceſſat, frictionibus. Si *à fame* eſt, Mica panis in ſucco *granatorum*, vel vino auſtero intincta exhiberi debet.

II. Alia eſt à *meatuum cerebri anguſtia*, per quos quidem Spiritus animales moventur, ſed quia impediti ſunt, retrocedunt. *Oritur* ea *vel* ab obſtructione partiali, quam ſi vapores craſſi inferunt, citò ſolvitur: ſi humores ſeroſi & pituitoſi, diu durat, fluctuationis ſenſus adeſt. In Curatione ratio cauſæ haberi debet. *Vel* ex cerebri compreſſione, & cranii fractura, quæ ſuis locis videantur. *Vel* ex arteriarum ab exortu & ingreſſu in calvariam univerſo per cerebrum ductu coaleſcentia, de qua vivente homine vix aliquid certi ſtatui poteſt.

III. Alia eſt *à vapore ſpirituoſo* in Cerebro genito, qui inordinato motu in venas & arterias effuſus, ſpiritus animales ita agitat, ut circulariter in ſe convertantur, & phantaſiæ falſam hanc rerum ſpeciem exhibeant. *Cognoſcitur* ex vehementi capitis dolore & gravitate, aurium diuturno tinnitu; ſenſuum externorum quadam læſione. Malum eſt frequens, ex levi occaſione corripit, & diu durat. *Oritur* à cauſis flatus generantibus, conſuetâ præſertim evacuatione ſuppreſsâ. *Curatur vel* in paroxyſmo, de quo ſuperius: *vel* extra paroxyſmum 1. *Materiæ* vapores ſuppeditantis *evacuatione*, tam univerſali; quàm particulari. ab Errhinis quidam

metuunt. 2. Ejuſdem *Revulſione*, *Derivatione*, & *Diſcuſſione*, per veſicatoria, cauteria, frictiones, lotiones capitis. 3. *Cerebri roboratione*, per externa & interna. Ex *appropriatis* laudantur *ſtercus pavonis* drach. j. pondere in vino maceratum, colatum, & ebibitum. Extract. *Scorzonera*, Radices *Doronici* comeſtæ, *Auricula urſi*, pinguedo *damarum* & *colubrorum* temporibus illita, Pulvis *bombycum exſiccatorum* vertici inſperſus. Valent quoque Spiritus *rorismarini*, oleum *ſuccini*, *Theriaca Hippocratis*, Pulvis ex *cinnabar. miner. vera unc. ſ. Margarit. præpar. corallor. rubr. præp. ana ſcr. ij. Croci ſcr. j. Foliis auri n. x.* factus, & in aqua Liliorum convall. doſi ſcr. j. exhibitus. Electuarium *Saxoniæ*. *Dividitur* in eam, quæ eſt *à ſanguine fervido*. *Tum* rubedo faciei, & pulſatio arteriarum adeſt. In *Curatione* habenda ratio venæ ſectionis, baſilicæ primò, ſi plethora adeſt. Cephalicæ ſtatim, ſi in capite duntaxat abundat: non eſt educendum confertim, ſed pluribus per intervalla detractionibus. Arteriotomia non facilè tentanda. & in eam, *quæ eſt ab humore pituitoſo*. *Tum* locus de intemperie pituitoſa conſulendus. Evacuatio præmiſſo clyſtere optimè per extract. *pillular. cochiar.* à ſcr. ſ. ad iſ. expediri poterit. Lixivium & Balſamum vide apud Agricol. p. 1. p. 58.

IV. Alia eſt à *vapore ſpirituoſo*, ex aliis partibus elevato. *Cognoſcitur*, quod nulla ſenſuum læſio præceſſit, malum per vices affligit, partis affectæ ſigna adſunt. *Oritur*, Aut *à ventriculo* ſeu picrocholo, ſeu pituitoſo, ſeu ob imbecillitatem cibos corrumpente. Tum *Curatio* ad ventriculum obvertenda. Locum hîc habent *granum thuris* unum atque alterum poſt cibum ſumtum, confectio *fœniculi*, *coriandri*. ſaccharum *prunellæ*, roſatum. Electuar. ex conſerva roſar. rubr. antiq. Diacydon. ſimpl. ſpirit.

vitrio-

vitrioli, & Syrupo Menthæ. Reliqua vide de morbis ventriculi. Aut *ab Epate, Liene, Vtero, toto*; ut in febribus fieri ſolet. Tum affectarum partium & Symptomatis ratio habeatur.

CAPVT IV.

De Symptomatibus imaginationis & ratiocinationis læſæ.

SYmptomata imaginationem & ratiocinationem lædentia ſunt, *Memoriæ læſio, Delirium, Phrenitis, Melancholia, Mania, & Rabies, ſeu Hydrophobia.*

ARTICVLVS I.

De Memoriæ læſione.

M*Emoriæ læſio eſt ejuſdem à cauſis ſiccitatem cerebri cum moderato calore conjunctam ad memoriam neceſſariam lædentibus, & ſic Spiritus animales vel nimis torpidos, vel nimis mobiles reddentibus, imminutio vel abolitio.*

Signis opus non eſt. Actiones ægri Symptoma detegunt.

Cauſæ cerebri temperiem ad memoriam neceſſariam lædentes, vel *calorem nativum obtundunt*, ſeu *Externè*, ut Venenata, Narcotica, cervici vel collo applicata; ſeu *Internè*, ut Intemperies frigida, humida, quæ aut ob ætatem pueros & ſenes afficit; aut ob cibum & potum frigidiorem & humidiorem, aërem craſſiorem, morbos, & alias (de quibus in intemperie frigidâ actum) cauſas, alios. Vel *eundem diſſolvunt*, ut ſunt *Externè*, philtra, vigiliæ, nimiæ cogitationes, medicamenta calida. *Internè*, morbi calidi, cerebri abſceſſus, bilis abundantia, &c. Vel *eundem exaltant*, ut ſunt Intemperies calida & ſicca, quæ inordinatum ſpirituum animalium motum

cauſatur. Vel *ſpirituum animalium motum impediunt*, ut ſunt Conformatio capitis & cerebri minor, Craſſities ejuſdem, &c.

Curatio cauſas ſuas reſpicit, & ex ſupra dictis ſumi poteſt. *Appropriata* memoriæ ſeu conſervandæ ſeu reſtaurandæ putantur. *Tinctura lunæ* in aqua Liliorum convall. ſumta. *Pulvis Trithemii*, de quo in miraculis Mulleri, dictus, *Confectio Anacardina* dr. ſ. pondere cautè exhibita, niſi intemperies calida & ſicca impediat. Intemperiei frigidæ, humidæ reſiſtunt, Aqua *Magnanimitatis* Cunradi. *Lilium convall. Meliſſa, Thus* ſcrup. ſ. pondere cum vino ſumtum, nux muſchata, &c. de quibus conſulantur Practici.

ARTICULUS II.

De Delirio.

D*Elirium eſt phantaſiæ & ratiocinationis depravatio, à phantaſmatis abſurdi & inconvenientis oblatione exorta.*

Signa, *incipientis*, in taciturno garrulitas, & vice verſâ, in mite, ferocia, ſermo obſcenus, oculorum mobilitas, quod cum cerebro, arteriis, venis & nervis ſocientur, pulſus in hypochondriis cum perturbatione. *præſentis*, ſermones & actiones inconſuetæ & inconcinnæ.

Cauſa eſt phantaſma abſurdum, vitio ſpiritus animalis tam fixi quàm mobilis, qui purus, lucidus, temperatus & ordinatè mobilis eſſe debet, exortum. ſi enim ab iſtis requiſitis deſciſcat, phantaſmatibus, circa quæ ratio occupatur, vitium communicatur, & ea intellectui non ita ut debent, offeruntur.

Curatio pro ratione Differentiarum variat.

Dividitur delirium in *Primarium* & *Sympatheticum*.

I. *Primarium eſt*, quando cerebrum per ſe afficitur. & eſt vel *cum febre*, de quo ſequenti capite: vel *ſine febre*, continens ſub ſe, *tum* παραφροσύνην & λῆρον ab imbecillitate facultatis principis, ob immoderatum ſanguinis profluvium, vel diuturnas vigilias exortum: *tum* Stultitiam, in qua facultates principes, non ſolùm imminutæ, ſed & depravatæ ſunt.

II. *Sympatheticum*, quando cauſa ab aliis partibus communicatur. *Diſpeſcitur* in illud, quod eſt *ſine Febre*, quæ ſub ſe complectitur *temulentiam*, ſeu à vino, cereviſia, Spiritibus inducta; ſeu à cannabi, lolio, hyoſcyamo, coculis de Levanthe, corticibus mandragoræ, opio, &c. *Præſervant* comæ abſinthii & rutæ ſtomacho jejuno comeſtæ, braſſica, buccella panis hauſtui ſupercomeſta. *Curant* Vomitus, Acidorum uſus, &c. Et in illud, quod eſt *cum Febre*, quod vel in febribus acutis accidit. *Tum* febris præſtò eſt. ſi in principio abſque ſignis coctionis adveniat, phrenitidem inducit. ſomno demulcetur. ſi cum coctione & aliis ſignis accedat, decretorium eſt. *Curatur*, 1. *Revulſione* per venarum in pedibus apertionem, & alia. 2. *Fervoris* ſanguinei in capite temperatione per Topica. 3. *Hypnoticorum* applicatione. 4. *Materia* quæ caput occupavit, tum *Evacuatione*, venâ vel frontis vel linguæ ſectâ; tum *Diſcuſſione*, per applicationem columbar. diſſectar. decocti chamæmel. ad caput, &c. Vel *in Inflammatione* partium, Diaphragmatis inprimis. *Tum* reſpiratio eſt inæqualis. hypochondria ſurſùm & intrò revelluntur. delirium cum tuſſi & dolore lateris junctum eſt. *Curatio* ad partem affectam obverti debet.

ARTICVLVS III.

De Phrenitide.

Phrenitis eſt delirium perpetuum & continuum, ab inflammatione membranarum cerebri exortum, cum febre continua affligens.

Signa ſunt, delirium perpetuum, febris continua, vigiliæ perpetuæ, reſpiratio parva & frequens.

Cauſa eſt inflammatio membranarum cerebri: de qua hoc libro ſuperiùs egimus.

Curatio ad morbum, vigilias, & urinæ ſuppreſſionem obvertenda eſt. *In illo Vena-ſectio* eſt unicum remedium: ſed & pennâ ad radicem inſtar ſtellæ effigiata, intra nares immiſſa, ac fortiter circumducta, copioſum aliquando eduxit ſanguinem. plura de Inflammatione cerebri videri poſſunt. Propter *iſtas* hypnotica repellentibus admiſceri, vel ſeorſim adhiberi debent. *Laudani opiati* gr. iij. in liquore convenienti, cautè adhibita, ne phrenitis in veternum abeat, laudantur. *Hæc* vel ſpontè, vel quod ægri reddere negligunt, accidere ſolet, & fomentis emollientibus tollitur. Habent in iſto morbo uſum, *Luna potabilis* Hartmanni gutt. VI. pondere. Pharmacum *phantaſticum* Bartoleti, cujus doſis à drach. j. ad ij. & Spiritus terræ ſigillatæ.

ARTICVLVS IV.

De Melancholia.

Melancholia eſt delirium, à phantaſmate melancholico exortum, quâ detentus, uni cogitationi, abſque furore & febre, cum triſtitia & metu, inhæret.

Signa ſunt, Triſtitia & metus abſque cauſa evidenti. Taciturnitas vel ſermo incongruus, de unâ re præſertim.

Cauſa

Cauſa eſt phantaſma melancholicum, quod procedit à ſpirituum animalium vitio, qui cum lucidi, tenues, ſubtiles & mobiles eſſe debeant, obſcuri, opaci, tenebricoſi & fixi redduntur. Vnde omnia objecta ad modum vitioſæ diſpoſitionis ſpirituum, ſpeciebus imprimuntur. Hanc diſpoſitionem acquirunt, vel à *vitio cerebri*, à nitore ſuo deflectentis, & tales ſpiritus generantis: vel *materia ex qua fiunt*, ſanguinis nempe & ſpiritus vitalis: vel *materia impura* & melancholicæ, quæ ſanguini & Spiritibus permiſcetur, ſive ea ſit humor, ſive vapor.

Curatio eſt *facilis*, ſi recens: ſic enim ſolo victu & humectatione corporis ac capitis interdum curatur. ſi corpus augmentum ſumit. ſi imaginatio ſaltem læditur. ſi cum riſu aliquo eſt. *Nulla*, ſi hæreditaria. *Proceſſum* vide de intemperie cerebri melancholica, & infra in differentiis. Nota tamen, 1. Diætæ hîc magnam rationem habendam. ſomnum, ne in maniam abeat, urgendum. *Acetum* nonniſi ut vapores ſicci à cerebro avocentur, adhibendum. Aquæ dulcis balneum non negligendum. 2. Ægrum ad contrariam imaginationem ducendum. 3. Medicamentis interdum ad certum tempus abſtinendum. Laudantur hîc, *Confectio Alkermes*, *Tinctura & Extractum Lazuli*, *Elixir proprietatis*, *Lapis Bezoar*, *Cachunde* medicamentum Indicum; cujus deſcriptionem vide apud Zacutum Hiſtoriæ Medic. l. 1. p. 310.

Dividitur in aliquot ſpecies.

I. Alia eſt *Cerebri*, quando Cerebrum in modo ſubſtantiæ à naturali luciditate, & puritate diſcedit. *Cognoſcitur* ex eo, quod dilirium eſt perpetuum & vehemens, melancholiæ in capite abundantis ſigna adſunt. ſanguis ſi emittatur, non eſt is craſſus nec ater. *Oritur Externè*, à forti imaginatione, metu, & gravibus aliis animi affectibus. *Internè*, ab humo-

humore melancholico in capite cumulato; ſeu ob intemperiem cerebri frigidam acquiſitam; ſeu ob melancholicam conſtitutionem, quæ ex affectibus agnoſcitur; ſeu ob materiam frigidam & ſiccam, poſt morbos calidos, calore remittente & partibus tenuioribus reſolutis, in cerebro relictam. *Curatur* 1. Materiæ peccantis *alteratione & præparatione*, per fumariam, aquam vel Syrupum pomor. redolent. & Tartar. vitrioli. 2. Ejuſdem *evacuatione*, per *extract. hellebori*, viis inferioribus apertis. Errhina, Sternutatoria. 3. Somni inductione per hypnotica. 4. Capitis roboratione, per *Tincturam Chryſolithi*, & alia appropriata.

II. Alia eſt *Totius*, quando ſanguinis melancholicus in toto redundat, & inde ad cerebrum mittitur. *Cognoſcitur* ex eo, quòd delirium quidem eſt continuum, ſed cum certis exacerbationibus & remiſſionibus; quòd melancholiæ in corpore abundantis ſigna adſint, & cauſæ præceſſere. *Oritur* à ſuis cauſis, de quibus in differentiis agetur. *Curatur* 1. *Venæ ſectione* ſæpiùs inſtituta: ſed quia pauciſſimi ſunt in melancholicis ſpiritus, *non copioſa*; vel in ſiniſtro brachio, vel in talo, crurum venæ ſi amplæ hirudinibus aperiri poſſunt. 2. *Humoris præparatione*, per Syrupum *pomorum redolent. fumariæ*, cum cremore Tartari, & Tartaro vitriolato, Confectionem *Alkermes*, ſerum *lactis* cum ſucco cichorii & fumariæ. 3. *Ejuſdem Evacuatione* leni, ſæpius repetita, ſpiritus ac principes partes roborantibus, nec non humectantibus caſtigata. ſed & fortiore, ſi ſanguis eſt nimis craſſus, niſi jam corpus nimis contabuerit. hanc *balnea* humectantia additis emollientibus excipere debent. 4. Potu *acidularum & Thermarum* uſu. 5. *Capitis* per interna & externa *roboratione*, inter quæ *embrocha* inprimis laudantur. 6. *Diæta*, in qua à leguminibus abſtinere debet. *Dividitur* pro ratione

ne cauſarum. 1. Alia eſt à *cauſis externis*, ut timore, vigiliis, curis, quæ humidum radicale exſiccant, ſanguinem in toto corpore mutare poſſunt, & humorem melancholicum detinent. Tum, venæ ſectio minimè locum habere creditur. Alia ab *internis*, nempe vel hæreditaria conſtitutione, quam ne temerè tangas: vel Epatis & lienis ſeu frigida & ſicca, ſeu calida & ſicca diſpoſitione; in qua, cauſa exurente ceſſante, calor deſinit, & craſſiores partes, quæ frigidæ & ſiccæ ſunt, relinquuntur. Tum aut eſt *cum ſanguine*, unde delirium cum riſu: aut *cum pituita*, unde pigrities, oblivio; aut cum *bile flava*, unde ira, &c. In *Curatione* cauſarum quoque ratio eſt habenda.

III. Alia eſt *Cordis*, quando Spiritus vitales ob intemperiem frigidam & ſiccam, frigidi, ſicci & impuriores gignuntur. *Curatio* non differt à ſuperiore.

IV. Alia eſt *Hypochondriaca*, quando humor melancholicus, interdum frigidus & ſeroſus, interdum in venæ portæ ramis aduſtus, in hypochondriis colligitur, & per vapores atros emiſſos, ſpiritus animales inquinat. *Cognoſcitur* ex eo, quod per intervalla accedat; & in acceſſu interdum ſubitò & ex improviſo incurrat, interdum & ſæpiſſimè, primò ructus & ventriculi tenſivum dolorem; mox anxietatem, difficilem reſpirationem, cordis palpitationem, linguæ immobilitatem, tandem oculorum caliginem, aurium tinnitum, brachii alterutrius vel utriuſque ſtuporem inducat. *Oritur* à vapore fæculento, qui ex humore melancholico ex lienis, epatis & ventriculi *ἀντιπραξίᾳ* in hypochondriis collectus, verſus ſuperiora tendens, & in membra irruens, ſymptomata illa infert, & in cerebrum, ſeu per orificium ventriculi, ſeu per venæ cavæ ramos emiſſus, Spiritus obfuſcat. *Curationem* in affectione hypochondriaca vide.

V. Alia eſt *Vterina*, quæ *Cognoſcitur* ex eo, quòd de ſiniſtri lateris dolore, & manifeſto in dorſo circa diaphragma pulſu, ægri conquerantur. *Oritur* etiam à vapore, ſeu ex menſium obſtructione, ſeu ex ſeminis putredine exorto. *Curationem* vide ſuo loco.

VI. Alia eſt *Erotica, ab Amore profecta*, quæ vel ex *philtris* contrahitur; & tum danda 1. *Vomitoria* ex radice *Aſari* cum bezoardicis, aqua benedicta Rulandi. 2. *Sudorifera*, ut aqua Theriacalis, *Diaphoreticum* in acutis. Appropriatum eſt *pulvis ſecundinæ*, de quo vide Hartmann. Vel *ex Veneris appetitu, & ſeminis abundantia*. Tum Venerem ſopientibus & ſemen extinguentibus agendum. Vide de ea *Ferrandum* in peculiari tractatu.

VI. Alia eſt *Errabunda*, quæ Februario menſe plerumque infeſtare ſolet. Ægri ulceribus in cruribus ſcatent, & ne per horam quidem uno loco quieſcere poſſunt.

ARTICVLVS V.

De Mania.

M*ania eſt mentis diuturna, cum audacia & ferocia, ſine febre, ab igneo ſpirituum fervore exorta, emotio.*

Pars affecta eſt & Cerebrum, memoriâ maximâ ex parte ſervatâ; & Cor, quod ex affectibus nimiis, & diuturna frigoris hyberni patientia, corde calorem copioſè diffundente colligitur.

Signa ſunt ferocia, ſic à Melancholia; febris Symptomaticæ, quia putredo abeſt, carentia; ſic à phrenitide diſtinguitur. Accedunt Vigiliæ nimiæ, & alia communia delirii indicia.

Cauſa eſt ſpirituum fervor; cui occultam & potentiorem cauſam neceſſariò conjungi, ex Symptomatum

matum enormitate & diuturnitate patet. Vnde verò iſte ſit, in differentiis exponetur.

Curatio eſt *difficilis*, quia affectus eſt diuturnus, tum ratione cauſæ, quæ pertinaciſſima, & fermenti ſe inſtar habet; tum ratione ægrorum, qui non obediunt. *Bonæ ſpei*, ſi menſes & hæmorrhoïdes fluunt. ſi alvus laxa. ſi mitiora Symptomata. ſi copioſa ex naribus, varicibus, utero, hæmorrhagia. ſi ſudores adſunt. ſi in taciturnam deſipientiam mutatur. *Peragitur* 1. *Diæta* oppoſita, in qua vinum cavendum, ſomnus provocandus, ægri Muſicâ demulcendi. 2. *Cauſarum fervorem inducentium remotione*, de qua in Differentiis. 3. *Symptomatum*, vigiliarum præſertim, *mitigatione*.

Differentiæ à Cauſis fervorem Spiritibus inferentibus ſumuntur.

I. Alia eſt à *Cauſis externis*, ut æſtu caniculari, excandeſcentiâ nimiâ, vini potentis hauſtu, *ſolano*, *cerebro fellis*, *muſtelæ*, *vino fulmine congelato*, philtro, canum vel luporum morſu, varicum, fiſtularum & ulcerum antiquorum curatione, quæ ex relatione ægri & adſtantium cognoſcuntur.

Alia *ab internis*, de quibus in ſecunda Differentia.

II. Alia eſt à *ſanguine aduſto*, quæ *Cognoſcitur* ex plethoræ indiciis, oculorum rubedine & velut luſu, cantu, immodico ſaltu, &c. *Oritur* interdum ab hepatis intemperie calida, menſium vel hæmorrhoïdum ſuppreſſione. *Curatio* venæ ſectione peragitur, non neglectis morbis, à quibus cauſatur.

Alia à *Bile atra*, occulta proprietate ſtipatâ; quæ *Cognoſcitur* ex eo, quod perpetua ſit, ſi in venis vel omnibus vel membris principalibus proximis ſtabulatur, delirium ſit cum inſania; ægrorum vires continuis vigiliis diſſolvantur. rabida mordendi & dilacerandi libido adſit. &c. *Oritur* interdum à liene fervido μέλαιναν χολὴν præbente. *Curatur* 1. *Sanguinis*

miſſio-

miſſione, tum per venæ brachii ſiniſtri & ſalvatellæ ſectionem, copioſa, ſi ſanguis nigrior; parca, ſi rubicundior; tum per hæmorrhoïdum & varicum, ſi apparent; venæ frontis, ſi malum pertinacius, apertionem. II. *Humoris peccantis* per refrigerantia & humectantia Cephalica *præparatione*. Laudatur *oleum Camphoræ unc.* j. *ol. Muſci dr.* j. *pondere commixta*, & dr. ſ. valore exhibita. *Decoctum Anagallidis flore purpureo*. III. *Ejuſdem* per melanogoga, *lapidem* inprimis *lazuli*, & *mel helleboratum*, de quo *Petræus* in Noſologia, *eductione*. IV. *Cordis* & Cerebri per Confect. *Alkermes* & de *hyacintho roboratione*. V. *Topicorum uſu*, in quibus locum habent, cauteria ſuturæ coronali applicata. Cranii cum Trepano apertio. *lixivium ex baccis lauri & radicibus hellebori nigri veri factum*, quo caput tepidè lavari debet, &c. Specifica ſunt, *Liquor ſanguinis humani* cum extracto lapidis lazuli. *Cryſtalli ſaturni* cautiſſimè exhibendi. *ſanguis aſini* ex venis poſt aures captus, de quo Hartman. &c. Vide *Rulandum* in Curationibus.

III. Alia eſt per *eſſentiam*, cui iſta omnia attribui poſſunt.

Alia per *Conſenſum*, *Vteri* inprimis; unde furor uterinus dicitur: de qua ſuo loco.

ARTICVLVS VI.

De Rabie.

RAbies eſt delirium, à veneno quodam peculiari in animali genito & homini communicato productum, cum vehementi liquidorum omnium & aquæ potiſſimum abominatione.

Animalia illa ſunt lupus, felis, canis; & hic præcipuè.

Signa ſunt, *Incipientis*, iracundia, querela de aëre quaſi auſtrino, parvum bibendi deſiderium, luminum

etiam

etiam de die accendendorum cupiditas, capitis vertigo. *Confirmata*, membrorum diſtentio, ſed non continua, ſpuma, oculorum torvitas, in proximos exſpuitio, more canum latratus, ab aqua propter ſingularem quendam diſſenſum exhorreſcentia, unde hydrophobia dicitur.

Cauſa eſt *venenum*, quod ex peculiari quadam inclinatione in animali gignitur. homini per halitum, oſculum, ſalivam, morſum communicatur. in quibuſdam ex terrore, ſi Donato credendum, generatur. in nonnullis ad corni, vel ſanguinariæ, vel ſorbi contactum excitatur. *Producitur* verò *delirium* in quibuſdam citius, die ad ſummum vigeſimo; in quibuſdam tardius etiam anno duodecimo. Idque vel ob partis demorſæ varietatem; aliæ namque ſunt nobiliores, aliæ ignobiliores: vel ob victus, qui venenum retundere poteſt uſum: vel ob patientium diverſitatem: vel ob regionum & temporum difformitatem.

Curatio eſt *Alicujus ſpei*, ſi vulnus nervum, venam, vel arteriam non attigit. ſi profundum non eſt. *Nullius*, ſi timor aquæ adeſt. ſi ſingultus acceſſit. *Conſiſtit* I. In *Præſervatione*, ne venenum in corpus penetret. ubi occurrunt 1. *Ligatura* ſupra partem affectam; ſi eam pars non patitur, intercipientium ſeu adſtringentium impoſitio. 2. *Cucurbitulæ* cum magna flamma, cum ſcarificatione ſi vulnus exiguum; ſine, vulnus magnum. 3. *Partis*, ſi vulnus nimis anguſtum, *amplificatio*, ut venenum eò melius effluere poſſit. 4. *Attractio* per medicamenta vehementer attrahentia, vel cauteria actualia. II. In *Curatione propriè ita dicta*, ubi locum habent 1. *Purgatio* per helleborum. 2. *Sudorifera* appropriata, maximè *mixtura ſimplex*. 3. *Veſicantia* validiſſima. 4. *Antidota* duplici quantitate exhibita, &c.

Capvt V.

De Symptomatibus plurium ſenſuum internorum.

Articvlvs I.

De Comate Vigili.

SYmptomata plures ſenſus internos ſimul infeſtantia, ſunt *Coma Vigil*, & *Lethargus*.

Coma vigil eſt ad ſomnum propenſio, & ad eundem impotentia, à vaporibus Narcoticis ſomnum inducentibus & mentem turbantibus, exorta.

Signa ſunt Oculorum conniventia, eorundem frequens apertio, delirus ſermo, manuum & crurum inordinatus motus.

Cauſa in vapores narcoticos conjicitur, quibus aliquid quod vigilandi neceſſitatem infert, ut ſunt, phrenitis, febris maligna, &c. adjungitur. Procedit interdum & à nimia virium debilitate, ex vehementi morbo, immaniſſimis doloribus, & immodica evacuatione contracta, & tum ferè lethalis eſt.

Curatio eſt *Difficilis*, quia facilè in lethargum vel phrenitidem mutatur. *Dubiæ ſpei*, ſi ſermo ſit impeditus. ſi ſpirantibus in gutture murmur audiatur. ſi ægri potulenta difficulter deglutiant. ſi humor tenuis è naribus deſtillet. *Peragitur* Revulſione. Materiæ à qua mittitur Evacuatione, &c.

Articvlvs II.

De Lethargo.

L*Ethargus eſt inexplebilis in ſomnum propenſio, cum febre lenta, oblivione & torpore, ex pituitoſo ſanguine in poſterioribus cerebri ſinibus putreſcente, exorta.*

Pars affecta ſunt ſinus cerebri poſteriores, quia memoria præcipuè læditur.

Signa ſunt, *ſomnus inexplebilis*, quia cerebrum ob madorem expandi nequit, & ſpiritus animales propter obſtructionem ligantur. *Febris lenta*, quia humor putreſcens non admodum mordax, calor à contrario refringitur; *continua*, cum focus ſit perpetuus; & ſub noctem quotidiè recurrens. *Oblivio*, quia poſterior cerebri pars læditur. *Reſpirationis tarditas*, quia nervi thoracis afficiuntur. *Tuſſis*, ob pituitæ in laryngem defluxum. *Vrina turbida*, quia crudi humores à calore agitantur, nec ſeparantur. *Pulſus magni* ob febrem, *tardi* ob virium imbecillitatem. *Differt à Catalepſi* oculorum conniventiâ. A *Caro* febris præſentia. Ab *Apoplexia*, quod non ſubitò invadat, nec omni motu privet. Ab *Hyſterica paſſione*, quòd lethargici reſpondeant & febricitent. A *Comate*, ſomno inexplebili, in quem excitati relabuntur.

Cauſa eſt Pituita, in poſterioribus cerebri ſinubus putreſcens. *Vbi nota*: 1. Interdum illam circa cerebrum & meninges diffundi, & tumorem non ita magnum nec durum inferre: interdum iiſdem impingi, & ut inſtar ſpongiæ tumefiat facere. 2. Pituitoſum ſanguinem à Narcoticis ut plurimum in ſenectute cruditatibus *invehi*: ut *putreſcat*, à vaporum difflandorum retentione fieri.

Curatio eſt *Nulla*, ſi legitimus eſt. ſi in dies vires proſternuntur. ſi ſudor frigidus in capite augetur. ſi in ſphacelum deſinit. *Dubia ſpei*, ſi juveni æſtivo tempore accidat. ſi urinæ claræ & tenues reddantur. ſi multa & liquida per alvum egerantur, quia à natura reſoluta ſit. ſi tremor accedat, quia vel materiæ copiam vel reſolutionem ſignificat. ſi phrenitis ſubſequatur. *Alicujus*, ſi ſeptimus dies ſuperatus. ſi animales actiones non validè læduntur. ſi

expulſa

expulſa ad nervos materia meliùs habent. ſi materia putrefacta per aures vel nares evacuatur. ſi abſceſſus poſt aures fit. *Inſtituitur* 1. *Revulſione*, quæ peragitur, 1. *Venæ ſectione*, illaque maturâ, præmiſſo clyſtere: cui, ſi vires non ferunt, ligaturæ, hirudines, cucurbitulæ dorſo & humeris affixæ, ſubſtitui poſſunt. 2. *Purgatione*, inſtituta per *Mitiora* propter febrem, cholagoga in principio, phlegmagoga in progreſſu. *Fortiora* ſi febris remiſſior, & materia urgens. *Caſtoreo*, quod huic morbo proprium, *caſtigato*. Non omiſſis *Clyſteribus acrioribus*, ſi febris eſt major. II. *Repulſione*, quæ adminiſtratur poſt venæ ſectionem, per medicamenta mitiora; ſuturæ coronali applicata, revulſione non neglectâ. *Oxymel Scilliticum* bonum eſt. III. *Præparatione* materiæ, ſi morbus dat inducias, *ſtœchade Arabica* vitata, ſi febris nimia. IV. *Evacuatione cerebri particulari*. Vbi nota, Caſtoreum ſemper admiſceri debere. *Sternutatoria* ab initio uſurpari non debere: nec continuè, quia caput replent, in ipſis perſiſtendum eſſe. *Veſicatoria* poſt aures, vertici aut ſuturæ coronali imponi debere. V. *Capitis roboratione* per appropriata ſua. VI. *Diæta*, in qua in principio debet eſſe victus tenuis, inprimis boni ſucci, ſomnus paucus, &c.

Dividitur dupliciter.

I. Alius eſt *Legitimus*, de quo hactenus diximus. Alius *Nothus*, qui eſt citra febrem, & nihil aliud quàm ſomnus profundus, mediæ quaſi intra caron & coma vigil naturæ.

II. Alius eſt *per eſſentiam*, de quo hæc accipienda ſunt. Alius *per conſenſum*, materia cerebro ob menſium vel hæmorrhoïdum ſuppreſſionem; vel alium aliquem morbum communicatâ.

CAPUT VI.

De Symptomatibus motus animalis.

ARTICULUS I.

De Laſſitudine.

SYmptomata motum animalem lædentia ſunt; *Laſſitudo*, *Inquietudo*, *Rigor*, *Tremor*, *Paralyſis & Convulſio.*

Laſſitudo eſt ad motum animalem, qui per naturam fieri debebat, cum dolore ineptitudo.

Signa relatio ipſius ægri ſuppeditat.

Cauſa eſt, quicquid muſculos motus animalis inſtrumenta onerat & laſſat, ſive illud externum, ſive internum.

Curatio per Remotionem cauſarum, & muſculorum demulſionem peragitur.

Dividitur in ſex Species.

I. Alia eſt *Non ſpontanea*, ad quam *Exſiccativa* pertinet. Alia *Spontanea*, quæ, quia redundare in corporibus humores oſtendit, morbos præſagit; & ſi poſt febrem perſeverat, recidivam ſignificat. Ad eam *Gracilitatis Vlceroſa*, *Tenſiva*, *Phlegmonodes* & *Οστοκόπος* pertinet.

II. Alia eſt *Exſiccativa*, quæ à nimio corporis motu progreditur. Nihil periculi in ſe habet, niſi in corpus cacochymicum inciderit. Curatur I. Quiete ſomni præſertim, quia tum membra mediâ formâ, muſculis relaxatis, locantur. II. Exercitio, ſi priore levius, quia diſcutit humores in ambitum corporis motos.

III. Alia eſt *Gracilitatis*, quæ nullum moleſtum ſenſum habet. A carnis & adipis muſculorum conſumtione oritur. Vel chronicos vel acutos morbos inſequitur. *Curatur* Diæta conveniente.

IV. Alia eſt *Vlceroſa*, quæ *Cognoſcitur* ex indiciis cacochymiæ bilioſæ, ſenſu punctionis per totum corpus, unde nomen ſortita eſt, & rigore ſubſequente. *Oritur* ab acri & mordaci vel humore vel vapore, ſeu à calore fuſo, ſeu ab exercitio liquato. *Curatur Purgatione*, ſi materia profundius hæret. Frictionibus & motu, ſi in ſuperficie.

V. Alia *Tenſiva*, quæ *Cognoſcitur* ex ſenſu tenſionis in muſculorum tendinibus, fibris, & nervis. *Oritur* à plethora. *Curatur* Frictione cum oleo dulci, Balneo aquæ dulcis.

VI. Alia *Phlegmonodes*, quæ *Cognoſcitur* ſenſu contuſionis & contractionis, & quaſi inflammationis muſculorum illorum, præſertim qui ſub cute locum habent. *Oritur* vel à *ſanguinis copiâ* ad muſculos delapſa, aut per exercitationem attracta, & tum venæ-ſectione cura perficitur: Vel ab *Humoribus*, pari ratione eò deductis; & tum Purgatione opus erit.

VI. Alia eſt Ὀστοκόπος, quæ *Cognoſcitur* ex nervorum interiorum tendinum oſſibus adhæreſcentium, & membranarum oſſa obvolventium tenſione. *Oritur* à Melancholiâ membranas illas occupante. Concurrit cum ſcorbuto, febribus quartanis, morbo Gallico. *Cura* ad morbos dirigitur primariò.

ARTICVLVS II.

De Inquietudine.

I*Nquietudo eſt corporis & membrorum varia jactatio, à materia partes ſentientes moleſtante exorta.*

Signis opus non eſt. Affectus oculis eſt expoſitus.

Cauſa eſt materia acris, vel humor, vel vapor calidus.

Curatio ad eandem, ut ex differentiis patet, obverti debet.

Divi-

Dividitur in *Criticam* & *Symptomaticam*.

Critica eſt in perturbatione illa ſubitanea humorum. Vnde nihil periculi. *Symptomatica* accidit in genere, & continet ſub ſe I. *Stomachicam*, quæ *Cognoſcitur* ex nauſea, interdum ſine vomitu, interdum cum illo, dolore ventriculi, &c. *Oritur* vel ab *Humoribus* os ventriculi vellicantibus, & in tunicis imbibitis; ubi purgantia acrimoniam retundentia locum habent: vel à *cibo* intempeſtivè ſumpto, ubi vomitu ſubveniendum eſt. II. *Inflammatoriam*, quæ à viſceris inflammatione procedit. III. *Febrilem*, quæ in febribus malignis apparet, & cum virium imbecillitate periculoſa eſt. In *Curatione* ad morbos reſpiciendum.

ARTICULUS III.

De Rigore.

Rigor eſt muſculorum totius corporis vibratio, cum refrigeratione & dolore quodam conjuncta, à re moleſta, partes ſentientes in ambitu corporis ſubitò vellicante, & expultricem irritante exorta.

Pars affecta eſt totum corpus, vel muſculi ejuſdem, ſive compatiantur interius, ſive non.

Signis opus non eſt. Refrigeratio quæ in eo accidit, vel eſt duntaxat cutanea ob dolorem ab acrimonia humoris excitatum: vel muſculorum, ſeu illa ab humoris fit diffuſione, ſeu viſcerum inflammatione.

Cauſa eſt res moleſta, ſive in ipſis muſculis colligatur & contineatur; ſive aliunde tranſmittatur. Illa verò eſt acris & mordax, multa, quæque velociter movetur. Accidit inprimis in febribus.

Curatio ſublatis cauſis peragitur. Malus eſt, ſi evacuatione ſubſecuta morbus non ceſſat: & ſi cum tabe conjungatur.

Dividitur præcipuè *trifariam*.

I. Alius eſt *ab Externis*, ut aëre frigido, calore externo excrementa quæ quieſcebant fundente. adſperſione aquæ frigidæ, ſcintillæ in cutem illapſu, &c. Curatio hîc nihil obſervatu dignum habet.

Alius ab *Internis*, humore nempe *bilioſo*, ſalſa pituita, melancholiâ, atra bile, vapore acri. Cura morbos ſpectat. *Mitigandi* interdum ſunt ol. *Rutaceo*, *laurino*, *de caſtoreo*, *de piperibus* cum *Theriaca* & *Mithridatio*.

II. Alius eſt *Vehemens cum febre continua*. Tum, ſi in principio fit, inflammationem viſceris indicat; ſi in fine, vel materiam febrilem è venis moveri, vel inflammationem ad ſuppurationem tendere oſtendit. Alius *Parvus*, qui febrium index, in propriis de illis capitibus videndus eſt.

III. Alius eſt *Periodicus*, qui ſecundùm typos affligit. Et hic optimus, ſi die Critico accedit. ſi corpus ad ipſum excaleſcit; aut aliqua dejectio ſequitur. Alius *Symptomaticus*, quando materia ſine criſi in ambitum corporis protruditur. Et de hoc agimus.

ARTICVLVS IV.

De Tremore.

Tremor eſt motus voluntaris depravatio, propter quem membrum elevatum in ſuo ſitu ſervari non poteſt, à debilitate facultatis motricis exorta.

Signis opus non eſt. *Differt* à *Convulſione*, quia in hac pars contrahitur & ſervatur. à *Paralyſi*, quia in hac non attollitur, vel nimis tardè. à *Palpitatione*, quia in hac non totum membrum, ſed caro & inprimis cutis movetur; & membrum immotum nunc ſubſidet, nunc diſtenditur. à *Rigore*, quia ſine dolore eſt.

Cauſa eſt facultatis motricis debilitas, quæ vel vitio ſpirituum animalium, vel nervorum accidit.

Cura-

Curatio eſt *Nulla*, ſi ſenes adoritur, ob ſpirituum & cerebri magnam imbecillitatem. ſi in vehementi phrenitide vel melancholia accidit; fit enim vel ob nervorum per febrem exſiccationem, vel ob pravam qualitatem. ſi eſt hæreditarius, vel vitio diætæ in illis qui organa facultatis animalis debilia habent, exoritur. ſi æger ad manum reſilit, in febribus acutis, quia nervi aut exſiccantur, aut à prava materia vellicantur, unde convulſio ſequitur. *Facilior*, ſi à cauſis evidentibus procedit. *Dubia & difficilis*, ſi in parte ſiniſtra accidit, quia calidum innatum ejus partis faciliùs cadit. ſi in convulſionem mutatur, quia materia peccans deteriorem qualitatem induit. ſi in febre ardente fit, & delirium ſubſequitur. gravis enim morbus ſuccedit, & vires abſumuntur. ſi æger ad manum reſilit, nam nervi humore madeſcunt. *Inſtituitur* pro ratione cauſarum & Differentiarum: de quibus agemus.

Differentiæ ſumuntur à cauſis inducentibus.

I. Alius eſt *à Cauſis externis*, præſertim malignis & narcoticis, ut *argento vivo*, venenis, opiatis, *hyoſcyamo*, retentione ſecundinarum, ſanguinis poſt partum ſuppreſſione; quæ omnia removenda ſunt. *Alius ab internis*, de quibus in ſecunda differentia.

II. Alius eſt *à Spirituum inopiâ*, qui *vel* non generantur in debita ſufficientia, ob intemperiem cerebri frigidam; Tum morbi ipſius in curatione ratio habenda eſt: *vel* diſſipantur & abſumuntur, per calorem nimium, evacuationem nimiam, morbos longos. Hîc Diætâ agendum.

Alius à *Nervorum vitiis*, quæ eſſe poſſunt, 1. *Intemperies Cerebri* frigida & humida. Tum affecti cerebri ſigna adſunt. Curatio ad intemperiem obvertenda. Laudantur *intra*, Eſſentia Meliſſæ, ſtœchas Arabica. *Extra*, Oleum ex floribus Trifolii, vul-

pinum, piperinum, de Caſtoreo, &c. 2. *Plethora*, quando aliqua evacuatio ſuppreſſa eſt. Tum, Vena aperiatur. 3. *Obſtructio* eorundem partialis, ſeu à craſſis humoribus, ſeu à Crapula & aliis. Vide Curationem Paralyſeos.

ARTICVLVS V.

De Paralyſi.

PAralyſis eſt motus in partibus voluntaria abolitio, ſine rationis læſione, ob defectum Spirituum animalium, vitio nervorum exorta.

Signis opus non eſt. Motus plerumque perit, manente ſenſu. in parte affecta eſt mollities, frigus, pulſus debilis, &c.

Cauſa eſt Spirituum animalium defectus, qui vitio nervorum accidit.

Curatio eſt *Nulla*, ſi ex luxatione vertebrarum ſoluta & valida accidit, quia nervi inſigniter contunduntur, ac ſequitur inflammatio. ſi ex nervi grandioris aut ſpinalis medullæ inciſione, quia inciſio non coaleſcit. *Difficilis*, ſi in ſenibus, quia caloris imbecillitatem innuit. ſi membrum extenuatur, & ejus calor vegetus mutatur; præſertim ſi oculus lateris imminuitur, quia calorem ferè extinctum arguit. ſi plures nervi & muſculi affecti ſunt. ſi Apoplexiam inſequitur, quia cauſa eſt nimis vehemens. *Facilior*, ſi crura aut pedes reſolvuntur, quia ſiccior ibidem nervorum natura. ſi membrum reſolutum actu eſt calidum. ſi tremor aut febris ſupervenit. *Inſtituitur* pro ratione Cauſarum & Differentiarum.

Differentiæ Paralyſeos ſunt variæ.

I. Alia eſt *Vniverſalis*, in qua vel totum corpus excepto capite occupatur, vel medietas ſive alterutrum latus. Tum, ſi *facies* afficitur, cerebrum quoque cum ſpinali medulla affectum eſt: ſin *omnes ſub facie*

facie partes, initium ſpinalis medullæ malè habet ſecundum tranſverſum. *ſin medietas*, alterutrum ſpinalis medullæ latus peccat.

Alia *Particularis* cum certa pars laborat. Tum, Si *brachia* & manus motu deſtituuntur, nervi, qui ex vertebris cervicis prodeunt, peccant. Si *pedes*, qui in vertebris lumborum & oſſis ſacri. ſi *oculi* ſecundum par nervorum afficitur. ſi *lingua* ſeptimum, ſi *vox* deficiat, nervi recurrentes affecti ſunt.

II. Alia eſt ab *intemperie nervorum*, propter humores pituitoſos & frigidos, *tonum ipſorum laxantes*, à capite plerumque deſcendentes. *Cognoſcuntur* iſti ex capite de Intemperie. Curatio fit 1. *Evacuatione* primarum viarum, ne præparantia humores crudos in ventriculum trahant, (Et *vomitus* vomitorio Cratonis ex *ſucco raphani*, in quo *helleborus niger* defoſſus erat, excitatus, locum habet, ſi ventriculus pituita repletus eſt) *leni*; ſi verò materia in motu eſt, *fortiore*. 2. *Præparatione* materiæ repetita, per medicamenta Cephalica, inter quæ *Iva arthetica*, *flores primulæ veris*, *lilior. convall.* optima. 3. *Purgatione*, per Mechoacannam, vel *pillulas Solenandro & Mathiolo* uſuales. 4. *Sudorum concitatione*, per *hydroticum* Quercetati, *ſudoriferum* ſ. Ambroſii, quibus adjungi debent *Guajacum, China, Theriaca*, *Bezoardicum Lunare*, cum aliis appropriatis, quos frictiones colli, vel ſpinæ *cæpa lilii*, *radice iridis recenti*, excipere debent. 5. *Evacuatione* cerebri *particulari* per Errhina, Apophlegmatizantia, &c. 6. *Topicorum applicatione*, ubi locum habent Frictiones cum *aqua formicarum*, & ſalviæ cum *foliis Tabaci* in vino Malvatico infuſis, balnea cum *formicetis*. Rubificationes per *Vrticas virides*, & alia. Inunctiones unguento *viperino*, *de piperibus*, *de caſtoreo*, *axungia Catti ſylveſtris*, *humana*, &c. *Thermæ naturales vel artificiales*, de qui-

quibus vide *Heurnium* in Methodo. 7. *Diatâ calidâ & ſicca*, de qua conſule Practicos.

Alia à *Nervorum anguſtia*, quam infert 1. *Obſtructio*, facta ab humore pituitoſo, & aliis huc inſervientibus. Tum Curatio cauſæ rationem habet: de qua ſuperius. 2. *Conſtipatio* à tumore in ſubſtantia ſpinalis medullæ vel nervi exorto. 3. *Compreſſio* ſeu ab aliqua externa cauſa, ſeu à tumore, &c.

III. Alia à *Cauſis unitatem nervorum ſolventibus*, inter quas 1. *Contuſio*, caſus, vel ictus. Tum vena ſecanda, ne affluxus fiat. Adſtringentia cum diſcutientibus apponenda, niſi inflammatio adſit. 2. *Diſſectio*, ubi nullum remedium. 3. *Luxatio vertebrarum* dorſi ſubitò facta, de qua l. 2.

Alia à *rebus Narcoticis*, ut contactu marinæ torpedinis, argento vivo, vino Spiritus torpidos reddente, ubi ratio cauſæ in curatione eſt habenda.

IV. Alia eſt *Colica*, cum humor ab inteſtinis non tam ad nervorum principium, quàm muſculos & tendines movetur. In *Cauſa* eſt humor tenuis, bilioſus & ſeroſus. In *Curatione* clyſteribus eſt maximè agendum, ut perverſus naturæ motus invertatur. Vena ſecanda, ſi plethora adeſt. Purgandum per Epicraſin mitioribus. Sudorifera ſubſequantur, in aquis primulæ veris, Liliorum convallium. Valet & *Spiritus nitri*.

Alia *Scorbutica*: de qua vide in Scorbuto.

Alia *Hyſterica*, quam ſuo quoque loco videbimus.

ARTICVLVS VI.

De Spaſmo, ſeu Convulſione.

SPaſmus eſt muſculorum involuntaria, perpetua, & dolorifica, verſus ſuum initium retractio, ob nervoſarum partium abbreviationem, quam rigor & figuræ depravatio ſequitur, exorta.

Pars

Pars affecta eſt muſculus, & præcipuè Tendo.

Signa per ſe patent, ita muſculi retrahuntur, ut immobiles ſint in contrarium.

Cauſa eſt vel materia expultricem partium vellicans: vel morbus violenter nervoſas partes tendens. Et hæret in genere nervoſo, vel in principio nervorum, cerebro nempe, vel ſpinali medulla, vel in peculiari nervo.

Curatio eſt *Nulla* ferè, ſi eſt ab helleboro. ſi poſt phrenitidem exorta. ſi à vulnere, cerebri præſertim, ob ſaniem nervos vellicantem. *Difficilior*, ſi cerebro vicinæ partes laborant. ſi primario fit nervi conſenſu, quia ob vehementiam Symptomatum æger durare nequit. ſi à copioſo ſanguinis fluxu oritur. ſi à muliebri profluvio. ſi febres inſequitur. acutis cum doloribus circa viſcera accidit. *Facilior*, ſi partes à cerebro remotæ & minus nobiles occupantur, ſi conſenſu cerebri fiat, niſi affectus, quò cerebrum laborat, pertinax ſit. *Inſtituitur* pro ratione Cauſarum: de quibus in Differentiis.

Differentiæ ſpaſmi ſunt variæ.

I. Alius eſt *Vniverſalis*, qui totum corpus afficit. Hujus *Cauſa*, vel *eſt in Cerebro*, & cum corpore muſculi etiam faciei convelluntur; vel *in exortu ſpinalis medullæ*, unde muſculi caput & ſpinam moventes retrahuntur. Tum, vel trahitur corpus cum cervice & capite ad partem interiorem, unde ἐμπροσθότονος oritur: vel muſculis duodecim caput extendentibus affectis, ad partem poſteriorem, unde ὀπισθότονος: vel muſculis & nervis tam anterioribus quàm poſterioribus affectis, totum corpus inflexile permanet. Vnde *Tetanos*, quo affecti vel intra quatuor dies moriuntur; vel ſi hos effugerint, evadunt. Alius eſt *Particularis*, Oculi, oris, &c. quos ſuo loco videbimus.

II. Alius eſt à *Repletione*, quæ nervorum latitu-

dinem dilatat, longitudinem minuit. *Cognoſcitur* ex cauſarum prægreſſu, invaſione ſubita citra evidentem cauſam & exhauſtum, habitudine phlegmatica. *Oritur* I. Ab *humoris pituitoſi*, in nervos cundùm tunicas, & ut ſunt partes muſculorum cõponentes, & inſtrumenta operationis motivæ, *affluxu*. Tum Diæta anteceſſit talis. Menſes, hæmorrhoïdes vel aliæ evacuationes conſuetæ ſuppreſſæ ſunt. In *Curatione*, 1. Clyſtere præmiſſo attenuandum & incidendum. Laudatur *Theriaca Andromachi*, *Aqua vel Spiritus Iuniperi*, *Balſamus Quercetani*. 2. Evacuandum ſæpius clementioribus. fortiora magariſmis, cucurbitis, &c. 4. Diſcutiendum Oleis *Caſtorei*, *Euphorbii*, *Terebinthina* deſtillatâ, *Nucis moſchata*, *Thermis ſulfureis*. 5. In Diæta nullum vinum bibendum. II. Ab *Inflammatione partium nervoſarum*. Tum Plethora adeſt. Caſus vel ictus, vel aliquid violentum, dolores longi & acuti in partibus nervoſis, iræ vehementes, &c. anteceſſere. In Cauſa eſt affluxus ſanguinis fervidioris. Curatio ad inflammationem obvertenda. III. A *Flatibus*. Tum cauſæ præceſſere, cito tranſit. Ad *diſcutiendum*, valent *verbena* & *matricaria* collo impoſitæ. IV. A *Vulnere* vel *punctura nervi* ſimplici vel venenata, de qua lib. 2. egimus.

Alius ab *Inanitione*, in quo nervi breviores ob exſiccationem nativæ humiditatis redduntur. *Cognoſcitur* exinde, quia ſenſim cum membri diminutione accedit. *Oritur* à cauſis, vel immodicè evacuantibus; ut ſunt, hæmorrhagia narium, ſudores, purgationes helleboratæ; vel vehementer calefacientibus & exſiccantibus, ut ſunt inflammationes, vigiliæ, labores, vini potus, venus nimia, dolor diuturnus, hectica, cauteria aut veſicatoria nervoſis partibus adhibita. Curatur 1. *Diæta* humectante. 2. Medicamentis

mentis *analepticis* & humectantibus, ut ſunt unguenta *de anſere & cato aſſatis, balnea oleacea.* Aqua *pinguefaciens ex ſanguine ſuillo Ferdinandi*, l. 3. c. de [illegible]ticâ. Morſelli *ex carnibus teſtudinum.* Magiſterium *hyacinthi* ſpecificum eſt.

III. Alius eſt φυσώδης qui à Spiritu ſeu halitu craſſo, à cruditate excitato, ſpacia muſculorum replente, & cum dolore diſtendente oritur. Durat eo uſque, dum muſculus relaxatur. Frictione tollitur, vel inunctione cum *Theriaca*, aut *aqua Iuniperi.*

Alius *Illegitimus*, qui ob ſtimulationem partium nervoſarum ab affectu dolorifico, ſed ſine perpetuâ tenſione oritur, & plerumque per conſenſum orificii ventriculi, vel uteri accidit. Affectus dolorificus vel eſt ab intemperie, vel à ſolutione continui.

CAPVT VII.

De Symptomatibus ſenſus internos, ratiocinationem & motum, cum ſenſibus externis ſimul, lædentibus.

ARTICVLVS I.

De Incubo & Catalepſi.

SYmptomata ſenſus internos, ratiocinationem & motum, cum ſenſibus externis ſimul lædentia ſunt, *Incubus*, *Catalepſis*, *Epilepſia*, *Carus*, & *Apoplexia.*

Incubus eſt motus, potiſſimum reſpirationis & vocis interceptio, cum falſo rei gravis thoraci incumbentis & ſuffocantis inſomnio, ob impeditam liberam ſpirituum, viis obſtructis, ad nervos penetrationem.

Pars affecta eſt Cerebrum, maximè parte poſteriore, qua meatus ad principium ſpinalis medullæ pertingit. Comprimitur & *Diaphragma.*

Signa

Signa ſunt gravitas & immobilitas corporis, præſertim pectoris, ſenſus torpidus, ſuffocationis, initio præſertim ſomni, homine ſupino decumbente, imaginatio, & quaſi ab aliquo incumbente oppreſſio, ut æger exclamare nequeat, ſed confuſam vocem edat. Sola reſpirationis & vocis interceptio imaginationi offertur; quia ſolus thoracis motus, in ſomno ſummè eſt neceſſarius.

Cauſa eſt Spirituum animalium interceptio, ab *Obſtructione* levi, ventriculorum cerebri, ac potiſſimum principii ſpinalis medullæ, exorta. Hanc cauſatur *Vapor craſſus*, ſæpè frigidus, imò Narcoticus; hinc æger difficulter expergiſcitur. Qui à craſſa pituita aut humore melancholico, in hypochondriis & circa præcordia hærente oritur, is hiſce per crapulam, cruditatem, vel aliis de cauſis turgeſcentibus & motis exhalat, diaphragma & pulmones premit, in principium nervorum irruit, & in imaginationis ſedem irrepens ſpiritibus ſeſe immiſcet.

Curatio eſt *Minoris ſpei*, ſi à cauſa interna, provectiores ætate adoritur. ſi diuturnus eſt & frequens, & à quo æger ſtupidus permanet. ſi partim dormienti, partim vigilanti accidit, quia Epilepſiæ propinquior eſt. ſi poſt excitationem, ſudor frigidus, tremor cordis, ſpaſmus aut ſyncope ſequuntur. *Reſpicit* 1. *Paroxyſmum*, in quo ægri excitandi, vapor frictione diſſipandus. 2. *Tempus extra paroxyſmum*, in quo 1. *Diæta* ſervanda, qua exigit Aëris tenuitatem, Cœnam frugalem, vini & cereviſiæ tenuioris uſum, decubitus ſupini fugam. 2. *Materia* vaporum fomes, ſi altius inſedit; per incidentia & abſtergentia *præparanda*; mox debito modo *evacuanda*. Venæ Cephalicæ vel Epaticæ, in mulierib. menſtrui ſuppreſſione laborantibus, ſaphenæ ſectio, ſi plethora adeſt, probatur. 3. Capite privatim mox purgato; illud roborandum. Internè per ſemen *nigrum*

grum

grum pæoniæ maris, *Theriacam* in qua pæoniæ exhibitam. Externè, per lotiones ex cephalicis compoſitas. 4. Vapores poſt cibum prohibendi, *Diacydonio*, *Coriandro præparato*, &c.

Catalepſis ſeu Catochus eſt ſubita ſenſuum omnium, motus, & mentis prehenſio, quâ qui corripiuntur, rigidi in eo ſtatu, in quo prehenſi fuerunt, apertis ac immotis oculis, permanent. Signis opus non eſt. De *Cauſa* diſſentiunt eruditi. Veriſimile eſt ita figi à *vapore fixativo* ſpiritus & immobiles reddi, quemadmodum à fulmine & ſpiritibus è terræ cavernis prorumpentibus, homines & bruta rigida reddita legimus. Dantur tamen & in hoc morbo *gradus*. Nam quidam nihil vel vident, vel audiunt. Aliì audiunt & vident, ſed nihil loquuntur. Nonnulli manus movere viſi ſunt. Quidam impulſi ambulant. Curationem rariſſimi affectus vide apud Practicos. In Topicis abſtinendum ab aceto, ne vis congelandi intendatur.

ARTICVLVS II.

De Epilepſia.

EPilepſia eſt actionum animalium & principum ceſſatio, cum motu totius corporis convulſivo, à materia acri, peculiari vi, cerebro infeſta, principium nervorum vellicante, conſtringente, & ad expulſionem irritante.

Dicitur & morbus *puerilis*, *Herculeus*, *Comitialis*, *Lunaticus*, *Divinus*, *Sonticus*, & *Caducus*.

Signa ſunt, vel *Imminentis*, nervorum trepidatio, ſplendores inſtar iridis oculis obverſantes, odoris fœdi ſenſus, vertigo, venarum ſub lingua flavedo; vel *Præſentis*, ſubitus lapſus, membrorum non proportionata ad materiam (ut vocant) faciei contorſio, mugitus, ſtridor vel arcta colliſio dentium, digitorum

rum ſtricta conſtrictio, urinæ vel fæcum involuntaria emiſſio, Spuma ovi candido ſimilis, &c.

Cauſa eſt Aut *Humor tenuis & ſpumoſus*, aut *vapor*, qui dum peculiari vi cerebrum principiumque nervorum vellicant, & constrictionem meatuum inducunt, & ſenſibiles partes ad expulſionem noxii ſtimulant. Inde ſpirituum ſenſificorum occluſio & retractio, ac, defectu eorundem, abolitio vel imminutio ſequitur. Hinc omnes partes motum convulſivum patiuntur. Ad *diſpoſitionem* facit hæreditas, & in Eclipſi Lunari nativitas. *Materiam* ſuppeditat, hepatis & carnis hircinæ, coturnicum veratrum devorantium, columbarum adultarum, anguillarum, paſſerum, lentium, &c. frequens uſus. *Movent* eandem Lunæ radii, Olfactus rerum fœtidarum, bituminis, gagatis, cornuum caprarum, cervorum, corii caprilli, myrrhæ, ſulfuris, allii, apii, &c. Timor validus, Titillatio, Dæmon, &c.

Curatio eſt *Difficilior*, ſi omnes functiones abolentur, convulſio vehementior & diuturnior eſt, ac excrementa ſpontè fluunt. ſi ante pubertatem accidit. ſi ſenes ac decrepitos infeſtat. ſi mulierem utero gerentem invadit. *Facilior*, ſi eſt recens. ſi breviores habet paroxyſmos, convulſionem non vehementem, & ſi æger liberiùs reſpirat. *Nulla ferè*, ſi eſt hæreditaria. ſi infantes parvos exagitat. ſi ad uſum ſternutatoriorum æger non ſternutat. *Reſpicit* 1. *Paroxyſmum* ipſum Vel *Inſtantem*. Tum aut Eſſentiæ Caſtorei aut ſpiritus ſuccini albi gutta una vel altera, in aqua antepileptica Langii, aut pillula Ladani opiati, cui partibus quatuor una olei Camphoræ admiſta ſit, ſumatur. Vel *Præſentem*, in quo inter cætera, Os diducendum, & ſacculus rutâ, caſtoreo, &c. impletus, dentibus interponendus. Revulſio per frictiones & ligaturas inſtituenda. Alvus glande vel Clyſtere acri, cui & ſcorias reguli Antimonii quidam

dam incoquunt, ſollicitanda. Nares balſamo ſuccini, rutæ, inungendæ. Lingua & palatum *Theriaca* in aceto rutaceo diſſoluta illinenda. ſternutatoria, ſi æger his non excitatur, adhibenda. vel turtur deplumatus umbilico imponendus. *Intus*, Aqua Ceraſorum nigrorum dulcium, hirundin. cum ol. ſuccini, Cranii humani, exhibenda. II. *Tempus extra Paroxyſmum*, in quo I. *Materia* radix mali, imminuto prius ſanguine, niſi malum ſit inveteratum, præparetur. *Per inferiora*, repetitis vicibus, agarico vel alio conveniente, habitâ humorum qui abundare poſſunt ratione, *purgetur*. Eadem ſudoriferis, exoticis illis inprimis China, Guajaco, cum viſco querno tollatur. 2. *Materia* in Cerebro *reſidua*, per Errhina, apophlegmatizantia, quin ſetacea, & fonticulos educatur. 3. *Cerebrum* Cephalicis & Antepilepticis *roboretur*. 4. *Diæta* ſervetur, in qua cibi vaporoſi, ſpecialiter morbo faventes, vinum, venus, &c. vitanda. 5. Omnibus capiti appropriata, & *Epilepſiæ ſpecificè reſiſtentia* admiſcenda, ut ſunt *Radix pœoniæ maris* in Iulio luna decreſcente collecta, *Vngula alcis* poſterior dextra, *viſcus quernus*, Magiſterium *Cranii humani*, *ſolis immaturum*. Aqua *hirund. Ceraſorum nigrorum & dulcium*, *tiliæ*. Oleum *ſuccini albi*, *Cranii humani*. placentá *ex rore in S. Iohannis Baptiſtæ nocte collecto facta*. Pulvis *ex Cryſtallorum præpar. dr. j. Corallor. rubr. ſcr. ij. Margarit. Orient. ſcr. j. Smaragd. Orient. præpar. dr. ſ.* factus, & in aqua conveniente ſua doſi exhibitus. *Extra*, *Corium lupi* ea parte deſumtum, quâ ſpinæ adhæret, duorum digitorum in cinguli formâ, & Amuletum ex *frutice ſambuci in ſalice* inventi Hartmanni. Signum perfectæ curationis eſt, ſi æger ſuffitu rerum fœtidarum naribus admoto, non concidat.

Differentiæ Epilepſiæ ſunt variæ:

I. Alia eſt *Recens*, quæ ſi in initio neglecta fuerit.

rit, frequenter iis, qui eâ detinentur, commoritur. Alia *Inveterata*, quæ dubiæ plerumque eſt Curationis.

II. Alia eſt *Mitior*, in qua aliquæ duntaxat partes convelluntur: æger ad ſe reverſus, omnium quæ egit ignarus eſt. Alia *Gravior*, in qua totum corpus concutitur.

III. Alia eſt *Periodica*, quæ vel ſingulis annis ſemel aut bis, vel ſingulis menſibus in Novilunio & plenilunio, vel brevioribus intervallis, ſed illis ſtatis invadit. Alia, *qua periodos non ſervat*, ſed nunc rarius, nùnc ſæpius infeſtat.

IV. Alia eſt *per Eſſentiam*, quando diſpoſitio Epileptica eſt in ipſo Cerebro. *Cognoſcitur* ex eo, quod homo ſine ulla paroxyſmi præſenſione concidat, ſibi redditus nihil eorum quæ acta ſunt recordetur. frequenter circa novilunia & plenilunia afficiatur. *Oritur* ab iiſdem (de quibus ſupra) cauſis. *Curatur* quoque eodem modo. Si venæ-ſectione opus, Cephalica in cubito ſecetur. ſetaceum magnum uſum habet. Cauterium in hac ſola ſuturæ coronali applicari poteſt. *Fit* interdum ob *abſceſſum in cerebro*: interdum ob *corruptam meningem*: aliquando ob *cranium carioſum, vulnus*, &c. de quibus ſuo loco dictum eſt.

Alia eſt *per conſenſum*, quando cauſa in partibus inferioribus prognata, in caput ſublata, Epilepſiam excitat. *Cognoſcitur* ex eo, quod paroxyſmus ingruens præſciri poteſt, & aurâ veluti à parte inferiore adſcendit, dolor in aliqua parte percipitur; & æger ſibi redditus, paroxyſmi recordatur. *Curatio* ad partem mandantem obvertenda, & materia ſurſum tendens revellenda. *Dividitur* variè: de quibus ſequente Differentia agetur.

V. Alia eſt à *ventriculo*; in qua, ægri in Epilepſiam incidunt. ſi tardius cibum ſumant, indicia ventriculi

triculi affecti adſunt. In Curatione vomitu agi poteſt, &c.

Alia à *Vermibus*, qui ſuis ſignis deteguntur. Medicamentis ſcolecobroticis Antepileptica admiſceri debent.

Alia ab *Vtero*, quæ *Cognoſcitur* ex eo, quod affectus uteri aliquis adeſt, nempe menſium ſuppreſſio, ſeminis vel ſecundinarum retentio, fœtus in utero mortuus, &c. *Curatio* ad affectus eſt obvertenda, in qua Radix Ariſtolochiæ rotundæ laudatur. *Nota*, Aquam hirundinum cum caſtoreo, galbano & aceto deſtillatam convenientiſſimam eſſe. Fœminæ gravidæ utero ſuaveolentia admoveri non debere. imò ſuaveolentia medicamenta, cum caput gravent, benè removeri.

Alia à *partibus Externis*, ſeu vulneratis, ſeu ulcere affectis, ſeu morſu læſis, quæ diligenter eſt examinanda, ne cum ea, quæ ab utero proficiſcitur, confundatur. Curatur pro ratione Cauſarum.

VI. Alia eſt *Adultorum*, cui hactenus dicta conveniunt.

Alia *Infantum*, in cujus *Curatione*, ſi *Lactentes* ſunt, in *Paroxyſmo* ita procedendum ut ſupra, ætatis duntaxat ratione habita. Extra *Paroxyſmum*, partim nutrici medicamenta propinanda, partim infans *Syrupo de tribus* evacuandus, cerebrum ipſius roborandum, & abſceſſus, ſi qui erumpunt, non impediendi. Laudatur à nonnullis inunctio totius corporis cum *butyro illoto, infulſo, cum ruta in mortario contuſa miſto*. Præſervationis gratia, valet *pulvis præſervativus Hartmanni*, Aqua *vitæ mulierum* prægnanti exhibita. *Oleum amygdal. dulc. cum ſaccharo* recens natis datum. In ea quæ eſt per conſenſum, laudatur Emplaſtrum ex *ſuccini albi, Thuris, maſtiches ana dr. j.ſ. Galbani Opoponacis ana ſc. j. viſci quercini dr. ij. Ambræ gr. vj. Moſchi gr. iij. ſemin.*

paon. maris dr. ſ. Ladani dr. j. ſ. ol. Nucis moſchatæ paux. adſperſis pulvere cubebarum, in aluta extenſum, & abdomini impoſitum; quod ſi ex *Lactis concretione* accidat, valet Cataplaſma ex *fol. ulmi part. iij. in urina pueri coctis, cum butyri recentis* unc. ij. formatum, & regioni ventriculi applicatum. *Ablactatorum* cura non multum à ſupra dictis variat.

ARTICVLVS III.

De Caro.

Carus eſt ſomnus profundus, cum ſenſus & motus, reſpiratione exceptâ, imaginationiſque læſione, ab impedito ſpirituum animalium motu, exortus.

Signa ſunt ſomnus, oculis clauſis, tam profundus, ut æger interrogatus non reſpondeat; ſic à Catalepſi & lethargo diſtinguitur: membri ſi pungatur retractio, quod in Apoplexia non fit. libera reſpiratio, niſi cauſæ vehementia ſit maxima.

Cauſa eſt Spirituum animalium in ſenſus & motum prohibitum exercitium, cujus diverſæ cauſæ in differentiis exponentur.

Curatio eſt *Nulla*, ſi in declinatione febrium continuarum, viribus debilibus, accidat. *Difficilior*, ſi reſpiratio læditur. ſi, cum capitis gravitate conjungitur, quia, humore non nimis craſſo in nervorum ſubſtantiam penetrante & eos extendente, convulſio ſequitur. ſi poſt aliquam magnam evacuationem advenit. *Peragitur* pro ratione Cauſarum.

Dividitur quinquefariam.

I. Alius eſt, *quando ſpiritus animales non generantur*, quod fit, quando vel *arteriæ carotides* ſpiritum vitalem ad cerebrum vehentes *læduntur*: Vel *Muſculi temporales*, inſignem conſenſum cum cerebro per inſignes nervos habentes, *comprimuntur* vel *contunduntur*.

II. Alius eſt, *quando Spiritus animales diſſipantur*, quod fit, vel *ab evacuatione nimia*, vel à *dolore exquiſito*, ab externa aut interna cauſa profecto: vel à *cerebri*, propter nimiam agitationem, *defatigatione*; quod in ſomno gravi, qui in fine paroxyſmi Epileptici accidit, evenit.

III. Alius eſt, *quando Spiritus animales ſopiuntur*. Fit id vel *Externè*, idque 1. à *Fumo carbonum* in conclavi accenſorum; de quo etiam ſupra egimus. 2. A *Medicamentis Narcoticis*, Opio, hyoſcyamo, &c. ubi Caſtoreum cum Oxymelite vel Caſſia lignea locum habent. 3. A *Venenis*, ſeu aſſumptis ſeu extra applicatis. ubi Theriaca adhiberi debet. Vel *Internè*, 1. à *vaporibus* in *febribus* emiſſis. 1. Ab iiſdem ex *vermibus elevatis*: de quibus ſui loci ſunt conſulendi. Cura ex ſequenti Differentiæ membro petatur.

IV. Alius eſt, *quando ſpiritus ad membra penetrare nequeunt*. Fit id 1. A *Compreſſione* cranii & Cerebri; de qua ſupra. II. A *meatuum obſtructione*. Tum pituitæ ſigna aderunt. In Curatione, habita totius ratione, Revulſiones, caputpurgia, &c. adhibenda, & quid in Apoplexiæ cura fiat, videndum.

V. Alius eſt, *quando Spiritus perturbantur*; ut in ictu, percuſſione, caſu capitis alio, &c. quæ ſuis locis vide.

ARTICVLVS IV.

De Apoplexia.

APoplexia eſt repentina omnium functionum animalium abolitio, ſolâ reſtante aliquandiu licet afflictâ reſpiratione, ob anguſtiam & occluſionem meatuum, potiſſimum circa baſin cerebri, per quos ſpiritus animales ad membra derivantur, exorta.

Pars affecta eſt Cerebrum, non ſolum ſecundùm

ventriculos; ſed etiam ſecundùm poros, & potiſſimùm circa partem inferiorem & poſteriorem, ubi nervorum principium.

Signa ſunt *Imminentis*, aliquando nulla, nonnunquam vertigo, ſcotomia, incubus, tremor totius corporis, ſtridor dentium in ſomno, extremorum perfrigeratio, muci abundantia, capitis gravedo, &c. *Præſentis*, ſenſus & motus ablatio, illaque ſubita & cum ſtertore, ſic à *Caro*; ſine febre & excitatione, ſic à *Lethargo*; cum membrorum laxitate, pulſus plenitudine, & facie colorem retinente, ſic à *Syncope*, & *Vteri ſuffocatione*, diſtinguitur.

Cauſa eſt anguſtia ſinuum & pororum cerebri, præcipuè baſios & retis admirabilis, quatenus ſpirituum interclusionem efficit. Vnde autem iſta oriatur, in Differentiis dicemus.

Curatio eſt *Nulla*, ſi à difficili reſpiratione ſudor ſuperveniat. ſi ſtatim obmuteſcentes & ſtertentes, febris acuta, quæ materiam pituitoſam & ſpiritum flatulentum attenuet & diſſolvat, non apprehendat. Terminatur in paralyſin. *Reſpicit* I. *Præſervationem*, quæ antecedentem cauſam præcavet & tollit, ac pro ratione Differentiarum variat. II. *Curationem in ſpecie dictam*, quæ *Incipienda*, cum prognoſtico, Exploratâ vitâ, vel per candelam accenſam, feneſtris clauſis, naribus admotam; vel per ſpeculum terſum ori appoſitum. *Peragenda* 1. Ægri commoda ut facilius aërem attrahat locatione, levi, ne materia in corpore fundatur, concuſſione; & partium extremarum ſale & aceto frictione. 2. Materiæ, per cucurbitulas capiti impoſitas, quod unicum eſt remedium, per fortes clyſteres & glandes; per venæ cephalicæ vel communis, ſine omni mora, per vices, intra tamen paucas horas, ſectionem; per venarum jugularium ſecundùm longitudinem apertionem, Revulſione. 3. Aquarum Antapoplectica-

cticarum, quibus cerebrum recreatur, materia diſſipatur uſu.

Differentiæ Apoplexiæ ſunt variæ.

I. Alia eſt *Legitima*: de qua in ſequentibus Differentiis.

Alia *Notha*, quæ Aut ab *Obſtructione arteriarum carotidum* & *venarum jugularium* oritur; de qua vide in Caro. Aut à *Narcoticis vaporibus*, Spiritus ſopientibus; ubi locum habet Revulſio, Materiæ foventis Evacuatio, Narcoſeos per caſtoreum cum aceto infractio.

II. Alia eſt ab *Obſtructione* baſios cerebri, quæ fit 1. Aut à *materia pituitoſa*, *& craſſa*, vel calore liquata, vel frigore in meatus cerebri expreſſa. *Cognoſcitur* ex indiciis intemperiei frigidæ; *Oritur* ab iiſdem cauſis. *Curatur* 1. *Materiæ peccantis evacuatione*, per *Venæ-ſectionem*, vel illius ſuccedanea. per *Purgationem* validiorem. per *Errhina*, & ſternutatoria, forma pulveris indita, ex quibus Bartoleti Naſipurgium laudatur. per linguæ & palati, Theriacâ vel ſinapi ſemine in vino forti cocto, frictiones. per *Cauteria* & fontanellarum excitationem. Vomitoria hîc locum non habent. 2. *Cerebri corroboratione*, per Aquas Cephalicas, Spiritus Ceraſorum nigrorum. Eſſentias Roriſmarini, ſalviæ, Balſamos majoranæ, ſuccini, Rutæ, &c. II. Aut à *Vaporibus craſſis*, cum quibus eodem modo procedi debet.

Alia à *Compreſſione*, quæ fit, I. Aut à *cauſis violentis*, ut concuſſione, ictu, vulnere: de quibus ſupra. II. Aut ab *Humoribus frigidis & humidis*, in cerebro accumulatis, continua irrigatione Cerebri molem molliorem laxioremque reddentibus: de quibus in hujus differentiæ ſuperiore membro. III. Aut à *plegmonode diatheſi*, ſeu ſanguine copioſo affatim in principium animalis incumbente. *Cognoſcitur* ex in-

diciis plethoræ, aliqua conſueta evacuatio ſupprimitur. *Oritur* ab iiſdem cauſis. *Curatur*, pro-ut illa quæ à pituitæ fit obſtructione. Sanguis tamen copioſius mitti poteſt.

III. Alia eſt Apoplexia *Levis*, quæ in paralyſin alterius lateris ferè deſinit, & in qua reſpiratio aliquem ordinem ſervat.

Alia eſt *Vehemens*, in qua reſpiratio eſt violenta, inæqualis, inordinata ac intermittens.

Alia eſt *Fortis*, in qua reſpiratio eſt violenta, ſtertor auditur, & ſpuma apparet, quæ pauca eſt, ſi ab ipſa pulmonum humiditate ob vehementiſſimam cordis compreſſionem excitatur; multa, ſi ex pituitoſo humore flatu repleto, oritur.

Alia eſt *Fortiſſima*, in qua reſpiratio ad ſenſum aboletur.

CAPVT VIII.

De Symptomatibus Excretorum.

ARTICVLVS VNICVS.

De Catarrho.

SYmptoma Excretorum eſt *Catarrhus, qui nihil aliud eſt, quàm humoris excrementitii, ob læſam cerebri coctionem geniti, è capite in ſubjectas partes defluxus, ab intemperie, vel nimia repletione expultricem irritante, procedens.*

Signa ſunt, *Imminentis*, Capitis gravedo, Oculorum hebetudo, ſenſuum torpor, ſternutatio, &c. *Præſentis*, ſenſus deſtillantis humoris, tuſſis, ſternutatio crebra, &c.

Cauſa eſt humor *pituitoſus*, aliquando *inſipidus*; aliquando *acris*, *ſalſus*, *acidus*, malè coloratus; aliquando *corruptus* & ſubſtantiâ peccans: qui 1. *Generatur*, Aut *in cerebro*, ob concoctionem læſam, ſeu

ſeu vitio ipſius cerebri, ſeu vitio alimenti; Aut *alibi*, & eo mittitur præſertim in iis, qui vel cerebrum habent frigidum, ventriculum & epar calida; vel hæc frigida, cerebrum verò calidum. II. *Movetur*, vel ab *expultrice* irritata; Vel à Cauſis *calefacientibus*, quæ humores attenuant, & vias rarefaciunt; Vel à Cauſis *frigefacientibus*, quæ aut humores in cerebro exprimunt; aut fuliginibus retentis & aucto calore liquant. Vel à Cauſis *concutientibus*, quæ cerebrum validè movent. III. *Defluit*, ratione *Termini à quo*. Aut è *partibus ſub calvariâ* poſitis, cerebri potiſſimum ventriculis; Aut à *partibus capitis extra calvariam*, potiſſimum ſub Cute verticis, quo venarum per faciem & tempora in caput irrepentium extrema deſinunt: ratione *Termini ad quem*. Aut ad *partes internas*, pulmones, nares, ventriculum, &c. Aut ad *externas*, non tantùm inter cutem & carnem; ſed etiam per venas & arterias, ac muſculorum, venarum, & nervorum continuitatem.

Curatio eſt *Difficilior*, ſi catarrhi ſunt frequentiores & graviores. ſi cum impetu ruunt. ſi ſenes invadunt. ſi cum dolore capitis junguntur. *Reſpicit* I. *Materiam genitam*, quæ evacuanda. Ne amplius generetur, præcavendum, & partis ſuppeditantis diſpoſitio corrigenda. II. *Materiam fluentem*, quæ revellenda, intercipienda, & pars recipiens roboranda. Plura in Differentiis,

Dividitur Catarrhus *tripliciter* præcipuè.

I. Alius eſt ab *Humore frigido & humido*, eoque 1. Vel *Copioſo*, & cum majore impetu ruente: *Tum* venæ *externæ cubiti* ſectio adhibenda, ne à reliquo corpore affluat. Vel *pauco*, nec cum impetu ruente: *Tum* in ſenili præſertim ætate, venæ-ſectione superſedendum. 2. Vel *Tenui*, & aquoſo. *Tum* præparandum moderatè incraſſantibus, ut decocto *Thuris*,

maſtiches, *Betonicæ*, *Nucis moſchatæ*; purgandum, ne materia agitetur, lenioribus, *Manna*, *Mechoacanna*: particulariter evacuandum per Errhina, ſi materia *ad pectus & ventriculum fluit*; per Gargariſmos & Apophlegmatiſmos, ſi *ad oculos & nares*; omnia ita diſpoſita, ut impetum catarrhi figant: Catarrhus exſiccandus, & caput roborandum, Rotulis ex *floribus ſulfuris*, *ſuccino pulverizato*, ſacculo implicato, in Spiritu vini malvatici calefacto, olei ſuccini guttis aliquot aſperſo, & naribus ac temporibus eodem illitis, vertici applicato. radic. chinæ, ſaſſafras &c. decocto. Vel *Craſſo*, Tum præparandum Calefacientibus & attenuantibus, decocto *hyſſopi*, *Rutæ*, *Oxymelle ſimplici*, *ſcillitico*. purgandum *Agarico*, Extr. pillularum *Cochiarum*. Evacuandum particulariter, ubi inter Errhina, *ſemen nigellæ Romanæ* pulverizatum, & cum aqua majoranæ è vola manus in nares attractum. Caput roborandum, ubi optima, *Aqua ſerpilli* cum vino deſtillata. Hartman. *Vinum medicatum* ejuſdem.

Alius eſt ab *Humore Calido*, qui 1. *Tollendus* venæ-ſectione, aut cucurbitulis, ne capite calente plus attrahatur. 2. *Præparandus* refrigerantibus Cephalicis, & modicè adſtringentibus. 3. *Evacuandus* Rhabarbaro, &c. 4. Procedendum, ut ſuperius.

II. Alius eſt *cum impetu ruens*, qui præter diverſiones & alia jam expoſita, *interceptionem* per medicamenta ſiſtentia & incraſſantia, poſt cœnam, ſub ingreſſu lecti exhibenda, non exſpectata concoctione, repoſcit. Talia ſunt, *Theriaca recens*, Bolus *Armenus* ruber & levis, Oſſa *cranii humani* combuſta. Laudanum *Opiatum*. Pillulæ *de Cynogloſſa*, *Aſajereth*, *Arabica*, *Wieri*, ex Styracis calam. ſucci Liquirit. Thuris, Myrrhæ, Opii ana dr. ſ. Croci ſcr. j. cum ſ. q. papav. rhæad. compoſitæ. Trochiſci *de papav.*

papav. Mynſichti. Si humor ſalſus, *ſpica* eſt addenda, & in *Aſthmaticis* ſuffitus vitandi. Per *Vigilias*, quod in pectus influxit, *evacuandum* eſt.

Alius eſt *Suffocativus*, qui magno impetu ad pulmones & cor fluit. Huic ſubitò ſuccurrendum, *Revulſionibus* per clyſteres, frictiones, Emplaſtror. Catarrhum ſuſpendentium raſis capillis applicationes, Narium balſamo ſuccini inunctiones, ſuffumigia, &c. *Vomitu* nihil putatur eſſe præſentius, quia etiam illa quæ pulmonum bronchiis infarcta ſunt, extundit.

III. Alius eſt à *materia in cerebro vitio ejuſdem collecta.*

Alius eſt *materia*, *qua cerebro*, ſeu à *ventriculo frigidiore*, & *Epate calidiore*, ſeu *ab aliis viſceribus* communicatur. In hujus curatione, reſpiciendæ ſunt partes mandantes, & illis providendum eſt. Qui verò Catarrhis *frequentioribus* ſunt obnoxii, *ſingulis menſibus paulò ante novilunium* corpus leniter *purgare* debent, præſertim ſi iis alvus ſiccior eſt. Vinum Adriani Papæ, quod contra Catarrhos vehementer laudatur, ex *Cort. myrob. omn. cum nucl. prius exſiccat. ana dr. iiſ. Cinnam. dr. j. caryophill. galang. cubebar. cardam. gran. parad. muſcat. ana ſcr. ſ. roſat. rubr. ſiccar. dr. iſ. flor. anthos, lavend. ana dr. ſ.* contuſ. & ad ſeptem vini menſuras miſtis, componitur.

TITVLVS III.

De Oculorum morbis.

CAPVT I.

De Palpebrarum affectibus.

SIc affectus cerebri abſolvimus; Oculorum morbi, vel *partes eum ambientes*, vel *partes conſtituentes*, vel *totum oculi globum* tangunt. Ambiunt Oculum *Palpebra*, *Cilia*, *Caro angularis*.

Palpebrarum vitia ſunt.

I. Τράχωμα, ſeu internæ palpebrarum partis aſperitudo. *Cognoſcitur* ex rubore, pruritu, & milii granorum veluti eminentia. *Oritur* ab humore aduſto, mordace & ſalſo: ſæpè à collyriis acrioribus. *Curatur* Corporis evacuatione. Materiæ per repercutientia averſione. Topicorum emollientium primò & acrimoniam temperantium, mox abſtergentium, ut *aloës in aqua roſarum*, *myrrhæ in lacte muliebri*, diſſolutarum applicatione; quæ interdum intermitti debent, ne vim ſuam fortius oculis imprimant. Palpebræ inverſæ ad ſanguinis proruptionem, ſaccaro Cando frictione. *Dividitur* dupliciter: 1. In Δασύτητα, in qua palpebræ duntaxat rubent, aſperæ ſunt & pruriunt. Σύκωσιν, in qua quaſi grana ficus eminent. Τύλωσιν, in qua pars exulcerata ſciſſuram & calloſitatem contrahit. & ψωροφθαλμίαν, ſcabiem, quæ totam palpebram, præſertim verſus oculorum angulos afficit, & univerſalibus præmiſſis, linimento roſato, adjecto pauxillo tutiæ præparatæ, curatur. II. In illam quæ A *ſanguine*, in qua minor pruritus. A *Bile*, in qua puſtulæ parvæ. A *Pituita ſalſa*, ex qua plus ſeroſi humoris exit. A *Bile atra*, in qua quod effluit lividum eſt.

II. Ἐμφύσημα, ſeu tumor palpebrarum; qui fit Aut à *cauſis externis*, nempe Aranei, veſpæ, apis vel urticæ ictu. Tum apis contrita imponenda. Theriaca, & ſuccus plantaginis illinenda. Aut *Internis*, nempe, *Humore calido*, ubi Ophthalmicum Rhaſis locum habet. *Aquoſo & ſeroſo*, in febribus diuturnis, vigiliis, cachexia; ubi fomenta ex decocto emolliente & diſſipantee rectè adhibentur.

III. *Coalitus*, cum palpebræ vel inter ſe, vel cum alba aut cornea aut utraque oculi tunica coaleſcunt. *Curatur Difficulter*, ſi tota coaluit. *Nunquam ferè*, ſi cum cornea ſimul concrevit. *Facilius*, ſi ex-

ſi extremitate ſolùm oculo hæreſcit. ſi annatæ ſaltem agglutinatur. *Oritur* vel ab *Vlcere* negligenter curato, in quo, ſaneſcendo, quod diduci potuit, agglutinatur. Vbi ſectio locum habet. Vel à *Pituitoſa & viſcida materia* ad palpebras affluente; ubi Revulſio per veſicatoria, & Repulſio.

IV. *Cancer* ſive exulceratus, ſive non: de quo libro ſecundo.

V. *Inverſio*, quæ, Vel ἐκτρόπιον inferioris nimirum palpebræ, *Ortum* 1. A *Reſolutione*, ſeu paralyſi: de qua alibi vide. 2. *A Carnis* in parte interna *incremento*: quod vel medicamentis abſumendum, vel ſectione tollendum. 3. A *vulneris* aut *ulceris mala curatione*: ubi etiam inciſio locum habet. Vel λαγόφθαλμον, palpebræ nempe ſuperioris. *Ortum*, A *mala conformatione*, quæ curæ non ſubjacet. 2. A *conſuetudine* puerorum in cunis ſurſum verſus reſpicientium; quæ pannis nigris cunis circa caput obvolutis præcavetur. 3. A *convulſione* & contractione, quæ emollientia ophthalmica exigit. 4. A *vulnere* vel *ulcere malè curato*, ubi vel cicatrix emollienda, vel manuum opera adhibenda.

VI. Ὑδατὶς ſeu *Aquula*, ſeu ſubſtantiæ unctuoſæ in palpebra ſuperiore incrementum, humorem antelucanis præſertim horis perpetuò fundens. *Oritur* præcipuè in pueris, ex ſeroſo humore, intra palpebrarum membranas, in quarum medio unctuoſa ſubſtantia, illapſo. Vel eſt *Recens*, & jejunâ ſalivâ interdum tollitur. Vel *Diuturna* ac peculiari membrana incluſa, & manus operam requirit.

CAPVT II.

De Ciliorum vitiis.

Ciliorum vitia ſunt:

I. *Hordeolum*, ſeu tuberculum, quod ſuppuraſcens

raſcens ſimile eſt grano hordei. *Oritur* ab humore pituitoſo, craſſo, cum ſanguine miſto. *Tollitur* hordeo jejuno ventriculo maſticato, applicato, vel corpore muſcæ capite abjecto, ſi eo fricetur. ſi ſuppurari non poteſt, *ſecetur*.

II. *Grando* ſeu tuberculum rotundum, tranſlucidum, huc atque illuc mobile. *Oritur* à materia dura & lapideſcente. *Emolliendum* eſt *ammoniaco* in aceto diſſoluta, cum adipe gallinæ, vel terebinthina & cera mixto.

III. Μαδάρωσις, ſeu *pilorum defluvium*, quod plerumque poſt febres malignas infeſtat. Vide l. 2. Si ſimul adeſt craſſities, calloſitas, & rubor, palpebræque turgent, & lucidæ fiunt, vocatur πτίλωσις.

IV. Τειχίασις, cum pili præternaturales ſub pilis naturalibus exorti, & intrò nuentes, tunicas oculorum pungunt. *Oritur* ab humoribus ad palpebrarum extremitates fluentibus, ſeu ob tumorem diuturnum, ſeu ob deligationem. *Curatur* 1. *Evulſione* totali, quam inunctio ſanguinis viridium ranarum excipiat. 2. *Corroſione*, per medicamenta corroſiva cautè inuncta. 3. *Sectione*: de qua Practici.

V. Φαλάγγωσις, cum palpebris intrò vergentibus, pili non apparent, niſi attollantur. *Oritur* vel ab *humoribus* pituitoſis palpebram degravantibus: vel à *Cartilaginis exſiccatione*, & hanc ſequente cutis verſus cilia depreſſione. *Curatio* apud Authores.

VI. *Phtiriaſis*, ſeu pediculorum proventus, in iis qui lotionibus non utuntur, & victu pravo gaudent, à ſordibus exortus; interdum per contagium exſiſtens. *Curanda* tempeſtivè, ne acres fluxiones concitet. Ablutio palpebrarum decocto betæ & ſtaphiſagriæ laudatur.

CAPUT III.

De Carnis angularis vitiis.

CArnis angularis affectus ſunt,

I. *Rhyas*, ſeu carunculæ ſecundùm majorem oculi angulum, imminutio, ex quo lacrymæ involuntariæ effluunt. *Oritur*, vel ab *alimenti Defectu*: Vel à *Corroſione*, ſeu à medicamentis corroſivis, ſeu ab humoris acris affluxu, ut fit poſt epiphoram, variolos, ulcera profunda: vel ab *Inciſione*, quæ non poteſt curari.

II. *Encanthis*, ſeu carunculæ ſecundùm majorem oculi angulum incrementum. *Oritur*, vel ex mala *pterygiorum* curatione; vel ex nimio *alimenti* affluxu. ſi magnum & antiquum malum eſt, nonniſi chirurgiâ curatur.

III. *Ægilops* eſt tuberculum, inter majorem oculi canthum, & naſi radicem ortum. *Oritur* à materia certa ad oculi angulum depulſa. *Dividitur* variè. 1. In *Anchilopa*, qui eſt tumor nondum ruptus, & ſine inflammatione. provenit ab humore lento, melleo pultaceo, folliculo ſuo plerumque concluſo, & ſine ſoluta unitate afficiente, ſectione tollitur. Et 2. *Ægilopa*, propriè ſic dictum, qui eſt tumor ruptus, cum inflammatione. *Cognoſcitur* ex dolore, colore mutato, & tumeris immobilitate. *Oritur* à ſanguine è temporum, frontis vel faciei venis effuſo, externa inprimis cauſa accedente. *Curatur* 1. *Difficulter*, inprimis, ſi partes profundas occupet. ſi ruptus ſit ad interna, quia ſubjecta oſſa facilè corrumpit. ſi ad cancri naturam accedat. 2. *Ad modum aliarum inflammationum.* Excipit eum plerumque *Fiſtula lacrymalis*, quæ tum propter continuum affluxum, tum propter motum oculi perpetuum, chronicon eſt plerumque malum. In ejus *curatione*,

ratione, antequam conſolidetur, videndùm, utrùm callum contraxerit, & utrùm os corruptum ſit; quod adſperitas oſſis aut ſonitus deteget.

CAPUT IV.

De Tunicæ annatæ morbis.

ARTICULUS I.

De Opthalmia.

PArtes Oculum conſtituentes, vel ſunt Tunicæ, *Adnata*, *Cornea*, *Vvea*, & *Aranea*, vel Humores. Adnatæ morbi ſunt *Opthalmia*, *Pterygium*, *Panniculus*, & *Hypoſphaſma*: quorum hoc cum cornea commune, illa cum palpebris.

Ophthalmia eſt annatæ tunicæ inflammatio, à ſanguine acri venulas ipſius diſtendente, exorta.

Signa ſunt Oculorum rubedo, lacrymarum effluxus, dolor, &c.

Cauſa eſt *Sanguis*, qui ſeu ſolus, ſeu ab humoribus aliis caſtigatus, vel per affluxum, vel per congeſtionem, allapſus, per venas diſpergitur, & eas diſtendit.

Curatio eſt *Difficilis*, ſi in regionibus & temporibus frigidis oboritur, quia membra ſtringuntur, ſi pueros infeſtat, quia ab imbecilli capite continuò affluit. ſi dolor diu perſeverat, quia materiam, aut erodentem, aut vehementer diſtendentem, aut ſuppurantem arguit. ſi fit per conſenſum à membranis cerebri, & partibus intra cranium contentis. ſi grana ſordium parva in oculo apparent, quia maturationis tarditatem ſignificant. *Facilius*, ſi eſt per conſenſum ab externis. ſi lacrymæ ſunt copioſiores & mordaciores, quia citius ad finem pervenit. ſi alvus eſt cita, quia alvi profluvium ab eâ liberat. *Peragitur*, ſecundùm methodum aliarum inflammationum. *Notandum in ea* 1. Venæ-ſectione interdum intra horæ ſpacium maximas ophthalmias ſublatas. 2. Veſica-

toria poſt aures applicata benè revellere. Laudatur *farina Erucæ* in ſacculo interpaſſato, apud Hartman. 3. Errhina, ſi æger per nares excrementa Capitis evacuare conſuevit, & quidem mediocria, exhibenda. 4. Topica, non niſi exactis tribus diebus, & quidem actu tepida, mordacitatis expertia, benè mundata, à proprietate juvantibus caſtigata, repellentibus; quæ, nec nimis frigida, nec nimis adſtringentia, nec nimis ſicca, fronti & collo ſtatim apponi poſſunt, & Anodynis, quæ ſi affluxus major metuitur, oculo benè ab initio applicantur, exceptis, applicanda. 2. Lac muliebre ſingulis horis mutandum, ne diutina mora à calore oculi, acrimoniam contrahat. 3. Opium & Opiata non niſi neceſſitate urgente adhibenda. 4. Ne ſuppuratio intus fiat, diligenter cavendum. 5. In Diæta vinum & balneæ in declinatione permittantur. Cataplaſma ex *medulla panis triticei*, *& pomi aſſati*, *cum lacte muliebri*, *pauxillo croci & ſacchari Saturni*, vehementer laudatur. Sic & Aqua ex *ſucci Cancror. deſtell.* ℔. ii *Aquæ Roſarum* ℔. i. *& Croci metallor. unc. ſſ.* ſimul infuſis: Nec non *Aquar. Euphraſ. Fœniculi ana unc. v. cum croci metallor. dr. j. quibus aliquid aquæ Roſarum* addi poteſt. Inter Diſcutientia etiam locum obtinent *Sarcocolla* lota, & *Tuthia vera Arabum*, quæ ſine morſu ſiccat.

Differentia Ophthalmiæ eſt triplex.

I. Alia eſt Τάραξις, ſeu perturbatio, quæ ex eo *Cognoſcitur*, quod oculi duntaxat calidiores cum rubore, abſque lacrymis copioſis apparent. *Oritur* à Cauſis externis, nempe 1. *Calore ſolis*, *vel igne.* Tum Cataplaſma ſuperius opponi poteſt. 2. *Dolore capitis* ex ſolis æſtu contracto. Tum idem locum habet, niſi univerſalia omnino præcedere debeant. 3. *Vento*, *fumo*, *pulvere.* Tum lacte tepido oculi abluendi, & ſomnus capiendus. 4. *Ictu* vel *Caſu.*

Tum,

Tum, ſanguis ſtatim mittendus. 5. *Apis, veſpa, Crabronum* ictu. Tum, repellentia ex albumine ovi, lacte muliebri, &c. imponantur.

Alia eſt *Ophthalmia vera*, quæ vel à calidis, vel à frigidis cauſis provenit; cui ſuperiùs dicta præcipuè conveniunt.

Alia eſt Χήμωσις, quando palpebræ quaſi invertuntur, nec claudi poſſunt, albumque ſupra oculi nigrum intumeſcit. Hæc validiora remedia exigit.

II. Alia eſt *Periodica*, quæ intervalla ſervat, capitibus calidis & humidis familiaris eſt, & oculos tandem in tabem conjicit. Alia eſt, quæ *Periodos non ſervat*. Alia *Contagioſa*.

III. Alia eſt *Humida*: de qua nunc maximè egimus.

Alia *Sicca*, in qua exiguus eſt lacrymarum fluxus, & noctu palpebræ indurantur. *Oritur* ab humore pauco, ſalſo, & nitroſo. Vel eſt *cum pruritu*, quæ, ſi leviter fluunt lacrymæ, vocatur ψωροφθαλμία; ſi omninò non, & oculi duntaxat ſunt rubri, ſine tumore, dicitur ξηροφθαλμία. Vel *ſine pruritu*, & cum duritie palpebræ, nuncupatur σκληροφθαλμία. Curatio Methodum ſuperioris ſequitur.

ARTICVLVS II.

De Vngue oculi, Panno, & Hypoſphagmate.

I. *Vnguis, ſeu* πτερύγιον, *& Sagitta, eſt membranula nervoſa, fibroſa & albicans, quæ ab angulis oculorum, majore inprimis, prodit, adnata validè adhæreſcit: interdum uſque ad corneam producitur; ſæpe ſi nimium increſcat, pupillam tegit.*

Signis affectus non eget, cum oculis ſit expoſitus. Albedine à carne lacrymali diſcernitur.

Cauſa eſt ſanguis, humoribus craſſis & lentis permiſtus,

miſtus, ex partibus inter cranium & cutem contentis defluens, & ſcabritiem quandam inferens, quam dum vis nutriens æqualem reddere nititur, incrementum membranæ præter naturam producit.

Curatio repoſcit I. *Universalium præmiſſionem*, II. *Unguis*, poſt decocti vel aquæ diſtillatæ temperatæ fotum, *exterſionem*. Inter medicamenta valent, pulvis ex *ovorum* teſtis paratus, & oculis inſperſus. Lapis *medicamentoſus Crollii* in aqua roſacea, & Euphraſiæ. Specificum *Lucii piſcis* Hartmanni. Aqua *albuminis ovorum* ejuſdem, & alia: quæ ſi acria ſunt; *tragacanthâ* & hujuſcemodi caſtigari debent, & ne cornea tangatur, caveri. III. *Chirurgiam*: de qua apud Authores. IV. *Diætam*, in qua à vino & cibis vaporoſis abſtinendum.

Dividitur multifariam.

I. Alius eſt *Albicans*, Alius ad *nigredinem vergens*, qui remediis tolli non poteſt. II. Alius *Recens*, qui facilè diſcuti poteſt. Alius *Inveteratus*, cui ſi craſſitudo acccesſerit, excidi debet: interdum tamen tam pertinaciter annatæ adhæret, ut neque per Chirurgiam abſque oculi jactura auferri poſſit. III. Alius eſt, qui ad *Corneam duntaxat producitur*. Alius, qui ad *pupillam uſque protenditur*, & ſi tollatur, oculum quidem à fluxionibus liberat; ſed cicatrice relictâ, viſum impedit. IV. Alius eſt *Cancroſus & putridus*, qui curationem non admittit. Alius *Non*.

II. *Pannus eſt quiddam inſtar panniculi rubeum, à ſanguinis exuberantia, in venis oculi exterioribus, exortum.*

Signis opus non eſt. Apparet tanquam tela carnoſa in ſuperficie præcipuè annatæ, cum pruritu, dolore, oculorum à lumine offenſione, viſione obſcura vel ablata.

Cauſa eſt ſanguis ad oculos derivatus, vel ſolus

vel mixtus, vel per viam fluxionis vel congeſtionis: vel per vaſa externa, & tum frons nonnihil tumet; vel per interna, tum dolor ad radices oculorum tendit.

Curatio perficitur I. *Vniverſalium uſu*. II. *Abſterſione* per ſupradicta. III. *Chirurgia* de qua vide Authores.

III. *Hypoſphagma, ſeu Sugillatio, eſt macula rubra ſeu livida, à ſanguine ex venis apertis effuſo, exorta, corneæ communis.*

Signis opus non eſt, quia malum viſu deprehenditur.

Cauſa eſt, quicquid venas aperire poteſt, ſive id externum, ſive internum: ut in Differentiis videbitur.

Curatio eſt *Facilis* in principio. *Peragitur*, præmiſſis Vniverſalibus, ſi major eſt affluxus, per *Diſcutientia*, leniora primùm, & adſtringentibus caſtigata; pòſt validiora, & acrimoniæ, ne plus ſanguinis alliciatur, expertia.

Dividitur trifariam.

I. Aliud eſt à *Cauſis externis*, ictu, clamore, tubarum inflatione: in qua ad *Topica* ſtatim'confugiendum, nempe Decoctum *flor. meliloti*, *roſar. cum ſem. fanigraci*, Collyrium ex *ſanguinis columbar. ex alis detracti* dr. ii. *Lactis mulieris temper*. unc. ſ. *Thuris* ſcrup. j. compoſitum. Aliud à *Cauſis internis*, nempe, vel *Sanguinis copiâ*, ubi venæ-ſectio non omittenda: vel *ejuſdem fervore*, Tum macula ad Citrinum vergit. Inflammationi occurrendum per *album en ovor. concuſſum*, Si pus adeſt, idem collyrio ex *mucag. fanigr. cum aqua fœniculi & melle roſaceo*, extenuandum.

II. Aliud eſt *Recens*, in quo macula eſt rubri coloris. Præter ſuperiora topica, *ſummitates hyſſopi* in aqua ſimplici coctæ, & in nodulo applicatæ, ad diſcutien-

cutiendum valent. Aliud *Inveteratum*, in quo macula eſt livida. Convenit collyrium ex *ſucc. Chalidoniæ major. & Cardui-bened. ana. unc. ſ. pingued. quaſtulæ avis liquef. dr. ii. myrrhæ ſcr. ſ.* confectum; nec non *Radix ſigilli Salomonis* conquaſſata, &c.

III. Aliud eſt, *quando ſanguis vel in annatam, vel in corneam ejicitur*. Aliud, *quando in utramque. Tum objecta omnia* colorem ad rubrum vergentem præ ſe ferunt.

CAPVT V.

De Morbis Corneæ.

ARTICVLVS I.

De Craſſitie, Nebula, & Albugine.

MOrbi Corneæ ſunt, *Craſſities, Nebula, Albugo, Puſtulæ, Vlcera, Vulnera, & Dolor.*

I. *Craſſities eſt ſubſtantiæ ejus exſiccatio &* corrugatio. *Cognoſcitur* exinde, quod nebula quaſi in ſuperficie appareat, & ægri quaſi per fumum videant. *Oritur* vel à *frigidorum* incauta *applicatione*, poſt Ophthalmiam præſertim. Vel ab *humoribus craſſis* ſeſe inſinuantibus. In *Curatione* laudatur, *Chelidoniæ ſuccus* expreſſus, & oculis guttatim inſtillatus.

II. *Nebula eſt color corneæ, ab humore ſubtili illapſo mutatus*. Valet in ea pulvis *Margaritarum præparat.* in aqua roſar. & fœniculi. *Cataplaſma* Plateri apud. l. 2. Obſ. 19.

III. *Albugo, ſeu Leucoma, eſt macula alba, corneam ita denſam reddens, ut ſpeciebus viſibilibus tranſitus denegetur. Oritur* Vel à *Cicatrice*, poſt vulnus vel ulcus, Tum *Curatio* eſt *Difficilis* in ſenibus, *Facilior* in pueris. *Peragitur* 1. Emollientium applicatione. 2. Abſterſione, ubi locum habet Aqua *flor. Roriſmarini* oculis inſtillata. Pinguedo *muſtelæ piſcis.*

Vel à *pituita inter ejus laminas collecta.* Tum faciliùs curatur. Valet Collyrium, quod ex *lapid. calam. ter uſti ac bis in vini aceto extincti ſcr.* j. *Myrrhæ, plumbi uſti ac loti ana ſcr. ſ. Croci Oriental. gr.* v. *Opii gr.* VVI. *Æris uſti ſcr.* IV. *Decocti fœnogr. Vnc.* j. ſupra porphyritem contritis, paratur.

ARTICVLVS II.

De Puſtulis & Vlceribus Corneæ.

I. *Puſtulæ ſunt tubercula, annatæ & corneæ tunicæ communia. Cognoſcuntur* ipſo viſu, magnitudine granum milii æquant. nigredine, exacta rotunditate, & quod in fundo circulum album non exhibeant, à procidentia uveæ diſtinguuntur. *Oriuntur* ab humore acri & ſeroſo, tunicas attollente. *Curantur facilius*, ſi ſunt in annata: *difficilius*, ſi ſunt juxta *pupillam: nulla ratione*, ſi cornea in partem internam rumpitur. *Ad modum Ophthalmiæ Dividuntur* dupliciter. I. *Aliæ* ſunt cum inflammatione, quæ prout aliæ inflammationes curantur. ſaccharum ſaturni cum aqua Euphraſ. optimum eſt. *Aliæ* ab Humore aquoſo, quæ exſiccantia, ut *Tuthiam*, *Lapidem calaminarem*, &c. expoſcunt. II. *Aliæ* ſunt ſuperficiariæ, ἐπικαύματα dictæ, quæ nigriores apparent. *Aliæ* profundiores ſub ſecunda vel tertia lamina, ἐγκαύματα vocatæ, quæ propter corneæ albedinem, albæ magis videntur, & cum totam corneam erodere poſſint, periculoſæ ſunt.

II. *Vlcera corneæ interdum ab externis, interdum ab internis ſeu affluentibus, ſeu congeſtis oriuntur*; & variis nominibus pro varietate circumſtantiarum inſigniuntur. βόθριον dicitur, quod cavum anguſtum & durum eſt. κοίλωμα, quod latius, ſed minus profundum. ἄργεμον, quod in iridis externo circulo exortum, circa externam iridis partem rubicundum,

cundum, circa internam candidum,ambientia etiam comprehendit. Circa *curationem* obſervandum, medicamenta fronti etiam & temporibus , ut influxus impediatur , imponi , & lenia ac temperata eſſe debere. Laudatur *Aqua Ophthalmica Mynſichti.*

ARTICVLVS III.

De Vulneribus Corneæ, & Dolore Oculorum.

I. V*Vlnera corneæ* in genere , exigunt 1. *Evacuationem*, per venæ-ſectionem præſertim. 2. *Repulſionem* , ut inflammatio prohibeatur , & dolor leniatur, per Cataplaſmata ſuper palpebram duntaxat impoſita , ut oculus & palpebræ aperiri poſſint. 3. *Conſolidationem.* Laudatur vehementer pars albuminis ovi, Germanis das küchen. Italis *Galatura* dicta , conquaſſata ; nec non Oleum *rubrum Saturni. Differentias* ſi ſpectes , 1. *Aliquando* ſola cornea vulneratur. *Aliquando* cum ea & palpebræ : ubi cavendum , ne cum oculo agglutinentur. 2. *Aliquando* vulnera non tam altè penetrant. *Aliquando* cornea rumpitur , & humor aqueus effluit , quod & in ulceribus accidit. Tum , ſi vulnus ſit anguſtum , minus periculi habet; ſi uvea procedit,incurabile eſt. *Curatio* eadem , quæ vulneris & ulceris oculorum.

II. *Dolor oculorum* , oculis præcipuè ob tunicas externas convenit. *Cognoſcitur* ex relatione ægri. *Oritur* à cauſis continui ſolutionem excitantibus. *Curatur* cauſis ſublatis. *Mitigatur* albumine ovorum. pulpa pomi aſſi cum ſaccharo , Camphora , Croco , aquâ roſarum, & lacte muliebri. Ab *Opiatis* cavendum.

CAPVT VI.

De Vveæ Morbis.

ARTICVLVS I.

De Vveæ procidentia, Pupillæ dilatatione, & anguſtia.

VVeæ in oculo tunicæ morbi ſunt, *Vveæ procidentia, Pupillæ dilatatio, Ejuſdem anguſtia, & ſuffuſio.*

I. *Vvea procidit, quando corneæ unitas ſolvitur* ſive per vulnera, ſive per ulcera. *Cognoſcitur* & à puſtulis. *Diſcernitur* exinde, quod pars, quæ procidit, aut nigra aut cœrulea eſt, & in fundo circulum album, qui à labiis corneæ eroſis eſt, exhibeat, & pupilla parte ſui quadam divulſa appareat. *Curatur* medicamentis ſine aſperitate adſtringentibus; & ſi his non cedit, ferro. *Differentias* vide apud Æginetam.

II. *Pupillæ dilatatio*, μυδρίασις, & πλατυκορεία *dicta, eſt quando pupilla præter naturam verſus Iridis circulum ampliatur.* *Cognoſcitur* ex eo, quod ægri ſeu ob nimiæ externi luminis copiæ in oculos incurſum, ſeu obliquorum radiorum, qui perpendicularibus debiliores caſum minus acutè videant. cum aliquid intueri volunt, oculos nonnihil comprimant. & oculo uno clauſo, alterius pupilla dilatari non poſſit. *Oritur* à tenſione Vveæ, cujus illa foramen eſt, ſeu ob externas ſeu ob internas cauſas. *Curatio* in Differentiis videnda. *Dividitur* trifariam. I. *Alia* eſt Nativa, & à primo ortu contracta. *Alia* Adventitia. II. *Alia* à Cauſis externis, ut percuſſione, caſu ab alto, &c. quæ ſi ſit abſque inflammatione, facilè curatur; ſi cum ruptura Vveæ, non item. *Alia* à Cauſis internis, quæ inſequente differentia exprimuntur. III. *Alia* à ſiccitate uveam tendente,

ut

ut in coriis perforatis fit, quæ difficulter curatur. Optimum eſt lac caprinum, ſi ei oculus immergatur. *Alia* ab Humiditate, cujus curatio facilior, niſi poſt capitis dolorem vehementem acciderit. Perficitur præmiſſis Vniverſalibus, miſſione ſanguinis ex venis temporum & venis in angulis oculorum, cucurbitularum in occipitio, & hirudinem poſt aures applicatione. Reſolventium, (aqua ſalita laudatur) & leviter adſtringentium uſu. *Alia* à Flatibus, quod tubicinibus accidit, qui diſcutiendi ſunt.

III. *Pupillæ anguſtia ſeu* μύωσις *eſt, quando illa anguſtior, quàm naturaliter fieri debebat, redditur. Cognoſcitur* ex eo, quod omnia majora intuenti ægro videantur. quod ſpecies viſibiles per foramen anguſtius illapſæ, in ampliore ſpacio verſus cryſtallinum dilatentur. *Oritur* à Contractione Vveæ. *Curatur* pro ratione Differentiarum. *Dividitur* pro diverſitate cauſarum. *Alia* eſt à nimia humiditate, uveam ab ambitu verſus centrum contrahente, cui ſiccantia, ut Ruta, Chelidonia, remedio. *Alia* ab humoris aquei defectu. Tum æger melius videbit in obſcuro, quod ſpecies viſibiles promtius cryſtallino occurrant. lacte & aqua dulci, Capiti admotis, alimentum attrahendum. *Alia* à pauciore Spiritus viſivi ad pupillam affluxu.

ARTICVLVS II.

De Suffuſione.

SVffuſio ſeu ὑπόχυμα *eſt pupillæ ab humore ea parte in oculo conſiſtente, viſionem impediens, obſtructio.*

Signa pro ratione principii, augmenti & perfectionis, diverſa ſunt, & ſeparatim in differentiis exponentur.

Cauſa, humor, ſeu ſincerus, ſeu miſtus; ſeu ibi-

dem collectus, ſeu per venas tunicarum, uveam tunicam, vel nervos tranſmiſſus. *Colligitur* inprimis, in magnis & prominentibus oculis: quia in magno ſpacio virtus diffuſa infirmior eſt, & viarum laxitas facilem aditum præbet.

Curatio eſt *Difficilis*, ſi præſertim ex febre, aut vehementi capitis dolore accidit. ſi in pueros vel ſenes incidit. *Nulla*, ſi ſuffuſio eſt nigra. ſi æger lumen non cernit. *Perficitur* I. *Materiæ obſtruentis eductione* per purgantia phlegmagoga, *hieram* præſertim & *electuarium diacarthamum*, quibus præmitti præparantia poſſunt. II. *Ejuſdem* per cucurbitas, veſicatoria, &c. *revulſione*. III. *Ejuſdem* per Topica emollientibus permiſta *Diſcuſſione*, & Oculorum exterſione. Laudatur *Aqua Ioëlis*, Remedium Bovii *ex fellis galli unc. ſ. ſanguinis muris dr. iij. ſ. cum lacte muliebri, collyrii inſtar, compoſitum*. Vel *Aqua ſtercoris humani elambicata, cum felle muſtelæ & leporis, ſaccharo candi roſato, & margaritis præparatis*. IV. *Chirurgia*: de qua authores videri debent.

Differentiæ ſuffuſionis ſunt variæ.

I. *Ratione ſitus*. 1. *Alia* eſt in centro pupillæ, quæ feneſtris quaſi pertuſas res objectas exhibet, & acu, ne tota pupilla impleatur, tentanda non eſt. 2. *Alia* reſidet inter Vveam & Corneam, & *tum* pupilla intenſius obtenebrata conſpicitur, & pupilla ob humorem diſtendentem neceſſariò dilatatur. 3. *Alia* inter Vveam & Cryſtallinum, & *tum* oppoſita apparent. 4. *Alia* in profundiore loco ſita eſt; & tum pupilla anguſta eſt. *Alia* minus profundo; & tum amplior eſt.

II. *Ratione graduum*, *Alia* eſt Incipiens, & tum culices aut caliginoſa quædam obverſantur. *Alia* Aucta; & tum pupillæ color marinus apparet, vel eſt ſimilis aëri nebulis repleto. *Alia* Perfecta;

in

in qua æger non cernit, pupillæque albus color apparet.

III. *Ratione cauſæ* 1. *Alia* eſt à materia tenui, & fluxa, qualis in principio eſſe ſolet, & tum, plethora præſente, venæ-ſectio inſtitui poteſt. *Alia* craſſa, lenta & tenax; & tum à Venæ-ſectione abſtinendum. 2. *Alia* eſt ſpecie aëris puri, argenti, gypſi, margaritarum, quæ ſpem aliquam curationis relinquit. *Alia* Nigra, quæ ne acu quidem curari poteſt. *Alia* Viridis, quæ etiam inſanabilis eſt.

IV. Alia eſt *Vera*, de qua hactenus dicta ſumi debent, quæ alterum duntaxat oculorum occupat; aut ſi utrumque, non ſimul, nec ſimiliter, & cujus Symptomata ſunt continua. Alia *Notha*, quæ ſe contrario modo habet, à vapore ex inferioribus adſcendente oritur. Remoto affectu tollitur.

CAPVT VII.

De Humorum in oculis vitiis.

HVmores oculos cum tunicis conſtituentes ſunt tres, *Aqueus* nempe, *Cryſtallinus*, & *Vitreus*.

I. *Aquei vitia* ſunt præcipuè quatuor. 1. *Imminutio*, ob calorem, ſiccitatem, nimiam evacuationem, quæ quia cum totius corporis ſiccitate conjungitur, difficulter curatur. II. *Effuſio*, quod in ruptura Corneæ fit, & tum vulnus vel ulcus præceſſit. Cornea tunica ſubſidet. Regignitur interdum hic humor ſpontè. III. *Craſſities* ab humorum vel vaporum craſſorum admiſtione exorta; & tum humor non tam clarus, ut ſolet, apparet, imagines oculis obverſantur, &c. IV. *Obſcuratio*, & *alienus color*, ob humores admiſtos. viſu ipſo hæc cog-
[illegible]tur.

[illegible] *moris Cryſtallini* vitia ſunt præcipuè iſta.

 1. *Glau-*

I. *Glaucoma*, quando iſte in glaucum colorem mutatur. *Cognoſcitur* ex eo, quod circa pupillam inſignis & profunda apparet albedo, & omnia tanquam per fumum & nebulam videntur. *Oritur* ab Exſiccatione, quæ fit vel ob ætatem, vel ob aliam cauſam. II *Soliditas & obſcuritas*, quæ majore illuminatione indiget, Vnde νυκταλωπία, nocturna cœcitas, qua laborantes interdiu ſatis vident, occidente ſole obſcurius, noctu nihil. III. *Situs mutatus*, qui multipliciter accidere ſolet: I. *Surſum aut deorſum*, unde diſſolvitur incruciatio opticorum, vel axes pyramidum in duplici plano figuntur, & omnia duplicia apparent. 2. *Ad latera*, & tum res videntur magis dextræ aut ſiniſtræ, quàm ſunt. 3. *Verſus medium & Centrum*. Vnde propinqua rectè, remotiora non ſatis diſtinctè videntur. 4. *Vltra medium & centrum* verſus opticum; & tum, quæ cernere cupiunt, oculis neceſſariò adhibent. 5. *Verſus pupillam*; & tum, res ab oculis remotas rectiùs diſcernunt.

III. *Humoris vitrei* vitia ſunt, I. *Augmentum*, quo non ſolùm pupilla dilatatur magis, ſed etiam Cryſtallinus obumbratur, & ſpiritus obtunduntur. II. *Diminutio*, unde tunicæ corrugantur, pupilla contrahitur, & ſupra cryſtallinum decidens, ſpaciumque inter ipſum & tunicas, in qua ſplendores externi occurrunt, brevius reddens, perſimilem gignit affectum eorum, qui nictando ſolem intuentur. III. *Craſſities*, quæ vel ab humoris, vel ab alienæ ſubſtantiæ permiſtione venit.

CAPVT VIII.

De morbis oculi globum infeſtantibus.

OCuli globum infeſtantes morbi ſunt, *Atrophia*, *Procidentia*, *Strabiſmus*; quibus addi poteſt ex Symptomatibus, *Viſus debilitas*, & *Cœcitas*.

I. *Atro-*

I. *Atrophia* eſt, quando oculi partes contabeſcunt. *Oritur* præcipuè ab evacuatione & exſiccatione nimiâ. *Curatur* medicamentis humectantibus, lacte inprimis muliebri impoſito.

II. *Procidentia*, quando oculus vel ex ſua orbita præter modum eminet; vel etiam ita, ut à palpebris tegi nequeat, excidit. *Oritur* à Cauſis tam externis, ictu, tubarum inflatione, ſtrangulatione, partu laborioſo, &c. quàm internis, Muſculorum aut nervorum reſolutione, Tumore oculum extrudente, &c. *Curatio* reſpicit 1. Oculi in ſuam ſedem *repoſitionem*: ſi fieri non poteſt, totalem ablationem. 2. *Ejuſdem* in ſua ſede *detentionem*, per fomenta ex adſtringentibus, roſis nempe, balauſtiis, & acacia, compoſita. Nec tamen Venæ-ſectionis obliviſcendum, & inflammatio repellenda. Si reſolutio eſt in cauſa, Apophlegmatiſmi proſunt.

III. *Strabiſmus* eſt, quando pupilla à medio declinat, ita ut in una oculi parte plus appareat, quàm in alia. *Oritur*, vel à *mala* in primo ortu *conformatione*; & tum curari nequit. Vel à *conſuetudine*, quod in infantibus videre eſt: & tum, larva faciei applicanda, foraminibus ad locum oculorum perforata, ut per ea radii viſivi emittantur. Vel à *muſculorum convulſione, aut reſolutione*; & tum morbus præceſſit.

IV. *Viſus debilitas*, & *Cœcitas*, cauſarum magnitudine ſaltem differunt. *Oritur* vitio *Aut Cerebri*, ſpiritus animales non ſuppeditantis, unde reliqui ſenſus plerumque afficiuntur: *Aut Spirituum animalium*, qui lucidi, tenues, multi, eſſe debent: & Oxydorcicis, inter quæ ſunt, Aqua *Roriſmarini* cum ſale gemmæ, deſtillationis *Iuniperorum*, *Nux moſchata*, *Myrobalani*, *chebulæ*, &c. roborantur: *Aut nervorum opticorum*, qui aut ſunt *anguſti*, unde *gutta ſerena*; Germanis der ſchwartze ſtahr / in qua nul-

nullum planè oculorum vitium animadvertitur, niſi quòd pupilla nigrior & amplior appareat; aut *rumpuntur*, aut *contorquentur*. Aut *humorum & tunicarum*: de quibus in ſuperioribus ſufficienter actum eſt.

TITVLVS IV.

De Aurium morbis.

HActenus Oculorum morbi fuêre: Aurium morbi ſunt, *Inflammatio*, *Vlcus*, *Vermes*.

I. *Inflammatio*, ſeu tumor, *Cognoſcitur* ex dolore pulſatili vehementiſſimo, rubore ad malas & tempora ſeſe extendente: accedunt febris, deliria, motus interdum convulſivi. *Oritur* à ſanguine tenui & bilioſo, è venulis cerebri in membranas auris elapſo. *Curatio* eſt *Dubia*, propter Symptomatum magnitudinem, inprimis in juvenibus, qui tamen, ſi ſeptimum diem ſuperarunt, evadere ſolent: ſed & pueris, qui ob ſenſus acrimoniam minùs dolorem ſuſtinere poſſunt. *Peragitur*, ut in aliis inflammationibus. hæc modò obſerventur: 1. *Venam Cephalicam* ad revulſionem ſecari debere. 2. *Repellentibus* non facilè utendum; ſi adhibentur, dolorem lenientibus (ut lacti muliebri & aliis) immiſcenda. 3. In ſuppuratione promovenda, δὐ πόελσον, ex *ficubus* in lacte coctis, cum *axungia porci* tritis, componi. 4. Ad *ruptionem*, ſuccum *ranunculi* cum quadruplo *lactis muliebris* facere. *Hirudines* retro aures feliciſſimè apponi. *Dividitur* in *Profundam*, in qua, propter majorum arteriarum compreſſionem, major eſt pulſatio; & dolor, ob vicinitatem cerebri vehementior, quæque quod nervus auditorius affectus ſit, periculoſiſſima eſt; & *Minùs profundam*, quæ oppoſito modo ſe habet.

II. *Vlcus*, quod *Cognoſcitur* ex ſanie & ſanguine egre-

egrediente. *Oritur* à rebus vel pus fundentibus, vel acrimoniâ ſuâ erodentibus. *Curatur*, quemadmodum alia ulcera. *Eluitur* vino calente, in quo roſæ & folia hederæ decocta. *Detergitur* vel vino, in quo betonica efferbuit; vel aqua mellis in qua radix hellebori albi prius ebulliit. *Dividitur* multifariam: I. *Aliud* eſt abſceſſu rupto poſt inflammationem. *Aliud* à mordacibus humoribus acrimoniâ ſuâ aurem exulcerantibus. *Aliud* à ſordibus aurium diutius coërcitis. *Aliud* ab acri liquore forinſecus in aurem illapſo, & mordendo ulcus efficiente, in quorum curatione ad ſuas cauſas reſpiciendum eſt. II. *Aliud* eſt Recens, in quo, ceſſantibus ad ſaniei effluxum capitis dolore, & ſenſuum perturbatione, ſpes curationis affulget. *Aliud* inveteratum, quod & in fiſtulam facilè degenerat, & cruſtam contrahit. III. *Aliud* eſt Fiſtuloſum, quod ex ulceris antiquitate, ſaniei virulentia, & carnis calloſitate cognoſcitur, cui vinum in quo thus vel helleborus albus decocta prodeſt. *Aliud* non item. IV. *Aliquando* ſanies ex auribus, ab apoſtemate in cerebro rupto, effluit, & tum, magna primò copia exit, dein paulatim emittitur; donec omnis abſumatur; ſigna inflammationis Cerebri præceſſerunt, & cura ad hanc obvertenda. *Aliquando* abſque apoſtemate, in ejus venis genita ſanies emittitur; & tum, ſemel exhauſta iterum coacervatur, proſunt purgationes capitis. *Vrina aſini vel pueri*, in qua raſura ligni Guajacini maduit, benè immittitur. V. *Aliquando* ſanie ceſſante dolor omnis evaneſcit. *Aliquando*, dolor ſanie aut grumo ſanguinis in profundo auris relicto, permanet, & tum *mundificandum* mulſo cum felle tauri, oleo amygdalarum amararum, aceto tepefacto cum melle optimo, in ſanguinis inprimis grumo, &c.

III. *Vermes*, qui ſe dolore corroſivo, inquietudine, & aliis conjecturis produnt. Quomodo *extrahi*

hi debeant, vide Practicos. *Necantur*, Vnguento ex *axungia capi*, *& oleo coryli cum gr. ij. Mercurii dulcis* miſto, & in orificio aurium cum bombace impoſito. Decocto *Cannabis* inſtillato.

IV. *Aqua* auri illapſa oleo infuſo educitur.

TITVLVS V.

De Aurium ſymptomatibus.

CAPVT I.

De Dolore, & Surditate.

SYmptomata Aurium ſunt, *Dolor*, *Surditas*, *Tinnitus*, & *Obauditio*.

Dolor ſignis non indiget: in infantibus, ſi pars tangatur, ploratu exploratur. *Oritur* à cauſis membranas, auris cavitatem veſtientes, & ſenſu exquiſito præditas, diſtendentibus. *Curatio* ejus eſt *Dubia ſpei*, ſi juvenes infeſtat. ſi in ſenibus recidivas patitur. ſi in profundo hæreat. *Perficitur* Anodynis, & ſi ingens eſt, ſtupefacientibus. Inter hæc ſunt *folia Tabaci* viridia, aut ſaltem aqua propria vel rutæ humectata & applicata, *Laudani opiati* gr. iij. Quæ extra applicantur, lenia eſſe debent, ne dolor exacerbetur.

Differentiæ à cauſis præcipuè ſumuntur.

I. *Alius* eſt ab Externis, ut re illapſa, vulnere, &c. quæ ex ægri relatione colliguntur. *Alius* ab Internis, nempe; *Intemperie* vel ſine, vel cum materia, vel frigida, in qua *ſuccus caparum* cum liquore aliquo valet: vel calida, in qua *lac muliebre* cum ſuccis herbarum refrigerantium prodeſt. *Flatu*, ad quem ea ſequuntur, quæ de ſonitu dicemus. *Inflammatione*, de qua in ſuperioribus. *Vlcere* & *ſanie*, de quibus ibidem.

Surditas eſt auditus abolitio, magnitudine duntaxat cauſæ à βαρυηκοΐᾳ ſeu ὑποκωφώσει, qua homo

ſonos

ſonos ex juſta diſtantia difficulter percipit, differens. *Oritur*, illorum, quæ ad auditum perficiendum concurrunt, vitio. I. *Cerebri*, quod Spiritus animales *vel* non gignit, *vel* non tranſmittit, ob peculiarem aliquem morbum. II. *Nervi auditorii*, qui eos non defert, *ſeu* ob vitium conformationis; hinc plerumque ſurdi muti ſunt, & talis ſurdities non curatur; *ſeu* propter obſtructionem, denſitatem, &c. III. *Spiritus animalis*, qui *vel* non generatur, propter ingentem cerebri intemperiem; *vel* aboletur, propter omnimodam anguſtiam: *vel* non permeat, ob nervi vitium: *vel* paucus craſſus, & impurus eſt, propter ambientem aërem, ſeu aliquam aliam cauſam. IV. *Aëris congeniti*, qui *vel* deficit, ob vulnus nempe, ulcus, &c. egreſſus; ex ſono, capitis contuſione, vehementi cerebri affectu diſſipatus; propter alimenti defectum, non reſtitutus: *vel* impurus eſt, ab aliqua materia, ſeu à cerebro ſeu aliunde miſſa. V. *Meatus auditorii*, qui *vel* malè conformatus eſt. *Vel* obturatus, *ſeu* ex parte hinc auditus duntaxat imminuitur; *ſeu* ex toto, hinc externus ſonus non percipitur, ab aëre verò relicto alius excitatur. *ſeu* à rebus externis illapſis, immiſſis; *ſeu* internis humoribus, ſordibus, ulceribus, &c. *Vel* conſtipatur; ex inflammatione, tuberculo; *vel* compreſſus, ex fractura oſſium. VI. *Tympani*, qui rumpi, laxari, craſſius vel ſiccius reddi, tendi, inflammatione circa eum obortâ, infeſtari poteſt. VII. *Oſſiculorum trium*, quæ aut non rectè formata ſunt, aut loco ſuo moventur. *Frequentiſſimè* tamen ab humore *pituitoſo* vel *bilioſo*, quod in febribus acutis accidit, & interdum materiam ad exteriora ferri judicat. In ejus *Curatione* videndum, ut medicamenta *calidè* applicentur. Ne nova, niſi *ſordibus deterſis*, apponantur. ne plus *tribus guttis* immittatur. Vt à *viſcoſis* & nimis *noctuoſis* caveatur. Vt æger ſuper *aure ſana* jaceat.

ceat. ut *capitis* ratio habeatur. Laudantur, Aqua *Cardui benedicti* bis infuſis foliis in vitro deſtillata. ſuccus Cæpæ ſpiritu vini imbutæ, & ſub cineribus coctæ, ſuccus ex *ovis formicarum* expreſſus, vel aqua ex *iiſdem* deſtillata. *fel leporinum* cum pari portione mellis virginei, & cætera: quæ vide in *Petræo* & *Hartmanno*.

CAPVT II.

De Aurium tinnitu, & Obauditione.

Tinnitus eſt ſonitus in auribus præternaturalis, in inſtrumento auditus, ſeu cavitate oſſis petroſi factus & perceptus, à vaporibus intercluſis & motis exortus.

Signis in iſto affectu opus non eſt.

Cauſa in πνεῦμα φυσῶδες conjicitur, quatenus aërem innatum præter naturam commovet. *Exſurgit* verò hoc, 1. *Vel* per ſe, *vel* per aliarum partium nempe, lienis, epatis, uteri, ventriculi, &c. conſenſum, & tum affectarum partium ſigna adſunt. 2. *Vel* à *cauſis externis*, vapores excitantibus, aëris nempe nimio frigore vel calefactione, nimiâ cibi repletione, crapula à vino, unde cruditas in capite cumulatur; vento boreali poſt auſtrinum flante, qui facilè removetur: frequenti in caput vel tempora percuſſione; qui, quod, humoribus præ dolore ad organa auditus confluentibus, in ſurditatem verti ſoleat, difficulter curatur. *Vel* ab *internis*, idem emittentibus, & quidem 1. *Spiritu fervidiore*, arteriolam quæ aurem ſubit, implente; & *tum* morbus diurnus eſt. Refrigerantibus & humectantibus decoctis & ſuccis agendum. *Opium*, ſed caute etiam adhiberi poteſt. 2. *Humore pituitoſo* & frigido; & *tum* malum paulatim cœpit. per intervalla recurrit. ſonitus eſt clarior. cauſæ præceſsêre ejuſdem. In *Curatione*, V-

ni-

niverſalibus præmiſſis, attenuantibus & diſcutientibus, quæ manè & ante cœnam apponi debent, Vt vapore *aceti* cum *felle bubulo*; ſecreto, quod ex *vermiculis intra lignum quercinum & corticem* ſtabulantibus,& ol. rutac.coſtin. (vide *Petræum*) componitur, *felle* lucii piſcis præparato, *fumo Mercurialis*, agendum. 3. *Humore bilioſo*;& tum in febribus accidit. vel ſymptomaticè vel criticè urget. ſpontè interdum, interdum bilioſo alvi fluxu ſolvitur. 4. *Sordibus*, quæ Vrina *aſini vel pueri*, in qua maduit, lignum Guajacum, portio caſtorei. mentaſtri faſciculus deſtillata, elui debent. 5. *Apoſtemate*, qui ſe ſuis ſignis prodit.

Obauditio ſeu παρακουσις eſt, *quando auditus confuſa percipit. Fit id vel* ab ulcere non probè terſo & conſolidato, quando ſpiritus per arterias impulſus auditum impetu ſuo offendit. *Vel* in febribus, vaporibus ad caput elatis, & in aures effuſis. *Vel* ſine febri, calidâ evaporatione è viſceribus impuris continenter in caput elata.

TITVLVS. VI.

De Narium morbis & ſymptomatibus.

CAPVT PRIMVM.

De Vlceribus narium, Ozæna, & Polypo.

N*Arium* affectus ſunt, *Vlcera, Ozæna, Polypus, Hæmorrhagia, Olfactus læſio, gravedo*, & *ſternutatio*.

I. *Vlcera narium* interdum ab ictu, contuſione, caſu, vulnere, & aliis evidentibus accidunt; interdum ab eorum, quæ præterlabuntur, ut pituitæ ſalſæ acrimonia. *Cognoſcuntur*, dividuntur, & curantur perinde ac alia: pro-ut in primo libro dictum eſt, Præcipua *differentia* eſt illa, quâ in *Recentia* & *Vetuſta* dividuntur. *Recentia* hinc noſcuntur, quod ſanguinis nonnihil frequenter eructent, maximè cum

 attin-

attinguntur aut irritantur: quodque nares hoc ſæpè madeant: atque ſi ſinuntur, cruſtulâ ſiccâ eâque nigrâ obducuntur, quæ emunctionis impetu nonnunquam procidit.

II. *Vetuſtum* ac jam putridum ulcus *Ozæna* dicitur. *Cognoſcitur* exinde, quod ex eo cruſtula ſordidior, atque etiam graveolens mucus excidat. laborans ipſe tum ſibi graveolet, tum vicinis tetri Spiritus contagione moleſtus eſt. ſi malum diuturnum eſt, narium alæ, vel earum interſtitium, vel alia ejus loci tenella oſſa exeduntur & putreſiunt, exeſumque palatum ſæpè perforatur; idque maximè, ſi carcinomatis ſpeciem habet, vel è lue venerea contractum eſt. *Oritur* aut *ab externis*, ſuffumigiis nempe è mercurio & Cinabrio incautè adhibitis: aut *ab internis*, humoribus nimirum acribus, & quod in lue venerea accidit, malignis. *Curatur* I. *Vniverſalium adminiſtratione*, ut à capite novi affluxus avertantur. II. *Capitis* per gargariſmos maſticatoria, &c. *evacuatione*: & per Cephalica externa & interna *roboratione*. III. Vlceris 1. *Deterſione*, & mundificatione, ſeu per ſuccos, *millefolii marrubii*, *veronicæ* cum *melle roſato*; ſeu per *aquam aluminis*; ſeu per *aquam viridem* Hartmanni, cui cruſtæ per vapores herbarum emollientium, emollitio præmitti debet. 2. *Exſiccatione*, per vaporem *ſcoriæ ferri*, candentis, vino rubeo conſperſæ; per ſuffumigium *auripigmenti*, *cinnabaris*, *benzoi*, *ſtyracis*, *calamitæ*, *caryophylli* inter ſe permiſtorum; obſtructis ad radices naribus, ne cerebrum feriatur. 2. *Conſolidatione*, per trochiſcos Rondeletii, &c.

III. *Polypus eſt carnoſa in naribus excreſcentia, ex radicibus quibuſdam tenuibus pendens, & nunc è naribus propendens, nunc etiam in palatum deſcendens.* Cognoſcitur *ex eo*, quod caro illa ſit laxa, rara, mollis, colore varia; quod in plenilunio vehemen-

menter excreſcat , circa novilunium flacceſcat , &c. *Oritur* ab humoribus viſcidis , pituita inprimis ſanguini permiſta , quæ è cerebro ad nares exulceratas defluens , ulceribus inhæret. *Curatio* feſtinanda , ne in Cancrum abeat. Peragitur, vel *Chirurgia* ſeu præciſione ; de qua vide Practicos : vel *Pharmacia* , ubi præmiſſis univerſalibus adhibenda circa novilunium, vel *Oleum vitrioli* non correctum , lana , poſtquam caro ſcarificata fuerit , exceptum & applicatum; Vel turundæ *radicis gentianæ* , ex præſcripto Hartmanni ; vel *linimenta* Ioëlis. *Dividitur* dupliciter. I. Alius eſt *Mollis & albus* , qui doloris expers , facilius curatur. Alius *Subrubeus*, qui difficilius. Alius *Lividus* , qui curationem reſpuit , & in cancrum degenerat. Laudantur in eo *vitella* ovorum , in mortario plumbeo ad nigredinem uſque agitata,& in unguenti formam cum ſcrup. j. *Camphoræ* redacta. Alius *Durus*, in quo emollientia fotus forma præmitti debent. II. Alius eſt *Profundus*, qui quia cerebro eſt propinquior , periculoſior ſimul eſt. Alius, qui *oculis cernitur* , & foris nonnihil exſiſtit.

CAPUT II.

De Hæmorrhagia narium.

HÆ*morrhagia eſt immodica , totoque genere præter naturam , ſanguinis per venas naſi , diviſas, rarefactas , vel apertas , excretio.*

De Hæmorrhagia *Symptomatica* , non *Critica* res eſt , quæ fit à natura robuſta in febribus , cum prægreſſis ſignis coctionis & criſeos in die judicatorio ; quæque morbum ſolvit.

Signa affectus per ſe ſunt manifeſta. *Præcognoſcitur* ex humorum ad ſuperiora ἀναῤῥοπία , quam capitis & colli dolor, temporum gravitas , oculorum caligo , hypochondrii tenſio , lacrymæ involuntariæ , difficilis reſpirario , &c. ſignificant.

Cauſa ſunt, quæ cunque venas naſi aperire, dividere, vel rarefacere poſſunt; quorum in differentiis mentionem faciemus.

Curatio eſt *Difficilis*, ſi eſt ita immodica, ut in corporibus bilioſis, bile ſanguinem adurente, facies citrina; in pituitoſis, pituita multiplicata, plumbea; in melancholicis, fuſca, evadat, & ad IV. libras extendatur. ſi in pituitoſos & melancholicos, quia iſti magis refrigerantur, incidit. ſi prærubro colore præditos, cum capitis dolore afficit. ſi morbum cui ſupervenit non ſedat, & rigor illum excipit; quia corpus exhauſtum ſpiritibus, infrigidatur, & hoc modo morbos diuturnos parit. *Non tentanda* in iis, quibus in febre ardenti capitis dolores, cum cervicis labore, & totius corporis, cum tremore imbecillitas, adſunt, quia morbum ſolvit. in iis quib. menſes deficiunt. in iis quos vel ſurditas, vel ſpinæ diſtorſio & ſpirandi difficultas, vel dolor in infernis partibus fortis, parib. cæteris, affligunt. *Dubiæ ſpei*, ſi in affectibus epatis è nare ſiniſtra, in lienis, è nare dextra, cum thoracis præſertim aut capitis ſudore, fluit. ſi febricitantibus accidit, & inde alvus convaleſcentibus humectatur, quia calore nativo debilitato hydrops oboritur. ſi cum ſudoribus exiguis & perfrigeratione contingit, quia nimia virium exſolutio indicatur. ſi in morbo acuto, oculorum motum velocem, ſomnum turbulentum, & vigilias conjunctas habet. ſi in acutis & ardentibus, quarto die, craſſus & niger cum aliis Symptomatibus guttatim prodit, quia imbecillitatem naturæ indicat. ſi in morbis longis, talis accidit. *Peragitur* I. *Revulſione*, per venæ medianæ ſectionem moderatam & iteratam ejus partis, ex cujus nare fluit; cucurbitulas hypochondriis applicatas, ſi ſanguis malus non eſt, frictiones, &c. II. *Medicamentis fluxum ſiſtentibus*, ſeu *refrigerantibus*, ſeu *adſtringentibus*, ſeu *glutinantibus*, ſeu *qualitate occulta agen-*

gentibus; extra adhibitis, vel intra propinatis. Præcipua eſſe creduntur, ex *Internis*, *ſperniolæ compoſitum* Crollii 3. vel 4. granis in aqua burſæ paſtoris exhibitum. *Crocus Martis* cum ſucco Cydoniorum & aliquot laudani opiati granis, *Syrupus de Corallis* Quercetani in aqua chalybeata. *Extract. Croci Martis* gr. iij. cum aqua plantaginis. *Sperma ranarum* Vere collectum, ſiccatum, & cum vino propinatum. Ex *externis*, Vnguentum *Quercetani* ex Croci Martis ſubtiliſſ. reverberati, croci veneris ana unc. ij, oleo viſci pomor. ſimplic. excepti compoſitum. Aqua *Spermatis ranarum* cum pauxillo camphoræ & ſaccari ſaturni collo circumpoſita. *Argilla furnacea* cum aceto forti inſtar pultis commiſta, & eodem modo applicata. *Stercus aſininum* aut *ſuillum*, aceto roſaceo diſſolutum, & in nares immiſſum. *Fungi betulini* ramenta, *Radix Cichorii albi*, circa feſtum Iacobi in meridie collecta, & dentibus attrita. *Magneticam curationem* per vitriolum vide apud *Beccerum* in *Medico Microcoſmo*, cap. de ſanguine, &c.

Dividitur hæmorrhagia tripliciter, à Cauſis, ſanguine, & locis.

I. *Alia* eſt ab ἀναστομώσεως, quæ *vel* fit *à ſanguinis copia*, & *tum* rubet facies, venæ tenduntur, victus liberalior præceſſit. Venæ-ſectio locum habet. Caput aqua frigida non perfundendum, ne ſanguine detento aliquid deterius ſequatur. Nec linteum frigidâ madidum inter initia collo injiciendum, ne viæ inter cerebrum & cor præcludantur. *Vel* ab *acrimonia, & tenuitate*; tum ſigna cacochymiæ adſunt. Incraſſantibus, ut bolo armeno, ſanguine draconis & aliis, agendum. *Vel* à *facultatis irritatione*, & tum eadem præſtò ſunt. *Vel* ab *ejuſdem imbecillitate*; & tum ſanguis per intervalla exit, nec multus; morbus hepar debilitans præceſſit. Curatio ad illum etiam obvertenda.

Alia à διαιρέσεως: ab *humore acri* & aliis, & tum ſanguis majore copiâ fluit, vel cauſa aliqua violenta præceſſit, vel ſigna bilioſæ Cacochymiæ adſunt.

Alia à διαπηδήσεως: & tum ſanguis paucus eſt, &c. vide l. 1.

II. Alia eſt *ſanguinis arterioſi*, qui calidus, rubens, ſubtilis, cum ſpuma & impetu exſiliens. Alia *venoſi*, craſſior & nigrior.

III. Alia eſt *ſanguinis ex venis cerebri* prodeuntis; & tum capitis dolor præceſſit. fluxus non facilè ſiſtitur. Alia ejuſdem ex *venis narium* proſilientis; & tum contrarium accidit.

Caput III.

De Olfactus læſione, Gravedine, & Sternutatione.

I. Olfactus præcipua *læſio* eſt ejus *Abolitio* aut *Diminutio*, quæ gradibus & magnitudine cauſarum duntaxat differunt. *Fit* hæc 1. *Aut ab intemperie cerebri*, quæ *vel* ipſius *partem anteriorem* obſidet; & *tum*, guſtatus quoque, ob tertii nervorum ab cerebri paris propagines, linguam efformantes, aboletur. vox eſt ſonora & inculpata. Curatio intemperiei rationem habebit: *vel* proceſſum *illor. nervorum*, qui olfactus organum ſtatuuntur; & *tum* nulla in cerebro vel cæteris ſenſibus læſio conſpicitur. *Aut* ab *Anguſtia*, & quidem vel *Cerebri*; & tum gravitas adeſt. Errhinis nec tamen nimiis agendum: Sed & ſternutatoria vehementer juvant: *vel proceſſum cerebri*, aut *naſi interni*, & *oſſis* ἐθμοειδὲς; & tum, vox & reſpiratio vitiantur, excrementa ſolita cohibentur. Olfactus interdum *totaliter aboletur*, ſi pituita ad foramina illius oſſis calore induratur, quod iis qui coryza laborantes balneum incautè ingrediuntur, accidit. Laudantur in hiſce, Radix *gen-*

tiana

tianæ naribus convenienter inſerta. *Caſtoreum* aceto immerſum & odoratum. *Oleum* nigellæ, *Errhinum Zacuti* l. 7. c. 15. p. 517. &c. de quibus in capite de Catarrhis.

II. *Gravedo* ſeu κόρυζα eſt *cerebri excrementorum inſtar aquæ crudorum ac tenuium ad nares defluxio, quam frequens ſternutatio comitatur.* Cognoſcitur ipſa per ſe. *Oritur*, ab intemperie cerebri ſeu calida ſeu frigida: de quibus ſuperius.

III. *Sternutatio eſt flatuoſorum ſpirituum, acriumque vaporum, cerebrum offendentium, violenta & involuntaria per nares expulſio.* Fit cum *ſtrepitu*, tum quia ſpiritus confertim, tum quia per anguſta narium foramina erumpit. *Oritur vel* à *Cauſis externis*, & tum oleo roſaceo vel lacte nares demulcendæ. *Vel* ab *internis* humoribus & vaporibus eò delatis, de quibus ſuis capitibus: ſolet autem ut plurimum à Medicis negligi, niſi in corpore plethorico, in principio morbi, cum deſtillatione accidat. *Venulæ* in majori oculorum angulo naribus proximo, *fortius compreſſæ*, crebram ſtatim ſedant.

TITULUS VII.

De Linguæ morbis & ſymptomatibus.

L*Inguarum* affectus ſunt, *Tumor*, *Ranula*, *Nigrities*, *Paralyſis*, *Balbuties*, *Aphonia*, *Guſtus læſio*.

I. *Tumor* oritur, vel à *cauſis externis*, ut inunctione hydrargyri, eſu fungorum venenatorum, &c. Tum, vitanda ſunt purgantia. Lingua decocto Scabioſæ, Plantaginis, cum pauxillo Theriacæ & mellis roſacei abluenda. Vel à *Cauſis internis*, nempe affluxu, *Materiæ calidioris*, ſanguinis nempe aut bilis; & tum, Inflammatio plerumque excitatur. *Frigidioris*; & tum lingua albicat, multum pituitæ effluit. *Venenatæ*, ut in lue venera, cujus ſigna aderunt. *Cor-*

rupta & *cancroſa*, & tum malum ferè eſt incurabile, & putredine ad radicem linguæ vel ſanguinis fluxu in linguis eroſis accedente, tandem ægri moriuntur. Ad quoſcunque conducit *oleum vitrioli* cum melle roſaceo inunctum, & venarum ſub lingua ſectio.

II. *Ranula eſt tumor ranæ formam referens, quæ ſub lingua ex molli carne, cui lingua incumbit, cuique quaſi vinculo alligata eſt, nonnunquam exoritur.* *Cognoſcitur* ipſo viſu. *Oritur* à ſanguine viſcido & pituitoſo eodem confluente, & mollem ac laxum tumorem, qui apertus, mucum ovi candido, perſimilem de ſe dat, excitante. *Curatur* aut Topicis remediis, inter quæ *oleum vitrioli* cum melle roſaceo prævalet; aut *Chirurgica operatione*, quam linimenta ex tragacantho torrefacto cum radice hermodactyli & albumine ovi, vel gargariſmata, excipere debent.

III. *Nigrities cum ſcabritie & ſciſſura aliquando* oritur ab igneis vaporibus & exhalationibus, in febribus, præſertim ardentibus. Ablui debet *lacte caprino aut canino*. foveri *mucilag. ſemin. pſillii & cydoniorum* collui aquis refrigerantibus, cum *lapide prunella*.

IV. *Paralyſis* contingit linguæ, vel *Toti*, & tum ii nervi prorſus impediuntur, qui à ſeptima cerebri conjugatione propè ſpinalis medullæ initium derivantur, gravis etiam Apoplexiæ metus impendet. Vel *ejus parti* ſive dextræ ſive ſiniſtræ, ſeu vitio nervorum ſeu ſpirituum. In ejus *Curatione* præmiſſis Vniverſalibus, laudantur *ſalis margarit.* gr. x. in vino malvatico. *ol. Roriſmarini* cum rotulis diambræ vel diacaſtorei. *Aqua vel ſpiritus ceraſ. nigrorum* frictio linguæ cum *fol. Tabaci*, *ſemine Erucæ*, & *Theriaca.* Vide & *Electuarium Solenandri* in conſiliis.

V. *Balbuties*, & *blaſitas* infeſtant, Aut *ex ebrietate*; aut linguæ *mala conformatione*, *brevitate*, *nimia*

nimia craſſitie : aut ejuſdem *immodica ſiccitate*; aut *nimia humiditate*. Difficulter tollitur.

VI. *Aphonia* oritur, vel à naturæ *conformantis* vitio: vel à *Conſummata paralyſi*. Curatur ut paralyſis. Valet Aqua *Lilior. Convall. Lavendulæ*, Cum *ſanguine Turtur, oleo Aniſi*, & *ſpiritu vitrioli*.

VII. *Guſtus læſio* fit, 1 *Eo imminuto vel abolito*, ſeu nervis mollioribus, à tertia cerebri conjugatione exeuntibus perfrigeratis; ſeu eâ cerebri parte, unde exeunt, affectâ. Prodeſt ſectio venæ ſub lingua; nec non ea, quorum in Aphonia & Paralyſi facta eſt mentio. II. *Eo depravato*, ut alienus ſapor percipiatur, quod fit, cum *vel* linguæ corpus, *vel* quæ ipſum veſtit membrana, tetro humore imbuitur, qui vel ſolus, vel liquore eorum quæ eduntur vel bibuntur dilutus, in linguæ corpus molleſque nervos penetrat; tumque vel ſalſus, vel amarus, vel acidus, pro ratione exhalationis & humoris ſapor, guſtu percipitur. Laudatur *Raſura linguæ* cum *radice Zedoariæ* vel *gentianæ*, *Raphanus ſale conditus* ante Cœnam maſticatus, eluto poſtea ore vino, &c.

TITVLVS VIII.

De Morbis & Symptomatibus labiorum.

L*Abiorum* affectus ſunt, *Fiſſuræ*, *Vlceræ*, *Tremor*, & *Perverſio*.

I. *Fiſſura eſt continuitatis labiorum à nimia ſiccitate & tenſione ſolutio. Cognoſcitur* ipſo aſpectu. *Oritur* à ſiccitate nimia & tenſione; ut in definitione dictum. *Curatur*, ſiccitatis per humectantia correctione, & ſolutæ unitatis unione. Valet *pinguedo*, qua *ex Cochlearibus* ligneis in culina ad coquendum uſitatis, ſi igni admoveantur, ediſtillat. *Dividuntur* variè. 1. Aliæ ſunt à *Nativitate*, quæ difficulter curantur. Aliæ *Adventitiæ*, quæ facilius, niſi ad

cancroſam materiam degenerent. II. Aliæ ſunt à *Cauſis externis*, frigore, calore, vento boreali, &c. & tum relatio ægri ſufficiet. In Curatione ut omnia removeri debent, ſic uniuſcujuſque ratio haberi. A frigore *pomatum album* valet. Aliæ *ab internis*; nempe I. *Humoribus calidis*, qui ex capite ſæpè devolvuntur, pruritum & profunditatem inferunt. In Curatione, evacuata materiâ, lintea tenera *ſucco ſempervivi* madida imponi; & ſi profundiores fiſſuræ ſunt, *adipe anſerino* & *caponis* illiniri debent. II. *Vaporibus*, qui calidi, ſicci, ſalſi & acres ſunt. Ex inferioribus partibus per œſophagum vel aſperam arteriam aſcendunt. Mulieres ſalaciores, ex uteri ſiccitate, propter communem tunicam infeſtant, & fiſſuras ſine ardore, pruritu, multâ duritie, nec profundas, nec frequenter inducunt. In *Curatione* partium mittentium ratio habenda eſt. In omnibus labium introvertendum, & præmiſſa maſticis maſticatione, linguâ humectandum eſt.

II. Circa *Vlcera labiorum* hæc notanda ſunt. I. Omnia ab humoribus acribus, bilioſis & ſeroſis, ſive ex aduſtione & putredine, ſive ex admiſtione, *oriri*. II. Interdum cruſtoſa; interdum manantia eſſe. III. Interdum *Criticè* in febribus malignis & aliis protrudi, quæ per ſe facilè curantur, febris finem deſignant. ſi cum viribus diminutis ſint, mortem minantur: Interdum *Symptomaticè*, idque vel propter contuſionem labii; vel propter venena; vel propter humores, ut in morbo Gallico. In *curatione*, Medicamenta ſomni tempore optimè adhibentur. Acres cibi vitari debent.

III. *Tremor labiorum* provenit, vel ab *externa cauſa*, nimirum I. Frigore, cum dentium ſtridore. 2. Ira, vel metu, diſſipatis aut ad interiora remiſſis ſpiritibus. Vel ab *interna*, ut in cerebri magno affectu, ex nervorum debilitatione: in nauſea, ex humore

more acri vellicante, vel ventriculi per conſenſum membranarum agitatione: In vermibus. Curatio ad cauſas obvertenda erit.

IV. *Perverſio labiorum*, fit ab affectu *nervorum tertii paris*, convulſis muſculis; idque *per ſe*, à ſiccitate: vel *ex eventu*, ſeu cum cognati & congeneres, qui ſimul membrorum aliquod attollunt vel deprimunt, vel convelluntur; vel antagoniſtæ muſculi reſolvuntur. *Lethalis* eſt, viribus debilibus, in febribus continuis, peculiari organorum defectu. *Periculo vacans*, ſi vires ſunt validæ, actiones ſibi conſtant & criticæ materiæ ad caput metaſtaſis peragitur.

TITULUS IX.

De Faciei morbis & ſymptomatibus.

CAPUT I.

De Oris apertione, hiatu, & oſcitatione.

AD *Faciei* affectus pertinent *Oris apertio*, *Hiatus*, *Oſcitatio*, *Tortura*, & *Ptyaliſmus*.

I. *Oris apertio eſt, quando os, quod per naturam claudi debebat, non clauditur.* Fit id, I. Quando *maxillo inferior* capiti adnaſcitur, quod rarius contingit. II. Quando tumores *circa juncturam* maxillarum, in inflammationibus maxillæ & tonſillarum exoriuntur. III. Quando *oris cardo*, in quo gena vertitur, *obrigeſcit*, & os ſtrictius, quo minus in rictu queat expandi, ſquallido humore in juncturam illam & vincula altius imbibito, connivet. IV. Quando *cervix ex vulnere nervorum*, quia maxillæ veluti oſſa rigeſcunt, diſtenditur.

II. *Oris hiatus eſt, quando os, quod per naturam uno labio alteri ſuperinſedente claudi debebat, hiat.* *Oritur* 1. A *mala conſuetudine*. 2. *Maxillæ* inferioris *luxatione*. 3. *Narium*, ut copioſior aër attrahatur, *obſtructione*. 4. *Vaporum* calidiſſimorum in febribus

bribus *aſcenſu*; & tum, ſi ſint faucium ſine tumore dolores & puſilli & ſtrangulantes, emotio mentis portenditur. 5. *Laſâ* in lethargo memoriâ.

III. *Oſcitatio eſt, vehemens oris ab halituoſis & in ſpaciis muſculorum maxillæ inferioris, & buccarum collectis, & excretricem ad excernendum ſtimulantibus vaporibus, diſtentio.* De *Signis* laborandum non eſt. quia verò auris meatus aërem tum ſatis non admittit,& nervus comprimitur,obauditionem conjunctam habet. *Cauſa* in definitione expoſita eſt. *Curatio* eſt *Nulla* ferè, ſi in nixu accidat. *Dubia*, ſi maxillam inferiorem luxet. Aliàs citra occaſionem frequentiorem,morbos, ſi diducto ore affatim aër hauritur,mox cum ſono excluditur,præſagit; & febrium propter vaporum ex materia in inferioribus jam collecta & putreſcente aſcenſum, præludium eſt. *Peragitur*, I. Materiæ, quæ vapores ſuppeditat, excluſione. II. Vaporum diſcuſſione vel revulſione.

CAPVT II.

De Oris tortura.

O*Ris tortura eſt ejuſdem ex affectis vel faciei muſculis, vel tertiæ & quintæ conjugationis nervis, ſeu iis qui à primis cervicis vertebris deſcendunt, procedens diſtentio.*

Signa ſunt, quòd oculus alter ritè claudi non poſſit, æger exſpuere juſſus, alterâ tantùm parte id faciat; quod ſi nulla ſigna appareant, ridere aut literam O pronunciare juſſus, alteram oris partem movere nequeat.

Cauſa in definitione expoſita eſt.

Curatio eſt *Facilior*, ſi nulli corporis parti turpitudo illa conſentit. *Difficilior*, ſi ultra ſex menſes producitur. Quomodo *peragatur*, in Differentiis videbitur.

Di-

Dividitur autem dupliciter, pro ratione cauſarum.

I. Alia eſt à *Reſolutione*, quæ *Cognoſcitur* ex eo, quod pars affecta ſit laxa, mollis ad ſanam trahatur, ſenſus in parte ſit obtuſus, palpebræ oculi ex parte decidant, facies ſine rugis extendatur, & continuò ad inferiora inclinet. *Oritur* ab iiſdem cauſis, à quibus Paralyſin aut Apoplexiam portendit. *Curatur* ad modum Paralyſeos 1. *Per univerſalia*, ubi nota: 1. Ad fortiora ante quartum vel ſeptimum diem, niſi metus ſit à morbis memoratis, non accedendum. 2. Venam ſecandam prius cubiti; pòſt ſub lingua. 3. Cucurbitulas cum ſcarificatione potius ſcapulis quàm primis vertebris imponendas, ne, ſi cervici ſæpiùs imponantur, tremorem inferant. II. Per *Particularia*, & tum Errhina & Apophlegmatizantia ſint in uſu. Gargariſmi ante Errhina, ne materia ad faciem ducatur, non adhibeantur. Extra, inunctiones ex *Caſtoreo* fiant. Per ligaturam os ad naturalem ſtatum redigatur. Æger in loco obſcuro, ne lucis præſentiâ humores fuſi ad nervos concurrant, ponatur. Speculum ipſi opponatur.

Alia à *Convulſione*. quæ *Cognoſcitur* ex eo, quod pars affecta ſit dura, & plerumque doleat. ſana ad tenſam trahatur. Cutis in una parte ſit rugoſa, in altera tenſa. ſalivæ & ſputi paucitas adſit. *Oritur* ab iiſdem cauſis, à quibus Convulſio. *Curatur* quoque *Difficulter*, vel *Nullo modo*, ſi utrumque latus occupat (ſpaſmus Cynicus dicitur) & fortis eſt. nam interdum intra quatuor dies, interdum intra duodecim, materia ad Cerebrum tranſlata, interficit. ſi in febribus ardentibus, pernicioſa phrenitide, &c. accidit.

II. Alia eſt, *quando muſculi* afficiuntur; & tum vitioſa figura ſolam partem faciei, quam ille muſculus regit, occupat. Alia, *quando nervi*; & tum, *Principio* ipſorum *affecto*, cerebrum etiam dimidiâ parte

affi-

afficitur, & dimidium faciei cum toto corpore patitur: *Progreſſu laborante*, diſtortio dimidium faciei ſecundùm omnes partes occupat. *Tertio pari*, quia aliqua ſui parte cum motoriis oculorum nervis, per eadem foramina prominet, magis oculus laborat. *Quinto*, levis fit noxa buccarum. *Primis cervicis vertebris*, inſignis fit iiſdem noxa; Oculus verò, niſi ſimul muſculus temporalis afficiatur, in quem quinta conjugatio ramulum mittit, eſt liberior.

CAPVT III.

De Ptyaliſmo.

Ptyaliſmus eſt crebra & involuntaria ſine tuſſi & ſcreatu exſpuitio, à nimia ſalivæ copia proveniens.

Res eſt de *Symptomatico*, non *Critico*, qui à morbo liberat.

Signis opus non eſt. *Involuntaria* dicitur, ut ab illa quæ conſuetudine ſive inter perorandum, ſive non, accerſitur, diſtinguatur. *Sine tuſſi* eſt & *ſcreatu*, quia ſputum id eſt, quod exſcreatione ex thorace plerumque ejicitur; ſaliva, quæ ſine illa.

Cauſa eſt nimia ſalivæ copia. Nam ſi naturaliter in ſua mediocritate conſideretur, cibum in ore ad primam coctionem miſturâ ſuâ dum maſticatur præparat, locutionem promovet, & ſaporum eſt vehiculum.

Curatio generalis, quia in glandulis linguæ utrinque aſſiſtentibus, quas Tonſillas vocant, concurrente linguæ & partium in ore calore gignitur, ad tonſillarum roborationem convertenda eſt. Id fit decocto ex fol. *Myrti*, *Plantaginis*, *Alumine*, &c. quæ detinenda ſunt tantùm in ore, non gargarizanda, ne plus pituitæ attrahatur.

Dividitur ſecundùm cauſas.

Alia eſt à *Cauſis externis* ſalivam augentibus, ut hy-

hydrargyri inunctione moleſta. Cibis copioſis & humidis, potu nimio: & hæc poſt cibum exſurgit.

Alia à *Cauſis internis*, humore nimirum aquoſo & pituitoſo, qui 1. Interdum *à Cerebro* ad fauces defluens, ſe ipſi commiſcet; & tum in Columellæ laxatione, inflammatione, & ulceribus oris idem fit. Curatio ad Catarrhum dirigenda eſt. 2. Interdum *in toto corpore* cumulatus, quod infantibus accidere ſolet, eò mittitur. 3. Interdum ex *Ventriculo* humidiore & jejuno, poſt morbos præſertim Chronicos exſudat; & tum, ratio ventriculi per *aloëtica* purgantia, *Thus* & *Maſtichen* cum vino ſumta, cibos ſinapi admixtos, & *Diagalangam* habenda. 4. Interdum ex *inteſtinis*, ut in vermibus. ex *Liene*, ut in ſcorbuticis, ex *pectore* & *pulmonibus*, &c. provenit.

TITULUS X.

De Oris affectibus.

CAPUT I.

De Aphthis.

ORis ita propriè dicti affectus ſunt *Aphthæ* & *Fœtor*.

Aphthæ ſunt quædam in ſumma oris ſuperficie exulcerationes igneæ quidpiam caliditatis habentes.

Signis opus non eſt, viſu ipſo dignoſcuntur.

Cauſæ tam externæ, quàm internæ, in Differentiis exponentur.

Curatio Repulſione, in principio cum adſtrictione, in progreſſu cum diſcuſſione. *Diſcuſſione* ſola, & *Maturatione*, ſi ad ſuppurationem tendant, ubi *lactis* vel *paſſularum* decoctum prodeſt, perficitur.

Dividuntur multifariam.

I. Aliæ ſunt *à Cauſa externa*, hydrargyri nempe inunctione, cibis acribus in ventriculo corruptis, eſu fungorum, menſium retentione, &c.

Aliæ ab *Internis*, nempe 1. *Humoribus pravis* vel ibidem genitis, vel aliunde miſſis; Tum, Colores humorum imitantur. A pituita minùs ferventes ſentiuntur. A bile plerumque inflammatæ ſunt. In pueris nigræ, & veluti cruſtæ, lethales evadunt. Vniverſalia poſtulant. 2. *Vaporibus*, qui vel à toto vel à parte, calido præſertim jecore emittuntur. ſummas oris partes facilè ob mollitiem & teneritudinem acrimoniâ ſuâ lædunt. in febribus frequenter talem morbum inducunt.

II. Aliæ ſunt *Recentes*, quæ faciliùs ſanantur. Aliæ *Inveteratæ*, quæ difficilius: idque tum propter partis ſenſibilitatem, quæ ab acribus medicamentis irritatur; tum propter medicamentorum à ſaliva elutionem; tum denique propter mali in loco calido & humido ad putredinem properationem.

III. Aliæ ſunt *ſordidæ*, quæ *aqua ſaccharata*, cum Oleo vitrioli permiſta, ablui poſſunt. Aliæ *Vlcera ſordida* poſt ſe relinquentes, & tum *Aqua viridis* Plateri rectè adhibetur quam ablutio oris per aquam plantaginis ſequi debet.

IV. Aliæ *ſummam duntaxat Cutem ſtringunt*, & in gingivas, palatum, linguæ latera & radicem ſerpunt. Aliæ *profundius penetrant*, & palatum carnemque linguæ exedunt: in infantibus præcipuè, quia molliora corpora habent. Laudantur decocta *Satureiæ* & *Veronicæ* in vino, ſi in iis os colluatur. Aqua *nucum* cum aceto exſtillata, ſi Spongia adhibeatur.

V. Aliæ ſunt *Puerorum*, quæ plerumque à lacte acri & ſalſo proveniunt, *diamoro* cum melle roſato aut Oxymelite curantur. Aliæ *Adultorum*, quæ Vniverſalia expoſcunt.

CAPUT II.

De Fœtore Oris.

F*Oetor oris eſt anhelitus gravitas à vapore fœtido ex ore egreſſo producta.*

Signis opus non eſt.

Cauſa proxima eſt *Vapor*, qui progreditur I. A' *Cibis* vel ex ſeipſis fœtidis, ut allio, cæpa; & tum fœtor brevi ſpontè evaneſcit: vel in ventriculo, aut interſtitiis dentium corruptis. II. Ab *inteſtinorum excrementis*, cum orificium ventriculi inferius, quo in inteſtina ſe aperit, non arctè clauditur, quod ebrioſis accidit. & tum *Caryophylli Nux moſchata*, *Zedoaria*, *Radices Imperatoriæ*, *Ireos*. *Cortices citri*. &c. in ore detinenda. III. Ab *humoribus fœtidis*; ſeu in ventriculo; & tum aloëticis optimè evacuantur; ſeu in oſſe colatorii, ſi quando corrumpitur; ſeu in ulcere, & vulnere, pulmonis, gingivar. inteſtinorum. IV. A *vermibus* in inteſtinis ſtabulantibus, &c.

TITULUS XI.

De morbis & ſymptomatibus Dentium.

CAPUT I.

De Morbis Dentium.

ARTICULUS I.

De Dentium corroſione.

M*Orbi Dentium* ſunt *Corroſio & Mobilitas.*

Dentium corroſio eſt magnitudinis eorumdem à cauſis erodentibus, ut frangantur & fruſtillatim excidant, diminutio, fiſtulas interdum inducens.

Signa & tactu & viſu facilè deprehenduntur, & ut plurimum, qui tales dentes habent, jejuni tetrum halitum exſpirant.

Cauſæ eroſionis ſunt, vel *Externæ*, fuci mulierum ex hydrargyro, dulcia, præſertim ſaccharum, ut experientia oſtendit, calida aſſumta, nimium frigida poſt calida levi intervallo injecta. vel *Internæ*, nempe 1. *Humores acres*, qui ex capite plerumque decurrunt; & tum, In *Curatione* ita procedendum, ut primò fluxus ſiſtatur. 2. Humiditas putrida decocto *radic. Cappar. Menthæ, baccarum lauri, gallia moſchata* cum maſtiche denti indita tollatur. 3. Corruptio mundatione præcaveatur, per ſcalpellum à cibis, & oris collutione per vinum. Laudantur, *Odontalgici Crollii* gr. j. denti impolitum cum goſſypio, Tralliani globuli ex *opii Thebaici ſcr. j. Myrrhæ. Styrac. calam. ana dr. ſ. Piperis albi, Croci, Galbani ana ſcr. j.* cum melle ſcillitico conformati, & denti inſerti. 11. *Vermes*, qui globulis ex ſemine *hyoſcyami*, *cæpa & porro* cum ſ. q. ſebi caprini, conformatis, & dentium cavitati impoſitis, eliciuntur.

De *Fiſtulis* dentium hæc duo ſunt notanda.

I. Eos humorem *corruptum* & *ſaniem* ſenſim ſtillare, qui *interdum* in os cum fœtore influit; *interdum* per dentium radices & maxillæ foramina, per quæ vaſa in eas ſubeunt, ſenſim extra derivatur, & tubercula in mala vel mento excitat; *interdum* apertum ſemper ulcus manet.

II. Vix *niſi dens evellatur*, quod tubercula illotum etſi rumpantur, noviter ſuccreſcant, & ulcera claudi nequeant, *curari poſſe*. Vt autem dens benè extrahi poſſit, vel *ranarum viridium* in arboribus degentium *pinguedine* affricetur; vel ex *tithymalli ſucco* & *ammoniaco* formati globuli ipſi indantur: vel unguento ex *gummi ammoniaco* diſſoluto, & *ſemine hyoſcyami* inungatur. Sed obſerv. 1. Vicinos dentes benè muniri debere, ne à medicamento tangantur. 2. Os apertum ſervari, ut ſalia effluat. 3. Nihil deglutiendum eſſe.

ARTICULUS II.

De Dentium mobilitate.

Dentium mobilitas, eſt eorundem à cauſis ſuis profecta vacillatio, quam caſus interdum inſequitur.

Dentes *ſubjectum* ſunt, ſed præſertim *Inciſorii*, qui unâ ſaltem radice nituntur.

Signum attactus ipſe ſuppeditabit.

Cauſæ ſunt, vel *Externæ*, vel *Internæ*.

Externæ, ictus nempe vel Caſus, & tum medicamentis adſtringentibus agendum; inprimis remedio ex *gland. dr. j. alumin. uſti, gallarum, ſucci acaciæ ana dr. ſ. folior. roſar. rubr. m. ſ.* cum vini rubri lib. II. ad caſum unius pollicis decoctis & colatis, compoſito, quo quotidie dentes elui debent.

Internæ ſunt, I. *ſuccus pravus*, gingivas vel dentium radices *erodens*; & tum, deſtillationes acres præceſſêre, & dentes dolent. pulvis ex corallo rubro præparato & maſtiche prodeſt. ſi in lue venerea id fiat, morbus ille videatur. II. *Nimia humiditas* radices dentium *laxans*; & tum, Os ſaliva abundat, & gingivæ ſunt molles. In *Curatione* adſtringentibus ex decocto *filicis maris, Capparum, foliorum myrti, cum oleo ſulfuris* utendum. Cortices *granatorum, balauſtia, vitriolum*, quia dentes denigrant, vitanda. ſi fit à ſcorbuto, ad ipſum reſpiciendum. III. *Defectus alimenti*, quod fit in ſenibus & convaleſcentibus, Vnde alveoli fiunt ampliores. Non poteſt curari; modicè tamen adſtringentibus agendum eſt.

Caſum interdum ſequi dixi, circa quem obſerva, I. In *infantibus* modò radices remaneant, in quibus regenerandi ſpes reſidet, *ſpontè iterum renaſci*. II. *Molarium appendicem*, quia ita cum dentibus committitur, ut ipſorum pars oſſea videatur, rarè

 deci-

decidere. III. *Geminos*, ſi exciderunt, *nunquam* ferè redire. IV. Dentibus ex *ebore* arte factis & inſertis adimpleri poſſe, modò caveatur, ne ex compreſſione, gingivarum vel nervorum inflammatio ſequatur.

CAPVT II.

De Dentium ſymptomatibus.

ARTICVLVS I.

De Odontalgia.

S*ymptomata* Dentium ſunt, *Odontalgia*, *Stupor*, *Stridor & Nigredo.*

Odontalgia eſt triſtis dentium ſenſus, ab ipſorum continui per humores ſolutione procedens.

Triſtem ſenſum dico. Dentes enim & mollium cerebri nervorum, ex quinta & ſexta propagine participes ſunt: & nervulum ad radicem dentis implantatum habent, membranulæ cavitatem intus ſuccingentes.

Subjectum ſunt dentes maximè molares. Iſte tamen dolor, à dolore *puerorum dentientium*, qui, cum canini erumpunt, maximus eſt, quique à duritie & denſitate gingivarum oritur, & ſi pinguedine gallinæ vel lacte canino inungatur, evaneſcit, alius eſt.

Signis opus non eſt: diligenter tamen à *gingivarum* dolore, quæ interdum inflammantur, tumeſcunt, putreſcunt, quique exempto dente non ſedatur, diſcernendus eſt.

Cauſa eſt humor continuitatem ſolvens: de quo in Differentiis.

Curatio eſt *Bonæ-ſpei*, ſi ſe pus in aure colligat. ſi tumore in gingivis vel malis exorto, prius non apparente, materia ab interioribus ad exteriora transponatur. *Exigua*, ſi febris ardens & inſuetus dentium ſtridor accidat; quia is, cum ob convulſos temporum muſculos invadat, & cerebrum tactum eſſe indicio ſit, delirium primò; mox, quia mali confirmati ſi-

ti ſignum eſt, mortem minatur. *Peragitur* I. *Doloris*, ſi nimis urgeat per Narcotica *mitigatione*. Proſunt *Opii grana duo cum croci* æquali parte in bombace indita. Oris cum *aceto* & *Opio* collutio; pillulæ ex *Opio* & *Theriaca* Andromachi formatæ. *Tranſplantatio* in nucem avellanam: de qua vide Beckerum, in Medico Microcoſmo. Dolore ſopito, os illico decocto Salviæ & Rorismarini eluatur. II. *Humoris* peccantis *evacuatione*, per ſanguinis miſſionem, quæ fit propter *Revulſionem*, ex majore venâ; propter derivationem, ex auriculis, vel ſub lingua, ubi nec veſicatorium poſt aures negligendum. III. Ejuſdem *Repulſione* & *Interceptione*, ubi locum habet Emplaſtrum de *maſtiche*, *gummi Elemi*, & *Tacamahaca* benè calefactum temporibus appoſitum. IV. *Diſcuſſione* per Emplaſtrum de *Meliloto*, & alia. V. *Proprietate agentium applicatione*, ex quibus præcipua, Canis mortui *dens* in fornace uſtus, cum poſca miſtus & impoſitus. Radix *lapathi acuti* ante germinationem Vere collecta, exſiccata, & denti dolenti applicata. *Senecta Serpentis* in vino vel aceto cocta. gummi hederæ dentibus inſertum. VI. *Extractione*, quâ ſi dens aquâ ex ſale armoniaco deſtillata tangatur, facilitabitur. Nota iſtud in quacunque cauſa R. *Radic. Filicis*, *Pentaphylli ana dr.* iij. *Biſtortæ dr.* ij. *Foliorum Rutæ, Salviæ, Beton. Flor. roſar. ana m. ſ.* Coque in vini rubri adſtringentis, & aquæ commun. q. ſ. ad conſumtionem tertiæ partis pro collutione oris.

Differentiæ ſumuntur ab *Ortu*, *Loco* & *Qualitatibus humorum*.

I. *Ortu.* Interdum à *Capitis vertice* confluunt; & tum, per venam Cephalicam revellendum eſt. ea quæ de repellentibus ſupra innui, obſervanda. Interdum ab *inferioribus* oriuntur, & tum per baſilicam revellendum.

II. *Loco*. Interdum in *dente* hærent; & tum, Dolor non eſt ita profundus. ſecundùm latitudinem dentis extenditur. plerumque vermem intus continet, ad cujus motum dolor exaſperatur. Interdum in *nervulo*, in radices dentis, & membranam hujus nerveam, tendente, & tum Dolor vehementior eſt. Secundùm gingivas in latitudine ſe extendit, & ad aurem pertingit. dente exemto, quòd ob viam patefactam dolor melius diffletur, levatur. Interdum in *maxillas ipſas* decumbit, & tum, In ſuperiorem per oculum anguli majorem, in inferiorem per venas temporum confluit. Repellentibus, quia materia ad fauces delata ſuffocat, periculosè tentatur.

III. *Qualitatibus*. Alii ſunt *Calidi*, ſeroſi, ſalſi & acres, qui acerrimum, ſed ob ſubitas mutationes citò deſinentem dolorem excitant. raro malæ tumorem conjunctum habent. Repellentibus, inter quæ Radices *Oxylapathi* in vino auſtero decoctæ, & cum vino in ore, detentæ: radices *prunorum Sylveſtrium* ablato cortice exteriore, quod præcipuum, cæteris paribus, tolluntur. Alii *Frigidi & pituitoſi*, à quibus remiſſior & diuturnior eſt dolor. male tumorem plerumque inferunt. Præmiſſis Vniverſalibus *Camphoræ ſcr. ſ. Spirit. vini* unc. ij. vel *Gummi Iuniperini* unc. ſ. cum vini Rhenani unc. viij. decoctis, & in ore retentis; vel denique *Ol. deſtill. Caryophyllor.* gutt. ij. cum Camphoræ pauxillo, denti cum goſſypio impoſitis, tollitur.

ARTICVLVS II.

De Stupore, Stridore, & Nigredine dentium.

I. *STupor dentium* fit, 1. Interdum ab *acore* ſive ciborum, ſive humorum, ſive vaporum, quod hypochondriacis accidit. II. Interdum ab *imaginatione*

natione ad limarum ſtrepitum, vel acerborum ab alio maſticationem. Si acutus valdè ſit ſonus & ſtridulus, applicatio vim patitur quaſi in anguſto facta: tum & membrana auditus quaſi icta offenditur, unde contrahitur repente, ac cum ea ſimul & nervuli quidam uſque ad radicem dentium, in quem locum ſubito incidens novus aër, horrorem quendam circa dentes facit. Tollitur maſticatione *Ceræ*, *panis* calidi, *panni*, &c.

II. *Stridor* procedit I. Ab imbecillitate *muſculorum* maxillæ à frigore inducta. II. A *vermibus* cerebro per conſenſum affecto. III. A *vaporum* multitudine, ut in paroxyſmorum principiis. Solet Apoplexiam, & in febribus apud inſuetos delirium, ſi hoc non præceſſit, minari.

III. *Nigredo* à variis cauſis procedit, tam *Externis*, quàm *Internis*. Illæ ſunt, Detergendi incuria. Dulcium & calidorum uſus. Hydrargyri illitus. Iſtæ 1. Exſpiratio *cruditatis* & crapulæ. 2. *Humorum* vitium, propter viſcerum maximeque lienis impuritatem à quartana relictam. Tollitur dentifricio ex *radic. althea*, *iridis Illyricæ*, in aqua, cum ſalis gemmæ & aluminis ana q. ſ. coctis, pòſt in fornace exſiccatis, in minutiſſimum pulverem contritis, ac cum aliquot moſchi granis mixtis, compoſitum. Dentifricia componuntur, ex *maxillis lucii piſcis* uſtis, *corall. alb. oſſib. dactylorum* uſtis, *ſepiæ piſcis*, *teſtris ovorum* uſtis, *cornu cervi* aduſto, &c.

TITVLVS. XII.

De Gingivarum affectibus.

GIngivarum præcipui affectus ſunt *Excreſcentia*, & *Parulis*.

I. *Excreſcentia* interdum tanta eſt, ob ſpongioſam gingivarum raritatem, & uberiorem ſanguinis

affluxum, ut dentes, præſertim molares obtegantur. Caro excreſcens interdum eſt laxa, ſordida & flacceſcens: cruorem etiam, ſi paulatim attingatur, de ſe fundit: Nonnunquam putredine corripitur; aliquando ejus eſt expers. In *Curatione* adſtringentibus, *alumine uſto, ſale ammoniaco, maſtiche, thure* in pollinem redactis, ſi nulla putredo adeſt, utendum: ſi adeſt, *Aqua viridis* Plateri, Hartmanni, nec non *Vnguentum de Aquilegia* commendantur. Hoc multo uſu comprobatum eſt. R. Pulv. *folior. Aquileg. ſalviæ, menthæ criſpæ, Nucis moſchatæ*, ana unc. ſ *Aluminis uſti* unc. j. *Mellis puriſſimi* unc. iv. Mel bene igne deſpumetur, calenti & deſpumato ſpulveres inſpergantur. F. Linimentum, pro inungendis dentibus.

III. *Parulis eſt inflammatio gingivarum, ad dentium radicem intus & foras adeò prominens, ut etiam vicinæ partes diſtendantur, caleant, & rubeant*. Procumbit in maxillam ſuperiorem, ex oculorum cantho majore; in inferiorem, per tempora è venis eò deſinentibus. *Abſceſſus* hinc ſequitur, cujus pus non ad faciei cutem, ſed ad dentium radices exili velamento tectas irrumpit. *Vlcus* ſi malè curatum eſt, caruncula exſtat, & prominet, *Epulis* nuncupata. Curandi ratio eadem, quæ in inflammationibus cæteris. Poteſt vena ſub lingua apiriri. juvant & cucurbitulæ collo admotæ, Obſerva in *Topicis*, Medicamentis aſperis & mordacibus ſuperſedendum eſſe. Ab *aceto* abſtinendum, cum gingivas ſua natura molles & raras erodat. In Epulide, *vitriolum* adſperſum valet.

TITULUS. XIII.

De Maxillarum affectibus.

MAxillarum præcipui affectus ſunt, *Immobilitas & Luxatio.*

I. *Immobilitas* inferiori maxillæ accidit, *vel* propter luxationem, fracturam, maxillæ cum capite coalitum: *vel* propter deſtillationem è vertice capitis derivatam, quæ in ejus articulum ad radicem auriculæ influit, inſequente dolore & tumore duro ac conſpicuo. Huc & *Scorbutica* maxillarum rigiditas pertinet.

II. *Maxillæ luxatio eſt ejuſdem vel altera tantùm parte, vel utraque ad priorem partem, rara ſed periculoſa depulſio. Cognoſcitur* exinde, quod os in ea claudi nequeat, locutio depravetur, maſticatio tollatur; & ſi luxatur proceſſus roſtro ſimilis, qui ſub jugali oſſe inſeritur, ipſo oſſe jugali humilior fit, & extra ipſum fertur. De *Curatione* notandum: 1. Citò ſumendam, ne muſculi affecti propter ramos nervorum, qui à ſecundo & quinto cerebri pari orti, in muſculos maxillam moventes inſeruntur, cerebrum in conſenſum trahant. 2. Si non reſtituitur, periculum mortis circa diem decimum, cum febre continua, & dormiendi inexpugnabili neceſſitate, minari. *Dividitur* in eam, *in qua alterâ tantum parte maxilla depellitur*; & tum, à parte illa in anteriorem magis prominet. in adverſum ipſa & mentum inclinatur. os diſtorquetur, & ordo dentium inferior & ſuperior ita ſibi non reſpondet, ut ſub inciſoriis ſint canini. *Curatio* videatur apud Practicos. Et *in eam, in qua utraque depellitur*; & tum, Ordo dentium ſibi reſpondet. Os magis hiat, & balbuties inſequitur. Maxilla inferior cum ſuperiore non poteſt committi, ſed illa magis prominet. Propter quatuor muſculorum maxillam ſurſum trahentium, & nervorum ipſis inſertorum affectum, unde dolor, inflammatio, febris acuta, ventriculi dolores, periculo non caret. *Curationem* vide ibidem.

TITVLVS XIV.

De Gurgulionis affectibus.

GVrgulionis affectus præcipui ſunt *Laxatio* & *Inflammatio.*

I. *Laxatio eſt, quando is præter naturam citra inflammationem intumeſcens, ab humore plerumque pituitoſo, à cerebro tranſmiſſo, in longum extenditur.* Tum dicitur κίονις χαλασμένη. σταφύλη autem, ſive uva, quando ima parte in rotunditatem craſſeſcens, ſupra qua dependet, gracilior efficitur, ut uvæ à pediculo ſuo pendentis ſpeciem præ ſe ferat. Tum verò radici linguæ & faucibus incumbit, titillatione moleſta; quâ qui afficitur, hanc perpetuò vorare fruſtra contendit, metuitque ne ejus impetu ſtranguletur. Columella ipſa mollis eſt, albicans, concolor palato, ſine dolore & calore, Humor è Cerebro demittitur, quod præcipuè fit in Catarrhis. *Curatur* iſte affectus, ut inflammatio. Si columella eſt eroſa, contemperandus eſt acris humor. hinc extergendum. Proſunt *Ovum recens* ad duritiem coctum, per medium ſciſſum, & vertici per aliquot horas impoſitum. In infantibus, *Charta munda* quadruplicata, lactis materni & aquæ roſaceæ æ. p. imbuta, vertici impoſita. Pulvis ex *piperis longi ſcr. j. ſucci acaciæ, rad. tormentillæ ana ſcr. ij. compoſitus*, & poſt adſtringentis gargariſmi uſum inſufflatus.

II. *Gurgulionis inflammatio*, eſt ejuſdem à ſanguine bilioſo in eum delapſo, cum rubore, ardore, dolore, ſuffocationis periculo, interdum febre, intumeſcentia. Res ſe in ea habet, ut in aliis Inflammationibus.

TITVLVS XV.

De Tonſillarum affectibus.

TOnſillarum præcipui affectus ſunt *Inflammatio* & *Vlcus*.

I. *Tonſillarum inflammatio eſt earum ex affluxu humorum genita intumeſcentia. Cognoſcitur* intus ſub maxilla tactu viſuque, ubi ceu fruſtulum quoddam faucibus inhæreſcens, mole ſua premit, obſtatque ne cibus, potus, aut ſaliva facilè tranſeant. Adeſt quoque dolor, ardor, rubor, & ſitis; & facilius in tonſillas quàm gurgulionem ob mollitiem & laxitatem, ſubſtantiæ, ac temperamenti proprii & loci caliditatem & humiditatem cadit. *Oritur Externè* in *pueris*, ob ἀδδηφαγίαν, cui tenera corporis textura accedit: in *lactentibus*, ob lactis vitium & pravitatem: in *puellis*, ob menſtruorum inſufficientem purgationem: *adultis*, ob nimiam meri potationem, multam & avidiorem ciborum maximè acrium & aſperorum devorationem. *Internè* ad humorum calidorum & acrium affluxum. *Curatur* ad modum aliarum inflammationum: hoc tamen attendendum, interdum tonſillas nimio refrigerantium & repellentium uſu indurari.

II. De *Vlceribus* hæc veniunt notanda. I. Sine febre ſecuriora eſſe. II. Æſtate ſuborta, quia citò ſerpunt, pejora quàm quæ aliis oriuntur temporibus. III. Interdum citra inflammationem vel ex deſtillatione ſalſa partes illas exedente, vel ex halitu adſcendente, quod in lue venerea accidit; interdum ex aliis cauſis, tempore verno & aëre peſtilenti, oriri. IV. Alia *familiaria* eſſe & mitia, quæ ſunt exigua, munda, non altè deſcendentia, nec inflammata, nec dolorem excitantia. Alia *maligna*, & *peſtilentia*, quæ lata, cava, concreto humore albo

aut

aut livido, aut nigro ſordentia; quod ſi concretæ illæ ſordes altiùs deſcenderint, Eſchara gignitur. v. Circa fauces cum magna moleſtia ſerpentia, difficultatem ſpirandi adferre; quòd ſi in pectus per trachæam penetrant, eodem illo die ſtrangulare. In *Curatione*, Omnia oris ulcera, tùm ne amplius ſerpant, tum quia ſemper à ſaliva fiunt humidiora, validiora adſtringentia repoſcere. Et tantum de Capitis morbis.

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ

LIBER IX.

De Morbis medii ventris.

TITULUS I.

De morbis Faucium, ſeu Angina.

ET tantum de morbis & affectibus Cerebri: ſequuntur morbi *medii ventris*, qui ſub ſe affectus *Faucium*, *Gutturis*, *Aſperæ arteriæ*, *Pulmonum*, *Thoracis*, *Mamillarum* & *Cordis* continent.

Faucium morbus eſt *Angina*, ſeu *faucium*, *id eſt ſummarum gulæ gutturiſque partium, per quas tum cibi potuſque, tum ſpiritus introitus eſt, ſpirationis & deglutitionis difficultatem inferens, præcluſio.*

Signa communia ſunt, *Spirationis difficultas*, quia guttur præcluditur. *Deglutitionis impedimentum*, tum quia gula obſidetur; tum quia muſculi duo à larynge exorti, œſophagici & Circulatores quod ſuis fibris tranſverſis, ſemicirculum imitantibus œſophagum complectantur dicti, cibi & potus ad inferiora detru-

detruſionem, dum laryngem deglutitionis tempore ſurſum trahunt, ut locum cibo cedat, adjuvantes, occupantur: tum quia muſculi faucium, cibum ad œſophagum, dum ad ſuum principium contrahuntur, detrudentes, patiuntur. *Dolor circa fauces*, qui pro ratione Cauſarum & ſubjectorum vel augetur, vel minuitur.

Cauſæ ſunt omnia præcludere ſpiritum apta: ut in Differentiis dicetur.

Curatio in Differentiis videatur.

Dividitur ratione Cauſarum in *tres* ſpecies, quarum prima *quatuor habet*.

I. Alia eſt *ab Inflammatione*, quæ *Cognoſcitur* ex febre continua, ſi ſimul cætera adſint. *Oritur* à ſanguine, qui è venarum jugularium ramis, in eas partes, præcurrente plerumque difficili colli ſine Cauſa evidente, motu, dolore, ac calore, circa fauces inſueto, influit. *Curatur Difficulter*, ſi febris magna eſt, & ſputum ſubaridum, glutinoſum & craſſum. *Dubio eventu*, ſi materia in pulmones transmiſſâ, Empyema exoritur: ſi ad caput, deliria excitat; ſi ad pleuram, dolorem pectoris cum tuſſi & difficili reſpiratione cauſatur: ſi ad cor, tremorem & pulſuum obſcuritatem infert. *Nullo*, ſi febris invaleſcat, facies ægri virideſcat, ſinus oculorum denigrentur, extrema frigeant, lingua nigra & craſſa cernatur. Si ſpuma circa os appareat, quia extremam cordis anguſtiam ſignificat. *Curatio* ad normam aliarum Inflammationum inſtituitur, ubi tamen quædam peculiariter obſervanda veniunt. De *Vena-ſectione* nota, 1. Si dubitatur, utra pars magis affligatur, cum hepar ſit mittens, ex dextro brachio mitti ſanguis debet. 2. Vbi minor eſt ſpirandi difficultas, largius ſanguis mitti poteſt; ubi major, mitius, interjectis vicibus, quatuor vel quinque horarum intervallo. 3. Cucurbitulæ ſi ſtatim parti loco affecto

pro-

propinquæ impoſitæ fuerint, major ad illam confluxus excitatur. ſupra renes ergo non in brachio nec in collo apponi debent. *Purgatio* ſtatim in principio inſtituenda. *Repellentia* intus in faucibus adhiberi debent, & quidem in forma gargariſmorum, collutionum oris, & linctuum. Laudantur, *lapis prunella*, compoſitum ex *moris*, *muſto*, & *nucum corticibus*, quod inſuavitatem & adſtringendi vim nimiam habet. medicamenta ex *ſempervivo*, *plantagine*, *portulaca*, &c. *Digerentia* die tertio vel quarto repellentibus admiſcenda. Declinante morbo *cancrorum combuſtorum* cinis cum melle illinendus, vel cribratum *canis album*, vel *gallinæ*, vel aliquid de *nido hirundinis*. Inter *maturantia* eſt, *Caſſiæ medulla* in ore retenta, gargariſmi ex lacte tepido cum ſaccharo. *Emplaſtrum* ex altheæ. malv. ana p. j. flor. Meliloti, chamæmeli totid. ſemin. Lini, fœnigr. ana dr. ſ. ficuum pinguium n. x. ſarinæ tritic. p. ij. formatum. Ad *Ruptionem* valet Cataplaſma ex cremore radic. iridis recentium, cum butyro & ol. violaceo. Inter *Specifica* ſunt, *Fungus ſambucinus* coctus & bibitus. *Hirundinum pulvis*, ſi ſale adſperſi unà cum pennis in fictili comburantur, & cinis melle mixtus illinatur. *Raſura dentis* apri ſcr. j. ſi cum olei Amygdalar. dulcium unc. ſ. miſceatur, & cum ſaccaro cando albo dulcoretur. Secretum Guntzmanni apud Hartmannum. In Diæta ad *Clyſteres nutrientes* deveniendum. *Dividitur* dupliciter: 1. In *quatuor Species* Cynanchen, &c. de quibus inferius, quarto numero. 2. In *illam*, quæ à *puro* eſt *ſanguine*, in qua major eſt colli diſtentio, faciei color eſt rubicundus: & *illam*, quæ à *pituitoſo*, in quo omnia ſunt mitiora.

II. Alia eſt *à vertebrarum colli luxatione*; & tum, Caſus aut ictus anteceſſit, aut humor præter naturam vertebrarum vincula laxavit, vel illa de propria ſede disjecit; nullum ex ſignis, quæ in aliis pro-

prodita ſunt, apparet. Cervix ponè excavatur, ægréque & cum dolore circa œſophagum inflectitur. Dolor, extra ſi tangatur, ſentitur. Lingua ex propriis locis excedit. *Curatio* ex ſuo fonte peti debet.

III. Alia eſt *à pituitoſa defluxione*, in fauces & cervicis muſculos decumbente. & tum, Dolor eſt paucus, gravativus. tumor ferè citra ruborem, aut cum exiguo, latior. febris adeſt nulla, aut fortè lenta. Vox rauceſcit. ſaliva eſt copioſa. aperto ſemper ore hiant, & aërem attrahunt. difficultas eſt deglutiendi citra ſuffocationis periculum. *Curatio* ad Catarrhum eſt obvertenda.

IV. *Ab inflammatione* quæ oritur, alia eſt κυνάγχη, quæ in internis laryngis ſeu gutturis muſculis deliteſcit; & tum, neque in faucibus intra, neque in cervice extra, quicquam ruboris vel tumoris apparet. fauces ita vehementer cum metu ſtrangulationis dolent, ut erecta cervice & aperto ore, ægri ſpirare cogantur. lingua liveſcit, nigreſcit, & ob ſummam venarum circa ipſam repletionem intorquetur. febris eſt acutiſſima, & morbus intra quartum diem, imò octodecim horas jugulat. Proſunt *hirudines* venis ſub lingua appoſitæ: de quibus apud *Zacutum* Luſit. l. 8. c. 2.

Alia παρακυνάγχη, quæ in externis muſculis hæret: & tum, Tumor & rubor intus ore diducto & linguâ depreſſa deprehenditur. ſi die non critico evaneſcat, tuberculum verò ſine dolore, quod nec naturæ, nec artis beneficio ſuppuratur, mortem & ruboris recidivam minatur. illam, quia relictâ foris craſſâ materia tenuior & ferventior ad guttur converſa eſt: ruboris recidivam, quia materia calidior ex aliquo accidente intrò pulſa eſt.

Alia συνάγχη, quæ in interiore faucium ambitu continetur. & tum, Cervicem quoque ad linguæ radicem comprehendit. tumor atque rubor foris cum dolo-

dolore & calore eſt conſpicuus, qui ſi ad interiora ſine cauſa decurrat, ſubitò tranſlatâ materiâ evaneſcit. ſymptomata nihilo ſunt, quàm cæteris leviora: ſed tamen ſpes ſalutis, quòd inflammatio foris proſiliens, evocari digerique poſſit, melior.

Alia παρασυνάγχη, quæ ſolam cervicem ejuſque muſculos, linguam & os hyoïdes contingentes, prehendit. Hæc omnium eſt leviſſima, propter diſtantiam ipſius, à gutture, & partium conſtitutionem, quæ glanduloſæ, molles & laxæ, affluentem humorem ſine difficultate recipere poſſunt. quia laryngis muſculi non inflammantur, reſpirationis via non intercipitur.

V. Alia eſt, quæ ſolvitur *diaphoreſi*, causâ ejus diſtracta, revulſa, evacuata, vel diſcuſſa. Alia, quæ *maturatione*, & puris ex illo aperto evacuatione. Alia, quæ *per materiæ ad aliam partem tranſlationem* finitur, quod ex tumoris & doloris ſubita ceſſatione, pulſusque mutatione cognoſcitur. Transfertur 1. *Ad Cerebrum*, & tum dolor capitis gravis, phrenitis & dilirium excipit. 2. *Ad Muſculos colli*, & tum dolor, tumor, interdum convulſio excitatur. 3. *Ad pulmones & pleuram*, & tum dolor pectoris, tuſſis, difficilis reſpiratio oritur. 4. *Ad Cor*, unde tremor ſyncope, & pulſus obſcuritas afficiunt.

TITULUS II.

De morbis Gutturis.

CAPUT UNICUM.

De Strumis & Bronchocele.

MOrbi gutturis ſunt *Struma in gutture*, & *Bronchocele*.

I. *Strumæ ſeu Scrofulæ in gutture ſunt tumores in glandulis, è pituitâ lenta geniti, & propriâ membrana incluſi.*

Signis

Signis multis opus non eſt: tumores ſunt rotundi, penduli, ad tactum mobiles: & â cute ſeparabiles.

Cauſa eſt Pituita, quæ aliquando ſola eſt, aliquando cum melancholia conjungitur, è cibis crudis & craſſis, unde ætati puerili eſt familiaris, oritur, ab aquis etiam mercurium in ſe continentibus, quales ſunt in Carinthia, Styria, & circa Alpes, eò maximè protruditur. Interdum cum ſucco nutriente, ſi is quantitate peccans totus non abſumitur, â natura, ad glandulas tanquam partes ignobiliores mittitur. Membrana, cui includuntur, à facultate formatrice nunquam otioſa profertur. Dum enim ab affluente humore ſuperfluo membrana diſtenditur, & forſan etiam rumpitur, natura novæ quaſi membranæ texturam aggreditur.

Curatio his nititur. I. Evacuanda materia, quæ cauſa eſt. II. Abſumenda eadem, *ſcrophulariâ*, radice *urticæ mortuæ, filipendulæ, gladioli*; maximè *radice ruſci*, cujus in pulverem redactæ dr. j. ſingulis diebus cum vino abſumenda. III. Per topica emollienda, incidenda, diſcutienda. Laudantur *folia Cupreſſi*, quorum pulvis vino conſpergatur, & in maſſam unam redigatur, & hoc medicamento strumæ illinantur, nec niſi tertio die ſolvatur. IV Suppuranda, mutata in pus aperiendus tumor. pus evacuandum. ſinus expurgandus, carne denique implendus.

II. *Bronchocele eſt tumor in gutture, amplo ſpacio extuberans, à flatu exortus, & cum tenſione conjunctus.*

Flatus iſte ſub cutem membranamque generalem, cuti ſubſtratam adnexamque in colli interioribus, irrumpit. *Fit* ab aëre, qui, dum cutis cui membrana illa, quæ eo loci craſſior eſt & rubicundior, quàm alibi, à ſubjectis aſperæ arteriæ muſculorumque colli anteriorum ſedibus, per conatum vehementem, (id fit, dum ſpiritu retento excrementa, vel fœtus in

partu, excluditur; aut buccæ vehementer inflantur) iravellitur, & ſpacium ibi efficit, ob fugam vacui irrumpit,& cutim ac membranam in tumorem elevat.

Titvlvs III.

De Aſperæ arteriæ morbis.

Aſperæ arteriæ morbi ſunt; *Aſperitas*, *Anguſtia*, *Vulnera*, *Vlcera*.

I. *Aſperitas*, *quæ lævitatis naturalis* defectus eſt, *Cognoſcitur* ex raucedine vocis. *Oritur*, vel *ab externis*, ut oleo ſi vetuſtate vel frixione rancidum eſt, nucibus, pulvere, fumo, &c. Vel *ab Internis* aut *humoribus* à capite delapſis; aut *vapore* parietes ipſius feriente. *Curatur* lenientibus & lævigantibus, quæ Arteriaca dicuntur; & hæc, vel omnis mordicationis ſunt expertia, ut *butyrum*, *lac*, *muſtum dulce*, *decoctum paſſulatum*, *glycyrrhiza*, *jujubæ*, *tragacantha*, vel ſimul abſtergentia, ut, *ſaccharum*, *mel cantica*, *ſaccharum penidium*, *Syrupus violatus*, *jujubinus*: vel cum acrimonia, ut *Hyſſopus*, *radix ireos*, *ſemen Vrticæ*, *ſpica*, *thus*, *myrrha*. Maximè proſunt, pillulæ *bechicæ*, Trochiſci *bechici*, Oleum *amygdalarum dulcium* cum ſaccharo cando.

II. *Anguſtia* arteriæ aſperæ, *Cognoſcitur* ex reſpirationis difficultate, & imminente ſuffocationis metu, modò majore, modò minore. *Oritur*, Aut à *cauſis comprimentibus*, ut luxatione vertebrarum, inflammationibus, tumoribus, laqueo, &c. Aut à *cauſis obſtruentibus*, ut Rebus externis illapſis, quæ removendæ. Internis, humoribus craſſis, glutinoſis, qui incidendi, attenuandi, extergendi, Syrupo *capillorum veneris*, *praſſii*, *glycyrrhizæ*. Pure, grandine, calculis in pulmone genitis, carne poſt vulnera & ulcera adnata.

III. *Vulnera* vel *ſuperficiem* tangunt, & tum curari

rari poſſunt: vel *Cavitatem*, & tum aër ita egreditur, ut admota candela extinguatur. ſi ſubſtantia cartilaginea eſt vulnerata, per tranſverſum præſertim, vix coaleſcunt: ſi inter duos annulos, interdum ſanantur.

IV. De *Vlceribus* hoc monendum. Ab humoribus acrib. ſalſis, venenis & medicamentis oriri. Cum dolore, ſanguinis ſputo, in principio puro, pòſt purulento, ita ut & cruſtulæ ejiciantur, affligere. Si internam cavitatem occupent, difficilia, ob partium ſitum & naturam curatu eſſe. Si Cartilagines exedantur, & putrilago accedat, non curari.

Titulus IV.

De Pulmonis morbis.

Caput I.

De Pulmonis intemperie.

PVlmonis morbi ſunt, *Intemperies*, *Peripneumonia*, *Anguſtia*, *Vulnus*, *Phtiſis ſeu Vlcus*.

Pulmonis intemperies eſt ejuſdem à temperie naturali ad præternaturalem, propter cauſas tam externas, quàm internas, deflexio.

Signa in Differentiis exprimentur.

Cauſæ ſunt vel *Externæ*, & hæ variæ, potiones nempe frigidæ vel calidæ, medicamenta applicata; aër qui parum alteratus ad pulmonem defertur, in iis qui columellâ deſtituuntur. Vel *Internæ*, *Humores*, qui eò ſive ex Capite, ſive ex aliis partibus, ex hepate frequentiſſimè deducuntur.

Curatio ad cauſas obvertenda. Vbi ratione humorum nota, 1. Difficulter ob ſitum partis avelli: evacuari tamen debere. 2. Si copioſior eſt pituita, commodius expectorantibus & emollientibus, ut eſt radix Eryngii, Altheæ, Malva, Paſſulæ, quàm incidentibus tolli. 3. Multa calida hîc non convenire, ne te-

nuioribus partibus abſumtis craſſiores maneant. Optimum eſt *ſemen lini*. 4. Si cum materia febris acuta adſit, *Eclegmatibus* abſtinendum eſſe. ſiccitate quippe ſua & lentore expectorationem ſupprimunt. Vnde frequentior fit reſpiratio, ac materia fervore contumaciam induit.

Dividitur intemperies pulmonis dupliciter.

I. Alia eſt *ſine materia*, quæ nullum ſuffocationis periculum habet, & faciliùs curatur. Alia *cum materia*, quæ evacuanda, & revellenda: ut ſupra diximus.

II. Alia eſt *Calida*, quæ *Cognoſcitur* ex eo, quòd genæ propter fumos adſcendentes rubeant. ſiccitas linguæ cum ſiti, quæ non niſi frigida aëris inſpiratione ſedatur, infeſtet. & quòd anhelitus ſit frequens & celer. In *Curatione* medicamenta refrigerantia, quæ per aſperam arteriam eò devehi debent, adhibenda ſunt. *Vbi nota*, 1. Valida refrigerantia & repellentia pectori eſſe inimica, ſanguinis & ſpiritus vias intercipiendo, ipſamque thoracis naturam, cum ſit cartilaginea & oſſea, labefactando. 2. Inter præcipua interna numerari *Papaver* album, nigrum, & rheas, *violas*, *Endiviam*, *Hordeum*, *Nimphæam*, & ipſorum ſyrupos. 3. Diætam conformem eſſe debere, & in potu *Aqua hordei cum ſyrupo violato* valet.

III. Alia eſt *Frigida*, quæ *Cognoſcitur* ex eo, quod Cauſæ refrigerantes præceſſerunt. reſpiratio ſit parva, tarda, rara, & pulſus ipſi ſimilis. Exſpiratio ſit frigidior. In *Curatione* medicamentis calefacientibus utendum eſt; inter quæ præſtant, *Crocus* qui anima pulmonis, Extr. *calami aromatici*. *Theriaca* vetus, *Tuſſilago*, *Nicotiana*, *Scabioſa*, *radix Ireos*, & *Aronis* præparata, *Elixir proprietatis*, *Mixtura ſimplex*, *Oximel ſcilliticum*, &c.

IV. Alia eſt *Humida*, quæ *Cognoſcitur* ex eo, quod vox ſit rauca, anhelitus frequens, cum ſibilo, Stertore, & multo ſputo. In *Curatione* cavenda multum

ſic-

ſiccantia & adſtringentia. Proſunt *Oleum ſulfuris, flores ſulfuris* in ovo ſorbili, vinum in quo *oculi Cancrorum* macerati fuêre, *ſaſſafras, radix China*, &c.

V. Alia eſt *Sicca*, quæ *Cognoſcitur* ex eo, quòd homines contabeſcant ſine ullo ulcere. reſpiratio ſit parva & frequens. ſitis ſit continua, ſputum paucum. In *Curatione* proſunt *Paſſula*, *lac muliebre & aſininum*, aqua *teſtudinum deſtillata*, aqua *vitulina*, *Conſerva violarum*. Extra, balneum aquæ dulcis.

CAPVT II.

De Peripneumonia.

PEripneumonia eſt pulmonis à ſanguine in ſubſtantiam ejus effuſo, cum pectoris anguſtia, ſpirandi difficultate, febre acuta, & tuſſi, inflammatio.

Signa ſunt. Pectoris anguſtia cum dolore gravativo & ſpinam attingente. ubi membranæ pleuram attingentes ſuſtentantur, iſque dolor remiſſior eſt, niſi membrana ſimul inflammata fuerit; quod ſi eſt, ſimul punctorius evadit. *Difficultas ſpirandi*, & quidem major quàm in pleuritide, utpote cum periculo ſuffocationis. æger erectus ſpiritum ducere cogitur, thorace eo ſitu faciliùs dilatato, quippe qui decumbentibus in ſe concidit, eò quòd pectoris partes in ſpinam declinant, quâ erectâ thorax etiam ſimul fertur, non ampliùs ſeipſum gravans, *Reſpiratio* illa eſt ſublimis, ita ut in ea ſummus moveatur thorax ad operta ſcoptula uſque. eſt etiam principio frequens, & magna, quæ brevi ob virium imbecillitatem & inſtrumenta ſpirandi in parvitatem mutatur, & frequentiâ augetur. *Exſpiratio* eſt calida, & quia cor expulſione fuliginum levatur, levantur & illi quo plura exſpirant. *Acuties* in febri major eſt quàm in pleuritide, ob cordis vicinitatem; hinc, calidi vapores ad caput exhalant, qui ſanguinem ſimul rapien-

tes, malis imprimunt, ubi cutis tenuior eſt, & rubere faciem faciunt. Oculi & temporum venæ tument. *Tuſſis* moleſta eſt ob pulmonum affectum. Conjungitur cum *Sputo*, quod tenuiore primùm ſanie, mox cruore, aliàs alio colore tinctum, interdum ſpumoſum redditur.

Cauſa eſt ſanguis, qui ex dextro cordis ſinu in venam arterioſam effunditur, & non modò venas & arterias pulmonis, ſed etiam totum corpus implet. Concitatur à cauſis externis, ut, aëre frigido, aquilonari auſtralem ſequente, exprimente; potu vini generoſioris, motu vehementiori poſt quietem longam & corpore repleto, ira, &c.

Curatio eſt *Alicujus ſpei*, ſi ſputum ex rubro & flavo mixtum aliquod coctionis ſignum exhibet; & ſi abſceſſus aut ad aures aut ad ſedes thoracis inferiores fiunt, & vel in fiſtulam ut evacuari poſſint abeunt, vel ad crura derivantur. *Dubia*, ſi ſputum propter materiæ contumaciam & virium imbecillitatem deeſt. ſi ſudores circa cervicem & caput oborti, cum urinis multis & craſſis prodeunt; quia illi ex impetu, ſuffocatione, & violentia eſſe putantur. De cætero ſequitur methodum aliarum inflammationum. Si *alteri morbo* ſucceſſit, & jam ſanguis evacuatus eſt, brachiis & thoraci cucurbitulæ ſcarificatæ applicari debent. Expectorantia ſint validiora, & Topica fortiora.

Differentia ſumitur à Subjecto & Cauſis.

I. Alia eſt *totius pulmonis*, qui ſi una cum corde inflammatur, ut procedat in latus, reſolutionem ſeu paralyſin ægro infert. Nam ſanguine in arteriam magnam copioſè influente, ut arteriæ intercoſtales impleantur, & ramuli etiam illi qui per foramina vertebrarum thoracis in ſpinam penetrant, tumeant, nervi ex ſpinali medulla ibi progredientes, comprimuntur & reſolutionem excitant.

Alia eſt *alterutrius partis*; & tum dolor ac gravedo in alterutra parte ſentitur. ſi ſuperior ala laboret, ad claviculas ſe extendit: ſi inferior, ad diaphragma. Vena in illo latere, in quo inflammatio, ſecanda eſt.

II. Alia eſt à *Sanguine puro*, unde fit phlegmone. *Cognoſcitur* ex eo, quod ſputum cruentum citetur, niſi admodum ſit crudus morbus. præcordiorum totiuſque pectoris anguſtia premat. gravitas ſumma ſternum dorſumque contrahat. febris acuta non admodum urat. Sanguis autem ille, *interdum* in angina è faucibus irruit, & tum intra ſeptem dies moriuntur; ſi hos effugerint, purulenti evadunt: & quia in illis qui ſunt medii inter ſenes & ἀκμάζοντας, expultrix facultas languidior eſt quàm in minoribus, difficulter curantur. *Interdum* ex pleuritide eodem derivatur, non quidem per vaſa, quia nullus eſt ipſorum ductus; ſed per membranam, quæ omnes thoracis partes inveſtit: & tum etiam, quia fit translatio ab exterioribus ad interiora, à minùs nobilibus ad nobiliora & cordi viciniora, malum eſt.

Alia à *Bilioſo*, unde angina in peripneumoniam vertitur, & pulmo ſpongioſus tenuiorem materiam facilius admittit, & penitius imbibit. *Cognoſcitur* ex eo, quod tuſſis flavum nec multo cruore permiſtum ſputum trahit. pectoris anguſtia, gravitatiſque ſenſus minor eſt. febris flagrantiore incendio torret.

CAPVT III.

De Pulmonis anguſtia.

PVlmonis anguſtia eſt vaſorum ejus propter obſtructionem, compreſſionem, vel exſiccationem interceptio, tuſſim, oppreſſionem & reſpirandi difficultatem inducens.

Signa, *Cauſa*, & *Curatio* ex Differentiis petantur.

Differentia à Cauſis & partibus affectis ſumuntur.

I. Alia eſt *Arteriarum aſperarum*, de qua ſequentes Differentiæ conſulantur, quæque ab obſtructione &c. provenit.

Alia *arteriarum lævium*, quæ *Cognoſcitur* ex reſpiratione, non quidem in principio, ſed & incremento difficili; pulſu omninò vario, inæquali, intermittente, interciſo, magno, celere, tardo, raro, frequente, vehemente, propter luctum inter naturam fuligines ob anguſtiam arteriarum expellere non valentem, & cauſam morbificam; Oppreſſo jam corde, palpitatione ejuſdem & animi defectione. *Oritur*, vel à *Craſſis viſcidis* & pituitoſis humoribus; & tum, pulſus eſt durus per tenſionem, magis variat, ſed & magis eſt æqualis. Non ita difficulter curatur, præſertim ſi ſit recens. *Curatio* infra dicenda exigit. Vel à *Tuberculo*; & tum, pulſus eſt durus per tenſionem & ſiccitatem. inæqualitas ejus propter cauſam magis fixam eſt uniformis. De *Curatione* inferius agetur.

II. Alia (*aſperarum arteriarum* intellige) eſt ab *Obſtructione* per ſanguinem, humorem, &c. de quibus infra. Alia à *Compreſſione* ex iiſdem ferè cauſis, quod & in hydrope fit. Alia ab *Exſiccatione*, metallurgis frequens, quæ lac amygdalatum expoſcit.

III. Alia eſt à *ſanguine* obſtruente vel comprimente arterias aſperas, eodem ſeu ex pulmone ſeu aliunde excuſſo, qui revellendus, evacuandus, ſi in grumum abiit, per *Oxymel ſcilliticum*, *poſcam*, id eſt, mixturam ex aqua & aceto unc. vj. pondere, ita ut ſit potu jucunda, nullam ob acetum tuſſim excitet, tepida ter vel quater de die detur; diſſolvendus.

Alia ab *Humore*, alio pituitoſo inprimis. qui Vel eſt *copioſus*, & tum, ſi in ſolam membranam guttur ſuccingentem deſtillatione profluit, vocem obſcurat, & rau-

& raucedinem infert. ſi in gutturis cavum ductumque incidit, tuſſiculam cum quodam acrimoniæ irritantis ſenſu, inducit. Vel eſt *Craſſus & viſcidus*, qui, Rarò in pulmonibus, qui a tenui & puro ſanguine aluntur, gignitur: ſemper ferè à catarrhis de capite delapſis oritur. Vi caloris ſucceſſu temporis, in vitream aut gypſeam abit pituitam, quæ multis circuitu deſtillationibus redeuntibus, magna ejus copia cumulata, aſthma infert. Idem arida tuſſi vehementiſſimè exercet, qua vix quicquam extunditur: Spiritum difficilem reddit: inter ſpirandum ſtertorem aut ſibilum elidit, quod pulmonum bronchiis ſit pertinaciter impactus. Deſtillationis notas, vel à cerebro, vel à vicinis partibus antecedentes habet. In *Curatione*, dum materia præparatur, *Tuſſilagini, praſſio*, & aliis incidentibus, *Borrago*, *Glycyrrhiza*, *paſſulæ* admiſceantur. Purgatio *Agarico* bene perficitur

Alia eſt à *Pure*, quod ex aliquo apoſtemate effunditur, & tum Expectorantia locum habent.

IV. Alia ex *Cauſis toto genere præter naturam*, ex quibus ſunt, I. *Calculi* alii præduri ac ſolidi; alii veteris caſei conſiſtentiâ; omnes propriâ cyſti incluſi, & aſthma producentes. II. *Tubercula*, quæ *Oriuntur* ex materia in una parte collecta, & inde extuberante, nulla deſtillationis nota præcedente; & aſperæ arteriæ adnaſcuntur. *Dividuntur* in *Cruda*, quæ difficulter cognoſci poſſunt. nunquam ſuppurantur, & nullam febrim conjunctam habent: & *Suppurata*, in quibus pus membranula propriaque cyſti tam arctè concluditur, vix ut quicquam de ſe tetrum in corpus exſpiret. Tum; Ægri ſublivido ſunt colore, lingua ipſis lentore quodam maximè cum longè à cibo abſunt, oppleta eſt. Corporis agitatione, aut potu cibove calidiore urina tingitur. poſt concitatiorem motum, pillulæ parvæ & globuli inſtar piſi exigui, membranulâ incluſi, è pulmone red-

duntur. Tuſſis etiam tum moleſta & ſpirandi difficultas excitatur. Dolor ægrotos continuò affligit, inprimis ubi vehementius & concitato motu moventur. Ex his æger *non convaleſcit*, niſi 1. ſuppuratiō citò fiat. 2. facta ſuppuratio citò erumpat. 3. ad ſuperiora vergat, & per tuſſim ejiciatur. 4. totum pus evacuetur. 5. venter, id eſt, Cavitas illa, in qua pus continebatur, perfectè agglutinetur.

CAPVT IV.

De Pulmonis vulneribus.

PVlmonis vulnera benè *Cognoſcuntur*, ex reſpirationis ob læſionem organorum difficultate. ſpumantis ex ore ſanguinis cum tuſſi rejectione. rubentis ſpumantiſque ex pectore ſanguinis ſine dolore exſpuitione. Cervicis venarum turgentia, faciei modò rubente, modò pallido colore.

Fiunt autem bifariam. Nam *interdum* accidit, *ut Caro pulmonum lædatur*; & tum, quia ſanguis in cavum thoracis deſtillat, nec cruenta exſpuitio, nec tuſſis ulla urget. reſpiratio eſt difficilis. caloris & frigoris propter halitus è corde viciſſitudo apparet. *Interdum venæ pulmonis afficiuntur*, & tum ſanguis rubicundus, niger, ſpumoſus affluit. tuſſis eſt perpetua, niſi virium imbecillitas, aut pulmonum oppreſſio à ſanguine adſit.

Curantur, I. Si ſanguinis profuſio ſiſtatur, & inflammatio cui pulmo obnoxius ita evadit. per venæ-ſectionem cohibeatur. II. Si ſanguis, in quo in cavitatem effuſus eſt, ſubſiſtat. III. Si, ubi idem propter vulneris anguſtiam effluere non poteſt, vulnus ſcalpello amplietur. Inter ſanguinem ſiſtentia medicamenta ſunt, *Fragaria*, *Veronica*, *Scabioſa*, *Alchymilla*, *Sanicula*, *Conſolida*, &c. Extra, mordicationis ſunt expertia, *Bolus Armenus*, *Thus*, &c.

CAPVT V.

De Pulmonis Vlcere, ſeu Phthiſi.

PHthiſis eſt pulmonum à materia acri erodente, cum febre lenta, tuſſi, ſputoque cruento & purulento, exulceratio, quâ ſenſim totum corpus conſumitur & extenuatur.

Subjectum hujus exulcerationis eſt *Pulmo* cum partibus ſuis; ſubſtantia nempe carnoſa, bronchiis, vaſis & membranis. In iis præſertim, *quibus* caput facilè impletur, & ad Spiritus organa multas deſtillationes mittit: *quibus* à prima nativitate vitioſa, id eſt, tenera, mollis, ac corruptioni parata pulmonum eſt ſubſtantia. Vnde tabida ſtirpe nati, quaſi hæreditario jure, tandem omnes neceſſariò tabe marceſcunt: *quibus* naturalis eſt pectoris anguſtia & depreſſio, collum anguſtum, corpus macilentum, prominentes à tergo in morem alarum ſcoptulæ.

Signa ſunt, 1. *Febris lenta*, à vaporibus ex ulcere elatis, & in cor irruentibus exorta, cum qua conjunguntur aliæ aliàs Erraticæ, aliàs tertianæ modo invadentes, dum humores intra venas ab illo calore accenſi putreſcunt: ipſa verò ſine intermiſſione hectica, facta, mox à cibo & noctu aliarum more invaleſcit. 2. *Tuſſis frequens*, vulpina, abſque dolore magno, quæ noctu potiſſimum affligit, & propter irritationem pulmonum à materia acri exſiſtit. 3. *Sputum cruentum & purulentum*. Illud non in omnibus eſt. Nonnulli poſt exſcreationem liquidi & flavi humoris, levi febricula correpti tabeſcere cœperunt, ac multo pòſt tempore, cruoris exiguum quiddam cum pure ejecerunt: non pauci ſenſim ſublati ſunt, in quibus toto temporis decurſu, nihil omninò cruoris comparuit. Quin juniores magis quàm ſeniores afficit; quia illi ſanguinis copiâ, caliditate,

acri-

acrimoniâ, vaſorum laxitate, & duritie laborant: violentiore motu ſe exercent, & diætam negligunt. Hoc id ſingulare habet, quod, ſi ex ſubſtantia exeat, ſpumoſum ſit, igni appoſitum fœteat. in aqua primum ſpargatur, dein collectim ſubſideat. 4. *Corporis extenuatio*, quæ à febre lenta eſt, quæ calore igneo in totum corpus diſperſo, ſanguinem arterioſum, cujus cum venoſo neceſſaria eſt ad nutritionem miſtura, diſſolvendo, concoctionem alimenti in toto corpore impedit, & calore præternaturali quod concoctum & appoſitum eſt, abſumit.

Cauſa eſt materia acris erodens, eodem illapſa: de qua in Differentiis agetur.

Curatio non eſt deſperanda, etiam jam exorto ulcere. Nam Galenus tales ad Tabias mittit, & lac eis præſcribit. *Difficilis* eſt tamen, *tum* quod ſanies & pus in molli & ſpongioſa illa carne hærens, citra tuſſim expurgari nequeat, quâ pulmones magis indies læduntur: *tum* quod in aſſiduo reſpirationis motu, cui tuſſis inſuper violenta accedit, conſolidatio nulla fieri poteſt: *tum* quod medicamenta integris viribus tanto intervallo non perveniant: *tum* denique, quòd febres humectantia requirant, quæ ulceri nocent. *Reſpicit* ſex. I. *Catarrhi ſublationem*, de qua in Differentia. II. *Vlceris curationem*, ubi laudantur flores *ſulfuris* cum ovo ſorbili, Syrupus de *Eryſimo* Lobelii, de ſucco *hederæ terreſtris* cum floribus ſulfuris; de *althææ* Fernelii, de ſucco *piloſellæ*, millefolii. C. C. *præpar.* decoctum *Pimpinellæ*, *Symphyti*, *ſaccharum roſatum* vetus, cum ſero lactis caprini. *Secretum Freytagii*, quod apud eundem de Opio vide. Radix Chinæ, Guajacum, &c. Singulis horis *Looch de Symphyto* cum conſerva roſarum rubrarum lambatur. III. *Sanguinis correctionem*, ut bonus affluat. In Diæta itaque prodeſt *Lac*, quod ſeroſitate ſua ulcus abſtergit, caſeoſitate conſolidat, &

tabi-

tabidum corpus aërea butyroſaque pinguedine humectat. Lac certè caprinum in prandio ſumi deberet, ſi febris magna abeſt, aut capitis dolor, unde non aceſcat, nec nidoreſcat in ventriculo: in Cœna, *Emulſio* ex ſemine papav. albi. frigid. majorib. ana. dr. j. lactis Amydal. dulcium lib. j. item lac cum Oryza coctum. ſi lac non convenit, *hordeum deglumatum* cum juſculo galli in cremorem redactum. Deſtillata non probantur; quia vis nutritiva alembicum non tranſcendit. IV. *Febris ſublationem* per refrigerantia & humectantia. IV. *Extenuationis* per reſtaurantia *depulſionem*; ubi locum habent, *Pultes* ex lacte, vitellis ovorum butyro inſulſo, ſaccharo, farina hordei & oryzæ. *Balneum* lactis tepidi, poſt quod pullus aſſus lacte ſaginatus ſuccedat. *Limacum* ſtillatitius liquor, Aqua *mirabilis*, quæ l. 8. apud Zacuthum videantur. VI. *Nocturnæ totius per ſudores colliquationis averſionem*, Tum exhibenda veſperi, Conſerva *roſarum* rubrarum cum Syrupo papaveris, jujubino, *Diacodio*. Pectus & Spina inungenda, linimento reſumtivo cum oleo *roſarum* & violarum, &c.

Dividitur phthiſis ratione cauſarum & durationis bifariam.

I. Alia eſt *à ſanguine*, qui in pulmones effuſus grumeſcit & putreſcit. Et in hac in principio, paribus cæteris, phlebotomia locum habet.

Alia ab *Humore acri* ſive ſeroſo ſive bilioſo, qui vel à *capite* demittitur, nec ejicitur per tuſſim; & tum curatio ad Catarrhum obvertenda eſt. vel à *corde* in pulmones effunditur. Vel ex ſuppreſſis *menſibus* aut *hæmorrhoïdibus* regurgitat; & tum Curatio ex ſuis locis peti debet.

Alia, ſed rara, à *pituita dulci*, ſi majore copia ad pulmonem confluat, bronchia obſtruat, ſubſtantiam humidiorem reddat, & ob diutinam ibidem moram, ac ventilationis carentiam, putreſcat.

Alia à *Pure*, ex rupto anginæ, uvulæ, pleuritidis, Empyematis, &c. abſceſſu. Hinc *Hippocrates*: Qui ex pleuritide Empyi fiunt, ſi in quadraginta diebus non liberantur, phthiſici fiunt.

Alia à *Contagio* ex phthiſicorum anhelitu; quo pertinet lepus marinus ſpecifica venenoſitate pulmones erodens, & felium ac canum in ſecando præſertim emiſſus ſpiritus.

II. Alia eſt *Recens* & incipiens, in qua non ſunt tam valida Symptomata.

Alia *Confirmata* & diuturna, in qua *gena* cum pallore faciei liveſcunt, etſi interdum ob vapores è pulmone aſcendentes rubeant. *reſpiratio* ob facultatis imbecillitatem, bronchiorum obſtructionem, ſeu à puris copia eò demiſſa, ſeu ob multa excrementa, quæ in pulmone debilitato colliguntur, difficilis evadit. *pulſus* modò ſunt languidi, modò celeres, nunc ob ſiccitatem corporis duri, nunc ob materiam humidam arterias humectantem molles. *ſudores* ob facultatis naturalis debilitatem, per ſomnum, copioſiſſimi erumpunt. tandem malo jam vincente, portiones putridi pulmonis intolerabili cum fœtore ejiciuntur. *Capilli* ob alimenti corruptionem & penuriam, defluunt. *Vngues* abſumta carne, quæ in ſummis digitis exſiſtebat, incurvantur. *pediculi* ob alimenti corruptionem generantur. *extrema*, maximè pedes propter extinctionem caloris nativi tumeſcunt. *diarrhœa* tandem, ex retentricis ventriculi & inteſtinorum imbecillitate cum ſputi ſuppreſſione ſupervenit Vide *Freytagium* de *Phthiſi*.

TITVLVS V.

De morbis Thoracis.

CAPVT I.

De Mediaſtini inflammatione, & Diaphragmatis tumoribus.

THoracis morbi ſunt, *Mediaſtini inflammatio*, *Diaphragmatis tumor*, *Pleuritis*, *Empyema*, *Tabes dorſi*, & *vermes dorſi*.

I. *Mediaſtini* ſeu ſepti, quod pulmonis lobos disjungit, inflammatio *Cognoſcitur*, ex febri continua, reſpiratione frequente & celere, & maximo thoracis incendio, dolore ad ſternum, cui mediaſtinum alligatur, exiguo, rejectione rubrâ primò, pòſt flavâ; ſed, quia inter duplicem quaſi membranam materia colligitur, & non facilè niſi eâ eroſâ evacuatur, non copioſa. *Oritur* à ſanguine; eoque præcipuè bilioſo. *Curatur* ad modum aliarum inflammationum. Vbi nota, Medicamenta reprimentia, frigida quidem, ſed non adſtringentia eſſe debere. *Oleum violaceum* maximè laudari, quod tepidum, niſi tempus æſtivum ſit, pectori inungi debet.

II. *Diaphragmatis tumores* ſunt duplices:

Alii ſunt *Frigidi*, qui *Cognoſcuntur* ex ſpirandi difficultate, hypochondriorum, nullo apparente in iis ad tactum tumore, tenſione, delirii abſentia. *Oriuntur* à materia cruda & tenui, in Diaphragmatis denſitatem, ex ejuſdem vel compreſſione vel perpercuſſione, penetrante. *Curantur difficulter*, ſi ſint diuturni, quia ægrum ad tabem deducunt. *Facilius*, ſi ſint recentes. *Nullo modo*, ſi delirium accedat. *Primò* materiam præparatam evacuantibus, inter quæ Hydragoga maximè laudantur. *Pòſt* emollientibus & digerentibus, *Saſſaparilla* inprimis, niſi humor indurari cœperit.

Alii ſunt Calidi, qui *Cognoſcuntur* in *principio* ex febre continua & acuta, dolore, reſpiratione parva & frequente, præcordiorum tenſione, ad locum diaphragmatis palpitatione, vel ſaltu: in *progreſſu*, ex delirio, reſpiratione inæquali, parva, magna, frequente, rarâ. *Oriuntur*, à ſanguine calido & bilioſo. *Curatio* eſt *Difficilis*, propter ingens periculum; Imitatur etiam inflammationem pulmonis.

CAPVT II.

De Pleuritide.

Pleuritis eſt pleuræ & adjacentium muſculorum, ab influxu humoris fervidi exorta, cum dolore lateris punctorio, tuſſi, reſpiratione difficili, febri continua acuta, pulſu duro inæquali & frequente, inflammatio.

Signa pathognomonica ſunt *dolor pungitivus*, quia membrana exquiſitiſſimi ſenſus à materia acri diſtenditur. *Pulſus durus* inæqualis & ſerratus, quia pars nervoſa inflammata eſt. *Tuſſis*, ob irritationem & tranſſudationem, quæ initio ſicca, in progreſſu cum ſputo cruento & purulento conjungitur. *Reſpiratio* frequens & parva, quia ob dolorem, muſculi ſatis dilatari nequeunt. *Febris acuta*, ob inflammationem cordi vicinam. Et hæc omnia non ſparſim adeſſe, ſed conſpirare debent.

Cauſa eſt materia fervida: ſeu ſanguis vel purus vel impurus, qui potiſſimum ex vena cava cordi aſſidente, per ramum qui ἄζυγος dicitur, in tenues ejuſdem propagines influit. quibus apertis, ruptis, vel poris dilatatis, impetu pleuram incurrit: quandoque per intercoſtalem ſuperiorem, rarius per thoracicam & mammariam irrumpit. Suppeditat eam plethora, cacochymia, & viſcerum ſanguificantium æſtuoſitas. Movetur à variis cauſis externis, ſubita præ-

præſertim refrigeratione, flatu boreæ poſt auſtrum, exercitatione nimia, &c.

Curatio eſt *Bonæ ſpei*, ſi ſputum maturè coctionem recipiat, & facilè ac promtè excernatur; & ſi quarto die exſpuat æger album, leve, æquale, idque ter vel quater tuſſiendo, in ſeptimo terminabitur; ſi ſeptimo, ultra undecimum vel decimum quartum non extendetur. ſi ſanguinis è naribus, hæmorrhoïdibus, utero, fluxus, in die Critico, cum ſignis coctionis accidat. ſi, quod rariſſimum eſt, μετάστασις materiæ ad articulos & minus nobilia membra fiat. *Dubia*, ſi ichores tenues ſaltem exſpuantur. ſi flava bilis ſputo admodum permixta, multò poſt initia appareat, quia naturam nihil adverſus morbum tentare ſignificatur. ſi Sputum ſit flavum, ſincerum, & aquoſitati multæ promixtum. ſi idem glutinoſum, quia ex calore adurente lentor contrahitur. ſi æruginoſum & ſpumoſum. ſi nigrum, quia humoris pravitatem, & caloris nativi extinctionem ſignificat. ſi exſcreatio tuſſim ac ſpirandi difficultatem non ſedat, quia vel malignitas materiæ, vel expultricis debilitas ſignificatur. ſi in Empyema poſt quatuor decem dies abeat. ſi in peripneumoniam faceſſat. ſi ſenibus accidat, quia ob caloris inopiam materia non concoquitur. ſi in corpora denſa & exercitationi dedita, cæteris paribus, incidat. *Nullius ſpei*, ſi in ea nihil exſpuatur. ſi pulſus ſit durus, parvus, & ob calorem frequentiſſimus. ſi ſanguinis aliquis fluxus in initio abſque alleviatione contingat, quia æger plerumque in quarto moritur. ſi pleuritis ſit tanta, ut epar & ventriculus in conſenſum trahantur, & diarrhæa ſuperveniat. ſi pleuritis poſt alium diuturnum morbum, corpus cachecticum adoriatur. ſi plurimus ex ſputo ſtrepitus in pectore ſonet, vultus demiſſus ſit, & oculi aurugine & caligine obducantur. *Reſpicit* I. *Humores affluentes & affluxuros*, qui revellendi.

II. *Fluentes*, qui non intercipiendi, nec repellendi, ſed derivandi. III. *Impactos*, qui diſcutiendi, vel quoquo modo tollendi. IV. *Dolorem*, qui mitigandus. V. *Febrem*, quæ compeſcenda: VI. *Vires*, quæ roborandæ. De his omnibus iſta notentur. 1. *Venæſectionem* quàm primùm eſſe adminiſtrandam, in oppoſito latere, ad revulſionem, ſi corpus eſt plethoricum; in non plethorico, è directo affecti lateris, & ſi ad claviculam vergat. 2. Si *menſes*, vel *hæmorrhoïdes* repentè ſupprimuntur, è vena tali vel poplitis primò evacuandum: ſi ſuppreſſio eſt antiqua, è vena brachii. 3. In *Derivatione*, tam diu mittendus ſanguis, donec color in eo mutetur. 4. *Dolori* fomenta adhiberi poſſunt in non plethorico, etiam ante venæ-ſectionem; in plethorico non item. Præſtat hic unguentum ex *Dialthea* unc. j. *Ol Amygdal. dulcium* unc. ſ. compoſitum, quo partes dolentes illiniri debent, deſuper tenuis *flor. chamæm.* pulvis inſpergi, tandemque folium braſſicæ calidum, butyro aut pinguedine porcina inunctum ſupponi, idque per totum tempus curationis, addito Ol. ſtillati anethi & camphoræ pauxillo, fieri. 5. Commodè ſtatim in principio, & ſudor excitatur, exhibitis vel *Papav. rhæados* aqua unc. iij. cum dr. j. pulv. *de Corallo*, *avellanis rubris*, *mandibula lucii piſcis*; vel *miſtura ſimpl.* dr. 1. cum aqua *Cardui Mariæ*; vel *Spiritus nitri cum Spiritu vini ana ſcr. i. Spir. Tartari ſcr. ſ.* in aqua papav. rhæados, vel ſimplice, &c. 6. *Decocta* pectoralia, cum appropriatis continuè poſt præmiſſa univerſalia ſunt adminiſtranda, ut ſputum facilitetur. 7. *Specificâ* proprietate agunt, flos *papav. errat. lappa ſicca*, *Cynoſbati candidi*, ſemen *Cardui Mariæ*, *priapus taurinus* vel *cervinus*, ramenta *dentis aprini*, &c. vide Petræum, quæ pulverizata, pani in aqua ſcabioſæ intincto benè imponuntur. 8. *Abſceſſum* feliciter rumpunt, Cataplaſma

ex *herba Kaly*, radicibus *lilii albi recentis*, &c. lateri dolenti applicatum. 9. Poſt illa *Lac chalybeatum*, niſi febris impediat, optimum eſt.

Quantum ad Differentias.

I. Alia eſt *Legitima* & exquiſita, cui ſuperiora debentur, quæque I. *Oritur* vel à *ſanguine* puro, in qua eſt ſputum ſanguineum, tenſio venarum circa tempora & frontem, cum ſenſu gravitatis circa oculorum cavitates & capitis anteriora. Vel à *ſanguine bilioſo*, in qua ſputum eſt flavum; quod ſi abſque ratione evanuerit, ægri in delirium conjiciuntur. Venæ ſalvatellæ ſectione feliciter curatur. Vel à *pituitoſo*, in qua ſputum ſpumoſum, tardius dulce. ſyrupus *Zacuti* libro 8. C. 3. *Hiſtor.* in ea valet. Vel à *melancholico*, quæ per modum affluxus rara. II. Afficit, vel *interiorem tunicam*, & tum æger faciliùs in latus patiens decumbit, quòd tumor nec ſuſpendatur, nec diſtendat. Vel *exteriorem* circa oſſa, & tum res contrario modo ſe habet. Vel *utramque*, & tum ſupinus decubitus dolore liberior eſt. III. Afficit vel *partem dexteram*, vel *partem ſiniſtram*: vel *ſuperiorem* ad jugulum, vel *inferiorem* ad hypochondria pertingentem.

II. Alia eſt *Notha*, ſeu ſpuria, quæ pro ratione materiæ & ſitus diſtinguitur. Alia eſt *à Flatibus*, in qua dolor eſt vagus, fomentis miteſcit & ſæpe diſcutitur. cauſæ flatus generantes præceſſêre. mirificè pulvis cymini in foliis braſſicæ butyro illitis aſperſus, & foris loco dolenti applicatus, valet. Alia à *Deſtillatione*, quæ ſenſum delapſus præcedentem habet, contactu exacerbatur, fomentis non cedit. Curatio catarrhum tenuem reſpicit. Alia *Externa*, cum ſanguis per ramos ab axillari in externos thoracis muſculos effunditur; & tum dolor preſſu excandeſcit, moleſtus eſt in latus ægrum decubitus, nihil excernitur, facilis eſt in veram tranſitus.

CAPUT III.

De Empyemate.

Empyema eſt cavitatis thoracis à materiâ purulenta copioſâ conſtipatio, difficultatem reſpirationis cum tuſſi ſputoque purulento inducens.

Subjectum eſt thoracis capacitas, ſive ſpacium inter thoracem & pulmones, licet pulmo & ejus vaſa prorſus excludi non poſſint. Quoniam verò pulmo in duas per mediaſtinum partes dividitur, vel in utraque vel in alterutra parte pus colligitur.

Signa ſunt reſpiratio difficilis cum ſputo tuſſique purulenta perpetua. doloris gravantis in imo thorace ad diaphragma potiſſimùm ſenſus. genarum, tertia præcipuè vel quarta poſt cibum horâ, rubor, &c.

Cauſa eſt ipſa purulenta ſordities thoracem implens, cujus copia fœtor & acrimonia graves noxas infligit.

Curatio eſt *Alicujus ſpei*, ſi ad ſectionem vel uſtionem pus album effluat. ſi dextri potiùs ſit lateris quàm ſiniſtri, & æger ſit robuſtus. *Nullius*, ſi totus thorax in reſpiratione attollatur. ſi tota cavitas occupetur. ſi ſiniſtrum latus. ſi ad ſectionem vel uſtionem ſubcruenta & fœtida exeant. ſi ad eandem pus aut aqua univerſim effluxit. ſi iis ſpecillum à pure velut ab igne coloratur. *Reſpicit* I. *Suppurationis concoctionem.* II. *Abſceſſus ruptionem*, quæ ſalſorum eſu, crebris ſputationibus &c. perficitur. III. *Puris evacuationem*, ubi quo natura vergat, nempe an ſurſum verſus, an ad inteſtina vel veſicam videndum. Sputum procuratur egregiè Ol. *ſulfur.* & *Spiritu terebinth.* decoctis pectoralibus permiſtis. Laudatur ſuccus *hederæ terreſtris, praſſii, cum thure, myrrha, diapenid.* in Looch compoſitus. De *Ebeni decocto & Teſtudinum Syrup.* vide *Zacutum* l. 8. c. 11. His nil

pro-

proficientibus, ad *ſectionem* & *uſtionem* perveniendum: de quibus vide Authores.

Quantum ad *Differentias*. Aliud eſt à *rupturæ* præcedentis alicujus *apoſtematis*, ut anginæ pleuritidis, peripneumoniæ, quando per ſuppurationem terminantur.

Aliud quando ex *vena aperta*, *rupta*, *vel eroſa* portio ſanguinis in particulam pulmonum ſecedens in pus abit, & per ſumma cyſtim ſibi efformat: de qua ſuperius actum eſt.

Aliud à *deſtillatione à capite ad* pectus delapſa, & intra dies quatuordecim per ſputum non repurgata.

CAPVT IV.

De Tabe & Vermibus dorſi.

TAbes Dorſi eſt, quando illud contabeſcit. Species ejus ſunt quatuor. I. *A nimia Venere*, & tum videntur ægris ex ſuperioribus partibus à capite velut formicæ in ſpinam demitti, ſemen ipſis interdiu & noctu effluit. in principio nulla adeſt febris. ſed temporis ſucceſſu accedit. II. Cum calor *Spinalis medullæ* inſitus à *copioſiore ſanguine* obruitur, & ferè extinguitur. III. Cum occluſis *meatibus*, per quos nutrimentum ad eam defertur, *exſiccatur*. IV. Cum *prava deſtillatio* in eam decumbit. Vide *Salium Diverſum*, & alios.

II. *Vermes* Dorſi, ſeu Crinones, infantes infeſtant. *Cognoſcuntur* ex eo, quod infantes quidem comedant, ſed non nutriantur; imò contabeſcant, quod propter pruritum moleſtiſſimum & lancinationem inquieti ſint; & quod in balneum illatis & fortiter fricatis, capilli quidam cineritii aut nigricantes è cute prorepant. *Oriuntur* à materia viſcoſa, in venis capillaribus ſub cute concluſa. *Tolluntur*, ſi infantes linimento ex farina triticea & melle confecto illi-

nantur, & Capitella, quæ vermiculi mox exſerunt, novacula abſcindantur, &c.

TITVLVS VI.

De ſymptomatibus Pulmonum & Thoracis.

CAPVT I.

De vitiis Reſpirationis.

SYmptomata pulmonum & thoracis ſunt, *Reſpirationis vitia*, *Aſthma*, *Tuſſis* & *Hæmoptyſis*.

Ad *vitia Reſpirationis pertinent*,

I. *Μακρόπνοια*, ſeu reſpiratio *magna*, thoracem admodum diſtendens, & copioſum aërem adducens, quod *vi febrium*, in quibus cordis calor accenditur, ideoque refrigerii plurimi & fuliginum eductionis magna eſt indigentia, accidit.

II. Ταχύπνοια, ſeu reſpiratio major & *frequentior*, quàm pro naturæ modo, uſu ejus à calore & fuliginibus adaucto. *Oritur* vel ab intemperie cordis, pulmonum, pectoris; vel abundantia halituum calidorum; præſertim ubi facultas imbecillior, quàm ut juſtæ thoracis diductioni ſufficiat.

III. Δύσπνοια, ſeu *Difficultas reſpirationis*, vitio ipſorum organorum exorta, quæ *Cognoſcitur* facilè, & ultrò ſeſe in ſenſus ingerit. *Oritur* 1. Vel ab *Externis*, fumo nempe argenti vivi, Carbonum, Calcanthi, calcis, inunctione Mercurii, & aliis. Vel ab *Internis*, anguſtiam vaſorum, ſeu Obſtructione, ſeu Compreſſione (de quibus ſuperiùs actum eſt) inferentibus. *Subſidere* etiam ob arefactionem, quamvis raro iſta accidere ſolet, quando pulmonum ſubſtantia ulcere ita conſumta aut exſiccata eſt, ut dilatari ampliùs nequeat, quod phthiſicis ante mortem accidit, conſuevit. II. Alia eſt *Per Eſſentiam*, cui hactenus dicta competunt. Alia per *Conſenſum* 1. *Thoracis*,

racis, cujus motus ſeu ſpirituum ſeu muſculorum vitio impeditur. 2. *Diaphragmatis*, cujus motus impeditur; vel quod nervi ipſi inſerti lædantur: vel quòd vapores ab inferioribus exhalantes, circa idem ſubſiſtant: vel quod humor aquoſus id comprimat, &c. 3. *Epatis*, *Lienis*, & *Ventriculi*, quæ interdum diſtenduntur & tument. III. Alia eſt *Levior*, in qua denſior crebriorque citra ſonum & anhelationem ſpiritus, & de quo jam dicta ſumi debent. Alia *Gravior*, ſeu *Aſthma:* de quo inferiùs.

IV. Ἄπνοια, ſeu ſenſilis reſpirationis ablatio, ſummo cum ſuffocationis periculo conjuncta. *Oritur* partim ab iiſdem cauſis in ſummo peccantibus; partim contrariis, neceſſitate nempe diminuta, vel uſu ſublato. Contigit aliquando poſt eſum *fungorum*, aliquando in graviſſima uteri ſuffocatione & syncope. *Curatio* ad cauſas & morbos (de quibus alibi) obvertenda.

CAPVT II.

De Aſthmate.

Aſthma eſt frequens denſa & anheloſa reſpiratio, à pertinaci bronchiarum pulmonis ſeu obſtructione, ſeu compreſſione, proveniens.

Signa Incipientis ſunt, gravitas pectoris, in curſu & acclivi itinere difficilis reſpiratio, raucedo, tuſſis flatus in præcordiis, &c. *Præſentis*, in definitione ſunt expoſita. Adeſt aliquando febris, ſed & ſonitus & ſtertor, quia quandoque materia in bronchiis aſperæ arteriæ hæret, quæ, dum ſpiritu exploditur, ſonitus excitatur: quandoque extra eas in lævibus arteriis. Inſpiratio exſpiratione eſt difficilior. Cum enim in inſpiratione nec pulmones ob materiæ copiam, nec thorax ob motus imbecillitatem facilè moveri poſſit; naturâ interpoſitâ, quaſi quiete vires dejectas

refocillare conatur; in exſpiratione Operis inſtrumenta ſuapte ſponte concidunt.

Cauſa eſt aſperarum arteriarum, ſed & lævium, obſtructio & compreſſio: de qua ſuperius dictum; & à quibus cauſis fiat, inferiùs dicetur.

Curatio Cauſas reſpicit, & eſt *Difficilis*, ſi ægri ſint ſenes. *Parvæ ſpei*, ſi gibbi ex eo ægri fiant, quia in his pulmonibus creſcentibus & Spina non creſcente, in anguſtia pectoris, calor ſuffocatur. ſi ſit cum febri acuta, quia cauſa aſthmatis à calore febrili exſiccata ineptior ad ejiciendum redditur. ſi Tuſſi ceſſante, difficultas reſpirationis manet. ſi vires ſunt imbecillæ, quia citò in ſyncopen incidunt.

Differentiæ partim à Cauſis obſtruentibus & comprimentibus, partim ab acceſſionibus, & aliis ſumuntur.

I. Aliud eſt ab *Humore viſcido* bronchias infarciente, quod exinde *Cognoſcitur*, quod difficilis ſit cum ſonitu & tuſſi reſpiratio. *Curatur* 1. venæ baſilicæ ſectione, ſi nihil obſtet. 2. Materiæ per incidentia benigniora, cum humiditate conjuncta. ſæpius mutata, ne natura aſſueſcat, inciſione. Laudatur Oleum *Angelicæ*, ſyrupus *Nicotianæ*, *Augeniorum* patris & filii, *Theodati* in Pantheo Hygiaſtico, Decoctum *Ioëlis ex Zedoaria, gummi Ammoniaco, floribus ſulphuris & Croco*, Oleum *ſaccarinum Grulingii & Petræi* in Noſologia. ſecretum *Freytagii* in Aurora Medicor. *Oxymel ſcilliticum* cum Syrupo violar. &c. 3. Evacuatione, per *pulverem aſthmaticum Rulandi*. 4. Exſiccatione per Guajacum, Saſſafras, &c. Dividitur humor in eum qui in *pulmone colligitur*; & tum ſenſim difficulter reſpirare æger incipit: difficultas eſt continua. Et eum qui *aliunde allabitur*; & tum Continua totaliter non eſt. Exacerbationes ſunt manifeſtæ. Purgantia propter periculum vitanda.

II. Aliud eſt *ab Humore ſeroſo*, in ramis venæ ca-

væ majoribus fervente, & ἀθρόως per dextrum ventriculum cordis in pulmones irruente, ac arterias comprimente. Et hoc eſt frequentiſſimum. Devenit inprimis *ab Epate*. Hinc pedes aſthmaticis intumeſcunt ob ejuſdem imbecillitatem. humores ad pulmones primo ruentes, lapſu ad renes ſuo, urinæ difficultatem excitant. Eructationes & flatus in præcordiis inter ejuſdem ſigna cenſentur.

III. Aliud eſt à *Crudo tuberculo, grandine & calculis*; de quibus ſuperius in anguſtia pulmonum actum eſt.

IV. Aliud eſt *Levius*, cum ſtertore, ſtrepitu, & tuſſi violenta, diaphragmate & intercoſtalibus, imò & abdominis muſculis opitulantibus. Aliud *Gravius*, *Orthopnœa* dictum, in quo reſpiratio eſt parva, denſa & velox admodum, quæ nonniſi pectore & cervice rectis peragitur, muſculis etiam ſuperioribus pectoris & ſcapularum, operam conferentibus.

V. Aliud eſt *Non periodicum*, quod paroxyſmos ſuos non obſervat. Aliud *Periodicum*, quando humor vel propria natura ad majus ſe ſpacium extendit. vel à Cauſis externis exagitatur, ſi ibi collectus eſt: vel ſtato tempore aliunde affluit. Exacerbationes iſtæ fiunt Hyeme vel Autumno præſertim, quia materia eſt pituitoſa, *Noctu*, quia tum temporis movetur, ſecundùm lunæ motum, & quarto ferè die. Succurri ei poteſt, cæteris non neglectis, vel ſcrupulo *Croci in vino malvatico* calidè exhibito: vel *Brunneri* potiuncula ex *Ammoniaci dr. j. Aqua hyſſopi unc. iv. Vini Rhenani unc ij.* compoſita.

CAPVT III.

De Tuſſi.

T*Vſſis eſt vehemens, crebra & ſonora ſpiritus copioſi prius à pulmonibus attracti efflatio, à veloci*

pulmonis & thoracis contractione edita, ut id, quod ſpirandi organis moleſtum eſt, excutiatur.

Signis in tam evidenti Symptomate opus non eſt.

Cauſa eſt, quicquid pulmones & aſperam arteriam, membranamque quâ intus veſtitur, afficere poteſt, ſive ſit aliquid externum, ſive humor ſive vapor, &c.

Curatio vel reſpicit *Cauſam*, à qua exoritur; vel *tuſſim* ipſam, ſi vehemens eſt, quæ aut lenitur paregoricis ſeu *Anodynis*, aut tollitur *ſenſum obtundentibus*, ut ſyrupo de papavere, Diacodio, Theriaca recente, &c.

Differentiæ tuſſis ſunt variæ.

I. Alia eſt à *Cauſis externis*, ut aëre frigido, pulvere ex lino, vaporibus calcis, rancidis, pinguibus, ſcalpturâ vehemente aurium, unde affectus dolorificus partium nervoſarum oritur. quæ minus vehemens eſt, niſi à re aliqua in trachæam incidente oriatur; ſed & minus periculoſa. Curatur causâ ablatâ. A *frigiditate*, ſola Spiritus cohibitione.

Alia eſt à *Cauſis internis*, nempe, 1. *Humore*, qui 1. vel eſt *viſcoſus*; & tum nihil, aut admodum parum exſpuitur. Intemperiem frigidam conjunctam habet. validior eſt. Curatur præmiſſis univerſalibus, incidentibus & expectorantibus. Inter purgantia dilutum *agarici* cum pauxillo *Oxymellis ſcillitici* præſtat. Inter incidentia & expectorantia, *Aqua vitæ bechica Ioëlis*, *Liquor ſacchari* Hartmanni. *Elixir proprietatis* à gutt. vj. ad xij. 2. Vel *Tenuis*; & tum nihil exſpuitur, quia inter ejiciendum à Spiritu ita diſploditur, ut in pulmones relabatur. Intemperiem calidam & catarrhum plerumque conjunctum habet. Materia intus putreſcens, aut febrem putridam, aut hecticam, aut ulcus excitat. Curatur præmiſſis univerſalibus incraſſantibus & lenientibus; qualia ſunt,

ſyru-

ſyrupus jujubinus, papaver rhæad. diatragacanthum frigidum, &c. 3. Vel *in pulmonibus* continetur, & tum, Intemperiei habenda eſt ratio: vel ab *aliis partibus* appellit, ut *Cerebro* in Catarrho, ubi ſigna Catarrhi adſunt. tuſſis eſt vehementior & perſeverans. in ſenibus, quia non maturatur, periculoſa. ſi frequens ac diuturna, ad ſanguinis ſputum deducit. *Inferioribus partibus*, ut in hydrope, lienis, epatis, & ventriculi inflammatione, &c. II. *Vapore*, qui vel pulmones obſtruit, vel membranam ferit; & tum, Ab aliis plerumque partibus & morbis vapor ſubmittitur. tuſſis eſt arida, & interdum parum irritans. quando patiens loquitur aut hiat, potius accidit. In Curatione agendum per Cauſæ vapores mittentis remotionem, Vaporis repulſionem, revulſionem, &c. Accidit, aut in *Febribus*, quæ inſtare paroxyſmum indicat. futuros abſceſſus prænunciat. ſi febre ſoluta remaneat, recidivæ periculum minatur: aut *in Vermina*, quæ vel per vaporum putridorum ad pulmones appulſum, vel per membranæ œſophagi, quæ membranam aſperam arteriam inveſtientem in conſenſum trahit, vellicationem exoritur, & ſignis verſe mium ſe exſerit. III. *Pure*, quod in phthiſi, peripneumonia, pleuritide, vulnere & inflammatione diaphragmatis, &c. accidit. IV. *Tuberculo crudo*, *grandine*, &c.

II. Alia eſt *Sicca*, in qua nihil tuſſiendo excernitur, ſeu facultatis ſeu materiæ vitio. Alia *Humida*, in qua materia rejicitur.

Vtraque vel eſt *Recens*, κέγχνος dicta, in qua levis duntaxat ad tuſſiendum propenſio fatigat, non ſecus ac nauſea vomitum præcedens, & quæ ſola ſpiritus cohibitione interdum comprimitur: vel *Inveterata*, graviora ſymptomata proferens.

III. Alia eſt *Periodica*, quæ ex certis intervallis bis

bis terve anno affligit, & ex irruente deſtillatione plerumque proficiſcitur.

Alia, quæ vel *Continenter*, vel *minima intermiſſione* fatigat, quæ aut vitioſam pulmonum affectionem, aut obſtructionem veterem, aut aliam ſtabilem cauſam intus habet.

Caput IV.

De Hæmoptyſi.

Hæmoptyſis eſt Sanguinis cum tuſſi ex partibus reſpirationi dicatis, rejectio, citra illarum inflammationem accidens.

Signis opus non eſt, cum affectum viſus patefaciat.

Cauſa eſt, quicquid venarum unitatem ſolvit, ſive id fiat per modum anaſtomoſeos, ſive diæreſeos, ſive diapedeſeos.

Curatio ſanguinem ſiſtere jubet, & cauſas reſpicit. *Nota in ea*, Revulſionem fieri debere per Venæſectionem in brachio, vel ſi menſium ſuppreſſio adeſt, in talo. Malam ſanguinis qualitatem temperandam eſſe. *Purgantia* non debere eſſe calida, nec fortia. Inflammationem, in parte unde ſanguis exit, avertendam. Grumos ſanguinis, ſed non ſolo aceto diſſolvendos. Adſtringentibus vel ſiſtentibus ante avertentium uſum ſuperſedendum. *Topica* frigida fugienda. Laudantur inter ſiſtentia, *Centinodium* in juſculo coctum, & partibus adhibitum, *Scaligeri pulvis*, quem apud *Petraum* in Noſologia vide.

Differentia à Cauſis & partibus ſumuntur.

I. Alia eſt ab *Anaſtomoſi* venarum; Alia à *Diæreſi*; Alia à *Diapedeſi*. de quibus videatur caput de hæmorrhagia narium.

II. Alia eſt à *Cerebro mittente*, quæ *Cognoſcitur* ex ſanguine minimè ſpumoſo, cum ſcreatu nonnunquam

quam & tuſſi rejecto, Capitis dolore gravativo, venis frontis elatis, exſcreatione frequenti, ſenſu caloris & saporis ſanguinei, Gargariſmata hîc valent.

Alia à *Faucibus*, quæ *Cognoſcitur* ex ſcreatu, ſolutione continui depreſſa lingua conſpicua, quæ gingivas & oris partes etiam prodit cum ſimplici exſpuitione. Gargariſmate ex *corticibus radic. prunor. ſylveſtr. ſumach. &c.* *tollitur*.

Alia à *Gutture*, in qua ſanguis frequenti tuſſicula cum dolore laryngis rejicitur.

Alia ab *Aſpera arteria*, in qua prodit ſanguis paucus, ruber, & calens; aliquando cum ramento parva tuſſi rejecto, & partis nonnullo dolore.

Alia à *Thorace*, in qua ſanguis eſt minimè ſpumoſus, ſed nigricans & grumoſus, interdum fœtidus & puri miſtus, cum tuſſi & dolore rejectus. *Curatur*, 1. Venæ epaticæ dextri lateris ſectione, & detrahi per vices ac paulatim ſanguis debet. 2. Evacuatione per cholagoga. 3. Incraſſatione, ubi valent *Trochiſci de Carabe*, *de ſpodio*, *de terra ſigillata*, &c.

Alia à *Pulmonibus*: in qua ſanguis eſt ſpumoſus perſeveranter, floridus, fervens, confertus, cum tuſſi, abſque dolore: quandoque ipſius putrefacta particula unà rejicitur.

Alia ab *Inferioribus partibus*: in qua ſanguis exiguus, vomitu cum dolore & cruenta dejectione ejicitur, &c.

TITULUS VII.

De Cordis affectibus.

CAPUT I.

De Palpitatione Cordis.

Cordis præcipui affectus ſunt, *Intemperies*, *Palpitatio*, & *Animi deliquium*.

De *Intemperie*, calida præſertim, libro ſecundo actum

-ctum eſt. De humida frigida & ſicca, nihil ſingulare occurrit, cujus in reliquis non poſſit fieri mentio. Itaque de iſtis duobus duntaxat agemus.

Palpitatio cordis, eſt ejuſdem vel quod moleſtum eſt expellentis, vel quod utile eſt attrahentis & deficiens reſtaurantis, inordinata & ex dilatatione & ſubſidentia compoſita motio.

Differt à *Tremore*, quòd hic locum mutet; illa majorem & minorem ſaltem occupet. hic ſit facultatis moventis; illa inſtrumentorum, & partibus alioquin immotis accidere poteſt.

Signa ipſis ſenſibus ſatis ſunt manifeſta, viſui nempe, tactui & auditui. Arteriæ præcipuè jugulares ſubſultant, pulſus eſt inæqualis & inordinatus.

Cauſa eſt vel res facultatem motricem irritans, vel refrigerationis propter intemperiem calidam neceſſitas, vel Spirituum defectus: de quibus ſpecialiter in Differentiis.

Curatio eſt *Difficilis*. Eſt enim morbus periculoſus; peracutus in ſingulis paroxyſmis; at diuturnus, quia intermittens & ſæpiùs repetens. Ex frigiditate cordis ſi eveniat, ſi diu perennet, pluresque recidivas faciat, plerumque per Syncopen in mortem terminatur. *Reſpicit* I. *Paroxyſmum*, in quo locum habet, fomentem ex *meliſſa & borragine*, Aqua ex *cordibus animalium* apud Heurnium, ſuccus *Cardiaca*, &c. II. *Cauſas*, de quibus in Differentiis dicetur.

Differentiæ à Cauſis ſumuntur.

I. Alia eſt à *Vapore ſeu flatu* expultricem cordis ſtimulante, qui eò *Cognoſcitur*, quòd repentina fiat acceſſio, à levi corporis motu excitetur, ſæpè tremor in genubus, oculorum tenebræ, &c. obrepant. I. Vel ibi *colligitur*, reſolutus ex materia frigida & craſſa eo loci hærente, cum intemperie ſæpiùs frigida, rarius calida, quæ ſi inæqualis, multos elevat vapores, & *Tollitur* Venæ ſiniſtri vel dextri brachii;

pro-

pro-ut pulſus in hoc vel illo magis inquietus eſt, & plethora adeſt, ſectione. Cucurbitularum ad crura affixione. Cauſæ ſuppeditantis & moventis ablatione. Diſcuſſione. Valet hîc *Oleum Citri*, cum aliqua conſerva, *Rhaponticum verum* ſcrup. ij. pondere in vino exhibitum, *Confectio Alkermes*, *Aqua Theriacalis* camphorata Crollii. 2. Vel *à partibus inferioribus*, Ventriculo, utero, hypochondriis, &c. mittitur, & tum illarum partium ratio habenda eſt. 3. Vel eſt *malignus*, & *venenatus*; & tum magna adeſt motus vehementia, quæ in omnimodam inæqualitatem, lipothymiam & ſyncopen tranſit. Laudatur, *Cordiale Crollii* ex auro ſeptem ſigillis munito *Emulſio margarit.* cum aqua borraginis & Cinnamomi. *Experimentum Thanckii* ex corall. rubr. præparat. Margaritis, in aqua Lavendulæ per inſperſionem ol. ſulfuris vel vitrioli ſolutis *Aqua Cinnamomi* cum ſpiritu juniperi, &c. *Epithemata ex Alexipharmacis.* 4. Vel *Non venenatus*, cui ſuperiora applicari poſſunt.

II. Alia eſt *ab Humore*, qui ex eo *Cognoſcitur*, quòd non ita ſubitò invadat, & diutius duret. 1. Vel eſt *Aqueus* in pericardio hærens, qui difficulter cognoſcitur, etſi malum ſit continuum, & ægri de ſuffocatione cordis conquerantur. Diſcutientib. tam internis, ut *Theriaca*, *Confect*, *Alkermes*, *ſpeciebus diambra*; quàm externis, ut *pane calente* aqua cordiali irrorato & regioni cordis applicato, tollitur. veſicatoria, & venæ-ſectionem reſpuit. Vel *aliunde mittitur*, & vel mole ſua venas, arterias, & ventriculos cordis nimis gravat, ut liberè moveri nequeat, ut fit in vulneribus, formidine, terrore; vel qualitate idem infeſtat, quod præcipue â bile prætorrida & præaſſata fieri ſolet; & tum, Evacuationibus & revulſionibus opus. Cauteriis *nulla Cantharides* immiſcendæ. *Theriaca* in materia frigida extra adhi-

adhibita, commendatur. 2. Vel eſt *Non malignus*: de quo jam dicta accipi debent. vel *Malignus & venenatus*, & tum magna varietas in pulſu, magnitudinis præſertim & parvitatis ratione accidit, &c.

III. Alia eſt *à Tumore*, qui ſi *Calidus* eſt, magna erit in corpore inflammatio, reſpiratio difficilis: ſi *Durus*, & in pericardio, motus eſt continuus, æger ſenſim ſine cauſa manifeſta contabeſcit. *Curatio* ad Tumorem eſt obvertenda.

IV. A *Vermibus*, quos convulſio detegit. *Curationem* integram vide apud *Hartmannum*. *Lapis Bezoar* hîc valet.

V. A *Spirituum defectu*, qui ex antegreſſu cauſarum diſſipantium cognoſcitur. *Curatur* Reficientibus, ut *vino odorato*, &c.

VI. Ab *intemperie calida*; de qua liber ſecundus conſulendus eſt.

CAPUT II.

De Animi deliquio.

ANimi deliquium eſt præceps ſubitusque virium omnium vitalium cumprimis lapſus, cum pulſu imminuto fereque abolito, & ſudore frigido, à ſumma cordis debilitate, vitio & defectu ſpirituum vitalium, quorum etiam reliquum à corpore ad centrum confluit, exortus.

Pro diverſitate graduum, diverſa etiam ſortitur nomina. Ἔκλυσις eſt leve deliquium, λειποθυμία & λειποψυχία eſt gravius, συγκοπὴ eſt graviſſimum: quæ ſi eo uſque deveniat, ut in toto corpore pulſatio aboleatur, ἀσφυξία dicitur. In definitione ejus habetur ratio.

Signa & quidem *Imminentis* ſunt in aſſuetis præſertim, improviſa anxietas, vertigo, alieni & varii coloris obverſatio, pulſus iterata ſæpius immutatio: *Præſentis*, ſubitus omnium virium lapſus, pulſus

ſus debiliſſimus, obſcurus: ſic ab *Apoplexia & uteri ſtrangulatu* diſtinguitur. totius corporis maximè extremorum frigiditas, ſudor frigidus, ſyncopticus ideò dictus, præcipuè in temporibus, collo, & thorace erumpens; qui cum pulſus abolitione pathognomonicum eſt.

Cauſa eſt, ſpirituum vitalium ſubitus defectus, ſine quibus nec cor, nec ulla pars in corpore ſuas actiones edere poteſt: de quo fuſiùs in differentiis.

Curatio eſt *Alicujus ſpei*, ſi eſt ex ſimplici cordis intemperie; ſi ex evidentibus cauſis, ſi per conſenſum. *Nullius*, ſi æger ſæpè & ſine manifeſta cauſa animo linquitur, ſi in corpus debile incidit. ſi ab ea homo poſt irrorationem faciei cum aqua roſarum & vini exhibitionem, poſt ptarmica etiam non reſtituitur. ſi cor primaria affectione laborat. ſi febricitantes, ob magnam humorum copiam, cum ventriculi & hepatis inflammatione, affligit. *Reſpicit* I. *Paroxyſmum*, in quo ſpiritus, Aceto *flor. tunica*, *Ruta*, *ſambuci*, balſamo *ſuccini albi*, naribus admotis, *vino*, Aqua *roſarum*, *cinnamomi*, *carbunculi*, &c. reficiendi. In calidis morbis frigida, in frigidis calida adhibenda, fœminis odoramenta graveolentiâ admovenda. Cordis regioni Epithemata, & inunctiones ex *theriaca*, *Mithridatio*, oleo *Citri* adhibendæ. *Vinum odoratum* vetus eſt efficaciſſimum. II. *Intermiſſionem*, de qua in differentiis agetur.

Differentia à Cauſis ſpirituum defectum inducentibus ſumuntur.

I. Aliud eſt, quod *ſpiritus non generentur*, ſeu ob defectum materiæ, ſanguinis nempe nimium evacuati, & aëris corrupti, ſeu ob facultatis vitium, tam propter morbos cordis inſigniores, intemperiei & inſtrumentales; quàm propter cerebri & hepatis, imò ventriculi & uteri affectus; ubi illorum omnium habenda eſt in Curatione ratio.

II. Aliud à *ſpirituum genitorum diſſipatione*, quam inferunt, 1. *Evacuationes inſenſiles* per habitum, ſeu ob nimiam cutis raritatem: & tum, odoramentis & boni ſucci cibis agendum. Cutis oleo myrtino, maſtichino, denſanda; ſeu ob contentorum tenuitatem, ubi cibi non facilè difflabiles locum habent 2. *Evacuationes ſenſiles*, tam ſanguinis quàm aliorum humorum, ubi *nota*, Siſtendas illas eſſe. Corpus frigidis conſpergi non debere. In ſudore largo, illa ſolùm quæ cutim conſtringunt, locum habere. 4. *Morbi*, ut vigiliæ: de quibus ſuperius. Dolor vehemens, cardiacus, colicus, nephriticus, dentium, &c. Ruptio apoſtematis ſubita, in qua inſtauratio cibis, odoribus, & quiete fiat. 4. *Evidentia*, fames, venus, exercitatio nimia, &c.

III. Aliud à *Spirituum alteratione & corruptione*, quam maligna materia, ſeu externa ſeu interna adfert, ut humorum putredo, venenum aſſumtum, morſus animalium; & tum Curatio ex ſuis locis petenda eſt.

IV. Aliud à *Spirituum ſuffocatione*, quam infert 1. *Sanguis nimius*; & tum plethoræ ſigna adſunt. Venæ baſilicæ ſectio juvat. 2. *Humor crudus & craſſus*, circa cor ejuſque venas & arterias, capſulam & membra vicina redundans, vel ibidem collectus, vel à capite aliiſque partibus transmiſſus; & tum habitus eſt hydropicus. nec venæ-ſectio, nec purgatio ſuſtineri poteſt. frictiones deorſum factæ, inunctiones per olea laxantia, *Oxymelitis* cum decocto alior. incidentium uſus, inedia, niſi pulſus ſubitò ad imbecillitatem mutetur, juvant. 3. *Fuligines pravæ* copioſè circa cor & membra vicina congregatæ, quibus reſpiratio læditur. Diſcutientibus maximè tolluntur. 4. *Repentinus terror & metus*, cui Evacuatio, ne ex affluxu ſanguinis obſtructio aliqua in vaſis aut inflammatio excitetur, convenit. De reliquis conſule Practicos.

TITVLVS VIII.

De Mammillarum affectibus.

CAPVT I.

De Mammillarum morbis.

ARTICVLVS I.

De Tumoribus.

MAmmillarum affectus ſunt vel Morbi, vel Symptomata. Ad illos pertinent, *Tumores*, *Cancer & Magnitudo*.

Tumores mammillarum ſunt quatuor.

I. *Inflammatio*, quæ tumor durus. *Cognoſcitur* ex rubore, dolore, pulſu & calore, quibus à grumefactione & abundantia lactis differt. *Oritur*, à ſanguinis attracti, tranſmiſſi, vel ſuppreſſi copia. *Curatur* 1 Victu tenui infrigidante & humectante. 2. Diverſione, quæ ſanguinis ex talo miſſione; ſi menſes ſuppreſſi ſunt, perficitur. 3. Evacuatione per ſanguinis ex ejuſdem lateris internâ venâ miſſionem, & lenem purgationem. 4. Topicorum, in inflammatione conſuetorum appoſitionem. Vbi *nota*, *Repellentia* debere eſſe temperata, ne cor nimis infrigidetur. In *augmento* laudari cereviſiam calidam cum butyro applicatam. *Indurationem* feliciter medicamento ex *medullæ cruris vituli unc. ij. œſypi unc. j. Croci ſcr. iv. Cumini triti ſcr. ij.* compoſito, prohiberi. *Suppuratum*, quod mammillæ ſint ſpongioſæ & cavernoſæ: variis plerumque in locis aperiri. *Mammillam* affectam, rarò, ni alterius ſanæ lac exſiccetur, quod ſanguis æquè ad utramque ducatur, ſanari. *Dolorem*, optimè Æſtate foliis *hyoſcyami*, Hyeme *radicibus* ejuſdem ſub cineribus coctis, & cum axungia porcina contuſis, leniri.

II. *OEdema*, quod interdum per totam mam-

mam diffunditur, ut eadem tota æqualiter intumeſcat. *Cognoſcitur* ex eo, quod ſit molle, per intervalla certis temporibus, menſtruationum nempe, tumor ac dolor exacerbatur, ſemper tamen tumoris aliquid remaneat. *Ortus* & *Curatio* ex generalibus petenda. Hic duntaxat *obſervandum*, 1. *Quod* in menſium retentione toſta & aſſa minus conveniant. 2. *Quod* maturantia, quia materia hîc tenacior eſt, fortiora ſint eligenda. 3. *Quod* ventriculi, qui pituitæ receptaculum, ratio quoque ſit habenda.

III. *Scirrhus* mammillarum, eſt vel *Exquiſitus*, vel *Non-exquiſitus*. 1. *Exquiſitus*, varius eſt. I. Alius *Incipiens*, qui ad contactum dolor, minimum tamen, qua ratione ab incipiente Cancro diſtinguitur: & difficulter Curatur. Alius *Inveteratus* qui durus eſt, ſine dolore, medicamentis incurabilis, præſertim ſi Capparrorum colorem refert; vel ſi ei pili ſupervenerunt; manus opera interdum curatur. II Alius eſt *per Congeſtionem*, humoris per ſe craſſi, in quo curando aceto nec inter initia nec diu utendum, ne vel reſiduum lapideſcat, vel ſubſtantia partis exſiccata tabeſcat; Nec manuale opus tentandum, ſi tota mamma induruit, & tumor thoraci ita adhæſit, ut citra periculum avelli nequeat. Alius *per Reſolutionem*, in quo tenuior pars præpoſteris medicamentis exſiccata eſt, quemque Galenus evaporatione ex aceto acerrimo, ſuper lapidem pyritem candentem effuſo, ſed præmiſſis liquantibus, curavit. In omnium *Curatione*, videndum, ut lienis & ſuppreſſorum menſium ratio habeatur, & Emollientia cum reſolventibus alternatim applicentur. 2. *Non Exquiſitus* Scirrhus ex eo *Cognoſcitur*, quod ſit tumor major cancro, coloris cinericii, cum duritie ac venis in ambitu nonnihil liveſcentivaricum inſtar; & quod interdum, imminentibus præſertim menſtruis, vexet. *Oritur* ab atra bile melan-

lancholiæ commixta, præſertim in ſterilibus, vel quæ citò parere deſierunt, vel omnimodâ menſium ſuppreſſione laborantibus. In *Curatione* inter Repellentia abſque adſtrictione laudatur Vnguentum *de Ranis*, quod apud Caſtrenſem l. 1. de morbis mulier. cap. 21. vide. De Manus opera vide eundem.

IV. *Tumor flatuoſus*, qui ex eo *Cognoſcitur*, quod dolor ſit acutus mamma præſertim ſiniſtra, cum brachii, totius lateris, coſtarum & ſcapularum cruciatu. *Oritur* à craſſo halitu, ex ſuppreſſis vel menſibus vel ſemine, vel aliis excrementis elato, eaſdem tendente. In *Curatione*, nota, linteum *Saponis ſpuma* delibutum, vel aqua madefactum & exſiccatum, ad diſſipationem laudari. Dolorem pane calido, ut ex furno extrahitur, oleo nardino & rutaceo madido, benè mitigari.

ARTICVLVS II.

De Cancro, & magnitudine Mammarum.

I. C*Ancri* mammarum, ſigna, Cauſæ & Curatio ex iis quæ lib. ſecundo de Cancro dicta ſunt, depromi poſſunt. Heic adjicere ſufficiat, 1. *Non exulceratum* mitiorem reddi, ſi menſes in priſtinum ſtatum vel à natura vel à medicamentis revocati redeant; vel ſi corpus à cacochymia liberum, ſeu victus ratione ſeu medicamentis ſervetur. Poteſt eidem & Vnguentum ex *Lithargyrii* in marmorea pilla cum plumbeo piſtillo ducti *unc ij.* cum *aqua roſar.* & *ol. roſar. ana unc. iij.* incorporatis, compoſitum applicari. II. *Exulcerati* Curam, apud Hartmannum, qui eum *aqua fuliginis* mundificante, *Oleo arſenici fixi* in aqua plantaginis diſtemperati, &c. firmiſſimè ſanari ſcribit, vide.

II. *Magnitudo mammarum* indecora viſui eſt expoſita. *Oritur* à crebra earum contrectatione, fla-

tulentorum inprimis copia, retentione menſium, &c. *Curatio* adhiberi vel ideò debet, quòd quò majores ſunt mammæ, eò facilius cancris afficiantur. *Peragitur*, 1. *Cibis* adſtringentibus, ſed minimè flatulentis. 2. *Repercuſſione* ſanguinis vel aliorum humorum affluentium; ubi ſuccus cicutæ, & ova perdicis illita locum habent. 3. *Diſcuſſione* illius quod allapſum eſt, ubi Vnguentum quod ex *luti in molis tonſorum reperti unc. ij. Ol. myrtini unc. j. aceti unc. ſ.* componitur, laudatur. 4. *Compreſſione* per formas mammarum plumbearum interius illitarum oleo *ſeminis hyoſcyami*, &c.

CAPUT II.

De ſymptomatibus Mammarum.

ARTICULUS I.

De Lactis defectu, Redundantia, & Coagulatione

SYmptomata Mammarum ſunt *Lactis defectus*, *Redundantia*, & *Coagulatio*.

I. *Defectus lactis* pro ratione Cauſarum duplex eſt.

Alius enim eſt *Vitio ſanguinis*, qui deficit ob morbos exſiccantes: ob Epatis intemperiem: ob inediam, ob Evacuationes nimias: quorum omnium in Curatione habenda eſt ratio. Ad lactis autem generationem faciunt, *Cryſtallus* præparatus, folia, radix & ſemen *fœniculi* viridia & recentia. *Lumbricorum terreſtrium* præparatorum pulvis in vino. *Electuarium* Zacuthi Prax. Hiſtor. l. 9. c. ult.

Alius eſt *vitio facultatis lactificæ*, quando illa ita debilis eſt, ut ſanguinem neque attrahat, neque coquat; ſeu propter cauſas externas refrigerantes, & adſtringentes; ſeu propter alios morbos; ad quos in Curatione reſpiciendum eſt.

II. Re-

II. *Redundantia* lactis à ſanguinis copia & forti facultate lactifica procedit. In *Curatione*, Naturæ in gignendo lacte luxuries cohibenda eſt; & Lac excedens diſſipandum & exſiccandum. Facit huc venæ-ſectio. Repulſio per medicamenta, quæ ſupra mammas verſus brachia poni debent. faciunt & Medicamenta lac abſumentia, qualia ſunt *Muria cum pulvere cymini*, *Cicuta* in aqua Chærefolii & Aceto decocta, &c.

III. *Coagulatio* lactis fit, quando partes ſubtiliores & tenuiores ſenſim exhalant, & craſſiores remanent; unde glandulæ indureſcunt, & tumores, imò & abſceſſus, exoriuntur. In hoc caſu, infans ex ubere affecto lactari non debet: ſugendum tamen lac, ne id quod de novo gignitur, à caſeato lacte coaguletur, & pars coagulati quæ incipit diſſolvi putreſcat. Ad Diſſolutionem facit *juſculum Caulium*, Ablutio mammillæ cum *aqua*, *vino & aceto* inſimul miſtis. Fomentatio decocto *Althea*, *fænugræci*, *Meliloti*, &c. ſuperimpoſito linimento ex *ol. roſar. amygdal. dulc. ſucco apii*, *petroſelini*, *aceto*, *in quo prius coagulum leporis* ſit diſſolutum. *Aqua Cicuta* putatur utramque palmam obtinere.

Et tantum de morbis pectoris.

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ

LIBER X.

De morbis infimi Ventris.

TITVLVS I.

De Affectibus OEſophagi.

CAPVT I.

De morbis OEſophagi.

AFFECTVS infimi ventris comprehendunt ſub ſe affectus, *OEſophagi*, *Ventriculi*, *Inteſtinorum*, *Ani*, *Meſenterii*, *Epatis*, *Lienis*, *Renum*, *Veſicæ*, *Partium genitalium in viris*, *Partium genitalium in mulieribus*, *Vmbilici*, & *Abdominis*.

Morbi OEſophagi ſunt *Intemperies*, *Tumor*, *Anguſtia*, *Vulnus*, & *Vlcus*.

ARTICVLVS I.

De OEſophagi intemperie & tumore.

I. *INtemperies OEſophagi eſt ejuſdem à nativa temperie ad præternaturalem receſſus. Cognoſcitur*, ex læſa deglutitione. *Dividitur* in *Calidam*, quæ *Extra*, à fumis, pulveribus, &c. *Intra*, à vaporibus in febribus ardentibus, uteri calida & ſicca intemperie, accidit. *Tum* rubor & aſperitas in lingua percipitur, adeſt ſitis, per refrigerantia, lentorem habentia *curatur*. 2. *Frigidam*, quæ vel à potu nimis frigido, vel aliunde accidit, & Calefacientibus tollitur. 3. *Humidam*, quæ à Catarrhis defluentibus, ſali-

ſalivatione &c. exſiſtit, & relaxationem OEſophagi, ita ut pars ipſius inferior, & os ſuperius ventriculi hient, infert. 4. *Siccam*, quæ à ſiccis exoritur, ac aſperitatem infert. ſorbitionibus ex jure pulli, butyri non ſalito curatur.

II. *Tumor OEſophagi eſt ipſius in magnitudine ſuâ exceſſus. Cognoſcitur*, ex dolore in deglutiendo in poſteriore magis parte & dorſo; deglutiendi impedimento, ſi magnus bolus deglutiendus eſt, ut interdum potus per nares effluat: *Oritur* ab iiſdem cauſis, à quibus tumores in genere oriri diximus. *Curatur* ſæpè *difficulter*, quia periculoſus propter ſuffocationem. *Eo modo* quo alii tumores, nempe, In principio repellentibus, in augmento reſolventibus externis, internis; in ſtatu, diſcutientibns. *Vomitus* metu ſuffocationis vitetur, niſi forte ſuppuratione facta, tumor rumpi debeat. *Dividitur* 1. In *Calidum*, cui adeſt febris, ſitis major, dolor, in cujus Curatione venæ-ſectio locum habet: & *Frigidum*, in quo minor dolor, & in cujus Curatione repellentia mitiora, reſolventia & diſcutientia fortiora eſſe debent. II. In *illum, qui ſuperiori OEſophagi parti* inſidet, & tum cibi non deſcendunt: & *Illum, qui inferiorem* infeſtat; & tum cibi, poſtquam aliquouſque deſcenderunt, hærent.

ARTICVLVS II.

De OEſophagi anguſtia, Vulnere & Vlcere.

I. A*Nguſtia OEſophagi eſt, quando illius meatus imminuitur. Cognoſcitur* ex eo, quod faciliùs liquida quàm ſolida deglutiantur. *Dividitur* pro ratione Cauſarum, Nam Alia eſt *à Cauſis externis*, ſeu medicamentis conſtringentibus, ſeu re aliqua deglutita. *Tum*, ex adſtantibus vel ipſo æ-

gro res cognoſcitur. Aut vomitu vel tuſſi rejicienda eſt: aut humectantibus & emollientibus extra & intra adhibitis promovenda: aut ſpongia Oleo amygdalarum dulcium illita detrudenda: aut ſingulari *Fabricii Hildani* inſtrumento eximenda. Alia à *Tumore, Vermibus*, ex ventriculo & inteſtinis aſcendentibus, *Scorbuticis & hypochondriacis vaporibus* OEſophagum diſtendentibus & arteriam aſperam comprimentibus, *Luxatione vertebrarum Cervicis* & dorſi, quæ in ſuis locis videantur. Alia à *pituita craſſa, lacte coagulato*, &c. inhærentibus, Vbi *Oxymel ſcilliticum*, & vomitus locum habent.

II. *Vulnus OEſophagi*, in duplici, ratione Cauſarum, eſt *Differentia*. Vel enim *à telo infertur*; & tum, ſitus vulneris id oſtendit: ſi vomitus accidit, aliquid per illud ejicitur, difficulter Curatur. Vel *ab oſſiculis deglutitis*; & tum facilè patet. Medicamenta ventriculo grata adhiberi debent.

III. *Vlcus* œſophagi *Cognoſcitur*, ex dolore, quando res acris, auſtera, ſalſa, etiam in parva quantitate deglutitur; mordicatione, & puris rejectione. *Curatur* difficulter propter difficilem coaleſcentiam, utpote in parte membranoſa. *Differentias* à Cauſis ſortitur. Aliud eſt ab *Externis erodentibus*, ut aqua forti, mercurio ſublimato. *Tum* vomitoriis lenientibus & lentorem habentibus, ut eſt *mucilago ſemin. Cydonior.* juſcula pinguia, agendum. Aliud à *Vulnere*; *Tumoribus*, *Apoſtematibus*. Aliud ab *Humoribus acribus* rejectis, &c.

CAPVT II.

De OEſophagi ſymptomatibus.

INter *OEſophagi ſymptomata* præcipuum eſt *Deglutitio læſa*, quæ duplex. Alia enim *fit ob Reſolutionem OEſophagi*, facultate ob nervorum ſextæ vel

ſeptimæ

ſeptimæ conjugationis reſolutionem læſa. *Cognoſcitur* ex eo, quod faciliùs deglutiantur ſolida, utpote quæ leviore conatu detruduntur; quàm liquida, quæ quod impellenti cedant, majori vi opus habent. *Oritur*, vel à *Defluxione*, Tum Capitis gravitas, tenſio colli & defluxio ipſa ſentitur: vel *ab alio aliquo morbo*. Periculoſa eſt, & remediis antiparalyticis curari debet. II. Alia *ob Convulſionem*, quæ à vulnere etiam exoritur. periculoſiſſima eſt ſenibus. Alia à *Partis affectibus*: de quibus ſuperius à nobis actum eſt.

TITVLVS. II.

De Affectibus Ventriculi.

CAPVT I.

De Morbis ventriculi.

AFfectus ventriculi vel ſunt Morbi, vel Symptomata. Ad *illos* pertinent *Intemperies*, *Tumores*, *Vulnus & Vlcus*. Hæc vide inferius.

ARTICVLVS I.

De Intemperie Ventriculi in genere.

INtemperies ventriculi eſt ſimilarium ejus partium præternaturalis in primis qualitatibus conſtitutio.

Signa illius ſunt Concoctio & appetitus læſa. Excrementorum mutatio, ventriculi gravitas, fluctuatio, deſtillationes capitis quæ plerumque accidunt.

Cauſa, quicquid vel internè vel externè eundem alterare poteſt. *Curatio* peragitur I. *Intemperiei per contraria alteratione*, tum Medicamenta debent eſſe ventriculo grata, ſolida potius quàm liquida. Cibi potius medicamentoſi, quàm medicamenta exacta. Adſtringentibus ne ventriculus laxetur, permiſta; non acria, ſalſa erodentia, ne orificium ventriculi

triculi laceſſant. ſi externa, mucronatæ cartilagini verſus umbilicum, & in dorſum ad 12 & 13 vertebras applicentur. II. *Cauſarum tam externarum quàm internarum remotione.* III. *Ventriculi corroboratione*; *ubi* appropriata, ut Magiſterium *corallorum rubrorum*, *Tunicæ ventriculi gallinæ interiores*, &c. locum habent.

Dividitur in Intemperiem ſine vel cum materia, de quibus in ſequentibus articulis.

ARTICULUS II.

De Intemperie Ventriculi ſine materia.

INtemperies ventriculi ſine materia, eſt ſimilarium ventriculi partium, præternaturalis in qualitatibus ſuis diſpoſitio, à cauſis internis & externis nulla humorum præſentiâ illata.

Signa ejus & *Cauſæ in differentiis* exponentur. *Curatio* ſola alteratione & cauſarum remotione nititur.

Dividitur ſecundùm qualitates.

I. Alia eſt *Calida*, quæ *Cognoſcitur* ex cibi inappetentia, ructibus nidoroſis: ſalivæ lentitudine, faucium & linguæ ariditate. *Oritur* externè à ſex non naturalibus, calorem ipſius augentibus: internè à morbis internis, febribus ardentibus, inflammatione epatis, lienis, &c. *Curatur* 1. Refrigerantibus, ſed levibus, nec diu applicatis. 2. Diæta refrigerante, ubi locum habet *Aqua hordei*, emulſio *quatuor ſeminum frigidorum* majorum.

II. Alia *Frigida*, quæ *Cognoſcitur* ex appetitus intenſione, niſi ſit nimia; ructu acido, ſi nec multi nec frigidi cibi aſſumti, nec pituita redundat, flatu, ſalivæ nimietate. *Oritur*, Externè à ſex non naturalibus: Internè ab incumbentibus partibus, Epate, Liene, muſculis abdominis frigiditatem inducentibus.

bus. *Curatur*, 1. Calefacientibus appropriatis, ſed non nimiis, intus & extus humidis, ne ſiccitas inducatur. 2. Diæta, ubi vinum abſinthites locum habet. *Diſtinguitur* in *Poſitivam*, de qua nunc actum eſt: & *Privativam*, quæ *Conjungitur* cum ſiccitate. *Oritur* ex defectu calidi innati, quem inducunt nimia calefacientia, ut vini uſus frequens. alimentorum defectus. partium incumbentium, ut epatis, muſculorum abdominis & omenti calor & ſiccitas.

III. Alia *Humida*, quæ *Cognoſcitur* ex abſentia ſitis, ſalivæ redundantia, &c. *Oritur* à cauſis externis humiditatem inducentibus. *Curatur* 1. Siccantibus citra inſignem caliditatem vel frigiditatem, ut ſunt, *Cinis inteſtinorum gallinarum*, *hirundinum cervi cornu uſtum*, *corallia rubra*, *trochiſci è viperis*, *galanga, ſal uſtulatum*: 2. Diæta oppoſitâ.

IV. Alia *Sicca*, quæ *Cognoſcitur* ex regionis ventriculi extenuatione & contractione, ad quam gracilitas totius corporis ſequitur. *Oritur*, *externè* à diæta ſiccante, evacuatione nimiâ, fumis metallicis: *internè*, à partium incumbentium ſiccitate. *Curatio* eſt *Difficilior*, quia cum febrili calore maraſmum inducit. ſi vomitus accedat, caloris innati ſummam inopiam indicat. *Peragitur* 1. Humectatione, quæ per alimenta medicamentoſa optimè perficitur. 2. Diætâ, ubi lac locum habet ab exigua doſi incipiendo, *Ova recentia*, *Amygdala*, *paſſulæ*, *pineæ*, *&c.*

Alia *Compoſita*, cujus ratio ex ſimplicibus colligi poteſt. Calidâ & ſiccâ intemperie laborantes, habent ſanguinem paucum, ad nutriendum ineptum, fiunt macri, alvi adſtrictæ, venarum eminentium, ad ſcabiem ſiccam proclives.

ARTICULUS III.

De Intemperie ventriculi cum materia.

INtemperies ventriculi cum materia eſt, quando ventriculus à ſuâ temperie propter aliquem humorem vel ibi genitum, vel aliunde delapſum, deſciſcit. *Signa* & *Cauſa* in definitione ponuntur; in *Differentiis* prolixiùs explicabuntur.

Curatio abſolvitur, 1. Humoris peccantis alteratione & evacuatione. II. Partis ipſius per externa & interna appopriata roboratione. Vide in Differentiis.

Differentiæ intemperiei hujus ſunt variæ.

I. Alia eſt *à materia in ventriculo genita.* Tum ſymptomata continuò apparent. totum corpus & membra omnia ſalva ſunt. *Curatur*, per Evacuationem materiæ, quæ commodè *Aloëticis*, *hierâ picrâ. Mechoacannâ*, perficitur: & Roborationem partis. Alia *à materia aliunde delapſa.* Tum membrum quod per periodos afficiebatur, non laborat amplius, aliqua conſueta evacuatio ſupprimitur. Vel conſueta diæta mutata eſt, vel in toto aut in aliqua parte aliquid hæret. ſymptomata remittunt. In *Curatione* ratio membrorum mittentium habenda.

II. Alia eſt à *materia in cavitate ventriculi hærente.* Tum fluctuatio eſt vel nauſea, quam vomitus vel alvi dejectio ſequitur. Alia à *materia tunicis impacta.* Tum, nauſea eſt abſque vomitu, ſæpe cum ſingultu.

III. Alia eſt *Bilioſa*, calida nimirum & ſicca, quæ præter ſuperiora ſigna *Cognoſcitur* ex nauſea, oris amaritudine, roſionis cujuſdam ſenſu, & vomitu interdum bilioſo. *Oritur* à bile ſeu ex veſicula fellea eo delapſa, ſeu ex cibis corruptis generata. *Curatur* 1. Diæta, in qua jus pullorum lactuca & endivia conditum præſtat. 2. Materiæ eductione, tum

per

per vomitoria ex pulvere *julor.* ſeu *florum juglandis* in fumo ſiccatorum, & drach. j. pondere cum hydromelite datorum, parata; tum per purgantia ex *hiera picra* compoſita. 3. Alteratione per refrigerantia & humectantia, inter quæ præſtant Aqua *Cichorii violar.* ſyrupi *granator. Corallor. Quercet. Fragor. de Ribes.* Tinctura *Roſarum.* Condit. *lactuca Cichorii*, &c.

IV. Alia eſt *Pituitoſa*, frigida nimium & humida, quæ *Cognoſcitur*, tum ex ſignis ſuperius recenſitis, tum ex gravitatis in ventriculo, præſertim poſt cibum aliquot horis ſenſu, fluctuatione, ructu ſæpè acido. *Oritur* à pituita vel tenui, vel craſſa. *Curatur* 1. Evacuantibus tum per vomitum, cui in craſsâ, incidentia in forma ſolida exhibita, (præſtat *Diatrion piper. diacalaminth. Eſſentia meliſſa*, *pulegii* &c.) præmitti debent; tum per purgationem, ita, ut purgantia vel ſola vel præparantibus mixta exhibeantur: vomitoria ſunt *ſalis vitrioli* dr. ſ. in juſculo, *Oxymel* cum decocto *raphani* vomitorium *ex helleboro Heurnii.* II. Roborantibus, in quibus *intra* Radices *calami aromatici*, & *cortices citri*, *aurantiorum*, cum ſpiritu vitrioli philoſophico, *Elixir proprietatis* præſtant; *Extra*, inunctiones, ex oleis ſtillatitiis, *Abſinth. menta*, *cumini*, *pulegii*, *maſtiches* compoſitæ, cerotum ex *ladani puri parte j. cum partibus duabus cera*, una hora ante prandium adhibitis, valent. III. Diæta oppoſita.

ARTICULUS IV.

De Tumoribus ventriculi.

T*Umor ventriculi eſt, quando idem in juſto majorem magnitudinem elevatur.* Continet ſub ſe tria.

I. *Inflammationem*, quæ *Cognoſcitur*, tum ex ſignis

gnis generalibus, tum ex dolore vehementi, æſtu, ſiti, febre ardentiſſima, vomitu aut frequenti dejectione alvi, niſi quando orificium aut pylorus obſidetur; accedunt ſymptomata facultatum principum, ſi cerebrum in conſenſum trahatur. *Oritur* à ſanguine præter naturam per venas à porta derivatas effuſo, ſive puro ſive mixto, ſive tranſmiſſo, ſive attracto. *Curatur* ad modum aliarum inflammationum, ubi obſerva: 1. Evacuationem per vomitum aut alvum non convenire, niſi ad collecti puris eruptionem. 2. Repetendam potiùs venæ-ſectionem, quàm ut una vice multum ſanguinis evacuetur. 3. Inter Repellentia externa *ſaccharum Saturni cum aqua plantaginis vel ſolani* adjecto abſinthii vel menthæ pauxillo, laudari: Interna actu moderatè frigida exhiberi debere. 4. Reſolventia, quæ lenia & emollientia eſſe debent, adſtringentibus ob partis præſtantiam caſtiganda eſſe. 5. Si ſuppuratio prohiberi non poteſt, calorem moderatè calidis, humidis & viſcidis, tam intrà quàm extrà fovendum. 6. Abſceſſum *ſucco ſcabioſæ vel ſolo, vel cum melle mixto* optimè rumpi poſſe. *Dividitur* pro ratione partium ventriculi. Alia eſt *Totius*, in qua æger, quocunque etiam ſitu decumbat, dolore afficitur. Alia eſt *Partis*, 1. vel *Externa*, in qua dolor poſt cibi coctionem, ob fibras tranſverſas intentas, intenditur, appetitus ſe non ita malè habet, nihil de abſceſſu vomitu ejicitur. Vel *Interna*, in qua omnia ſunt contraria. melius verò, ſi in hanc pus abeat, quàm ſub peritonæum: quia ibi facilè expurgari poteſt, hic non item. 2. Vel *Superioris*, in qua quia pars exquiſito ſenſu prædita eſt, graviſſima accidunt ſymptomata, anguſtia ſub finem deglutitionis, ubi attractio viget, maximè percipitur. Vel *Inferioris*, in qua dolor magis in cibi coctione intenditur. 3. Vel *Anterioris*, in qua tactu tumor deprehenditur. Vel *Poſterio-*

ſterioris, in qua, ſi externa occupatur, æger graviter decumbit ſupinus; ſi interna, graviter pronus.

II. *OEdema*, & *Scirrhus*: de quibus nihil ſingulare occurrit.

III. *Inflatio* quando ventriculi magnitudo à flatu in ejus capacitate concluſo augetur. *Cognoſcitur* ex tenſione, ventriculi regionem ſupra umbilicum infeſtante, tumore, & reſiſtentia tactus ibidem obvia, ructibus, quibus malum levatur. *Oritur* â materia flatus ſuppeditante, de qua in Differentiis. *Curatur difficulter*, ſi convaleſcenti accidat, quia recidivam ſignificat. ſi ſit in febribus acutis, quia calorem naturalem à præternaturali abſumi indicat. ſi diu duret, quia in hydropem ſiccum terminatur. *Quomodo peragatur*, vide in Differentiis. *Dividitur* pro ratione cauſarum, I. Alia eſt ab *Alimentis flatulentis*, quæ ex ægri relatione cognoſcitur. Diæta bona & diſcutientibus balſamo nempe fœniculi, oleo carvi intra & extra adhibitis, balneo aquæ calidæ, cui *radices Ebuli* incoctæ, ſacculis, *pane à furno calente oleo rutaceo perfuſo*, curatur. II. Alia à *Materia pituitoſa*, flatus excitante, quæ ex ſignis intemperiei pituitoſæ cognoſcitur. Evacuatione materiæ præparatæ, & Diſcuſſione flatuum tollitur. Diſcutiunt etiam cucurbitula magna, cum multa flamma, abſque inciſione, applicata ac ſæpiùs repetita. *Talorum ſuillorum* aduſtorum & cum aqua rutæ præparatorum drach. una in hauſtu vini exhibita, &c.

ARTICVLVS V.

De Vulneribus & Vlceribus ventriculi.

I. V*Vlnera ventriculi* exinde *cognoſcuntur*, quod abdomen profundius è regione ventriculi ſit ſolutum, ſingultus, & bilis vomitus inſe-

quatur, cibus potuſque interdum rejiciatur. *Curantur*, *nullo ferè modo*, ſi totum ventriculi corpus perforatum ſit, vel ſi ſuperior ipſius pars circa orificium vulnerata. *Difficulter*, ſi exterior ſaltem tunica, & ſi fundus ventriculi, qui carnoſus eſt, & medicamenta ſuſtinere poteſt. *Peragitur Curatio*, ut in aliis vulneribus. *Maſtiche* omnibus modis ſumta, utilis eſt. Vulnus penetrans & amplum conſui debet, orificio inferiore parte relicto. In diæta ab omnibus acribus abſtinendum.

II. *Vlcus* ventriculi *Cognoſcitur* ex dolore pungente & ulceroſo, ardore, à cibo calido ingeſto excitato, ſupra umbilicum infeſtante. ructibus fœtidis, cauſis ulcus generantibus, febre lenta, &c. *Oritur*, 1. *Ab externis*, ut medicamentis & venenis acribus, & tum, relatio ægri indicio erit. 2. Ab *Humoribus acribus* vel aliunde allapſis, vel ibi genitis; & tum, ad intemperiem cum materia recurrendum eſt. 3. Ab *Apoſtemate* poſt inflammationem rupto, & tum illa præceſſit. 4. A *ruptura venæ*, & tum ſanguinis vomitus præceſſit. *Curatur difficulter*, tum quia detergentia dolorem excitant, tum quia ſemper à chylo humectatum exſiccari nequit. Inveterata lyenteriam adferunt. In *Curatione* nota, 1. Humorem, ſi adeſt, lenientibus duntaxat educi debere. 2. Vomitum planè vitandum, ne quod ulceratum eſt, magis dilaceretur. 3. Conſolidantibus internis, aliquid mediocriter abſtergentium ſemper admiſcendum.

CAPVT II.

De Ventriculi ſymptomatibus.

ARTICVLVS I.

De Dolore & Ardore Ventriculi.

SYmptomata ventriculi ſunt, *Dolor*, *Ardor*, *Anorexia*, *Nimia appetentia*, *Appetitus vitioſus*, *Sitis*

tis nimia, *Concoctionis læſio*, *Singultus*, *Ructus*, *Rugitus*, *Nauſea*, *Vomitus*, *& Cholera.*

I. *Dolor Ventriculi eſt triſtis ejuſdem ſenſatio, à rebus diſtendentibus vel mordicantibus, & ſic continuum ejus ſolventibus exorta.*

Signis in hoc ſymptomate opus non eſt, niſi mens ægri laboret.

Cauſa in definitione eſt expoſita, & largiùs in Differentiis de ea.

Curatio reſpicit I. *Ipſum ſymptoma*, ſi nimis urgens eſt; in quo obtundendo valet, *ſacculus* ex radic. altheæ, flor. chamomillæ, roſis rubeis & abſinthio confectus. *Aqua* Quercetani Anodyna in pharmacop. reſtituta. *Oleum* chamomillæ ſaphirinum, *Bolus* ex electuar. diaphænic. dr. iiiſ. philonii Romani ſcr. ii. formatus, de Leonibus laudatiſſimus, *laudani opiati* gr. iv. cum decocto chamomillæ, poſt quorum omnium uſum roborantia ventriculum expedienda ſunt. II. *Ipſam Cauſam*, de qua in Different.

Differentiæ à partibus & cauſis ſumuntur.

I. Alius eſt *Tunicarum*, qui Dolor eſt ſimpliciter, & cui ſuperiora applicari debent. Alius *Orificii*, qui ſe animi deliquio & ſyncope, interdum immoderato ſudore & anxietate prodit: & tum, ab *Attritione ventriculi*, quæ poſt cibum ſumtum cum frigore, pulſuum conſtrictione & anhelitus compreſſione accidit, à cibo ſeu antequam excernatur exæſtuante, ſeu in pituitam verſo oritur, & *Ol. nardino* calido ventriculo impoſito, & dr. j. *piperis* exhibita, curatur. tum ab *Adſtrictione* ipſius: quæ propter utriuſque orificii adſtrictionem evenit, & deſcendente cibo quieſcit, diſcerni debet. *Curatio* eſt *Nullius ſpei*, ſi in eos inciderit, qui exquiſiti ſenſus orificium habent. ſi extrema frigeant, & ſi à venenatis procedat.

II. Alius eſt à *Cauſis externis*, ut nucleis, aci-

culis, cibo acriore, corruptionem paſſo, multo, & tum vomitus prodeſt, & ſi venenum aſſumtum eſt, Alexipharmaca mox admovenda.

Alius à *Cauſis Internis*, 1. *Humoribus* nempe biliosis, pituitoſis, ſeu aliunde allapſis, quod in febribus fieri ſolet, ſeu ibi genitis; qui, ſi hi admiſtis cibis minus acres evadunt, aſſumto cibo ſedatur; ſi tunicis adhæreſcentes, ſumto cibo agitantur, aut fundo adhærentes elevantur, poſt cibum exacerbatur. *Curatio* ex capitibus de Intemperiebus peti debet. Nota *Hieram* in viſcido humore fortioribus miſcendam, ut materiam vincat. *Syrupum Zacuti & pulverem* l. ult. c. 2. n. 11. Hiſt. laudabilem eſſe. 2. *Vaporibus*, ſeu ibidem concluſis, de quibus tit. 2. c. 1. a. 4. ſeu aliunde, ex utero, vermibus &c. miſſis. 3. *Vermibus* ad orificium aſcendentibus: de quibus ſuo loco.

III. Alius eſt à *morbis ventriculum infeſtantibus*, intemperie nempe, tumoribus, vulnere, ulcere, &c. de quibus ſuprà actum.

II. *Ardor ventriculi eſt humorum in ventriculo, vi caloris præternaturalis concitata ebullitio, ita ut fervor ad gulam uſque ſentiatur.*

Signis in hoc ſymptomate opus non eſt.

Cauſa ſunt halitus acres, ſeu à cibo natura ſua acri, in πικροχόλοις, durante cibi coctione, & ventriculo valido motu turbato excitati; ſeu à bilioſo humore, elati, qui dum erumpere per œſophagum coguntur, ibi hærentes eum & ventriculi orificium urunt.

Curatio eſt *difficilior* in illis, quibus ventriculi ſubſtantia bile quaſi imbuta eſt, quòd ejuſdem regio à veſicula bilis croceo colore tingatur, eademque macula ad internam uſque membranam penetrat. *Reſpicit* 1. *Ardorem ipſum*, cui ſedando multa remedia dantur. Præcipua ſunt iſta, *bolus* ex ſacchari roſati dr. ii. Ocul. cancri præp unc. ii. boli Armeni. unc.

ſ. com-

ſ. compoſitus, & per particulas deglutitus, *pulvis* ex cryſtall. calcin. dr. j. ſſ. Margarit. præp. ſer j. Corallor. præp. Cretæ ana dr. j. ſacchari candi dr. ii. compoſitus, & drachmæ unius pondere cum cereviſia datus, *Spiritus vitrioli coagulatus* ſcrup. j. pondere in cereviſia exhibitus, quem linimentum ex pomadæ opt. unc. ſ. camphoræ dr. j. olei lateritii dr. ii. Axungiæ Taxi unc. ſ. ſalis vitrioli dr. j. excipere debet. 11. *Cauſam ardoris*, quæ temperanda & evacuanda.

ARTICVLVS II.

De Anorexia.

ANorexia eſt proſtrata ciborum omnium appetentia, ex defectu ſenſus ſuctionis in orificio ſuperiore ventriculi exorta.

Signis ipſum ſymptoma non indiget. Æger conqueritur, & ab adſtantibus ipſis obſervatur.

Cauſa eſt ſenſus ſuctionis in orificio ventriculi inferiore defectus; qui unde proveniat, in Differentiis dicetur.

Curatio eſt *Dubiæ ſpei*, ſi in declinatione morbi, ſeu ex ejus diuturnitate, ſeu virium imbecillitate, ſeu immodica evacuatione accidat; quia caloris naturalis extinctionem indicat, & recidivam minatur. ſi in pueros, qui natura edaces & plurimo alimento indigent, incidat, quia magnus præter naturam exceſſus ſignificatur. ſi in morbo diuturno, cum ſinceris dejectionibus affligat, quia extinctionem facultatis appetentis in orificio ventriculi, ſeu ob maximum frigus, ſeu ob materiam maximè putrefactam indicat. ſi ex læſione nervorum ſextæ conjugationis à cerebro oriatur. *Nullius ferè*, ſi in morbo aliquo eam ſubitò, non præcedente ulla criſi vel morbi imminutione, ingens cibi appetitus ſequatur, quia ce-

cerebri læſionem & virtutis ſenſitivæ extinctionem ſignificat. *Reſpicit* cauſas: de quibus in Differentiis agemus.

Differentiæ appetitus proſtrati ſunt variæ.

I. Alia eſt *Major*, quæ propriè *Anorexia* dicitur, in qua nihil omninò appetitur; cui & definitio ſuperior competit. Alia *Minor*, ſeu δυσορεξία dicta, in qua minus aut tardius quàm pro naturæ exigentia cibus appetitur, & oritur ex debilitato & labefactato ſuctionis ſenſu,

II. Alia eſt *ſine Nauſea & abominatione ciborum*, quæ *Inappetentia* dici poteſt: de cujus cauſis ſequenti Differentia agetur. Alia *cum abominatione*, & dicitur *Ciborum faſtidium*. *Oritur* à ſuccis bilioſis & corruptis, aciditatis tamen & ſalſedinis expertibus, qui quia alendo corpori apti non ſunt, orificium tamen ventriculi obſident, à venis non ſuguntur. *Curatur* iis, quæ calidam intemperiem corrigunt, & humorem evacuant. *Cataplaſma* apud Zacutum l. ult. c. 1. num. 5. vide.

III. Alia eſt à *ſuctionis carentia*, quam inferunt 1. *Alimenti in toto corpore abundantia*, in qua vires non proſternuntur, quæque inedia, exercitiis, frictionibus, &c. tollitur. 2. *Corrugationis in ventriculo impotentia*, *vel* propter intemperiem ſive calidam ventriculum relaxantem, & materiam fundentem; ſive frigidam calorem nativum, primam appetitus cauſam, labefactantem. *Vel* propter vitioſi humoris, inprimis excrementi crudi, inſipidi, lenti & pituitoſi, ſive ex cibis geniti, ſive aliunde affluentis redundantiam, Curatio ex capite de intemperie peti debet. 3. *Attractionis defectus & imbecillitas*, *vel* ob intemperiem frigidam & humidam: *vel* ob interceptionem viarum, à meſaraïcarum & cavi hepatis obſtructione, cujus in curatione, ratio habenda eſt. 4. *Diaphoreſis negata*, ſeu cum ſubſtantia

tia corporis non evacuatur, *vel* ob conſtipationem pororum & cutis denſitatem, quam balneum aquæ dulcis tollit: *vel* caloris nativi debilitatem, ſeu ex intemperie frigida ſeu otio, acquiſitam: *vel* humidi ſubſtantifici, quod calori miti ac placido depaſcenti non facilè cedit, tenacitatem, fixamque & ſtabilem concretionem.

Alia *à ſuctionis non perceptione*, quam tollunt, 1. *Morbi cerebri*, in quibus aut nervi ſextæ partis afficiuntur; aut ſpiritus animales vel non generantur, vel influere impediuntur; vel, quod in acutis febrib. accidit, languent; aut facultas, ut in phreneticis, &c. aliò convertitur. Curatio morbos illos reſpicere debet. 2. *ventriculi ipſius morbi*, ſive illi ſint intemperiei, ſive compoſitionis, ſive ſolutæ unitatis, de quibus ſupra áctum eſt. Excitatur ſublatis cauſis appetitus, partim refrigerantib. ſi cauſa calida præceſſerit, partim calefacientibus, ſi frigida. *Vinum abſinthites* vehementer commendatur.

ARTICVLVS III.

De Nimia appetentia.

Nimia appetentia in duas diſtinguitur ſpecies; Caninam nempe *appetentiam*, & *Bulimum*.

I. *Canina appetentia, eſt continua ac inſatiabilis vorandi cupiditas, à vehementi ſuctionis in ore ventriculi ſenſu exorta, aliquando cum vomitu, aliquando cum diarrhœa affligens.*

Signis opus non eſt, cum ſint in definitione expoſita.

Cauſa eſt ſenſus ſuctionis & ſtimulationis in orificio ventriculi vehemens: unde verò is veniat, in Differentiis exponitur.

Curatio quæ tempeſtivè adhibenda, ne ægri vel in vomendi conſuetudinem, vel in cœliacam paſſio-

nem; vel in hydropem incidant, reſpicit, I. *Famem ipſam*, quæ compeſcitur vel pinguium uſu, vel *vitellis ovorum* aqua induratis, vel quod optimum eſt, *vino*. II. *Cauſas*, de quibus in Differentiis agemus.

Differentiæ ſumuntur à cauſis, ſuctionem ſtimulantibus.

I. *Alia eſt à nimia alimenti in corpore indigentia, ſeu* propter vermes chylum depaſcentes, qui ſe morſu exſerunt; & uſu hieræ picræ deturbantur: *ſeu* propter nimias evacuationes tam ſenſibiles, quàm inſenſibiles, per habitum corporis, ob calorem nimium partium, & humiditatum ſubſtantiam diſſolventem, cui multum conferunt humorum tenuitas, corporum raritas, pororum laxitas, &c. tum ſudores infeſtant, & Curatio ad morbos ipſos obvertenda eſt: *ſeu* propter longum uſum alimentorum detergentium, ut ficuum, gari, &c.

II. Alia ab *Humoribus frigidis acidis, & auſterioribus* orificium ventriculi corrugantibus, comprimentibus, & vellicantibus; ut ſunt pituita acida, & melancholia in ventriculum effuſa; & tum, intemperiei frigidæ ſigna adſunt. Inter purgantia *hiera picra* valet, ut & *vinum Zacuti* lib. ult. Hiſt. Prax. c. 2. n. 9.

II. *Bulimos eſt appetitus magnus, periodicus, qui ſæpe in nauſeam cum lipothymia & virium dejectione deſinit.*

Signa in definitione ſunt expoſita.

De *Cauſa* inter medicos dubitatur: plerique tamen intemperiem ventriculi frigidam ſtatuunt, unde per altam nivem iter longum facientibus ſæpius accidere ſolet.

Curatio eſt *Nulla*, ſi in morbis chronicis accidat: interdum poſt febres & alios morbos recidivam minatur. *Reſpicit* I. *Tempus paroxyſmi*, quando animi

deli-

deliquium accidit, in quo frictionibus, & refocillantibus, ut odore vini, aceti, &c. agendum. II. *Tempus extra paroxyſmum*, in quo poſtquam ſe æger recollegerit, cibi boni ſucci, panis vino madidus, &c. dandi; & per externa calor ventriculo reſtituendus.

ARTICVLVS IV.

De Appetitu depravato, ſeu Pica.

PIca, (ab ave ita dicta, quæ eodem affectu laborat) *quæ & κίττα & μαλακία, eſt appetitus abſurdus ſubſtantiæ alienæ, liquidæ vel ſolidæ, præter naturam & rationem alimenti, ex triſti ſuctionis ſenſu, & judicii res eſui idoneas vel ineptas diſcernentis corruptione, à vitioſo excremento tunicis imbibito, peculiari ſubſtantiæ proprietate os ventriculi infeſtante.*

Signa manifeſta ſunt; quia cibos vitioſarum qualitatum appetunt: præceſſit ingluvies, indigeſtio, uſus ciborum & potuum pravæ qualitatis, ſuppreſſio menſium, &c.

Cauſa eſt triſtis ſuctionis ſenſus, quem excitat *materia tunicis ventriculi* impreſſa, *ſeu* tota ſubſtantia agens, *ſeu* manifeſta qualitate, ex prava victus ratione orta vel aliunde, ut, ab utero, unde utero gerentibus circa ſecundum & tertium menſem eſt familiaris, miſſa, infeſtans. Solet autem in principio, dum cauſæ alterant *contrariarum rerum* cupiditas excitari; quando verò longa conſuetudine familiaritas eſt contracta, *ſimilia* efflagitantur.

Curatio eſt *feſtinanda*, ne cacochymia vel hydrops accerſatur.

Vomitu materia peccans commodiſſimè ejicitur, qui in prægnantibus lenioribus concitari debet. Ventriculus roborari poteſt Aqua *Cinnamomi*, *Corticum aurantiorum*, Magiſterio corallorum, &c.

ARTICVLVS V.

De nimia ſiti.

NImia ſitis, ſeu πολυδιψία eſt major & frequentior potionis conſuetæ appetentia, ob triſtem ſuctionis in ore ventriculi ſenſum, ex alimenti humidi defectu, & propriæ humiditatis alteratione exorta.

Signa ſymptomatis per ſe manifeſta ſunt.

Cauſa eſt triſtis ſuctionis ſenſus, quem humoris inopia & caloris copia excitarunt. Vnde verò iſta procedat, in Differentiis exponetur.

Curatio reſpicit I. *Symptoma nimis urgens*, quod leniunt *cryſtallum* vel *corallium* in ore detentum, *aqua frigida* modico aceti caſtigata, *ſuccus cancrorum vivorum* cum aqua violar. & ſempervivi, pauxillo nitri aſperſus. *Looch ex mucilag. ſemin. pſyllii, ſemin. cidoniorum ana unc. ſ. ſacchari candi violati pulveriz. amyli, tragacanthi ana dr. i. ſyrupi violati* q. ſ. compoſitum, *Aqua fontana* cum ſaccharo candi decocta, pomo citrio inciſo addito. &c. II. *Cauſas*, de quibus in Differentiis agetur.

Differentiæ ſumuntur à cauſis.

I. *Alia eſt à roridæ ventriculi ſubſtantiæ defectu*, quæ *Cognoſcitur* ex cauſis præcedentibus, faſtidii abſentia, &c. *Oritur* ab iis quæ humidum abſumere poſſunt, ut ſunt labores, vigiliæ, inedia, immodica evacuatio &c. *Curatio* cibo potius quàm potu peragenda. Aqua, quæ in illis vomitum & alvi fluxum excitat, vitanda eſt. Initium ab humectatione, quam lenis refrigeratio ſequi debet, ſumendum.

Alia ab humiditatis in ventriculo per calorem diſſipatione, quæ *cognoſcitur* ex cibi faſtidio, faucibus aſperis, ſapore amaro, ſalſuginoſo, nitroſo. *Oritur* I. Aut *per ſe*, ſeu ab *Externis*, aërę calido, cibis acribus, ſalſis, potionibus calidis, motu vehementi linguæ,

guæ, venenis, quæ omnia amoveri debent: ſeu ab *Internis*, ut Intemperie ventriculi inæquali potiſſimum, ubi Evacuandum. Emulſione ex quatuor ſeminibus frigidis majoribus humectandum. 2. Aut *ab aliis morbis*, nempe, Febrem, pulmonum caliditatem, hydropem, &c. quorum curatio ex ſuis locis petenda.

II. *Alia eſt ſine febre,* quam bilis aut pituita ſalſa excitant.

Alia cum febre, in cujus paroxyſmi principio potus non dandus, ne æſtus major accendatur, ſed ſitis illis quæ in ore detinentur fallenda; in vigore gargariſmis humectantibus, & refrigerantibus agendum; in declinatione, potus, niſi æger abſtinere velit, concedendus eſt, ut ſudores largius erumpant.

ARTICULUS VI.

De Coctionis ſeu chyloſeos læſione.

COctionis læſio eſt concoctricis facultatis in ſua circa alimentum actione vitium, quo fit, ut vel non, vel tardè, vel depravatè concoquat.

Tria itaque ſub ſe continet, βραδυπεψίαν, ἀπεψίαν, & δυσπεψίαν.

I. *Βραδυπεψία eſt tarda debiliſque concoctio, quando cibus vel ſemicrudus relinquitur, vel nonniſi longo tempore conficitur, fruſtratione facultatis, & imbecillitate caloris, à frigida potiſſimum intemperie proveniens.*

Signa ſunt, ventriculi à flatibus ad plenariam ciborum concoctionem diſtentio, odor ciborum poſt plures etiam horas palatum feriens, ructus acidi, vomitus pituitoſi, dejectiones humidæ & crudæ, alimentorum coctu facilium vix longo tempore concoctio, &c.

Cauſa adæquata eſt facultatis concoctricis fruſtra-

tio,

tio, quæ aut *impeditur* per morbum organicum, tumorem nempe, inflationes, &c. vel *labefactatur* per intemperiem frigidam, inductam ab iis, quæ aut refrigerant, aut ſuffocant, aut diſſipant, aut pabulum ſubtrahunt: vel *impeditur* ab *Errore externo*, quem *aut* excrementa in ventriculo coacervata vel aliunde miſſa: *aut* alimenta non legitimè juſta quantitate, qualitate, tempore & ordine aſſumta; *aut* ſomnus inferunt.

Curatio, niſi ab errore externo affectus proveniat, ad intemperiem frigidam obvertenda præcipuè eſt. Faciunt huc intra, Tinctura *ambræ*, magiſterium *corallorum*, Elixir *proprietatis*, *Diacorum nobile*, condit. *fructuum cynoſbati*, Extractum *calami aromatici*, *granorum juniperi*, *zedoariæ*, ſpiritus *vitrioli*, ſi craſſi humores ventriculo ineſſe præſumuntur; tum peſſimus, ubi ventriculi calor languet. *Abſinthii* cœruleus vel viridis. Elixir *vitrioli Mynſichti*. Syrupus *granorum juniperi*. Conſerva *roſar. vitriolata*. ſal. *philoſophicus* ex ſale nitri præpar. fuſi, gemmæ. ana dr. ij. Abſinthii, Carduibened. Tamariſci ana d. j. Galangæ, Cubebar. Macis ana ſcr. ij. confectus. pulvis ex *rad. Aronis præparata Birckmanni* in Pharmacopœa Quercet. *Corticum aurantiorum*, *oleum abſinthites*, *potabile Bartoleti*, *Nuces moſchatæ*, *Cinnamomi*, *Maſticin*. deſtillatum, &c. Extra optimè conveniunt, *Oleum ſtomachale Cratonis*, *tacamahaca*, *balſamum Peruvianum*, *ſcutum ſtomachale Hartmanni*, *Cerotum ex ladano Stokeri*, &c.

II. *Ἀπεψία eſt abolita alimentorum in ventriculo concoctio, ex privatione alteratricis ejuſdem, quâ fit, ut cruda ad inteſtina deſcendant, provenient.*

Signa ipſius ſunt; cauſarum prægreſſus, ructus, poſt ſex vel ſeptem horarum ſpacium, ciborum naturas ac qualitates referens. incoctorum per vomitum rejectio, vel per alvum excretio, &c.

Cauſa

Cauſa ſunt validiores illis, quæ in βραδυπεψίᾳ allatæ ſunt.

Curatio etiam exinde peti debet. Laudatur *Arcanum Tartari*, ſingulis diebus in juſculo gutt. x. ſumtum.

III. Δυσπεψία *ſeu* Διαφθορὰ *eſt ciborum corruptio, & in alienam qualitatem ex fruſtratione facultatis concoctricis ventriculi mutatio.*

Signa illius ſunt, ructus nidoroſi, aduſti, acidi, pingues, fœtidi, quos ſæpè ventris rugitus, borborygmi, dolores, mordicationes, vomitus, graveolentium dejectiones, ſequuntur, difficilis inediæ tolerantia, anxietas, &c.

Cauſa eſt intemperies ventriculi & ſæpiùs calida, quæ cibos adurit, corrumpit & putrefacit: quodlibet autem corruptum, pro natura ſua alienam qualitatem induit; inde fit, ut res diverſa oleant. Inprimis caloris ſoboles eſt *nidoroſa corruptio*, quæ oritur à morbis calidis, alimentis ejuſdem qualitatis, & facilè corruptibilibus, ut lacte, piſcibus, fungis, fructibus horariis. *Corruptio acida* à frigiditate provenit.

Curatio ad intemperiem eſt obvertenda, calidam inprimis, de qua ſuperiùs diximus. Spiritus *acetoſæ*, & *corallorum* Quercetani ſyrupus hîc primas tenent.

ARTICULUS VII.

De ſingultu.

Singultus eſt motus ventriculi convulſivus, tenſione & dilatatione fibrarum partis ſuperioris conſtans, quo expultrix irritata, noxia tunicis ventriculi, inprimis oris & œſophagi, infixa, cum ſonitu & vehementi contorſione elidere tentat.

Signa recenſere non eſt opus. Auditur ab adſtantibus.

Cauſa eſt materia, in toto ventriculo interdum reſi-

reſidens, ſed ventriculum, ſeu qualitate inimica, ſeu compreſſione vellicans.

Curatio eſt *Nulla*, ſi delirium in eo obvenit, quia aut à ventriculo inflammato vapores acres ad caput attolli, aut à cerebro inflammato malum cum nervis orificii ventriculi communicari, indicium eſt. ſi in ſomno profundo, animi deliquio aut tetano oboritur. *Dubiæ ſpei*, ſi in eo lipothymia metuenda eſt. ſi ſenibus ſupra modum purgatis obvenit. ſi ab inflammatione hepatis oritur. ſi à vomitu invadit, quia ventriculum vel cerebrum non parvam pati inflammationem indicio eſt. ſi in vomitibus ſinceris accidit, quia magnum aliquod partium circa ventriculum incendium ſignificatur. ſi ab ileo incurrit, quia partem nervoſam cerebro conſentientem affici indicio eſt. ſi cum aphonia conjungitur. *Reſpicit* I. *Symptoma ipſum*, quod cohibetur ſtuporem inducentibus, ut *philonii Romani* ſcr. j. Croci, Cinnamomi ana gr. ii. *Laudani opiati* gr. j. cum ol. Salviæ q. ſ. II. *Cauſas*: de quibus conſulantur Differentiæ.

Differentiæ ſumuntur à Cauſis, & aliis.

I. Alius eſt *à Cauſis externis*, ut *refrigeratione*, ſeu ob aërem, ſeu ob potum frigidum, ubi compreſſio ſpiritus, & inunctio dorſi ac ventriculi oleis calidis juvat; *Alimentis vel medicamentis acribus*, ubi ptiſanæ cremor, vel oleum amygdalorum dulcium remedio eſt. *Evacuatione nimiâ*, quam ſiccitas & corrugatio ventriculi inſequitur, ubi emulſio ſemin. quatuor, cum analepticis temperatis locum habet. *Cibis corruptis*, quos aloë exturbat. *Veneno aſſumto*, cui Theriaca obviat.

Alius ab *Internis*, ut ſunt I. *Humores calidi & acres*, qui vomitum vel purgationem lenem expoſcunt. *Terra ſigillata*, *bolo armeno*, miteſcunt. II. *Humores frigidi*, qui incidendi & evacuandi. Valet *Extractum Caſtorei*, *Oxymel ſcilliticum*, *Elixir*

pro-

proprietatis. Habet & ſternutatio locum. III. *Flatus*, qui *nodulo* ex ſemine anethi & papaveris compoſito, *Oleo* cumini, *Cineribus quernis* vino malvatico aſperſis impoſitis, *emplaſtro* de baccis lauri, diſcutiuntur. IV. *Pus*, quod in inflammatione hepatis fieri ſolet. V. *Morbi interni*, ut inflammatio hepatis, uteri, ventriculi, cerebri, vel alterius partis: nec non *febris*, in quibus nota. In *principio febris* leni evacuante tolli debere. In *ſtatu*, quia criſis futuræ per vomitum ſignum eſt, metuendum non eſſe. *In augmento*, vel *humorem ad ventriculi cavitatem* confluere, & tum ſingultus eſt rarior, & aſſumto cibo vel levi medicamento ſedatur: vel *in ventriculi ſubſtantiam*; & tum ſingultus eſt ita frequens, ut præ eo æger ſuffocari videatur: ſtupefacientibus, ſi ob vehementiam febris purgare non licet, ſiſtendus eſt.

ARTICVLVS VIII.

De Ructu, & Rugitu.

I. R*Uctus eſt violenta & ſonora flatus in ventriculo ſtabulantis per ſuperiora eruptio.*

Signis non eſt quod diſcernatur; manifeſtus enim eſt.

Cauſa eſt flatus in ventriculo genitus, vel ex aliis partibus hypochondriis præſertim eo miſſus.

Curatio non *negligenda*, Nam ſi ſint frequentes & multi, cauſæ vehementiam ſignificant, & coctionem turbant; ſi ante cibum fiant, ad Colicam; ſi poſt, ad hydropem diſponunt. *Bonus* tamen ructus eſt: ſi aſthmati ſuperveniat. ſi in longo alvi fluxu, cum prius non fuerit, obtingat; quia aliquam iterum coctionem fieri indicio eſt. *Reſpicit* præcipuè *Cauſam*, de qua alibi.

Quantum ad *Differentias*, dividitur tripliciter.

I. Alius eſt *Moderatus*, qui (quia per os excrementa

menta flatulenta excernit) cohibendus non eſt. Alius *Frequens*, qui tollendus.

II. Alius eſt *Acidus*, qui vel eſt à cibis difficilis coctionis, vel ab intemperie ventriculi frigida; & tum mel, ſaccharum & alia, in aciditatem abeunt. hydropem vel lienteriam ſi diu durat minatur: ægri non facilè pleuritici fiunt. *Curatio* ad intemperiem obvertenda eſt.

III. Alius *Nidoroſus*, qui *vel* eſt à cibis talem halitum de ſe edentibus, ut ſunt raphanus, cepæ, carnes frixæ, ova frixa, *vel* à calore ventriculi nimio cibos ita corrumpente, ſive is ſit talis per eſſentiam, ſive per conſenſum.

IV. Alius *Inſipidus*, qui *vel* à cibis flatulentis, *vel* ab eorum copia provenit, & ſi longo poſt ſumtum cibum tempore, ejuſdem ſaporem redoleat, magnam chyloſeos imbecillitatem ſignificat.

II. *Rugitus eſt ſonitus ventris excitatus ab humoribus vel flatibus, in ventriculo aut inteſtinis diſcurrentibus.*

Cauſas habet eaſdem. Sortitur *differentias*, & pro diverſitate ſoni, cujus *cauſa* eſt excrementi copia, & viarum amplitudo; & partis in qua continetur ratio. Eſt enim *Siccus & tenuis*, qui acutum; *Humidus & Craſſus*, qui gravem ſonitum facit. Eſt vel *in inteſtinis craſſis*, unde graviores bombi erumpunt: vel *in tenuibus*, unde clariores & acutiores; & ſi humiditas adſit, murmurillus oritur, qui inſtantis humidæ dejectionis prodromus eſt. Eſt vel *in Cavitate*, vel *intra tunicas*; imò viſus eſt flatus per gulam aſcendiſſe, futuræ ſuffocationis ſpeciem præbens, & poſt horæ ſpacium ad ventriculum recurriſſe.

ARTICVLVS IX.

De Nauſea & Vomitu.

Nauſea eſt inane vomendi deſiderium, cum triſti moleſtia, æſtu & anxietate, quo ventriculus conſtrictis inferioribus & dilatatis ſuperioribus, ejicere quidem quæ ſibi moleſta ſunt conatur; ſed præ imbecillitate, vel paucitate, aut contumacia materia, nihil præter tenuem & aqueum humorem per os excernit.

Signis opus non eſt. *Cauſæ* ſunt in Definitione expoſitæ, & ſecundùm magis & minus duntaxat, ab illis quæ vomitum producunt, differunt. Itaque de iis de vomitu agemus.

II. *Vomitus eſt materiæ in capacitate ventriculi contentæ, per ſuperiora, ſenſibilis & palpabilis cum impetu rejectio.*

Signis non eſt opus, cum ſymptôma ſit manifeſtum. Res autem eſt non de *Critico*, qui ut opus naturæ in commodum ægri accidit, & vel materiam imminuit, vel tollit; ſed *Symptomatico*, quem *prænunciant*, capitis dolor per conſenſum exortus; tenebræ ante oculos apparentes, rigor, inferiorum hypochondrii partium frigiditas, agitatio labii inferioris, multæ ſalivæ effluxus, &c.

Cauſa eſt, quicquid ſuperius orificium ventriculi infirmi offendere, & ad expulſionem, vel *copia*, vel *qualitate* mordaci, vel *ſubſtantiæ* ratione & diſpoſitione irritare poteſt.

Curatio eſt *difficilior*; ſi omnes colores vomantur, quia difficiles in corpore affectiones ſignificant. ſi vomitus ſit praſinus, aut niger, quia calorem in venis inſignem & magnam humorum corruptionem indicat, niſi vel ex quorundam ciborum cruditate proveniat, vel criticus ſit. *Nulla ferè*, ſi ſit li-

vidus & graviter oleat, quia putredinem cum caloris nativi extinctione notat. ſi cum eo alia materia, quæ ex corruptione in corpore nigredinem, ipſa naturâ non nigra, contraxit. *Reſpicit* 1. *Ipſum Symptoma* urgens, quod ſiſtendum. 1. *Revellentibus*, ſeu illa ſint clyſteres acres & fortes; ſeu calida extremitatibus appoſita. 2. *Expultricis motum comprimentibus*, & ventriculum roborantibus. *Intra* laudantur *pillulæ Zacuti* l. 9. Hiſt. prax. cap. 1. num. 4. *Lignum aloës* pulveriz. & cum ſyrupo acetoſitatis citri exhibitum. *ſuccus Cydoniorum* crudus, in cochleari propinatus, *laudanum opiatum*, vomitus. *Extra Emplaſtrum theriacæ, Cataplaſma* Zacuti, *Epithema* ex decocto abſinthii, menthæ, in aqua ferrariorum.

Differentiæ à Cauſis præcipuè ſumuntur.

I. Alius eſt à *Cauſis Externis*, ut ſunt, cibi vel nimia copia ſumti, vel qualitate noxia infeſti, medicamenta emetica, (tum laudantur, *Theriaca recens*, *ſpiritus vini*,) potatio immodica & ebrietas, motus poſt cibum vehemens, inſueta per mare navigatio, tuſſis valida, imaginatio & intuitus rerum abominabilium, percuſſio corporis, vulnus cranii, venenum aſſumtum, &c.

Alius eſt à *Cauſis internis*, ſive morbis ſive humoribus: de quibus ſequenti Differentia agetur.

II. Alius eſt *à morbis ventriculum infeſtantibus*, ut ſunt: Vlcus, Tumor, Anguſtia & parvitas, Occluſio oris inferioris, quorum ratio in Curatione habenda eſt.

Alius *ab Humoribus*, qui vel *ibidem naſcuntur*; & tum in victu peccatum eſt, nauſea eſt continua: vel *aliunde affluunt*, & tum ratio partium eſt habenda: vel *in ventriculi cavitate latent*, & tum leviſſimo conatu rejiciuntur, ineſt tenſio & anxietas ex alimento, etiam ſine cibo fit vomitus: vel *tunicis adhærent*, & tum non vomunt niſi ingeſto cibo, citra

cibum nauſea admodum moleſtat. Sunt autem, 1. *Chylus*, cui citò occurrendum, ne atrophia obrepat. accidit is in ulcere ventriculi. 2. *Faces*, quæ in iliaca paſſione, ut & clyſteres, ejiciuntur. 3. *Sanguis*, qui *Aut* propter membri alicujus abſciſſionem, vel poſt ſuppreſſam aliquam ſanguinis evacuationem, ejicitur: ubi *diſſolvendus* eſt, ne putreſcat, *Oxymelite*, in quo *ebuli radix* efferbuit, pòſt evacuandus. tandem *Reſtringendum* aquæ *Vrticæ major.* unc. vj. cum ſpirit. vitrioli q. ſ. ad gratam aciditatem. Eſſent *Croci Martis* cum gelatina cydon. conſerva roſar. vetere, & tragac. exhibita. *Aut* propter vaſorum apertionem, ubi idem agendum. Valet in adſtringendo ſyrupo *de portulaca*, cum terra ſigillata. 4. *Bilis*, interdum per ductum cholagogum ſi ventriculo inſeratur, eo devenit; & tum natura humoris rejecti ſpectanda, vomitus jejunos magis moleſtat. *Salvatella* ſectione, ſi Zacuto credimus, interdum feliciter ſiſtitur. 5. *Pituita*, *Melancholia*, *Pus*, *Vermes*, *Caliculi*, &c. quæ ſuis ſignis optimè deteguntur.

ARTICULUS X.

De Cholera.

C*Holera*, ſive illa ἀπὸ τῆς χολῆς, id eſt, bile flava, à qua frequentiſſimè oritur; ſive ἀπὸ τῶν χολάδων, ab inteſtinis veniat, *duplex* eſt: *Humida* & *Sicca*.

I. *Cholera humida*, quæ & *vera*, *eſt aſſidua & immoderata humoris pravi, cum vehementi perturbatione & violentia, per ſuperiora & inferiora rejectio, à facultate expultrice valdè irritata exorta.*

Signa ſunt, excretio frequens bilioſorum humorum, dolor ventris & inteſtinorum ingens, cardialgia, ſitis, pulſus parvus & frequens, quib. ſæpe animi deliquia, & extremorum refrigeratio accedunt.

Cauſa eſt materia acris & corrupta, ſeu ex cibis per ſe pravis, ut barbi piſcis ovis, fungis, melonibus, cucumeribus, prunis, pinguibus, oleribus, porro, cæpis, &c. exorta: ſeu alicubi nata, & ad ventriculum, ut in Differentia dicetur, tranſmiſſa.

Curatio eſt *feſtinanda* propter acumen mali; ſunt tamen quidam, quibus cholera & diarrhœa certis intervallis omnem corporis redundantiam evacuat. *Reſpicit* 1. *Evacuationis* alterutrius, ſi una nimia ſit. altera parca *promotionem*. 2. *Humorum temperationem*. 3. *Partis roborationem*. 4. *Virium & ſpirituum refectionem*, cui ſcopo *vinum* ſi febris abeſt, inſervit. 5. *Symptomatum mitigationem*, de quibus in Differentia.

Quantum ad *Differentiam*,

Alia eſt *quando materia irritans in ventriculo continetur*, quæ *Cognoſcitur* ex eo, quod adſit nauſea, anguſtia, morſus ac dolor ventriculi. *Oritur* etiam à medicamentis purgantibus fortioribus. De *Curatione* nota, 1. Non cohibendum eſſe fluxum, ſi evacuatio eſt copioſa, & vires non dejiciuntur. 2. In irritatione magna & evacuatione parva, promovendum vomitum lenioribus, purgationem benignè purgantibus, & laxantibus. 3. In evacuatione magna, & irritatione parva, ſimul adſtringendum & roborandum. 4. Si vomitus eſt ingens, ducendam eſſe alvum; ſi fluxus alvi nimius, vomitoriis ex *ſero lactis* cum ſyrupo roſarum confectis agendum. 5. Optimè ſiſtere *Intra*, *Crocum Martis* ritè præparatum, Decoctum *caryophyl. maſtiches*, & *roſarum rubrarum* in vino rubeo. *laudanum opiatum: Spongiam* ſalicib. adnaſci ſolitam gr. iv. pondere in vino rubello. *Extra*, ſpongiam marinam in aceto fortiter bullitam, ſtomacho impoſitam.

Alia, *quando materia aliunde*, ex epate nempe, pancreate, inteſtinis, meſenterio, ad ventriculum

con-

confluit, *Cognoſcitur* ex eo, quod febris maligna ferè adſit, & convulſiones infeſtent. Materia peccans tum eſt *bilis vitellina*, *flava*, *aduſta*, *vel ſalſa*, *nitroſa & corrupta*. In *Curatione* 1. Materiæ fluentis fluxus impediendus ſtatim non eſt. 2. Si nimium fluit, vel ſeu ad cutim, ſeu ad urinæ vias, per medicamenta eſt avertenda: vel ad exteriora, per frictiones, ligaturas, & ſimilia revocanda. 3. Eadem eſt temperanda, & partes roborandæ. *Intra* valet *Cryſtallus* dr. ſ. pondere exhibitus: *Extra* epithemata ex ſucco *Endiviæ*, *portulacæ*, cum farina hordei compoſita, & ventri applicata. In *Diæta* valet panis ſucco granatorum imbutus, &c.

II. *Cholera ſicca*, quæ & *Notha*, *eſt ſpiritus flatuoſi per ſuperiora & inferiora*, *cum inflatione ventris*, *ſtrepitu*, *& lumborum ac laterum dolore excretio*.

Signa & *Cauſa proxima* in Definitione ſunt expoſita.

Curatio, quæ etiam feſtinanda, *reſpicit* I. *Spiritus flatuoſi eductionem*, & diſcuſſionem, ubi clyſteres & decocta carminativa locum habent. II. *Cauſæ*, à qua oritur, *ablationem*: de qua in Differentiis.

Quantum ad *Differentias*,

Alia eſt à *calore ventriculi igneo cibos corrumpente*, & in nidoroſam materiam & acres vapores convertente; in qua, Cura ad intemperiem calidam obvertenda, & extra, æſtuantia hypochondria refrigeranda.

Alia ab *alimentis acribus & flatuoſis*, raphano, ſemine erucæ, ovis frixis, & ſimilibus: & tum materia evacuanda, & diatrion piperion exhibendum.

Alia à *Bile atra*, & aliis humoribus aduſtis & ſalſis circa hypochondria latentibus, & alterius humoris permiſtione efferveſcentibus, prout videmus ſales & ſpiritus ſalinos cum ſpiritibus acribus permiſtos, magnam ſpirituum copiam ſuppeditare.

TITVLVS III.

De Affectibus inteſtinorum.

CAPVT I.

De Morbis inteſtinorum.

MOrbi inteſtinorum ſunt præcipuè: *Inflammatio, Anguſtia, Vermes, Hernia, Vulnus, Vlcus,* & *Inteſtini recti* affectus.

ARTICVLVS I.

De Inflammatione inteſtinorum.

INflammatio inteſtinorum eſt eorundem tumor, à ſanguine extra vaſa in illa elapſo & putreſcente, exortus.

Signa ſunt, dolor fixus & diſtendens, tumoris perceptio, ut inteſtina chordæ inſtar convoluta deprehendantur. albi ſuppreſſio, urinæ interceptio, febris præſentia.

Cauſa in definitione expoſita eſt. Autumno ob tenuitatem, ſanguis inprimis, affluit, quia Æſtate geniti humores tenues & mobiles Autumni frigore inæquali in profundum corporis pelluntur.

Curatio eſt ad aliarum Inflammationum normam inſtituenda, & quidem citò, quia malum eſt acutum: & ſæpè in gangrænam & ſphacelum abit. In ea refrigerantia quæ exhibentur, abſque adſtrictione eſſe debent. A purgantibus planè abſtinendum, ne locus affectus exaſperetur.

Dividitur, ſecundùm locum & Cauſas.

I. Alia eſt *per ſe*: de qua jam egimus. Alia ab *Exomphalo*, de qua ſuo loco. Alia ab *Enterocele*, in qua inteſtina ſtatim reponi debent. Alia à *Contuſione*, in qua reliquis quæ inflammationis cauſa adhibentur, aliquid lenientium & concoquentium addatur.

II. Alia

II. Alia eſt in *tenuibus inteſtinis*, quæ eſt frequentior, & in qua ſtomachi diſtentio, ſpiritus anguſtia, vomitus aſſidui, ut nec potus contineri queat, urgent, dolor & tormina magis ad ſuperiora vergunt. Alia *in Craſſis*, in qua dolor ad hypochondria magis pertingit, lumborum adeſt gravitas, vomitus non ita continuò durat.

ARTICVLVS II.

De Inteſtinorum anguſtia.

A*Nguſtia inteſtinorum* ex eo præcipuè *Cognoſcitur*, quod fæces alvi non rectè per alvum excernantur.

Differentias pro ratione Cauſarum ſortitur.

I. Alia eſt *ab externis adſtringentibus & exſiccantibus*, ut cydoniis, & aliis, quæ ex relatione ægri & adſtantium cognoſcitur. In Curatione humectantia & emollientia, pinguia &c. requirit.

II. Alia à *Fæcibus induratis* obſtruentibus, quæ *Cognoſcitur* ex eo, quod nullus ſit tumor, dolor, fæces tamen non excernantur. *Oritur* eò præſertim loci, ubi tenuia deſinunt, & craſſa terminantur, vel à materia ſicciore & potu minùs diluta; vel à vicinarum partium calore, quicquid humidum eſt exſugente.

Curatur lenientibus, *balneo aqua dulcis* cum herbis emollientibus, *pinguadine de anſere* aſſo, cum clyſtere infuſo, inflatione inteſtinorum per follem, quam clyſter fortis cum dr. ſ. ſalis gemmæ inſequi debet.

III. Alia ab *Inflammatione*, de qua ſuperiori capite dictum.

IV. Alia ab *Inteſtinorum* coalitu, quæ incurabilis eſt.

V. Alia ab *Hernia vel vermibus*: de quibus infra dicetur.

V. Alia à *Pituita craſſa*, quæ *cognoſcitur* ex eo, quod cauſæ eam generantes præceſſerint, cruditas, alvi tarda dejectio, flatus plurimi, adſint. *Oritur* vitio victus & debilis inteſtinorum caloris; & ſi diu ibidem hæreat, ita craſſeſcit, ut inteſtina prorſus obſtruat. *Curatur* pituitam incidentibus, & clyſteribus acribus; de quibus vide caput de Colica.

ARTICVLVS III.

De Vermibus.

VErmes ſunt animalcula vermicularia, toto genere præter naturam in inteſtinis ex craſſo lento & viſcido humore, principium vitale ſui generis in ſe habente, à calore vivido per putredinem ſuſcitato, genita, functiones inteſtinorum impedientia.

Signa communia ſunt multa: nempe, fœtor oris, ſomnus inquietus cum ſaltu, tremor, ſtridor & crepitus dentium, pruritus & frictio narium frequens: facies pallida, nonnunquam per intervalla rubore ſuffuſa, oculi concavi & tenebroſi, quorum album in croceum vel pallidum mutatur, ſalivæ ex ore præter ſolitum defluxus, ventris diſtentio & inflatio cum murmure, morſus ventris & exacerbatio tempore famis. interdum fluxus alvi, vomitus, epilepſia. Si manè jejunis pueris ſupra os ventriculi frigida ſpargatur, in unum congregantur omnes, & habet hoc ſignum plus ponderis, ſi ætas ſit apta.

Cauſa eſt humor pituitoſus & viſcoſus, qui ab ingluvie, cibis facilè putreſcentibus, & craſſum ſuccum generantibus, ut caſeo, lacte, leguminibus, fructibus horariis, dulcibuſque, ſaccaratis, mellitis, &c. oritur, quippiam ſemini analogum vi plaſtica inſtructum, vivificamque ἀπόκελσιν, quæ materiam ad hanc non aliam vermis formam recipiendam diſponit; diſpoſitam hac ipſa forma induit, habet, prout videmus

ex abſinthio, ſale marino, equo, vitulo, mori foliis, caſeo, melle, peculiares vermes provenire.

Curatio, quæ *Difficilis*, ſi ſunt plures, majores, rubri & diverſicolores, viventes. ſi in febrium & acutorum initiis, ut & augmento, malitiâ morbi, ſymptomaticè excernuntur. *Perficitur* I. *Enecantibus*, quæ amara, acria, ſalſa, tota proprietate infeſta ſunt, per ſuperiora ſed dulcibus miſta, ſemper; per inferiora, dulcibus præmiſſis, tum, cum infimis locis vel in inteſtino recto ſubſiſtunt, exhiberi debent. Illis oleum, ut in eo ſuffocentur, his butyrum quod vehementer reformidant, immiſcendum. Præcipua ex Enecantibus ſunt, *Calida corallina* in pulvere drach. j. pondere exhibita, *ſemen ſantonici*, *Centaureum minus*, *flores perſicorum*, *myrrha*, *aloë*, *zedoaria*, *ſuccus raphani & naſturtii*. *Frigida*, Cornu *cervi uſtum*, aqua *portulacæ*, ſuccus *endiviæ*, Aqua *graminis* cum pauxillo aceti & ſacchari. Ex *Compoſitis* internis præſtat pulvis *Doctoris Mencelii* proſoceri mei, Compoſitus ex *flor. centaurii minoris*, *Tanaceti*, *hyperic. ana dr.* ii. *flor. abſinthii*, *ſabinæ*, *perſicor. ana dr.* j. *ſ. Radic. Dictamni albi*, *gentianæ*, *Aſari ana dr.* j. *Coralliorum rubr. præp. Cornu cervi uſti præpar. ana ſcrup.* ii. *ſemin. Cinæ*, *Portulacæ*, *Citri*, *Cimini*, *Seſeleos*, *Caulium*, *Coriandri præparati*, *acetoſæ ana drach. ſ. Rhabarb. electi dr. j. Myrrhæ*, *Croci ana dr. ſ. ſcammonii præpar. Trochiſc. alhandal. ana ſcr.* ii. *ſalis Abſinthii ſcrup. ſ. Corallinæ unc. ſ* quem pondere à ſcr. j. ad dr. j. jejuno ſtomacho duabus horis ante cibum in lacte vaccarum dabis. *Extra* laudatur cerotum ex *myrrhæ*, *Croci*, *Aloës hepat.* ana q. ſ. cum aceto roſarum & felle bovis compoſitum: & tum ori ventriculi, tum dorſo applicatum. Plura vide apud Authores. II. *Expellentibus*, quæ ſunt, *Butyrum liquefactum*, *oleum* copioſum, *inſeſſus in lacte dulci fumante*, ſi vermes adhuc ſunt vivi:

Diaturbith cum Rhabarbaro, pillulæ, *Ruſi*, de *trib. ſolutivis*, ſi ſunt mortui.

Differentia ſumitur ab ipſorum figura.

I, Alii ſunt *Teretes*, ſeu rotundi, in quibus morſus ventris eſt vehementior, tuſſicula ſicca frequentior, ſingultus, nauſea, abominatio, ſyncope Cardiaca, inſomnia turbulenta cum tremore, ſurrectione, clamore, maxillarum motione, &c. Clyſteres in iis non conveniunt, niſi ſint mortui.

II. Alii ſunt *Lati*, in quibus ſunt excrementa cucurbitæ, ſeminibus non abſimilia, inexplebilis ciborum appetentia, cita eor. quæ ſumuntur dejectio, gracilitas & atrophia major dolor modò in dextris, modò in ſiniſtris. Valent contra eas *Filix* vel ejus aqua, *Nuces juglandes*, *Theriaca* cum aceto vel ſucco limonum. De *lato lumbrico* vide *Tulpium* in obſervationibus.

III. Alii ſunt *Aſcarides*, in quibus eſt continuus dolor, pruritus circa anum moleſtiſſimus, ac ſi formicis plenus eſſet, cum gravitate dorſi. aſſidua ad egerendum irritatio, tineæ excretis alvi graveolentibus undique aſperſæ, &c.

ARTICULUS IV.

De Hernia inteſtinali.

H*Ernia inteſtinalis, eſt inteſtinorum de ſua ſede prolapſus.*

Dicitur Græcis κήλη, Latinis aliter *Ramex* & *Ruptura*.

Signa ſunt, tumor qui modò minuitur, modò increſcit. prout major portio deſcendit, vel flatibus aut ſtercore repletur, dolor adeſt nullus, niſi fortè fæces eo delapſæ ſint. Compreſſo aut reſupinato ægro, relabuntur inteſtina in abdomen, & quidem cum murmure, &c.

Cauſa ſunt illa, quæ proceſſum à peritonæo productum, vel laxare vel rumpere poſſunt: ut in Differentiis dicetur.

Curatio non eſt *negligenda*, tum, quod membrana illa tenuis & nervoſa facilè uniri non poſſit: tum, quòd interdum æger inteſtinis inflammatis in vitæ diſcrimen conjiciatur, & inteſtina inflammata ſphacelo corripiantur. *Reſpicit* I. *Inteſtinorum repoſitionem*, quæ ſi *Flatu turgent*, quod rugitus in inteſtinis & flatuum emiſſio patefacit, diſcutientibus agendum eſt: ſi *facibus induratis*, emollientibus tum clyſteribus tum cataplaſmatibus & fomentis. ſi *pituitoſâ materiâ*; ſenſim per clyſteres & ſuppoſitoria evacuandum; & per interna incidentia attenuandum: ſi iſtis nil proficitur, ad *Chirurgiam* (de qua authores conſule) confugiendum. II. *Eorundem in ſuo loco retentionem.* Appropriata hîc ſunt, *Hippogloſſum*, quod præſtantiſſimum, *piloſella* pulvis in cibis exhibitus, *Perfoliata*, *Herniaria*. *Cinis lactentis leporis* in vino rubello propinatus, *ſemen ſophia*, *herba filicula* pondere ana dr. ſ. pulveriſata & data.

Differentia à Cauſis & locis, in quæ procidunt, ſnmuntur.

I. Alia eſt à *peritonæo rupto*, quæ *Cognoſcitur* ex eo, quòd tumor ſubitò excitetur, qui etiam ſubitò incrementum ſumit; inteſtinum ad fundum uſque prolabitur. *Oritur* à cauſis violentis, caſu, conatu excernendi ſeu fœtum, ſeu alvi fæces, ſpiritus retentione, vocis intentione, vulneribus peritonæi, &c. In *Curatione*, ligaturâ adhibitâ, *Eſſentia conſolida major.* Cochl. j. cum *Balſami ſalis gemma* gutt. ij. intra exhibebitur. *Extra*, Emplaſtrum de pelle *arietina* Villanovani, *Mynſichti* p. 364, Armam. Ejuſdem *Vnguentum contra rupturam* p. 352. *Axungia Erinacei*, de qua apud Hartmannum, applicabuntur. Si nihil

nihil iſta, à Chirurgia, (de qua apud Platerum) auxilium petetur.

Alia à *peritonæo laxato*, quæ ex eo *Cognoſcitur*, quod tumor ſenſim creſcat, nec inteſtinum ad fundum uſque deſcendat. *Oritur*, tum à peritonæi humiditate, unde pueri in herniam ſæpè incidunt; tum ab illis quæ rumpunt, ſi peritonæum, ſenſim & ſæpè, nec tam violenter impetant.

II. Alia eſt ὀσχεοκήλη, quando inteſtina in ipſum uſque ſcrotum deſcendunt, viſu dignoſcitur. Alia *Bubonocele*, quando ultra inguina non delabuntur. Hæc interdum cutem valdè extendit, & ſub eam exporrigitur, magnumque tumorem excitat. *Vtraque*, vel eſt ἐντεροκήλη, quando inteſtinum ileum maximè excidit: vel ἐπιπλοκήλη, quando omenti aliqua pars. Vide *Geigerum in* Kelegraphia. Pertinet huc ἐξόμφαλος ſeu ὀμφαλοκήλη, cum luxatus vel ruptus umbilicus, nunc nucis, nunc pomi magnitudine ſeſe exſerit, imò interdum, ſacci inſtar, tumor aliquando excitatur. Si eſt *recens*, fovetur primò decocto *uſneæ, prunellæ*, in vino ſtiptico; poſtea *cataplaſma* ex plantagine & lentibus apponitur. Si eſt *vetus*, poſt ſimiles fomentationes, unguento ex *fungis nucum* cum decenti ligatura extrinſecus, eſſentiâ *conſolidæ majoris* cum *arcano ſalis gemmæ* intrinſecus, curatur.

ARTICVLVS V.

De Ani procidentia, ac vulneribus, & Vlceribus inteſtinorum.

I. A*Ni procidentia, eſt exterioris in recto inteſtino partis, extra prominentia.*

Signis opus non eſt. *Cauſæ* in Differentiis dicentur.

Curatio requirit 1. *Ani prolapſi repoſitionem*, quæ molliter manu perficitur, fomento ex emollientibus

& hu-

& humectantibus, ſi intumuit, præmiſſo. II. *Repoſiti in ſuo loco*, ſeu per decocta adſtringentia, ſeu per pulveres, è thure, maſtiche, &c. *retentionem*. Laudatur *Intra*, Decoctum *radic. prunellæ ſylveſtris* bibitum. *Extra* Cinis *ſcarabæorum pillulariorum* ſuper inteſtinum ſparſus.

Differentiæ à Cauſis petuntur. I. Vel eſt à *magno conatu*, qui *aut* fit in egeſtione fæcum; & tum laxa alvus tenenda: *aut* in partu. II. Vel *ab irritatione magna*, quæ *vel* in dyſenteria vel teneſmo affligit, ad quæ Curatio obverti debet. *Vel* ab imbecillitate muſculorum, qui poſt alvi egeſtionem, anum propulſam retrahere ſolent, *ſeu* ob frequentem ani procidentiam: *ſeu* ob refrigerationem, & tum nervi ſunt roborandi, & intemperies frigida corrigenda. III. Vel à *Reſolutione*, *ſeu* ob nervorum circa oſſis ſacri aut Coccygis regionem contuſionem; ubi conſolidantia locum habent: *ſeu* ob eorundem validam refrigerationem, de qua nunc dictum: *ſeu* ob abſceſſum vel fiſtulam circa muſculos ſphincteris exorta.

II. *Vulnera inteſtinorum* (taceo perforationes à vermibus, flatibus, &c.) vel ſunt *Tenuium*, in quibus cibus & potus exit, bilis vomitu rejicitur, dolores cum febre magni adſunt, quæque quod tunica ſit nervoſa, & multis vaſis referta, nulla ferè ratione, vel ſaltem difficillimè curantur. Vel *Craſſorum*, in quibus ſtercus egreditur, alvus ſupprimitur, quæque, ſi ſunt ſecundùm longitudinem, & parva, facilius: ſi ampla & per tranſverſum, difficilius curantur. Nullo modo, ſi livida evadunt. *Curationem* vide apud Practicos.

III. De *Vlceribus* in Dyſenteria agetur. *Sphacelus* interdum, herniam, ileum, & inflammationem excipere ſolet. Accidit & in vulneribus, ſi extra abdomen prolapſa, ab aëre alterantur, & livida evadunt.

CAPUT II.

De Symptomatibus inteſtinorum.

ARTICULUS I.

De Iliaca paſſione.

SYmptomata inteſtinorum ſunt. *Iliaca, Colica Alvi retentio & alvi fluxus.*

Iliaca eſt dolor in inteſtinis tenuioribus acerbus, à violenta continui ſolutione, cum tumore ventris ad ſimlitudinem chordæ involuti, tantaque alvi obſtructione, ut nihil deſcendat, ſed humores & excrementa interdum per vomitum violenter rejiciantur, exortus.

Pars affecta eſt inteſtinum ileon & reliqua tenuiora. Licet enim craſſa quoque aliquando affici poſſint; tamen in iis tanta vehementia & periculum non eſt, quia laxiora & ignobiliora.

Signa ſunt, Doloris ſenſus in inteſtinis ſuperioribus, ſupra umbilicum circumvolutus, acutiſſimus, ſurſum ſeſe ad dextrum potiſſimum latus extendens, inflatio & diſtenſio, vehemens, tumor epigaſtrii & inteſtini tenuis eminens, perfecta ſtercorum & flatuum cohibitio, ructus inanes nihil allevantes, murmura inteſtinorum tenuium, feréque ſuperiorum. Si malum intenditur, omnia ſurſum feruntur. hinc vomitus parotides ſuperveniant, extremorum & totius corporis frigiditas, ſpirandi maxima difficultas, urinæ ſuppreſſio, &c.

Cauſa ſynectica eſt violenta continui ſolutio, ab obſtructione, eroſione, & aliis (de quibus in differentiis agetur) procedens. Tum enim expultrix inteſtinorum ad expellendum, quod iis moleſtum eſt, inſurgit, & cum deorſum naturali modo movere nequeat, quia viæ ad anum ducentes valida obſtructio-

ne

ne obſeſſæ ſunt; vel quia pars dolens aut inflammata pondus aut acrimoniam humorum vel excrementorum perferre nequit; motu converſo & periſtaltico, contractis inteſtinorum fibris, ſurſum, primò noxia, deinde ob violentiam motus, omnia, in inteſtinis contenta, protrudit.

Curatio eſt *Majoris ſpei*, ſi inteſtina ſecundùm partem afficiantur. ſi pueris accidat, quia calidum innatum robuſtum habent, & humores minus acres & modaces. *Dubia*, ſi ſenes affligat, ſi ſtranguria ſuperveniat, niſi febre accedente, & materiam illam diſſolvente, copioſior urina fluxerit. ſi ſingultus, aut vomitus, aut convulſio, aut deſipientia accedat. *Nullius ferè*, ſi ad ſtercoris vomitum, vel ſurditas, vel febris acuta, vel cum eadem & hypochondrio ſublimi, parotides accedant. *Reſpicit* I. *Cauſas*: de quibus in Differentiis. II. *Dolorem*, qui emollientibus & Anodynis mitigandus. *Sanguis veſpertilionis* hypochondriis illitus, mirificâ experientiâ valere creditur.

Differentiæ ſumuntur à Cauſis.

I. Alia eſt *ab Externis*, ut aëre vel nimis calido exſiccante, vel frigido meatus conſtringente, lethalibus medicamentis & venenis, fabarum, piſorum, ſorborum, cydoniorum, meſpilorum, &c. uſu tum vomitui res committenda.

Alia ab *Internis*: de quibus ſequenti Differentia.

II. Alia eſt à *Morbis* 1. *Vicinorum viſcerum*, qui ſuis ſignis patebunt. 2. *Herniâ*: de qua ſuperiùs diximus. 3. *Inflammatione*, quæ frequens eſt, & in Autumno, qui Æſtate conceptos tenues & mobiles humores in profundum trudit, præcipuè accidit. Cognoſcitur & Curatur, prout ſuperius dictum eſt. 4. *Vlcere & aliis tumoribus*, nimirum ſcirrho, cum diuturna duritie, & cancro, qui vix curabiles. *Reſident*, vel in *interioribus*; & tum ſtanti inteſtina quaſi de-

ſi detrahuntur, difficilis eſt fæcum excluſio; vel in *exterioribus*; & tum tumor ipſe eſt conſpicuus.

Alia ab *Humoribus obſtruentibus*, qui ſunt 1. *Fæces induratæ*. Et in hac, omnia ſunt mitiora. diuturna alvi obſtructio præceſſit. Emollientibus pinguibus intra & extra acceptis, curatio inſtituitur. Laudatur ex omento & inteſtinis vituli, cum brodio decoctis ſuffitus: intra *Cremor Tartari in* juſculis ad dr. j. ſ. exhibitus. 2. *Humores* vel craſſi & viſcidi, vel acres & mordaces; qui, ſi poſſibile, deturbandi.

Alia à *Flatibus*, in quibus clyſteres ex ſulfureis & ſalinis laudantur.

ARTICULUS II.

De Colica.

Colica eſt dolor inteſtini coli, à rebus continuum ſolventibus exortus.

Signa ſunt, ſenſus doloris in inteſtinis craſſioribus terebrans & perforans, præſertim in inguine ſiniſtro, ubi colon anguſtius eſt; ab umbilico deorſum maximè delatus; hypogaſtrii inflatio ac diſtenſio, fæcum ac flatuum ſuppreſſio, nauſea, ructus, vomitus, dyſuria; quæ certiora evadent ex antecedentium ἀναμνήσει, & conſequentium ἀποδείξει. *Diſtinguitur* à *Nephritico*, quod magis pungat, amplum ſpacium occupet, poſt cibum propter compreſſionem ventriculi intendatur, minus dorſum & crura affligat, vagetur, & nullas in urina arenulas oſtentet, Ab *Vterino*: quia hic menſium fluxu ſubſiſtente, plerumque accedit. Coxis & inguinibus tantùm communicatur.

Curatio eſt *feſtinanda*, quia dolor omnes vires ac ſpiritus diſſolvit, & partes principes in conſenſum trahit. *Parva ſpei*, ſi vomitus eſt creber, & potus retineri nequit, ac nihil vel parum excernitur. ſi in abſ-

abſceſſum inteſtini coli mutatur. ſi in dorſi dolores, materiâ quæ in hypochondriis continebarur fuſa, & in ſpinam delatâ, abit, & malignitate contractâ, Epilepſiam gignit. *Perficitur* 1. *Cauſarum* (de quibus in Differentiis agemus) *ablatione.* 2. *Doloris mitigatione*, ſi nimis vehemens eſt. Vbi *nota*: Clyſteribus anodynis commodiſſimè agi. *Externorum* frequentiorem uſum, ſi aliqua præceſſit evacuatio, eſſe poſſe. *Narcotica*, nec viribus fractis, nec in cauſa frigida locum habere. *Compoſitorum* quàm ſimplicium tutiorem uſum eſſe. Securiùs eadem per alvum infundi, quàm ore ſumi. *Appropriatorum* nunquam obliviſcendum, ut ſunt *inteſtina lupi* exſiccata & pulverizata, *teſticuli equorum*, *pulvis Quercetani* ex Tunicæ interioris ventriculi gallinæ & ſtercoris albi ejuſdem ana unc. ſ. pulveris pelliculæ interioris, quæ in putaminibus ovorum reperitur, dr. ii. ſ. Herniariæ, Cinnamomi ana ſcr. iv. Nucleor. meſpilor. dr. ii. ſemin. Aniſi, fœniculi ana dr. j. Compoſitus, doſi à dr. ſ. ad. j. ad ſummum cum vino albo, &c. Ad *præſervationem* præſcribit Crato, 1. *Clyſterem* ex decocti veronicæ in juſcul. gallin. ℔. j, addendo vini Malvatici ℔. ſ. Myrrhæ. dr. ſ. confectum. 2. Extra: oleum Myrrhæ. 3. Poſt cœnam tribus horis *ſc. j. Zedoariæ* inciſæ. 4. Singulis menſibus manè ante cibum *Theriacæ* ſcr. j. Vide plura in Practicis.

Differentiæ vel à parte ipſa, vel à cauſis ſumuntur.

I. Alia eſt *Totius inteſtini*, in qua dolor eſt circa utrumque ilium, & infra ventriculi propè umbilicum regionem, quæ etiam eſt periculoſa. Alia *Partis*, in qua, ſi *Principium* urgetur, dolor in ilio dextro affligit: ſi *Medium*, in ſiniſtro ſe oſtendit: ſi *Finis*, umbilici regio à ſiniſtro proxima dolet. minus periculi propter clyſterum acceſſum oritur. ſed nota, interdum ilium, cum dolore ſupra umbilicum in hypochondriis affici.

II. Alia eſt à *Morbis*, ut 1. *Vermibus*, quorum ſigna & Curationem vide ſuo loco. 2. *Inflammatione inteſtinorum*, quæ ſuperius deſcripta eſt, & eſculentis ac potulentis calidioribus irritatur. 3. *Calculis*, de quorum cura alibi.

Alia ab *Humoribus*, 1. *Craſſis & viſcidis*, inter inteſtinorum tunicas hærentibus, quæ ex eo *Cognoſcitur*, quod dolor pali infixi ſpeciem, ob tunicarum violentam eo loci diſtenſionem exhibeat, nec ructibus vel flatibus emiſſis demulceatur, & ipſum inteſtinum: quod à pituita vitrea fit, corrodatur. *Oriuntur* inprimis in illis qui crapulæ & otio dediti ſunt, & in quibus bilis, expultricis ſtimulus ad ea loca non defluit. In *Curatione* nota, 1. Clyſteres fortiores, à principio injectos & iteratos; quod materiam agitent, ſed non educant, nocere magis quàm prodeſſe. 2. Non utendum in attenuatione inſigniter calidis, ne materiâ ſubitò reſolutâ, flatus multiplicentur. 3. Ad attenuandum & diſcutiendum valere *Oleum Zedoariæ* à gutt. iii. ad ſcr. j. ſæpius exhibitum, *marrubium album*, *decoctum veronicæ*, oleum *Corticum aurantiorum* ad gutt. iv. cum vino exhibitum. 4. Si dolor perſeveret, ad ſicca fomenta tranſeundum, quibus id quod liquatum & attenuatum erat, exſiccetur & diſcutiatur. 5. Ab *Agarico* ob metum vomitionis, quæ tum minimè tuta, abſtinendum. 6. Vbi mitiora purgantia prodeſſe nolunt, *Eſſentia trochiſcor. alhandal*, cum vino malvatico deſtillato extracta, & *Spiritus vitæ aureus* Rulandi ab unc. ſ. ad unc. j. ſ. ad ſummum, exhibenda 7. Ab *Opiatis* in totum deſiſtendum. II. *Acribus & bilioſis*, in tunicis & vaſis hærentibus, qui *Cognoſcuntur* ex dolore acuto, ſiti, oris amaritudine, vigiliis, licet à primo clyſtere fæces ejiciuntur, poſtea tamen nihil ferè evacuatur. ſæpè conjunguntur febres tertianæ, duplices, nothæ. In *Curatione* nota,

ta, 1. Colicam ab iſtis cauſis diuturnam eſſe, & multis recidivis ægrum affligere ſolere. 2. Humores iſtos ad articulos miſſos arthritidem, ad dorſum, dorſi dolores, ad nervos, paralyſin excitare. 3. *Extracto Rhabarbari*, vel *hierâ picra*, cum refrigerantibus, ne caliditate officiant, miſtis, optimè deturbari. 4. Si dolores poſt evacuationem durarint, *malvaticum* cum oleo amygdalorum dulcium bene exhiberi. 5. Lac calidum in clyſteribus etiam dari cum melle mercurialis poſſe. 6. In Diæta, *cucurbitæ fructus*, naturali quadam proprietate, ei adverſari.

III. Alia eſt à *Facibus duris & retentis*, de quibus ſuperius; & in quibus, in principio ab omnibus purgantibus per ſuperiora exhibitis, ne excrementa moveant, abſtinendum.

Alia à *Flatibus in cavitate contentis*, exitu carentibus, qui *Cognoſcuntur* ex ventris tenſione, rugitu, murmure, quæ in flexu ſiniſtri lateris ſe produnt. *Oriuntur* inprimis à cibis fermentationem humorum producere aptis; quales ſunt, fructus fugaces, uvæ, muſtum, cereviſia recens vel fæculenta, &c. In *Curatione* obſerva: 1. Curam à clyſteribus Anodynis & emollientibus inchoandam eſſe. 2. Si hi nil proſint, laxans aliquod ex Manna, oleo amygdal. dulcium, & aliis in juſculo pingui exhibendum. 3. Hinc, diſcutientibus utendum. Laudantur intra, *Clyſter* ex vini Malvatici & ol. Nucum ana unc. iii. Aquæ vitæ unc. j. ol. Iunip. & Rutæ deſtill. ana dr. ii. compoſitus, & calidiſſimè applicatus. Mixtura ex *ſpiritus vini & ſpir. nitri* ana dr. ſ. vel ſcr. ii. in aqua communi tepidè exhibita. Tincturæ *cortic. aurantior.* cum ſpiritu vini extractæ, cochlear unum. *Sperma ceti* cum ol. amygdal dulcium. *Extra* Gummi *tamacahaca* & *caranna* umbilico impoſitum, Balſamus *Antapoplecticus*, cum gr. j. vel altero *Zibethi*, &c.

IV. Alia eſt *Exquiſita*: de qua hactenus dictum. Alia *Notha*, cujus cauſa vel in peritonæo, vel in membranis, quæ abdomini ventriſque partibus obtenduntur, hæret. *Cognoſcitur* exinde, quod dolor ſit graviſſimus, & admodum diuturnus, ac neque clyſteribus, nec medicamentis, neque fomentis; neque iis remediis, quibus, qui verè ſunt colici dolores, deliniuntur, deliniri poſſit: & quod diuturnis febribus, aliiſque bilioſis morbis, quorum eſt difficilis ſolutio, ſuccedat. Natura quippe, criſin noxiique humoris depulſionem, in alvum molita, quum nuſquam evacuandi viam promtam & expeditam nanciſcitur, illum è venis & viſceribus in membranas ſæpè avertit, ubi dolores exſurgunt priore morbo gravioris. Obſervatum à *Fernelio*, & continuas & tertianas, ſæpiùs quartanas febres hiſce doloribus finiri, qui diu circuitu certo exacuebantur, paremque acceſſionum ordinem retinebant. Vide de ea *Matthæum Martini* in De morbis Meſenterii.

V. Alia eſt *quæ ad pareſin tendit*, quam Palmarius *Syrupo* ex vini albi unc. vi. Aquæ Roſar. unc. ii. pulver. Alarbazi, ſeu Antim. præp. dr. j. Cinnamomi electi dr. j. ſ. per noctem infuſis, & per inclinationem colatis, additis ſaccari unc. viii. compoſito, doſi ab unc. ſ. ad j. poſt hauſtum juris pulli, tollere ſolebat.

ARTICULUS III.

De Alvi retentione.

Alvi retentio eſt fæcum vel nulla, vel pro ratione aſſumtorum admodum parva dejectio.

Signis opus non eſt. *Cauſæ* in Differentiis exponentur. Curatio non eſt *negligenda*. Inde enim vapore caput tentatur, univerſum corpus ingraveſcit, ventriculi concoctio impeditur, & appetitus dejicitur,

tur, lumbi imbecilles (gravatis ſcil. renibus, excitatoque in eis præternaturali calore) redduntur. *Movetur* interdum alvus ſternutatione & tuſſi; interdum, ſi æger nudis pedibus humi obambulet, &c.

Differentia à facibus & inteſtinis ſumitur.

I. Alia eſt *Vitio fæcum*, quæ vel *non ſunt*, propter inediam & ciborum euchymorum uſum. Vel *non ſtimulant*, ſeu *propter* minorem quantitatem: ſeu *propter* bilis, quæ vel ad alias partes, ut in ictero, delata eſt; vel ex cibis frigidioribus non gignitur, carentiam. Vel *Duræ ſunt*, ſeu *propter* inediam & calidum corporis habitum; ſeu *propter* diutinam cohibitionem, quâ fit, ut continenter ſicceſcant, & meſenterii venæ aliquid ſucci exſugant; ſeu *propter* cibum craſſiorem, viſcidiorem, adſtringentem, primâ menſa ſumtum, non dilutum, majore hepatis & renum calore: & *tum* Partium iſtarum ratio habenda eſt. Emollientibus agendum. Probatur *linimentum* Solenandri, quod ex ol. amygdal. dulc. recent. pinguedin. anſerin. butyri majal. ungu. dialtheæ ana dr. ii. Colocynthid. gr. xvj. ſalis ſcr. j. ſ. ſpecier. hieræ ſimpl. ſcr. j. Diagridii gr. iv. componitur, ſi eo umbilicus inungatur.

II. Alia *vitio inteſtinorum*, quæ, vel *non ſentiunt*, ſeu *ob* diuturniorem aſſuetudinem, *ſeu* ſtuporem; qualem infligunt veternus, paralyſis, apoplexia; *ſeu* pituitæ tunicis adhæſionem. de qua in colica. Vel *non dimittunt*, ſeu *ob* viarum anguſtiam, ab inteſtinor. obſtructione, de qua ſuperius: vel meſenterii aut viſcerum inteſtina prementium tumore; *ſeu* muſculorum abdominis vitiis; *ſeu* retentricis ex moderata ſiccitate robore.

Articulus IV.

De Alvi fluxu.

Punctum I.

De Lienteria, & Cœliaca.

ALvi fluxus ſunt; *Lienteria*, *Cœliaca*, *Diarrhœa*, *Dyſenteria*, & *Epaticus fluxus*. *Lienteria eſt nimis celer, alimentorum ea forma quâ aſſumta ſunt, per alvum excretio, vitio retentricis, & expultricis ventriculi & inteſtinorum proveniens.*

Signa ſunt evidentia, ſive conſiſtentiam, ſive colorem, odorem, & cæteras aſſumtorum qualitates ſpectes.

Cauſam in definitione in Retentricis & expultricis vitia conjecimus; de quibus inferiùs in Differentiis.

Curatio eſt *feſtinanda*, quia hoc ſymptoma à magna caloris nativi proſtratione, & toni ventriculi debilitatione provenit. *Difficilis* eſt, ſi acutis & chronicis morbis ſupervenit, quia vires ſunt dejectæ. *Reſpicit* I. *Cauſam*, quæ auferenda. II. *Symptoma*, quod ſiſtendum per adſtringentia & ventriculum ac inteſtina roborantia.

Differentia à Cauſis ſumitur.

Alia eſt *vitio Retentricis*, quam lædunt, I. *Refrigeratio inteſtinorum*, quam infert 1. *Immoderatus frigidæ potus*, præſertim cum corpus æſtuat, aër auſtrinus nimis humidus, intenſe frigidus in raræ texturæ corporibus præſertim, &c. 2. *Intemperies frigida*, quæ à pituita ſeu ibidem genita, ſeu aliunde miſſa, oritur, rugas inteſtinorum obducendo, eadem lubrica & laxa reddit, calorem obtundit, & venarum meſaraïcarum oſcula obturat. In hac plerumque Cœliaca præceſſit. diuturnæ, ructus acidus, qui prius non fuit, ſuperveniens, bonum ſignum eſt. *Curatio* exigit materiæ ſeu per vomitum, ſeu

per

per alvum deturbationem, cui *Myrobal. Chebulæ, Citrini. Tamarindi*, *Rhabarb.* inſerviunt. Ejuſdem per ol. *maſtichin. deſtill. abſinth. mentham*, &c. cohibitionem, Ventriculi roborationem. Diætæ uſum, in qua vinum locum habet. II. *Laxitas*, ab oleoſorum pinguium & emollientium diuturno uſu. unde mollificatio nimia pylori; quo pertinet & reſolutio nervi ſextæ paris villos interioris tunicæ conſtringentis. III. *Aliena qualitas* inuſta, & quidem *vel* à perverſa cœli conſtitutione; quod fit in populari lienteria: *vel* fungorum, melonum, cucumerum, &c. intempeſtivo eſu. IV. *Cicatrix denſa & lævis*, qualis magnæ Dyſenteriæ & ulcerationi profundæ ſuccedere ſolet, quæ denſitate ſua obturatis meſaraïcis diſtributionem, lævitate retentionem præpedit. Hæc acrium rerum comeſtione, attenuantibus & abſtergentibus validis, *ſinapi*, *cæpis*, *alliis*, *melle roſac. oxymel. ſcillitico*, admixtis parùm adſtringentibus, veluti defricanda & abſtergenda eſt.

Alia *vitio Expultricis*, quæ irritatur I. Ab *ulceroſa diſpoſitione* ſuperficiei inteſtinorum & ventriculi, aphtharum inſtar inſidente. *Cognoſcitur* exinde, quod cœliaca non præceſſit, ſenſus morſus & dolor ventriculo ineſt. *In Curatione*, ſi *ventriculus* peccat, vomitoria vitentur, alvus lenientibus cum adſtrictione quadam laxetur. pinguia vitentur. Si *inteſtina* ſunt affecta, vomitus prodeſt. 2 Ab *humoribus* acribus, ſive ibi genitis, ſive aliunde, ex jecore præſertim allapſis. *Cognoſcitur*, ut ſuperior diſpoſitio. *Curatio* eſt *ardua*, ſi ſit diuturna, quia in dyſenteriam tranſit. ſi ſit cum difficili ſpiritu & lateris punctura, & humor ex cerebro ſit delapſus, ita ut pars ejus in thoracem decubuerit, quia in tabem deſinit. ſi longa cum torminibus, lumbricis & doloribus, quia iis ſolutis comitem habet intumeſcentiam. Acredo demulcetur decocto hordei, cichoraceis & aliis

aliis refrigerantibus. Si diu perſeveret Rhabarbarum in aqua roſarum præparatum, efficax eſt. 3. A *veneno hauſto*, & tum Alexipharmaca ſunt admiſcenda. Commendatur *ſuccus dictamni* cum ſyrupo granatorum.

II. *Cœliaca eſt celer eſculentorum & potulentorum ex ventriculo ad inteſtina tranſitus, quo illa chyli aut cremoris ſpecie profluunt.*

Signa ſunt evidentia. Tranſitus ille ſex vel octo horas poſt cibum fit, ita ut tenuiores quidem & ſubtiliores alimenti partes alterentur & concoquantur, & ſic corpori in alimentum cedant; corpus tamen, quia non ſufficienter nutritur, contabeſcat. pulſus eſt frequens, & calor tanquam febris affligeret, dejecturis, leviculæ animi defectiones obrepunt. ante eruptionem abdomen diſtenditur, venterque prominet.

Cauſa ipſius præcipuè eſt, *mala chyli diſtributio*, quam peperit, vel *Meſenterii*, *lienis*, *hepatiſve obſtructio*, & *tum* chylus excernitur albus, obſtructiones ſunt aperiendæ. Vel *trahentis in epate facultatis imbecillitas*: & *tum* chylus colore ſubrufo nonnihil tinctus eſt. hepar eſt roborandum. Vel *alimentorum* fugacium & potus immoderata *copia*. Hinc enim multa illuvies ſucceſſu temporis congeritur, aucta in illis partibus corrumpitur. copia vel qualitate expultricem ſtimulat.

Curatio cauſas reſpicit, ut diximus, vacuato humore omni ſupervacuo, profluvium ſponte conquieſcit, interdum eodem quo cœperat die, interdum poſtero.

PUNCTUM II.

De Diarrhœa.

DIarrhœa eſt immoderata, frequens, ac diuturna alvi dejectio, qua humores excrementitii & ſince-

ſinceriores, quantitate vel qualitate expultricem ventriculi & inteſtinorum ſtimulantes, ſine phlegmone, lienteria, exulceratione, teneſmo, aut vehementi doloris ſenſu, profluunt.

Signa non eſt quod tangam: ſunt enim in definitione expoſita.

Cauſa eſt omne id, quod expultricem ventriculi & inteſtinorum vim, præter naturam irritat ac intendit; retentricem contrà debilitat ac deſtruit, ſive id per ſe, ſive per conſenſum fiat.

Curatio eſt *difficilis*, ſi mulieri prægnanti accidat, quia alimentum fœtui ſubtrahit, ligamenta per concuſſum laxat, & tetrorum vaporum elevatione, abortum infert. *Facilior*, ſi vomitus ſuperveniat, quia materia ab inferioribus ad ſuperioria revellitur. ſi poſt ophthalmiam accidat, quia materia à ſuperioribus ad inferiora revellitur. ſi Leucophlegmatia detento, etiamſi ſit fortis, ſupervenerit, morbi initio, integris viribus ac ſalvis viſceribus, quia materiæ morbum facientis à toto habitu, per alvum ſit evacuatio. *Non ſtatim tentanda*, ſi qualia oportet purgantur, ſi confert & facilè ferunt, ſi febris abeſt. Sæpè enim uno die vel pluribus fluere alvum, pro valetudine eſt, ſi intra ſeptimum diem id conquieſcat. ſi præſumitur ex conditionibus eſſe critica. *Peragitur*, I. *Materiæ* ipſius *evacuatione*, per *Rhabarbar.* in ſubſtantia, *Mechoacannam*, *Tamarindos*, *Myrobolanos*, & ſyrupum *roſar. ſolutivum*. II. *Revulſione*, quæ per venæ-ſectionem, vomitum, frictiones, ligaturas, urinas, ſudores perficitur. III. *Adſtringentium uſu*, ex quibus, ſi ſimplicia ſpectentur, præcipua ſunt, Radices *Tormentillæ*, *plantaginis*, *caryophyllatæ*, *prunorum ſylveſtrium*. Folia *plantaginis*, *lyſimachiæ*, *burſæ paſtoris*. Semina *portulacæ*, *naſturtii toſti*. flores *Roſarum*, *balauſtia*. Ligna, *ſantalum rubrum*. Aromata, *Nux moſchata*. Mineralia, *Terra*

ſigillata, *Bolus Armenus*, *Cryſtallus*, *&c.* Si compoſita, ſunt, Tragæa *granor. actes* Quercetani Pharmacop. c. 21. *Oſſa hominis calcinata*, *Terra dulcis vitrioli*, *Crocus Martis*, *Cornu cervi uſtum*, *Theriaca recens*, *conſerva roſarum antiqua*, *Diaſcordium Fracaſtorii*. *Sperniolæ compoſitum* & ſi fluxus ſit nimis vehemens, *Philonium Romanum*, & *Laudanum opiatum*. IV. *Diæta*, in qua locum habet, aqua *chalybiata*. Emulſio *amygdal. dulcium* in aqua tormentillæ, vel decocto *foliorum quercus*, pulvis diatragac. in ovis ſorbilibus, &c.

Differentiæ Diarrhoea ſunt variæ.

I. Alia eſt *ab Externis*, ut medicamentis *purgantibus*, hypercatharſin cauſantibus; quæ ſiſtitur *radice filipendulæ* in vino exhibita, lacte chalybeato per clyſterem infuſo, *laudano opiato*; *venenis*, cui alexipharmacum opponendum, ſmaragdi inprimis præpar. grana aliquot, in aqua conveniente. Alia *ab Internis*: de quibus infra.

II. Alia eſt *à Toto*, quæ eſt *vel* cum febre, *vel* ſine febre, ut ſequente differentia dicetur. Alia à *parte aliqua*, quam Differentiâ quintâ vide.

III. Alia eſt *cum febre*, materiâ fluxum excitante, à toto tranſmiſſa, quæ *cognoſcitur* ex eo, quod cruda admodum humida & aquoſa, vel frequenter & paulatim, vel multum & confertim cum ſtridore ejiciantur, & febris ſigna adſint. *Curatur difficilius*, ſi in morbo diuturno cum cibi faſtidio, ſincera, id eſt, quæ nullam humiditatem aquoſam permixtam habent, dejiciantur, quia exuſtionem humiditatis nativæ à calore debili indicant. ſi cum ſtridore crebro, & nimium excernatur, quia ille crudam vitioſorum humorum dejectionem indicat; iſtud, quia frequens deſidendi labor inſomnium facit; hoc quia periculum defectionis imminet: ſi craſſa, alba, viridia, crocea, ſpumantia deponuntur, quia cruditates,

ditates, impeditum fluxum, bilis flavæ in inteſtinis copiam, ſpiritus flatulenti cum humore commixtionem demonſtrant. *Nullo interdum modo*, ſi dejectio ſit nigra, pinguis, livida, æruginoſa & fœtida. *Curatio* iiſdem adminiſtratur, ut ſupra habita febris ratione. *Dividitur* dupliciter: I. Vel eſt *Critica*, quæ ſiſtenda & promovenda, vel *Symptomatica tempore*, quam natura à materiæ copia vel qualitate ſtimulata, ante coctionem, ſed cum virtutis robore inſtituit; quæ nec ſiſtenda nec promovenda, nec interdum naturæ relinquenda, ſed materia evacuanda, revellenda, alteranda. Vel *Symptomatica planè*, quæ à cauſa morbifica irritata, illaque quaſi invita fit, cui per ſuperiùs enumerata remedia occurrendum. II. Vel eſt *Colliquativa*, vel *Non*: de quibus vide ſequentem Differentiam.

Alia eſt *ſine febre*, quæ *Cognoſcitur* ex eo, quod humor rarò ſub propria forma: ſed mutatus excernatur; & quod à nimia cibor. corruptorum ingeſtione, vel aliis cauſis proficiſci, nullis ſignis indicetur; partis alicujus ſingularis affectæ nulla ſigna adſint. *Fit aliquando*, quando ſeroſi humores leucophlegmatiæ cauſa, per alvum excernuntur; vel quando hominibus ſanis, quibus ſerum in venis plurimum redundat, frigus autumni nocturnum aut matutinum, altius in corpus penetrans, à vaſis exterioribus, ſeroſos humores verſus interiora, & in majores venæ cavæ meatus repellit; qui tandem ad viſcera delati, & ad meſenterii ramos repentes, in inteſtinorum cavitatem confluunt. De Curatione nota: Medicamenta rectius *in ſolida forma* exhiberi. *Vomitoriis* oleum immiſcendum non eſſe. Incraſſantibus & abſtergentibus ſimul agendum. ſeroſitatem per *ſudores* optimè diſpelli.

IV. Alia eſt *Colliquativa*, quæ alias fluxus colliquativus vocatur: quæ *Cognoſcitur* ex eo, quod ex-

cre-

crementa ſint plerumque vario colore prædita, plerumque fœtida, aliquando pinguia & viſcoſa; quod adſit febris vel ardens, vel maligna, vel hectica, corpus ſtatim præter modum extenuetur, &c. Accidit in febribus ardentibus, hecticâ, phthiſi, inflammationibus, in quib. à calore ingenti non ſolùm humores in venis, ſed & proximum partium alimentum colliquatur; & ſi tenuius eſt, diſſipatur; ſi craſſius, ad ventrem confluit. *Curatio* eſt ut plurimum fruſtranea, in hecticis præſertim, & phthiſicis, quibus capilli defluunt. Refrigerantibus, humectantibus, & nonnihil adſtringentibus agendum: quæ non tam extra quàm intra adhibenda, ne caloris præter naturam effluxus impediatur.

Alia *Non colliquata:* de qua in tertiâ Differentiâ.

V. Alia eſt *ab Inteſtinis*, quando materia Diarrhœam ferens in iis exſiſtit, & tum in *Cauſa* ſunt 1. *Vermes* interdum, quorum ſigna præſtò erunt, & ſuis medicamentis pellentur. 3. *Venarum meſaraïcarum*, ut chylum non attrahant, qui ibidem collectus, inteſtina copiâ ſuâ ſtimulat, *obſtructio*; & *tum* chylus albus excernitur. atrophia, ſi fluxus diu duret, conſequitur. Aperientibus maximè agendum eſt, & quidem eis, quæ ſimul epati ſunt utilia, nec alvum irritant.

Alia *à Cerebro*, quod pituitam inſipidam vel ſalſam in inteſtina, noctu inprimis, ægro ſupino dormiente, mittit, quæ vel lubricam ventriculi & inteſtinorum tunicam facit, vel cibis commixta concoctionem labefactat. *Cognoſcitur* ex eo, quod ſigna infirmitatis cerebri adſint, & balbis maximè, propter humiditatem, familiaris ſit. In *Curatione* vitandi *gargariſmi* & maſticatoria, ne materia Catarrhi in ſtomachum trahatur. *Veſicatoria* ad primam & ſecundam cervicis vertebram apponi poſſunt.

Alia à *Ventriculo*, quæ *Cognoſcitur* ex ſignis affecti

ſti ventriculi. *Oritur*, vel à *cibis corruptis*, ſeu per ſe; *tum*, quia natura valdè irritatur, reliqui in corpore humores concitantur, mala diſpoſitio ventriculo inducitur. Diarrhœa periculoſa eſt; ſeu propter aſſumendi modum, & *tum* minus eſt periculi. Vel ab *humoribus*, ob vitiatam concoctionem *excrementitiis* ibidem collectis, qui interdum etiam aliunde mittuntur, ab hepate propter malitiam non attrahuntur, & expultricem ad excernendum ſtimulant.

Curatio nihil ſingulare habet.

Alia *ab Epate*, quod vel *obſtruitur*, aut in ſima parte, ubi de obſtruentibus agendum; aut in gibba, & tum Diuretica proſunt. Vel *bile nimis abundat*, & tum intemperati epatis ſigna aderunt. In *Curatione*, laudatur ratione adſtrictionis, *Caſeus antiquus*, comminutus, aqua aliqua refrigerante & adſtringente ablutus, & in ſartagine toſtus. Diuretica ne ſint acria.

Alia à *Liene*, qui humorem melancholicum collectum, vel aliunde acceptum deponit, ita ut dejectio, picis inſtar interdum nigra ſit, propter ſanguinem ex aperto in hypochondriis vaſe in inteſtina effuſo, ibique in nigredinem exuſto; *& tum* Lienis affecti ſigna adſunt. Sanguis extra vaſa elapſus & concretus, ſi ſiſtatur lipothymiam & alia gravia mala infert. Scorbuticum malum interdum concurrit. Ne humor mordax inteſtina exulceret, clyſteres detergentes & temperantes ſæpè injici debent.

Alia *ab Vtero*, quando humores & menſes detenti ad epar deducuntur, inde ad inteſtina. *Tum* periodi interdum ſervantur. Ratio menſium in Curatione habenda eſt.

PVN-

PUNCTUM III.

De Dyſenteria.

Dyſenteria eſt alvi frequens cruenta, & purulenta, cum dolore ventris, & inteſtinorum exulceratione, à materia acri, erodente, & peculiariter inteſtinis infeſta, dejectio.

Nomen Dyſenteriæ etiam Diarrhœæ tribuitur, in qua humores qui excernuntur tormina inferunt, licet exulceratio abſit: & cum hac, ſi ſanguis interdum excernitur, fit id à reſeratione vaſorum potius, quàm inteſtinorum exulceratione.

Signa ſunt, frequens alvi dejectio, quia inteſtina ab humoris acrimonia ſtimulantur; interdum continua, ſi materia ſuppeditatur, interdum periodicè de tertio in tertium rediens. Dolor ventris ac tormina præſertim excernendi tempore, & paulò ante excretionem. quæ excernuntur, ſunt modò bilioſa, & varia, modò mucoſa & cruenta, modò toto genere à naturali excrementorum genere aliena. Febris interdum ſtatim in principio, interdum ubi per aliquot dies affectio duravit, propter inquietudinem & putredinem oboritur. Differentiam à *fluxu hepatico*, vide in hujus capite. Ab *abſceſſu*, ad cujus eruptionem eliquationes quaſi puris conſequuntur, differt, quod in iſto dolor pulſatilis juxta affectum locum præcedat, neque morſus neque decurſus adſint, &c.

Cauſa ſunt humores acres inteſtina erodentes, iiſdem peculiariter infeſti, & neſcio quid antimoniale, helleborinum, vel aliquid pulmoni marino, pulmoni, & cantharidibus veſicæ infeſtis, ſimile continentes. Hi per contagium dyſentericum infecti, in venas & arterias penetrantes, fermentationem efficiunt, & ſimilem ſibi diſpoſitionem, per μίασμα, toti maſſæ ſanguineæ imprimunt, ac eandem cum aliis humoribus more purgantium concitant: pra-

vam

vam quoque diſpoſitionem inteſtinis affigunt, ita ut chylus præterfluens, in humorem vitioſum mutetur, nec fæces alvi naturalem elaborationem & qualitatem recipiant. Interdum occultis aſtrorum influentiis, in corporibus humanis tales redduntur. Hinc pueri lactentes, qui in aërem liberum nunquam venerunt, & lacte materno tantùm alebantur, dyſenteria interdum afficiuntur. *Dant* autem iis *ortum*, *Aqua* per plumbeos & veteres canales derivatæ. *Aër* vernus poſt Hyemem ſiccam & Aquiloniam pluvioſus & Auſtralis, tum propter prohibitam humorum exſiccationem; tum propter vim putreſcentem in humido validam: Calidus & ſiccus, inde initio Autumni & fine Æſtatis morbus excitatur, & in calidiſſimis regionibus potiſſimùm viget. *Cibi* pravi & inſoliti. hinc in Ægypto & India, quia carnibus animalium, quæ caſſia fiſtulari nutriuntur, veſcuntur, frequens. *Fructus* autumnales, tum quod facilè putreſcant, tum quod eos qui putreſcunt, adſtrictione retineant. Vvarum & muſti uſus, quod fermentationem faciant, & à rubigine, carbunculo, nebulis, facillimè afficiantur.

Curatio eſt *difficilis*, in mulieribus, propter mollitiem & virium dejectionem: in pueris, propter humidiora, & ideò putredini obnoxia inteſtina; in ſenibus, propter magnitudinem cauſæ, id eſt, humorum acrimoniam in corpore indiſpoſito, & virium dejectionem. *Dubia ſpei*, ſi dejectiones ſint ſinceræ, id eſt, nulla aquoſa humiditate permixtæ. ſi ei effuſio puri ſanguinis adveniat, venas enim majores eroſas indicat. ſi cibi faſtidium cum febre affligat, quia ventriculo in conſenſum tracto, concoctio labefactatur, & ulceroſa aliqua in inteſtinis putredo adeſt. ſi vomitus bilioſus initio oboriatur, quia magna vis bilis æſtuantis indicatur, quæ ventrem ſuperiorem & inferiorem turbat. ſi dejectio ſit continua, vel

ea ceſſante novus fluxus dilutus, cruentus, inſtar hepatici, aut fœda Diarrhœa ſubſequatur. ſi cum febre, aut variis alvi dejectionibus aut epatis inflammatione, &c. invadat. ſi mulieri gravidæ accidat, nec poſt ſecundinæ & fœtus excluſionem remittat. *Alicujus*, ſi excrementa mutentur, niſi mutentur in prava. ſi ructus vel crepitus ventris ſuperveniat, quia naturam coctionem incipere indicio eſt. ſi lienoſis ſuperveniat, quia humores melancholici tranſponuntur, ubi bene ſanguis melancholicus, in inteſtinis concretus, ab atra bile diſtinguendus eſt. ſi maniam excipiat, quia materiam à capite ad inferiora transferri indicio eſt. *Nullius ferè*, ſi ſua ſponte, nulla præcedente febri, neque concoctione bona apparente, atra bilis excernitur quia nihil à cancro exulcerato differt. ſi convulſiones & deliria ei ſuperveniant. quia materiam ad caput & genus nervoſum ferri, indicant. ſi carunculæ dejiciantur; quia nec ſubſtantia inteſtinorum regigni, nec cicatrix tam magnæ exulcerationi obduci poteſt. ſi quis ex aliquo morbo acuto relevatus, ea corripiatur, quia vires ſuſtinere non poſſunt. ſi in progreſſu morbi ſingultus ſuperveniat. ſi puſtula nigra, ſimilis orobo, poſt autem ſiniſtram, cum ſiti magna, appareat: quia mortem in vigeſimo futuram ſignificat.

Peragitur Curatio, I. *Humorum* ad inteſtina ruentium *revulſione & derivatione*, ubi locum habet *vena-ſectio*, ſi ſanguinis adſit copia. ſi vehementer cum humoribus ad inteſtina ruat. ſi vel ſit, vel metuatur, inflammatio. ſi febris continuo affligat. ſi calidum epar materiam ſuppeditet. *Nota tamen*, paulatim eſſe evacuandum, tempeſtivè & intra primos dies, ne vires dejiciantur. medianam vel epaticam anguſto foramine ſecandam: malleoli, ſi evacuatio ſolita ſubſiſtat tundendam. II. *Humorum erodentium evacuatione*, ita ut ferociora, quia humores

mores ad inteſtina movent, vitentur. purgatio ab initio, antequam major exulceratio ſequatur, fiat; & ut humor tollatur, ſæpiſſimè. Laudantur, ſyrupus *roſarum ex infuſione roſarum pallidarum* paratus, *Myrobolani*, *Tamarindi*, *Rhabarbarum* in infuſo, ſine toſtione primò, mox toſtum, ſi paulò adſtringendum. *Mechoacanna*, cujus uſu frequentiore alvus ſiccatur. Decoctum *Myrobalanorum*, quod apud Sennertum vide. III. *Humorum eorundem abſterſione*, per clyſteres, ex hordeo, vitellis ovi, melle roſato, ſaccaro, & aliis, prout exulceratio major eſt vel minor, factos. IV. *Doloris mitigatione*, cui inſerviunt, *Lac vaccinum*, modò corpus ſit purgatum, & febre præſente, cum aqua plantaginis miſceatur, vel cum ſilicibus decoquatur, cum vitellis & mucilagine, ſeminum cydonior. per clyſterem injectum. *Thapſus barbatus*, ſævum hircinum eidem inditum, clyſter ex *capite vervecino*. apud Sennertum deſcriptus. V. *Fluxus adſtrictione*, per medicamenta in Diarrhœa relata, quibus adde *ſorba* cruda, ſi fluxus eſt deſperatiſſimus, *Nucem moſchatam* in cineribus toſtam, ſi febris abeſt, *Decoctum argillæ furnariæ* in lacte chalybeato, *Theriacam recentem*, ſi inflammatio non acceſſit, Pulviſculum *ſtercoris canini* per triduum oſſibus nutriti, cum lacte caprillo hauſtum. *Laudanum opiatum.* Iſta verò ita adhiberi debent, ut modò calida, modò frigida dentur. Refrigerantibus calida concoctionem juvantia miſceantur. Omnia in parva quantitate, ne fluxus ſubito ſiſtatur; ſæpius, quia diu in inteſtinis non hærent, exhibeantur. VI. *Mundificantium*, *ulcus cavum implentium*, &c. uſu, in quibus obſerva, cum detergentium uſu dolor exaſperetur, reddito clyſtere, alium ex lacte injiciendum eſſe. VII. *Topicorum applicatione*, de quibus *notandum.* Adſtringentia in macilentis potius, quàm

obeſis valere, cum in his penetrare non poſſint. Nec facultate nec actu admodum frigida eligenda. Acetum vel vinum album tenue iis admiſcendum. Cataplaſmata in Dyſenteria à bilis acredine non valere, cum mordacitatem relinquant. VIII. *Diæta*, in qua locum habet, panis bis toſtus, lac amygdal. dulcium, ſaccari farina, &c.

Differentiæ Dyſenteriæ ſunt variæ.

I. Alia eſt *Fiens*, quando exulceratio in ſuperficie tantum inteſtinorum incipit, & mucoſum quid exiguo admodum cruore perfuſum ejicitur. *Mucus* iſte, vel eſt pinguedo inteſtinorum abraſa; vel mucus, quo inteſtina ad faciliorem excrementorum tranſitum oblinuntur: vel denique pus ex ſanguine & humoribus ad inteſtina affluentibus, & ibi ab iiſdem φλεγμονώδην διάθεσιν patientibus, temperie everſa, ortum.

Alia eſt *facta*, quando eroſio altius penetrat, & vel fibræ pelliculæque interioris tunicæ cum ſanguine exeunt: vel fruſtula ſubſtantiæ carnoſæ de propria inteſtinorum ſubſtantia deciſæ, cum ramentis membranoſis, cruoreque plurimo, ac purulentia excernuntur, quæ extremus malignitatis gradus eſt.

II. Alia eſt *Inteſtinorum tenuium*, in qua dolor propter ipſarum membranoſitatem acutiſſimus, alvi longior poſt tormina excretio, Cruor cum ſtercore exquiſitè propter longiorem viam miſcetur, ſanguis magis nigreſcit. Medicamenta purgantia per os ſunt exhibenda. Incurabilis ferè eſt.

Alia *Craſſorum*, in qua dolor eſt minor, propter ipſor. carnoſitatem: præcipuè circa umbilicum percipitur, propter ſitum. alvi poſt tormina cita fit excretio. Cruor & purulenta materia alvi excrementis ſupernatant. *Nota*, plerumque inteſtina craſſa attingi. attactis medicamenta optimè per clyſteres exhiberi. interdum ventriculum & partes vicinas in con-

ſenſum

ſenſum trahi. interdum ventrem è regione ulceris & foraminis ob communicatam illi putrefactionem perforari.

III. Alia eſt *ab Externis*, nempe aut *venenis*, cujus curatio peragitur vomitu. Obtundentibus dum vellicant, ut lacte, Oryza juſculis pinguibus. Antidotis, præcipuè *Smaragdo præpar.* ad gr. vi. ſed per decem horas à cibo abſtinendum & ſudandum. Aut *Pharmacis purgantibus* vehementioribus; & tum, ſi Curationem ſpectes, prodeſt poſt abſtergentia Lactis tepidi potus, Theriaca recens, &c.

Alia *ab Internis*, de quibus inferiùs.

IV. Alia eſt *Epidemia & maligna*, in qua Alexipharmacis agendum, inter quæ C. C. Terra ſigillata, *Corallia*, *Sapphirus*, *Scordium*, *pulvis Bezoardicus aureus*. purgantibus eadem miſceantur.

Alia *ſimplex*, cui ſuperiora applicentur.

V. Alia eſt à *Bile flava*, à qua plerumque incipit, quæque nunc in ventriculo, nunc in inteſtinis gignitur, nunc ex veſicula, venis meſaraïcis, toto corpore ejicitur.

Alia à *Bile atra*, quæ ſi ratione κρίσεως febrilium morborum excernatur, curari poteſt. nonniſi præmiſſa temperatione purgari, & quidem lenioribus debet.

Alia à *Bile praſinâ & æruginoſâ*, quæ quamvis exſurgente natura ejiciatur, tamen non ſtatim.

Alia à *Pituita ſalſa*, quæ interdum in capite à calore majore, interdum in ventre producitur: ad inteſtina delata, & lentore ſuo ipſis diutius inhærens, ea exagitat, tandem exulcerat. Difficulter curatur. *Agarico* & *Mechoacanna* benè exſtirpatur.

PVNCTVM IV.

De Fluxu alvi ſanguineo & Epatico.

I. F*Luxus alvi ſanguineus Cognoſcitur*, tum ipſo viſu; tum ex eo, quod ſine dolore & exulceratione excernatur. *Oritur* 1. Ob *copiam*, profectam *vel* ab intemperie hepatis calida; & tum, plethoræ ſigna aderunt. excernitur ſine dolore, & corporis extenuatione; urina eſt tenuis, ſubaurea; ſitis urget, tam ob abſumtionem humidæ ſubſtantiæ, quàm ob epatis caliditatem. In *Curatione* victus imminuendus eſt. Epar per cichoracea & alia refrigerantia appropriata, lac chalybeatum, &c. corrigendum. ſi bilis admiſcetur, evacuanda. *Vel* à membri alicujus præciſione, & tum, ſanguis ordinariè mitti debet. *Vel* ab Evacuationis conſuetæ ſuppreſſione; & tum frictionibus agendum, ſuppreſſio aperienda. II. *Ob ruptam vel apertam venam*, quod *Cognoſcitur* ex eo, quod vomitu etiam effundatur. aliquis vehemens caſus præceſſerit. lipothymia ob putredinem in ventriculo inducatur. Curatio eſt difficilis.

II. *Fluxus hepaticus*, eſt vel *Exquiſitus*, qui ex eo *Cognoſcitur*, quod id quod exit, ut lotura carnis animalis recens mactati dilutè rubeat, non concreſcat, frequentiùs effluat, non tamen tanta crebritate, ut in dyſenteria; ſine mordicatione, nec tamen ſine dolore gravante; palpebræ inflentur, pedes tumeant, excrementa ſint cruda. *Oritur* ab imbecillitate Epatis, & calidi innati in eo defectu, à cauſis diſſipantibus vel ſuffocantibus. *Curatio* feſtinanda, quia morbus ad cachexiam, hydropem, & tabem ducit. *Difficilis* eſt, incipientis & in juvenibus. *Nulla fere*, inveteratæ, & in ſenibus. ſed & illis, quibus ſputum cruentum, ſubpallidum, ſive bilioſum meracum, obvenit. Excludit purgantia, & ſolis medicamentis alterantibus & roborantibus, cibis miſtis (commendantur epata

gal-

gallinarum, teſtes pullor. anſerum) perficitur. Vel *ſpurius*, in quo ſanguis *Aut* eſt acris, ob permiſtionem bilis: *Aut* craſſus, ob diuturnam in hepate vel alibi moram: *Aut* feculentus, ob epatis limoſitatem, quod lien partes feculentas non attrahat.

TITVLVS IV.

De Recti inteſtini affectibus.

CAPVT I.

De inteſtini recti morbis.

INteſtini recti morbi ſunt: *Inflammatio*, *Verrucæ*, *Rhagades & Fiſtula.*

I. *Inflammatio* fit vel à cauſis violentis, vel à medicamentis, & cauteriis corrodentibus. *Cognoſcitur* ex dolore acri & lancinante, in unâ eâdemque ſede defixo, deſidendi cupiditate inani, & qua præ obſtruentis tumoris magnitudine nihil minimumve dejicitur. *Curatio* eſt *difficilis*, tum quia pars acuto ſenſu prædita eſt, tum quia excrementa alvi, applicationem impediunt: tum quia ob loci caliditatem & humiditatem in ulcera morbus degenerat.

II. *Verrucæ* ſunt aut *Condylomata*, ſeu tumores pelliculæ ani, tubercula nimirum dura & occalleſcentia, ex humore melancholico excreſcentia, tædio quàm dolore moleſtiora. Aut *Thymi* ſeu verrucæ aſperiores, anguſtam baſin & latam ſuperficiem habentes, quæ in eadem facilè ſanguinem fundunt, qui ſi multum excreſcant, *Ficus* dicuntur; ſi ſanguinem fundunt, peſſimi ſunt, ſi præſertim cancroſitas accedat. Aut *Criſtæ* ſeu carnis excreſcentiæ ex præpoſtera Venere ortæ. *Tolluntur* vel *Cineribus ſtercoris murium*, cum vino coctis & applicatis: vel *conchyliis oblongis* juxta flumina repertis, calcinatis, & eodem modo coctis & applicatis. Ne renaſcantur, *Cinere ſarmentorum* vitis cum aceto illiniri debent.

III. *Rhagades* ſeu *Fiſſuræ* ſunt oblonga ani ſine tumore ulcuſcula, eaque ſuperficialia vel profunda: calloſa, vel callo carentia; humida & ſaniem fundentia, vel ſicca & cancroſa. *Oriuntur* 1. A *fæcum duritie nimia*, quæ in exitu cutem rumpunt. 2. Ab *intemperie ſicca*, acres humores, interdum & malignos conjunctos habente, ubi humectantia locum habent. 3. Ab *humorum acrium, erodentium*, & lentorem quendam, ob quam parti adhærent habentium *affluxu*, & tum pruritus & dolor acerrimus cum ardore infeſtat. Evacuantia lenia & humectantia eſſe debent. *Virulentiæ*, quæ ſe tetro odore & ſanie prava prodit, ratio eſt habenda. Clyſter ex *mucilag. tragac. ſemin. pſylli ana unc. j. ſ. Butyri non ſaliti unc.* iii. *ſaccari rub. unc. j. ol. violar. unc.* v. laudatur.

IV. *Fiſtulæ*, inflammationes, tumores & ulcera ani malè curata ſequuntur. *Cognoſcuntur* ex orificio anguſto, ſinu verò intus latente. Excernitur inde ſanies aliquando aquoſa, aliquando virulenta. *Dividuntur* in eas quæ *non penetrant*, ſeu in inteſtinum rectum, ſeu in veſicam, quod ſtylo immiſſo deprehenditur; quæ, ſi magnum incommodum non adferunt, decocto duntaxat agrimoniæ cum pauxillo aluminis, *mundandæ* ſunt: & foramen, ſi nimis anguſtum, medulla ſambuci, ne ſanies retineatur, dilatandum: quod, ſi *curari debent*, univerſalibus præmiſſis, eluendæ, dilatandæ, & incidendæ ſunt. Et eas quæ *penetrant*, vel *ad inteſtinum rectum*: & tum per eas fæces alvi excernuntur, liquor immiſſus per inteſtinum exit: vel *ad veſicam*; & tum urina per eas redditur. Vel *ad utrumque*, & tum crepitus è pudendo perinde ac podice emittitur. Hæ omnes raro curantur. Inter conſolidantia laudat *Ioël* pulverem *Mercurii præcipitati* inſperſum, emplaſtro communi impoſito. *Auripigmentum* præpara-

paratum, vel in oleum redactum, inſperſum, em-
plaſtro dicto ſuperpoſito. Si fiſtula eſt *in ſphinctere*,
fæces alvi ſponte prodeunt. Vide de illis Hippocra-
tem.

V. Huc pertinet & *Intertrigo*, quæ eſt *partium a-
no vicinarum excoriatio ob motum vehementiorem
exorta*. Curatur ſævo cervino & hircino.

CAPVT II.

De Recti inteſtini ſymptomatibus.

RECti inteſtini ſymptomata ſunt: *Pruritus ani*,
Teneſmus, *Hæmorrhoïdum fluxus*, *& eorundem
ſuppreſſio.*

ARTICVLVS I.

De Pruritu & Teneſmo.

P*Ruritus ani eſt ejuſdem doloroſa quædam titilla-
tio.*

Signis opus non eſt. *Differentiæ* à cauſis ſumun-
tur. I. Alius eſt ab *Humoribus acribus*, *ſalſis &
viſcidis*, ſphincteri adhæreſcentibus, qui evacuan-
di: podex verò decocto folior. malvæ, violar. roſa-
rum, cum aqua plantaginis & pauco alumine eluen-
dus. II. Alius à *fæcibus relictis*, quæ decocto ver-
baſci benè abluuntur. III. Alius à *vermibus*: de
quibus ſuo capite. IV. Alius *ab Vlcere*, ad quod cu-
ratio obvertenda.

II. *Teneſmus eſt aſſidua per alvum ejiciendi cupi-
ditas, cum dolore, in qua vel nihil, vel pauca muco-
ſa dejiciuntur.*

Signa non eſt quod addam. prolabitur interdum
inteſtinum rectum, & urinæ ſtillicidium vel difficul-
tas, propter vicinitatem ac conſenſum harum par-
tium accidit.

Cauſa eſt, quicquid inteſtini recti extremitati affigitur, & ejus facultatem expultricem ſtimulare poteſt: quid autem illud ſit, in Differentiis exponetur.

Curatio non eſt negligenda, quia ex neglecto ulcus ſordidum ſæpe relinquitur, quod interdum in fiſtulam tranſit. Reſpicit Cauſas & dolorem, qui mitigandus.

Differentiæ ſumuntur à Cauſis.

I. A *nimia inteſtini recti refrigeratione*, qui decocto flor. verbaſci chamæmeli, melil. anethi, cum ſemine lini, fœnugræci furfur. tollitur.

II. A *Calculo*, aut *Vermibus*: de quibus ſuo loco vide.

III. A *cauſa dyſenteriam inferente*, & tum eadem ferè, quæ dyſenteriæ, curandi ratio. Clyſteris quantitas ſit parva, ulcus abluatur, & conſolidetur. Valet *Mucilago ſemin. Cydonior.* & pſyllii, cum aqua plantag. ſolani, liquida extracta, addito bolo Armeno, vel aloë lota, per clyſterem injecta.

IV. Ab *humoribus bilioſis*, vel *pituitoſis & ſalſis*, eidem adhærentibus: ubi habet locum clyſter ex jure *carnis vervecinæ*, cum ol. ceræ gutt. aliquot injectus, &c.

ARTICVLVS II.

De Hæmorrhoïdum fluxu, & ſuppreſſione.

HÆmorrhoïdum *fluxus eſt nimia ſanguinis per venas hæmorrhoïdales dejectio.*

Signis hic affectus opus non habet. Primò fluit ſanguis niger, feculentus & craſſus, & deſtillando quaſi effluit, dum podicem tergunt: dein bonus ac rutilus, tandem citrinus & pallidus. Inde crura labaſcunt, coxæ dolorem gravantem ſentiunt, faciei

color vitiatur. Interdum periodos ſuas obſervat, interdum negligit.

Cauſa eſt, quicquid vel expultricem venarum & arteriarum, jecoris vel lienis irritat; vel retentricem earundem lædit.

Curatio ſuppreſſionem indicat, quæ *Revulſione* per venæſectionem, & *adſtringentium* externo & interno *uſu* perficitur. *Extra* à proprietate valent, *Cingulum ex foliis hellebori nigri* conquaſſatis, recentibus, nudo corpori circumdatum, ad quod ſi puſtulæ excitentur, dolor ſuis remediis tollatur. *Spongia*, quæ in balneorum hypocauſtis ſub ſcamnis naſcuntur, ſi in olla nova in pulverem comburantur, & inſpergantur. *Colcothar*, ſive craſſamentum illud ab olei vitrioli deſtillatione relictum, ſi eo tangantur, unâ relictâ. *Intra* commendatur *Eſſentia Martis*: de qua apud Hartmannum. Confectio è *ſcoria ferri*. Conſerva roſarum antiqua cum bolo armeno, &c.

Differentiæ à partibus & Cauſis ſumuntur.

I. Alius eſt *Internæ*, quæ à ramo ſplenico oritur, per meſenterium circa colon & inteſtinum rectum extenſa, in muſculis ani & inteſtino interiore, ſociam arteriam habens, ipſa unica, terminatur. *Cognoſcitur*, ex pondere circa ſedem, egerendi difficultate, clyſteribus, glandulis, aut inſtrumento; ſed & ſi cucurbita, quod Zacutus fecit, applicetur.

Alius eſt *Externarum*, quæ à venæ cavæ ramo epigaſtrico procedunt, & in externas recti inteſtini partes ani ſcilicet muſculos, diſſeminantur: duæ autem ſunt, arteriam ſociam ab hypogaſtrica habentes. Videntur tamen omnes inter ſe communionem habere. *Cognoſcitur* ipſo viſu: & quia major eſt, periculoſior etiam erit. In *Curatione* externa commodum locum habent.

II. Alius eſt *vitio ſanguinis*, qui vel *multus*: &

tum ſigna plethoræ adſunt. Revellendum per venæ cubiti ſectionem; vel ſi vires non ferunt, cucurbitularum lumbis, vel hypochondriis affixionem. Vel *Acris & tenuis*, & tum magis meridionalibus accidit, maribus præſertim qui ſanguinei. Seroſi humores, ſi vires ferunt, evacuari debent. ſin minus, refrigerantibus & incraſſantibus, inter quæ portulaca, trochiſci de ſpodio & carabe, prævalent, utendum. Vel *fluit ex hepate*; & tum aquæ, in qua carnes recens mactatæ lotæ ſunt, aſſimilatur. *Coralliorum ſyrupus* prodeſt. Vel ex *ſuperioribus partibus*; & tum ſanguis niger eſt & retorridus. Vel ex *Meſenterio*, & tum paucus, ſubalbidus & ſeroſus. Vel ex *inteſtinis*, & tum cum excrementis commiſcetur.

Alius *vitio venarum*, quæ vel *ſunt aperta*, in quo caſu utendum κολλητικοῖς, ut fungo qui crepitus lupi dicitur, &c. Vſtione & ſectione, quæ tamen periculoſa, in inveteratis præſertim ac diuturnis. Vel *Exeſa & rupta*, & hæc dejectio hominem in hydropem & alios morbos conjicit.

II. *Hæmorrhoïdum ſuppreſſio eſt ſanguinis per venas ani elabi conantis interceptio, unde iſta in tumorem cum dolore elevantur.*

Signa ſunt, Tumor & tubercula in capitulis venarum ani, modò dura & verrucis ſimilia, modò mollia moralia dicta, modò purpurea & uvæ granis ſimilia, dolor punctorius, modò mitior, modò gravior, diſtentis venis, quarum ora tanquam ex capitulis prominent, & membranâ, quæ venarum orificiis prætenditur, intenſa & compreſsâ.

Cauſa eſt ſanguis fæculentus & craſſus, elabi cupiens.

Curatio eſt *feſtinanda*, tum quia hydropem, ſi ſanguis ad epar recurrat, minatur, tum quia niſi tempeſtivè ſuccurratur, ratione magnæ attractionis, & humorum affluxus, inflammationem, apoſtema vel fiſtu-

fiſtulam inducit. *Peragitur* I. *Doloris mitigatione*, qui ſedatur mica *panis hordeacei* in lacte muliebri macerata, addito ovorum vitello & croco: tollitur, *laudano* in lacte muliebri diſſoluto, & cum melle adhibito, ſed maximè *butyro*, *ſaccaro*, *ſeu anima Saturni*, *ſcarabeis* pillularibus in oleo lini ad conſumtionem animalculorum coctis, *cineribus ſuberis* exuſti, cum axungia capi coctis, unguento ex linaria: de quo vide *Hartmannum*. II. *Apertione*, præmiſſis univerſalibus, per hirudines applicatas; vel antequam id fiat, per unguentum ex *medulla colocynthidis*, & oleo amygdal. dulcium. per ſuccum *caparum* cum aloë miſtum, & panno aſperiori fricando appoſitum; Clyſteres acres plus inteſtina lædunt, quàm hæmorrhoïdes cient. Niſi vehementer tumeant & doleant, naturæ debent permitti.

In Differentiis *internarum* & *externarum* venarum habenda eſt ratio. *Illarum* ſuppreſſio ani expreſſione, & ſpecillo eidem immiſſo percipitur. *Harum* viſui occurrit.

TITVLVS. V.

De Meſenterii affectibus.

CAPVT I.

De Meſenterii Intemperie & Obſtructione.

MEſenterii affectus ſunt, *Intemperies*, *Obſtructio*, *Inflammatio*, *Abſceſſus* & *Dolor*.

I. *Intemperies Meſenterii* plerumque eſt calida & ſicca, quæ à materia ſimili oboritur, quæ vel ibidem colligitur, vel aliunde tranſmittitur. *Colligitur* vel in *venis & arteriis* ipſius: & tum, quia pectoris maximus eſt cum hæmorrhoïdali arteria conſenſus, quod truncus ex quo arteria oritur, â corde deſcendens, in primo ſtatim exortu, intercoſtales ramos pro-

propaget, pectoris & diuturni quidem ſentiuntur dolores: vel etiam *in glandulis*, laxitate ſua materiam facilè imbibentibus. *Curatio* non eſt negligenda, quia hydropem ſiccum præcedere ſolet. Nihil autem ſingulare habet; hoc excepto, quod per illas arterias non ſolùm primæ viæ, ſed etiam univerſum corpus expurgari, ſive cathartica exhibeas, ſive clyſteres infundas, poſſit. & hæc fortè cauſa eſt, quod medicamenta purgantia umbilico applicata alvum movent.

II. *Meſenterii obſtructio* eſt duplex; Alia, *quando venæ lacteæ ſunt obſtructæ*: quod *Cognoſcitur* ex eo, quod fluxus alvi chyloſus & albus infeſtet, & atrophia, materiâ ad corpus nutriendum neceſſaria denegatâ, inſequatur; *Oritur* id, ſeu à chylo craſſo, crudo, lento, viſcido, ex ſimilibus cibis genito; ſeu à glandularum tumore eaſdem comprimente. Alia, *quando venæ meſaraïcæ intercipiuntur*, quod *Cognoſcitur* ex eo, quòd materia coërcita, diſtentionis & gravitatis ſenſum excitet, arteriarum circa dorſum pulſationes ſint moleſtæ, à ſumto cibo malum incrudeſcat, & ventriculus comprimatur, &c. *Oritur* id vel à *vaporoſis* & craſſis flatibus; vel ab *humoribus acribus*; & *tum*, dolor eſt vehementior, interdum, evaporatione perſeverante, málum univerſam thoracis cavitatem occupat, ut aliquid ſuffocationi ſimile præſto ſit; interdum tumor circa os ventriculi concitatur, ructuſque inanes, ſuppreſſis iis, quæ per inferiora excluduntur, producuntur. *Curatio* peragitur 1. *Aperientibus*, & illis quidem clementibus, robur Epati & ventriculo conciliantibus, penetrantibus, incidentibus, exſiccantibus, putredinem lenientibus, & pauliſper ſtringentibus. non dulcibus, ſed amaris, in electuariorum vel pillularum formam redactis, ſed ut liquor pòſt hauriatur. *Tartareis*, niſi ſalſedo vel acredo humor. obſtet, *Oxymel*

mel redolentibus. II. *Purgantibus*, niſi flatulentia obſit, & illis lenibus, non continuis, ὁμοιοτρόποις. per Epicraſin datis, liquidis. III. *Vomitoriis*, ſed non violentis. laudatur *eſſentia geniſtæ* Plateri. IV. *Diureticis* craſſos humores fundentibus, &c. Epar roborant, *pillulæ de ſcoria ferri* Leonii. *Antidotus ex chalybe Mercati*. Arcanum *ex vitriolo, ſulfure, & ſalicibus* Penoti, &c.

CAPVT II.

De Meſenterii inflammatione, & Abſceſſibus.

MEſenterii inflammatio eſt ejuſdem tumor, ab humoribus cùm ſanguine nutriente in ſpatia ipſius effuſis, vel glandulis altius impactis, & calore externo accedente putreſcentibus, exortus.

Signa ſunt, febris lenta, plerumque ſemitertiana, dolor lumborum, nunc in utraque parte, nunc in dextra, qui ſe ad anteriorem regionem ventris, ſupra & circa ventriculum extendit, alvus ſuppreſſa, egeſtiones chyloſæ, quas ut plurimum ichor tenuis, modò ſincerus & citrinus, modò fæcibus, permiſtus inſequitur. *Differt* à doloribus *ventriculi*, *uterinis*, *Colicis & Nephriticis*, ſignis in ipſis expoſitis. A *pinguedine ventris*, quia hic manu totus comprehenditur, quod ſummæ cuti inhæreſcat, ſecernique à muſculis abdominis poteſt. A *muſculorum abdominis tumore*, quia is, circa preſſum, dolore afficit, nec alvum ita remoratur.

Cauſa in Definitione expoſita eſt. *Effunditur* ſanguis eò, quia ipſi ad inteſtina præcluſa via eſt, ſeu ab adſtringentibus, quod in dyſenteria malè curata accidit; ſeu ab humoribus copioſis, craſſis, lentis, confertim ad inteſtina ruentibus.

Curatione non eſt *negligenda*; Periculoſa namque tum propter febrem, qua æger contabeſcit; tum propter

pter putredinem, quâ meſenterium corrumpitur. Extenditur verò interdum ad quadrageſimum, interdum octogeſimum diem: interdum per vitæ tempus durat, febre & colicis doloribus mox redeuntibus, mox ceſſantibus. *Peragitur*, ut in aliis inflammationibus modò nota. Refrigerantia benigniora eſſe debere, ne materia magis impingatur. *Purgantia* vel nulla, vel lenia, nec in principio, ne plus attrahatur; ſed inflammatione ad concoctionem tendente. Sed nec *Caſſia* in curationis auſpicio ſatis tuta.

Quantum ad *Differentias*, Aliquando *inteſtina ſimul inflammantur*; *& tum* omnia ſunt aſperiora. Aliquando *inflammatio circa glandulas hæret*; & *tum* leviora. Aliquando *jecur vicinum in conſortium trahitur*; & *tum* febris ardens magna ex parte præcedit, malo deinde ad ſuppurationem vergente, lenta inſequitur.

II. *Abſceſſus meſenterium* infeſtantes ſunt varii: Nam I. Si *locum* ſpectes, *vel* ſunt ſupra umbilicum; *vel* infra, *vel* circa. II. Si *conſtitutionem*, interdum meſenterium ex *multis magnis ſcirrhis* conflatum invenitur. Interdum *lapilli* in eo reperiuntur. Interdum *infinitos* habet *abſceſſus*, ſine ſenſu ac dolore, folliculo proprio incluſos, ac gypſeam, glutinoſam aut liquidam materiam continentes. *Cognoſcuntur* autem difficulter, & interdum nonniſi poſt mortem, ſi tamen venter intumuit, & ſymptomata adſunt, nec hydropis vel alterius alicujus affinis morbi, ſigna præſto ſunt, ſuſpicari de illis debemus. *Excluduntur* autem prodigioſè. *Aliquando* ſponte ad alvum hæc ſaburra erumpit, & non rarò facto circuitu revertitur. *Aliquando* inter peritonæum & abdominis muſculos copioſè profuſa, vel in cavitatem ventris rupto peritonæo defluit, aut per abſceſſum exterius erumpit, &c. *Aliquando* ægro benè ferente id accidit. Aliquando eidem mortem accelerat. De eorum

Cura-

Curatione hæc in genere notanda: 1. Alvum ſemper debere eſſe fluidam. 2. Reſolventibus materiis, ſed levibus, vim aromaticam habentibus, blandè ſtringentibus, feſtinandum. 3. Inter detergentia, *Syrupum Mercati ex chalybe*, palmam obtinere. 4. Ad conſolidandum, *Terebinthinam Cypriam*, quovis modo præparatam, inprimis ſi materia peccans in lumbis ac circa renes deliteſcit, omnibus præferendam. 5. Ad citiorem abſceſſus maturationem *balneum aquæ dulcis* frequentandum. 6. Vires etiam egregiè *Eſſentia perſicariæ* cum oleo chalcantino roborari. 7. Acidulas, quod facultate penetrandi & extersoriâ ulcera erodant, & temperiem peſſumdent, vitari debere.

CAPVT III.

De Meſenterii dolore, & Omenti ac Pancreatis affectibus.

Dolor Meſenterii eſt triſtis ipſius ſenſus, qui à materia calida & acri, in membranas ipſius detruſa oritur, cum ventris & lumborum perpetuo dolore, per intervalla, autumnali præcipuè tempore accedente, affligit, interdum & in caput & totum corpus diſtribuitur.

Signa *Futuri* ſunt, Icterica diſpoſitio in oculis ac temporibus paſſim conſpicua, appetitus deperditus, hypochondriorum gravitas increſcens, alvi dejectiones raræ, urinæ rubicundæ. *Præſentis*, flatuum & excrementorum ſuppreſſio valida, dolor ventris & lumborum vehemens, remediorum per vomitum exturbatio, clyſterum ſucceſſus rarus, &c. vires ex pulſu æſtimandæ non ſunt. Eſt enim hic in omni gravi dolore exiguus. *Invaleſcentis*, Ægri ſpem omnem deponunt. nephritis magna ex parte vires acquirit, vicini abdominis muſculi, & peritonæum ab in-

interna putrilagine ſaniem concipiunt, dolores in univerſum abdomen ſeſe diffundunt, imò ad extremos artus, maximè tamen ad humeri articulos ac pedes tranſeunt, tandem convulſorii motus exercent. *Diſtinguitur* à doloribus *Vteri*, *Renum*, *Ilii*, *Iſchiadico* ſignis, quæ ibi tradita ſunt.

Cauſæ ſunt, Humores acres, putridi, & qualitate omnibus viſceribus, hepati inprimis & ventriculo inimica, imbuti, qui in meſenterium, quod nihil aliud eſt quàm peritonæum duplicatum & ad lumbos affixum, poſt quam eorum evacuationem per alvum fruſtra natura tentavit, deponuntur.

Curatio eſt *dubiæ ſpei*, ſi dolores ſunt ſubmiſſi, quia fortiores. ſi ſupra umbilicum ſentiuntur, nec ullis medicamentis ſolvuntur. quia in hydropem ſiccum deſinunt. ſi dolores renum ob vicinitatem mineræ ſuperveniunt. ſi novis obſtructionibus ſuccedentibus, malum indidem recrudeſcit. *Exiguæ* vel *Nullius*, ſi vomitus, frigidi ſudores, & frequentes ſingultus afficiant. ſi diu durent, ægri febricitent & cibos averſentur: quia metus eſt, ne dolor ad caput progreſſus, repentè convulſorio modo illos occidat. ſi vigiliæ pertinaces ſint, & vehementes. ſi motus naturæ inverſus accedat. ſi hectica vel peritonæi & vicinarum partium ſuppuratio, oboriatur. *Perficitur* 1. *Cauſarum ablatione*, ubi locum habent 1. clyſteres, qui ad emollitionem debent parari ex *lacte caprino* cum caſſia & oleo violaceo; ad abſterſionem, addendum aliquid hieræ picræ & mellis violacei. 2. Purgantia per intervalla, ſi obſtructiones ex urina rubicunda perſpicias, repetita, benigna, à quibus tamen *Manna* ob flatuum ubertatem exulare debet. 3. Præparantia & aperientia, ex decocto *ſcorzoneræ*, *Graminis*, *fragariæ* cum floribus cordialibus, quibus præmittenda inunctio abdominis ex oleo *violaceo*, *anethino*, *chamæmel*. Butyri momento, quibus

bus *ſpolium ſerpentis* prius incoqui debet. II. *Doloris mitigatione* per cataplaſma, inunctiones, fomenta, balnea aquæ dulcis, Narcotica etiam cum purgantibus miſta, &c.

III. *Pancreas obſtructione* præcipuè laborat, unde ventriculus ob vicinitatem afficitur, dolores, ponderis ſenſus, circa regionem ventriculi & in dorſo excitantur pulſationes: ob compreſſionem arteriæ cœliacæ, ut & difficilis reſpiratio ob conſenſum Diaphragmatis infeſtant. *Curatio* iiſdem remediis perficitur, quibus lienis obſtructiones.

III. *Omentum*, per rami ſplenici ſurculos, ſæpe feculentos à liene ſuſcipit humores, in illa præcipuè parte, quæ eſt inter lienem, ſeptum & ventriculum, in cavitate ſua in ſiniſtro hypochondrio ſub Diaphragmate, ex ventriculi, omenti, coli & viſcerum connexu orta, nec exitum habente. Sæpe inde abdomen in ſiniſtra parte verſus umbilicum in tumorem attollitur; ſæpe, compreſſo ventre, ſonus & ſtrepitus auditur. *Evacuari* non poſſunt, niſi continuato *thermarum* vel *acidularum* potu evaneſcant. Si *putreſcat* vel *abſceſſum* patiatur, curatio eſt fruſtranea.

TITVLVS VI.

De Epatis affectibus.

CAPVT I.

De Epatis morbis.

ARTICVLVS I.

De Epatis intemperie.

MOrbi Epatis ſunt; *Intemperies*, *Obſtructio*; *Inflammatio*, *Scirrhus*, *Vulnera & Vlcera*.

Intemperies epatis eſt ejuſdem à temperamento naturali propter cauſas externas & internas deflexio.

Signa ex actionis ipſius læſione, & aliis (de quibus in Differentiis) petuntur.

Cauſæ ſunt *vel* non naturales & externæ: *vel* vicinæ partes, ut ventriculus, cor; idque *vel* per contactum, *vel* materiæ communicationem: *vel* materiæ ob aliquod epatis vitium, ſive innatum, ſive acquiſitum, in vaſis aut parenchymate collectio.

Curatio pro ratione Differentiarum variat. Remedia interna, quia epar loco profundiore ſitum eſt, efficaciora eſſe debent. *Perficitur* Alteratione, & Materiæ peccantis remotione.

Differentiam quod ſpectat, Intemperies eſt quadruplex.

I. Alia eſt *Calida*, & iſta aut ſimplex, ſeu *ſine materia*, quæ ex eo *cognoſcitur*, quod cibi maximéque carnis faſtidium inſit, ac nihilominus inedia obſit, ſitis vehemens infeſtet, corpus univerſum maximè palmæ manuum & pedum caleant, & vel ſimul madeant, vel areſcant, alvus propter humidi ex chylo extractionem ſit ſiccior. *Curatur* Refrigerantibus. inter quæ præcipua: Radic. *Taraxaci & fragor.* Fol. *cichorii, Endiviæ, Acetoſæ* ſemina, *frigida majora & minora.* Lign. *ſantalinum.* Fructus, *Ceraſa, Ribes, fraga.* Ex compoſitis, ſyrupi *Corallor. fragor. Acetoſellæ, Citri, Cichorii.* Sal. *Corallor.* Pulveres, *diatrionſantal, diarrhodon Abbatis, diamargaritifrigidi, Nitrum vitriolatum* Mynſichti. Inter externa, ſaccar. *ſaturni*, Cerotum *ſantalinum*, oleum *omphacinum*, Mixtura ex *Aqua Nenuph. hyoſcyami, flor. liliorum alborum. plantag. roſarum rubear.* ana unc. j.ſ. *ſalis ſaturni*, *Camphora in S. V. diſſoluta* ana ſcr. j. *ſalis prunellæ* ſcr. ſ. addito pauculo *Tragacanthi*, compoſita, & dextro hypochondrio applicata, &c. Aut *cum materia*, quæ ex eo *cognoſcitur*, quod oris amaror, cibi faſtidium, & ſitis vehemens infeſtet, febris aut tertiana intermittens,

aut

aut lenta, aut errabunda, qua corpus paulatim exareſcit, moleſta ſit. quod bilis vomitione & dejectione primum tenuis ac pallida, deinde craſſa, verè flava & fœtida prorumpat. *Oritur* à bile, ſeu in eo genita, ſeu à veſicula fellea, obſtructione laborante, vel aliunde, tranſmiſſa. *Curatur* 1. *Revulſione* per venæ in brachio ſectionem, ſcarificationem, vel frictionem, ſi aliunde humores affluunt. 2. *Alteratione* per cichoracea inprimis, ſi influxêre. 3. *Evacuatione*, ſeu per *alvum*, ubi Syrupus *roſar. fol. Rhabarbar.* & *Tamarindi* locum habent: ſeu per *urinas*, ubi *ſerum lactis, radix gramin. hordeum obtinent*. 4. *Epatis* ne plura colligat *roboratione*.

II. Alia eſt *Frigida*, & iſta Aut eſt *ſimplex & ſine materia*, quæ ex eo *Cognoſcitur*, quòd major ſit cibi cupiditas, ſitis nulla pituitoſa, cruda, & ſæpe liquidiora excernantur. ſanguis generetur aquoſus & crudus. *Curatur difficilius*, quòd epatis naturæ & functioni magis repugnet, & curatur *Alterantibus*, ex quibus præcipua ſunt, Radices *pimpinellæ*, *acori veri*, Folia *abſinthii*, *agrimoniæ*, *centaurii minoris*, *Betonicæ, Capillor. veneris*; *paſſulæ, Caryophylli, Nux moſchata*, *Cinnamomum*, *Agallochum*. Ex compoſitis tinctura *caſſiæ ligneæ Mynſichti*, *Theriaca*, *Mithridatium*, Rotulæ *Aromaticæ Mynſichti*. Confectio *Rhabarbari Cratonis*, ſpecies *diamargariti calidi*. Aut *cum materia*, quæ *Cognoſcitur* ex cauſarum ſimilium prægreſſu, faciei & totius corporis colore albo, habitu coloris molli, dejectionibus pituitoſis, gravitate in dextro hypochondrio. *Ortus* & *Curatio* intemperies alias ſequuntur. Valet *Eſſentia Martis*, cujus præparationem vide apud Hartmannum.

III. Alia eſt *Humida*, quæ *Cognoſcitur ex* pulſu molli, ſanguine aquoſo, excrementis liquidis, urina ſpiceâ. *Curatio* ſit per ſiccantia.

IV. Alia *ſicca*, quæ ſe contrario modo habet, nec de Curatione quicquam ſingulare occurrit. Compoſita enim plerumque infeſtat.

ARTICULUS II.

De Epatis obſtructione.

OBſtructio epatis, *eſt vaſorum in epate anguſtia, à materia ipſorum cavitatem implente producta, alimenti diſtributionem impediens.*

Signa ſunt, dolor in dextra hypochondriorum parte gravativus & obtuſus, qui poſt ſumtum cibum magis aggravatur, præſertim ſi mox à cibo vehementior exercitatio ſubeatur. excrementa à naturali modo evariantia, ſæpius liquidiora & copioſiora, quia chylus non recipitur. Coloris inprimis in facie mutatio, propter læſam ſanguificationem & diſtributionem, &c. Eſt autem *frequens*, quod vena è portis per jecoris ſubſtantiam in ramos tenuiſſimos diſſipata, obliteretur, huicque alii non minus tenues è vena cava conveniant, per quos omnes debet alimentum produci & exportari.

Cauſa eſt materia cavitatem vaſorum vel etiam ipſam epatis ſubſtantiam implens, ſive ibi generetur, actione ipſius læſa, ſeu ob intemperiem, ſeu ob errorem externum: ſive aliunde confluat, ſeu ob attractionem., ſeu ob receptionem.

Curatio eſt *difficilis*, tum propter venarum in hepate anguſtiam, tum quòd plures eandem morbi inſequantur. *Peragitur De obſtruentibus*, inter quæ laudantur, Extractum *pillular. de Ammoniaco* Riverii, ex *gummi ammoniaci in aceto ſquillitico* ſoluti dr. iii. *ſpecier. hieræ picræ* ſ. dr. i. ſ. *aloes crudæ* ſcr. iv. *myrrhæ* ſcr. j. *Crocir* g. 6 cum *ſyrupo abſinthite* factar. Pillulæ *Tartareæ Quercetani*, à Sennerto reformatæ. Tinctura *Martis*, cujus deſcriptio apud

apud Petræum, ab unc. j. ad ii. iii. & plures. Pulvis *Deodati* ex *ſpeciebus Diarrhodon. diatrag* ana dr. ii. *Agrimon. radic. Rubiæ, filicis pulveriz. ſemin. acetoſæ, portulacæ* ana dr. 1. *Magiſter. perlar. Corallor. Croci Martis citra corroſiva facti, Croci Martis* ex oleo ſulphur. parati ana ſcr. iv. cum ſacchari tabarzet. q. ſ. compoſitus, dr. j. ſuperbibita ſuperiore tincturâ, exhibitus: Pillulæ *de chalybi*. Decoctum ex *Tartari albiſſimi* mundificati & pulverizati lib. j. cum *chalybis crudi* unci iv. & aquæ fontanæ congiis duob. factum, & unc. ii. pondere in juſculo aperiente oblatum. Spiritus *aperiens Penoti*, &c In *Curatione* hæc notatu digna obveniunt. 1. Vniverſalia particularibus & topicis præmittenda eſſe. 2. Medicamenta nonniſi longiſſimè à cibo, ne humores crudos ſecum ad epar abripiant, propinari debere. 3. Emollientibus adſtringentia, ſpica nempe, ſpodium, addenda, ut tonus epatis ſervetur. 4. Attenuantia, diſcutientia & reſolventia, ne tenuioribus partibus diſcuſſis craſſiores remaneant, moderata eſſe debere.

5. Dulcibus, non ut cibis ſed ut condimentis utendum eſſe. 6. Medicamenta liquida, vel tenuiſſimè pulverata exhibenda. 7. Topica nunquam actu frigida applicanda. 8. Poſt uſum chalybeatorum movendum corpus; niſi excrementa nigra ſubſequantur, ab iiſdem eſt deſiſtendum.

Differentiæ obſtructionis hujus ſunt variæ.

I. Alia eſt *Recens*, quæ faciliùs ſolvitur. Alia *Inveterata*, quæ putredinem & febrem excitat, & icterum, ſcirrhum & hydropem inducit.

II. Alia eſt *in cava epatis*, quæ exinde *cognoſcitur*, quòd foris nihil percipiatur, ob latitantem in profundo partem, ventriculus in conſenſum trahatur, unde cibi faſtidium, nauſea, vomitus, ſitis, excrementa liquida. *Curandum* eſt evacuantibus per alvum.

Alia in *gibba*, quæ exinde *cognoſcitur*, quod abdomen eâ regione preſſum reſiſtat diaphragma inprimis, quod ipſi hepar annectatur, renitatur, excrementa alvi ſanguinolenta, propter levem chyli in ſanguinem mutationem, appareant. *Curatio* eſt facilior, ob medicamentorum penetrationem, & materiæ obſtruentis per latiorem viam evacuationem: Diureticis maximè eſt agendum.

III. Alia eſt à *Sanguine*, vel *puro*, cui ſolâ baſilicæ dextræ ſectione ſuccurritur, Vel *bilioſo & calido*, quæ cum dolore conjungitur; in jecore diutiùs præter naturam coërcitus, nec tempeſtivè expurgatus mirè craſſeſcit. Vel *pituitoſo* viſcido & craſſo, qui ex cibis craſſis, viſcoſis, multis, balneis, aut motu, in tenues venas impulſis vel raptis oritur: interdum ex cerebro in ventriculum procumbit, mox præterfluens, ſenſim in tenues jecoris venas cum alimento penetrat.

Alia à *Flatu*, craſſo ſub tunica concluſo, vel in venis hæſitante, quæ exinde *cognoſcitur*, quòd dolor ſit major, ſed non continuus, tumor dextri hypochondrii adſit tantus, ut univerſum hypochondrium oppleat, neque coſtarum extrema percipi poſſint: eſt tamen ſine gravitate, & preſſus cedit, nullum murmur edit, & nullam vomicæ latentis ſuſpicionem præbet. *Oritur*, vel à *cibis flatulentis*, à quibus cavendum: vel ab *imbecillitate epatis* materiam vincere neſcientis; & tum materia præparata evacuanda eſt: vel à *membris vicinis*, & univerſo corpore, in febribus præſertim pituitoſis, tranſmittitur. *Curatio* in genere Carminantia poſtulat, de quibus in Hydrope.

ARTICVLVS III.

De Epatis Inflammatione.

Epatis inflammatio eſt ejuſdem tumor calidus ex ſanguine impacto, & in ipſa epatis ſubſtantia putreſcente exortus, cum febre continua, dolore gravativo, ſenſuque ponderis in dextro hypochondrio, affligens.

Signa ſunt, ſenſus *gravitatis* in dextro hypochondrio, à membranis quibus epar in nonnullis ad coſtas nothas annectitur. *Tumor* in eodem, qui major ægro in ſiniſtrum latus decumbente apparet, minor corpore in dextrum reclinato, & epate ſub coſtas nothas cedente. *Dolor* â jugulo ad coſtas nothas prætenſus, ob concluſam materiæ congeriem, quæ ſuccingentem thoracis membranam convellit. *Febris*, cujus vehementia inflammationis magnitudinem ſequitur, & noctu ad incaleſcentem phlegmonem exacerbatur. *Tuſſis* arida, per intervalla ob vapores ad pulmones elevatos, & diaphragma compreſſum affligentes. *Difficultas ſpirandi*, quod febris majorem refrigerandi neceſſitatem adferat. Decubitus difficilior, tum in dextro latere, quod à ventriculo & inteſtinis epar comprimatur; tum in ſiniſtro, quod epate ſuſpenſo membranæ tendantur. Pulſus celer & inæqualis ob auctam in affectu calido refrigerandi neceſſitatem, &c. *Diſtinguitur*, ab muſculorum abdominis & pleuræ inflammatione, ſignis ibidem appoſitis.

Cauſa eſt ſanguis impactus & putreſcens, qui *vel* attrahitur, *vel* tranſmittitur, *vel* affluit, *ſeu* ob qualitatis vitium, tenuitatem nempe, fervorem & acrimoniam: *ſeu* ob quantitatem & exſuperantiam: *ſeu* ob cauſarum externarum impulſum, ut, dum medicamenta calida ventriculo apponuntur.

Curatio eſt *difficilis*, quia pars princeps afficitur, & ipſius occaſione hydropis aut atrophiæ metus imminet. *Exiguæ ſpei, vel Nullius* ferè, ſi ſingultus ſuperveniat, quia epar ad maximam inflammationem perveniſſe, & ſic ob nervorum κοινωνίαν os ventriculi in conſenſum trahi, indicio eſt. ſi ventris ſolutio accedat, quia hæc excretio materiæ crudæ à virtute imbecilla proficiſcitur. ſi febris ardens & continua comitetur, quia vehementer inflammatum iſtud viſcus eſſe ſignificatur. ſi ad *ſuppurationem* perveniat, quod ex eo *cognoſcitur*, quod id poſt diem vigeſimum, ſi natura debilis non eſt, accidat; dolores & febres, cum aliis ſymptomatibus, noctu tamen magis invaleſcant; rigores, quos caloris exacerbatio ſequitur, nullo ordine, nullaque ratione invadant; quia ex abſceſſu ulcus oritur ſordidum, quoniam alimento & humorum colluvio perpetuò alluitur; & cum ſubſtantia jecoris ſolida, utpote ſpermatica reparari nequeat, incurabile. ſi ad *indurationem* tendat, quod ex eo *cognoſcitur*, quia poſt dies x l. febris & dolor falſè deliteſcunt, abſque ſenſibili evacuatione, remanet in loco tumor & durities cum proſtratione appetitus, & quotidiana corporis extenuatione. *Alicujus*, ſi per reſolutionem abituram ſpes eſt, quod à primo invaſionis momento, ad diem decimum quartum circiter accidit, & ex remiſſione ſymptomatum & urinæ colore cognoſcitur. *Peragitur* iiſdem, quibus aliæ inflammationes curantur. *Obſerva* tamen, 1. Baſilicam vel mediam cubiti dextri primâ ſtatim vel ſecundâ die tundendam. 2. Repellentia mitiora eſſe debere, ne vel viis epatis nimium conſtrictis obſtructio efficiatur; vel nimium refrigerantibus ſcirrhus producatur, vel ſanies ex ipſo phlegmone reſudans, in hepar regeratur. 3. Eadem debere eſſe clementer adſtringentia, illis quæ modicè aperiunt & abſtergunt, caſtigata. 4 Non eſſe actu fri-

frigida, niſi ſit eryſipelas, & fervor inſignis, applicanda. 5. Rupto ad renes abſceſſu, ſerum caprinum cum emulſione ſeminum quatuor propinandum. 6. Fiſsâ & exesâ epatis ſubſtantiâ, ſi pus in abdominis cavitatem excidit, ad uſtionem & inciſionem abdominis accedendum: de qua vide Authores. Diſcuſſioni bene inſervire creditur, Cerotum ex *ol. Mercurii* d. j. *dulced. ſaturni* d. ii. ſ. *ol. de galbano* unc. ſ. *ceræ rubeæ* ex *cinnab*. q. ſ. formatum, & viſco juniperino, cum *ſucco ungulæ caballinæ*, *aut galbano* exceptum & impoſitum.

Differentiæ hujus inflammationis ſunt aliquot.

I. Alia eſt *Magna*, in qua omnia ſunt vehementiora. Alia *exilis & obſcura*, in qua tuberculis & abſceſſibus furunculorum inſtar, nullo hypochondrii tumore vel dolore, epar obſidetur, febris adeſt non admodùm ardens, cum ſiti & faſtidio. *Solvitur* ſanguinis profluvio per directum ex dextra nare exorto, primis ſeptem diebus, interdum nono, undecimo, rariſſimè decimo quinto, ſi præſertim patiens viginti quinque annis minor ſit.

II. Alia eſt *in gibba*, in qua ſpirandi difficultas, quam Paulus irruptum ſuſpirium vocavit, tuſſis & gravis dolor jugulum premens, magis infeſtant. decubitus dexter, ut quo pars affecta premitur, difficilior eſt. dolor contactu & preſſu exacuitur. Vrina eſt reſes, quæ ſi ſimul ſit cum contento ervino, colliquationem atteſtatur. tumor promtè percipitur, interdum prominens & oculis conſpicuus eſt. Hæmorrhagiâ narium, ſi è directo ſit, ſudoribus bonis, & urinis copioſis *ſolvitur*. *Diuretica* Catharticis ſunt longè utiliora.

Alia eſt *in Cava*, in qua nauſea, ſitis, cibi faſtidium, ſingultus,blioſa vomitio aut dejectio acriùs urgent, decubitus ſiniſter gravis & laborioſus eſt, tumor non promtè contactui obvius eſt. Excre-

mentis alvi bilioſis, cruentis, ſudoribus & vomitibus ſolvitur. *Clyſteres* lenientes exhiberi poſſunt, *purgantia* per os exhibita cavenda.

III. Alia eſt à *ſanguine puro*; quæ *Exquiſita* dicitur, & in qua omnia mitiora. Alia à *Mixto*, quæ *notha*, illoque vel *Bilioſo*: & tum febris eſt ardens, maraſmi metus angit, ſinceræ bilis vomitio, & interdum per alvum dejectio, quæ vel diarrhæam vel dyſenteriam infligit, afficit. Vel *Pituitoſo*, quæ rara eſt, & in qua Topicis maſtiche, nardus, abſinthium, & ex his parata olea addi debent, &c.

ARTICULUS IV.

De Epatis Scirrho.

SCirrhus epatis eſt ejuſdem tumor durus, indolens, ab humore craſſo in viſceris ſubſtantia impacto & indurato genitus.

Signa ſunt, Tumor *ſiniſtri* hypochondrii, qui tactu ſi gracile & adipis expers ſit, abdomen deprehenditur, & faciliùs erecto vel in dextrum latus inclinato ægro, quàm decumbente ſupino animadvertitur: jecoris autem ſitu & figura circumſcribitur, & in ſiniſtro decubitu, mole ſua ventriculo & præcordiis incumbit. Dolor obſcurus, quia partes vicinæ ſenſu præditæ à tumore epatis comprimuntur, &c.

Cauſa eſt in Definitione expoſita. Non ſubitò autem, ſed pedetentim tumorem infert. Nam primò tenues jecoris venas infarcit. dein auctus in omnem viſceris ſubſtantiam redundat. hinc multò plenior cumulatus, jecur in amplam molem, uti turgidum appareat, diſtendit, denique ſiccatus, & tenui parte vi caloris diſſipata, reliquus totus obdureſcit.

Curatio, quæ eſt exiguæ ſpei, *Inſtituitur* I. *Lenientibus* præparantibus & evacuantibus: prout in obſtructione dictum. II. *Emollientibus* & diſcutien-

tientibus, cum moderatè adſtringentibus, ne ex illis ſolis putredo & cancer; ex his ſolis indurationis majoris periculum oriatur. Laudantur, *Ladanum* cum *balſamo Indico & cera*, Emplaſtrum *de Cicuta*, *& mandragora cum ammoniaco.* Vnguentum *de Cicuta Fabricii Hildani*, &c. III. *De obſtruentibus*, inter quæ valet *Tartarum vitriolatum* cum paſſulis, cinnamomo & agrimoniæ foliis. *Tartarum Tartarizatum Bartoleti*, quod per urinam pellit, &c.

Differentias quod ſpectat;

I. Alius eſt *Incipiens* cum dolore conjunctus, qui *Nothus* dicitur, & Curationi cedit. Alius *Confirmatus*, *Exquiſitus*, indolens, qui hydropem inducit, nec curari poteſt.

II. Alius eſt à *materia bilioſa*, qui ex eo *cognoſcitur*, quod cauſæ bilioſum ſuccum coacervantes anteceſſere, bilis exſuperantis & concalefacti jecoris ſigna adſunt. Ictero ſuccedit & febrem lentam comitem habet, ac in hydropem, qui aſcites dicitur, præcipitat.

Alius à *materia pituitoſa*, in quo cauſæ craſſum ſuccum coacervantes præceſſere, jecoris refrigerati ſigna adſunt. Cachexia & leucophlegmatia inducitur. Morbus citra ullum incommodum diu perſiſtit: & ſi in hydropem vertitur, primò in cachexiam, deinde in leucophlegmatiam tranſit.

Alius à *materia melancholica*, cujus etiam ſigna aderunt.

III. Alius eſt *in gibba*, ubi Topicis aliquid proficitur. Alius *in ſima*, in quo interna etiam remedia adhiberi debent.

Huc pertinet *Tumor epatis* abſque ſcirrho, qui ex eo *cognoſcitur*, quod brevi tempore naſcatur, minus renitatur, digiti manus ſub extrema coſta configi nequeant. Occupat ambientem duntaxat epatis membranam, interdum tamen totum hypochondrium replet. *Oritur vel* à viſcido humore, *aut* à cibis

bis ejuſmodi nato. *aut* tali per alterantia frigida circa evacuationem adhibita facto: *vel* à cruditate tenui, à cibis, potu & aliis frigus inducentibus exorta: vel à flatu tenui. *Curatio* aperientibus & evacuantibus perficitur.

ARTICVLVS V.

De Vulneribus & Vlceribus Epatis.

V*Vlnera Epatis*, quæ in ſenili & cachectico corpore ſunt valde *periculoſa*, ob longam verò ſanguinis effuſionem *lethalia*, vel ſunt ab *Externis cauſis*, quæ adſtringentibus & glutinantibus, (roſæ rubræ ſiccæ laudantur) curantur vel à *Contuſione*, quæ vomitum vel dejectionem per alvum vel urinam ſanguineum conjunctum habet, vulnere periculoſior eſt, & in abſceſſum degenerat. In *Curatione* exigit. 1. Venæ in cubito ſectionem. 2. Potiones ex adſtringentibus compoſitas. 3. Subſiſtente profluvio concreti ſanguinis per ſua medicamenta diſſolutionem.

Vlcus epatis eſt ejuſdem à pure vel ſucco eroſio.

Signa ſunt, ulceroſus in dextro hypochondrio dolor, tuſſis, color faciei ictericius, putridorum, ſanioſorum & cruentorum per alvum vel urinam dejectio, atrophia, quia nec ſanguis conficitur, nec homo alitur.

Cauſæ ſunt, quæcunque ſubſtantiam epatis erodunt: de quibus in Differentiis agetur.

Curatio non eſt negligenda, quamvis *exiguæ ſit ſpei.* Perpetua enim colluvie, quoniam alimento continenter alluitur, ſordeſcit. Inſtituitur, ut in cæteris ulceribus.

Differentiæ ulcerum epatis ſunt variæ.

I. Aliud eſt *in ſuperficie*, quod minus periculoſum. Aliud *in ſubſtantia*, quod exitiale, quia pars ſpermatica regenerari non poteſt.

II. Aliud

II. Aliud eſt *in gibba*, quod *cognoſcitur* ex urinis purulentis abſque ſignis exulcerationis in veſica & renibus, difficili reſpiratione, ſepti tranſverſi dolore. Aliud *in Cava*, quod *cognoſcitur* ex cruenta interdum purulenta alvi excretione, inteſtinorum ob materiæ acrimoniam dolore, punctionis & gravitatis circa epar ſenſu.

III. Alia quod *inflammationem ſequitur*, quæ in abſceſſum deſiit: & hoc periculoſum eſt, ſi præſertim materia in ſubſtantia jecoris contineatur. Aliud, quod à *ſuccis acribus & erodentibus* oritur, quod exinde *cognoſcitur*, quod ſenſim ſerpat viribus conſtantibus, febris in progreſſu oriatur, typum non ſervans, quæ tandem in hecticam deſinit. Ciborum, maximè carnium faſtidium affligat, &c. *Oritur* alimentorum vel corruptorum vel ſepticorum vitio, vinum generoſum viſcus calefacit, & exſiccat, putridumque quendam lentorem & ſaniem exaggerat.

CAPUT IV.

De Epatis ſymptomatibus.

TITULUS I.

De Imbecillitate Epatis.

SYmptomata Epatis ſunt, *Imbecillitas*, *Cachexia*, *Hydrops*, *Icterus*, *& Atrophia*.

Epatis Imbecillitas, *ſeu* ἀτονία, *eſt facultatum ejuſdem à cauſis ſuis inducta læſio.*

Signa ex excrementorum alvi, urinarum & coloris in toto corpore conſideratione ſumi debent: ut in Differentiis patebit.

Cauſæ hæpatis facultatis lædentes, ſunt intemperiei morbi, ſive illa ſit calida, ſive frigida; cui accedit error externus, quando nempe vel chylus

in

in ventriculo non rectè elaboratur : vel bene elaborato, aliquid vitioſi permiſcetur, &c.

Curatio debet perfici Epar roborantibus eidemque appropriatis, ut ſunt *Epar lupi, vituli, gallinarum, cochlea, paſſula*, &c.

Quantum ad *Differentias*,

Alia eſt ratione *facultatis ſanguificatricis*, quæ vel læditur ab *intemperie frigida*, ſeu calidi nativi defectu; & tum alvi excrementa, carnis recens mactatæ loturæ ſunt ſimilia, quæ frigiditate ſe intendente ceſſant, cruditates fiunt, quibus primùm pedes, dein & cæteræ partes, quod venæ jecori malè affecto, utpote ſuæ origini condoleant. Huic curando inſervit *Geranium Rupertianum tuſum. Lixivium è ſarmentis vitium* cum vino, &c. Vel ab *intemperie calida*, in qua chylus quaſi aduritur, excrementa ſunt fæci ſanguinis ſimilia, &c.

Alia eſt ratione *facultatis Attractricis*; & tum Liquida defluunt ab alvo cremoris ſpecie, etiamſi nulla ventriculi ſit offenſa, nulla meſenterii obſtructio.

Alia *ratione Retentricis*, & tum alvus, raro tamen, liquida & ſanioſa, carnis loturæ recens mactatæ ſimilia, reddit, &c.

ARTICVLVS II.

De Cachexia.

Cachexia eſt univerſi corporis in aquoſam & tumidam mollitiem, nutritionis culpâ, diffuſio.

Subjectum eſt corpus univerſum; ſed illæ partes inprimis, quæ oculis incurrunt, ut cutis & muſculi.

Signa ſunt, color propter pituitoſitatem ſanguinis aliquando albus, aliquando propter bilis aut melancholiæ mixturam lividus aut plumbeus. Tumor cum gravitate & inertia, in pedibus & manibus præſertim, ob humorum ſeroſorum deſcenſum, & ipſo-

ipſorum à corde diſtantiam: ſed & circa oculos in facie, genis, palpebris, quod partes illæ laxitate ſua humores ſeroſos facilè recipiant.

Cauſa eſt Nutritionis vitium. Quamvis enim quod apponitur, concreſcat & adhæreſcat: tamen, propter nimiam cruditatum copiam, non aſſimilatur. Scilicet, *ſanguis eſt pituitoſus, crudus, & ſeroſus*; iſque talis generatur, vel propter *alimenta impura*, corrupta, & ſerum abundans generantia: vel propter *viſcera*, quæ aut ſunt *Impura*, *ſeu* à ſcirrho, ut dictum eſt; *ſeu* à corrupti humoris effuſione, ut in menſium ſuppreſſione animadverſum, purulentam materiam ex ureterum obſtructione, in venas regurgitantem, ſanguine infecto, totum corporis habitum infeciſſe: *ſeu* à corrupta ipſorum ſubſtantia. Sic enim vitioſus corruptuſque ſanguis profertur, & in partes ſingulas evectus, illicque concreſcens, vitiatam ſubſtantiam pro utili reponit: hinc cachexia pro ſanguinis conditione varia. Pituitoſa virgines afficit, & leucophlegmatiam denunciat. Aut ſunt *Imbecilla*, quod læſa fuerint ſeu morborum diuturnitate, ſeu nimiis evacuationibus, ſeu diuturna incarceratione, &c.

In *Curatione* diligenter obſervandum, 1. Vt ratio illorum morborum, à quibus cachexia procedit, habeatur. 2. Si humores abundant, hydragogis præſertim evacuentur. 3. Ad deobſtruendum, laudatur *pulvis Cacheticus* ex chalybis præpar. p. j. Caſſiæ ligneæ p. iii. ſacchari albiſſimi p. iv. pulvis ſtercoris anſerum juniorum. 4. Sudores feliciter *Antimonio diaphoretico* cientur. 5. Cachexiam virginum pellit *aqua ex nucibus juglandibus* recentibus in taleolas diſſectis, in vino albo per viginti quatuor horas maceratis, deſtillata, ſaccharo Canario dulcorata, & ad ſolem per aliquot dies expoſita, & unc. iii. pondere, in ſequente exercitio, ſumta.

ARTICULUS III.

De Hydrope in genere.

HYdrops vel *in genere* ſpectatur, vel *in ſpecie*.

Hydrops in genere conſideratus, eſt tumor corporis vel partis ejus præter naturam, ob humoris aquoſi & ſeroſi, vel flatus collectionem, exortus.

Signa ipſius ſunt, Tumor & inflatio corporis, gravitas, difficultas ſpirandi, dolor extenſionis in dextro vel ſiniſtro hypochondrio, fœdus faciei color ex virore albicans, vel ad citrinum aut plumbeum declinans, urina pauca & tincta, ſitis aſſidua, partim ex defectu humidi naturalis & nutritii, partim ex adſcenſu calidorum ſalſorum halituum os ventriculi exſiccantium, partim ob diminutam aëris adductionem, unde cor & pulmo ſiti quoque æſtuant. De *Tumore verò pedum* notandum. 1. A corporis exercitatione potiſſimum & veſperi tumere, quod aquoſus humor pondere ſuo deorſum vergat. 2. Noctu detumeſcere peracta coctione, ob augmentum caloris, adjuvante ipſius lecti calore. 3. In convaleſcentibus ſeu ex acutis, ſeu ex diuturnis morbis, quod languens calor tantum concoquere non poſſit, quantum ab ægro aſſumitur, & crudum ac ſeroſum quod inde oritur; ad pedes convolet ſine inſigni periculo, modò maturè ſuccurratur, ſæpe intumeſcere.

Cauſa eſt nutritionis vitium ab epatis intemperie frigida profectum; quæ inducitur *vel* Extinctione caloris, ſeu immediata, à ſex non naturalibus, ſeu mediata, à totius vel partium aliarum morbis; vel *Diſſolutione*, ſeu Diſſipatione, ſeu à nimio calore, ſeu aliis cauſis.

Curatio non eſt *difficilis*, ſi hydrops eſt recens. *Difficilis*, ſi ex alio morbo corpus labefactatum comprehendat. ſi eſt inveteratus. *Obſervandum* in ea:

1. A

1. A lenioribus incipiendum. 2. Quia chronicus morbus, longiore tempore remedia uſurpanda. 3. Ne natura nimis aſſueſcat, varianda. 4. Interdum per aliquod tempus, ne natura opprimatur, ceſſandum. Modum vide in ſpecialibus.

ARTICVLVS IV.

De Aſcite.

HYdrops in *ſpecie* conſideratus eſt, vel *Aſcites*, vel *Tympanites*, vel *Anaſarca*.

Aſcites eſt abdominis ab humore aquoſo, ſeroſo & ſalſo, in abdominis capacitatem, Epatis, Lienis & Renum vitio effuſi, cum pedum, femorum, & ſcroti aliquando tumore diſtentio.

Signa ſunt, Tumor ventris, qui ab inferioribus partibus utpote à fonte caloris corde, remotiſſimis incipit. ſuperiorum partium gracilitas, raucus, percuſſo ventre, veluti ab utre ſemipleno ſonus, ægro circumvoluto de latere in latus, murmurantis & fluctuantis aquæ ſonitus. Morbo invaleſcente, ſuccedit diſpnœa ob copiam aquæ Diaphragmati incumbentem, Tuſſis, interdum ſeu ex compreſſione diaphragmatis, ſeu ex aquæ in thoracem penetratione, unde ſuffocatio brevi oritur. Impreſſio digitorum manifeſtum poſt ſe in carne veſtigium relinquit.

Cauſa eſt aquoſus & ſeroſus humor: unde hydropici parum per urinam emittunt, qui poſt magnos hauſtus multum emittunt, hydrope non afficiuntur, & quidam abſtinentia à potu ſanitati reſtituti ſunt. *Colligitur* iſte humor, ſi *Locum* ſpectes inter ventriculum & renes, per quæ alias naturaliter ſerum evacuari ſolet. præſertim in vena ſplenica, meſaraïcâ, & fortè arteriæ ſplenicæ ramis, & radicibus earum venarum circa cava viſcerum, gaſtricis & Epiploïcis. Vnde poſt febres quartanas, & diuturnas, quarum

 cauſa

cauſa in venis meſaraïcis, hydrops ſequitur: ſi *Cauſam*, colligitur à nimio potu & humidis cibis, accedente vitio viſcerum, quæ ſerum vel attrahunt vel continent: quo fit, ut illud in ventre ſubſiſtat, & pòſt in cavitatem abdominis effundatur. *Effunditur* autem in abdominis capacitatem, ſeu ſpacium illud, quod eſt inter peritonæum, omentum & inteſtina, per ramos epiploïcos & gaſtro epiploïcos præcipuè: ita tamen ut nec *Omentum*, quod venas à ſola vena portæ habet, & facilè ſaburram meſenterii & lienis excipere poteſt; nec *pancreas*, quod in medio ſplenicam venam ad lienem tranſeuntem, cum cæliacæ arteriæ ſiniſtro ramo habet, extra culpam ſit. *Effuſus* humor, quamvis frigidus ſit, quia tamen multas partes ſalſas continet, & calorem à vicinis partibus mutuatur, calidus etiam eſt. quin temporis diuturnitate putreſcit. Vnde corruptio viſcerum, febris, ſitis, dum vapores os ventriculi percutiunt, ſuſcitatur.

Curatio eſt *Melioris ſpei*, ſi æger eſt juvenis & robuſtus. ſi ſervus, qui famem, ſitim & alia tædia ferre poteſt. ſi plus humoris per urinam excernitur, quàm aſſumitur. ſi aqua quæ in venis eſt, ſalvis viſceribus, in ventrem ſeu alvum confluit. *Nullius ferè*, ſi ex acuto morbo exſiſtat, quia viſcera abſumto humido radicali frigidam & hecticam intemperiem, quæ corrigi non poteſt, contrahunt. ſi aqua in omentum erumpat, illudque corrumpatur. ſi lienoſis poſt diuturnam dyſenteriam advenerit, quia pravi humoris tranſitu caloris innati ſymmetria in inteſtinis & viſceribus perit. ſi eidem tuſſis superveniat, quia aquoſam humiditatem in tantum creviſſe, ut in thoracem penetret, & aſperas arterias jam occupet, indicat. ſi abſceſſus vel maculæ in crurib. erumpant. ſi levatus remediis, integrè renaſcitur, quia viſcera corrupta & vel ſcirrho vel maraſmo

& he-

& hectica intemperie obſeſſa eſſe ſignificat. ſi à colliquatione oriatur, quia vires omnes exſolvuntur, & corpus langueſcit, *Perficitur*, 1. *Aquæ in abdomen effuſæ evacuatione*, præparatione humorum craſſorum, ſi interveniunt, præmiſſâ. Evacuantur autem, 1. *Per alvum*, medicam. hydragogis. *Mitioribus*, ut *Mechoacanna*, *Ialapa* quæ ad ſcr. *iſſ.* dari poteſt. ſucco *ireos* depurato, qui ad dr. iii. cum ſyrupi de Endivia dr. vi. Aqua Petroſel. unc. ſ. & ſpecier. diarhod. Abbat. ſcr. j. exhiberi poteſt. *Floribus*, *Perſicorum* ſiccis, & in vino coctis. *Fortioribus*, ut *gummi gotte*, quod à gr. vi. ad xv. (vide de eo *Reudenium*) datur. Extracto *Eſulæ Rulandi*, *Trochiſcorum Alhandel.* ſeu *ſpiritus vitæ aureus* ejuſdem. *Elaterii*, Maſſariæ laudatiſſimo, à gr. i. ad iii. Magiſterio ſeu Cryſtallis *Lunæ Tentzelii*, decreſcente maximè lunâ exhibito, à gr. iv. ad v. *Mercurius vitæ*, longa digeſtione fixior, *Crocus metallor. Abſinthiacus Mynſichti*, ejuſdem *Tartarus Emeticus*, &c. quæ omnia paribus diebus, non nimis frequenter, nec viſceribus nimium corruptis danda; an bene ferant poſt ipſorum uſum, videndum; & viſcera ſemper roboranda ſunt. De *Paracentheſi* vide Authores. 2. *Diureticis*, quæ hydragoga ſequi debent, inter quæ palmam ferunt, Pulvis *terreſtrium vermium* dr. j. pondere cum decocto Aſparagi vel fœniculi exhibitus. Sal *fraxineus ſalinatus*, *Billichio* prodente. *Vinum* per Cinerem ex *ſtraminis fabarum* man. vi. ſummit. geniſtæ, juniperi ana m. ii. ſ. matris ilvæ m. j. ſ. combuſtis, bis terve colatum, & un. vi. pondere exhibitum. 3. *Sudoriferis & exſiccantibus*, ut ſunt, Radix *Aſclepias* in vino macerata & decocta. *Antimonium diaphoreticum*, Decoctum *ligni ſaſſafras*. *Theriaca* jugland. nucis minoris magnitudine cum olei ſulfur. guttis aliquot in vino. *Lapide ſerpentis*, de quo apud Ioëlem. Extra *Emplaſtrum de Cineribus Mynſichti*.

ſichti. II. *Partium*, ne aqua iterum colligatur, *roboratione.* Valent, Trochiſci de *Abſinthio*, *Diacubebæ Paracelſi*, &c. III. Diæta, quam in authoribus vide.

Differentiæ à partibus, quorum vitio ſerum colligitur, ſumuntur.

Alius eſt vitio *Renum*, ſerum non attrahentium, ſeu quod *Exulcerentur*, & tum aliquid puris in urina apparet; mictio quàm in cæteris cauſis longè parcior eſt: ſeu quod *Vreteres rumpantur*; & tum ſubito oritur. plerumque id in calculi exturbatione fit.

Alius vitio *Lienis*, qui cum, tanquam ſpongioſus, aquam ex ventriculo, officio eo à natura ſibi delegato, per vas breve trahere debeat; quæ hinc per arteriam ſplenicam in cœliacam, mox à trunco arteriæ aortæ per emulgentes arterias ad venas derivetur; illud vel *nimis avidè*, ob καῦμα in venis obortum, perficit: quod *cognoſcitur* ex alvi profluvio pertinaci, quod nec tumorem ventris nec dolorem propter intemperiem hecticam tollit, & vel ab imbecillitate venarum alimentum non attrahentium, vel ejuſdem corruptionem & continuam biliosi excrementi evacuationem cum æſtu inteſtini jejuni & meſenterii affligit. Vel *omninò negligit*, *ſeu* propter obſtructionem viarum ad eum tendentium à craſſis humoribus factam: *ſeu* ob caloris diſſipationem, à ſcirrho, nimia evacuatione, calidorum uſu, partium vicinarum intemperie, morbis acutis: *ſeu* ob caloris ſuffocationem ab uſu frigidorum nimio, à menſtruis ſuppreſſis, à ſuperfluis evacuationibus, &c.

Alius eſt *vitio Epatis*, ſerum ſeu ob eaſdem cauſas non attrahentis, aut retinentis: ſeu ob idem καῦμα nimis allicientis: & tum, Tuſſiendi deſiderium adeſt. Excrementa ſunt pauca & ſicca, propter ſeroſitatis

ſitatis in abdomen miſſionem, & cæterorum à calore epatis exuſtionem.

ARTICVLVS V.

De Tympanite, & Anaſarca.

Tympanites eſt abdominis ex multo flatu, à calore vel debili vel torrefaciente excitato, in illius capacitate concluſo, diſtenſio.

Dicitur & *Hydrops ſiccus*, quamvis plerumque cum aqua conjungatur.

Signa ſunt hæc. Cutis inſtar pellis tympani extenſa apparet, & percuſſa ſonum tympani edit, umbilicus multum extrinſecus prominet. major eſt ventris inflatio, ſed minor gravitas. compreſſio non adeò conſpicuum poſt ſe veſtigium relinquit, ſed fovea ſtatim repletur, ructus & crepitus cerebrô prorumpunt, borborigmi & rugitus obmurmurant. *Diſtinguendus* eſt à *Thoracis poſt vulnera diſtentione*, quæ pectus, dorſum, lumbos, ſcrotum, brachia, collum, imò totum habitum interdum occupat. Ex eo oritur, quod aër, qui recta per os ad pulmones tranſire, & ex pulmonib. iterum per os exſpirari debebat, patente inter muſculos duos, vel muſculos & cutem via, è vulnere quaſi è folle, in ſpacium inter cutem & muſculos inflatur: & hinc porrò in vicinam penetrat.

Cauſa eſt flatus, qui, ſi *Ortum* ſpectes, vel à calore debili vel ab eodem nimio & torrefaciente, qui id quod ſubtile eſt violenter agitatum in vapores reſolvit, ut in atra bile ventriculo ſubſtrata videtur; oritur. ſi *Locum*, nec in ventriculo eſt, quia per ructus ejiceretur: nec in inteſtinis, quia per alvum excluderetur, ſed inter meſenterii & inteſtinorum tunicas plerumque generatur. Nam in hydrope ſicco, tormina circa umbilicum, labores, & lumborum dolor affligunt: at meſenterium antrorſum

tenuibus inteſtinis, in dorſo, lumborum vertebris à quibus naſcitur, unde diſtentio, annectitur. Invenitur tamen & in inteſtinorum cavitate, & eo per orificia venarum meſaraïcarum, ſe inſinuat.

Curatio requirit, I. *Materiæ* flatus procreatricis *eductionem*: ubi locum habet *vinum* Ferdinandi *antipneumaticon*: de quo in Hiſtor. 38. *Spiritus ſalis* coagulatus, cum aqua abſinthii, & ſpiritu ſambuci. II. *Flatuum diſcuſſionem. Extra* per cucurbitulam magnam ventri appoſitam: per frictiones cum *allio* in vino generoſo decocto & contuſo; per fomentum ex *urina pueri & lapide prunellæ*: de quo vide Hartmannum. *Intra*, per decoctum *ligni Ebeni*, ſpiritum *ligni guajacini*, arcanum *cumini & carvi*, Liquorem *florum tapſi barbari*, &c. III. *Calidæ viſcerum intemperiei*, ſi adeſt, *emendationem*: ſi imbecillis eſt, *roborationem*.

II. *Anaſarca, ſeu* ὑποσαρκίδιον *& Leucophlegmatia, eſt molis corporeæ præter naturam per totum corpus æquale incrementum, vitio alimenti exortum.*

Signa ſunt, incrementum molis corporeæ, majus quàm in cachexia, per totum corpus æquale, ita ut pedes & tibiæ initio tumeant, corporis mollities, laxitas, pallor, & ad laborem minimum debilitas, febris aſſidua, lenta, cum pulſu parvo, crebro & inæquali, urinæ albæ, tenues, crudæ, &c.

Cauſa eſt alimenti vitium, quod propter immodicam epatis & venarum refrigerationem (de qua in intemperie dictum) pituitoſum & crudum eſt; imò corpus aqua lenta & concreta ſuffunditur: & quamvis nutrimentum & concreſcat, & nutriendæ parti adhæreſcat: tamen non aſſimilatur.

Curatio eſt *facilior* quàm in aliis, quod humor pituitoſus propiùs ad ſanguinis naturam accedat, quàm ſeroſus: quin & accedente, in principio, inte-

gris adhuc viribus fortiore diarrhææ ſolvitur morbus. *Abſolvitur*, I. *Materiæ aquoſæ* per corpus ſparſæ *evacuatione*, tum per Evacuantia inferiora, inter quæ Extractum vel ſal *Gratiolæ*, Rhabarbaro admiſtum, laudatur: tum per vomitoria, quæ alibi vide: tum per venæ-ſectionem, ſi ex cauſa plethorica aut ſanguinem retinente oritur, ne frigidioris copia calor obruatur, quod in principio faciendum eſt. Tum per ſudorifera, ut decoctum vincetoxici, in Laconico præſertim uſurpata, ante cujus ingreſſum benè *Aquæ Weckeri* (de qua apud Hartmannum) aliquid exhibetur. II. *Viſcerum*, Epatis inprimis & ventriculi, *roboratione*: de quibus ſuis locis. *Ferdinandus*, Ægri in acervum tritici demerſionem ad materiæ exſiccationem laudat.

ARTICVLVS VI.

De Ictero.

ICterus vel eſt *Flavus*, vel *Niger*: de quo in ſymptomatibus Lienis dicetur.

Icterus flavus eſt humoris flavi vel virideſcentis in habitum corporis, à cauſis ſuis procedens, effuſio.

Dicitur, à nomine aviculæ & *galgulus*: à varietate coloris in arcu cœleſti, *arquatus*: & quia molliter in aulis tractatur, *Regius*, vel quod mulſa regio potu ſanari creditus eſt.

Signa ipſius ſunt, Totius corporis flavedo, citrinitas, aut pallens viriditas, quæ in albo oculi & interno ejus angulo, ubi venæ majores, obſervatur. Venarum ſub lingua diſtentio. hypochondrii dextri dolor, vel etiam durities. ſalivæ amaror, cum vomitu bilioſo, ſingultu, & dolore capitis.

Cauſa humor concolor, qui in habitum corporis, ob cauſas in *Differentiis* dicendas, effunditur.

Curatio pro ratione Differentiarum variat. *Reſpi-*

cit tamen duo: I. *Cauſam*, quæ amovenda. II *Symptoma*, quod tollendum, poſtquam univerſalia præmiſſa fuerint. Laudatur pro facie & oculis fumus ex *aceto calido*, cui Roſmarinus incoctus: *ſpecifica* ſunt, Extractum *Aquilegiæ* & *Chelidoniæ*, quod cum pauculo Bezoar ditioribus exhibetur. Emulſio *ſemen Aquileg.* cum ejuſdem aqua ſtillatitia. in pauperioribus pulvis *lumbricor. terreſtrium*, *pediculi* tres vel quatuor vivi in ovo ſorbili, *ſi Zacutho* credendum, quod remedium ſordidiſſimum eſt. *Tinea viva* umbilico impoſita, donec moriatur. *Aranea viva* in teſta nucis de collo ſuſpenſa, & ſcrobiculo cordis impoſita donec moriatur. Inter *Magica* ponuntur, *Vrticarum* ab ægro permictio. *Panni* in ejuſdem urina intincti, & aëre expoſiti, & alia plura, de quibus vide *Petraum*.

Differentiæ ex Cauſis ſumuntur.

Alius eſt ab illis *quæ bilem copioſam generant*; quæ ſunt, Aut *Externæ* ut Dulcia, cibi potuſque calidi. Venena inprimis, ut fel leopardi, viperæ, & venenator. morſus: & tum *Alexipharmacis* agendum eſt, veneni naturæ ſpeciatim oppoſitis, in quibus etiam manifeſtarum qualitatum ratio eſt habenda. Aut *Internæ*, ut ſunt 1 *Epatis intemperies calida & ſicca*, & tum urinæ vehementer ſunt coloratæ & craſſæ. fæces alvi croceo colore tinguntur, pedes & manus calent. 2. *Inflammatio* & *Apoſtemata* ejuſdem: de quibus ſuperius.

Alius *ab illis, quæ ſanguinis depurationem biliſque ſecretionem & excluſionem* præpediunt, ut ſunt, 1. *Compreſſio* veſiculæ felleæ à ſcirrho epatis vel alio tumore, quæ vide ſupra. 2. *Abſtructio* ejuſdem, à pituita craſſa, bile copioſa, calculis & aliis cauſis, quæ fit *vel* in meatu exporrecto ad hepar per quem allicitur. & tum fæces tinguntur: *vel* in illo ad duodenum, tendente per quem ejicitur, & *tum* fæces albicant. *Vel* fit vitio Epatis, & *tum* hypochondrium

dextrum

dextrum tenditur, ſi durum evadit, hydropem prænunciat: *Vel* vitio folliculi ipſius, & *tum* ſubito invadit, alvus pigrior eſt, fæces, quia non tinguntur, albicant. *Curatur* I. *Deobſtruentibus*, inter quæ prævalet *Cuſcuta*, decoctum *fragariæ* cum marrubio & paſſulis, ſuccus *radicum urticæ* in vino contuſarum, cum croco, *Anſerculorum ſtercus* verno tempore collectum exſiccatum, & dr. j. pondere datum, *Cremor Tartari* vino chalybeato dilutus, ſpiritus *Tartari*, &c. II. *Purgantibus*, per vices cum deobſtruentibus adhibitis, inter quæ *Rhabarbarum & Hiera picra* optima.

Alia *ab iis, quæ bilem repente ab interioribus ad circumferentiam corporis expellunt*, quod præcipuè fit in Febribus acutis, in quibus *vel* ejicitur Criticè, ac tum præceſſere ſigna coctionis, & ſolvitur morbus. *Vel* ſymptomaticè, propter copiam & acrimoniam; & *tum* ante ſeptimum diem accidit. Si *ſine rigore* fit, *vel* à debilitate naturæ, *vel* ab inflammatione eſſe cenſetur. ſi *cum rigore*, materia febrilis è viſceribus & venis ad cutem ejicitur. In *Curatione* ratio eſt & febris & Epatis habenda.

ARTICVLVS VII.

De Atrophia.

A*Trophia eſt totius corporis exſiccatio & extabeſcentia, ob fruſtratam ejus nutritionem exorta.*

Subjectum eſt totum corpus, ratione præcipuè partium molliorum, pinguedinis & carnis. Partes duriores exſiccari quidem poſſunt; ſed ita imminui, ut inde totum corpus decreſcat, non poſſunt.

Signis opus non eſt. Cum viſui affectus appareat.

Cauſa eſt fruſtratio nutritionis, quæ *vel* vitio alimenti, quando illud aut deficit, quod non aſſumatur, non attrahatur, non apponatur, diſcutiatur, &c.

aut vitioſum eſt: *Vel* vitio facultatis nutrientis, quando calor nativus aut humidum radicale deficit, provenit.

Curatio reſpicit I. Symptoma ipſum, ubi locum habent, *Balneum* ex decocto capitis & pedum vervecis, ſalicis rubræ. Aquæ dulcis, in quo cineres corylorum, ſemen lini, oſſicula vervecum contuſa ebullierunt. *Diata humectans*, ex emulſione amygdalorum dulcium, ſeminum quatuor frigidorum majorum. Lacte caprillo, &c. *Curatio magnetica: de* qua apud Hartmannum, in Chymiatria. *Inunctiones* unguento Amati Luſitani, apud Sebaſtianum Auſtrium de morbis puerorum. p. 555. II. *Cauſas*, de quibus in Differentiis.

Differentiæ Atrophiæ ſunt variæ;

I. Alia eſt *Vniverſalis* totius corporis: de qua nunc dictum. Alia *Particularis*, quæ à peculiari partis vitio proficiſcitur. In Curatione locum habent Fomenta, Dropaces, Picationes, & Percuſſiones, quibus partis ſiccitas corrigitur, calor obtuſus excitatur, & alimentum allicitur.

II. Alia eſt à *Vermibus Dracontiis*, qui pueros exagitant.

Alia à *Ventriculo*, chylum non benè elaborante.

Alia ab *Epate*, quando iſtud aut calida & ſicca intemperie laborat, & bile multâ perluitur. aut obſtruitur vehementer, ut nutrimentum difficulter penetret.

Alia à *Liene*, cui eadem accidere poſſunt.

Alia à *Meſenterii obſtructione*, quæ Indis Orientalibus eſt familiaris, plerumque bulimiam cum lienteria conjunctam habet; ſed & in abſceſſum (qui integrum meſenterium ita abſumit, ut inteſtina nullo ordine confuſa, tenuibus duntaxat pelliculis inter ſe cohæreant) abit. In Curando *gramen crucis*: de quo apud *Alpinum* de plantis Ægyptiis cap. 40. lauda-

datur. Vide de his & *Bontium* in Medicina Indorum p. 156.

Alia à *Corde*, quod fit in Hectica.

Alia à *Pulmonis ulcere*, quod in phtiſi accidit.

TITVLVS V.

De Lienis affectibus.

CAPVT I.

De Lienis morbis.

ARTICVLVS I.

De Lienis Obſtructionibus.

MOrbi Lienis ſunt *Obſtructio*, *Inflatio*, *Inflammatio*, *Scirrhus*, *Vlcera & Vulnera.*

Lienis obſtructio eſt ejuſdem ab humoribus craſſis infarctio.

Pars affecta eſt Lien, vel ſecundùm venas & arterias, vel ſecundùm totam ſubſtantiam.

Signa ſunt iſta. In principio gravitas hypochondrii & dolor lienis infertur: hinc humor cum ſanguine permiſtus, & in totum corpus diffuſus, livido colore ipſum tingit, reſpirationem difficilem poſt exercitium reddit. in ventriculum effuſus, nauſeam & vomitum: in inteſtina, diarrhæam efficit. interdum, propter ſiccitatem, alvum adſtringit.

Cauſa eſt Humor terreſtris & craſſus, qui ſæpè ab aëre paludoſo & cibis craſſis colligitur, & propter lienis imbecillitatem & viarum interceptionem expelli non poteſt. *Interdum* propter lienis calidam intemperiem, & chyli incocti attractionem, quod poſt decubitum frequentem in latus ſiniſtrum, & nimiam exercitationem accidit, cumulatur. *Interdum* ob hæmorrhoïdum conſuetum fluxum interceptum, vel menſium ſuppreſſionem ſubſiſtit.

Curatio

Curatio inſtituitur, prout in aliis obſtructionibus. Nota tamen. Cauſarum à quibus prodit, rationem habendam. Vomitoria, cum recta ſit à liene ad ventriculum per vas breve via, prodeſſe. Ex *purgantibus polypodium* & *Epithymum* cum paſſulis, *ſennam* cum cremore Tartari valere. Ex *aperientibus* flores *geniſtæ*, & Electuarium *de chalybe Saxoniæ* laudari. Emplaſtrum *de Ammoniaco* in aceto ſquillitico ſoluto rectè applicari, præmiſſo aliquo conveniente fomento. Electuarium *roborans Solenandri* vide apud Hartmannum.

II. *Lienis inflatio eſt ejuſdem in tumorem à flatu elatio.*

Signa ſunt iſta, Tumor & diſtentio cum aliquo dolore, ſed ſine ſenſu gravitatis & ponderis percipitur. Murmur & ſonitus editur. Compreſſus lien cedit.

Cauſa ſunt, *vel* Aquæ frigidæ largior hauſtus: *vel* cibi flatulenti, ut piſa, caſtaneæ, fabæ, bulbi. *Vel* Humores craſſi & viſcidi, qui à calore imbecilli vinci poſſunt, & in vapores reſolvuntur, qui lienem, quia ſpongioſus, facile inflant.

Curatio ut in aliis. Chymici *Spiritum ſaturni* ardentem in extracto ſilicis laudant, & eodem regionem lienis ter in die inungunt. Purgatio in cauſa externa improbatur. Inunctio per oleum rutæ, capparum, &c. ſufficit.

ARTICVLVS II.

De Lienis inflammatione, & Scirrho.

L*ienis inflammatio eſt ejuſdem à ſanguine in ſubſtantiam ejus effuſo, in tumorem elatio.*

Afficitur Lien interdum *totus*, interdum *non* item.

Signa ſunt, Tumor in ſiniſtro hypochondrio verſus anteriora quaſi protuberans, & hominum quaſi medium cingens, ſic à renis ſiniſtri qui dextro elatior do-

dolore & inflammatione diſtinguitur: Pulſatio & palpitatio illius lateris, ob *arterias* quibus abundat, Febris continua quartanæ periodum ſervant. Reſpiratio, ob Diaphragmatis compreſſionem difficilis.

Cauſa eſt ſanguis effuſus & putreſcens: qui *vel* purus eſt, *vel* mixtus, & ſuis ſe ſignis prodit.

Curatio aliarum inflammationum methodum ſequi debet; modò largior à purgatione potus fugiatur, ne humor ad ſubſtantiam hepatis feratur.

II. *Scirrhus lienis eſt tumor ejuſdem durus, ab humore craſſo, glutinoſo & indurato procedens.*

Signa ſunt, Tumor renitens cum duritie oblonga in ſiniſtra parte, & quidem ſine dolore; cui accedunt difficultas reſpirationis, oris ſiccitas, pedum inflatio, decubitus in ſiniſtrum latus gravis, ſudor moleſtus, &c.

Cauſa eſt Humor craſſus & glutinoſus, qui *vel* ſtatim erat talis, à cibis craſſi ſucci, laboribus, vigiliis, quæ illud, quod ſpirituoſum eſt, in humoribus abſumunt, ortus: *vel* poſt, cum per ſe tenuis, aut caloris vi, aut medicamentis nimium diſcutientibus, aut naturâ tartareâ, ad indurationem eunte, eſt induratus. Hic in totum corpus cum ſanguine diffuſus, illud lividum & coloratum reddit: & ad tabem, quod officio ſuo ſanguificationis, oppreſſus lien ſatisfacere non poſſit, adducit.

Curatio eſt *difficilior*, ſi ægris Diarrhæa oboriatur, & lienteria, vel aqua intercus excipiat. *Reſpicit* ea, quæ Scirrhus Epatis. Inter *Digerentia* laudantur intra, Radix *filicis*, *Lamii* ſeu urticæ mortuæ pulvis in cibo. lignum *Tamariſci* in aqua chalybeata decoctum ad tertias. *Compoſitum ex radic. filicis unc.* j. *Cuſcutæ dr.* ij. *in vini potentis unc.* viij. *ad tertiæ partis conſumptionem* decoctum. *Externè* inter emollientia valet unguentum *Fabricii*, *ex gummi Ammoniaci unc.* j. *ol. amygdal. dulc. lilior. alborum*, pin-

pinguedinis gallinæ ana unc. ii. ſucci Cicutæ unc. iv. *Aceti ſcillitici unc. ii.* compoſitum.

Differentiæ ſunt eædem, quæ ſcirrhi epatis.

I. Alius eſt *Recens*, qui dolore ad jugulum uſque ſe extendente affligit. Alius *Inveteratus*, qui omni dolore caret, nec facilè hominem, niſi epar in conſenſum trahatur, tollit.

II. Alius Lienem duntaxat *ſecundùm ſuam ſubſtantiam* afficit, qui etiam lienis figura circumſcribitur, quamvis & hic interdum ſecundùm longitudinem ut teres appareat; interdum ſecundùm latitudinem, interdum ſecundùm omnes dimenſiones intumeſcat. Alius in *alias quoque partes vicinas* effunditur, ut omnem plerumque ventris ſiniſtram regionem complectatur.

ARTICVLVS III.

De Vlcere & Vulnere Lienis.

DE *Vlcere* nihil eſt quod obſerves, niſi Inflammationes & tumores ſequi, pus interdum per urinam vomitum vel alvum fundere. Expurgari, abſtergi, conſolidari.

Vulnus vel eſt *in ſuperficie*, quod minùs lethale eſt. Vel *in ſubſtantia*, quod propter effuſionem ſanguinis eſt mortiferum. Vbicunque tandem ſit, nigrum ſanguinem fundit, plerumque ſimul ventriculum afficit. ſitim, & dolorem ad jugulum, excitat. Pus interdum per urinas excernitur, deductum per arteriam cæliacam, ad arteriæ magnæ truncum, & hinc ad emulgentes. Vulnerariis potionibus etiam ſanatur.

CA-

CAPVT II.

De ſymptomatibus Lienis.

ARTICVLVS I.

De Dolore Lienis & Ictero nigro.

SYmptomata Lienis ſunt, *Dolor* Lienis, *Icterus niger*, *Affectio hypochondriaca*, & *Scorbutus*.

I. *Dolor Lienis* à ſolutione continui, & tenſione membranæ oritur. Hæc tum ab *Externis*, percuſſione, caſu, &c. infertur: ab *internis*, inflammatione nempe, inflatione, tumoribus, ulceribus, &c. Diligenter verò *diſtinguendus* eſt, tum à doloribus illis, qui in ſiniſtro latere, præſertim poſt cibum vel equitationem percipiuntur, qui proveniunt vel à flatibus, vel ab humoribus ſeroſis, qui in ſpacia peritonæi eo loci tunicis pertinaciter adhærentis influentes, ipſos à muſculis diſtendunt: tum à Muſculorum dolore, qui ſi iſti parum premantur, ſentitur. *Curatio* Narcotica non exigit. Cum enim exili tantummodò tunica veſtiatur, exquiſitus ille dolor non eſt.

II. *Icterus niger eſt cutis totius corporis in nigrum mutatio. Cognoſcitur* ex ipſo colore. *Oritur* ab iiſdem cauſis, à quibus Icterus flavus, niſi quod ibi epar, hîc lien peccet. *Curatur* autem *difficilius*. quia, ſi veſiculæ felleæ vitio fit, major adeſt bilis corruptio; ſi vitio lienis, humor eſt contumacior, & metus eſt hydropis. Medicamenta è *Chalybe* ſunt in illo commoda: ſed & balneum ſiccum, poſt quod corpus emulſione *ſeminis canabis*: facies, aqua *florum fabarum* cum vino mixta, abſtergenda eſt.

ARTICVLVS II.

De Affectione hypochondriaca.

A*Ffectio hypochondriaca eſt vitioſorum, in vena porta, arteria cœliaca & meſenterica ramis, ob*

læſam

læſam lienis coctionem, abſque putredine collecta, & per vaporum emiſſionem multa ſymptomata inferens, colluvies.

Hypochondriaca dicitur, ob locum utriuſque hypochondrii, quo pars illa corporis, quæ ſub nothis coſtis ad ilia uſque utrinque protenditur, & cum muſculis viſcera ipſa complectitur, intelligitur. Dicitur & πάθος φυσῶδες, apud Dioclem & Ætium, propter familiaritatem flatuum, in ſiniſtro hypochondrio contentorum. Tum *Melancholiæ* nomen ſortitur, cùm cerebrum per conſenſum afficitur: ut ſuperius dictum eſt.

Signa ex ſymptomatibus facultatis naturalis, vitalis & animalis petuntur. Adeſt 1. *Ventriculi cruditas*, ob eundem à liene per venam portæ malè nutritum, quam excipiunt continua exſpuitio pituitâ humiditate os opplente, vomitus craſſiorum partium humoris, vel in ventriculo geniti, vel à liene tranſmiſſi, & interdum ita acidi, ut dentes ſtupeant, quem antecedit ejuſdem ebullitio in ventriculo, flatus vicinas partes diſtendens, ut interdum in lipothymiam homo incidat: tenuium humoris partium per ἄδηλον διαπνοὴν diſcuſſio, cum febrili horrore interdum, quem calor quidam ſequitur, ſudore mox evaneſcens. 2. *Ventriculi dolores*, qui ad dorſum uſque procedunt, ingeſtis cibis redeunt, concoctis iiſdem vel ejectis ſedantur. renes in conſenſum communione membranarum trahunt. 3. *Alvi adſtrictio*, tum ob vaſorum in utroque latere ſiccitatem: tum, quia cibus in humorem pituitoſum & viſcidum mutatur, & ſic ab inteſtinis non promovetur, & pertinaciùs iiſdem adhærens, conſtrictionis cauſa eſt. 4. *Æſtus hypochondriis* quaſi inflammatorius, qui motu, cibo, potu, calidioribus magis ingraveſcit; quem interdum ſequitur malarum & totius faciei rubor ob vaporum aſcenſum. Ephemera febris ſudore eva-

evaneſcens, ob eorundem ex largiore potu per totum corpus diſperſionem. 5. *Vrina* modò tenuis propter vias obſeſſas, & flatus retentos, unde paroxyſmi initium: modò turbida, propter humoris admiſtionem, cum arenarum rubrarum interdum ſubſidentia, in qua tartareæ ſanguinis partes coagulantur. 6. *Flatulentia*, & in ſiniſtro hypochondrio præſertim fluctuatio, flatibus in cavitate, ſub diaphragmate, ex ventriculi, omenti, coli & viſcerum connexu exorta, incluſis. 7. *Anxietas*, tum quòd cibus ſemicoctus inflatus reſolvatur, & anguſtiam pariat: tum quòd ad vaſa vicina calida intemperie laborantia deductus, à calore igneo quaſi ebulliat, & hypochondria diſtendat, ac ſic anguſtiam in partibus, quæ nervos à ſexta conjugatione habent, excitet. 8. *Cordis palpitatio*, vel ob ventriculi conſenſum: vel ipſius partis contra vaporum malignitatem certamen; quæ nonnullis magis creſcente lunâ propter ſerum copioſius in maſſa ſanguinea ebulliens frequentior. 9. *Pulſatio in ſiniſtro hypochondrio*, quem vel cæliacus ramus poſt iram & motum præcipuè excitat: vel arteriarum in Meſenterio, per glandulas, magnam, præſertim quæ in centro, compreſſionem. 10. *Palati, oris, & linguæ ſiccitas*, propter vaporum reſolutorum per œſophagum & aſperam arteriam adſcenſum. 11. *Reſpiratio difficilis*, tum propter nervorum muſculis pectoris dicatorum, affectionem; tum propter materiæ pravæ in muſculorum ſpacia effuſionem. 12. *Cerebri perturbatio*. Nam vapores reſoluti, ſi ſunt acres, *Epilepſiam* concitant. ſi obſcuri, ſpiritus obfuſcant, & *deliria melancholica* inducunt. ſi copioſi, *vertiginis* authores ſunt. ſi ſicci, vigilias producunt, quæ poſt mediam noctem pleroſque moleſtare ſolent, quia chylus diſtributus & ad ſecundam coctionem, lienem & vaſa vicina perductus, humores in iis latentes agitat, & vapores

ex iis elevat, qui verſus cerebrum feruntur. ſi in œſophagum, muſculos laryngis & aſperam arteriam, *ſtrangulationis* metum, ob illius diſtentionem, iſtorum contractionem inducunt. ſi in nervos linguæ, brachiorum, ſecundùm nervorum ductum, inſiliant, *ſtuporem*, & formicantem nunc in hoc, nunc in illo digito, pulſum inferunt. Et hæc ſunt ſymptomata, quæ tamen non omnes invadunt.

Cauſa ſunt Humores pituitoſi, bilioſi & melancholici. Melancholici tamen præſertim, non tantùm primis & ſecundis qualitatibus, ut ſunt aduſti, viſcoſi, fixi: ſed & ſecundùm δυνάμεις ἀκρότητας καὶ ἰσχεῖς, amaritie nempe, ſalſedine, acerbitâte & aciditate nocentes. *Colliguntur*, ſi *Locum* ſpectes, in venæ portæ, arteriæ cæliacæ, & meſentericæ ramis, majoribus præſertim, & quæ ſiniſtrum hypochondrium perluunt; nec vaſe brevi, ſeu arterioſo, ſeu venoſo, nec omento, quòd venas amplas à vena portæ habet, exceptis. Si *Cauſam*, colliguntur I. Propter *lienis coctionem* læſam, & quidem *Vel* propter intemperiem calidam, qua ſuccum crudum aquoſum prius, craſſum poſterius attrahit: qui in venis vehiculo deſtitutus, ſubſiſtens, incraſſatur & aduritur, flatibuſque generationem præbet. *Vel* propter ſiccitatem, duritiem & ſcirrhoſitatem, calore ipſius deferveſcente, per quem chylus non attractus ſubſidit, & excrementa non repulſa remanent, quod in ſedentaria vita accidit. hinc circa annum ætatis trigeſimum iſte morbus plerumque invadit. *Vel* propter errorem externum, cum chylus non coquitur, ſeu vitio ciborum, ſeu ventriculi, ſeu affectuum animi, qui dum cibus coquitur calorem ad alias partes avocant, bilem in ira commotam cibis permiſcent, lienem qui arteriis multis abundat in actione ſua turbant. II. Propter *Vitium glandularum*, quæ vaſa meſenterii fulciunt, dum illa vel tumore comprimunt,

vel

vel in vita ſedentaria compreſſæ, anguſtiora reddunt.

Curatio eſt *difficilis*, propter ſymptomatum congeriem. *Facilior*, ſi ſit incipiens. ſi in ætatem nec provectam, nec declinantem inciderit. ſi hæmorrhoïdes, varices, menſes ſuperveniant. ſi mares potiùs quàm fæminas, pingues & albos, quàm fuſcos afficiat. ſi hæmorrhagia naris ſiniſtræ accedat. ſi urinæ nigricantes, citra febrem liberaliùs profundantur. *Reſpicit* I. *Chirurgiam*, ratione cujus *ſanguis mittendus* eſt: ubi nota, venam brachii ſecari poſſe, ſi magna pars materiæ, venæ cavæ communicata eſt, & circa epar φλόγωσις aliqua affligit. Hæmorrhoïdales externas optimè aperiri, quia eidem inteſtino recto inſertæ, communicationem oſculorum cum internis habent. II. *Pharmaciam*, ratione cujus I. *Humor corruptus* in prima corporis regione hærens eſt *educendus*: ubi locum habent Enemata & vomitus, ſi præſertim copia in ventriculo. 2. *Viæ aperiendæ*, & humor per inciſionem & attenuationem præparandus, ubi nota. Omnia in forma potiùs liquida uſurpanda; quod ſi in ſolida, hauſtus liquoris poſtea ſuperbibendus. A lenioribus incipiendum, in vehementioribus deſinendum. Inter illa ſunt, Ex *ſimplicibus* Radic. *Scorzoneræ Filicis maris*, Herbæ, *Fumariæ*, *ſcolopendriæ*, Flores, *Borragin. Bugloſſ. Poma Burſtorfiana.* Ex *Compoſitis* ſyrupus *pomorum redolentium*, *Fumariæ*, ſpecies *Diacurcumæ*, Eſſentia *Fumariæ*, *chamædryos*, &c. de quibus ſupra in Lienis & Epatis obſtructionibus. Ex his *Acidulæ*, *Thermæ*, *chalybs*, qui, præmiſſa primarum viarum evacuatione, in conſerva borraginis à ſcr. ii ad dr. j. ſ. jejuno ventriculo primò tertio quoque die ad vigeſimum antequam aſſueveris, Vere & Autumno exhibendus: pòſt, hauſtus vini addendus, & duarum horarum ſi fieri poteſt deambulatio, quartâ poſt ſum-

tionem ſubſequente prandio. ſi non deſcenderint excrementa nigra, deſiſtendum: ſin planè ſupprimantur, alvus movenda. 3. *Humor præparatus evacuandus*, per medicamenta purgantia, benigna, humectantibus caſtigata, per epicraſin, circa ultimam lunæ quadraturam exhibita, balneis & fomentis humectantibus interpoſitis, myrobalanis & caſſia excluſis. in cruditate nidoroſa magis cholagoga, in acida phlegmagoga & melanogoga, ſubſequente ſecundâ pòſt horâ cibo, ne medicamentum ultra epar adſcendat. 4. *Vapores effumantes*, à capite & præcordiis *divertendi*, per Frictiones, Clyſteres, Cucurbitulas, Cauteria, & medicamenta alia, ut *Elixir proprietatis*, conſerv. *roſarum* cum ſpirit. ſulf. & vitrioli. 5. *Partium*, *quas infeſtat roboratione*, & *ſymptomatum averſione*: de quibus ſuis locis.

Differentiæ à partibus ſumuntur.

I. Alia eſt *per Eſſentiam*, quam hactenus explicavimus.

Alia per *Conſenſum* aliarum partium, & hæc-

II. Alia eſt *Stomachica*, quæ *cognoſcitur* ex ſputi poſt paſtum frequentia, ructibus acidis & æruginoſum quid reſipientibus, orificii & faucium vellicatione, quâ ſic affecti hauſtum frigidum deſiderant, vehementibus ventriculi doloribus, qui nonullis ad dorſum uſque procedunt, concoctis cibis quieſcunt, mox aliis ingeſtis revertuntur, &c. *Curatur* Evacuatione; divertentibus per ſanguinis miſſionem & cucurbitas, ſi dolor ingens affligit. Extergentibus, ſiccantibus, roborantibus.

Alia *Epatica*, quæ *cognoſcitur* ex dolore hypochondrii dextri, eduliorum faſtidio, febre lenta & erratica, doloris ad humeros & claviculas extenſione, &c In *Curatione*, quam in intemperiebus vide Si hæc ſit calida, ſerum lactis cum ſucco limonum vel pomorum redolentium recens expreſſo, confert.

Alia

Alia ab *Vtero*, cujus ſanguis vitioſus facillimè, vel è venis in arterias propter anaſtomoſes, vel ex arteriis in hypogaſtricam quæ ventriculo, pancreati, omento, tenui inteſtino, &c. ramos largitur, mox in cæliacam regurgitat. *Cognoſcitur* ex illis accidentibus, quæ hyſtericis accidere ſolent. In Curatione habenda eſt affectuum uteri ratio.

Alia *Hæmorrhoïdalis*, ex hæmorrhoïdum ſuppreſſione accidens: de qua ſuo loco. Vide *Matthæum Martini* de morbis Meſenterii abſtruſioribus, accuratè iſta pertractantem.

ARTICVLVS III.

De Scorbuto.

Scorbutus eſt cachexia ab humore melancholico, peculiari modo corrupto, orta, cum crurum debilitate, maculis, gingivarum tumore, & ſanguinolentia, dentium laxitate, & aliis ſymptomatibus affligens.

Scorbutus veteribus notus, partim ſub *oſcedine*, partim ſub *ſcelotyrbe* & *ſtomacace*; partim ſub *volvuli ſanguinei* nomine venit, & nationibus mare & paludoſa loca incolentibus familiaris eſt.

Signa in definitione poſita ſunt, & agetur de iis inferius. His adde *Vrinas* & *Pulſus nimis variantes. Illud*, nam initio ſunt tenues & citrinæ materiâ tartareâ in iis ſubſiſtente, nunc craſſæ & albæ. humoribus magis corruptis rubræ, & propter ſalſedinis aduſtæ admiſtionem, cum lixivii ſplendore; & tum abſque omni putredinis nota & ſiti, arenulæ rubræ, matulæ ſæpè adhæreſcunt. Interdum turbidæ ſunt & permanent: interdum clareſcunt, & rubrum ſedimentum quod farinam laterum refert, ad fundum deponunt: interdum multa cruda & pituitoſa excrementa ſupra ſedimentum quaſi ſuſpenſa hærent: quibus verò hæmorrhoïdes ſuppreſſæ ma-

lo occaſionem dedere, iis guttatim cum dolore & ardore profluunt, & materiam tartaream, mucoſam, ſalſam & nigricantem continet. *Hoc*, quia pulſus nunc debilis eſt, inæqualis ac ſæpe vermicularis: deliquio verò animi imminente, propter ſummam ejus neceſſitatem, & quod cor vapores expellere conetur, fortior.

Cauſa eſt *Humor melancholicus*, illeque 1. *Crudus*, quod oſtendit tum victus, tum etiam ſymptomata, quæ melancholicos affligunt. 2. *Seroſus* & ichoroſus, ut ſit inſtar lixivii, quod ex aqua & ſalſis, fæculentis, ac aduſtis partibus conſtat: quod ex doloribus vagis & ulceribus animadvertitur. 3. *Pituitoſorum* interdum ac vitioſorum humorum *ſocius*. Nam venâ apertâ, ſanguis in ſcorbuticis quaſi glutino albo vireſcente vel flaveſcente obducitur. 4. *Peculiari*, poſtquam diu ibi manſit *modo*, *corruptus*. Hinc multi ſplenis obſtructione & humoribus melancholicis laborant, qui ſcorbuto non afficiuntur; & in iis regionibus, quibus humoris atri ex aëris fervore collectio eſt familiaris, ſcorbutus ignotus eſt. 5. *Contagioſus*, quod in aliis melancholicis morbis non invenies. 6. Ex *cibis ſale volatili deſtitutis*, *ac proinde* πνευμάτωσιν in coctione impedientibus: unde tartarea & fæculenta, in primis viis ſubſiſtunt, & pòſt ad lienem in tanta copia, ut ſecerni non poſſint, confluunt, *progenitus*. Sanè cibi fumo & ſale indurati, in quibus aut parum eſt ſalis volatilis, aut quod fuit, fumigatione abſumtum eſt, ita ut nihil niſi ſal fixum & tartareum remaneat, aër craſſus, loca maritima, ad ipſius generationem faciunt. Medicamenta, quæ adhibentur trita & guſtata, vaporem acrem, ſubtilem, & citò evaneſcentem, qui à ſale volatili procedit, dimittunt: eadem exſiccata vel decocta, minus: recentia & condita, exactiùs operantur. 7. *Primariò* in meſenterio,

omen-

omento, primis viis, lociſque inter ventriculum, epar, & lienem mediis & utrique viſceri vicinis; *Secundariò*, in totius corporis venis reſidens. *Illud*, Nam ſi chylus πυδυματώσει ſua minus ſit depuratus, ſeu ob imbecillitatem partium, ſeu errorem externum; in illis propter craſſitiem ſubſiſtit, appulſu alterius augetur, eundemque fæculentia & ſalſitate ſua, quam concipit, inficit. Vicinum epar & partes coctioni dicatas, tum contactu tum fumorum emiſſione debilitat & inquinat, unde qualitas illa abiiſdem cibis & chylo communicatur. *Hoc*, nam colluvies illa, per aliquod tempus ibi detenta, beneficio humoris ſeroſi, ad epar defertur: inde per venas & arterias in totum corporis habitum, tot ſymptomatum cauſa futura diſtribuitur.

Curatio tria reſpicit. I. *Diætam*, quæ debet eſſe incidens, attenuans, abſtergens, deobſtruens: ubi nota. Eſum columbarum ſylveſtrium laudari. Veneris exercitio hunc morbum quibuſdam in locis curari, fortè propter naturalis caloris ἔκλαμψιν. ſaccarata & lacticinia fugienda eſſe. II. *Chirurgiam*, ratione cujus vena baſilica, mediana, ſalvatella, vel malleoli ſecanda eſt; ſed ita, uti ſi maculæ jam prodierunt, ſuperſedeatur; ſi nulla ſit ſpes hæmorrhoïdum, & febris afficiat, in actum deducatur. parcè, ne vires collabantur, evacuatio inſtituatur. III. *Pharmaciam*, ratione cujus I. *Præparanda eſt materia peccans*, primis viis ablutis, ita, ut à lenioribus incipiatur; magis attenuantibus, ſi morbus jam invaluerit, vel in craſſo aëre homines vivant, agatur; illa, quæ tota proprietate agunt, adhibeantur; & potiùs in ſuccis, eſſentiis, conſervis, quàm decoctionibus & extractis, in quibus medicamentor. ſal volatilis evaneſcit, propinentur. *Appropriata* ſunt *Cochlearia*, ſeu *Britannica*, quæ laudatiſſima, *Beccabunga* ſeu *Anagallis aquatica*, quæ aliquid humiditatis obtinet, *Rapha-*

phanus ruſticanus, ſeu *Armoracia*, *Chelidonium minus*, *Numularia*, *Sinapi*, *Trifolium aquaticum*, &c. Ex *compoſitis* ſunt, Electuarium *Danicum* ex baccis quas multiber vocant, confectum, ſyrupus *Sceletyrbicus Foreſti*, nec non *Antiſcorbuticus Mynſichti*. Eſſentia *Chamadryos & Fumaria*. Spiritus & conſerva *Cochlearia*. Tinctura *Martis Mynſichti*, appropriatis roborata, &c. 2. *Evacuanda* eſt, *ſeu* per inferiora, ubi locum habent *Pillula Tartarea* Quercetani: *ſeu* per ſudores reliquias diſcutientes, qui ſeu in Laconico, *ſeu* extra, *Theriacâ Saxonicâ Mynſichti*, Eſſentia *fumaria* cum ſale abſinthii benè excitantur: *ſeu* per *Diuretica*, cum aquis appropriatis exhibita. 3. *Partes*, ut epar, ventriculus, &c. roborandæ ſunt.

Symptomata quæ ſcorbuticos affligunt, ſunt varia, quæ per periodos ut plurimum afficiunt, non omnia in omnibus reperiuntur: alia magis ſunt familiaria, alia minus: ſunt autem ſequentia.

I. *Difficilis reſpiratio*, & pectoris anguſtia interpolata, quæ abſque ſtertore, ſibilo & tuſſi afficit: interdum caliginem oculis ſuffuſam, lipothymiam, ac ægrorum de ſanitate deſperationem, conjunctam habet. *Oritur* à vaporibus vel humoribus in cavitate omenti *harentibus*, & ſeptum tranſverſum comprimentibus, qui poſt vehemens exercitium moti, ſymptoma exacerbant. *Curatur* Thoracicis & Antiſcorbuticis, quibus adde aliquid de confectione *Alkermes Eichſtadii*, *& croci*.

II. *Gingivarum pruritus*, *tumor*, *& putrefactio*. Cum enim caro ipſarum ſit mollis ac laxa, facilè ab humoris tenuiore & acriore parte eo adſcendente eroditur. Pueros maximè infeſtat, & cum dentium nigredine, ſideratione & vacillatione, alveolis à pravo humore occupatis, quæ tamen ſubito evaneſcit, ob humoris recurſum, afficit. *Curationem* ejus juvant, Aquæ appropriatorum, ſi iis os colluatur. plantarum

tarum adſtringentium in vino auſtero decoctio, addito ſpiritu vitrioli & alumine, quæ efficaciſſima.

III. *Macularum in cruribus copia*, quæ adultos ut plurimum infeſtant. Primò rubicundæ & pulicum morſibus ſimiles, mox purpureæ & ſublividæ evadunt, tandem ad nigrum colorem declinant. ob majorem copiam interdum pectus, collum, brachia & faciem invadunt; interdum ſubito evaneſcunt; interdum ad annos multos durant. nonnunquam in ſquammas abeunt: & quò magis lividæ, eò magis perniciosiores ſunt. *Oriuntur* à parte humoris deſcendente, & à natura ad ignobiliores detruſa. *Curari* diſcutientibus & emollientibus, ut balneis ex *baccis juniperi*, *naſturtii*, *cochleariæ*, *chamæmeli*, &c. poſſunt. Si *ulceroſa* ſunt, difficulter curantur, cum ab iis totum crus gangrænâ corrumpatur.

IV. *Dolor crurum*, qui tenſivus obtuſus, ὀστεόκοπος, in profundo latens, ſub noctem ingraveſcit, ob humoris melancholici circa id tempus motum. *Oritur* à ſeroſis humoribus, interdum à capite deſcendentibus, & membranis adhærentibus; interdum è ſede colluviei per venæ cavæ crurales ramos extra venas effuſis, & crurum muſculis inſinuatis. *Mitigatur* cataplaſmate ex *lacte coagulato*, cum floribus chamæmeli, naſturtio aquatico, & baccis juniperi in lacte coctis. *Exaſperatur* pinguibus ante macularum eruptionem adhibitis.

V. *Dolor ventris*, qui interdum ita lancinat, ut ægri in peritonæi rupturam inciderint. per intervalla cum pulſu & urina ſcorbuticis infeſtat. ad quadrageſimum uſque diem interdum durat, nec coli ductu circumſcribitur. & quidem, cum ventris depreſſione, ut cum umbilico introrſum revellatur, & hic lumbis quaſi annexus videatur, cum diſtenſionis ſecundùm longitudinem perceptione, inteſtini recti ſurſum revulſione, ut nihil planè prodeat.

Oritur, ab effuſione materiæ iſtius per venas meſaraicas, quæ in inteſtina non hiant, inter duas inteſtinorum tunicas. Hinc diſtentio, convulſio, vellicatio, partium vicinarum in conſenſum tractio, febrium, quarum in viſcerum vaſis focus, antegreſſus. *Curatur* Remotione cauſæ. Mitigatione per laxantia, & clyſteres, quibus excretio ſtimulari debet. *Elixir proprietatis* valdè prodeſt.

VI. *Dolor pedum circa talos & plantas*, qui eſt macularum prodromus, & ob tenuitatem materiæ partes quaſi penetrat. Medicamento ex *floribus ſambuci manipul. ii.* in vino coctis, additis *ſaponis* dr. ij. facto, & panno loco dolenti applicato.

VII. *Dolores Hypochondriorum incircumſcripti*, quod flatus exitus non habeant. *Nephritici*, vel quod materia per vaſa emulgentia ad renes deſcendat: vel quòd congeſta, & acceſſu cauſæ externæ, ad majora vaſa detruſa ad renes defluat. *Lumborum*, qui interdum à ſanguine vitioſo eo loci contento; interdum per modum catarrhi, à capite per venas in ſpinalem medullam deſcendente, oriuntur. Hinc à ſcapulis dolores incipiunt, & ſenſim ad lumbos ſerpunt.

VIII. *Dolores capitis*, qui circa veſperam infeſtant, & cum calore quodam febrili, qui ſudationibus matutinis evaneſcunt, junguntur. Illos præcipuè qui ex hæmorrhoïdum ſuppreſſione hoc malum contrahunt, affligunt. Ex vaporibus eò aſcendentibus oriuntur. Vt in majore doſi *beccabunga* exhibeatur, calefacientium doſis minuatur, aperientibus hypochondria illinantur, expoſcunt.

IX. *Arthritis*, de qua nota. *Vagam* eſſe, ſi præſertim topica frigida apponantur. Plerumque cum levi paralyſi, cum dolore ceſſante & redeunte jungi. Ab humoribus ſeroſis, tenuibus, & ad motum promtis *oriri*. Mire *deprehendi*. Nam ſi loco maximè dolenti

ti lumbricus vivus imponatur, exſilit, circumgyratur, incurvatur, tabeſcit, & emoritur. Inter *Sudoriſera* appropriatum eſt, quod ex *rad. ſucciſæ* unc. j. *Ariſtolochiæ rotundæ* dr. iii. *Herb. ſalviæ nob. Baton.* ana m. j. *Abrotani*, *Rutæ*, *vincæ pervincæ*, *Sabinæ*, ana p. j. &c. paratur, vide *Horſtium*, de arthritide ſcorbutica vaga, Tomo primo Obſervationum.

X. *Paralyſis*, quæ interdum crura, interdum totum alterutrum latus involvit. A *paralyſi veterum differt*, quod aliquis motus remaneat, interrupta ſit, paulatim prius tentet, antequam ſedem figat. ſequatur, non tam fixum ſtuporem, coli & ventris dolores, tumores quavis parte erumpentes, & facilè evaneſcentes. *Oritur* à materia ſcorbutica in medullam ſpinalem per ramum, qui ab arteria aorta non longè à ramo meſenterico porrigitur, & ſerpit in ſpinam ejuſque vertebras. *Curatur*, ſi tendines rigidi non ſunt, ſemel atque iterum purgato corpore, uſu beccabungæ & cochleariæ. ſi indurentur & rigeſcant, emollientibus cataplaſmatibus, præmiſſis *fomentationibus* ex aqua, in qua fol. ſalviæ, beton. roriſmar. cum flor. ſambuci & meliloti, decocta ſunt.

XI. *Convulſio & contractio*, quæ ita interdum invaleſcit, ut ægri nullum articulum extendere poſſint, & quaſi in orbem contrahantur. *Conjungitur* aliquando cum rigore cardinis oris, in quo gena inferior ſub via audiendi revertitur, ita ut os ſtrictius conniveat, quo minus in rectum queat expandi. *Oritur* à rigiditate tendinum, quando in tartareo illo, ſed ſeroſo humore, iſto diſcuſſo, ille relinquitur & exſiccatur. *Curatur* emollientibus & diſcutientibus.

XII. *Sopor profundus*, qui nonnunquam cum febre lenta continua, aliquando intermittente, affligit. Cum paroxyſmo advenit, & recedente ceſſat. *Naſturtio aquatico*, quod in limpidis aquis naſcitur, curatur.

XIII. *Cor-*

XIII. *Cordis palpitatio & lipothymia*: de qua ſciendum, quod maximè corripiat dum ægri in lecto ſurgunt, humoribus commotis. interdum tanta ſit, ut ſubitò extinguantur. Certò ſcorbutum indicet, ſi in morbo ad ſenſum parvo affligat. Medicamentis ſexies vel octies de die datis, cum antiſcorbuticis oppugnari debeat.

XIV. *Vomitus*, qui potiùs eſt vomendi inanis conatus, nullam ventriculi gravitatem vel dolorem anteceſſorem habet. Ventriculum roborantibus medicamentis non tollitur, lacticiniis potiùs, quod humores demulceant, ſedatur.

XV. *Sputatio nimia*, quæ *Oritur* partim ex vaporibus ad os elevatis ex locis ventriculo vicinis: partim ex cibis in ventriculo corruptis, & ſecundùm ductum membranæ œſophagum inveſtientis in os evectis; partim ab humore ſeroſo ex liene per vas breve in ventriculum effuſo. *Præcavetur*, acrium & calidorum medicamentorum, quæ materiam fundunt, fugâ.

XVI. *Alvi fluxus tam diurnus, quàm nocturnus*, qui profert fæces compactas, ſed copia cibum excedentes, coloris nunc herbacei, nunc cineritii, *Oritur*, *vel* quod alimentum debilitate epatis non attractum corrumpatur: *vel*, quod humor ſeroſus à liene ad inteſtina refluat: *vel* quod ſerum, quod halitus forma per ambitum diſſipari potuit, frigore poros denſante ad inteſtina repellatur, vel vaſis præſertim matutino tempore, per corpus calore patens, ab eodem conſtrictis, verſus majora vaſa retrudatur, & ſecum, quicquid in via invenit, ad inteſtina rapiat. Et tum in *Curatione*, *Adſtringentia* ſunt maximè *noxia*. Victus ratio ſicca uſurpanda, Vinum abſinthites decocto cichorii dilutum prodeſt. *Vel* quod dum à calore febrili ſeroſus humor effervescat, & exhalare non potis eò convertatur; & tum ſyrup.

roſarum ſolutivus, & cichoracea valent. Eſt interdum *ſanguinolentus*; ſed ſine dolore, & cum aliis ſcorbuti ſignis. *Oritur* à ſanguine fæculento in venis abundante & per extremitates earum in inteſtina effuſo.

XVII. *Febres, quæ longè ab aliis febribus differunt.* Nam frigoris ſenſus ad ſex vel ſeptem horas ſe extendit. Pulſus eſt tardus, debilis, inæqualis in declinatione, magnus & durus in vigore, urina qualem ſupra diximus, interdum ter, quater interdum, in die infeſtant. frequentiſſimè ſunt ex continuæ & tertianæ typo mixtæ. Continuæ, ſi purgantibus medicamentis vel calidis potionibus exaſperentur, enecant.

XVIII. *Hydrops*, qui & cum tumore duriore manifeſto, & tenſione lienis, epatis, vel ventris, & cum majore reſpirandi difficultate, quàm alias, quæ poſt uſum purgantium maximè excruciat, & quia à vaporibus craſſis procedit, diſcuſſis ceſſat, affligit.

XIX. *Eryſipelas*, quod interdum ſingulis ſeptimanis, interdum menſibus infeſtat. ab humoribus ichoroſis, peculiari modo corruptis, procedit. In *Curatione* prodeſt aqua florum ſambuci cum aqua Cardui-benedicti.

XX. *Vlcera*, quæ ſicca ſunt, nec pus vel ſaniem fundunt. magis eos, qui temperamento ſunt bilioſo, infeſtant. non tantum crura, ſed & alias partes occupant. interdum ita gangrænoſa fiunt, ut nec ferrum quidem inflictum ſentiant. *Curari* debent citra ullam mordicationem aut dolorem. becabunga ſola in cereviſia cocta, bis de die impoſita, multum præſtat: ſed & unguentum *Diapompholygos*, in putredine magna aliquid *Mercurii præcipitati*, vel *ſpiritus vitrioli* admiſcendum.

XXI. *Tubercula dura in toto corpore*, & tumores magni, qui in inguine, glanduloſis corporis partibus,

bus, muſculorum ſpecie hærent. ſine dolore ſunt, dum ægri quieſcunt, cum cruciatu dum ambulant. ſi ſubitò erumpant, & mox evaneſcant, paralyſin præſagiunt. Cataplaſma ex *radice conſolid. majoris bryoniæ, abſinthii, medulla panis albi*, in lacte coctis, in curatione laudatur.

XXII. *Atrophia*, quæ in principio, quod facultas ob vitioſum nutrimentum fruſtretur, procedit: in progreſſu, quod partibus ab humorum defluxu, vitioſa diſpoſitio ſit impreſſa, oritur. Ad *Curationem* commendatur *Lac caprinum*, ſi capra antiſcorbuticis alatur. Reliqua omitto. Vide de hoc morbo Sennertum, Horſtium, & alios.

TITVLVS. VIII.

De Renum affectibus.

CAPVT I.

De Renum morbis.

ARTICVLVS I.

De Renum anguſtia.

RENum morbi ſunt, *Anguſtia, Inflammatio, Calculus, Vulnus & Vlcus.*

Anguſtia eſt vaſorum in renibus à cauſis ſuis inducta obſtructio vel compreſſio.

Signa ipſius ſunt, urinæ retentio vel paucitas, & exinde tenſionis, & gravitatis circa lumbos ſenſus, in uno vel utroque latere, &c.

Cauſæ in Differentiis explicabuntur, continens, in Definitione poſita eſt.

Curatio pro ratione Differentiarum variat.

Differentiæ ſumuntur à cauſis obſtructionem vel compreſſionem inferentibus.

I. Alia eſt à *tumore, phlegmone, ſcirrho, compri-*

men-

mentibus, *nimia ſiccitate* dum ſubſtantia corrugatur & contrahitur; quæ ſuis ſe ſignis prodent. quamvis ultima difficillimè cognoſcatur.

II. Alia ab *Humoribus*, viſcidis, craſſis, lentis, quæ *Cognoſcitur* ex ipſorum redundantiâ, doloris & febris abſentiâ. *Curatur* 1. Evacuatione per alvum vel vomitum. 2. Deterſione, inciſione, & Diureſi. Laudantur, Aquæ ex *petroſelino*, *ononide*, cum ſyrupo *de Raphano Fernelii*, ſpiritus *ſalis*. Tartarum *vitriolatum* cum julebo violato, &c.

III. Alia eſt à *grumo ſanguinis*, qui extra ſua vaſa excidit, & ibidem concreſcit. *Cognoſcitur* exinde, quod mictio ſanguinis præceſſerit, & cauſæ inferentes, ut concuſſio, lapſus, &c. *Diſſolvitur*, aqua *chærefolii*, *Rubia tinctorum* cum ſemine naſturtii, ſpermate ceti, & mumia, ut fiat pulvis.

IV. Alia à *Pure*, quod ibi generatur, vel aliunde affluit. *Cognoſcitur* è ſignis ulceris vel abſceſſus in renibus, & urina aliquando purulenta. *Curatur* abſtergentibus.

V. Alia à *Calculo*: de quo in ſequentibus agetur. Obſerva interim. Interdum id *arenulas* facere, quæ *vel* in propria renum ſubſtantia proveniunt; quæ exinde *Cognoſcuntur*, quod duræ ſint & rubræ, & illinc fluentis urinæ impetu raptæ, in cavum ferantur, pòſt in veſicam detrudantur, & in urinâ redditâ ſubſideant, & digitis difficulter comminuantur. *Vel* ex aduſtione humorum in venis & epate oriuntur, quæque in declinatione febrium tum acutarum tum diuturnarum excernuntur. *Cognoſcuntur* exinde, quod non ſubſideant, ſed ſubſtantiæ urinæ permiſceantur, matulæ urinariæ inſtar pulveris adhæreſcant, & facilè digitis comminuantur.

ARTICVLVS II.

De Renum Inflammatione.

Renum inflammatio, ſeu Nephritis eſt eorundem à ſanguine in ipſorum ſubſtantiam effuſo, & ibidem putreſcente intumeſcentia, cum vehementi dolore, fibroſis aut arenoſis excretionibus conjuncta.

Signa ſunt, Dolor circa lumbos ad primam vertebram gravativus & extenſivus, qui hiſce à *Colico differt*, quod in ventrem medium aut in omnem illius regionem murmure nullo evagetur, non ſemper citata & expurgata alvo miteſcat, immanitate & ferocia peritonæum convellat, creber admodum ac frequens eſt. Febris continens inordinata, quæ modò creſcit, modò imminuitur, circaque noctem magis exaſperatur. Viſcerum & ventriculi ſubverſio. Pituitoſorum primò, deinde bilioſorum per vomitum rejectio, Vrinæ cum malum incipit paucitas, tenuitas, aquoſitas, interdum ſuppreſſio, mox ea copia & craſſities cum compulſu ad mejendum ex ardoris quodam ſenſu. Stupor & obdormitio cruris propinqui, propter compreſſionem nervi. Difficilis corporis erectio. Decubitus in ægram partem dolorem demulcens, in adverſam exaſperans.

Cauſa eſt ſanguis ſive purus, ſive mixtus, ſive per viam collectionis in renibus coacervatus, ſive per viam fluxionis ſeu à toto, ſeu à parte detruſus, ut ſæpiſſimè alibi dictum. *Occaſionem* fluxui raró dant, Renum firmitudo & durities: ſæpè medicamenta Diuretica, quæ ſanguinem ad renes deducunt.

Curatio eſt *facilior*, ſi hæmorrhoïdes superveniunt. ſi abſceſſu rupto per vias urinæ pus album, læve, æquale, non fœtidum evacuatur. ſi ad reſolutionem tendit. *Difficillima*, ſi abſceſſu poſt ſuppurationem rupto, pus per emulgentes ad epar & inteſtina

na viam moliatur. ſi ad indurationem tendat. *Nulla* ferè, ſi urina alba, tenuis, aut purulenta, abſque febris & ſymptomatum remiſſione, & crurum ac femorum extenuatione, profluat. *Inſtituitur*, prout in aliis inflammationibus. *Obſervandum* tamen, 1. Modicè refrigerantia & adſtringentia cum anodynis pro repulſione uſurpanda. Extra quidem, ne humores circa externas carnoſaſque partes conſiſtentes, intrò in renes compingantur. Intra autem, ne, cum adſtrictionem ſuam circa ventrem aut hepar venaſque incipiant, vel ſanguinem ad renes deturbent: vel meatus anguſtos coarctando, iſchuriam pariant. 2. A purgantibus, quia humores accendunt & exagitant, abſtinendum: lenientia tamen & benigna, ſi bilis in meſaraïcis & ventriculo hæret, ne eo devolvatur, exhibenda. 3. Diuretica, nonniſi perfectè ſedata inflammatione eſſe propinanda. Habet hîc locum *Tartar. vitriol.* ſcr. ſ. cum julepi roſacei & aquæ cinnamomi dr. ii. & alia.

Differentiæ à parte affecta ſumuntur.

I. Alia eſt in *dextro rene*, in qua lumbi in dextro latere dolent, dolor magis ad epar aſcendit, crus dextrum ſtupet.

Alia in *ſiniſtro*, in qua dolor ad veſicam deſcendit.

Alia in *utroque*, in qua ſymptomata utrobique urgent.

II. Alia eſt in *carnoſa renis parte*, in qua major gravitas afficit.

Alia in *partibus*, *in quas arteriæ terminantur*, in qua pulſans dolor urget.

ARTICVLVS III.

De Calculo Renum.

C*Alculus renum, eſt ſubſtantia ſolida & lapilloſa, mucilaginea, limoſa, tartarea, facultate*

λιθοποιητικῇ instructa, in renibus, adjumento caloris exorta.

Signa ſunt præcipua quinque. 1. *Dolor*, qui in lumbis afficit, ſenſum gravitatis, propter renum ſubſtantiam ſenſus expertem infert; in deſcenſu in ureteres, propter ipſorum, qui denſâ & craſſâ membranâ conſtant, diſtractionem augetur; ſi præſertim ſit craſſiuſculus, ſalebroſus & aſper. A *Colico* diſtinguitur, quòd nec ſit tam gravis, nec tam amplus, quòd figatur, & regione renum circumſcribatur, & ſi in veſicam incidit, ductum ureterum ſequatur, nec cum flatibus afficiat. 2. *Vrina cruenta* propter vulnerationem partium, quas tranſit; quæ principio eſt pauca & aquoſa, mox ſuppreſſa, remoto è renibus calculo turbulenta, & arenoſum ſedimentum habens. 3. *Stupor* crurum, qui in dolore colico non accidit, quia muſculus, cui ren incumbit, quique cruri flectendo dicatus eſt, & in cruris partem interiorem inſeritur, comprimitur. 4. *Teſticuli* ejus lateris, propter vicinorum vaſorum, quæ ad teſtes tendunt, iiſque inſeruntur, retractionem, *retractio*. 5. *Nauſea & vomitus*. Nam renes cum ventriculo mediante peritonæo, cujus membranam utrumque viſcus participat, connectuntur, & bini ſextæ conjugationis nervi à ſtomacho orti, in internam renum tunicam implantantur. *Arenularum excretio* fientis calculi ſignum eſt.

Cauſa eſt, non *pituita*, multi enim ea infeſtantur, quibus cum calculo nihil commercii: & multi ſunt calculoſi, qui accuratam victûs rationem ſervant: ſed *ſuccus lapideſcens*, hinc calculoſi ſæpè urinam reddunt, quæ mucum refert, mox in lapidem concreſcit. *Provenit* autem is ex fæculentia alimentorum, quæ ſi retineatur, huic vel illi parti ſe agglutinat, per novum materiæ appulſum quotidie augetur: aucta ſenſim exſiccatur, atque ubi materiam

riam viſcoſam, craſſam, terreſtremque apprehendit, eam coagulat, & adveniente poſtea ſpiritu ſalis microcoſmici interno, & quem ob naturalem ſuam viſciditatem, ſeu mucilaginitatem Tartarum iſtud facilè recipit, inque ſe recondit: tandem in perfectum tophum coagulatur.

Curatio eſt *difficilis*, ſi bullæ per aliquot dies ſtabiles in urinis viſuntur; quia magnam tartareorum ac mucilaginoſorum humorum copiam, unà cum flatibus in renibus abundare, indicant. ſi urina manet ſubtilis, & ſic aliquando perdurat, quia ingentem obſtructionem arguit. ſi ex eo ulcus renum exoritur. ſi æger eſt ex parentibus nephriticis. *Reſpicit* I. *Præcautionem, ne vel generetur, vel augmentum capiat*. Et tum 1. Victus ratio eſt habenda, in quo cibus & potus ad calculum faciens fugiatur. Cibi oppoſiti ſint in uſu. Inter eos laudantur, *Aſparagi* modicè decocti, cum oleo aceto & butyro, prima menſa ſumti, fructus *Cynoſbati*, *Arini ipſius* in juſculis decocti. *Chærefolium*, *raphanus*, ol. *olivar.* & *Amygdal. dulcium*. 2. *Materia collecta, maturè, ne concreſcat, evacuanda*. Vomitu ſingulis menſibus bis vel ter adhibito, Medicamentis lenioribus, *caſſiâ* præſertim, *terebinthinâ*, & hydragogis. Comminuentibus ſi quid concrevit, inter quæ, Decoctum *ligni nephritici*, *hæderæ terreſtris*; ſuccus *de veronica* cum aqua, & alia (de quibus infra) laudantur. 3. *Renes ad ſuum ſtatum reducendi*, & hîc valet, venæſectio ſi epar intemperiem calidam in iis excitavit. Aquæ fragorum, portulacæ, hordei exhibitio, & frigidor. unguentorum inunctio. II. *Geniti calculi ſublationem*, quæ perficitur 1. Primarum viarum per evacuantia molliora, flatus diſcutientibus caſtigata, mundatione. 2. Venæ in brachio ſectione, ſi plethora in toto, & dolor eſt ingens; malleoli vel poplitis, ſi ad partem affectam decubuit.

3. Viarum laxatione & lubricatione, intra ſyrupo *de Althæa*, *Liquiritia*, *Violarum*. Extra, *Vnguento* ex *unguenti dialthea* dr. ii. pingued. gallinæ, medullæ cervinæ recentis ana dr. j olei liliorum alborum dr. j. ſcorpion. ſcr. ii. ol. ceræ ſtillatæ & ſpirit. Terebinth. ana ſcr. j. ceræ & croci pauxillo, compoſito. *Balneo aquæ dulcis*, in quo ſumi poſſunt, oleum Amygdal. recent. unc. ii. ol. Tereb. gutt. vi. cum vini calidi hauſtulo. 4. *Calculi remotione*, *comminutione*, *& expulſione*, per medicamenta id præſtantia, *Præſtantiora* ſunt ex ſimplicibus, Magiſterium *Tartari vitriolati*, *Oculorum cancri*, *Mandibulæ lucii piſcis* & *lapidis Iudaïci*. Lapis *prunellæ*, Eſſentia *Cryſtallorum*, Lapis *nephriticus*. Aqua *vitæ juniperi*. Horſtius T. 1. p. 481. Ex compoſitis, Confectio ſeu conſerva *lapidis nephritici Zacuthi*. l. 8. c. 16. Liquor *Nephriticus Mynſichti* Armament. p. 338. *Miſtura* ex magiſterio Tartari vitriolati, ſolut. oculor. cancri, lapide prunellæ, ſale volatili ſuccini, & aqua ſaxifragiæ Vntzeri. *Ejuſdem vinum generoſum*, in quo raphanus acris decortic. & in taleolas conciſus, per integrum diem maceratus erat, cum magiſterio oculorum cancri & ſpiritu ſalis exhibitus. *Miſtura Muffeti Angli*, Ciſtæ Medicæ p. 34. *Libavii*, ex aqua ſaxifragiæ albæ, cum ſaccharo violacco & roſaceo colata, cum pauxillo ſpiritus vitrioli. *Expulſorium calculi Zuingeri*. Ciſt. Med. p. 35. III. *Doloris amotionem*, quæ unguento ſuperius ad viarum laxationem præſcripto, hemicupio cum anodynis parato, *Cataplaſmate Cratonis*, ex parietaria, petroſel. cepis, &c. perficitur. IV. *Flatuum diſcuſſione*, ſi qui ſunt. Vide de Calculo egregios, & ſufficientiſſimos *Vntzeri*, *Franciſci Collutii*, & *Beverovicii* tractatus.

AR.

ARTICVLVS IV.

De Vlcere & Vulnere Renum.

DE *Vlcere renum* hæc obſervaſſe ſufficiat.

I. Raro admodum illud ex *abſceſſu phlegmones* à profluentis materiæ acrimoniâ renem exedente, ictu vel caſu venas diſrumpente, accidere: ſi tamen accidat, curationem, ut humorum allapſus diæta, venæ-ſectione, & purgatione ſiſtatur: Iidem allapſi, refrigerantibus, nephriticis temperentur, Terebinthina cum vitello ovi in liquorem, vel cum pulvere liquiritiæ in bolum redacta, evacuetur, requirere.

II. Semper verè à *calculo intus coërcito* fieri, qui vel pondere renem contundit, vel attritu comminuit exeditque. *Tum* urina, antequam purulenta eſſe incipit, cruenta præſertim ab exercitatione & labore evadit. febris nulla vel obſcura fatigat. ſi quando obſtructo ureteris capite pus cohibetur, id ſenſim vel per emulgentem, in majores venas redundans, ſanguinem habitumque corporis inquinabit; vel eâ ſede congeſtum, ilia lumboſque diſtendet, è quibus etiam apertâ cute, diu multumque manat.

III. *In Curatione* omnibus aliis palmam, *Decoctum petroſelini*, à *Doringio in Mithridatotechnia* p. 150. deſcriptum, præripere.

De *Vulnere Renum* hæc notaſſe ſatis erit:

I. *Cognoſci*, ex ſitu, urinæ ſuppreſſione vel difficultate, cruentatione, dolore ad inguina extenſo.

II. *Dividi* in illud quod eſt *in ſuperficie & parte carnoſa*, & tum ſanguis multus effluit, urina non egreditur, fortiora glutinantia ſtatim adhiberi poſſe. Et quod *ad ipſam uſque cavitatem penetrat*, & tum ſanguis cum aqua egreditur. In *Curatione*, ſanguis eſt ſiſtendus. Hoc ſubſiſtente glutinantia im-

immittenda & imponenda, ac valet hîc unguentum *ſanctum Andreæ à Cruce*, quod in Sennerto vide, &c.

CAPUT II.

De Renum Symptomatibus.

DE Renum ſymptomatibus, *Seri*, nimirum *læſa ſecretione*, *& dolore*, pauca occurrunt.

I. *Seri ſecretio* læditur, vaſorum emulgentium & renum vitio, quæ *vel* intemperie frigida laborant, & tum urina ſubitò non ſupprimitur: *Vel* anguſtia, de qua ſuperiùs. In Curatione Diuretica hora una vel altera ante cibum exhibenda ſunt.

II. *Doloris* ratio ex capite de inflammatione & calculo renum peti poteſt. In renis ſitu fixus alterutro latere ſtabilis eſt, niſi quod interdum vel ad coxendicem, vel ad teſtem, qui è directo jacet, ureteris tractu protenditur. Aſſueti propter dilatatos ureteres non ita facilè, niſi fortè ſit craſſus & ſcaber, afficiuntur; ſed qui nondum, aut certè raró & leviter nephritico dolore tentati ſunt, minimo calculo diſtorquentur, &c.

TITULUS IX.

De Veſicæ affectibus.

CAPUT I.

De Veſicæ morbis.

ARTICULUS I.

De Veſicæ Calculo.

VEſicæ morbi ſunt, *Calculus*, *Inflammatio*, *Ulcus*: quibus *Meatus urinarii anguſtia* adjungi debet.

Cal-

Calculus veſicæ quid ſit, ex Calculi renum definitione percipi poteſt.

Signa ejus ſunt, pruritus dolorque acerbus in collo veſicæ, pube & perinæo; qui progreſſione & veſicæ diſtentione, ingenti cruciatu torquet, ægri pudendum ſcalpere & ſæpè diſtendere ſolent, ac urinam ſummo cum dolore guttatim reddunt; eaque calculo coëunte tenuis eſt & clara, colore ſubalbida, eodem concreto, oleaginis more ſubſidere ſolet, cum ſedimento arenoſo, albo, ſcabiei ſimili, ſi calculus ſit friabilis.

Cauſa & *Curatio* ex capite de Calculo renum petenda ſunt. Si comminui & expelli non poteſt, exſcindendus eſt: de quo vide Chirurgos. *Comminuendo* inſervit *compoſitum* ex ſalis Tartari albi unc. j. & Aquæ petroſelini libr. j. invicem miſtis, & per chartam bibulam colatis, colore croceo per cortices aurantiorum donatum; nec non *pulvis millepedum* ſeu oniſcorum, de quo *Laurembergii* peculiarem tractatum conſule; quin & *ſanguis hirci* lithotripticis herbis nutriti. deſtillatus, aſſumtis in cibo farciminibus, quæ ex ejus renibus, & cæteris viſceribus ac inteſtinis confici debent. *Dolori mitigando* prodeſt *Balneum*, quod illitus ſcroti, pectinis & perinæi, ol. *compoſito*, ex ol. ſcorpion. amygdalar. amarar. axungiæ cuniculi & gallinar. ana unc. j. ſ. & ſucci parietar. dr. ii. formato, inſequatur.

Differentiæ Calculi occurrunt aliquot.

I. Alius eſt *Exiguus & levis*, in quo vaga & oberrans circa pubem & perinæum titillatio affligit, quique faciliùs comminui poteſt.

Alius *paulò grandior*, in quo incumbentis gravitatis pondus percipitur, ut idcirco difficilis & doloris plenus ſit per ſalebroſa loca inceſſus, multoque difficilior ſaltatio, mictio crebeſcit, & urina vix poteſt cohiberi; quæ eſt alba, craſſa, turbida, cum ſedimento

mento purulento, aut narium mucori perſimili; quum mejendum eſt, obviam impulſo calculo, urinæ fluor intercipitur, acerrimus dolor ſub emictionis finem, quum calculus urinæ curſu incitatus, quaſi prodituruѕ, ſphincterem violentiùs comprimit, alias univerſum pudendi ductum, aliàs glandem afficit. mejendi conatum, deſidendi cupiditas, quod calculi magnitudo è perinæo rectum inteſtinum ut veſicæ cervicem exſtimulet, comitatur. *Curari* is vix alia ratione poteſt, quàm ſectione.

II. Alius eſt *concretus*, qui nihil arenularum in urina de ſe emittit. Alius *non concretus*, in quo aliquas illaſque ſeu albas ſeu rubras, quæ à renalibus aliis veſicalis calculi ſignis diſcernendæ ſunt, urina deponit.

III. Alius eſt, qui in *ipſa veſica naſcitur*, cui ſuperiùs dicta competunt. Alius, *qui à renibus per ureteres ad eam deſcendit*, & tum ſigna calculi renum præceſſere, dolor ſecundùm longitudinem ureterum â renibus ad veſicam protenſus, aderat, nephriticus vel ceſſavit, vel minùs exercet. Hunc quidam herba Indiana *Payco* Monardi dicta, & aliis frangi poſſe, credunt.

IV. Alius eſt, *qui veſicæ non adhæreſcit*, ideoque tutiùs per ſectionem extrahi poteſt. Alius, *qui ſummæ veſicæ adhæreſcit, & quaſi ex illa propendet*; & tum omnia ſymptomata ſuperiùs recenſita, ſunt obſcuriora: viſi ſunt qui nullo dolore illum geſtarunt; imò, nullâ ferè ratione removeri abſque ægri diſpendio poteſt: de quo vide Tulpium *obſerv. l. 2. c. 5.*

AR-

ARTICVLVS. II.

De veſicæ Inflammatione, Scabie, Vlcere, & Fiſtula.

VEſicæ inflammatio non tam ipſius ſubſtantiæ, quæ tenuis & exſanguis, inſidet, quàm ſphincteri cervicis ipſius muſculo.

Signa ejus ſunt, dolor in perinæo cum rubore & ardore acerbus, urinæ cum ſummo mejendi conatu ſuppreſſio, alvi (quia rectum inteſtinum inflammationis magnitudine coarctatur) adſtrictio, pubis atque pectinis ad umbilicum propter urinæ copiam diſtentio.

Cauſa eſt eadem, quæ aliarum inflammationum.

Curatio eſt *difficilis*, quia affectus; eſt plerumque circa ſeptimum inprimis diem, accedente febri, & urinæ atque alvi retentione, lethalis; ſi tamen ſit levior, & inflammatione in pus mutatâ, abſceſſus intrò rumpatur, & per urinam evacuetur, melior ſpes eſt: ſed &, Eryſipelate juxta cutis ſuperficiem oborto, ac urinâ copioſâ emiſſâ, repente interdum ſolvitur; *Inſtituitur* ad modum aliarum inflammationum. *Repellentia* non diu applicanda ſunt, quia veſica membranoſa eſt, & facilè conſtringitur, urina ſupprimitur, & nervi læduntur.

II. *Scabies veſicæ cognoſcitur* ex pruritu in pectine, urinæ gravi odore, furfuraceo ſedimento in fundo reſidente. *Oritur* ab humoribus acribus & ſalſis, ſuperficiem illius internam erodentibus. *Curatur* in ſenibus ægrè. Humores ſunt partim evacuandi, partim demulcendi, per ſemina quatuor frigida, flor. violarum, fraga, vel intus aſſumta, vel extus per urethram injecta.

III. *Vlcus veſicæ* quid ſit, non eſt quod dicatur. Patet ex ſuperioribus.

Signa ejus ſunt, ſquammulæ & pus, quæ cum urina duntaxat effluunt, & in urina ſubſident, & ſic ab exulceratione meatus urinarii, in quo pus & ſanies vel urinam prævenit, vel ſtatim in primo exitu apparet, vel etiam ſine urina effluit, diſtinguitur. Adeſt & indeſinens circa veſicam, pubem, & perinæum cruciatus. Vrina quoque eſt craſſa, & modò à pure, modò à ſanguine perfuſa, &c.

Cauſæ ſunt variæ: de quibus in Differentiis.

Curatio eſt *Exiguæ ſpei*: tum quia veſica eſt membranoſa; tum quia urina, quæ mordax, continuo decurſu, conſolidationem impedit. *Inſtituitur* ad modum aliorum ulcerum.

Differentiæ à cauſis præcipuè ſumuntur.

I. Aliud eſt à *Cantharidibus*, & *tum*, ſi recens eſt, lac copioſè exhibendum, mox conſolidandum: ſi inveteratum, ut alia ulcera curandum.

Aliud ab *Vrina acriore*, quam vini meraci & ciborum calidorum uſus intulit, & *tum* refrigerantibus diureticis agendum.

Aliud ab *Humoribus acribus vel ſalſis, ſuperficiem ejus internam quaſi erodentibus*; & tum 1. *Evacuandum* caſſia & terebinthina. 2. *Temperandum* Nymphæa, lactuca, Endivia, &c.

Aliud à *Calculo*: de quo ſuperiùs.

II. Aliud eſt *in fundo*, in quo dolor circa pubem percipitur.

Aliud *juxta meatum urinarium*, in quo tempore mictionis dolor magis deprehenditur, & inprimis ubi mingere incipiunt & deſinunt.

IV. *Fiſtulæ* curationem vide in *Langio*, *l.* 3. *Epiſtolâ quintâ*.

ARTICVLVS III.

De Meatus urinarii anguſtia.

MEatus urinarii anguſtia, eſt ejuſdem à cauſis ſuis profecta, & urinæ ſuppreſſionem inducens, interceptio.

Signa, *Cauſa*, & *Curatio*, ſi in genere affectum iſtum ſpectes, nihil habent ſingulare.

Differentiæ ex cauſis petuntur.

I. Alia eſt *ab obſtructione*, quæ fit I. Aut à *Calculo*; quæ *cognoſcitur ex eo*, quod ſigna calculi præceſſêre, urina modò liberè redditur, modò incidente calculo ex fundo veſicæ in ipſius orificium, repentè ſupprimitur, dolor ad radicem veſicæ magis urget. *Curatio* conſiſtit in *Remotione* ejuſdem *per* concuſſionem crurum, ſi magnus ad orificium hæreat; *per* deductionem ad meatus urinarii extremum, ſi parvus loco moveri poteſt; *per* fomenta laxantia, & calculum frangentia, ſi digitis loco moveri non poteſt. II. Aut *à grumo ſanguinis*, quæ *Cognoſcitur* ex eo, quod vulnus vel ruptura vaſis præceſſit. ſanguis cum urina effuſus fuit. Extra, cinis communis cum melle apponi poteſt. III. Aut *à Pure*, quod aut in renibus, aut in veſica fuit, aut rupto in ſuperioribus abſceſſu eò delatum eſt. IV. Aut à *pituita craſſa & viſcida*, & tum Vrina ferè totaliter ſupprimitur, ſigna pituitæ adſunt: incidendum, & attenuandum eſt.

II. Alia eſt à *Conſtipatione*, per carunculam, callum, verrucam, in meatu urinario enata, quæ *cognoſcitur* ex eo, quod nec urina liberè excernatur, nec ſemen emittatur, graves dolores adſint, cathetere vel candela cerea immiſſa exploretur. Quia verò urina ſemper ſimiliter profluit à calculo; quia nunquam ferè totaliter intercipitur ab obſtructione pitui-

tuitoſa, eâ ratione dignoſcitur. *Curatur Abſumentibus*, & *conſolidantibus*. Ex illis laudatur, præmiſſis univerſalibus, inter quæ Chinæ & Saſſafras decocta pono, *ol. Mercurii* cum pauxillo ſacchari ſaturni & camphoræ. *Pulvis* ex Mercurii dulcis unc. ſ. Antimonii crudi unc. j. Tutia præpar. dr. ii. conformatus: de cujus uſu conſule chymiatriam *Hartmanni.*

III. Alia eſt à *Compreſſione*, quæ fit: *aut* ab inteſtino recto frigido; *aut* partibus vicinis inflammatis; *aut* pene & collo veſicæ intumeſcentibus; *aut* cervice veſicæ contortâ; *aut* veſica in ſcrotum delapſa. *Curatio* ad morbos obvertenda eſt.

CAPVT II.

De Veſicæ ſymptomatibus.

ARTICVLVS. I.

De Incontinentia Vrinæ.

VEſicæ ſymptomata, *Incontinentia urinæ*, *Diabetes*, *Iſchuria*, *Stranguria*, *Dyſuria*, *Mictio cruenta*, *purulenta*, &c.

Incontinentia urinæ eſt ejuſdem, propter ſphincterem reſolutum, vel veſicam compreſſam, ſine acrimonia & doloris ſenſu, præter imperii arbitrium emiſſio.

Signis in tam manifeſto affectu opus non eſt.

Cauſa in ſphincteris reſolutionem (de cujus cauſis in Differentiis,) & veſicæ compreſſionem conjicitur: quæ fit, *aut* à muſculorum abdominis convulſione; *aut* à fœtus circa ultimos menſes magnitudine; *aut* à tumore ſupra veſicam poſito, quorum in Curatione reſpectus eſſe debet.

Curatio pro ratione Differentiarum variat.

Differentiæ à Cauſis reſolutionem ſphincteris inducentibus & tempore ſumuntur.

I. Alia eſt à *Nervorum*, qui è lumbis in eum inſerun-

ſeruntur, paralyſi, propter quam ſe contrahere nequit; & *tum* difficilior eſt curatu, ſi medulla ſpinalis affecta eſt, vel ipſe muſculus vulneratus. Cauſæ, ob quas fit paralyſis, ex capite ſuo inquirendæ ſunt, & pro earum varietate curatio varianda.

Alia *ſola ſphincteris laxitate & mollitie*; & *tum* neque acrimoniam, neque exſuperantiam urinæ, animalibus viribus ſopitis, ægri ferri poſſunt. Laudantur in ejus cura, *Diacyminum*, *Thus* è vino potum; *Guttur galli* toſtum & exſiccatum, ut in pulverem teri poſſit, ſub noctem cum vino adſtringente rubello exhibitum; *veſica capra* in clibano exſiccata, & pulverizata dr. j. pondere, ſimiliter exhibita.

II. Alia eſt *Diurna* etiam, quæ apoplecticos & paralyticos affligit.

Alia *Nocturna*, quæ pueris ob muſculi frigidam & humidam intemperiem, vel inanimadvertentiam, accidere ſolet. ſucceſſu ætatis, ſicciore & robuſtiore veſicæ muſculo, deſinit. propter continuum potum, ad mortem adultos plerumque inſequitur.

Articvlvs III.

De Diabete.

Diabetes eſt celerrima & copioſiſſima potus non transmutati emictio, ab intenſa renum attractrice exorta, & cum ſiti valida & perpetua affligens.

Pars affecta ſunt Renes, ita tamen, ut & veſica, copia urinæ preſſa, conſentiat.

Signa ſunt, mictus copioſus, parùm vel non mutatus, ſitis valida, nec ulla ex liquoris alicujus ingeſtione ſatietas, dolor, punctúra, & gravitas circa lumbos, totius corporis colliquatio ventris ariditas & ſiccitas.

Cauſa eſt inter Medicos controverſa, Nos, Renum

num attractricem intenſam, à validè calida earundem intemperie exortam, ponimus, quam affluxus humorum acrium & mordacium, bilis nempe & pituitæ, ſalſæ, renum ſubſtantiæ impactorum, inferunt: nimia amplitudo vaſorum emulgentium & ureterum, epatis caliditas, febres peſtilentiales, retentricis ventriculi infirmitas, juvant. Sic, cum renes copioſius ſerum è venis trahant, nec id ob imbecillitatem continere queant, ad veſicam ablegant: venæ rurſum è jecore, hoc ex ventriculo trahit. Vnde hujus orificio inanito & exſiccato, ſitis continua oboritur, &c.

Curatio eſt *nimis Difficilis*, & plerumque in hecticam & totius corporis ſiccitatem tranſit. *Inſtituitur* I. Renum intemperiem corrigentibus, ubi & venæſectio locum habet. II. Humorum acredinem obtundentibus, & ſanguinem ac cum eo humorem ſeroſum ad motum tardiorem reddentibus. Prævalere creduntur, *Eſſentia croci Martis* à Crollio deſcripta, *Balnea ex aqua ferrariorum* parata, potus ſed exiguus ex *decocto* cornu cervi, ſal Coralliorum, &c.

Differentias quod ſpectat, unica illa eſt.

Alius eſt *Diabetes exquiſitus*, de quo jam egimus.

Alius *Nothus*, qui nihil aliud eſt quàm profluvium urinæ colliquativum, dum ſucci in venis aut ipſa corporis ſubſtantiâ in ſeroſam ſaniem tranſmutantur, quæ à renibus attracta, per eoſdem elabitur, inque veſicam deſcendit.

ARTICVLVS III.

De Iſchuria.

ISchuria eſt urina ob fruſtrationem facultatis expultricis ſuppreſſio, ita ut hujus necquicquam exire poſſit.

Signis in affectu manifeſto opus non eſt.

Cauſa eſt facultatis expultricis fruſtratio, cujus cauſas in Differentiis exponemus.

Curatio eſt *maturanda*, ne in totum corpus regurgitet, jecur opprimat, ſanguinem inficiat, & ſuffocationis periculum inducat. Sæpè humores putreſcunt, febres accenduntur, & niſi ante ſeptimum diem mingant, ægri pereunt. *Nulla* eſt, ſi ob lethales acceſſionum concurſus ſuboritur. ſi ob ſauciatam ſpinam aut vertebrarum luxationem accedit. ſi ſingultus vel teneſmus ſupervenit. *Reſpicit* I. *Ipſum ſymptoma*, ut urina provocetur. Hic occurrunt, compreſſio abdominis halitu compreſſo. Catheteris, niſi obſtet inflammatio vel candelæ cereæ oleo amygdal. dulcium illitæ immiſſio. Glandes & clyſteres acriores, propter communionem inteſtini recti cum veſica. *Fomenta* pubis & perinæi decocto parietariæ, meliloti, chamæmeli. *Cataplaſmata* ex raphano ruſticano tuſo, & in butyro frixo. Exhibitio, ſucci gammari piſtati & per ſetaceum tranſmiſſi, cum vino; ſalis corticum fabarum. *Decocti* Rhamni in vino: flor. tunicæ cum radice in umbra ſiccatorum: cum vino cydoniorum, &c. II. *Cauſas ſymptomatis*, de quibus in Differentiis.

Dividitur Iſchuria dupliciter:

I. Alia eſt à *veſica morbis*: quæ *cognoſcitur* ex eo, quod aſſiduum mejendi deſiderium premat, pubes collectâ urinæ copiâ diſtendatur, ac doleat, immiſſo cathetere copioſior urina cum levamento profluat. *Morbi* illi ſunt I. *Stupor*, propter quem ſtimulum non ſentit, ſeu ob nervi paralyſin & obſtructionem, ſeu ob ſpirituum averſionem; & *tum*; etſi veſica ſit plena, nullum eſt mingendi deſiderium, & nullus dolor percipitur. II. *Intemperies frigida*, à cauſis refrigerantibus contracta: & *tum* cauſæ præceſſêre, diuretica locum non habent, niſi corpore pur-

purgato. III. *Anguſtia*, ſeu *propter* muſculi cervicem circumdantis tumorem; ſeu *propter* calculum, & alia quæ ſuprà allata ſunt. Ab hoc, emulſione ex ſeminis violar. purpurear. cum aqua veronicæ facta interdum tollitur. IV. *Extenſio nimia*; & *tum* urina præter voluntatem diutius retenta fuit. Fomentis parietariæ cum oleo amygdalarum dulcium agendum eſt.

Alia à *meatus urinarii anguſtia*, quæ *cognoſcitur* exinde, quod veſicæ compreſſione urina non reddatur, & quod catheter cum difficultate immittatur. *Curationem* ſuo capite vide.

II. Alia eſt *Exquiſita*: de qua modò actum eſt.

Alia *Notha*, quæ *cognoſcitur* ex eo, quòd veſica inanis & vacua ſit, ita ut ne immiſſo quidem cathetere, urinæ quicquam effluat: nulla vel gravitas vel tenſio, vel dolor circa pubem vel premendo percipiatur. *Oritur*, vel *vitio Renum*, qui urinæ materiam, ſeu ob proprios morbos, de quibus ſuperiùs, ſeu ob errorem externum, quod nempe ſerum vel abſumtum, vel ad alias partes converſum ſit, non attrahunt, aut non expellunt. Vel *vitio Vreterum*, qui *vel* adſtringuntur, *vel* obſtruuntur; & *tum* laborans utriuſque renis dolori fuit opportunus, lumborum ſumma gravitas eſt, ac vehemens interdum dolor undique excruciat, nulla aut minima mingendi cupiditas urget. Cæterùm *Specifica* in hoc morbo eſſe creduntur, *Vermes terreni* n. V. triti, & cum vino mulſo bibiti, *Teſta ovi* expurgata, è qua pullus exiit. *Vrina hirci* calidè epota, omento & inteſtinis ad ventrem applicatis &c.

Ad *Iſchuriam* pertinent, *Vrinæ imminutio*, quæ in febribus malignis & acutis ideò mala, quia nervoſum genus affici indicio eſt: & *Vrinæ tarditas*, quando illa per longiora quàm ſolet intervalla excernitur. Quia ab Iſchuria ſecundùm magis & minus duntaxat differunt: ideo de iis pluribus non agemus.

AR-

ARTICVLVS II.

De Stranguria.

STranguria eſt urinæ guttatim facta cum vel ſine dolore, & continuo ad mingendum ſtimulo, excretio, ab aſſidua expultricis veſicæ, propter affectum ſphincterem, ſtimulatione, vel retentricis minimo etiam onere gravatæ debilitate, exorta.

Signa manifeſti affectus ſunt evidentia.

Cauſa in definitione expoſita eſt, nempe irritatio expultricis, vel retentricis debilitas: unde verò iſta ſint, in Differentiis exponetur.

Curatio eſt *exiguæ vel nullius ferè ſpei*, ſi ileo à crudorum & craſſorum humorum obſtructione provenienti, nulla inſequente febre, quæ humores attenuet, ſupervenerit. *Inſtituitur* pro diverſitate cauſarum, de quibus infrà.

Differentia ex Cauſis ſumitur.

Alia eſt *Dolorifica*, ab irritatione expultricis procedens, & *Oritur* 1. Ab *urinæ acrimonia*; quæ, Aut à *Cauſis externis* infertur, ut cibo & potu calidiore & ſalſiore, ex cereviſia recente & defæcata. quæ cum commodè coqui non poſſit, & vim humores fermentandi, alvumque laxandi habeat, ſi ad renes citò deferatur, cruda ad veſicam fertur, & eam ſtimulat. *Tum* potus vini Hiſpanici vel Malvatici, Nux moſchata, Axungia hirci in umbilicum immiſſa, multum proſunt. Aut ab *Internis*, nempe 1. *Humoribus acribus*, vel ibi productis, vel aliunde tranſmiſſis, qui viſcoſi lentore ſuo orificio veſicæ adhærent, & eandem interdum, diuturniore adhæſu exulcerant. *Cognoſcuntur* ex eo, quòd urina ſit rubra & flava, acris ſentiatur morſus, calor & ſitis adſit. *Curatio* exigit *Evacuationem* per caſſiam & terebinthinam. *Temperationem* per refrigerantia & humectantia, nec

non balneum aquæ dulcis. *Vrinæ promotionem* per Sal glandium, ſtipitum fabar. ſcr. ſ. *Ol.* Ceræ gutt. iii. in decocto cicerum rubrorum; per *pulverem* lapillorum ex capitibus limacum expreſſorum in vino datum. 2. *Pure*, ab epate, renibus, vel aliunde tranſmiſſo; & tum ejus aliquid in urina apparebit. ſerum lactis cum ſaccharo roſarum prodeſt. II. A *Calculo*, qui veſicam excoriat, cujus eſt ratio habenda. III. Ab *Inflammatione*, de qua ſuperiùs dictum. IV. A *Vicinarum partium affectu*. Nam ad recti inteſtini & uteri inflammationem, purulentoſque renes, ſtillicidium ſequitur. In procidentia uteri τὸ οὖρον στάζει καὶ ὀλίγον διώκνεται.

Alia *ſimplex & ſine dolore*, quæ *cognoſcitur* ex urina alba, aquoſa, ætate, complexione, victûs ratione frigida, cauſi antegreſſione: *Oritur*, vel à *veſicæ ipſius & muſculi cervicem claudentis refrigeratione*; & tum Diagalanga, Mithridatium, &c. benè intus ſumuntur. Ol. Rutaceum benè extra illinitur. Vel à *compreſſione veſicæ*, quod in gravidis accidere ſolet.

ARTICVLVS V.

De Dyſuria.

D*Yſuria eſt urinæ ardentis, interdum paucæ, interdum copioſæ, cum cruciatu, ſine interruptione redditio, à cauſis tam externis quàm internis, meatum urinarium afficientibus exorta.*

Signa ſunt evidentia. Nam ipſe dolor ab ægro facilè percipitur.

Cauſæ ſunt, quæcunque continuitatem colli veſicæ aut meatus urinarii ſolvere, ſeu dolorem inter mingendum excitare poſſunt.

Curatio eſt *difficilis*, ſi in ſenes decrepitos incidat. ſi ſimul urinæ ſuppreſſio accidat. *Reſpicit* I. *Cau-*

ſam,

ſam, quæ amovenda, per ſuperiùs dicta evacuantia, quæ Eſſentiæ Terebinth. dr. j. cum aqua Petroſelini, & ſyrupo citri excipere debet. II. *Dolorem*, qui mitigatur lacte tepido per catheterem infuſo, pudendi in vas lacte plenum immerſionem, cataplaſmate ex parietar. cum oleo ſcorpionum, &c.

Differentias cauſæ dolorem excitantes ſuppeditant.

Alia eſt *ab Externis*, ut Cantharidibus; & tum Lac prodeſt. veneno, & tum Alexipharmacis agendum.

Alia ab *Internis*, quæ ſunt I. *Vrinæ acrimonia*: de qua ſuprà. Iuvat aqua ex floribus fabarum vel ſiliquis recentibus cum ſyrupo de liquiritia vel papavere unc. vi. pondere ante cibum exhibita: nec non *Electuarium Fallopii* apud Schenk. in Exoter. Experim. Cent. iv. 19. II. *Inflammatio*, cujus dolor exacerbatur veſica ad urinam emittendam contractâ, & ab emiſſa compreſſâ, quam ſæpè ſequitur Exulceratio. III. *Calculus* inter mingendum veſicæ cervici illiſus. IV. *Semen* in maſculis motum, ſed in ductu hærens, & acrimonia contracta meatum erodens, quod in lue venerea accidere ſolet. V. *Materia alba & lactea*, quæ interdum tantâ copiâ emittitur; ut dimidiam matulæ partem ubi ſubſedit, occupet, quæque à vitiata concoctione, in qua partes ſalſæ & tartareæ, ſeparatæ non ſunt, ſed à renibus attrahuntur, oritur. *Curatur*, univerſalibus præmiſſis, *vini Hippocratici* vel Malvatici uſu.

ARTICULUS VI.

De Mictu cruento, purulento, & pilari.

Mictus Cruentus, eſt ſanguinis unà cum urina excretio, ob ejuſdem in veſica congeſtionem exorta.

Signa ſunt, quod urina non ſplendeat, habeatque

aquæ, in qua recens mactatorum animalium caro abluitur, colorem.

Cauſa in definitione expoſita eſt: & in Differentia plura dicentur.

Curatio eſt *maturanda*, ſi eſt malum inveteratum, ne in tabem vel cachexiam incidat. ſi copioſe emittitur, ne in veſica ſubſiſtat, & putreſcat. Ad *cauſam* obverti debet, *Symptoma*, cæteris paribus adſtringentia, condenſantia, & conſolidantia repoſcit, inter quæ *millefolium* folio albo. *Tinctura* ſmaragdi, *arcanum* agrimoniæ & quinquefolii. *Decoctum* Mynſichti, &c. excellunt.

Differentia à partibus ſanguinem fundentibus ſumitur.

Alius eſt à *Renibus*, qui ex eo *cognoſcitur*, quòd copioſus ſit, urinæ toti exquiſitè permiſceatur, ut ea quaſi dilutus tenuis ſit, rubicundus, liquidus ac minimè concretus ſubſideat. *Oritur* vel à *vaſis alicujus in iis anaſtomoſi*; & *tum* copioſus & floridus redditur: aut violentia aliqua, aut vulnus præceſſit: aut plethoræ ſigna adſunt; aut ſanguis tenuitate peccat. Vel *ab ejuſdem eroſione*, & *tum* ſanguis minore copiâ excernitur, in initio præſertim. Vel à διαπηδήσει; & *tum* urina leviter rubro colore tincta eſt. *Curatio* etiam venæ in brachio ſectionem repoſcit: quam adſtringentium intus & extra uſus excipere debet. *Trochiſci* Gordonii valent.

Alius eſt *ab Epate*, vel imbecillo vel ſanguine gravato, vel iiſdem morbis, ut jam dixi affecto; & *tum* ſigna adfectorum renum nulla adſunt. Caput de epatis morbis conſulendum eſt. Huc pertinet Hæmorrhoïdum ſuppreſſio, de qua ſuo loco; ureterum à calculis tranſeuntibus vulnus, à quo pauciſſimus ſanguis effluit, &c.

Alius à *Sphinctere cervicis muſculo*; & *tum* urina non æqualiter perfunditur, ſanguis ſubſidens in gru-

mos

mos abit, dolor plerumque mejendo premit, ac veluti penis radicem adurit, alia vel ulceris vel ruptæ venæ ſigna adſunt. *Curatio* eſt eadem.

Alius ab *intimo virgæ meatu*: & *tum* ſæpe ſine urina exit. qui cum urina effluit, concretus ſtatim ſubſidet.

II. *Mictus purulentus, eſt excretio ſaniei cum urina in veſica congeſta.* Congeritur I. *Vitio ipſius veſicæ*, ſeu quod iſta ulcere laboret, ſeu quod ſanguis in veſica contentus in ſaniem convertatur; & tum pus minus permixtum urinæ, cum ſquammulis furfuraceis excernitur. II. *Vitio* ureterum; & tum paucum capillorum ſpecie innatat. III. *Vitio meatus urinarii, vaſorum ſpermaticorum, & paraſtatarum*, & tum primo loco ſincerum prodit. IV. *Vitio Renum, jecoris, thoracis*, quatenus illæ partes pus per venas ad veſicam tranſmittunt; & tum pus accuratè urinæ permiſcetur, ſi quid craſſius ſeorſum eſt, ſub finem manat.

III. *Mictus pilaris ſeu Trichiaſis, eſt ubi cum urina, materia mucoſa nunc pilis aut capillis, nunc tenuibus foliis ſimilis excernitur.* Pili iſti aliquando unius aut duorum palmorum longitudinem æquant. *Cauſa* illorum eſt craſſa & viſcida pituita, in venis à calore exſiccata & coacta, quæ in longo per anguſtas renum & ureterum venas tranſitu, in tantam longitudinem extenditur. Vide de eo *Epiſtol. Medicarum* ſect. quintam *Horſtii*. In Curatione, *Spiritus terebinthinæ cum ſyrupo Altheæ* præſtat.

TITULUS. X.

De partium genitalium in viris affectibus.

CAPUT I.

De Earundem morbis.

ARTICULUS I.

De morbis Teſtium.

PArtium genitalium in viris morbi, habent ſub ſe morbos *Teſtium*, *ſcroti*, *& virgæ.*

Morbi Teſtium præcipui ſunt, qui ſequuntur.

I. *Intemperies*, & iſta, vel *Calida*, quæ *Cognoſcitur* ex propenſione in venerem, ſemine multo nimis & calido, teſtium calore, venarum circa illos à ſanguine turgeſcentia. *Curatur*, oppoſitâ diætâ, & Medicamentis refrigerantibus, è *lactuca*, *Nymphæa*, *portulaca*, ſed inprimis *ſaccharo ſaturni & foliis ſalicis compoſita.* Vel *Frigida*, quæ *Cognoſcitur* ex ſemine pauco & aquoſo, ejuſdem cum nulla vel exigua voluptate emiſſione, exigua in venerem propenſione, præceſſêre cauſæ refrigerantes, vel etiam immoderata & intempeſtiva venus. *Curatur*, oppoſita Diæta, & medicamentis ſumtis; intra, *Betonica*, *Calamintha*, *Majorana*, *Salvia*, *Vrtica*, *Nux moſchata*, *diamoſchum*. Extra. *ol. Coſtinum*, *Nardinum*, *de formicis*, Vel *Humida*, quæ *Cognoſcitur* ex eo quod ſemen nimis citò emittatur. Vel *Sicca*, quæ paucum & craſſum ſuppeditat. *Curantur* oppoſitis.

II. *Tumor*, qui aut eſt *Inflammatio*, in cujus Curatione, (de reliquis enim non habeo quod dicam) obſerva. 1. Dum medicamenta illis applicantur, ligaturam ſemper verſus ſuperiora tendere debere, ut minus dependeant, & fluxus minor ſit. 2. Ad intercipiendum fluxum, ad latus pubis, ubi venæ &

arte-

arteriæ ex abdomine ad teſtes & ſcrotum tendunt, intercipiens ponendum eſſe. 3. Laudari, paribus cæteris, *Decoctum* agrimoniæ cum vino & aceto; *radicem* cucumeris agreſtis ſimiliter decoctam. *Herbam* Paridis viridem contuſam & applicatam, &c. Aut *Scirrhus*, ſeu alius tumor frigidus & durus, qui ex malè curatâ inflammatione ſæpè oritur. Tollitur *Cataplaſmate* radic. lactucæ ex mulſa coctæ, cum farina lini, hordei, fœnugræci, cæpis, &c. quod inſequatur *linimentum* ex Balſamo ſulfuris & *Emplaſtrum* Diaſulfuris. Aut *Inflatio*, cui curandæ inſerviunt folia *Hyoſciami*, & aquæ juniperi unc. j. pondere ſingulis diebus hauſtus, cum Rotul. Diacymini.

III. *Vlcera*, quæ quia in loco humido, ſunt periculoſa, & interdum in Cancrum ſeu gangrænam abeunt. Lavari debent *decocto* roſar. folior. veronicæ, & plantaginis. *Vnguento* Apoſtolorum mundari poſſunt.

IV. *Contuſio*, quæ cum ingenti dolore conjuncta eſt, ovalem ipſorum figuram corrumpit, & gignendi ſæpè facultatem demit. Occurrendum eſt maturè dolori, ne affluxus concitetur.

ARTICVLVS II.

De morbis Scroti.

Morbi ſcroti ſunt *Inflammatio*, *Excoriatio*, *Vulnera*, *Vlcera*, & *Hernia*. De illis non eſt quod aliquid dicatur. *Excoriatio*, epidermide eroſâ ſæpè à lotio fit, & pompholygis, vel myrti aridæ ſubtiliſſimè tritæ, cribratæ, & cum thure vel myrrhâ miſtæ, adſperſione curatur.

Hernia ſcroti eſt ejuſdem tumor, vel ab omento in ipſum delapſo, vel à flatu aut aqua ibidem collectis, aut maſſa carnea ibidem genita exortus.

Species ipſius ſunt quatuor , ſi *Differentias* ſpectes.

I. Alia eſt *Ventoſa* , ſeu πνευματοκήλη, quæ *cognoſcitur* exinde , quòd ſcrotum interdum etiam teſtes, valdè ſine pondere & gravitate diſtenditur ; flatus , ſi ſcrotum manibus prematur, deprehenditur ; & de loco in locum cum ſono movetur. *Oritur* à flatibus: qui vel ibidem colliguntur, *vel* à vicinis inteſtinis & abdomine tranſmittuntur; puerisque eſt maximè familiaris. *Curatur*, præmiſſis univerſalibus, Carminativis extra & intra adhibitis. Iuvat *Cataplaſma* ex baccis lauri, farinæ fabar. & fœnugr. furfure, pulvere cumini , ammoniaco , terebinth. oxymelite , & oleo laurino ſimul miſtis.

II. Alia eſt *Aquoſa* , ſeu ὑδροκήλη , quæ *Cognoſcitur* , quòd fluctuatio percipiatur , ſcrotum lucidum quaſi appareat: tumor ſemper ejuſdem magnitudinis manet , nec per compreſſionem in abdomen recedit. *Oritur* ab aqua , quæ plerumque ex abdomine influit, propter cauſas quarum in hydrope mentio. *Curatur* 1. *Prohibitione* , ne aquoſus humor generetur, vel affluat. de qua vide Differentias. 2. *Aquæ illapſæ evacuatione*, vel inſenſibili, cui ſuperius etiam cataplaſma inſervit ; vel ſenſibili, per ſcroti apertionem : de qua vide authores. *Dividitur* variè. 1. Alia eſt à *ſola aqua* ſcrotum diſtendente. Alia etiam à *flatu* eidem conjuncto, in cujus curatione utriuſque habenda eſt ratio. Alia à *Carne* circa teſticulum concreta , cujus curatio cautè inſtituenda , ne in cancrum abeat. 2. Alia eſt *cum Hydrope* , & tum Curatio ad hydropem obvertenda eſt. Alia *ſine Hydrope* , in qua etſi aquæ tanta copia non eſt , ut ventrem in tumorem attollere poſſit;aliquid tamen ejus in abdominis cavitate , ob partium imbecillitatem , accedente inprimis externâ cauſâ, percuſſione, &c. colligitur. Tumor *vel* totum ſcrotum occupat, *vel* unum ſaltem

la-

latus;& *tum* Humor in membrana erythroïde teſtem continente hæret. Nunquam dexter, ſemper ſiniſter intumeſcit. *Aut* vitium eſt in *ſiniſtro rene*, per quem cum ſerum deſcendere non poſſit, per ſeminalem venam ab emulgente ſiniſtri renis procedentem, in tunicam erythroïdem delabitur: à cujus curatione vel abſtinendum, vel ſcrotum in inferiore duntaxat parte incidendum. *Aut* non eſt; & *tum* ſcrotum, in ſuperiore parte prope inguina, ut & humor evacuetur, & novi affluxus per cicatricem erythroïdis impediatur, ſecandum eſt. Vide *Fabricii* Obſervationes. 3. Alia eſt, quando *aqua inter erythroïdem tunicam & darton continetur*, in qua tumor eſt rotundior, inſtar ovi, teſticulus viſui & tactui occultatur, ſcrotum ipſum albidius eſt, & nihil vel parùm intenditur. Alia, quando *extra eam, inter ipſam & pelliculas adjacentes*, in qua teſticulus tactui occurrit, ſcrotum magis intenditur. Alia, quando *in propria pellicula, ſeu tunica ſuperagnata*, in qua tumor undique conglobatus, alterius teſticuli imaginem refert.

III. Alia eſt Hernia *Carnoſa*, ſeu *Sarcocele*, in qua aliquid carnoſum naſcitur. *Cognoſcitur* ex tumore duro, ſenſim aucto, ſine inguinis tumore affligente, qua ratione ab hernia inteſtinali diſtinguitur: plerumque in teſticulo dextro fit, quod natura ſanguinem per venam ejus ſeminalem, à cava ortam, commodiſſimè ad teſtes depellat. *Oritur* ex ſanguine impuriore ad teſtes & ſcrotum affluente, ſenſim ex membranis vaſorum exſtillante, & à natura nunquam otioſa, in ſubſtantiam carni ſimilem mutato. *Curatur* 1. *Repreſſione*, per repellentia & exſiccantia, pulvis radic. ononidis laudatur. 2. *Sectione*, de qua vide Authores. *Dividitur* in *Scirrhoſam*, in qua nec dolor nec calor adeſt; & *Malignam*, in qua dolor punctorius percipitur.

IV. Alia eſt *Varicoſa*, ſeu Cirſocele, in qua vaſa teſticulos nutrientia varicum more dilatantur. *Cognoſcitur* ex eo, quod venæ ſint turgidæ, & capreolorum more intortæ & conglomeratæ, tumor ſit obliquus & uvæ in modum convolutus, Vere ac Autumno inteſtinis à flatibus diſtentis, vel pedibus refrigeratis, dolor comitetur. *Oritur* ab humore melancholico craſſo in vaſa effuſo. *Curatur* difficulter, Exſiccantia, & teſtium in faſcia ſuſpenſio proſunt. *Sectio* vix ſine læſione teſtis fieri poteſt.

ARTICVLVS III.

De morbis Virgæ.

MOrbi *virgæ* ſunt varii.

I. *Diſtortio*: quæ illis accidit qui veneri nimis indulgent, & diu diſtento ſunt genitali. *Tum* enim ſpiritus in ligamentis concluſus, in aliquam alterius ligamenti partem impetum faciens, eam relaxat, & fabæ vel glandulæ inſtar protuberare facit: quo fit, ut, quantum latitudini aſſuetæ particulæ adjicitur, tantum longitudini detrahatur. *Curatur*, Abſtinentia à venere, & illis quæ curandæ herniæ inſerviunt. vide *Arantium*.

II. *Inflatio*, & *Inflammatio*, quarum iſta interdum ex concubitu cum muliere, cujus uterus eſt immundus, & acribus humoribus repletus, oritur. Nihil de illis ſingulare occurrit.

III. *Verrucæ & Excreſcentiæ*, quæ *vel* ſunt in ſummo glandis, quæ in fungum cancroſum degenerant: *vel* circa glandis carnem, & ſub ipſo præputio extuberant: ſuntque molles, fungoſæ continuò madent, malè olent, & indies augentur; iiſque qui morbo gallico laborant, familiares ſunt. Chirurgiam expoſcunt.

IV. *Vlcera*, quæ ſunt varia. 1. Alia ſunt *Externa*,

na, quæ viſui patent, interdum tamen cum ſunt circa glandem & præputium, propter membri tumorem videri non poſſunt. Si glandis regio exulcerata eſt, medicamenta omnia ſiccantia eſſe debent. Alia *Interna*, in meatu urinario hærentia, quæ ex dolore à tranſeunte urina excitato, & pure ante urinam egrediente pene tumido & tenſo *cognoſcitur*. *Vel* ab apoſtemate inflammationem inſequente; *vel* ab urina acri; *vel* à calculis aſperis, & aſperis tranſitu lædentibus, oriuntur. *Curantur* ad modum aliorum. II. Alia *penetrant*, ut tam externæ quàm internæ partes exulcerentur, & ulcus ad urinarium uſque meatum penetret. Alia *non item*. III. Alia ſunt *Antiqua*, *ſordida*, & *putrida*, quæ hydromelite cum vino benè abluuntur. Alia *virulenta*, qualia in lue venerea obveniunt: in quibus præcipitato, cum linimento conveniente mixtum, donec quod calloſum eſt, abſumtum fuerit, utendum. Gangræna ſi accedat vel ſphacelus, ſecandum eſt.

CAPVT II.

De membrorum genitalium in viris ſymptomatibus.

ARTICVLVS V.

De Læſa ſeminis generatione, & Virgæ erectione.

SYmptomata membrorum genitalium in viris ſunt *Læſa ſeminis generatio*, *Læſa penis erectio*, *ſalacitas*, *Priapiſmus*, *Satyriaſis*, & *Gonorrhœa*.

Læſa ſeminis generatio eſt, quando illud vel non generatur, vel non tale ut generationi inſervire poſſit. *Duplex* itaque eſt. Alia, *quando ſemen non generatur*: quod fit vel ob *defectum materiæ*, ſeu ob res non naturales, ut jejunium, vigilias; ſeu ob præternatu-

naturales exſiccantes & illam abſumentes, cordis inprimis morbus. vel *ob ejuſdem ab aliis partibus attractionem*: quod fit & in puerili ætate, & in pinguibus, in quibus omne alimentum in ſubſtantiam corporis mutatur. Vel ob *facultatis partium genitalium*, ſeu innatum, ſeu acquiſitum *vitium*, ut vaſorum ſemen generantium vel deferentium defectum, maleficia, incantarnenta, &c. Alia, quando *non generatur fœcundum*, quod fit, *vel* propter materiam minùs commodam, nimis calidam, humidam, aut ſiccam: *Vel* propter intemperiem partium genitalium frigidam, quæ interdum nimia in prima juventute libidine, unguentis mercurialibus genitalibus illitis, &c. contrahitur. *Signis* opus non eſt. *Curatio* ad cauſas eſt dirigenda. Augent verò ſemen *Radix* Cynoſorchi major; Cubebæ, vitellus ovi recentis cum vino & pauco oleo amygdalar. dulcium, *Eſſentia* Satyrionis Crollii, *Confectio* Magnanimitatis, & de *ſucculata Inda* Mynſichti.

II. *Virgæ erectio læſa, ſeu Impotentia virilis, quando illa nullo conatu erigi vel extendi poteſt.*

De *Signis* non eſt neceſſe agere. *Cauſa* & *Curatio* in Differentiis exponuntur.

Differentiæ ſumuntur à cauſis.

Alia enim eſt impotentia virilis à *ſeminis defectu*, ſeu quod non ſit, ſeu quod vel paucum, vel crudum non ſtimulet: de quo ſuperiùs diximus.

Alia eſt à *Spiritus vitalis defectu*; *vel* quod paucus ſit, propter cordis frigiditatem & ſiccitatem; *Vel* quod alio avocetur, quod in meditationibus, timore, verecundiâ, &c. accidit. *Vel* quod à penis ſubſtantia non recipiatur, ſeu propter membri ſtuporem; ſeu propter incantamenta.

Alia eſt à *penis reſolutione* ex iis cauſis facta, quarum in Paralyſi mentionem fecimus. Medicamenta huic morbo ſervientia vide apud *Stockerum* l. 1. c. 55. ubi

Saty-

Satyrionis unc, v. quod cum ſanguinis paſſerum unc. x. miſceri debet, & ſub brachio teneri poteſt, mentionem facit. Quidam mirificè venerem excitari dicunt, ſi dextri pedis pollex oleo, in quo canthari-des diſſolutæ ſunt, illinatur. Sed & pudendorum *decocto* aquilegiæ ſimplex ablutio, quam fumigatio dente demortui pulverizato, & ſuper carbones injecto excipere debet.

ARTICVLVS II.

De Salacitate, Priapiſmo & Satyriaſi.

S*Alacitas eſt nimia in venerem vitio ſeminis propenſio, interdum etiam tanta, ut in furorem vertatur.* Vitium ſeminis conſiſtit I. In *ejuſdem copia*, *ſeu* ex ſanguinis abundantia, *ſeu* vaſorum ſemini generando dicatorum calore, cujus medio plus attrahitur. In *Curatione* ſemen abſumentibus eſt agendum; in quibus *mentha*, & *ſaccharum ſaturni* excellunt. ſed & vena ſecanda eſt, & æger purgandus. II. In *acrimonia* à cibis calidis, medicamentis & rebus acribus contracta, quibus occurrendum. III. In *commotione*, dum exitum quærens pruritum excitat.

II. *Priapiſmus eſt erectio pudendi circa veneris appetentiam, à flatuoſo ſpiritu, fiſtuloſum penis nervum replente, exorta.* Spiritus iſte vaporoſus oritur, *vel* in ipſo nervo ab intemperie frigida: *vel* in virga & vaſis ex craſſo crudoque humore à calore non proportionato, & hic *oleum* rutæ deſtillatum locum habet. Plerumque ob ora arteriarum nimis patentia, & dilatata ſpiritum copioſum effundentia; quia fortè lumbis & renibus calefactis incaleſcunt, multoque ſpiritu implentur; quod copioſo ſanguine abundantibus accidit. In *Curatione*, præmiſſis univerſalibus, applicari debent, *Nymphæa*, *ſemen viticis*, &c. refrigerantia.

III. *Sa-*

III. *Satyriaſis eſt pudendi palpitatio, inflammatoriam vaſorum ſpermaticorum affectionem cum tenſione conſequens.* Accidit potiùs juvenibus, quàm aliis ætatibus. *Curatio* feſtinanda eſt, ne in ſeminariorum vaſorum reſolutionem aut convulſionem delabantur. Cavendum in ea à *purgantibus*, niſi fortè per vomitum averſio fieri poſſit; & ab urinam cientibus.

ARTICULUS III.

De Gonorrhœa.

Gonorrhœa eſt & nimia & invita ſeminis, ſuo & ſpermaticarum partium vitio exorta, profuſio.

Signa ſunt evidentia. Profunditur ſemen invitis, citra venerem & veneris inſomnia, citra colis tentiginem, nullo oblectationis ſenſu, aut ſaltem exiguo; unde gracilitas totius corporis, circa lumbos præſertim cum pallore & cavitate oculorum infertur.

Cauſa & *Curatio* in Differentiis explicabitur. Profluvium ſiſtit Magiſt. *oſſis ſepiæ* à gr. vi. ad ſcr. ſ. cum conſerva roſar. antiqua. *Antimon. fixum* cum aqua plantaginis.

Differentia ſumitur à Cauſis.

Alia eſt *Vitio ſpermaticarum partium*. I. *Intemperiei frigidæ & humidæ*, quæ *vel* à cauſis externis tali vi præditis, ut nimiâ venere, *vel* ab humorum affluxu, in quo caſu evacuatio & adſtrictio calefacientibus admiſtis locum habet, oritur, & retentricem ipſarum labefactat. *facilius* curatur, modò ſit recens, *Terebinthinæ pulvis* cum lacte per xv. dies exhibitus, prodeſt. II. *Laxitatis*, quando folliculi ſemen continentes, vaſaque illud deferentia nimiùm ampliata & laxata ſunt.

Alia eſt *vitio ſeminis ipſius*, quod eſt I. *Copioſum*,

ſum, ex intermiſſione Veneris, & ciborum benè nutrientium uſu; & *tum* venæ-ſectio, inedia, exercitia, proſunt. II. *Acre & calidum* excretricem ſtimulans, quod ex ſanguine ſimili, ob epatis & renum calorem, provenit; & *tum* priapiſmus ferè conjungitur; cauſæ externæ præceſſêre. *Cura* inſtituenda, bilis evacuatione, ſpinæ & lumborum medicamentis refrigerantibus inunctione. III. *Crudum aquoſum & tenue*: idque *vel* ob teſtium frigiditatem, ſeu propter aſſumtorum frigiditatem, ſeu ob hepatis intemperiem ſimilem; & *tum* ſemen ad mulieris ſaltem contactum exit, ſigna cruditatis adſunt. In Curatione ſiccantibus & roborantibus agendum. Laudatur *Eſſentia Terebinth.* dr. j. pondere in ſyrupo Agrimoniæ; *vel* ob humorum vitioſorum in corpore, quæ ad vaſa ſpermatica mittuntur, abundantiam; & *tum* Evacuantibus, & bona diæta agendum. IV. *Virulentum & malignum*, quale in lue venerea contrahitur, quod exinde *cognoſcitur*, quod principio virus album aut ſubcitrinum, è vaſis ſpermaticis ſine ſenſu excidit, tam vigilanti quàm dormienti, quod tempore putret & acrimoniam adſciſcit, ductum virgæ exedit & exulcerat, unde dolor exoritur, qui & in tentigine quaſi funem peni ſubtendit, & in emictione tanquam in dyſuria acriùs ſtimulat. Id interdum tam altè excavatur, ut foràs in penis ſummam cutem emergat. *Oritur* à ſpermaticorum vaſorum & teſtium imbecillitate, ex venenata lue contracta, quæ efficit, ut quicquid in his vaſis colligitur, in fœdum virus faceſſat, quod contagione alium quemvis contaminat. Quoad *Curationem*, eſt iſta *Difficilis* in ſenibus, in omnibus, ſi is præter rationem ſupprimatur. Intus enim plerumque colligitur abſceſſus, aliàs quidem circa teſticulum in epididymide; aliàs in perinæo, qui rupta cute materiam fundit. Abſtinendum ab *adſtringentibus*,

ne retentum partes erodat. Exſiccantia & putredini reſiſtentia, ut ſunt, *Acetoſa*, *Theriaca*, *Mithridatium*, nec non quæ lui venereæ dicata ſunt, proſunt.

TITVLVS XI.

De partium genitalium in fœminis morbis.

CAPVT I.

De Morbis Cervicis uteri.

ARTICVLVS I.

De Tentigine & Cauda.

MOrbi uteri vel ſunt *pudendi* ſeu cervicis uteri, vel *ipſius uteri*. Ad illos pertinent, *Tentigo*, *Cauda*, *Anguſtia*, *Puſtula*, *Condylomata*, *Hæmorrhoïdes*, & *Vlcera*.

I. *Tentigo ſeu fruſtum magnum, & mentula muliebris, eſt clitoridis in nimiam molem excreſcentia.*

Subjectum eſt Clitoris, ſeu caro illa nervoſa, dura, quam in cervice uteri alæ pudendi junctæ amplectuntur, & in quarum apice iſta eſt; quæque in appetitu venereo turgeſcit.

Signis manifeſtus affectus non indiget. moles interdum eſt tanta, ut per rimam pudendi colli anſerini craſſitie dependeat, & virile membrum referat, nimium adeſt coëundi deſiderium.

Cauſa eſt affluxus nimius vel humoris, vel nutrimenti, ob laxitatem quæ frequenti contactu inducitur, & ad minimum veſtium attritum libidinem excitare ſolet.

Curatio reſpicit, I. *Sanguinis imminutionem*, & alior. humorum eductionem, quibus victus tenuiſſimus & refrigerans, & diſcutientia, folia inprimis

len-

lentiſci, *oliva*, inſerviunt. 11. Ejuſdem *excreſcentiæ ablationem*; ubi leniora primò cauſtica, ut *alumen*, *unguentum Ægyptiacum*, *Lixivium*, ex quo confici ſolet ſapo cum vitriolo Romano decoctum: adjecto in fine pauxillo opii, & formatis exinde trochiſcis, quo pulvere caro aſpergi debet, adhibenda: tandem caro præcidenda, vel ligatura, vel ſectione, cavendo inflammationem.

II. *Cauda eſt carnoſa quædam ſubſtantia ab uteri oſculo exorta, quæ muliebre pudendum replet, & quandoque extra inſtar caudæ progreditur.*

Signa & *Cauſæ* eædem quæ in tentigine, modò quod fæminæ acceſſum metuant. *Curatio* etiam eadem. ſi amputanda eſt, vel equino crine, vel filo ſerico, in aqua ſublimati intincto, vel ferro id faciendum.

ARTICVLVS II.

De Cervicis uteri anguſtia.

ANguſtia cervicis uteri, *eſt vel ejuſdem, vel orificii uteri, ſeu per compreſſionem, ſeu per coalitionem occluſio.*

Signa ſunt, negatus menſium fluxus, in illis in quibus per cervicem fluere ſolent. doloris cum pondere ſenſus.

Cauſa vel *Naturalis*, quando à nativitate afficit: vel *accidentalis*, de qua in Differentiis.

Curatio pro ratione Differentiarum variat.

Differentiæ à Parte, & Cauſis ſumuntur.

I. Alia eſt *Orificii exterioris*, quod pudendi dicitur, in qua menſes, qui & per cervicem & per uterum fluunt, fraudantur, nec concubitus, nec conceptus fieri poteſt; quia nec ſemen, nec mas recipitur.

Alia *Interioris*, quod uteri appellatur, in qua ſe-

men receptum illico effluit, conceptio omnino eſſe nequit.

II. Alia eſt *per modum compreſſionis*, quam infert, 1. Omentum pinguius uteri ori incumbens. 2. Crurum divaricatio. 3. Calculus in veſica. 4. Tumor in inteſtino recto: de quibus ſuo loco.

Alia *per modum coalitionis*, quæ fit 1. Vel *ab ortu*, & *tum* aut *Caro*, quæ rubra conſpicitur, mollis tangitur, intercipit; aut *Membrana*, quæ alba videtur, dura tactu ſentitur. In *Curatione*, 1. Parte fomentis tepidis humectata, ſectio ſecundùm rectitudinem facienda eſt, cavendo ne collum veſicæ lædatur. 2. Humor eliciendus, & turunda ſuppurante medicamento imbuta applicanda eſt. 3. Pulvis adſtringens propter metum hæmorrhagiæ in promtu habendus. 3. Sequentibus diebus locus aquâ mulſâ eluendus, & cicatrizantibus eſt agendum. II. Vel *poſt ortum*, ab *ulcere* inprimis: & *tum*, *Aut* latera cervicis coaluerunt, in quo caſu inciſione ſed cautiſſimè utendum: *Aut* calloſa ſubſtantia adeſt, quæ priùs ſcalpello abſcindenda erit. *Aut* fungoſa & luxurians caro; in qua primò ſiccantibus & diſcutientibus, ut Ariſtolochia, Thure, Myrrha, Maſtiche, utendum; pòſt ſine dolore exedentia adhibenda, tandem ſecandum.

ARTICVLVS III.

De Vteri Puſtulis, Condylomatibus, & Hæmorrhoïdibus.

PVſtulæ uteri ſunt tubercula in cervice uteri exorta, quæ acrimoniâ pruritum & dolorem accerſunt.

Signa ſunt, pruritus, dolor, ſquammarum farinacearum delapſus, quibus ſpeculum matricis, ut meliùs affectus exploretur, addendum.

Cau-

Cauſa ſunt humores bilioſi, acres, & aduſti, craſſi: qui in loca humida & laxa evacuati, illis ſe inſinuant & immergunt.

Curatio reſpicit cauſas, præmiſſis univerſalibus; ubi inter præparantia prævalent, ſyrup. *fumariæ*, *Cichorii* cum decocto lupulor. Topica humorem diſcutientia & mitigantia, inprimis Balnea & inſeſſus, quæ excipiat, partis vino cum nitro elutio. Sæpiùs autem iſta iteranda.

Dividuntur in *Benignas*, & *Malignas*, ſeu venereas, quæ rebelles & contagioſæ. Ablui debent aqua, ex aloë quantitate unius ciceris, flore æris quantitate dimidii ciceris, pulverizatis, & cum vini albi unc. j. aquæ plantagin. capitum roſar. ana unc. j. permiſtis, & in phiala vitrea ſervatis, facta.

II. *Condylomata ſunt rugarum in cervice uteri, cum ardore & dolore intumeſcentiæ.*

Signis opus non eſt, quia oculis condylomata apparent, ſæpè, ſi plura ſint parvi racemi ſpeciem referentia. Rugæ nodorum inſtar, qui in pugno clauſo apparent, prominent: ſed magis, dum menſes profluunt, attolluntur

Cauſa ſunt craſſi & aduſti humores.

Curatio in genere reſpicit *Cauſarum ablationem*, & *Repercuſſionem*, ac *Exſiccationem*.

Quantum ad *Differentias*,

Alia ſunt *Cum inflammatione*, in quibus dolor & ardor major eſt, condyloma eſt durum. In *Curatione* anodynis inſeſſibus & perfuſionibus agendum eſt.

Alia *ſine Inflammatione*, quæ ſi *Recentia*, repellendum & ſiccandum: ſi *Antiqua* & Inveterata, emolliendum primò; mox digerendum & ſiccandum. Habent hîc locum, *pulvis* ex teſtis ovorum uſtis; unguentum ex trochiſcor. de chalybe dr. j. in pulverem redacta, & cum oleo roſarum ac cera miſta, addita

dita unc. ſ. ſucci verbaſci, *Vnguentum* pomi inſani; de quo à Caſtro l. 2. c. 25. de morbis mulier. Si his medicamentis non cedit, volſella reſcindendum eſt condyloma, & pulvis adſtringens inſpergendus.

III. *Hæmorrhoïdes uteri, ſunt tubercula hæmorrhoïdibus ani ſimilia, in uteri cervice ob affluxum ſanguinis fæculenti excitata.*

Subjectum eſt cervix uteri. Nam ibi fiunt, ubi venæ deſinunt, ut in hæmorrhoïdibus ani: & hæ ex affluxu attolluntur.

Signa ſunt manifeſta. Nam viſu ſi ſpeculum matricis adhibeatur, deprehenduntur. mulieres palleſcunt, & laſſitudine tentantur.

Cauſa eſt ſanguis fæculentus, qui cum interdum tempore non debito ad has venas confluit, ibidem ſubſiſtens craſſior redditur, ut penetrare orificia non poſſit.

Curatio inſtituitur I. *Revulſione*, per venæ in brachio ſectionem. II. *Derivatione*, per ejuſdem in talo vulnerationem.

Dividuntur bifariam.

I. Aliæ ſunt *Dolorificæ*, quæ ipſo dolore à menſibus diſtinguuntur, & mitigantibus eundem, inſeſſibus inprimis, nec non *Cataplaſmate* Caſtrenſis l. 2. c. 26. de morbis mulier. ſed & opio, quod tamen in hæmorrhoïdibus ani ſecurius eſt, curantur. Aliæ *ſine Dolore*, quibus & dicta & dicenda applicari debent.

II. Aliæ ſunt *Apertæ*, quæ fluunt *vel* moderatè, ac *tum* naturæ res debet commiti: *vel* nimium, ita ut vires dejiciant, & metus ſit ne malus corporis habitus inducatur; & *tum*, ad revellendum ſanguis ex vena brachii partitis vicibus demendus eſt. Purgationi Myrobolani, Tamarindi, Rhabarbarum inſerviunt. Sanguinem ſiſtentibus tandem agendum.

Aliæ ſunt *Cæcæ*, in quibus nihil planè ſanguinis effluit.

ſuit. *Curatio* perficitur, ſanguinis evacuatione. Partis per emollientia & venarum orificia aperientia ac materiam diſcutientia, emollitione & fomentatione. Earundem arte apertione: de quibus vide caput de Hæmorrhoïdibus ani.

ARTICVLVS IV.

De Cervicis uteri Vlceribus.

V*Lcera cervicis uteri* quid ſint, non eſt opus definire.

Signa illorum ſunt, dolor & perpetua in eodem loco mordicatio, quæ ſenſim, præſertim ſi quid abſtergentium infuſum ſit, intenditur. ſanioſorum humorum & puris per intervalla, cum ſanguine interdum, ſi ulcus magnum vel menſes prodeunt, effluxus, mictio frequens & ardens, ſi veſicæ orificium, dolor ſyncipitis ad radices oculorum ſe extendens, ſi caput in conſenſum trahitur, febricula quæ ſucceſſu temporis ſupervenit lenta, cum crebris horroribus, &c.

Cauſa ſunt externa & interna omnia, quæ acredine ſua continuum in illa parte ſolvere poſſunt: de quibus in Differentiis.

Curatio eſt *Difficilis*, quia in loco exquiſiti ſenſus, humido, & cum multis partibus conſenſum habente. *Inſtituitur* eo modo, quo libro primo in genere dictum eſt. Dolori inhibendo *Lac chalybeatum* infuſum conducit. Exſiccationi *Therma*.

Differentia ſunt variæ.

I. Alia ſunt *à Cauſis externis*, ut medicamentis, partu difficili, violento concubitu, &c. Alia *ab internis*, ut ſunt, Secundina corrupta, Lochia retenta, Fluor uterinus. Gonorrhœa virulenta, Lues venerea. Inflammationes in abſceſſum converſæ, Humores vel à toto, vel à parte affluentes, vel ibi genitæ; quæ omnia attendi in Curatione debent.

II. Alia ſunt *Superficialia*, in quibus parùm puris profluit, & medicamenta etiam illiniri poſſunt. Alia *Profunda*, quæ ſe contrario modo habent, & medicamenta injici debent.

III. Alia ſunt *Mitia*, cum pure pauco craſſo nec fœtido; in quibus & abſtergentia leniora, ut mel roſatum cum aqua hordei, ſerum lactis cum ſaccharo vel decocto lentium, & adſtringentia benigniora locum habent. Alia *Sordida*, cum pure copioſo, & cum dolore effluente, in quibus fortioribus agendum eſt. *Mundificativum apii*, apud Caſtrenſem. l. 2. c. 29. hic laudatur. Alia *Depaſcentia*, cum ſanie colorata, viridi, livida, fœtida, cum cruciatu effluente; in quibus *Aloë* & *Abſinthium* inter mundificantia primatum obtinent.

IV. Alia dicuntur *Rhagades*, quæ ſunt ulcuſcula parva & longa, cutim cervicis uteri exedentia. *Cognoſcuntur* tum ex dolore & cruore in congreſſu excitato: tum viſu, ſi cervix inſpiciatur: quin ſunt & illis ſimilia, quæ tempore hyberno in manibus oriri ſolent. *Oriuntur* multis modis. I. *Externè*, à partu laborioſo, coïtu violento, & tum Clyſtere adſtringente utendum. II. *Internè*, ab Inflammatione, condylomatibus, Humorum acrium affluxu, qui prius purgantibus tollendi, antequam ad Topica accedatur. Laudatur in eis *pinguedo*, quæ ex cochlearibus ligneis ad coquendum in culina uſitatis, ſi aliquantulum igni admoventur, & torrentur, ediſtillat: nec non unguentum pomadæ.

Alia quæ *Fiſtulam poſt ſe relinquunt*, quæ dolore caret, niſi ad partem nervoſam acceſſerit. Ad veſicam interdum & rectum inteſtinum tranſit, & tum per eam excrementa ejiciuntur. Si *Antiqua* eſt curæ palliativæ, in qua ſtatis temporibus corpus purgatur, relinqui debet. Callus verò, qui ei ſemper conjunctus eſt, ſi illa eſt ſanabilis, poſt exſiccationem par-

partis, perpotiones vulnerarias, emollitus, abſumendus, vel ſectione vel uſtione.

De *Cancro & Gangrana* nihil ſingulare occurrit. *Ille* à ſanguine menſtruo aduſto, & cum tumores ſcirrhoſi diu perſiſtunt, generatur. *Iſta* hoc in loco, ex inflammatione, cancro, & ulceribus ibidem malè curatis oritur. Dum enim hæ partes ſint humidæ, & excrementis ſcateant, facilè eæ corrumpuntur & emoriuntur.

CAPVT II.

De morbis Vteri.

ARTICVLVS I.

De Intemperie uteri.

MOrbi *uteri* ſunt, *Intemperies*, *vaſorum anguſtia*, *Inflatio*, *Inflammatio*, *Scirrhus*, *Hydrops*, *Procidentia*, *Vulnera & Vlcera.*

Intemperies uteri eſt ejuſdem à temperie ſua naturali ad præternaturalem intemperiem, à cauſis externis & internis exorta, deflexio.

Dividitur bifariam.

I. Alia eſt *Calida*, quæ *Cognoſcitur* ex pronitate in venerem, menſtruorum paucitate, flavedine, nigredine, aduſtione, acredine, difficili & inordinato fluxu: unde progreſſu ætatis hypochondriacæ evadunt, pilorum in pube tempeſtivo exortu, faciei rubedine & labiorum ſiccitate, dolore capitis frequente, & biliosi humoris in corpore abundantia. *Oritur* vel *ab ortu*, unde viragines & ſterilitas: vel *poſt Ortum*, à cauſis externis, inter quas calidor. uſus, nimia venus, medicamenta, quæ calorem & ſanguinem ad uterum concitant. *Curatur* I. *Diætâ oppoſitâ.* II. *Medicamentis refrigerantibus*, tam internis quàm externis, quæ lumbis & dorſo applicantur: ſed illis moderatis, ne calor ad conceptionem neceſſarius

 debi-

debilitetur, ſubſtantia uteri frigida, quia membranoſa, violetur, vaſa quæ ob fluxum menſtruorum patere debent, denſentur, & nervi qui in lumbis & dorſo, lædantur. III. *Evacuantibus*, Rhabarbaro nempe, ſyrupo roſarum ſolutivo: Manna, &c. *Flores vitrioli Veneris* & *Martis* à gr. iii, ad vj. in aliquo ſyrupo appropriatum eſt in utero purgans.

Alia eſt *Frigida*, calida frequentior, quæ *cognoſcitur* ex minore veneris appetentia, & exigua in ea voluptate, menſium ſubſiſtentia, mucoſitate, pituitoſitate, & inordinato fluxu propter ſimilium humorum in utero collectorum copiam: unde obſtructio, flatuum in utero copiâ, ſeminis cruditate & aquoſitate, unde iſtius ſine voluptate fluxus, faciei colore pallido, & cæteris ſuperiori oppoſitis. *Oritur* & à cauſis iiſdem contrariis. *Curatur* I. *Diætâ oppoſitâ*. II. *Medicamentis calidis*, utero applicatis, inter quæ excellunt *Internè Radices* Ariſtolochiæ, Caryophyllatæ, Angelicæ, Eryngii. *Folia* Mercurialis, Meliſſæ, Dictamni Cretici, Pulegii, Salviæ, Roriſmarini, Artemiſiæ. *Flores* Cheiri, Calendulæ, Salviæ, Anthos, Borraginis, *Aromata* Nux moſchata, Cubebæ, Crocus, Cinnamomum. Ex *Compoſitis ol.* Macis, ſuccini, de Myrrha, Cinnamomi, *Facula* Bryoniæ, *Aqua* vitæ mulierum, *Extractum* Zedoariæ *Externa* eadem in ſuas formas redacta.

Alia eſt *Humida*, quæ frigidæ plerumque conjungitur. *Cognoſcitur* ex menſtruorum copioſitate, tenuitate & aquoſitate, locorum muliebrium ob excrementorum humiditatem, madore, & fluoris uterini, ubi & ſemen excernitur, paſſione, nulla ex venere delectatione, ad abortum fœtu grandiore pronitate. *Oritur* ab iiſdem cum frigida cauſis, & illis præſertim quæ ſunt vitæ otioſæ & ſedentariæ accidit. *Curatur* ut ſuperior. Obſerva tamen, *Raſuram eboris* & decocti ſalviæ in vino & aqua, fumum per

in-

infundibulum ante cœnam admiſſum, laudari. *Thermas ſulfureas* palmam obtinere. In externis ab adſtringentibus, ne humores excrementitios detineant, caveri debere.

Alia eſt *Sicca*, quæ *Cognoſcitur* ex ſeminis & menſtruorum paucitate, ad venerem tarditie, oris uteri ſiccitate, labii inferioris colore è rubro nigricante, cum perpetuis fiſſuris. *Oritur*, Interdum *ab ipſo ortu*, unde ægræ temperies ſicca, & corporis conſtitutio gracilis. Interdum *propter ſenium*, unde parere deſinunt. Interdum *ab ipſis morbis*, inflammatione nempe, &c. Interdum ex *defectu ſanguinis*, qui eum humectare debebat, *ſive* quod per ipſum propter venarum anguſtiam & obſtructionem non evacuetur; *ſive* quod per cervicem evacuatus ad fundum non perveniat. *Curatur* I. *Diæta oppoſita*, in qua nimii labores, vigiliæ, inedia, mœror ſunt vehementer vitanda. II. *Humectantium uſu*, inter quæ excellunt, Borrago, Bugloſſa, Mercurialis Althæa, Violæ: inter externa Balnea aquæ dulcis, & inunctiones ex oleo Amygdalor. dulcium, lilior. alborum, pingued. gallinæ, medullæ crurum vituli, &c. *Difficilis* eſt *Curatio*, ſi ſit ſiccitas diuturna & hectica.

II. Alia eſt *Simplex*, ad quam ſuperius dicta ſpectant.

Alia *Compoſita*, frigida & humida frequentiſſima, quæ *Cognoſcitur* ex ſuperioribus inter ſe comparatis. *Oritur* ab humoribus pituitoſis, ſive à toto deductis, ſive à toto progenitis. *Curatur* I. *Præparatione* materiæ per hyſterica calefacientia. II. *Evacuatione*, & quidem *Vniverſali* totius corporis per phlegmagoga. *Particulari* ipſius uteri. cujus maxima eſt habenda ratio, ſi nec à toto, nec à partibus quicquam proveniat. Et hic peſſaria multum faciunt. nec non *Thermæ* ſulfureæ & exſiccantes. *Sudoriferis*,

ris, quæ hîc maximè laudantur. *Decocto* nempe *Ligni ſancti*, *Chinæ*, *Salſaparillæ*, Ligni *lentiſcini*, &c. III. *Diætâ oppoſitâ*.

ARTICVLVS II.

De Vaſorum Vteri anguſtia.

V*Aſorum uteri anguſtia, eſt eorundem à cauſis ſuis interceptio.*

Signa ſunt, tum menſium retentio, quod fluere nequeant; tum conceptionis, propter interceptum ſanguinis allapſum impedimentum.

Cauſæ & *Curatio* in Differentiis exponentur.

Dividitur bifariam.

I. Alia eſt *ab externis cauſis*, ut medicamentis & balneis adſtringentibus, quæ cognoſcitur ex relatione ægri. *Curatur* faciliùs, & humectantibus ac emollientibus agendum eſt.

Alia *ab Internis:* de quibus in ſequente Differentiâ.

II. Alia à *Cicatrice*, *carne*, *aut membrana orificiis vaſorum annata*, vel *orificiorum venarum*, *poſt violentam ſecundinarum extractionem coalitu*; quæ ferè eſt incurabilis: tentari tamen aliquid emollientibus poteſt.

Alia *ab Obſtructione*, quam craſſi, viſcidi & copioſi humores, *ſeu* illi è reliquo corpore, calore ipſos extenuare non valente, affluant; *ſeu* in ipſo utero propter caloris in eo debilitatem cumulentur, inferunt. *Cognoſcitur* ex eo, quod ſigna intemperiei frigidæ adſint, humiditas mucori ſimilis interdum ex utero prolabatur. *Curatur*, prout aliæ obſtructiones. Revulſio locum habet, ſi materia affluit. Inter Deobſtruentia, Medicamenta acria & amara, menſes moventia, *Chalybeatum vinum*, balnea emollientibus & aperientibus caſtigata, laudantur.

Alia à *Compreſſione*, quam infert Vel *tumor* & ſcir-

ſcirrhus, in utero vel extra ipſum conſiſtens: & *tum* ſigna tumoris adſunt. Malum ferè eſt incurabile. *Vel* pinguedo partium vicinarum nimia; & *tum* ſenſui id totum manifeſtum eſt. Extenuantibus agi debet.

ARTICVLVS III.

De Vteri inflatione.

INflatio Vteri eſt ejuſdem à flatibus ex materia frigida, pituitoſa & flatulenta, vitio caloris imbecillis genitis, diſtentio.

Dicitur & *Mola flatuoſa*, propter falſam conceptionis ſpem.

Signa ſunt, diſtentio uteri è regione abdominis conſiſtens, quæ nunc augetur, nunc minuitur; interdum ad latera, interdum ad umbilicum, lumbos & diaphragma extenditur. *Diſtinguitur* ab *Hydrope*, minori magnitudine, ſitis carentiâ, tumoris incremento & decremento, minore ſuperiorum partium macie. Ab *Hydrope Vteri*, cauſarum flatus generantium prægreſſu, ſonitu, minore gravitate, majore tenſione, doloris extenſivi & in partibus vicinis punctorii perceptione. Ab *inteſtinorum inflatione*, quod hîc nec ſint dolores, nec alvus ſupprimatur; quod menſes ſupprimantur, pedes ac cava oculorum intumeſcant, & corporis color mutetur; quod mulier anhelet, anxia ſit, & cum expergiſcitur è ſomno, recta cervice anhelet. A *Mola*, carentia gravitatis & duritiei in ventre cum pondere, de latere in latus ſe, cum moventur, movente. A *Conceptione*, ſonitu & tumoris incremento & decremento, carentia motus motui infantis ſimilis: ſi enim abdomen comprimatur vehementius, flatibus ad vicina compulſis, motus quidam palpitationis in toto abdomine ſentitur.

Cauſa in definitione eſt poſita. Materia ipſa *vel* gignitur in ipſo utero, ſeu propter menſium ſuppreſ-ſionem:

ſionem: ſeu purgationis poſt partum interceptionem. *Vel* aliunde provenit, ſeu per venas, ſeu per vaſa ſeminalia. *Caloris* verò *imbecillitas*, plerumque ab aëre externo, in puerperis impuritates, quæ exitum quærunt frigiditate ſua ſiſtente, à partu difficili, abortu, menſibus ſuppreſſis, &c. oritur.

Curatio, ſi methodum ſpectes, ab aliarum inflationum curatione non differt, modò partis ratio habeatur. *Obſerva* inter purgantia *Species hieræ, & diaphænicon cum caſtoreo* laudari. Ad ſuffitus *Nucem moſchatam*; de qua Hartmannus in Chymiatria, ad Emplaſtra, *Emplaſtrum de baccis lauri* cum Theriaca; ad hauſtus, *nucem moſchatam* tuſam, cum radicibus matricariæ decoctam, & ex ſenis vini unciis cum ſaccari dr. ii. ebibitam.

Differentiæ à parte ipſa ſumuntur.

Alia eſt, *quando flatus ſunt in cavitate*; & *tum* os uteri ita clauditur, ut nihil ejus exire queat, cum vel mulier movetur, vel manu abdomen comprimitur, ſonus & ſtrepitus percipitur. *Contineri* autem eos *in cavitate poſſe* certum eſt, tum quia uterus diſtendi poteſt quamvis craſſus, ut in conceptione, & retineri, ut in mola: tum quia alteratrix & retentrix, facultates nunquam otioſæ ſemen morboſum in flatus mutant.

Alia, *quando ſunt in tunicis ejuſdem*; & *tum* etiam os uteri apertum eſſe poteſt, propter flatuum in anguſto loco concluſionem, ſonitus exeſt, & dolores fiunt majores ac latiùs extenduntur: malum difficilius quàm in cavitate curatur.

ARTICVLVS IV.

De Inflammatione Vteri.

INflammatio *uteri eſt ejuſdem à ſanguinis in ſubſtantiam ejus elapſi putredine tumor, multis ſymptoma-*

ptomatibus infeſtus, & modò in ſcirrhum, modò in abſceſſum faceſſens.

Signa ſunt varia. Tumor ipſe in regione uteri apparet, cum ardore & dolore, uteri occluſione, & verſus interiora retractione; tota verò cervix rubicunda apparet, venulis undiquaque inſtar telæ aranearum ſanguine tumentibus. Reſpirationis adeſt difficultas, cum ſpecie pleuritidis, quia extenſa exteriore uteri tunica, quæ à peritonæo oritur & firmatur, partes etiam quibus illa cohæret, tenduntur. Alvi & veſicæ excrementa ob calorem & alvi ſiccitatem, & meatuum compreſſionem detinentur. Ventris moles vacua interdum apparet, & alvus aquâ impletur, & umbilicus prominet, & oſculum gracile fit: & derepente menſes pauci ac pravi ingruunt. Febris continua & ardens propter uteri cum corde per arterias & vaſa magna conſenſum, interdum lypirias ob humorum verſus interiora motum, affligit. Dolor adeſt Mammarum, cum earundem inflatione ob conſenſum Inguinum, coxarum, ſepti tranſverſi, clavicularum, Syncipitis, qui ad radices oculorum extenditur, & à vaporibus à ſanguine putreſcente per arterias ad caput elatis, quæ per collum ab utraque vocati infundibuli parte in ſynciput diſcurrunt, oritur.

Cauſa eſt ſanguinis, qui interdum eſt purus, interdum bile miſtus, interdum atrâ bile tinctus. *Allabitur* vel elabitur, propter cauſas communes, detentionem nempe tempore menſtruorum, vel poſt partum ex aëris frigidi occurſu. *Attrahitur* ob calorem vel dolorem, qui fit: *Vel* ex abortu, partu difficili, ſecundinarum violenta extractione, longiore menſibus inſtantibus ambulatione: *Vel* ex moleſta geſtatione, ſi fœtus vel eſt grandior, vel malè collocatus.

Curatio eſt *Difficilis*, ſi præſertim vel totus occupe-

cupetur, vel ſuppuretur. Vlcus enim ſordidum exinde exortum, lenta febre tandem ægros conſumit. *Nulla*, ſi ſit Eryſipelas, quia & fœtus ipſe propter inſignem calorem emoritur, unde abortus qui matrem jugulat, ſequitur. ſi in gangrænam lethalem faceſſat. *Inſtituitur*, ut in aliis inflammationibus, ubi *nota*. Ad revulſionem non ſecandam eſſe in cruribus venam, cum hæ venæ ſanguinem ad uterum trahant; ſed in cubito, cum ſanguis ex epate & venis ei vicinis confluat. Ad derivationem venam popliticam ſecari poſſe, niſi ægra ſit gravida, ne abortus concitetur. Topica refrigerantia & humectantia abſque ulla adſtrictione adhiberi debere. Putatur eam proprietate quadam ſiſtere *Decoctum ſerpilli cum aqua chalybeata paratum*, & extrinſecus cum ſpongiis applicatum.

Differentiæ à parte ipſa ſumuntur.

I. Alia eſt *totius Vteri*, in qua ſuperius dicta ſymptomata evidenter affligunt, & paucæ planè evadunt. Alia *alterutrius lateris*, in qua calor in coxam, propter ligamenta uteri quæ eò uſque feruntur, tranſit, crus quod è regione eſt ægrè movetur, inguina ejus loci inflammantur.

I. Alia eſt *partis poſterioris*, in qua alvus ſupprimitur, dolor magis lumbos & ſpinam affligit. Alia *Antica*, in qua, quia veſicæ cohæret, urina ſupprimitur aut difficulter redditur, dolor magis verſus pubem abit. Alia *ipſius fundi*, in qua imus venter ita dolet, ut ne contactum quidem ferat, & dolor ad umbilicum magis extenditur.

III. Alia quæ *in ſcirrhum abit*, in qua evadunt omnia mitiora, pondus & gravitas in vicinis partibus percipitur, malum fit diuturnum, & in hydropem uteri ſæpè terminatur. Alia quæ *in abſceſſum*, in qua omnia augentur, donec ſuppuratio facta fuerit, horrores ſine ordine circa veſperam plerumque in-

invadunt, rupto abſceſſu (rumpitur autem vel in uteri cavitatem, quod tutius, vel effunditur in alias partes) modò urina, modò alvus ſupprimitur, cum pubis intumeſcentia, & fluctuantis rei ſenſu.

ARTICVLVS V.

De Scirrho Vteri.

Scirrhus uteri eſt ejuſdem tumor durus ac citra dolorem renitens, à craſſo terreſtri & fæculento humore procreatus.

Signa ſunt, præter generalia alia, nempe, Menſes initio ſupprimuntur aut diminuti fluunt; creſcente malo, magnus ſanguinis per intervalla fluor, ſeu apertis plus juſto venarum oſculis, ſeu nequeunte utero conſuetam ſanguinis copiam vel recipere, vel retinere. *Diſtinguitur* à *Mola*, quia in hac menſes ſi fluunt, inordinatè fluunt, mammæ quoque lacte turgent, quæ in ſcirrho extenuantur, &c.

Cauſa eſt humor terreſtris & fæculentus, ſanguis nempe craſſus, interdum pituitoſus, interdum, quod ætate inclinante accidit, & illas, quæ picâ, malaciâ aut bulimo laboravêre infeſtat, melancholicus ſæpè ex malè curata inflammatione ob nimium vel refrigerantium, vel diſcutientium uſum.

Curatio eſt *Difficilis*, tum quia longo tempore exſiccata emolliri nequeunt; tum quia calor nativus in partibus ſcirrho affectis exhauſtus eſt; tum quia dum humor emollitur, facilè in cancrum putredine conceptâ, abire poteſt. *Proceſſus* curationis non variat ab aliis.

Dividitur ratione ipſius membri affecti.

Alius eſt *in ipſa ſubſtantia.* in quo uterus in coxam & dorſum decumbit, ibique dolorem excitat. Alius *in Cervice*, qui digiti contactu exploratur, faciliùs quàm prior curatur. Si in ſuperiore cervicis parte

parte eſt, fæmina in venere offenditur, & veſica à tumore comprimitur: ſi in inferiore exſiſtit, inteſtinum rectum laborat.

ARTICVLVS VI.

De Hydrope Vteri.

Hydrops uteri eſt ejuſdem ab aqua in ipſo ſeu proprio, ſeu aliarum partium vitio collecta, impotentia.

Signa ſunt, Tumor imi ventris laxus, ſecundùm formam uteri extenſus, menſium paucitas, pravitas, loturæ quia carnis ſimiles, ante tempus defectus, uteri oſculi gracilitas & humiditas, mammarum mollities, & lactis carentia, rigor ac ſæpè febris. *Diſtinguitur* ab *Inflammatione* febris carentia & mollitie, ſymptomatibus aliis, de quibus ſupra. Ab Inflatione, tenſionis & ſonitus defectu. A *Mola*; quia in hac pondus majus in imo ventre percipitur. mammæ tempore partus inſtante turgent. A *Conceptione*, quia in hydrope tumor uteri juxta uteri & ventris amplitudinem extenditur; in conceptione acuminatus eſt. In gravidis menſtrua non effluunt; hic humor quidam ſanguinolentus, pravus, nullo ſervato ordine effluit, & citò finitur. Ab *Hydrope ventris*, facie patientis colorata, niſi epar laboret ſitis carentiâ, tumoris à parte inferiore ad ſuperiorem adſcenſu.

Cauſa eſt aqua ibidem, ſeu *vitio* lienis vel epatis, de quibus propria capita conſulantur; ſeu ob *Debilitatem* ipſius uteri, propter quam nec benè concoquit, nec benè excrementa expellit; & quam, *Aut* ex abortu frequenti & partu laborioſo. *Aut* ex menſium nimio fluxu calorem ejus difflante. *Aut* ex ipſorum ſuppreſſione calorem eundem ſuffocante.

Curatio exigit Aquæ eductionem, & Vteri roboratio-

rationem, habitâ ipſarum cauſarum ratione: Hartmannus *pillulas Antimoniales* laudat.

Differentia à parte ſumitur.

Alius eſt, *quando aqua in cavitate colligitur*; in quo, orificium uteri ſi tangatur, clauſum deprehenditur, tumor major eſt & fluctuatio quædam percipitur. ſi conceptum ſequitur, aqua illa citrina & fœtida intra duos ut plurimum menſes fœtum perdit, qui tunc cum ea ejicitur. Alius, *quando aqua in ſubſtantia & veſiculis agnatis reſidet*, in quo orificium contrectatum apparet, majores dolores exoriuntur, difficilior evadit curatio.

ARTICVLVS VII.

De Vteri procidentia.

Vteri procidentia eſt ejuſdem extra abdomen propenſio, à ſoluta ligamentorum ejus unitate procedens.

Signa generalia ſunt, dolor lumborum, hypogaſtrii, pudendi, oſſis ſacri, quibus uterus annectitur; & quidem in principio, in proceſſu, mitigatur is ob aſſuetudinem, & ſolius ponderis moleſtus ſenſus, & in ambulando impedimentum adeſt. *Specialia* pro ratione *majoris* vel *minoris* procidentiæ variant. In *illa* uterus ad dimidium coxarum & genua deſcendit, tumorem ovi anſerini inſtar, in cujus ima parte foramen apparet, exhibet. In *hac* Tumor quaſi extenſæ pellis, & veluti ovi majoris pondus circa pudenda percipitur.

Cauſa eſt, quicquid ligamentorum unitatem ſolvere poteſt. Vide in ſequentibus.

Curatio eſt *Difficilis*, ſi eſt major. ſi adultas affligit. ſi febris, convulſio, vel alia ſymptomata accidunt. Imò ſi id fiat, lethalis eſt in puerperis: & interdum ab ambiente aëris alteratione, aut violentâ

repulſione corrumpitur, & gangrænâ corripitur. *Conſiſtit* 1. In *uteri ipſius repoſitione*, ubi *nota*. ſiſtendam eſſe primò inflammationem, ſi acceſſit. Si tumor ab aëre frigido utero impreſſus urgeat, decocto malvæ, altheæ, flor. chamæmel, baccar. lauri, &c. primò membrum eſſe fovendum. Si flatus vel ſtercora in inteſtinis adſunt, clyſterem eſſe præmittendum. Antequam reponatur, glutinantibus & adſtringentibus eſſe fovendum, aſpergendum, inungendum. Laudatur *ſuffitus ex pelle Anguillæ ſalitæ*, fumo exſiccatæ & pulverizatæ. Balneum adſtringens pete ex Guiljelmi Rondeletii Curationibus. Modum reponendi vide apud Authores. II. In *ejuſdem retentione*, & *tum* Mulier in lecto reclinata cruribus extenſis, ita ut unum alteri incumbat, ponenda. Alvus nec pigra, ne in fæcum egeſtione uterus præcipitetur; nec laxa, ne membranæ uterum ligantes laxentur, habenda. Medicamenta agglutinantia & adſtringentia adhibenda. Huc faciunt, Peſſi, Fomentationes, injectiones per ſyringam, & alia. ſed cave menſes iis ſupprimas.

Differentiæ ſumuntur à Cauſis.

I. Alia eſt *propter ligamentorum laxitatem*, quæ quatuor habet; quæ ex eo *Cognoſcitur*, quod ſenſim generetur, & minore cum dolore affligat. *Oritur*, vel à partu difficili, oneroſa fœtus geſtatione, vel ab humoris pituitoſi affluxu. *Curatur*, Evacuatione humorum. Adſtringentium & roborantium uſu, ut ſunt, *Decoctum muſci querni, cornu Cervi, foliorum lauri*, Emplaſtrum adſtrictorium. *Magnes* præparatus & appoſitus.

Alia eſt à *ligamentorum ruptione*, quæ ex eo *cognoſcitur*, quòd ſubitò malum exoriatur, majore cum dolore affligat, & à ſanguinis fluxu interdum excipiatur. *Oritur*, vel ab gravi fœtus geſtatione, vel à partu laborioſo, vel ab abortu, vel à violentâ ſecundinæ extractione.

Alia eſt à *ligamentorum eroſione*; & *tum* ulceris ſigna adſunt, puris aliquid effluit.

ARTICVLVS VIII.

De Vteri Aſcenſu, Vulneribus & Vlceribus.

VTerum è ſuo loco verſus ſuperiora & uſque ad ventriculum poſſe aſcendere, quorundam eſt opinio; ſed falſa. Nam 1. ligamentis quatuor ita connectitur, ut ſurſum moveri nullo modo poſſit. 2. Etſi naturalem motum per fibras habeat; tamen quia & recto inteſtino & pudendis annexus eſt, ſi animalem haberet, neceſſariò & illæ partes tenderentur. 3. Etſi à flatibus, ut ſuperiùs dictum, intumeſcat: tamen non ſequitur exinde eum ſurſum moveri. Quod verò fæminæ interdum corpus & globum quaſi circa umbilici regionem oberrantem ſentiunt; dicendum eſt, teſtes potiùs & vas illud cœcum eſſe, quàm ipſum uterum. Cauſa hujus in ſuffocatione uteri exponetur.

II. De *Vulneribus uteri* nota. 1. Difficulter uterum vulnerari; quia undique oſſibus obſeptus eſt. 2. Si vulneratur, cognoſci id ex ſitu, dolore & pure, quod effluit. 3 Curari poſſe, quod ex partu Cæſareo apparet, ſed propter partis cum aliis membris conſenſum periculoſa eſſe. 4. Vel uteri fundo accidere, & tum dolor eſt minor, curatio facilior. vel cervici, & tum dolor eſt major. Curatio difficilior, quod illa ſit magis membranoſa & continuò humiditatibus ſcateat.

III. De *Vlceribus* nihil dignum occurrit, quod non ſuperiùs attactum fuerit, niſi fortè addatur, ita interdum putreſcere, ut & exſcindatur, & ſuperſtite muliere excidat. Conſolidationi *Balſamus ſulfuris & ejuſdem Emplaſtrum* (de quibus vide Hartmanni chymiatriam, capite de Tabe) inſerviunt.

TITVLVS XII.

De Symptomatibus Vteri.

CAPVT I.

De Symptomatibus communibus.

ARTICVLVS I.

De Vteri imbecillitate.

SYmptomata uteri, vel *ſunt mulieribus in omni ſtatu communia*, vel ſunt, aut *extra conjugium viventibus magis familiaria*; aut *conjugatis propria*.

Communia ſunt, *Vteri imbecillitas, Dolor, Menſium ſuppreſſio, ſtillicidium, fluxus nimius, difficultas, decoloratio, inordinatus fluxus, Fluor muliebris, Gonorrhœa.*

Vteri imbecillitas eſt ejuſdem in actionibus ſuis obeundis pigrities vel defectus, intemperiei, occultarum qualitatum, & caloris nativi vitio inducta.

Signa ſunt, veneris appetitus languens, inordinatus menſtruorum fluxus, inſtantibus iiſdem in lumbis & pectine dolor, parva vel nulla in congreſſu voluptas, frequentior abortus, flatuum ex utero eruptio. Scilicet Actiones uteri ſunt, veneris appetitus, ſanguinis menſtrui debito tempore excretio, ſeminis in actu venereo ejectio, & à viro ſuſcepti retentio, fœtus concepti ad debitum tempus detentio, ejuſdem jam perfecti in lucem excluſio.

Cauſarum ratio in Differentiis exponetur.

Curatio ad cauſas (de quibus ibidem) obvertenda erit.

Differentiæ ſumuntur à Cauſis.

Alia eſt ab *Intemperie uteri*: quæ ſi eſt *Frigida*, uterus nec mediocrem alimenti quantitatem conficere poteſt, ideò non multa excrementa accumulat: ſi *Hu-*

ſi *Humida*, nec ſanguis, nec fœtus rectè continentur. Curationem vide ſupra.

Alia eſt ab *Occultis qualitatibus*, quas uterum habere vel exinde patet, quod ſingularem cum rebus variis habeat ſympathiam & antipathiam, ſemen virile appetat, ſuavibus delectetur, &c. & tum, à nulla evidente cauſa affectus exortus eſt. nullus humiditatis vel frigiditatis exceſſus deprehenditur. In *Curatione* medicamenta totâ ſubſtantiâ propria applicanda ſunt.

Alia à *Calore innato*, *vel ſuffocato*, *vel diſſipato*; & tum affectus eſt periculoſus, quia calor difficulter reſtauratur. In *Curatione* reſtaurantibus agendum, qualia ſunt, Cinnamomum, Nux moſchata, ſpecies diaxyloaloës, Aromatici roſati, &c.

ARTICVLVS II.

De Vteri dolore.

Dolor uteri eſt triſtis ejuſdem ſenſus, à continui ſolutione à cauſis ſuis inducta, procedens.

Signis opus non eſt, cum ipſa fæmina dolorem patefaciat. Afficit mulieres tam liberas, quàm gravidas & à partu ſolutas. eâ ratione, quâ dolores colici in infimo ventre excruciat, cum ligamenta uteri ad coxas & lumbos ferantur, eò uſque etiam ſe extendit.

Cauſa eſt quicquid continuum ſolvere poteſt.

Curatio reſpicit I. Doloris mitigationem per Anodyna. II. Cauſæ remotionem, de qua in Differentiis.

Differentiæ ſumuntur à cauſis.

I. Alia eſt, *ab Eroſione*, quæ præcipuè in ulceribus, fluore muliebri: vitioſis menſibus, &c. accidit, & maximè cervicem uteri offendit. *Curatio* ad affectus iſtos dirigenda.

Alia à *Diſtentione*, quam inferunt I. *Grumus ſanguinis* in uteri cavitate hærens, & *tum* ſanguinis

fluxus copioſus ex utero proceſſit, dolor fixus eſt, & maximè circa orificium uteri percipitur, cum natura ob aſſiduum expellendi conatum rectum inteſtinum & veſicam in conſenſum trahat, cum tenaſmo & frequenti mictione conjungitur. In *Curatione* reſpiciendum, ad *Diſſolutionem grumi*, ad quam Theriaca cum vino commendatur; & ad *Evacuationem*, quod ſi diutius ibidem hæſit, *ad malignitatem*. II. *Sanguis menſtruus*, quando vel vaſa minus patent, vel ipſe nimis craſſus eſt, quod etiam à frigido potu accidere poteſt, præcipuè ſi fœmina ab exercitio incaluit. & tum, Cauſæ quæ occaſionem dederunt, anteceſſêre, menſium ſuppreſſorum vel non rectè fluentium ſigna adſunt. *Curatio* ad eoſdem dirigenda. III. *Humores vitioſi* in uteri cavitate vel vaſis hærentes: & tum Evacuantibus, & Præparantibus agendum. IV. *Flatus*, qui ex effervecentia vitioſorum humorum, quam interdum coïtus cauſatur, oriuntur. & tum Evacuatio inſtituenda eſt. Flatus diſcutientibus, de quibus in Colica agendum. V. *Inflammatio uteri*, de qua ſuprà. VI. *Semen retentum & corruptum*: & tum, ad ſuffocationem uteri reſpiciendum eſt.

ARTICVLVS III.

De Menſium ſuppreſſione.

MEnſium ſuppreſſio eſt ſanguinis menſtrui, ob viarum anguſtiam, vel ſanguinis ipſius vitium, retentio.

Signa fœminæ ipſius relatio ſuppeditat. Quod ſi fateri nolint. In *virginibus* ex eo *cognoſcitur*, quod ſanguis ſuppreſſus per venas hinc inde vagetur, & obſtructiones pariat, colorem corporis mutet, febrim inducat, &c. In *mulieribus*, quod ad uterum feratur, & uterinos morbos inferat. *Diſtinguitur* à

Re-

Retentione in gravitate, quia gravidæ parum in animi affectibus mutantur, nativum corporis colorem retinent. ſymptomata indies mitiora ſentiunt. motum & ſitum infantis tertiò menſe percipiunt. Os uteri occluſum & durum habent.

Cauſa ſunt Anguſtia venarum, & ſanguinis vitium: de quibus in Differentiis prolixiùs agetur.

Curatio eſt *feſtinanda*, quia ſuppreſſio iſta plurimos morbos, ut febrem, leucophlegmatiam, hydropem, ſanguinis vomitum, &c. producit. *Difficilis*, ſi eſt diuturnior. Sextum ſi ſuperaverit menſem, plerumque incurabilis putatur, ſi præſertim ex colli uteri perverſione accidat. Tum enim mulier animo linquitur & pituitam vomit, partes ventris & pectinis, Spina dorſi, dolent, ac febris accidit; excrementa alvi & veſicæ ſupprimuntur; laſſitudo totum corpus, ob ſanguinis retenti per totum diffuſionem occupat; maximè crura & coxas, propter venarum, harum partium cum venis uteri conſenſum, detinet. Boni eventus, ſi per alia loca evacuetur, modò id per veſicam non fiat, quia in illa ſanguis maximè grumeſcit. *Reſpicit* 1. *Venæ-ſectionem*, Nam ſanguis, qui ſingulis menſibus ſubſiſtit, in corpore cumulatur, & in venis hærens ad uterum revocandus eſt. De ea *nota*. Aperiendam venam in talo, quia ſic & copia ſanguinis imminuitur, & motus eidem ad uterum conciliatur. Si repetenda eſt, una die ſanguinem ex uno crure, poſtridie ex altero detrahendum. Eam quæ evacuandi gratia inſtituitur, in principio aperiri debere; eam quæ in poplite vel talo aperitur, poſt purgationes, diebus tribus, quatuor aut quinque ante tempus conſuetæ evacuationis ſecandam eſſe. Cucurbitulas, quæ venæ-ſectionis vicariæ ſunt, prius locis remotioribus cruribus nimirum, dein propioribus, coxis ſcilicet applicandas eſſe. Huc pertinent ligaturæ, frictiones inſtante menſium tempore, poſt

totius corporis evacuationem. II. *Materiæ præparationem*, & huic inſervit in pituitoſis corporibus. *Decoctum ligni Guajaci cum Dictamno Cretico*, abſque ſudoris provocatione. III. *Evacuationem*, quæ per vices inſtituenda, ut per ἐπὶ χερσιν materia ſenſim evacuetur. Inter *Medicamenta evacuantia* laudantur, *Agaricus*, *Hiera Galeni cum caſtoreo. Aloë cum ſucco ſabinæ.* Pillulæ *ex Aloës ſoccotr. dr.* iii. *Myrrhæ optimæ ſcr.* j. *Extractor. calami aromat. carduibened. croci. ana gr.* iii. *Radic. Gentian. Dictamni ana gr. v. cum ſyrupo de baccis lauri formatæ, & ſcrup.* j. pondere veſperi ante cœnam exhibitæ. IV. *Deobſtructionem*, per illa quæ menſes movent. Præcipua ſunt, *Intra*, Decoctum *Roriſmarini cum floribus cheiri* in vino, *Vinum chalybeatum* Zacuthi l. 9. c. 10. *Aqua* ejuſdem ibid. Aqua *Pulegii bis diſtillata cum aqua Cinnamomi exhibita.* Extr. *Zedoar. Angelicæ*, *Caſtorei.* Fæcula *Bryoniæ. Terra quæ in mineris ferri reperitur, eâdem quantitate, ordine & formâ; quâ chalybs oblata.* Spiritus *Tartari.* Tabulæ *croci Martis* Hartmanni. Extra unguentum *de chalybe Zacuthi* lib. 3. Hiſtor. p. 52. Pinguedo *Anguillæ. Colubrina*, cum oleo deſtillato ſabinæ. ſuffitus ex *ſcoriis reguli Antimonii*, de quo in Hartmanno. V. *Reliquiarum Diſcuſſionem*, per ſudorifera, nempe hauſtu vel ex *milio ſolis Quercetani* in pharmacop. reſtituta; vel decocto *chalybeato cum ſpiritu Tartari*, Rob. *ſambuci*, &c.

Differentiæ à cauſis petuntur.

I. Alia eſt à *Venarum uteri obſtructione*; quam *cauſantur* ſanguis frigidus & craſſus: humores viſcidi & craſſi ſanguini immixti, profecti *vel* ab uteri calida intemperie, quæ humores ſubtiles & acres diſſipat, craſſas & terreſtres partes relinquit: *Vel* ab epatis & lienis conſtitutione frigida: vel ab alimentis ſimilibus, præſertim ſi tempore menſtrui fluxus,

quo

quo ſanguinis impetus major eſt, diſſipentur: & tum, inſtante purgationis tempore dolores in lumbis & partibus vicinis percipiuntur, ſi quid effluit, mucoſum, ſubalbidum, & ſubnigricans eſt. totius corporis torpor adeſt, cum colore albo, pulſu raro, & urinis crudis.

Curatio ex ſupra dictis petatur.

Alia à *Compreſſione*, quæ fit vel à *Cauſis externis*, ut aëre aquilonio, morâ in aqua frigida; & tum, Relatio ægri id aperiet. Sanguis ad inferiora frictionibus, vinculis balneis retrahendus eſt. Vel à *Cauſis internis*, nempe, pinguedine, uteri vel vicinarum partium tumoribus; & tum, Tumor convenientibus remediis tollendus eſt. Menſes aperientia locum non habent.

Alia à *Conſtipatione*, dum ipſius uteri ſubſtantia durior eſt, quæ fit vel à *primo ortu*, & tum non facilè tollitur. Vel *poſt ortum*, ab intemperie frigida & ſicca: de qua ſuperius.

Alia à *Coaleſcentia*, quam inducit 1. *Cicatrix* poſt ulcus relicta. 2. *Caro aut membrana* vaſis uteri obnata. 3. *Abortus* frequens, poſt quem venæ illæ, quibus ſecundinæ adhærent, ita coaleſcunt, ut poſtea aperiri non poſſint.

II. Alia eſt à *Sanguinis defectu*, *qui* aut *non generatur* ſeu propter cauſas externas, inediam nempe, nimiam evacuationem, fonticulos, &c. ſeu propter internas, ut frigidam partium principalium conſtitutionem, ætatem ſenilem, febres. Aut in *alios uſus convertitur*, ut ante pubertatem in augmentum corporis, in gravidis in alimentum fœtus, in lactantibus in lac, in obeſis in pinguedinem. Aut *Abſumitur*, ſeu propter cauſas externas, exercitia nempe, nimios labores, terrores, mœrores, balnea, æſtuaria, quæ ſudores copioſos provocando, & ſanguinem verſus ambitum corporis rapiunt, & ſeroſam ejus

partem, quæ fluxibilitatem præſtat, abſumunt: ſeu propter internas, ut ſunt morbi calidi & ſicci, evacuationes nimiæ per alias partes factæ, &c.

Alia à *ſanguinis ſiccitate*, quæ fit ab aduſtione, cum tempore hyberno fœminæ incenſos carbones ad frigus arcendum inferiori ventri ſubdunt: & tum, Refrigerantibus ac humectantibus agendum eſt.

ARTICVLVS IV.

De Menſium ſtillicidio & difficultate.

MEnſium ſtillicidium eſt ſanguinis menſtrui, vel plurium dierum, vel continua, guttatim tamen facta eruptio.

Signis opus non eſt, cum vitium mulieris relatione patefiat.

Cauſa vel in externis, vel in ſanguine, vel in vaſis conſiſtit.

Curatio rationem Cauſarum ſequitur.

Differentia à Cauſis ſumitur.

Alia eſt à *Cauſis externis*, Exercitio, calidis medicamentis & aliis ſanguinem fundentibus, & vias aperientibus: & tum, major eſt ſanguinis profuſio.

Alia à *Sanguinis fæculentia*, viis non ſatis patentibus; & tum, cum dolore accidit. In Curatione venæ in brachio apertio locum habet. Purgatio per ἐπίκρασιν urgeri debet.

Alia à *Retentricis imbecillitate*, accedente ſimul ſanguinis copiâ, tenuitate, & ſeroſitate: & tum, Nullus dolor urget, Medicamentis adſtrictione & ſiccitate uterum roborantibus agendum.

II. *Menſium difficultas eſt eorundem cum dolore & moleſtia, gravibuſque ſymptomatibus, ob venarum vel ſanguinis vitium fluxus.*

Signa ex ipſius ægræ relatione ſumuntur. Dolores illi ſunt, capitis, ventriculi, lumborum, & infimi

mi

mi ventris. Fluxus vel fit confertim, vel tantùm per modum ſtillicidii, & interdum inſtantibus menſibus, interdum fluentibus, ſymptomata accidunt, magiſque virgines & ſteriles, quod venæ uteri minus in ipſis pateant, quàm eas quæ peperêre, quòd eædem poſt partum ſint dilatatæ, affligunt.

De *Cauſis* in Differentiis agetur.

Curatio reſpicit. I. *Symptomata*, quæ mitiganda ſunt. II. *Cauſas*, quæ tollendæ.

Differentia ſumitur à Cauſis.

Alia eſt à *Venarum anguſtia*: de qua ſatis de Menſium ſuppreſſione actum eſt.

Alia à *ſanguinis vitiis*, id eſt, I. *Craſſitie & fæculentia*: & *tum*, ſanguis dum evacuatur, in grumos concreſcit, dolores longè ante evacuationem, ob expultricis conatum ingraveſcunt. *Curatio*, præmiſſis univerſalibus, per Attenuantia, & fundendi vim habentia perficitur. II. *Acrimonia, ab humorum acrium permiſtione profecta*; & *tum*, partes genitales pruriunt, ſanguinis excreti natura, & modus doloris morbum prodit. Acrimoniam temperantibus, ut ſunt ſemina quatuor majora, violæ, flor. nenupharis, agendum. III. *Flatulentia*; & *tum*, dolor per intervalla redit, ſubitoque exacerbatur, hinc inde vagatur, excreto flatu ceſſat. *Curatur* Evacuatione materiæ, & Diſcuſſione flatuum.

ARTICVLVS V.

De Menſium decoloratione.

M*Enſium decoloratio eſt eorundem cum rubea eſſe deberent, ad pallorem, albedinem, viriditatem, flavedinem, vel livorem, vitio ſanguinis, declinatio.*

Signa ſanguinis ipſius aſpectus ſuppeditat. Accedit fœtor, inordinata excretio, ſæpè & febres erroneæ,

neæ, acutæ, horror, cibi faſtidium, ſtomachi dolor, & cætera: de quibus apud Hippocratem.

Cauſa in ſanguinis vitium conjicitur: de quo, ut & de ejus cauſis, videatur in Differentiis.

Curatio attendit Cauſas, ideo pro ratione illarum variat.

Dividitur dupliciter.

I. Alia eſt, *quando ſanguis vitium contrahit*, vel propter totius corporis, vel propter præcipuæ alicujus partis, intemperiem; quarum ratio in curatione habenda eſt.

Alia, *quando ſanguis laborat*, vel quia ſuppreſſus & retentus eſt; & *tum* Menſium ſuppreſſio præceſſit, dolores in pectore & pulſationes fortes ſentiuntur. ſi melior habitus eſt, menſes erumpunt, & profluit ſanguis & pus graveolens ad octavum aut nonum diem: *Vel* quia ab utero excrementis ſcatente inquinatur; & tum, uteri inquinati ſigna adſunt.

Alia, *quando ſanguis à permiſtione excrementitiorum humorum inquinatur*; & *tum*, Curationem ſi ſpectes, Præparandum eſt; ſed ita, ut cum humores craſſi attenuatione indigeant, & verò nimis attenuantia humores ſeroſos colliquent, & ad uterum moveant, validioribus abſtineamus, & Acetum caveamus. Evacuandum, &c.

II. Alia eſt, *quando menſes declinant ad Albedinem*, quæ *oritur* vel *à pituita*, cujus ut ut ventriculi imbecillis ſigna adſunt; vel *à pure, & tum, Aut* ulcera in utero excitantur, & ſterilitas inſequitur; *Aut* menſes per ſeptem aut octo dies effluunt, & mulier liberatur. *Aut* iidem ad partes ſupra inguen prorumpunt citra tumorem, & juxta hypochondria foras prodeunt, & mulier rarò ſuperſtes manet. *Aut* poſt dies aliquot tumor ſuper inguen magnus, rubeus, ſine capite, quia ibi caro impletur, exſurgit & difficulter ſecatur.

Alia,

Alia, *quando ad flavedinem vel viriditatem*, quæ à bile procedit.

Alia, *quando ad Livorem*, quæ à melancholia oritur.

ARTICVLVS VI.

De Menſium inordinato fluxu.

Menſium inordinatus fluxus duo includit, Menſium nempe ante debitum tempus anticipationem; & Eorundem ultra conſuetum tempus ſubſiſtentiam.

Anticipatio menſium pro ratione Cauſarum dividitur.

Alia eſt à *Cauſis externis*, Caſu nempe, ictu, & aliis venas aperientibus. Curationem vide inferius.

Alia ab *Expultrice uteri irritata*. I. A *ſanguinis copia*, quæ *cognoſcitur* ex eo, quod ſanguis à toto corpore ad uterum mittatur, fluidus & naturalis ſit. ſigna plethoræ adſint. *Curatur* venæ-ſectione, ſi copia eſt major. Diæta, & frequentiore exercitio, ſi minor. II. A *ſanguinis tenuitate & acrimonia*, quæ ex eo *cognoſcitur*, quod temperies totius corporis ſit calidior. Victus ratio talem generans ſanguinem antecesſerit, ſanguis ipſe ſit dilutior, decolor, flavidior. *Curatur* Evacuantibus Rhabarbaro inprimis. Temperantibus: de quibus ſupra.

Alia à *Retentrice uteri languida*, quæ ex eo *cognoſcitur*, quod vaſa uteri ſint laxa, habitus corporis etiam laxus & humidus. Curatio prohibet nimis adſtringentia. Acidulæ & thermæ vim ferri habentes laudantur.

II. *Menſium ultra conſuetum tempus ſubſiſtentia pro ratione quoque Cauſarum diſpeſcitur.*

Alia eſt, quæ *ab Expultricis fruſtratione procedit*, quam infert. I. *Sanguinis paucitas*, quæ ex eo *cognoſci-*

gnoſcitur, quod fœmina nullam moleſtiam ob protractionem menſium percipiat, & quod nimium exercitium, aut victus tenuior anteceſſerit. II. *Sanguinis craſſities*, quæ ex eo *cognoſcitur*. quod Cacochymiæ ſigna adſint, ſanguis albidior ſit & viſcidus. In *Curatione*, Purgandum antequam multum ſanguinis colligatur. Attenuandum menſtrua purgatione finita. *Calamintha* palmam obtinet & *Mercurialis*. Aliquot ante menſtruam purgationem diebus aperiendum. Scarificatio talorum hîc locum habet.

Alia, *quæ ab Expultricis imbecillitate* oritur, quam inducit I. *Vteri Intemperies frigida*; de qua ſuperius. II. *Ejuſdem ſtupor*, qui ex eo *cognoſcitur*, quod morbi ſtuporem inducentes adſint, vel nimius refrigerantium uſus præceſſerit, poſt debitum purgationis tempus, ſanguinis etiam præſente copiâ, nulla gravitas à fœmina percipiatur. In Curatione ad Morbum & illius cauſas reſpiciatur.

ARTICVLVS VII.

De nimio Menſium fluxu.

Nimius Menſium fluxus eſt eorundem vel copioſior vel diuturnior quàm competit purgatio, vel ſanguinis, vel uteri, vel venarum vitio exorta.

Signa multis opus non eſt, ſi præſertim ſequatur inappetentia, cruditas, fœdus faciei color, pedum ac reliqui corporis tumor, atrophia, cachexia & cætera.

Cauſam in ſanguinem, uterum, vel venas conjecimus: unde verò horum ſint vitia, in Differentiis exponetur.

Curatio eſt *Difficilis*, ſi diuturnior. Nulla, ſi ſeneſcenti mulieri accidit. *Expoſcit* I. *Cohibitionem*, per Revulſionem, Interceptionem, ſanguinis incraſſationem, vaſorum per adſtringentia & alia occlu-

cluſionem. Siſtendum tamen pedetentim; ſi magna ſanguinis copia adſit, & per modum criſis accidat, quod tamen rarò evenit. Hic locum habent, Pulvis *Heurnii ex ſemine hyoſciami albi, papaveris albi ana dr. j. Hamatitid. Coralli rub. ana dr. ſ. Caphura ſcr. ſ. pondere dr. ſ. exhibitus.* Pulvis ex *ſuccini, ſanguin. Dracon. lapid. hamatit. Corallor. rubr. ſemin. portul. ana dr. j. Balauſtior. ſcr. ii. Boli Armeni Orient. dr. ii. à dr. j. in Aqua plantag. unc. iij. exhibitus.* Lac *aſininum chalybeatum.* Aqua *mirabilis Ferdinandi* Hiſtor. 33. Trochiſci *de Carabe, oſſa hominis fortiter calcinata,* Pillulæ *Zacuthi l. 9. Praxis Hiſtor. p.* 185. Emplaſtrum *Zacuthi* ibid. Saxoniæ *ex fuligin. Camini, farina volat.* &c. paratum. Peſſus *ex ſtercore ſuillo & aſinino cum ſucco plantagin. & mucilag. ſemin. cydoniorum formatus.* Specifica ſunt, *Intra,* Pulvis *Turturis Foreſti* l. 28. obſ. 10. Sal *ex ejuſdem cineribus, Cuticula pedum anſerinor. exſiccata, & à dr. ſ. ad ſcr. ij. exhibita. Extra, Cingulum ex foliis helleboraſtri contuſis;* de quibus *Renealmus* obſerv. 21.

Differentia ſunt variæ, quæ Cauſas maximè reſpiciunt.

I. Alius eſt à *ſanguine*, qui 1. Vel ex *fundo uteri derivatur*, in quo ſanguis nigrior eſt, & plerumque grumoſus. Vel ex cervice, qui eſt rubicundior & fluidior. 11. Vel eſt *Copioſus*, vel *Acris*, vel *Seroſus*: de quo ſequente differentia.

Alius ab *Vteri humiditate*, de qua ſuperius vide.

Alius à *Venarum vitio*, de quo tertiam differentiam conſule.

II. Alius eſt à *Sanguine copioſo*, qui ex eo *cognoſcitur*, quod vaſa vel aperiantur, vel rumpantur, in fœminis præſertim, quibus menſes diu ſubſtiterunt, & pòſt copioſiùs erumpunt. ſigna plethoræ adſunt. ſanguis qui exit, facilè in grumos concreſcit. In *Cu-*

ratione

ratione reſpiciendum 1. ad *Venæ-ſectionem*, quæ ſi evacuationis gratia inſtituitur, venam in cubito, hepaticam inprimis concernit. ſi vires ſint debiliores, in ſalvatella utriuſque manus inſtituitur. ſi revulſionis gratiâ fit, quia repetita potentius revellit, partienda eſt. 2. Ad *Cucurbitulas*, quæ ad evacuationem, cuivis parti, ut dorſo, ſcapulis, inferiores ſi exceperis, & quidem cum ſcarificatione applicari poſſunt, ad revulſionem mammis ſine ſcarificatione imponi debent, & difficultate reſpirationis oborta, removeri. 3. Ad *ligaturas, frictiones brachiorum*, &c.

Alius à *ſanguine acri*, qui ex eo *cognoſcitur*, quod eroſio vaſorum conjungatur, bilis ſigna adſint. ſanguis in utero detentus & corruptus ſit. majore copiâ elabatur. In *Curatione*, Purgatio per ſyrupum roſarum ſolutivum, & folia ſennæ adminiſtretur. Incraſſantia videantur ſupra.

Alia à *ſanguine ſeroſo & aquoſo*; quod ex eo *cognoſcitur*, quod vel epar imbecillitate peccet, vel renes ob debilitatem ſerum non attrahant. ſanguis minore copia effluat, nec facilè in grumos mutetur. qui effluxit, ſi linteo excipiatur, & in umbra ſiccetur, colore ſe prodat. *Curatio* morbos ipſos attendit.

III. Alius eſt *ab Anaſtomoſi*, in cujus curatione obſerva: Frigidis calidá admiſceri debere, ne venæ obſtruantur, ventilatio caloris prohibeatur, & febris inducatur. Peſſos ſi apertio eſt in vaſis cervicis adhiberi poſſe, ubi folia quercus & unguentum comitiſſæ valent. Balnea nonniſi frigidiora, aut in quibus vis adſtringendi caliditatem vincat, uſurpanda eſſe.

Alius à *Diapedeſi*, quæ rariſſimè accidit, ſtatim Topica adſtringentia repoſcit.

Alius, à *Ruptione*, quæ vel à plethora, vel à cauſis ſanguinem agitantibus, partu præſertim laborioſo

ſo accidit, & præmiſſâ, ſi opus, venæ-ſectione, conglutinantibus Medicamentis, curatur.

Alius ab *Eroſione*, quæ exinde *cognoſcitur*, quod ſanguis parcus, purulentus interdum, interdum ſeroſus fluat. *Oritur* à ſanguine acriore & corrupto, interdum & à medicamentis acrioribus. Inter *adſtringentia* laudatur *radix filipendulæ*, *vel ejus decoctum*.

ARTICVLVS VIII.

De Fluore muliebri & Gonorrhœa.

Fluor muliebris, qui alborum menſtruorum nomine aliàs exprimitur, eſt humoris excrementitii totâ naturâ à ſanguine alieni vitio vel totius vel partis alicujus collecti, inordinata ex utero excretio.

Muliebris dicitur, quia mulieres afficit, & quidem virgines etiam, cum in illis cauſæ locum habeant, & exempla adſint. *Adultiores* tamen frequentiùs, ſi præſertim humida & frigida conſtitutione præditæ ſint, delicatam & otioſam vitam agant, & alimentis frigidis ac humidis veſcantur: *Senes* denique, & quidem ad mortem, ob pituitæ copiam, & facultatis coctricis debilitatem.

Signa non eſt quod inquirantur. Ex ipſius ægræ relatione affectus innoteſcit. *Differt* à *Gonorrhœa*, quod in iſta materia ſeminalis albidior, craſſior, & longioribus intervallis effluit, & in minore quantitate excernitur. A *Pollutione* nocturnâ, quia hæc cum imaginatione rei venereæ conjungitur, & per ſomnum ſaltem accidit. A *Menſibus decoloribus*, quia iſti periodum ſuam etſi non exactè ſemper, obſervant. gravidis, & menſium ſuppreſſione vexatis non accidunt. rubrum colorem in ſe exhibent. A *Pure ex ulceribus uteri*, quia tum ſigna ulceris proſtant.

pus ipſum craſſius & albidius eſt. ſi ſanioſum eſt, cruore perfunditur, & cum dolore excernitur.

Cauſam in Humorem excrementitium conjeci, qui interdum à medicamentis catharticis, excitata eorum uſu ad moliendas excretiones naturâ, interdum à Thermis, eadem excrementa quæ per ſudorem depelli non poterant, per hanc viam deponente, concitatur.

Curatio eſt *feſtinanda*, nam fæminas plerumque ſteriles reddit, niſi fortè per vaſa cervicis uteri evacuetur, eaſdem in atrophiam, tabem, melancholiam, hydropem, uteri prolapſum, animi deliquia & convulſiones conjicit. Hinc quamvis in principio haud difficulter curetur: tamen pòſt difficilius. Nam totum corpus per illam viam excrementa deponere aſſueſcit; & uterus debilior redditus excrementa colligit. Variat pro ratione cauſarum.

Differentiæ à parte mandante, & ſanguinis colore ſumuntur.

I. Alius eſt à *Toto* qui ex eo *cognoſcitur*, quod cacochymiæ in toto corpore ſigna adſunt. fluxus eſt copioſior. In *Curatione*, 1. Fugienda *vena-ſectio*, tum quia humores ad inquinamentum ſanguinis in venas revocari non debent; tum quia vires affectu hoc diuturno dejiciuntur, & corpus contabeſcit. 2. *Diſcuſſio* optimè per decocta *Guajaci & Chinæ*, *ligni lentiſcini*, &c. perficitur. 3. Ad exſiccationem *radix filipendulæ* plurimum commendatur. Stringunt, *pulvis oſſium humanorum*, *cinis ſtercoris caponum in aqua pluviali*. Emplaſtrum *Zacuthi lib. 9. c. 11. Praxis Hiſtoriar*. quod renibus apponi debet. 4. Somnus ſupinus fugiendus eſt, ne calore lumborum humores verſus uterum ferantur. 5. Frictiones partium ſuperiorum ad averſionem ſunt utiles.

Alius eſt à *parte aliqua præter uterum*; & *tum* ſigna affectæ partis adſunt. In Curatione ratio ipſius eſt habenda.

II. Alius *ab Vtero*, qui ex eo *cognoſcitur*, quod ſigna uteri affecti adſint; fluxus ſit minus copioſus. *Oritur* ab intemperie ipſius, cujus in curatione ratio habenda erit. *Suffumigationes è thure, ladano, maſtiche, ſantalis bene* adhibentur. A quacunque verò cauſa oriatur, *Thermæ* maximè proſunt.

De *Gonorrhœa* ſi quæ ſciri debent, ex iis quæ de Gonorrhœa virili dicta ſunt, petantur.

CAPVT II.

De Symptomatibus Extra conjugium viventibus magis familiaribus.

ARTICVLVS I.

De Morbo virgineo.

SYmptomata viventibus extra conjugium magis familiaria ſunt, *Morbus virgineus, Suffocatio uteri, Furor uterinus, & Melancholia mulierum.*

Morbus virgineus (alias febris alba, virginea, pallida, amatoria) eſt coloris naturalis in facie in vireſcentem & pallidum mutatio, ab humorum crudorum copia proveniens.

Virgineus dicitur, quia virginibus maximè competit, & quidem pulchrioribus, colore albo præditis, inde facilior à crudis humoribus tinctura.

Signa facies ipſa ſuppeditabit, cui adde ſymptomata alia, ut eſt, Dolor capitis, interdum inſania, humoribus & vaporibus eò delatis, & melancholiæ permiſtis. Reſpirationis difficultas cum cordis palpitatione, ſi moveantur, arteriarum parvo ac frequenti in collo, dorſo, ac temporibus pulſu, ob vaporum ex ſanguinis craſſi incaleſcentia ſublationem. Febres inordinatæ & erraticæ, ob humorum putredinem: Ventriculi multiplices affectus: inter quos, faſtidium ciborum, ob minus felicem chyli diſtributio-

nem. pica, ob pravi humoris in ventriculi tunicis abundantiam. vomitus, ob maximam crudi humoris copiam. Hypochondriorum tum tenſio, ob ſanguinis menſtrui ad majora vaſa refluxum; tum rugitus, ob flatuum tumultuationem. intumeſcentia, tam corporis totius cum laxitate & mollitie ob humoris copiam; quàm vel palpebrarum præcipuè manè poſt ſomnum, cum per noctem calor plus vaporum ac ſeroſorum humorum elevaverit, quàm diſcuti potuerit; vel crurum & pedum præcipuè circa malleolos ob humorum ſeroſorum abundantiam.

Cauſa eſt Humorum cruditas & copia, orta vel à menſium ſuppreſſione, ſeu propter nativam vaſorum anguſtiam; ſeu propter acquiſitam, ab eſu tritici, calcis, cretæ, terræ, nucis moſchatæ, potatione aceti, &c. vel à viſcerum aliorum obſtructione. Nam ſanguis menſtruus viis non patentibus, ad venas majores & viſcera regurgitat, vaſa obſtruit, & calorem obruit. Hinc mala in viſceribus coctio exoritur, & humores ad habitum corporis deferuntur.

Curatio abſolvitur I. *Venæ-ſectione*, præcipuè in talo, ſi malum recens eſt, nec ſanguis in alium humorem abiit. ſi à vacuatione ſanguinis ſuppreſſa oritur. II. *Purgatione*, præmiſſis præparantibus. III. *Deobſtructione*, in qua omnium viſcerum habenda eſt ratio. Menſium ſuppreſſio maximè attendenda. Laudantur *Chalybs præparatus*, *Radix ſcorzoneræ*, *Lapis Bezoar*, *Oleum Cryſtallorum*, &c. In Diæta acetum fugiendum eſt.

ARTICVLVS II.

De ſuffocatione Vteri.

SVffocatio uterina eſt ſymptomatum nunc actiones naturales, nunc animales, nunc & ſæpius vitales, per periodos oppugnantium congeries, cum refrigeratione

tione totius corporis conjuncta, à vapore maligne ex utero elevato procedens.

Vocatur & *Suffocatio mulierum*, *ſtrangulatus ab Vtero*, *Hyſterica paſſio*, &c.

Signa ſunt vel *Imminentis*, Totius corporis laſſitudo, cum crurum imbecillitate, pallor faciei cum aſpectu triſti. nauſea cui rarò ſuccedit vomitio, ſæpè tædium quoddam & cibi faſtidium, idque interdum cum murmure, & ventris rugitu, interdum citra hæc. vel *Præſentis*, in qua vapore ad cor ſublato & ſpiritus vitales inhibente, levis animi defectio inducitur; pulſus paululum immutatur, corpus ſpiritibus ad cor recurrentibus frigeſcit, metus & deſperatio ægrum concutit: Eodem ad caput & fauces detruſo, interdum fauces conſtringuntur, & ægra ſuffocari videtur. motus thoracis & diaphragmatis inhibitis ſpiritibus animalibus impeditur, & reſpiratio ferè intercipitur, viventibus interim per tranſpirationem ægris. interdum furor uterinus cum garrulitate & iracundia accedit, nonnunquam alia deſipientiæ genera oboriuntur. Interdum ſopor ac veternus inducitur, quo mulier corruens velut attonita, jacet ſine motu, ſine ſenſu, reſpiratione tam parvâ, aut mortua credatur. Vel *in paroxyſmo declinantis*; & tum, humor quidam è locis muliebribus effluit, inteſtina obmurmurant. mox oculi attolluntur, malæ rubeſcunt, ſenſus & motus redit. Interdum frigus tum temporis è capite per cervicem in ſcapulam & brachium illabitur, quod difficilem motum reddit, ſed mox diſcutitur. Non tamen omnia iſta ſigna in omnibus accidunt. Fuêre quæ continuo riſu, vapore in membranas thoracis ſeſe inſinuante vexabantur; fuêre, in quibus ſerpentum ſibili, crocitatus corvorum, &c. pro viarum & ſpiritus erumpentis proportione effingi videbantur. *Differt* ab *Epilepſia*, quod in iſta motus convulſivi ſunt univerſaliores,

nulla poſt paroxyſmum illorum, quæ circa ipſos accidere memoria. pulſus eſt major quàm antea, ſpuma circa os fluitat. Ab *Apoplexia*, quod in iſta invaſio ſit ſubitanea ſine aliquâ ſignificatione, ſingularis in reſpirando ſtertor affligat, tanta ſit partium reſolutio, ut etiamſi pungantur, tamen non ſentiant. A *Syncope*, quod in iſta nulla futuræ acceſſionis ſint præſagia, pulſus ad ſenſum ceſſet, ſudores frigidi affligant. brevi evaneſcat, cum hyſtericus affectus ad unum & alterum diem interdum perſeveret. A *Mortuis* diſcernuntur ſternutatione per ſternutatoria excitata, & aliis mediis.

Cauſa eſt vapor malignus, tenuis, & ſpirituoſus, uno momento totum corpus penetrans, & materia in utero peculiari modo corrupta, & ſive per ſe, ſive per externa, ut ſunt res odoratæ, terror, ira, agitata, elatus, & ſurſum non ſolum per venas & arterias, ſed & per occulta ſpiracula adſcendens. Quænam verò illa ſit, in Differentiis dicetur.

Curatio eſt *Dubiæ interdum ſpei*, ſi vetulas diutius affligat, quia virium imbecillitatem infert, & humorum copiam indicat. ſi in puerperas incidat, partu laborioſo, vel abortu antegreſſo. ſi prægnantes adoriatur, quia metum abortus incutit. *Melioris*, ſi reſpiratio nimium non lædatur. ſi paroxyſmi non ſæpè redeant. *Reſpicit* 1. *Tempus paroxyſmi*, ubi ratio habenda 1. *Interceptionis*, per ventris circa umbilicum cingulo ex corio cervi in ipſo coïtu cum cervâ necati confecto, ligaturam. 2. *Excitationis* per ligaturas & frictiones dolorificas, pilorum in pudendis præſertim vellicationem, ſuffumigia ex *pennis perdicum*, *callis equorum*, *corio anguillæ*, *facta*. *Aſæ fœtidæ*, *olei Tartari*, &c. ad nares applicationem. 3. *Revulſionis* per partium inferiorum ligaturas & frictiones, clyſteres flatus diſcutientes, cucurbitulas ſine ſcarificatione, cum multa flamma, primò ſuris & femori-

moribus mox inguinibus appoſitas, ſuaveolentia pudendis intruſa, ut ſunt ol. *Zibethi ſcr. ſ. cum ol. nucis moſchatæ expreſſ. ſcr. j.* 4. *Diſcuſſionis* & quidem *Internè*, per oleum *ſuccini albi* cum pulvere flor. nuc. jugland. caſtorei extractum, extractum *lichenum, ſpecificum diajovis Mynſichti*, Theriacam *mulierum* ejuſdem, Eſſentiam *granorum chamæactes* Hart. in aquis pulegii, Theriacali, & aliis appropriatis. *Externè* per olei *Iovis*, ſalis *ejuſdem à Crollio deſcripti* in umbilicum immiſſionem, Emplaſtrorum ex *adipe vaccæ nigræ herbis matricariis paſtæ*, *ſclarea in butyro cocta*, addito *gummi Tacamachacæ & Caranna*, factorum, &c. II. *Tempus extra paroxyſmum*, in quo I. *Evacuandum*, per Extractum *Bryoniæ Grulingii*, de quo in Curationibus, per flores *vitrioli Veneris & Martis* Agricolæ. 2. *Vterus per interna & externa malignitati etiam reſiſtentia roborandus*. Laudatur fæcula *Bryoniæ*, *Caſtoreum*, &c. 3. *Diæta*, in qua odorata, & dulcia, quæ uterum commovere ſolent, fugienda. Ad *præſervationem* vide *pillulas Hyſtericas Zacuthi Prax. Hiſtor.* l. 9. c. 12.

Differentia à Cauſis ſumitur.

Alia eſt à *Semine*, partium vel humorum adminiſtorum vitio corrupto, & talem vaporem emittente, quæ ex eo *cognoſcitur* quod menſes ſe rectè in ægra habeant. Symptomata omnia ſint vehementiora, paroxyſmo declinante, humor ſemini ſimilis è locis effluat. *Curatur* univerſalibus præmiſſis, ſeminis per clyſteres & peſſos uterinos evacuatione. Ejuſdem per medicamenta ſemen minuentia, vel victum tenuem prohibitione.

Alia à *ſanguine menſtruo ſubſiſtente*, & ideo corrupto: quæ ex eo *Cognoſcitur*, quod menſtruus ſanguis cum vitioſis humoribus, melancholico inprimis, conjungatur. Symptomata ſint mitiora. ſigna ſup-

ſuppreſſionis adſint. *Curatio* ad menſium ſuppreſſionem obvertenda eſt.

Alia *ab Humoribus vitioſis*, de quibus conſule caput de Intemperie uteri.

ARTICVLVS III.

De Furore uterino, & Melancholia mulierum.

F*Vror uterinus eſt immoderata Veneris appetitio, fœminas ad inſaniam ferè redigens, à ſeminis copiâ, acrimoniâ, & peculiari qualitate exorta.*

Subjectum hujus affectus ſunt, vel virgines δύσαρκτοι, nigræ, & ſanguinem aduſtum habentes; vel viduæ juniores & ætate florentes: vel nuptæ, propter impotentiam viri ſteriles.

Signa ſunt varia. Nonnullæ in triſtitia & taciturnitate appetitum prementes contabeſcunt. Aliæ victâ ratione garriunt, laſciviunt, in iram, riſum, fletum, ſermones laſcivos & venereos ſolvuntur: quædam ſe viris ſponte proſtituunt.

Cauſa eſt ſeminis copia, caliditas, & acrimonia, quæ *Oritur* ſi cauſas internas ſpectes, ab uteri caliditate, teſtium præſertim & vaſorum ſpermaticorum intemperie. Hinc multæ inflammatione uteri, & pruritu laborant, quæ furore hoc non afficiuntur: ſi *Externas*, à diæta copiam ſanguinis & acrimoniam generante, hauſtu vini Hippocratici, in quo aliquid *borracis* &c. fuit.

Curatio abſolvitur I. *Vena-ſectione*, ſi ſanguis abundet. II. *Purgatione*, ſi humores calidi & aduſti permiſceantur. III. *Alteratione* per Refrigerantia, ut ſunt, *Lactuca*, *Portulaca*, *Nymphæa*, *Vmbilicus veneris*. Occulta qualitate agentia, ut ſunt, *Vitex*, *Ruta*, *Cannabis*, *Camphora*, *Cicuta*, quæ in monialibus potiùs uſurpanda.

Me-

Melancholia mulierum eſt delirium cum triſtitia, anxietate, fletu, vel riſu per intervalla, ſine febre invadens, à vapore melancholico, ſpiritus animales obfuſcante, exortum.

Signa ſunt varia. Fœminæ ſunt triſtes, de anxietate cordis conqueruntur, nec tamen illius cauſam exprimere poſſunt. Arteriæ circa lienem & dorſum ſolito vehementius pulſant. Dolor ſiniſtri lateris è regione cordis, mammam ſiniſtram aliquando prehendens, vaporibus ex arteriis intercoſtalibus, in ea loca effuſis, & membranas thoracis vellicantibus ac diſtendentibus affligit. faucium ſiccitas cum ſtrangulatione interdum moleſta eſt. Per intervalla verò hæc ſymptomata afficiunt, quia vapor diſſipatur, & agitatio ſanguinis in arteriis quieſcit.

Curatio reſpicit I. *Venæ-ſectionem*, quæ *Inſtituenda* in principio, ſanguine calidiore urgente; Admittenda ſæpiùs in cubito, ſi menſes ſuppreſſi non ſunt; in talo diebus aliquot ante fluxum, ſi ſecus. *Vrgenda* parciùs, ſi malum ſit in progreſſu. II. *Præparationem* per illa, quæ humorem melancholicum alterant, & cor exhilarant: ut ſunt *Confectio de hyacintho & Alkermes.* III. *Evacuationem* per melanogoga, quibus utero appropriata ſemper admiſcenda.

CAPVT III.

De ſymptomatibus conjugatis propriis.

ARTICVLVS I.

De ſymptomatibus circa Conceptionem.

PVNCTVM I.

De Sterilitate.

SYmptomata *Conjugatis* propria, reſpiciunt *Conceptionem*, *Graviditatem*, *& Partum*. Symptomata

mata circa Conceptionem occurrentia ſunt *Sterilitas* & *Mola*.

Sterilitas eſt concipiendi, vitio ſeu genitalium, ſeu ſeminis, ſeu uteri, ſeu ſanguinis menſtrui, proveniens impotentia.

Signis opus non eſt. *Cauſa* & *Curatio* pro ratione Differentiarum variant.

Differentia à Cauſis & Partibus ſumuntur.

I. Alia eſt *vitio genitalium partium*, ſeu illud ſit *Clauſura* uteri ab ortu, quæ findi artificioſè poteſt; ſeu *tenella* vel ob ætatem vel ſtructuram *conſtitutio*, ob quam virile membrum non admittitur: ſeu tumores, ulcera, & excreſcentiæ in cervice; ad quæ curatio obvertenda eſt. Et hæc ſterilitas non eſt propriè dicta ſterilitas.

Alia *vitio ſeminis*, de qua ſequente Differentiâ agetur.

Alia *vitio Vteri*, de qua tertia Differentia agemus.

Alia *vitio ſanguinis* menſtrui, quando *vel* deeſt; quod accidit, vel utero cicatrice obducto, vel ſanguine in pinguedinem abeunte: *vel* copioſus eſt, ut ſemen obruatur & ſuffocetur.

II. Alia eſt à *Defectu & Infœcunditate ſeminis*, quæ oritur 1. Propter *ætatem teneram*, vel nimis adultam. 2. Propter *vaſorum* ſemini generando & continendo dicatorum *intemperiem*; & *tum*, Mulier in congreſſu vel nullam, vel paucam & brevem voluptatem percipit. affecti uteri ſigna adſunt, vel totum corpus, vel membrum aliquod vitioſa conſtitutione laborat. *Curatio* ad intemperiem uteri obvertenda eſt. 3. propter eorundem *vaſorum malam conformationem*.

Alia à *defectu proportionis inter ſemen virile & fœmininum*, qui inter manifeſtas & occultas qualitates conſiſtit; maximè autem oritur 1. A. *medicamentis* ſemen extinguentibus, ut ſunt, vulva capræ,

men-

mentha, ruta, camphora, quæ vel ægra, vel adſtantes patefacient. 2. Ab *Incantationibus: & tum*, Vir cum ſua coïre non poteſt, cum aliis poteſt, appetitum cum ſua congrediendi habet; & ſi cum uxore coït, ſemen emittere non poteſt. In *Curatione* laudatur hauſtus aquæ frigidæ ex ore equi maſculi non caſtrati in præterfluente potantis elapſæ, & ſubito vaſculo collectæ.

III. Alia eſt, *quando uterus ſemen injectum non attrahit*, idque vel propter *intemperiem frigidam* & humidam, de qua ſuperius. Vel propter *morbos aliquos organicos*, *& unitatis ſoluta*. Vbi nota, ſæpiſſimè nimiam pinguedinem, omenti præſertim, os uteri comprimere. Sterilitatem ex ulceribus difficulter curari; imò etiam ſi ulcus magnum curetur, eandem tamen propter cicatricem relictam, ob quam, nec ſanguis utero adhæreſcere, nec ſanguis affluere poteſt, manere.

Alia eſt, quando *uterus ſemen injectum non retinet*, idque 1. vel ob *intemperiem humidam*, quæ ex eo *cognoſcitur*, quod uteri fibræ laxentur, ut non poſſit ſeſe contrahere. ſemen propter mucores illos eidem adhæreſcere non poteſt. idem per aliquot dies retentum ejicitur. *Curatio* ad intemperiem obvertenda eſt. 2. Vel ob *denſitatem uteri*. Nam tum ſanguis, à quo ſemen utero adnaſci & incrementum ſumere debet, non allabitur. *Curatio* requirit Extenuationem per victum tenuem, exercitium, purgationes, ſudores, & alia. 3. Vel ob ipſius *lubricitatem*; & tum, fluor muliebris vel virulenta gonorrhœa accidit. ſemen conceptum extinguitur & rapitur. Curatio ex ſuis locis petenda eſt. 4. Vel ob *ipſius orificii hiatum*; & tum, aut difficilis partus, aut abortus præceſſit. fibræ ita laxantur, ut ſe non contrahant. In Curatione inter adſtringentia fotus ex foliis lentiſci, myrti, &c. locum habent. 5. Vel ob *tuſſim*,

ſim, *ſternutationem*, quæ poſt congreſſum accidit, &c. quibus ſemen excutitur.

Alia eſt, *quando uterus ſemen injectum non alterat*, idque vel ob *intemperiem*, ubi uteri ex immodicâ frigiditate denſiores evadunt, anguſta ſunt admodum & ſtricta vaſorum ad ea pertinentium orificia, unde nec ſecundæ agglutinari ad vaſorum ora poſſunt: nec in ſufficienti copia ſanguis, qui etiam eſt ſeroſus, affluit. Vel ob *morbos organicos*, ut tumores, ulcera, &c.

PVNCTVM II.

De Mola.

M*Ola eſt maſſa ſine oſſibus & viſceribus ex imperfectâ conceptione, ſeminis tum maſculini tum fœminini vitio, loco fœtus genita.*

Signa ante quartum menſem non ſunt tam exacta, ut certò cognoſci poſſit: temporis progreſſu, quatuor indiciis detegitur. 1. *Motu.* Nam is tremulus eſt & palpitans, conſtrictionis & dilatationis æmulus, decumbitque inſtar lapidis cum inſigni ponderis ſenſu. in latus, in quod fœmina obvertitur. 2. *Figura & mole uteri.* Nam in ea venter in omnem dimenſionem attollitur, cum in vero fœtu, præcipuè verſus umbilicum attollatur, & verſus latera molliter utrinque coarctetur. 3. *Lactis defectu.* Nam in mola mammæ intumeſcunt quidem, ſed in iis cruda quædam tantummodò materia, ex ſuppreſſis menſtruis ad mammas tendentibus, ſucceſſu temporis evaneſcens gignitur, cum in gravidis lac circa quartum menſem generari incipiat. 4. *Symptomatibus*, quæ varia, ut ſunt Difficilis reſpiratio, dolores dorſi & inguinum, &c.

Cauſa eſt vitium ſeminis, tum maſculini & fœminini junctim, cum facultas formatrix eſt debilis, vel per ſe, vel quod à ſanguine obruatur. Vnde molæ

fieri

fieri ſolent, ſi concubitus ſit imminentibus vel fluentibus, vel nondum planè ceſſantibus menſtruis: tum fœminini ſeparatim, cum ſanguine juncti; & tum, molæ planè rudes, & quæ aëri diutius expoſitæ, in aqueam liquefactæ ſolvuntur ſubſtantiam. In virginibus tale quid accedere non poteſt, tum quia ſemen ipſarum debile, ſanguinem ad conformationem neceſſarium non attrahet; tum quia ipſe ſanguis partim propter inſuetudinem, & vaſa uteri in virginibus anguſtiora, ſponte non affluit. In *Curatione* palmam obtinet I. *Vena-ſectio*, ut molæ nutrimentum abſtrahatur, & quidem largior, ſi mulier eſt plethorica; parcior ſi non item, in talo vel poplite. II. *Purgatio* valida ac repetita. III. *Menſium apertio.* IV. *Chirurgia*, de qua vide Authores. *Præcautio* repoſcit, I. Ne coïtus nimis frequens ſit, præſertim in corporibus non ſatis robuſtis, propter debilis ſeminis generationem. II. Ne inſtantibus, fluentibusve menſibus, aut utero intemperie laborante accidat.

Differentias in obſervationibus medicis vide. Maſſa enim hæc non tantùm eſt ſine oſſibus & viſceribus: ſed interdum membranoſa eſt magis, viſcida, tenax, nec ferro cedens: interdum formam longam, rhomboïdem, &c. refert: interdum omni vitâ deſtituitur, interdum plantæ vitam vivit: interdum ſine fœtu, cum fœtu, poſt fœtum, excluditur, & excluſionem dyſenteria nonnunquam præcedit.

ARTICVLVS. II.

De ſymptomatibus Gravidarum.

S*Ymptomata gravidarum* in triplici ſunt Differentia.

Alia *primis geſtationis temporibus* accidunt, & ſunt, I. *Spaſmus* ſuras inprimis infeſtans, qui inunctione olei laurini ad ignem, injectis poſt calidis faſciis,

ſciis, tollitur. II. *Sciaticus dolor*, quem oleum terebinth. venetum inunctum, pellit. III. *Cibi faſtidium*, quod à ſuppreſſione menſium, meliore ſanguinis parte fœtui cedente, pejore in venis manente, unde ex agitatione vapores ad ventriculi os, cum humoribus mittuntur, qualitas vitioſa ipſi imprimitur, oritur; & quod ſponte grandiore facto fœtu, ceſſat. IV. *Pica* ſeu abſurdorum ciborum appetitus, cui tollendo, aqua menſe Majo è foliis vitis deſtillata, inſervit. V. *Nauſea & vomitus*, qui ſi facilis, ſiſtendus non eſt: ſi difficilis, periculo non vacat. VI. *Tormina & dolores ventris*, qui à flatibus ex humoribus circa uterum excitantur, & interdum in lipothymias mulieres conjiciunt. VII. *Alvi fluxus*, cui tempeſtivè occurrendum, ne abortus ſequatur. VIII. *Dolor dentium* à parte humoris acrioris eò delati. IX. *Dolor capitis*, & *vertigo*, â vaporibus emiſſis, diſtendentibus, & turbantibus.

Alia *mediis geſtationis menſibus* infeſtant, & ſunt: I. *Tuſſis* à vapore acri, vel ſanguine tenuiore ad venas pectoris converſo, quæ propter concuſſionem muſculorum abdominis, vigilias, dolorem capitis, periculoſa eſt. II. *Palpitatio cordis* & lipothymia, quæ ſi à ſanguinis copia oritur, prodromus eſt abortus, & venæ-ſectione curatur. III. *Lumborum & coxendicum dolores*, vel à ſanguine ſuppreſſo, in vaſa illorum locorum decumbente, vel à grandeſcente fœtu. IV. *Hæmorrhagia Vteri*, *Narium*, *Hæmorrhoïdum*, quæ fit 1. A *vaſorum uteri rupturâ*, ob cauſas evidentes, quæ ex relatione ægræ cognoſcitur. 2. A *ſanguinis copiâ*; & tum, fœmina bono colore prædita eſt, fluxus bene à gravida toleratur, minus periculi eſt, modò fluxus non ſit nimius. 3. A *fœtus* ſanguinem non attrahentis *debilitate*: & tum, plerumque aut partus ultra debitum tempus protrahitur, aut difficilis fit, aut abortus inſequitur, ſigna

De-

Debilitatis fœtus adſunt, id eſt, *vel* fœmina profluvio alvi laborat, quo fœtui alimentum ſubtrahitur, *vel* menſes gravidæ ſæpius fluunt. *Vel* mater ſæpè aut diu ægrotat, unde vitium alimenti exoritur. *Vel* mammæ, quæ antea turgidæ, ob alimenti in venis uteri mammarumque communibus inopiam extenuantur. *Vel* fœtus, qui jam moveri inceperat, vel moveri debebat, *vel* non movetur, *vel* movetur languidius. 4. Ab *Humoribus pravis* expultricem ſtimulantibus; & tum, acria, colorata, fœtida, cum dolore effluunt. ſigna Cacochymiæ adſunt.

Alia *ultimis menſibus accidunt*, ut eſt I. *Vrinæ ſuppreſſio*, quæ à colli veſicæ per uterum compreſſione (ſtantibus inprimis id fit) oritur. II. *Alvi durities & tarditas*, quæ vel à compreſſione inteſtinorum à fœtu ipſo facta; vel ab extractione humiditatis per eundem commiſſa, in mulieribus hepar & lienem calidum & ſiccum habentibus, oritur. periculoſa eſt, quia violento egerendi conatu partibus omnibus in abdomine repletis, facilè aliquod damnum oboriri poteſt. III. *Tumor & inflatio venarum*, vel in *Cruribus*, ſeu ob epatis imbecillitatem, de qua ſuo loco; ſeu ſanguinis ſeroſioris ſuppreſſionem; & tum, gravidæ plerumque fœmellas pariunt. quia humor cum lochiis poſt partum evacuatur, curatione ſuperſedendum, niſi ambulatio impediatur: vel in *coxis*, ut quaſi varicoſæ fiant, quod ab eadem cauſa proficiſcitur. IV. *Cutis abdominis fiſſura* ob diſtentionem præſertim in primo partu, quæ præcaventur, linimentorum laxantium, ut ſunt medullæ, olea, illitione. V. *Aqua* quæ geſtationis tempore inter membranas fœtum involventes colligitur, *effuſio*, quæ periculo, quod & fœtus exinde aliquam moleſtiam percipiat, & partus difficultas ob humectationis defectum inſequatur, non caret.

ARTICVLVS III.

De Symptomatibus circa partum.

S*Ymptomata circa partum* accidentia ſunt etiam haud pauca.

I. *Intempeſtivus ſanguinis ante partum fluxus.* Vnde virium imbecillitas & lipothymia; in cujus cura, evacuantia ſunt fugienda, aër prohibendus, cordialia & roborantia exhibenda: cùm ſe os matricis aperit, membrana eſt diſrumpenda, & infans educendus.

II. *Abortus*, quando ante legitimum pariendi tempus infans editur, qui *metuïtur*, ſi mammæ extenuentur, quia vel ſanguinem in venis utero & mammis communibus deficere, vel eundem ob violentiam fœtus, aut vaſorum rupturam ad uterum ruere indicio eſt. ſi lac copioſum ex iiſdem effluat. ſi gravida crebros circa ventrem & lumbos dolores, qui verſus pubem & os ſacrum, cum quodam ex utero egerendi conatu deſinunt. ſi poſt eos, ſanguis vel purus vel ichoroſus, aut aqua effluit. *Oritur*, in genere vitio expultricis uteri, quæ ſeu à fœtu, ſeu à morbis aliis, per quæ & Retentrix ejuſdem debilitari ſolet, irritatur. In *ſpecie* fit inprimis, 1. A *nimio frigore*; & *tum* dolor, qui circa regionem renum exoritur, ad hypogaſtrium deſcendit, & nephritici doloris inſtar affligit. Fomentationem vide apud Ludovicum Burgeſiam p. 1. c. 6. 2. A *ſubitaneo terrore*; & *tum*, extra modò attacta fomentatio applicari; intus aliquid de oxycrato dari poteſt. 3. A *lipothymia*, ubi locum habet confectio Alkermes & de Hyacintho. 4. Ab *ira*. 5. *fluxu*; & tum cibi exſiccantes exhibendi, lecto ægra continenda, cordialibus & roborantibus agendum.

III. *Partus non naturaliter procedens*, ubi commune

mune eſt monitum, ut umbilicus infantis, quocunque tandem modo ſe foras dederit, retrò in uterum protrudatur: *Difficilis* ſi ſit, nec aliter promoveri poſſit, *Mercurii vitæ* ſiliqua in vino exhibita, teſte Billichio in obſervationibus feliciter promovetur.

IV. *Aquarum mora*, cæteris omnibus ad partum paratis; & tum membranæ non ſunt rumpendæ, ne vel umbilico, vel alicui membro vis inferatur. fomentatio per aquam tepidam inſtitui debet, quam butyri recentis linimentum inſequatur.

V. *Aquarum immaturior prolapſus*: & tum butyrum recens inter humectantia, ab aëre externo cavendum eſt.

VI. *Dolores colici*, qui tolluntur olei Amygdal. dulc. cum aqua Cinnamomi exhibitione, clyſtere carminativo inſequente.

VII. *Virium imbecillitas ex partu*; & tum exhiberi poſſunt, Aqua tophorum, cornu cervi, Confectio Alkermes, Aqua Cinnamomi.

VIII. *Secundinarum tardus egreſſus*; vel quod nimis *craſſæ* & tenaces ſint, & lateribus ſtrictè cohæreant; vel quod propter diuturnum partus laborem intumeſcant; vel quod umbilicus, ſeu *ruptus* ſit, ſeu *præciſus*, antequam ſecundina egreſſa fuerit. Laudantur *ſecundinarum ſpecificum*, *Oculi leporis in Martio capti*: de quibus in Chymiatria Hartmanni, &c. Vide Burgeſiam l. 1. c. 14.

IX. *Dolores poſt partum propter* nimiam vaſorum anguſtiam, qui *præcaventur* pulveris Reginæ; poſt partum primum exhibito, qui ex conſolidæ major. dr. j. Nucleor. perſicor. nucis moſchatæ ana ſcr. ij. Ambræ griſeæ ſcr. ſ. componitur, & dr. j. pondere in juſculo ſi febris adeſt, in vino, ſi non, exhibetur.

X. *Nimius ſanguinis poſt partum fluxus*, ſeu ob copiam illius, ſeu, quod calidioribus uſa fuerit,

ob tenuitatem. In *Curatione* locum habent, Ligaturæ, linteum in oxycrato intinctum, lumbis & toti ſpinæ dorſi, quia ibi vena cava decurrit, adhibitum. *Terra Cimolia* in aceto ſoluta iiſdem appoſita.

XI. *Purgatio imminuta*, propter ſanguinis per novem menſes detenti à calore inductam craſſitiem; quæ inde *cognoſcitur*, quod in fluxu menſtruo major fuerit. In *Curatione* locum habet, Apertio *ſaphenæ*, ſed non citiùs quàm uterus ſuo loco reſtitutus fuerit. Vſus ſyrupi *de Capillis veneris* cum aqua hyſſopi, Abſinthii, ſuffumigia, fomentationes, &c. Quod ſi in fluxu menſtruo, purgatio major non fuit, nec abundabant ſanguine, diætâ, & cibis Euchymis eſt agendum.

XII. *Febris*, quæ fit, I. Ex *lactis generatione*, quæ periculo vacat. Naturæ, regimine diætæ ſervato, committenda eſt, & ſudores quibus terminari ſolet, promovendi. II. Ex *lochiorum ſuppreſſione*, in cujus curâ nota, 1. Venam commodiſſimè in talo ſecari; ſi id fieri nequit, cucurbitulas cum ſcarificatione femoribus & cruribus benè apponi. 2. Tempore fluxus præterlapſo, & febri urgente, venam in cubito aperiri poſſe. III. Ex *vitioſorum humorum apparatu*, in quo an purgari debeant vel non, ægræ, accuratè conſiderandum. Tempore fluxus elapſo lenia duntaxat adhibenda. Alterantia, quæ fluxum cohibent, ut frigida, acida vitanda.

TITVLVS XIII.

De Abdominis affectibus.

CAPVT VNICVM.

De Hernia umbilicali, & Muſculorum abdominis inflammatione.

INter affectus abdominis eſt *Hernia umbilicalis, & Muſculorum abdominis inflammatio.*

Omphaloceles, quæ eſt umbilici ab inteſtinis, omento, aqua, flatu, vel carnoſa ſubſtantiâ, in eundem prolapſis, vel ibidem exortis intumeſcentia.

Signa, Cauſa, Curatio, pro ratione Differentiarum variant.

Differentiæ à Cauſis ſumuntur.

Alia eſt *Inteſtinalis ſeu* ἐντερόμφαλος, *quando inteſtina in umbilicum prolabuntur*; quæ ex eo *cognoſcitur*, quod tumor nec admodum ſit durus, nec mollis; retento ſpiritu increſcat, & ad ſupinum ægri decubitum, inteſtinis cum ſtrepitu & rugitu in ſuum locum regreſſis, ſubſidat. *Oritur* à percuſſione, caſu, ſaltu, ponderis gravis elevatione, partu difficili, equitatione, vociferatione, ploratu, riſu, &c. In *Curatione* exigit 1. *Inteſtinorum in ſuum locum repoſitionem.* 2. *Peritonei laxati adſtrictionem, rupti conſolidationem.* Inter medicamenta ſunt, *Conſolida, ſanicula, perfoliata, herniaria*, in vino rubro decoctæ & exhibitæ. *Inciſio* tum demum admittenda, cum alia nihil juvant. *Ligatione* interdum affectui conſulitur.

Alia eſt *Omentalis*, ſeu ἐπιπλόμφαλος, *quando omentum in umbilicum prolabitur*: quæ ex eo *cognoſcitur*, quod tumor ab una parte ſit mollior, ad baſin latus, & in verticem anguſtus, quod omnis dolor abſit, & eodem digitis compreſſo, redeunte in

ſuum locum omento ſubſidat. *Oritur* ab iiſdem cauſis. *Curatio* eſt eadem; ſed in corpore molliore & juvenili facilior.

Alia eſt *Aquoſa, ſeu ὑδρόφαλος, quando umbilicus ab aqua in tumorem attollitur*, quæ ex eo *cognoſcitur*, quòd tumor ſit laxus, & ſi prematur nec augeatur, nec minuatur, quod cum fluctuatione conjungatur, & candelâ appoſitâ limpidus & perſpicuus appareat. *Oritur* ab Aqua inter peritonæum & abdominis cutem collecta, à cauſis in hydrope enarratis procedente. In *Curatione* habent locum *Exſiccantia* & *Diſcutientia*, his non ſuccedentibus *lunata ſectio.*

Alia eſt *Flatulenta*, *quando flatus umbilicum diſtendunt*: quæ ex eo *cognoſcitur*, quod tumor ſit mollis, digitis cedat, tympani inſtar ſonitum reddat, & quocumque tandem modo decumbente ægro non mutetur. *Curatur* difficulter, ſi cauſam in viſceribus latentem & foventem habeat. facilè in infantibus Diſcutientibus tollitur.

Alia eſt *Carnoſa*, *quando carnoſa ſubſtantia umbilicum in tumorem attollit*: quæ ex eo *cognoſcitur*, quod tumor ſit durus, nec preſſus cedat, & ad nullum decubitus modum mutetur. *Curatur* ſectione carnis medicamento cauſtico vel ferro peracta, niſi in cancrum deſinat; ſic enim malum incurabile eſt.

Muſculorum abdominis inflammatio, vel *Rectos muſculos*, vel *Tranſverſos* afficit. Si *illos*, tumor oblongus eſt, & per totum ventrem extenditur. Cutis non ſine colore contrectatur, & apprehenſa minimè ſequitur. in omni decubitu eadem tumoris magnitudo manet. Si *hos*, magis partes profundæ afficiuntur, & quia iſti muſculi ſunt membranoſi circa finem, & plures nervos obtinent, dolor eſt vehementior. Ab Epatis inflammatione eo diſtinguitur, quod figuram muſculorum ſequatur, nec ita ſit rotundus.

Cu-

Curatio talis eſt, qualis in aliis inflammationibus. Et tantum de Morbis infimi ventris.

APPENDIX.

De Arthritide.

ARthritis eſt partium circa articulos dolor, à defluxu humoris ſeroſi & acris, è venis & arterii in eas effuſi excitatus, per periodos invadens, & motum impeditum conjunctum habens.*

Subjectum ſunt partes membranoſæ, ac ſenſu circa articulos præditæ, à quibus nec ligamenta membranoſa excluduntur. In illis magis dolor excitatur, tum quod humores à venis & arteriis eò detrudantur: tum quod eò delati, anguſtius habitent.

Signa ſunt ex relatione ægri ferè evidentia, primo impetu dolor pollicem pedis, & plerumque ſiniſtri invàdit: pòſt tumor, calor, & rubor manifeſtè percipitur: accedit motus impotentia, & in diuturnâ arthritide tophi, &c.

Cauſa eſt ſolutio unitatis, ab *humore ſeroſo, ſalſo & acri* inducta. Hic ex alimentorum, ut plantarum, Cyprinorum, vinorum inſalubrium eſu, accedente vitioſa viſcerum, ut Epatis & Lienis, conſtitutione, *ſalis ſeu Tartari illius effectrice* exoritur. Sæpè ad *ſpirituum* naturam, qui ſalem in ſe mordaciſſimum habent, unde ſæpè vagatur, accedit. *Sanguini* propter defectum ſufficientis ſecretionis *permiſcetur*. Per *venas & arterias*, unde inſtante paroxyſmo vaſa quæ ad manus & pedes tendunt, & extremis articulis inſeruntur, intumeſcunt, ad *articulos* propter illorum ſeu nativam à parentibus, ſeu adſcititiam, à labore, aëris exceſſu, aliiſque articulos alterantibus, unde molliores laxioreſque fiunt, imbecillitatem natura, copia ſtimulata, ſe exonerante, & interdum à cauſis externis, ut aëre Verno vel Autu-

 mnali,

mnali, affectibus animi, ſudoris conſueti retentione, &c. adjuta, mittitur. Ad *articulos potius*, quàm alias partes movetur, fortè quod ligamenta & tendines magis terreſtri ſanguine, & cum humore tartareo cognationem habente, alantur.

Curatio eſt in genere *Difficillima*, tum ratione ipſius morbi, ob diætæ errores, & aliæ, tum ratione paroxyſmi, quod humores per ligamenta membranas & nervos diſperſi, propter iſtarum partium denſitatem & frigiditatem, difficulter diſcutiantur. *Nulla*, ſi morbus aliquis lethalis ei conjungatur. ſi adſit luxatio, quia etſi articulus reponi poſſit, tamen ligamenta manent laxiora; ſi in luxatione cavitas articuli materiâ tophaceâ repleatur, quia antequam iſta tollatur, articulus reponi non poteſt: illa tolli nequit, ſi ſit hæreditaria. *Reſpicit* 1. *Paroxyſmum*, in quo 1. *Humores ad partem affectam ruentes*, *tollendi*; ubi locum habet, *Vena-ſectio*, ſi ſanguis abundat; eaque *cita*, quia fluxus urget. *Baſilica*, ſi omnes aut plurimi articuli afficiuntur. In *oppoſito*, ſi unus tantùm. *Nulla*, ſi ſanguis pituitoſus prævalet, ne diſcuſſio protrahatur. *Purgatio* imminentibus doloribus, cui inſervire putatur, *Hermodactylus*, *pulvis arthriticus Paracelſi*, *Electuarium Caryocoſtinum Horatii Augenii*, *Gummi ad podagram* in fortioribus, in minus robuſtis, materia vehementer ebulliente, *Syrupus de ſpina cervina Solenandri*, *Mechoacanna*, &c. *Sudor*, qui decocto *China*, *radicis bardana*, *Theriaca C. C. praparato*, *Antimonio Diaphoretico*, egregiè excitatur. 2. *Affluxus per Repellentia impediendus*, ſi ſubito & nimio humorum affluxu dolor augeatur: ſed non ſola, ne motus à natura inſtitutus, cum vitæ periculo ſiſtatur, verum anodynis permiſta. Laudatur Liquor *florum verbaſci*, & *C. C. uſtum*, in aqua florum verbaſci maceratum & coctum, & parti dolenti appóſitum. 3. *Dolor mitigandus*, ubi lo-

locum habet, *Oleum raninum Stockeri* lib. I. cap. 58. Praxeos. *Aqua Antipodagrica Rulandi* apud Hartman. in Chymiatria, *Vnguentum Lacunæ* de Ebulis. *Spuma decocti radic. Chinæ* apud Zacuth. lib. 3. Hiſt. Med. Hiſtor. 38. *Oleum oſſium humanorum* inunctum. *Secretum Freitagii ex* Opio & Caphura in libro de Opio. *Ejuſdem* ibidem *aliud* ex ſaccharo ſaturni, ſale ejuſdem, &c. *Lixivium* ſale ſufficienter conditum. Pulvis *lapidis Bezoar. Orient.* vel C.C. præparati cum roſaceo melle & aceto calore levi permiſtus, & Cataplaſmatis modo impoſitus, &c. 4. *Materia quæ affluxit*, *Diſcutienda*, ubi locum habent, unguentum *de Caſtoreo*, *Fungus quernus* Solenandri, Conſil. 24. ſect. 4. *Aqua*, in qua æs & ferrum extincta, & poſtea Mercurius vitæ maceratus. *Decoctum urticæ* cum pane triticeo, ſale, aquâ & vinô factum, &c. 5. *Tophi diſſolvendi*, cui negotio inſervit ex *caſeo veteri* & acri in jure carnis ſuillæ ſalſæ intincto, *Cataplaſma*, & id quod apud Hartmannum in chymiatria invenies. II. *Præcautionem*, quæ repoſcit I. *Diætam convenientem*, in qua aëris exceſſus, cibi materiam ſuppeditantes, potus vini Moravici Auſtriaci, &c. animi affectus nimii vitari debent. 2. *Venæ-ſectionem*, niſi corpus ſit frigidius. Nonnulli venas ad pollices pedum ſingulis menſibus aperiunt. 3. *Purgationem*, quæ Vere & Autumno ante æquinoctium inſtitui debet, & leniora potius quàm fortia expoſcit. 4. *Antipodagricorum uſum*, ut ſunt *Chamædrys*, *Chamæpytis*, *ſeu Iva arthetica*, *Ariſtolochia rotunda*, *Rhaponticum verum*, &c. 5. *Articulorum roborationem*, cui *lixivium ex cineribus fagi* paratum & aliquoties colatum, cum pari quantitate vini, & unc. II. Aluminis inſervit.

Quantum ad *Differentias*, ſpecies ipſius ſunt, *Podagra*, *Chiragra*, *Gonagra*, *& dolor Iſchiadicus*. De illis nihil præter ſuprà dicta occurrit. De *iſto* ob-

obſervandum, I. *Diſtingui debere* ab illo dolore; qui quidem vehementiſſimus eſt, ſed nec tumorem ſibi adſciſcit, nec ſemper circa articulum, ſed & in mediis ſpatiis intra articulos conſiſtit: ſæpè poſtquam hominem ſemel atque iterum afflixit, toto vitæ tempore non revertitur. II. Eum hoc *proprii habere*, quod latiùs quàm in aliis articulis, & ſæpè ad vicina loca, tum propter oſſis coxendicis amplitudinem, tum nervorum, qui à lumbis & oſſe ſacro ad eam articulationem veniunt, in diverſas partes diſtributionem, diffundatur. III. *Curari* difficillimè, tam propter loci profunditatem & amplitudinem, quàm propter materiæ colligi ſolitæ copiam. In *Curatione* vena ad malleolum externum, ſi dolor extrorſum vergat, ſaphena ad internum ſi introrſum, ad derivationem benè tunditur. Purgantibus fortioribus agendum. *Diſcutientia* ſunt *Iberis*, ſeu *Lepidium*, *Naſturtium hyemale*, *Piperitis*, & alia; de quibus conſulantur Practici. Nos Ideam duntaxat ſcribimus. Et hæc de Morbis Infimi ventris & Articulorum ſufficiant.

IDEÆ

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ

LIBER XI.

De Morbis venenatis.

TITULUS I.

De Lue Venerea.

HACTENUS de morbis non venenatis actum eſt. Ad *Venenatos* pertinent *Peſtilentia*, *Lepra Arabum*, *Lues Venerea*, & *Venena*. De prioribus duobus ſuperiùs egimus; jam de Lue Venerea agendum eſt.

Lues autem Venerea eſt virulenta & contagioſa totius corporis cachexia, plerumque cum dyſcraſiâ calidâ, defluvio capillorum, maculis, tuberculis, ulceribus contumacibus & dolore immani, nocturno præſertim ſæviens, epati & facultati nutrienti adverſa, ab excremento maligna & venenata qualitate infecto, per contagium, inprimis verò concubitum illato, exorta, & plurimis ſymptomatibus ſæviens.

Nomina habet varia. Dicitur morbus Gallicus, Italicus, Neapolitanus, Hiſpanicus, Indicus, Syphilis, Pudendagra, Variola magna, &c.

Subjectum adæquatum eſt totum corpus: fomes verò mali eſt ipſum *epar*, ex quo inquinato crudus corruptuſque ſanguis in totum corporis habitum diſpergitur, & ſingularum partium nutritio vitiatur.

Signa ſunt, *Incipientis*, *Laſſitudo* omnium membrorum levis cum gravitate totius corporis, quia ſpiritus naturales, qui ſunt immediatum ſuſtentantis facultatis inſtrumentum, infecti ſunt. *Dolor* per univerſas

verſas partes vagus & parvus, quem vapor ab hepate elevatus inducit. Ab eodem *Color* faciei immutatur, & ſub oculis circulus lividus quaſi in menſtruatis apparet. *Calor* inſignis in veſtigiis pedum & manuum etiam in hyeme oboritur. ſomnus interrumpitur. *Caries* circa pudendum moderata, ſeu quia ſanies pudendi fæminei eroſit pelliculam; ſeu quia hepar communicatum ſibi per ſpiritus naturales contagium ad pudendum propellit. *Bubones* moderati, parvi, non doloroſi, non validè creſcentes; quia hepar ad inguina tanquam ad partes emulgentes excrementa mala depellit. *Gonorrhœa* Gallica, quæ ad labefactationem ſpirituum, facultates teſtium regentium infertur. *Confirmati* ſunt. *Puſtulæ* in univerſo corpore, capite præſertim & barba duræ circa quartum vel ſextum menſem exortæ, aliquando cum cruſta, aliquando non; aliquando cum ſanie, aliquando non; quæ vel à materia contagioſa ab hepate tranſmiſſa, vel à parte excrementa propter vitium concoctionis congerente, oritur. *Vlcuſcula* in pudendis calloſa. *Vvulæ* in faucibus *mollificatio* & dependentia, quam raucedo vocis excipit. ſpiritu namque naturali labefactato, in ventriculo pituita, in cerebro mucus, in venis ſanguis pituitoſus exoritur, & proceſſu morbi aduſtus, acris evadit. *Tumores* glandularum in faucibus, materiâ infectâ, & ab emunctoriis excretâ; capiti communicatâ. *Corruptio* palati & dentium, quæ gradum morbi intenſiſſimum indicat. *Dolores* firmi, clamoſi, ante veſperam exorti, qui vel à vapore maligno, vel ab excremento circa perioſtia cujuſlibet partis congeſto, exoritur. *Corruptio* oſſium capitis & brachiorum, antequam ulcus exoriatur. *Vlcera* maligna univerſum corpus, propter jam datas cauſas obſidentia. *Defluvium* pilorum. *Cruſtæ*, *calli*, *rhagades*, in volis manuum & plantis pedum, quæ à materia pituitoſa

toſa valdè exuſta oriuntur. *Tinnitus* aurium, qui, cum vapor noxius à capite, nec per cutim, nec os, nec nares, expelli poteſt, & ideò ultimo conatu ad aures protruditur, producitur. Plura vide apud Practicos.

Cauſa eſt excrementum venenoſa malignitate inquinatum, totum corpus vel aliquas ejus partes occupans, ſanguinemque in venis contentum corrumpens, & ad bonam nutritionem ineptum reddens. *Communicatur* per contagium, quod promovent *Internè*: 1. Vis imbecilla ſpirituum naturalium, & ipſius hepatis. 2. Dilatatio vaſorum, ut vaporibus & ſaniei tranſitus patere poſſit. 3. Facilis humorum accenſio, qua illud facillimè rapitur. 4. Subſtantiæ natura & mollities in partibus. 5. Animi affectio, quæ ſi intenſa eſt, non facilè congredientes inficiuntur. *Externè*, *Contractus* per communicationem ſubſtantiæ, ſaniei nempe, ichoris, vel fuliginoſorum vaporum: quæ facilior eſt, ſi partes ſint molles, raræ, & incaleſcant. quo facit, *Coïtus* cum infecto, ſuctus lactis, ſalivæ aſperſio, exoſculatio, lectus communis, uſus veſtium infecti, &c.

Curatio eſt *difficilior*, ſi ſemel ſanatos adoritur. ſi in intemperiem calidam & ſiccam incidit, quia vel appropriata adhiberi non poſſunt, vel ſi adhibentur, aliud corpori damnum attrahitur. ſi in tempus anni calidum & ſiccum incidit, quia vires tum maximè exhauriuntur. ſi febris, tabes, aut aliud grave ſymptoma conjungitur. ſi in artubus calloſi, ſcirrhoſi & duri tumores apparent. ſi æger eſt infans, & cum lacte hoc malum ſuxit, quia cum lacte virulentia ventriculum ingreditur, quæ hepar & ſanguinem inficit. *Reſpicit* I. *Præſervationem*, quæ tamen bonâ conſcientiâ, ne fores vagis libidinibus pandantur, doceri non poteſt: niſi fortè præcautionem illam intelligas, quâ aliquis infectus, ſolitis ſymptomatibus ne ingruant, occurrere conatur. II. *Curationem*,

quæ

quæ abſolvitur, 1. *Sanguinis, ac vitioſorum humorum bene præparatorum, evacuatione.* Vbi nota 1. *Venæſectionem* non inſtituendam, ſi bubo ſuppuretur, ne materia ad interiora revocetur: Inſtituendam, ſi ſanguis abundat, ut tutiùs medicamenta appropriata calida & ſicca dari poſſint. ſi materia ad peculiarem partem non movetur. Cephalicam tundendam, ſi materià ad caput intendit. Baſilicam, ſi ad nullam partem. In pene, ſi adſit caries, vel gonorrhœa. In partibus inferioribus, ſi bubo ad ſuppurationem non tendit. 2. *Purgationem* inſtituendam in principio, ne corpori impuro per Alexipharmaca noxa detur. Continuandum toto Curationis tempore, ſi materia colligatur. *Omittendam*, ſi materia in externis præcipuè partibus hæreat. Mechoacannam & Ialapam additis ſpecificis maximè hîc inſervire. II *Malignitatis & virulentiæ tam humoribus inhærentis, quàm partibus, & præcipuè epati impreſſæ expugnatione*, quæ per ſudorifera & ſalivationem perficitur. Medicamenta *ſudorifera*, *appropriata* hîc ſunt, *Guajacum* quod melius in decocto vel ſpiritu quàm ulla alia forma præbetur, ut oleaginoſa ipſius & reſinoſa pars, in qua vis tota conſiſtit, educatur; & minore quantitate in principio, ne aliquam noxam nimio calore, catarrhis præſertim præſentibus adferat. *Salſaparilla*, cujus inprimis radicis cortex medullâ abjectâ ſumi, nec dolore oculorum præſente adhiberi debet. *China*, quæ temperata, & aliquid alimentarii obtinens, atrophia præſente commodiſſimè adhibetur. *Saſſafras* aromatici odoris, *Lignum quercus, juniperi* cum baccis, fagi, buxi: de quibus obſervat. Renealmi vide. *Bezoarticum animale*, *Mixturæ ſimplex*, *Perſicariæ arcanum*, *ſpiritus Mercurii albus*, Hartmanni, ejuſdem *rubeus*, &c. *Modum utendi* Fallopius, & Quercetanus in peculiaribus de lue venerea tractatibus, Hartmannus in chymiatria, Sen-

nertus l. 6. Practicæ luculenter deſcripſere: *Saliva-tio* excitatur *Mercurio* ſeu argento vivo, vel *intra ſumto*, ubi locum habet Turpetum. à gr. i. ad iii. ſumtum. pillulæ ex maſtichis pulver. ſcr. j. granis aliquot puta à 3. ad 8. Mercurii ſublimati dulcis cum melle in paſtilos formatæ, & ad dies interdum triginta maſticatæ; Vel *extra per inunctionem* quantitate hydrargyri nunc majore, nunc minore, (ſingulis vicibus ſcr. ii. adſumi poſſunt) adhibito, quam antecedere debet Corporis per purgationem aut venæ-ſectionem evacuatio. *Mercurii* puri & ex cinnabari vivificati cum pinguedine porcinâ, oleo, butyro, terebinthinâ, mixtio & mortificatio. *Sequi*, Mercurii ex corpore, ne quid in eo relinquatur, per ſudores, aureorum nummorum in ore retentionem. ramentorum auri hauſtu, & cæter. eductio. Oris & faucium lacte tepido ablutio. Inflammationum decocto plantaginis prunellæ, &c. prohibitio. In *genere verò obſervandum*, Mercurium adhibendum, cum decocta lignorum propter aliquod prohibens admitti non poſſunt, vel morbus aliis remediis expugnari non poteſt; idque nonniſi, cùm vires ſibi conſtant. Corpus nec nimis impurum, nec nimis emaciatum. Aër non valdè calidus. Æger ante morbum, paralyſeos & tremoris expers erat. Suffumigia nimis ſunt vehementia, ideo inter extrema remedia computantur. III. *Diatâ conveniente*, cujus accuratam deſcriptionem apud Authores vide.

Symptomata præcipua in lue venerea occurrentia, ſunt:

I. *Caries*, quæ in triplici eſt Differentiâ. 1. Aut *fit per contactum*, infecto alterutrius ſexus pudendo; & *tum* puſtulæ, primum parvæ & candidæ, quæ craſſitiem minimi grani panici non excedunt, erumpunt: his ruptis ulcuſculum rotundum, candidum in medio habens punctum, remanet; interdum illis

inter

inter ſe copulatis, tota glans quaſi coronâ cingitur, ſine dolore, cum levi pruritu. *Curatur*, unguento diapompholigos, vel aqua ſolani, in qua aliquid aluminis rocchæ diſſolutum, linteis impoſita. Aut *per tranſmiſſionem excrementi tenuis ab epate ad pudendum*: & *tum* ulcus eſt rotundum, puncto albo carens, lividum, labra pauliſper elata, purpurea, habens. In *Curatione* repellentia ſunt fugienda, ne excitetur Bubo. Ablui poteſt decocto Guajaci ſolo cum aqua plantaginis, &c. Aut *per Excrementorum pudendo adhærentium per coïtum excalefactionem, putredinem & infectionem*; & *tum* ulcus eſt malignum, non rotundum, variæ figuræ & coloris, calloſa habens labra, ſerpens, &c. De ejus Curatione conſule Fallopium, capite 85. II. Aut *eſt in ſinu muliebri*, cujus cura poſt ablutionem repoſcit Peſſarium Fallopii. Detergentia ſi ſuppurari ulcera incipiunt. Cauſtica, ſi putredo eſt robuſta. Ferrum ignitum, habitâ partis ſanæ ratione. Pudendi quotidianam decocto Guajaci cum ſcabioſa & tormentilla ablutionem. Aut *in Canali virgæ*, quæ ex ſanie manante, & maximo tempore mictionis dolore *cognoſcitur*, & eo modo quo ſequens curatur. Aut *in Glande*, cui & præcedentia & ſequentia applicari debent. III. Aut eſt *cum tumore præputii* ut glans detegi non poſſit; vel ſi detegatur, maximo id fiat cum dolore; de quo vide Fallopium cap. 83. Aut *cum callo præputii*, de quo idem c. 84. Aut cum cicatrice calloſa. Aut *cum verrucis ſeu excreſcentiis*, de qua capite 87. & 88.

II. *Bubones*, qui ab aliis non gallicis *Diſtinguuntur*, quod vel caries, vel gonorrhœa contagioſa adſit, & congreſſus, nulla alia certâ causâ exiſtente, præceſſerit. *Duûm* autem iſti tumores ſunt *generum*. Aliquando *colligitur materia circa glandes in membrana veſtiente glandulas*, vel implente cavitatem

ingui-

inguinum. Aliquando *ſubſtantia propria glandulæ intumeſcit*, qui tumor interdum in tantam magnitudinem aſcendit, ut panis unius ſolidi magnitudinem excedat. In *Curatione* vitanda venæ-ſectio & purgatio, niſi bubo vel decreſcat, vel conſiſtat. Emollit eum & maturat *Emplaſtrum Diachylon*; aperto, *Opodeldoch* bene imponitur. Oleum *Tartari nigrum* eſt præſtantiſſimum diſcutiens.

III. *Defluvium capillorum*, quod à malo humore radices capillorum erodente oritur. In *Curatione* vitanda ſunt Adſtringentia. Gargariſmi & ſudores hic multùm proſunt; quibus ablutio capitis, lixivio Fallopii, ſuccedere poteſt.

IV. *Dolores capitis*, in quorum Curatione intra habet locum oleum *Mercurii Diaphoreticum Hartmanni:* Extra Emplaſtrum *magiſtrale Vigonis de Ranis*, *&* *Plateri* obſerv. l. 3.

V. *Dolores articulorum*, & præcipuè inferiorum internodiorum, qui noctu exacerbantur, quod tum pori ſtipentur, & fomentis tolluntur.

VI. *Puſtulæ*, *Exanthemata*, *Scabies*, *Fiſſuræ*, in volis manuum & plantis pedum. quorum Curationem vide apud Hartmannum.

VII. *Gonorrhœa*, in qua idem Hartmannus laudat, Mercurium præcipitatum viridem, aut gummi Guajaci, quibus exhibitis Terebinthina violar. aqua abluta, & cum vitello ovi trita, cum ſalſæ parillæ decocto exhiberi debet. *Diſtinguitur* ab alia eo, quod exiguum vel nullum pruritum excitet, nec ita citò ægrum in tabem conjiciat.

VIII. *Tinnitus aurium*, qui difficillimè curatur: interdum tamen uſu decocti Guajaci evaneſcit. Septalius laudat *Aſini urinam*, in qua per noctem lignum Guajaci, portio caſtorei, & faſciculus mentaſtri maduere, deſtillatam, & auribus inſtillatam, aut per evaporationem exceptam.

IX. *Tophi, ſeu Nodoſitates, & Gummata*, quibus curandis egregia Emplaſtra ſuppeditavit Platerus obſervationum libro tertio. Huc pertinet unguentum *Hartmanni ex unguento aureo officinali, & Mercurio ſublimato* paratum.

X. *Tabes*, in cujus curatione *ſalſaparillæ* decoctum cum carne vitulina macrâ factum, admirabile eſſe dicit, Septalius lib. 7. Animadverſionum, mihi p. 322.

TITVLVS. II.

De Venenis.

CAPVT I.

De Venenis Foſſilibus.

VEnena in ſpecie conſiderata, ſunt vel *Foſſilia*, vel *Vegetabilia*, vel *Animalia*.

Foſſilium præcipua & maximè communia ſunt ſequentia.

I. *Aqua fortis*, cujus vis mucilagine ſemin. cydonior. pſyllii, gummi tragacanthi, &c. infringitur.

II. *Antimonium*, cujus antidotum eſt bolus Armenus, cum oleo Caryophyllorum & pauxillo vini exhibitus. Ne vaporibus dum in igne tractatur lædat, butyrum cum ruta comedendum eſt, vel aqua Zedoariæ bibenda.

III *Lapis Lazuli*, qui ſi vel malè præparatus, vel in majore quantitate ſumatur, vomitu ejici debet, & hauſtu lactis tepidi, aſinini præcipuè temperari.

IV. *Arſenicum*, *Auripigmentum*, *Sandaracha*, quæ interdum & odoratu inficiunt. ſpecifica earum ſunt, Cryſtallus foſſilis pulverizatus, & dr. j. pondere cum oleo amygdal. dulcium recenti potus: & oleum è nucleis pini dr. iij. pondere exhibitum.

V. *Æs*

V. *Æs uſtum*, *Squama æris*, *Flos æris*, *Ærugo*; quæ infringuntur à pinguedine ovilla, in juſculo ſumta: enecantur à bolo Armeno cum hydromelite exhibito.

VI. *Scoria ferri & ferrugo*, cujus antidotum Magnes dr. j. pondere in pillulas cum ſucco Mercurialis conformatus eſſe putatur.

VII. *Plumbum*, cui grana cydoniorum excorticata, trita, & dr. ij. pondere cum vino dulci exhibita, opponuntur.

VIII. *Argentum vivum*, cujus fumo recepto hauſtu vini, in quo Cephalica quædam decocta ſunt, obviam itur. Sublimato oleum Tartari vel ſal Abſinthii reſiſtit.

CAPVT II.

De Venenis vegetabilibus.

Venena vegetabilia, ſeu quæ ex plantis, ſunt ſequentia.

I. *Aconitum ſeu Napellus*, cujus antidotum, Theriaca Andromachi in vino, vel terra Lemnia. Foris corpus tumidum oleo hypericonis & ſcorpionum inungi debet.

II. *Eſula*, contra quam præmiſſo vomitu. Theriaca Andromachi cum aqua Carduibenedicti agit.

III. *Mezereon*, cui obviam itur ſcordio, Corallis rubris, Theriaca, & terra Lemniâ.

IV. *Helleborus niger*, cujus antidotus eſt, pulvis florum aut radicum nymphææ albæ, vel ſeminis paſtinacæ cum vino.

V. *Colocynthis*, cujus vim Theriaca infringere poteſt.

VI. *Euphorbium*, cujus vim ſemen citri ex vino, in quo radices helenii coctæ ſunt, infringit.

VII. *Coriandrum viride*, quod furioſum indu-

cit delirium, & radicem Vincetoxici ex vino Antidotum agnoſcit.

VII. *Mandragora*, quæ ſomnum gravem infert: Obviam ejus ſymptomatibus itur, raphano domeſtico cum ſale aliquoties aſſumto.

VIII. *Hyoſcyamus*, quem qui ſumſere modò rixantur, & ebrioſorum inſtar delirant, modò ſe virgis cædi, ob pruritum in toto corpore excitatum putant. Bezoartica ejus ſunt, Piſtacia, Caſtoreum, Ruta, ſemen urticæ.

IV. *Iuglans arbor*, cujus umbra, ſi quis ſub ea jaceat, nocet, & capitis dolores infert. Tolluntur iſti Lixivio ex Betonica, Majoranâ, Lavendulâ, &c.

X. *Nux vomica*, cujus antidotum Zedoaria dr. ij. pondere, Cortices citri vel ſuccus ejus, Rob Myrti vel Cydoniorum.

XI. *Opium*, ad cujus nimium uſum ſopor gravis cum vertigine & pruritu totius corporis ingruit; & cujus antidotum eſt Aſa & Caſtoreum, quibus Rutam & Origanum adde.

XII. *Fungi*, qui ſeu nimiâ copiâ ingeſti, ſeu minus rectè cocti ſuffocationem inducunt, ſingultum excitant, urinam remorantur, & inteſtina exulcerant. In curatione commendatur Cinis ſarmentorum vitis, cum aqua mulſa, Theriaca, & alia.

CAPUT III.

De Venenis Animalibus.

Venena quæ ab animalibus inferuntur, præcipua ſunt, quæ inferuntur.

I. Ab *Aſpide*, cujus tam exiguum eſt vulnus, ut ferè viſum effugiat. Morſui ejus, capitis gravitas, ſomnolentia, faciei pallor, crebræ oſcitationes, &c. ſuperveniunt. In Curatione providendum ligaturis & ſcarificationibus, ne venenum in corpus penetret: vul-

vulneri Theriaca cum ruta contuſa imponenda. Alexipharmaca intus exhibenda, inter quæ folia Thapſi barbati, Caryophyllatæ, in aceto decocta laudantur.

II. A *Vipera*, ad cujus ictum ſanguis primò exit purus, quem ſanies cruenta ſpumoſa & ærugini ſimilis cum partis & totius corporis notabili tumore; puſtulis in parte affecta, aduſtis & nigricantibus: Antidotum ejus eſt Coſtum à dr. ſ. ad dr. j. cum vino abſinthite, vel decoctionis abſinthii exhibitum; coagulum leporis, porrum, &c.

III. A *Scorpione*, ad cujus ictum, dolor, inflammatio, tumor, circa plagam puſtulæ verrucis ſimiles inſequuntur. Reſiſtunt ei Salvia, Scordium, Abſinthium, Gentiana, Ariſtolochia, Verbenaca recta, Serpillum, &c. Quidam thure contrito, in quo ſcorpii ſigillum impreſſum erat, liberatus eſt.

IV. A *Lacerta*, quæ dentes ſuos ſubtiles, parvos, nigros, plerumque in vulnere relinquit. Dentes cucurbitulis ſunt eliciendi. Cataplaſma ex panis triticei medulla, cum decocto rutæ, allii, gentianæ confectum, applicandum. Intus Alexipharmacis agendum.

V. Ab *Hirudine*, quæ ſi malè applicata eſt, ut vulnus non bene cedat, Cataplaſma ex agrimoniâ contrita imponi debet. Si in inteſtina penetravit, ſtercore bovino ſicco modicè calido, cimicum pulvere vel caſtoreo irrorato, ano admoto, clyſtere ex ſolius cæpæ ſucco primò injecto, excluditur.

VI. A *Rubeta*, quæ interdum afflatu, interdum urinâ in herbas ejectâ, inficit. In Curatione, Theriaca cum decocto rutæ propinetur. Vinum meracum liberaliter bibatur. Sudor copioſus in balneo provocetur.

VII. Ab *Araneo*, qui vel intra corpus ſumitur, vel ictu venenum ſuum corpori immittit. Quocun-

que modo id fiat, ventris intumeſcentia, lacrymæ involuntariæ, mingendi cupiditas, membri virilis in juvenibus tenſio, in ſenibus laxatio, affligunt. In Curatione, intra Theriaca poſt vomitum benè exhibetur. Extra, locus demorſus ſæpiùs aquâ ſalsâ abluendus eſt.

VIII. A *Muſcis*, *Veſpis*, & *Araneis*, quorum aculei eximendi: & locus poſtea aquâ ſalsâ abluendus, & animalcula contrita vulneri, ut venenum exſugant, imponenda.

IDEÆ MEDICINÆ PRACTICÆ

LIBER XII.

De morbis Puerorum.

TITULUS I.

De morbis Capitis.

POTERAMUS jam ſubſiſtere; & opuſculum concludere, niſi Puerorum morbi, in quibus nonnulla ſingularia occurrunt, feciſſent. De illis itaque in hoc libro ultimo, tanquam appendice, breviſſimè dicemus; eoſque in morbos *Capitis*, *Medii*, & *Infimi ventris* haud incommodè dividemus.

Morbi Capitis puerorum ſunt:

I. *Cruſta lactea*, *Achores* & *Favi*, ſeu ulceroſa tubercula, in capite præcipuè, ſed interdum in univerſo corpore exorta, è foraminibus ſanioſum quid fundentia. *Oriuntur* ab humore partim craſſas, partim tenues, ſeroſas, ſalſas, & nitroſas partes continente vel in utero, vel extra lactis vitio collecto. In

Cu-

Curatione, ſi nihil mali metuendum expellentia, ut ſyrupus fumariæ, cornu cervi uſtum, exhibenda. Nutrix evacuanda, Materia peccans exhibito ſyrupo borraginis, fumariæ, &c. temperanda. Si putredo inſignis ſub cruſta metuitur, Caput emolliente decocto lavandum; mox leniter exſiccantes inunctiones adhibendæ. Si cranium læſum eſt, eidem providendum.

II. *Siriaſis*, ſeu cerebri & membranarum inflammatio, quam ſyncipitis & oculorum cavitas conſequitur. *Cognoſcitur* ex eo, quod oſſa ſyncipitis parte ſuperiore, ubi ſutura coronalis & ſagittalis coëunt, membranacea quaſi ſunt, & omnium poſtrema indurantur. *Oriri* etiam poteſt à lacte, ſi nutrices potu ſpirituoſiore & calidiore utantur. Vt Lucretius author eſt, fœtus teneros caprarum à lacte mero dementari. In *Curatione* danda opera, ne cerebrum nimio refrigerantium uſu lædatur.

III. *Epilepſia*, quæ provenit, A *Terrore*, cujus occaſiones omnes vitandæ ſunt. 2. A *Lacte corrupto* in ventriculo; & tum vomitus eſt optimus. 3. A *Vermibus* in inteſtinis ſeſe moventibus; quorum ratio eſt habenda. 4. A *difficili dentitione*; quæ promovenda. 5. A *Variolis, morbillis, febribus*, quæ etiam ſunt curanda. 6. A *primario cerebri affectu*. Curatio in genere; & tempus paroxyſmi, & tempus poſt paroxyſmum reſpicit. Ibi laudatur *Smaragdus* gemma, Lapis in *hirudinum ventriculis* circa oppoſitionem Solis & Lunæ diſſectis repertus. *Vngula Alcis* auriculæ ſiniſtræ indita. Vomitus. Hic, *Nodulus* ex C. C. præpar. ſale Corallorum, Cryſtallo præpar. viſci quercini ligno formatus, potui injectus, & ſingulis quinque diebus renovatus. *Emplaſtrum* ex ſuccini albi, Thuris, Maſtiches ana dr. j. ſ. Galbani, Opopanac. ana ſcr. j. Viſci quercini dr. ij. Ambræ gr. vj. Moſchi gr. iii. ſemin. pœoniæ maris dr. ſ. Ladani dr. i. ſ. Olei Nucis moſchatæ pauxillo, formatum, & pul-

vere Cubebarum aſperſum. Inungi quoque ſynciput, & cervix *oleo* ſuccini albi poteſt.

IV. *Pavores in ſomno*, qui quia à vaporibus impuris & tetris, ſpiritibus animalibus immiſtis, & eos turbantibus, ex ventriculo elatis, oriuntur; ideo infantibus, qui lac avidius ſugunt, accidunt. In *Curatione* videndum, ne vel ſe nimis lacte infantes ingurgitent; vel lac malum generetur, vel parvuli pleno ventre cubitum deferantur. Ventriculus circa orificium ol. cydonior. maſtich. cum ol. nucis moſchatæ inungatur; ante ſomnum rotula Diamoſchi in lacte diſſoluta ingeratur: & niſi calor adſit, Theriacæ aliquid hebdomatim offeratur.

V. *Convulſio* articulorum in manibus & pedibus, quæ à craſſi lactis copioſa ingeſtione oritur, & quâ circa dentitionem plerumque infeſtantur. In *Curatione* habenda ratio frigidæ & calidæ intemperiei. Cervix & Articuli convenienter ſunt inungendi.

VI. *Vigilia nimia*; quæ plerumque à *vaporibus acribus*, ex lacte in ventriculo corrupto elatis, oriuntur: Interdum à febribus, vel dolorifico affectu exſurgunt. In *Curatione* melius eſt, ut plantæ pedum medullâ cervinorum oſſium inungantur, quàm ut iiſdem hypnotica fortiora, quibus ſtupidiores redduntur, exhibeantur.

VII. *Strabiſmus*, quæ curatur in recens nato, ſi lucerna in partem oppoſitam, quo oculi declinant, ponatur: vel larva foraminata faciei apponatur, de qua apud Hartmannum.

VIII. *Aurium humiditas*, ob humiditatem cerebri excrementa multa cumulantis exorta, in qua non deproperandum ad curam. Laudatur *Vrina puerorum diſtillata*, in aurem guttis aliquot immiſſa.

TITV-

TITVLVS II.

De Morbis medii Ventris.

MOrbi medium in pueris ventrem afficientes, ſunt:

I. *Dentitio difficilis*, quæ ex eo *cognoſcitur*, quod tempus ſit dentitionis, quæ circa initium ſeptimi menſis accidit. infantes digitos frequenter ori inſerant. nutrices papillas fortiùs ſtringi ſentiant. locus ubi dentes erumpere conantur, albicet. dolor ingens, tum inprimis cùm canini eduntur, vigiliæ, fluxus alvi, convulſiones, afficiant; *Curatio* eſt *bonæ ſpei*, ſi alvus crebro emittit. ſi febris acuta accidit, quia materiâ convulſionem faciente per febrem abſumtâ, convulſio non accedit. ſi Hyeme vel Vere dentes erumpunt: quia Hyeme caloris nativi vigor major eſt; Vere gingivarum laxitas. In ea videndum, ne ſi alvus fluxa eſt, nimis citò ſiſtatur. *Tumentes* gingivæ, cerebro leporino cocto, vel pinguedine illius: *Inflammatæ* unguento ex oleo roſaceo & cera candida, ſucco ſolani elota: *Exulceratæ*, butyro non ſalito cum nonnihil mellis & thuris pulverizati, illinendæ.

II. *Tuſſis* cum difficultate reſpirationis, quæ vel à materia, à *capite deſcendente* oritur; & *tum* catarrhus & tuſſis adeſt, & inter reſpirandum ſtertor quidam ac ſonus percipitur, dum aër non liberè, ſed per obſtructa pulmonis bronchia tranſit; vel *ex ſanguine pituitoſo* è venis ad pulmones aſcendente; & *tum* catarrhus & tuſſis abeſt, & hypochondria ſunt tumida. In *Curatione* obſervandum, utrùm Tuſſis ſit calida vel frigida: utrùm ſicca vel humida. Laudatur *pedum lotio* cereviſiâ, in qua herbæ cephalicæ incoctæ fuerunt, quam inunctio plantarum pinguedine lucii, vel ſevo hircino inſequi debet. *Extra*, pectus pinguedi-

guedine gallinæ ad facilitandam reſpirationem, inungi poterit.

TITVLVS III.

De Morbis infimi ventris.

M*Orbi infimi ventris in pueris*, ſunt:

I. *Vomitus*, qui ſi à *Copiâ lactis* procedat, ſubtrahendum eſt. ſi à *Lactis corruptione*, id quod vomitu ejicitur, attendendum eſt. In Curatione prodeſt mel roſatum ſolutivum, intus datum; extra, ventriculus oleo menthæ vel abſinthii inungendus: ſi à vermibus, ad eos curatio obvertenda.

II. *Tormina ventris*, quæ ex eo *cognoſcuntur*, quòd infantes ſint inquieti, mammas averſantur. *Oriuntur* à flatibus, humoribus, lacte corrupto, vermibus. *Curatio* ex ſuperioribus petatur.

III. *Hypochondriorum inflatio*, in qua infantes anguſtiâ & oris ventriculi compreſſione, Cardiacâ, & difficili reſpiratione laborant. Oritur ab infantum ἀδδηφαγία, quando vel copioſe lac ſugunt, vel nimium alterius cibi ſumunt. Exhibetur commodè contra iſtum affectum pulvis radic. ireos, pœoniæ, intra: Extra, fomenta per decocta cardiacæ proſunt.

IV. *Alvi adſtrictio*, quæ procedit, Aut *ab errore aliquo* in diæta matris vel Nutricis. Aut *ab intemperie* ſeu ipſorum inteſtinorum frigida & ſicca: ſeu viſceris alicujus calidâ & ſiccâ. *Ibi* alvus ſemper ferè tarda eſt, & humectantibus, Caſſia nempe, paſſulis laxativis, &c. agi debet. *Hic*, ſigna & curatio ex ſuis petenda locis. Aut *à pituita viſcida* & tenace fæces obvolvente; cui incidentia & abſtergentia debentur. ſymptomati ipſius ſubvenitur, partim ſuppoſitoriis ex ſtercore muris cum ſævo hircino: partim clyſteribus: partim *Epomphaliorum* uſu, quæ ex aloë, felle tauri, myrrha, butyro, oleo, diaco-

colocynthidos Quercetani, & aliis parantur. Poſſunt & nutrici medicamenta purgantia præberi.

V. *Alvi fluxus* accidit vel *extra tempus dentitionis*, cujus ratio ex libro ſexto petenda eſt: Vel *tempore dentitionis*; ob alimenti corruptionem, & turbatam coctionem, ſeu propter febrem & calorem præternaturalem, ſeu propter vigilias nimias, quas dolor parit, ſeu propter dolorem calorem ad actionem neceſſarium avocantem. Hic citò ſiſti non debet, ſi nec eſt copioſus, nec infantes malè ferunt. Sin aliter accidit, abſtergendum primò vel clyſtere, vel ſyrupo roſarum ſolutivo cum adſtrictione. Mox adſtringendum, habitâ ratione caloris & frigiditatis.

VI. *Lumbrici*, de quibus libro ſexto ſufficienter dictum. *Præcaveri* poſſunt, partim *Diæta*, in qua dulcia, pinguia, lac, piſces, fructus horarii, ficus, & alia vitanda; potui C. C. præparatum immergendum: partim *Medicamentis*, materiam generationi vermium aptam, ſubducentibus; ut ſunt decoctum ſebeſten, aut ejus electuarium, Rotulæ diaturbith cum Rhabarbaro, &c.

VII. *Hernia*, quæ *Oritur* vel à *laxato aut rupto peritonæo* ob fletum, tuſſim, lapſum, crurum divaricationem; & tum, tumor in una plerumque parte eſt, inteſtina prolapſa tactu percipi poſſunt. Curationem vide ſuo loco. Vel *ab humore aquoſo in abdomine abundante*, & in ſcrotum deſcendente, eumque in tumorem attollente; & tum, tumor plerumque eſt in utroque latere, ſcrotum magis quàm in Enterocele inflatur. In Curatione Diſcutientibus utendum.

VIII. *Umbilici inflammatio*, quæ *oritur*, quando ſanguis eo ex dolore, & læſione ab aëre externo concurrit. Periculoſa eſt, ſi in abſceſſum mutetur, eoque rupto inteſtina procidant. Ideò ſuppuratio quantum fieri poteſt, prohibenda eſt.

IX. *Umbilici prominentia*, quæ eo ab Inflammatione

ctione *Diſcernitur*, quod umbilicus tactui cedat, color cutis non mutetur, nec pulſus vel dolor, niſi inteſtina valdè prolapſa ſint, adeſt. *Oritur* 1. A *malæ illius ligatione*, vel quando major ejus pars quam debet, relinquitur. Et hæc incurabilis eſt. 2. A *peritonæi laxatione*; & tum tumor æqualis ferè manet, umbilicus non ita multum prominet. In Curatione, à flatulentis cibis, tuſſi, fletu cavendum. 3. A *peritonæi ruptura*; & tum tumor, dum infans ſupinus jacet, vix percipitur; dum ambulat, ſedet, flet, clamat, incrementum ſumit. In *Curatione* muſcus, qui in pruno ſylveſtri naſcitur, utilis eſt. Foreſtus Rotulas è corio confectas, & oxycroceo inunctas laudat.

X. *Calculus veſicæ*, qui ex eo *cognoſcitur*, quod urina cum dolore & guttatim emittatur: ea interdum ſit limpida, interdum lactis, vel ſeri inſtar, interdum ſanguinis aliquid contineat, infantes pruritum in membro virili percipiant. *Oritur*, *ſeu* à lacte ex cibis materiam calculo formando aptam producentibus, genitos; *ſeu* à pulmentis, accedente vel ventriculi aut epatis; debilitate, propter quam inutilia non ſecernuntur; vel renum intemperie calidiore, ob quam chylus attrahitur, & ad veſicam non alteratus tranſmittitur. In *Curatione* Balnea locum habent, cum inunctionibus: nec non juſcula cum granis Cynosbati depuratis confecta. Vide ſuperius l. 6.

XI. *Vrinæ incontinentia*, quæ *Oritur* 1. A *conſuetudine*, muſculo orificio veſicæ claudendo dicato, ita diſpoſito, ut ad minimum ſtimulum laxetur. Si in habitum abit, ad mortem plerumque comitatur. 2. A *Calculo veſicæ*, de quo in præcedentibus; 3. A *Sphincteris imbecillitate*, à frigida & humida intemperie inducta; quæ partim Diæta nutricis; partim medicamentis convenientibus, intra & extra adhibitis, (laudatur *balneum* ex ſulfure, nitro, & foliis quercus) tollitur.

XII. *In-*

XII. *Intertrigo*, quando cuticula in coxis à vera cute ſeparatur. *Oritur* inprimis ab urinæ acrimonia, in corpulentioribus præſertim, in quibus ſordes coxis ob corpulentiam corrugatis, adhæreſcunt. In *Curatione* habet poſt balneum, Nihili album, loco adſperſum, vel unguentum de lithargyro illitum.

XIII. *Macies* quæ *oritur*, 1. A *vermibus ſubtiliſſimis*, qui in muſculoſis brachiorum & dorſi partibus generantur, & alimentum abſumunt. Erumpunt capillis cinericiis aut nigris ſimiles, poſtquam illæ partes, in balneo, pane cum melle mixto fricatæ fuerint. Tolluntur, ſi novaculâ vel cruſtâ panis, poſtquam ſe exſeruerint, abradantur. 2. A *lacte* vel pauco, vel *vitioſo*, quibus vitiis interdum nutricis mutatione occurritur. 3. A *Faſcinatione*, quam *vel* corporum malè affectorum contactus, ut in ſcabie, lue venerea, &c. accidit, infert: *Vel* νοσερὰ ἀποκρίσεις, ſeu morboſa effluvia, quæ aut ab iis aut eorum partibus, oculis præſertim, (hinc ophthalmia laborantes, ſi quis attentiùs aſpiciat, ophthalmia corripitur) erumpunt, & in eos transferuntur. Inter Medicamenta faſcinationem infringentia, *Succinum* & Corallia collo appenſa, à quibuſdam vehementer laudantur. Sed de puerorum morbis conſule *Sebaſtianum Auſtrium*, & *Nicolai Fontani* notas in ipſum.

Concluſio.

HÆc ſunt, quæ de præternaturalibus humani corporis affectibus volui; quæ ſi familiaria ſibi reddiderint Medicinæ tyrones, in atrium ſe ipſius inductos, ni fallor, ſentient. De cætero, ut in præfatione, quædam obſervatu Ideam hanc aggreſſuro neceſſaria poſui: ſic & hic nonnulla breviter monenda obveniunt: quæ & *Praxin Medicam aggreſſurus & eandem exercens*, & *in eadem feliciter provectus*, *obſervare neceſſe habebit*, *ſi* ἀπειρίην, δειλίην,

& θρα-

& θρασύτητα, &c. effugere voluerit. *Praxin aggreſſu-*
rus, 1. Conferet iſtam cum aliis Authoribus Ideam;
& ex illis errata, ſi quæ occurrunt, emendabit; de-
fectus ſupplebit; obſcuritati ex brevitate natæ, lu-
cem afflabit. 2. Accedet ad Conſultationes, Obſer-
vationes & Epiſtolas Medicas, ex quibus præcepta
firmabit, & experientiam alienam hauriet. Palmam
reliquis præripiunt, Foreſtus, Solenander, Dodo-
næus, Platerus, Crato, Langius, Fernelius, Hor-
ſtius, &c. in quorum ut & aliorum lectionem, Medi-
cinæ ſtudioſos in animo introducere, habeo; ſi mihi
DEVS vitam ad plures curas produxerit. *Zacutus*
Luſitanus mihi ferè excidiſſet, qui & in Hiſtoria ſua,
& in Praxi Hiſtoriarum multum præſtitit. Epiſto-
lam, quam ultimo libro præfixit, pro mea non agno-
ſco. Nec titulum mihi, nec ſtylum ſcriptioni, nec
locum literis competere, autographum oſtendit.
Moneo; ne, quod quis calumnietur, habeat. 3. Viſi-
tabit diligenter cum Medicis ægros, & eorundem in
morborum exploratione, filo curationis, prognoſti-
corum decretis, temporum obſervatione, occaſio-
num raptu, &c. proceſſus expendet & notabit. His
mediis ἡ μάθησις ἐμφυσιωθεῖσα δεξιῶς τε καὶ εὐαλδέως
fructus ſuos proferet, & ἀπειρίη κακὸς θησαυρὸς καὶ
κακὸν κειμήλιον τοῖσιν ἔχουσιν αὐτέην καὶ ὄναρ καὶ ὕπαρ,
εὐθυμίης τε καὶ εὐφροσύνης ἄμοιρος, δειλίης τε καὶ θρα-
σύτητος τιθήνη; ut Hippocrates in lege loquitur, exu-
labit. *Praxin exercens* faciet quædam, fugiet quæ-
dam. Ex *faciendis* ſunt 1. *Dei cultus*, & invocatio
ſine quo nihil ritè, nihil providenter homines auſpi-
cantur. 2. *Amor conſultationum*, in quibus ἐν κοινο-
λογίῃς τὰ περὶ τὸν νοσέοντα diſquiruntur, & conjunctis
operis εἰς εὐπορίης βοηθήσιος pervenitur, ut *Hippo-*
crates ἐν παραγγελίαις ſcribit. 3. *Calumniarum vul-*
gi contemtus, quod temerario ſuo judicio effecit, ut
Medicina τεχνέων πασέων ἐπιφανεστάτη, jam longè in-
ferior

ferior habeatur. Fecit id *Hippocrates*, ut ex libro *de Articulis* apparet: fecere & alii, qui vel ideò populo placere noluerunt, quod quæ populus ſciret, ipſi neſcirent; quæ ipſi ſcirent, populus neſciret. 4. *Cauta præſagia*, quæ in acutis ſunt difficilia, & incerta: ut videre eſt apud *Galen*. l. de Art. conſtit. c. 18. ſi bene cadunt, confidentiam Medico largiuntur; ſin minus, infamiam approperant 5. *Sollicita occaſionum captatio*. Cum enim *occaſio nihil ſit aliud, quàm opportunitas alicujus rei, quæ habet idoneum tempus faciendi*, vel *non faciendi*; ut docet *Cicero* in lib. de *Invent*. & vero hæc ſit ὀξὺς, præceps, ita ut ſæpè in Medicina, ψυχῆς κίνδυνος ἡ ὑπέρθεσις teſte *Hippocrate* Epiſtolâ ad Crateram; multum in ea ſitum eſſe unuſquiſque facilè colligere poteſt. Inter *fugienda*, ſunt, 1. *Avaritia*, quâ profectò illi laborant, qui pauperioribus ſpretis, opulentioribus, tanquam muſcæ victimis, inhiant; & mercedem non labore, ſed propria habendi libidine metiuntur. *Hippocrates* περὶ εὐσχημοσύνης, ſapientem Medicum argenti contemtorem eſſe ſcribit: & in libro *præceptionum* interdum gratis curare, & magis μνήμην εὐχαριστίης προτέρην, quàm παρεοῦσαν εὐδοκιμίην reſpicere jubet. 2. *Garrulitas*, ex *Celſi* & *Hippocratis* præcepto; quorum ille, eloquentiâ nullos curari morbos, ſed remediis, in prooemio de re medica ſcripſit: iſte garrulum medicum, alterum ægro morbum eſſe, l. c. dicit. 3. *Invidia*. Cum enim bono humani generis à DEO Medicina data ſit, & Medicus φιλόσοφος ἰσόθεος eſſe debeat; videtur invidus Medicus & à ſe ipſo degenerare, & à fine inventionis aberrare, dum ſibi ſoli ſe natum putat, & propter commoda totius humani generis ſaluti anteponit. 4. *Contumacia*, qua multi nil rectum, niſi quod placuit, ſibi ducunt, nec errores ſuos fateri volunt. Abhorruerunt ab hoc vitio *Hippocrates* & *Galenus*. Hic ſe in dolore coli-

co aberraſſe. 2. *de locis affectis cap.* 5. fatetur: ille, à futuris ſe eſſe deceptum, memoriæ prodidit: quod *Celſus l.* 8. *c.* 4. more magnorum virorum & fiduciam magnarum rerum habentium factum dicit: *Nam levia ingenia, quia nihil habent, nihil ſibi detrahunt. Magno ingenio multaque nihilominus habituro, convenit etiam ſimplex veri erroris confeſſio, præcipueque in eo miniſterio, quod utilitatis cauſa poſteris traditur*, &c. 5. *Morbi deſperati*, quos cavere & *Hippocrates* & *Celſus* jubent. Ille libro *de Arte*, cum dicit Medicinam, quod ejus ſit πάμπαν ἀπαλλάσσειν τῶν νοσεόντων τοὺς καμάτους, μὴ ἐγχειρέειν τοῖσι κεκρατημένοισι ὑπὸ τῶν νοσημάτων. Iſte lib. 4. cap. 26: cum ait. *Eſſe prudentis hominis primum eum, qui ſervari non poteſt non attingere, nec ſubire ſpem ejus ut occiſi, quem ſors ipſius peremit.* 6. *Temeraria & faciles pollicitationes.* Sanè hæ agyrtarum & circumforaneorum propriæ, qui tam citò ſe morbos expugnaturos jactitare ſolent, quàm citò vulpes pyrum eſt. Vir honeſtus rationalis Medicus eſt, mavult in arte conjecturali tacere, quàm temeritatis convinci. 7. *Vana Pſeudochymicorum promiſſa.* Nihil apud iſtos frequentius, Panaceis Corallorum & aliorum lapidum, è quibus ſæpè nihil præter ſalem elicias, tincturis, eſſentiis, &c. Vnico remedio omnes febres, omnes fluxus, omnes à quacunque tandem cauſa exortos morbos profligant. Authoritate *Naudei*, *Petræi*, *Sennerti*, *Billichii*, *Eichſtadii* loquor. Studioſa juventus his decepta, ſumtuum, temporis, occaſionum, eruditionis & modeſtiæ jacturam patitur, & pro auro carbones invenit. *Felix in praxi ſucceſſus*, multos in tranſverſum ſolet agere. Secundæ quippe res efferunt animos, & difficile eſt blandiente fortuna tenere modum. Hinc, 1. *Arrogantia*, quâ fit, ut DEI obliti, proprio genio ſucceſſum felicem multi adſcribant. 2. *Nimia ſui fiducia*, quâ fit,

ut ſuetæ felicitati innixi, accuratè, agenda & fugienda, non advertant. Vnde ſæpè opiata doſin ſuam excedunt, purgantibus non rite paratis OEconomia humani corporis labefactatur, & alia committuntur, quæ Heroës iſti in junioribus infamia punirent. 3. *Iactantia*, dum ſe & ſua mirantur, & iis coram ignara plebe & vaniſſimis mulierculis, laudibus extollunt, quæ interdum ferreæ frontis hominem rubore ſuffunderent. 4. *Parium & inferiorum contemtus*, ac ſi ſolis cerebrum & cor Natura formaſſet, reliqui vel in truncos & ſtipites abiiſſent, vel peponem pro corde, fungum pro cerebro, gererent. 5. *Calumniandi denique ſtudium*, dum ἐκπεπλωκότες τοῦ εὐτρέπεος aliorum in curando ſeu Methodum, etiam accuratiſſimam, ſeu remedia etiam exquiſitiſſima, ſeu induſtriam etiam ſingularem, traducunt, nec defunctorum manibus, ipſi interdum vita infames, parcunt. Et hæc quidem ita ſe habere, vel exemplis comprobari poſſit. At Medicus, qui Philoſophum Deo ſimilem exprimere cupit, peſtes iſtas vitabit. Recordabitur, ſortes noſtras in manu Dei eſſe, ſæpè egregios Medicos, rationi & experientiæ innixos, εὐστόχως, manum multis morbis fruſtra admoviſſe, quos vel circumforaneus ſtentor, vel anus edentula curavit. Sæpè quos ratio non potuit, temeritatem, ut *Celſus* ait, ſanaſſe, nec paucos à fortuna in arte medendi evectos, ab eadem, ſucceſſu temporis, deſtitutos fuiſſe, innumeros ægros à veteranis derelictos, quos initiati feliciter reſtituere. In memoriam ſibi revocabit, *homines qui nullum aliud abominati ſpiritus præmium novere, quàm odiſſe omnia, ut venena naſci*. *Menecratis* Syracuſi inſaniam, ὃς ἐφρόνει μέγα ὡς μόνος αἴτιος τοῦ ζῆν τοῖς ἀνθρώποις γινόμενος διὰ τῆς αὐτοῦ ἰατρικῆς, *Athenæo l. 7. Deipnoſoph.* referente, infamiâ laborare, & *Hippocratem* jurejurando in libro *prænotionum* affirmare, Medi-

cum

cum ratione utentem alterum nunquam invidioſe calumniaturum, ſed huic vitio ἀγχιστόβουλας ἀγοραίας ἐργασίης, ſeu qui forenſem quæſtum ſectantur, magis obnoxios eſſe. Sed manum de tabula. Thraſones iſtos, Medicinæ opprobrio, vivis aliquando coloribus depingam. Dicta, quia ardor promovendi Academicorum ſtudia expreſſit, grato quoque ſcio excipientur ab iiſdem animo. Faxit DEVS, ut in ſtudio Medico & virtute feliciter progrediantur, & in Philoſophos Deo ſimiles quàm primum evadant. Tantum.

Gratia Tibi, Domine IESV.

6 sck e: A

[illegible]